NÜZHETÜ ESRÂRİ'L-AHBÂR

Sultan Süleyman'ın
Son Seferi

DER-SEFER-İ SİGETVAR

NÜZHET-İ ESRÂRÜ'L-AHYÂR DER-AHBÂR-I SEFER-İ SİGETVAR

Sultan Süleyman'ın Son Seferi

ZEYTİNBURNU BELEDİYESİ

Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları
Kitap No: 26

Yayın Koordinatörü
Ömer Arısoy
Mustafa Aydın

Sultan Süleyman'ın Son Seferi
NÜZHET-İ ESRÂRÜ'L-AHYÂR DER-AHBÂR-I SEFER-İ SİGETVAR

1. Baskı
İstanbul, Temmuz 2012

ISBN 978-605-88179-7-5
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 20640

Hazırlayanlar
H. Ahmet Arslantürk
Günhan Börekçi

Transkripsiyon Redaksiyonu
Abdülkadir Özcan

Farsça Çeviriler
Vural Genç

Farsça Çeviri Kontrol ve Redaksiyon
Derya Örs

Nüzhet-i Esrâr (TSMK H. 1339) Fotoğrafları
Bahadır Taşkın

Haritalar
Mustafa Altunbay
Bahattin Ekmekcioğlu

Harita Renklendirme
Erol Polat

Kitap Tasarımı
Salih Pulcu

Tasarım Uygulama
Recep Önder

Baskı-Cilt
Gezegen Basım
Sertifika No: 12002
100 Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi
2. Cad. No: 202/A Bağcılar İstanbul
Tel: 0212. 325 71 25

ZEYTİNBURNU BELEDİYESİ
444 1984
www.zeytinburnu.bel.tr

NÜZHET-İ ESRÂRÜ'L-AHYÂR DER-AHBÂR-I SEFER-İ SİGETVAR

Sultan Süleyman'ın Son Seferi

Hazırlayanlar / Edited by
H. Ahmet Arslantürk
Günhan Börekçi

Redaksiyon / Proof-reading
Abdülkadir Özcan

Foreword

The year is 1566.

An aged sultan, with his hair and beard all turned grey, slowly gets on his horse in a ceremonial manner after praying at the Mosque of Eyup Sultan. As the tradition dictates, he sits on his horse upright. Just like his ancestors did. Then he leaves Eyup Sultan and proceeds towards West.

This elderly ruler, whom the world pays attention to what he will say or do, is Sultan Süleyman the Lawgiver, known as "The Magnificent" in the West. Despite his advanced age and health problems, he sits on his horse firmly and leads the way in front of his army, deliberately proceeding through a crowd of spectators.

As historians tell, this is how the Szigetvár Campaign of Süleyman the Magnificent began, the campaign which would eventually mark the end of his life, thus his 46-year-long reign. He would say farewell to this world while fighting in a war.

In order for his army not to digress from its mission, his demise at Szigetvár would be concealed for a while. The news of his death would be revealed only after the Ottomans successfully captured the fortress of Szigetvár and began marching back. When the imperial army would come in the vicinity of Belgrade, the Quran reciters would start reading verses from the Quran, signaling that the sultan passed away. There, the first funeral prayers would be made for him. Afterwards, the army would reach the capital city of İstanbul where, for a second and last time, prayers were to be made at his burial ceremony.

The death of Süleyman the Magnificent, who was among the few Ottoman rulers who had shaped the course of world history, is in itself a highly important event as it could significantly alter the balance of power in contemporary global affairs.

The due interest in the books or movies related to Ottoman history in recent years can be understood by even this short piece of information.

As the Zeytinburnu Municipality, we wanted our citizens and people of Istanbul to perceive those events that could change our perception of History as well as our historical consciousness in a right way. The significance of learning history in the light of primary sources is evident. In this regard, the present study has a key role.

The last campaign of a world-famous ruler is narrated by a contemporary celebrated author, Feridun Ahmed Bey, who participated in this campaign. In this exceptional work, Feridun Bey allows us to live the Szigetvár Campaign of Sultan Süleyman moment by moment. We witness the events as we tremble, wonder or envy. In addition, it is possible to "visually" understand and trace the stages of this interesting campaign through a set of original miniatures which were the most important visual art of the period, documenting the events in question. This work, along with the historical information it provides, should also give great joy to historians as well as anyone who is interested in reading history.

This magnificent work is currently preserved at the Topkapı Palace Museum Library under the inventory number Hazine 1339. We are proud to present it to our historians, scholars and citizens.

This is a great work in which we can see the last years of Süleyman the Magnificent, his last campaign, as well as the early reign of his successor, his son Selim II, in details. It is a masterpiece of history as a primary source.

We are thankful to H. Ahmet Arslantürk and Günhan Börekçi for preparing this important work. We also owe thanks to all those who worked in the preparation of this book.

Murat Aydın
Mayor of the Zeytinburnu Municipality

Takdim

Yıl 1566.

Saçı sakalı ağarmış, pir-i fani bir sultan Eyüp Sultan Camii'ndeki ibadet, dua ve merasimden sonra ağır ağır çıkıyor atının üstüne. Teamüle göre atının üstünde dimdik oturuyor. Bütün ataları gibi. Eyüp Sultan'dan yavaş yavaş ayrılıyor ve Batı'ya doğru ilerliyor.

Dünyanın, ne söyleyecek, ne yapacak diye pür dikkat beklediği koca hükümdar, Batılıların "Muhteşem" dedikleri "Kanuni" Sultan Süleyman, yaşına ve rahatsızlığına rağmen atının üstünde dimdik duruyor ve ma'şeri kalabalığın arasından ağır ağır geçip, ordusunun önünde yola koyuluyor.

Tarihçilerin anlattığına göre, Sigetvar Seferi böyle başlıyor. 46 yıllık hükümdarlığının ve hayatının son seferi olacak koca Kanuni'nin. Dünyaya savaşarak veda edecek.

Ordusunun hedefinden sapmaması için Sigetvar'da vuku bulan vefatı bir süre saklanacak. Ancak Sigetvar Kalesi başarıyla ele geçirildikten sonra dönüş yolunda, Belgrad civarında, binlerce hafızın Kur'an tilavetiyle ahirete irtihali artık iyice su yüzüne çıkacak. İlk cenaze namazı orada kılınacak. Sonra payitaht İstanbul'a gelinecek, ikinci ve son cenaze namazı, merasimi ve defin gerçekleşecek.

Dünya tarihine yön vermiş az sayıdaki Osmanlı hükümdarlarından Kanuni Sultan Süleyman'ın cenazesi bile zamanın dünya dengelerini yerinden oynatabilecek, son derece önemli bir olaydır.

Son yıllarda Osmanlı tarihine dair kitaplara ve filmlere gösterilen yoğun ilginin ne kadar haklı olduğu, bu kısa bilgiden bile anlaşılabilir.

Bizler, Zeytinburnu Belediyesi olarak, istedik ki Tarih algımızı ve bilincimizi değiştirebilecek önemli olaylar, milletimiz ve hemşerilerimiz tarafından doğru algılansın. Tarihi birinci elden, ilk kaynaklarından takip etmenin önemi çok büyük. Bu bakımdan, elinizdeki çalışma bir anahtar özelliği taşıyor.

Dünyanın gelmiş geçmiş en büyük hükümdarlarından birinin son seferi, o sefere bizzat katılan, zamanın meşhur yazarlarından birinin kaleminden aktarılıyor.

Feridun Ahmed Bey'in bu eşsiz eserinde, büyük hükümdarın Zigetvar seferini an be an yaşıyoruz. Şahit oluyoruz, ürperiyoruz, hayret ve gıpta ediyoruz. Ayrıca bu ilginç seferi, dönemin en önemli görsel anlatım sanatı olan orijinal minyatürlerden "görerek" anlamak, izlemek de mümkün oluyor. Bu, bilginin yanı sıra, tarih meraklıları ve tarihçiler için büyük bir keyif aynı zamanda.

Topkapı Sarayı Müzesi'nde, kütüphanenin 1339 numaralı envanterinde bulunan bu muhteşem eseri tarihçilerimize, irfan ve ilim erbabına, bütün milletimize sunmanın büyük mutluluğunu yaşıyoruz.

Kanuni Sultan Süleyman'ın son yıllarını, son seferini ve yerine geçen oğlunun ilk yıllarını ayrıntılı biçimde izleyebileceğimiz bu büyük eser, bizlere birinci elden bir tarih ziyafeti sunuyor.

Bu önemli çalışmayı ortaya koyan H. Ahmet Arslantürk ve Günhan Börekçi'ye müteşekkiriz. Çalışmada emeği geçen bütün arkadaşlara ayrıca teşekkür borçluyuz.

Murat Aydın
Zeytinburnu Belediye Başkanı

Preface

Feridun Ahmed Bey's *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar* (*Pleasures of the Secrets of Auspicious Men from the News of the Szigetvár Campaign*), which we publish along with its facsimile here, has an exceptional place among the illustrated Ottoman chronicles produced in the mid-sixteenth century. Adorned with nineteen miniatures, which rival one another in excellence and which are believed to be painted by Nakkaş Osman, this voluminous manuscript of 305 folios was written in a neat *nesih* script, most probably by the author's own hand, and completed on January 1, 1569 as stated in its colophon. As to its thematic coverage, Feridun Bey's work narrates the details of the Ottoman siege of Szigetvár in 1566 along with prior and subsequent events, which was the final campaign of Sultan Süleyman I (r. 1520-1566), whom Europeans described as "The Magnificent" and "The Grand Turk," and Ottomans as "The Lawgiver." Süleyman the Magnificent, who remained on the throne for the longest time in Ottoman history with a 46-year reign and who had personally gone on campaign at the head of his army a total of 13 times, died during the siege of Szigetvár, leaving major victories and successes in his wake. By the time his only surviving son, Selim II (r. 1566-1574) ascended the Ottoman throne, the House of Osman, which Sultan Süleyman had transformed into a true world-empire during his lengthy reign, also saw its power and influence spread thanks to the successful administration of the Grand Vizier Sokollu Mehmed Pasa. *Nüzhet-i Esrâr*, which you see here, is one of the most important historical narratives which sheds light on such a critical crossroads of Ottoman history in the sixteenth century. The work was written by Feridun Ahmed Bey, who had served in the Szigetvár Campaign as the private secretary of Sokollu Mehmed Pasha, and it chronicles the events of the period 1558-1568 and features the author's patron, the grand vizier, in a prominent role.

Nüzhet-i Esrâr is Feridun Bey's first work that displays the amazing literary talents that would win him fame as one of the most skillful chancellors in Ottoman history in later years. Generally speaking, the title has misled many into believing the work to be only about the Szigetvár Campaign, thus it has been generally considered among other contemporary works known as *Sigetvarnâmes*. However, Feridun Bey provides important details concerning the events that took place during the last years of Sultan Süleyman's long reign, such as the so-called Prince Bayezid Incident, the last princely war of succession in Ottoman history. Similarly, in his capacity as private secretary of the Grand Vizier Sokollu Mehmed Pasha, the author records several important historical events related to the political and diplomatic developments during the first two years of Selim II's reign that he himself personally witnessed.

Nüzhet-i Esrâr is currently preserved at the Topkapı Palace Museum Library (TSMK, MS Hazine 1339). Though this work is well-known among Ottoman historians as a fundamental source for its rich content and illustrations, the lack of an edition which includes a facsimile has thus far prevented many scholars from utilizing it sufficiently. We hope that our book will contribute to future studies, especially on sixteenth-century Ottoman political, military, cultural, literary, diplomatic and art history.

Our book consists of two main parts: "Introduction" and "Edition." In the first part are brief notices explaining the author and his work; in the second part, we present the Topkapı Palace and other extant copies of *Nüzhet-i Esrâr*, our transcription of the text, and a compressed facsimile of the work. In addition, we decided to translate the first part into English, as well as the miniature index which describes the illustrations found in the work, with the hope that this valuable manuscript would gain greater acknowledgment on an international level. We also added maps and an index of the text to the our work in the hopes that they would facilitate the use of the manuscript.

This publication project started in 2005 when we were conducting research for our doctoral dissertations at the Topkapı Palace Museum Library. It would not have seen the light of day without the expert knowledge, help and encouragement we received from our dear professors, colleagues and friends. Below, we would like to extend our most sincere thanks to the persons and institutions without whose contributions and support this book could not have appeared as it is.

To begin with, for their contributions during the preparations of our book, we would like to express our gratitude to Prof. Abdülkadir Özcan, for accepting to be our editor and for doing corrections on the transcription; to Prof. Derya Örs, for reading the whole text and for his corrections in the sections written in Persian; to Vural Genç, for making the translations from Persian into Modern Turkish; to Assistant Prof. Sadık Yazar, for his help in reading the sections in Arabic as well as in clarifying some problematic sentences; to

Önsöz

Burada tıpkıbasımı ile birlikte neşrettiğimiz Feridun Ahmed Bey'in *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar* adlı eseri, onaltıncı yüzyılın ortalarında üretilmiş musavver Osmanlı kronikleri arasında müstesna bir yere sahiptir. Nakkaş Osman'ın yaptığı düşünülen birbirinden etkileyici 19 minyatürle süslenmiş ve 305 varaktan müteşekkil bu hacimli yazma eser, kuvvetle muhtemel müellifinin kaleminden çıkma güzel bir nesihle yazılmış ve ferağ kaydına göre 1 Ocak 1569 tarihinde tamamlanmıştır. Kapsadığı dönem itibariyle, Avrupalıların "Muhteşem" ve "Büyük Türk," Osmanlıların ise "Kanunî" lakaplarıyla andığı Sultan I. Süleyman'ın (hük. 1520-1566) son seferi olan 1566 Sigetvar Seferi'ni öncesi ve sonrasında meydana gelen olaylarla birlikte hikaye etmektedir. Osmanlı tarihinde 46 yıllık saltanat dönemiyle en uzun süre tahtta kalmış, bu zaman zarfında toplam 13 kez ordularının başında bizzat sefere çıkmış olan Kanunî Sultan Süleyman, ardında büyük zaferler ve başarılar bırakarak Sigetvar kuşatması sırasında vefat etmiştir. Onun ardından hayattaki tek oğlu II. Selim (hük. 1566-1574) Osmanlı tahtını devralırken, Sultan Süleyman'ın uzun saltanatı boyunca tam anlamıyla bir cihan imparatorluğuna dönüştürdüğü Devlet-i Âl-i Osmân da yine Kanunî'nin yarattığı yeni hükümet sistemi içinde yetişmiş olan Veziriazam Sokollu Mehmed Paşa'nın başarılı yönetimi sayesinde gücünü ve etkisini sürdürmüştür. İşte elinizde tuttuğunuz *Nüzhet-i Esrâr*, onaltıncı yüzyıl Osmanlı tarihinin bir çok açıdan kavşak noktalarından birini teşkil eden bu kritik döneme ışık tutan en önemli tarihî kaynakların başında gelmektedir. Eser, Sigetvar seferinde Sokullu Mehmed Paşa'nın sırkâtibi olarak görev yapmış olan Feridun Ahmed Bey tarafından 1558-1568 yıllarını kapsayacak şekilde ve hâmisi veziriazamı önplanda tutan bir anlatımla kaleme alınmıştır.

Nüzhet-i Esrâr, daha sonraki yıllarda Osmanlı tarihinin en mâhir nişancılarından biri olarak ünlenecek Feridun Bey'in hayranlık verici edebî yeteneklerini sergilediği ilk eseridir. Başlığı dolayısıyla, genellikle, sadece Sigetvar Seferi'ne münhasır bir içeriği muhtevî olduğu zannedilmiş, bu nedenle de daha çok Sigetvarnâmeler olarak bilinen eserler grubu içinde değerlendirilmiştir. Oysa, Feridun Bey eserinde Şehzade Bayezid Vak'ası olarak bilenen Osmanlı tarihindeki son açık taht savaşı gibi Sultan Süleyman'ın seferden önceki saltanat yıllarında vuku bulmuş bazı mühim hadiseler hakkında da çok kıymetli bilgiler vermektedir. Kezâ, Veziriazam Sokollu Mehmed Paşa'nın sırkatibi olarak, seferden sonra Sultan II. Selim'in saltanatının ilk iki yılında cereyan eden, başta siyasî ve diplomatik gelişmeler olmak üzere bir çok tarihî olayı da bizzat müşahede ettiği biçimde aktarmaktadır.

Bugün Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (TSMK) Hazine 1339 envanter numarasıyla mahfuz olan *Nüzhet-i Esrâr*, her ne kadar zengin içeriğine istinaden Osmanlı tarihçileri arasında temel bir kaynak olarak bilinse de, tıpkıbasımını içeren bir edisyonunun bugüne kadar yayınlanmamış olması nedeniyle ilgili akademik çevrelerin yeterince istifade edemediği bir eser olagelmiştir. Bu çalışmamız, umuyoruz, bu eksiliği gidererek bilhassa onaltıncı yüzyıl Osmanlı siyasî, askerî, kültürel, edebî, diplomatik ve sanat tarihi üzerine bundan sonra yapılacak çalışmalara katkılar sağlayacak mahiyettedir.

Kitabımız Giriş ve Neşir olarak iki ana kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda yazarı ve eserini tanıtıcı kısa yazılar, ikinci kısımda ise *Nüzhet-i Esrâr*'ın TSMK ve diğer nüshalarının tanıtımı, transkripsyonlu metni ile belirli ölçülerde küçültülmüş tıpkıbasımı bulunmaktadır. Ayrıca, bu kıymetli yazma eserin uluslararası düzeyde daha iyi tanınması amacıyla Giriş kısımındaki yazılar ile kitabımızın sonunda yer alan eser içindeki minyatürleri açıklayan fihristi İngilizce çevirileriyle birlikte vermeyi uygun gördük. Eserin kullanımını kolaylaştırmasını umduğumuz haritalar ile bir metin indeksini de yine çalışmamıza ekledik.

Bu yayın projemiz, 2005 yılında Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde yapmakta olduğumuz doktora tezi araştırmalarımız sırasında başladı. Eğer aradan geçen yıllarda bizden uzmanlıklarını, yardımlarını ve teşviklerini esirgemeyen çok değerli hocalarımız, meslektaşlarımız ve dostlarımız olmasaydı, bu projemiz belki de hiçbir zaman günyüzü görmeyecekti. Aşağıda, kitabımızın bu haliyle ortaya çıkarılmasında bizlere destek veren ve katkıda bulunan kişi ve kurumlara en içten teşekkürlerimizi sunmayı borç biliriz.

Öncelikle, kitabımızın hazırlık aşamalarında: Redaktörümüz olmayı kabul ederek transkripsiyonlu metnin tashihlerini yapan Prof. Dr. Abdülkadir Özcan'a; metni gözden geçiren ve manzum-mensur bütün Farsça kısımlarda düzeltmeler yapan Prof. Dr. Derya Örs'e; Farsça metin çevirilerini yapan Vural Genç'e; Arapça kısımların ve bazı ihtilaflı cümlelerin okunmasında yardımları için Yard. Doç. Dr. Sadık Yazar'a; çeşitli manzum kısımların düzeltilmesinde yardımları için Yard. Doç. Dr. Mücahit Kaçar ile Yard. Doç. Dr. Hanife Koncu'ya; İngilizce çeviri destekleri ve yaptıkları düzeltmeler için Prof. Dr. Irvin Cemil Schick ve Yard.

Assistant Profs. Mücahit Kaçar and Hanife Koncu, for their help in reading the sections in verse; to Prof. Irvin Cemil Schick and Assistant Prof. Kahraman Şakul, for their help and corrections in English translations; to Dr. Mustafa Altunbay and his team, who prepared the maps; to Bahadır Taşkın and his team, for the facsimile photography; and to Profs. Gábor Ágoston, Géza Dávid and Pál Fodor for their help in clarifying some place and personal names. Needless to say, if there is any shortcoming in our work despite all of these invaluable contributions, the fault is solely our own.

This project lasted approximately six years to be completed. Throughout these years, we also received help and support from many wonderful colleagues and friends. Thus we would like to thank, first, our doctoral dissertation advisors Profs. Erol Özvar and Ahmet Tabakoğlu at Marmara University and Prof. Jane Hathaway at The Ohio State University; and (in alphabetical order) Ahmet Aslantürk, Assoc. Prof. Bilgin Aydın, Assistant Prof. John J. Curry, Dr. Mehmet Darakçıoğlu, Assistant Prof. Tülün Değirmenci, Prof. Mesut Elibüyük, Hasan Gökçek, Dr. Güneş Işıksel, Emin Nedret İşli, Özgür Kolçak, Assoc. Prof. Tijana Krstić, Dr. Ahmet Mümtaz Maden, Özgür Oral, Nazlı Pişkin, Assistant Prof. Kahraman Şakul, Hacer Topaktaş, Miraç Tosun, Mehmet Sait Türkhan and Assistant Prof. Farzin Vejdani. We are sure we have forgotten others; please accept our apologies in addition to our sincere thanks.

We are grateful to Zeynep Çelik Atbaş, the Topkapı Palace Museum Library Director, for supporting our idea to publish Feridun Ahmed Bey's work from the very beginning and for her substantial help in making our project a reality; to Sevgi Ağca, the Topkapı Palace Museum Archive Director, and her team for their help in providing the archival materials we needed; and to the Topkapı Palace Museum Administration and the Turkish Ministry of Culture and Tourism for publication permissions. We are also thankful to the Turkish Historical Association Library in Ankara, the Millet Library in Istanbul and the Koyunoğlu City Museum and Library in Konya, for their help in our examination and acquisition of the other extant copies of *Nüzhet-i Esrâr*.

We would like to thank the Chester Beatty Library in Dublin for allowing us to use some of the Ottoman miniatures in their collection and to Librarian Dr. Frances Narkiewicz for her help in acquiring their digital images. For all the research opportunities they provided, we are grateful to the Prime Ministry Ottoman Archives, Süleymaniye Library, Research Center for Islamic Studies (İSAM) and its library, Science and Art Foundation (BİSAV) Library, the Ohio State University Library, İstanbul Medeniyet University and İstanbul Şehir University.

We would like to offer our sincerest thanks to the İstanbul Zeytinburnu Municipality, under the auspices of Mayor Murat Aydın, for publishing our book.

Last but not least, however much we might thank our dear friend Salih Pulcu, it would not be enough. He not only supported our project as if it was his, but also worked hard on both its design and publication process. We would also like to thank Recep Önder and all the Hayat A.Ş. employees, for their work in the preparation of this book.

We dedicate this humble work to our parents, who never neglected to show their love and support to us: Selma Arslantürk, Bahri Arslantürk, Zeynep Börekçi (1942-2011) and Mustafa Börekçi.

Üsküdar, İstanbul
June 12, 2012

A. Arslantürk – G. Börekçi

Doç. Dr. Kahraman Şakul'a; haritaları hazırlayan Dr. Mustafa Altunbay'a; eserin tıpkıbasım görüntülerini çeken Bahadır Taşkın ve ekibine; ve bazı yer ve kişi isimlerinin okunmasında yardımları için Prof. Dr. Gábor Ágoston, Prof. Dr. Géza Dávid ile Prof. Dr. Pál Fodor'a her zaman müteşekkir kalacağız. Tabi bütün bu kıymetli katkılara rağmen çalışmamızda hatalar varsa bunların tüm sorumluluğu bize aittir.

Tamamlanması yaklaşık 6 yıl süren bu projemiz sırasında bizlere verdikleri her türlü şahsî destek ve teşvik için: En başta doktora tezi hocalarımız Marmara Üniversitesi'nden Prof. Dr. Erol Özvar ve Prof. Dr. Ahmet Tabakoğlu ile Ohio State Üniversitesi'nden Prof. Dr. Jane Hathaway'e; (soyadına göre alfabetik sırayla) Ahmet Aslantürk, Doç. Dr. Bilgin Aydın, Yard. Doç. Dr. John J. Curry, Dr. Mehmet Darakçıoğlu, Yard. Doç. Dr. Tülün Değirmenci, Prof. Dr. Mesut Elibüyük, Hasan Gökçek, Dr. Güneş Işıksel, Emin Nedret İşli, Özgür Kolçak, Doç. Dr. Tijana Krstić, Dr. Ahmet Mümtaz Maden, Özgür Oral, Nazlı Pişkin, Yard. Doç. Dr. Kahraman Şakul, Hacer Topaktaş, Miraç Tosun, Mehmet Sait Türkhan ile Yard. Doç. Dr. Farzin Vejdani'ye minnettarız. Eminiz burada isimlerini zikretmeyi unuttuğumuz daha başka dost ve meslektaşlarımız olmuştur; bizleri bağışlasınlar, onlara da teşekkürlerimizi sunarız.

Feridun Ahmed Bey'in bu eserini yayınlama fikrimizi en başından itibaren destekleyen ve gösterdiği yardımlarla projemizin gerçekleşmesinde büyük katkıları olan Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Sorumlusu Zeynep Çelik Atbaş'a; ilgili arşiv malzemelerine ulaşmamızı sağlayan Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Sorumlusu Sevgi Ağca ve ekibine; ve eserin yayınlanmasına izin veren Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü ile T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na müteşekkiriz. İlaveten, *Nüzhet-i Esrâr*'ın diğer nüshalarını incelememize izin veren ve bu nüshaları teminde kolaylık gösteren Ankara Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, İstanbul Millet Kütüphanesi ile Konya Koyunoğlu Şehir Müze ve Kütüphanesi'ne teşekkür ederiz.

Koleksiyonlarında bulunan bazı Osmanlı minyatürlerini kitabımızda kullanmamıza izin veren Dublin Chester Beatty Kütüphanesi ile görüntüleri temin eden Sorumlu Kütüphaneci Dr. Frances Narkiewicz'e; sağladıkları araştırma olanakları için Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Süleymaniye Kütüphanesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi, Bilim ve Sanat Vakfı Kütüphanesi, Ohio State Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi ile İstanbul Şehir Üniversitesi'ne müteşekkiriz.

Kitabımızı yayınlamayı üstlenen İstanbul Zeytinburnu Belediyesi'ne Sayın Belediye Başkanı Murat Aydın nezdinde en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Son olarak değerli dostumuz Salih Pulcu'ya, hem projemizi sahiplenerek verdiği destek, hem de kitabın tasarımı ve yayınlanmasında gösterdiği tüm emek ve yardımları için ne kadar teşekkür etsek azdır. Kitabın hazırlanmasında emeği geçen Recep Önder ile tüm Hayat A.Ş. çalışanlarına da ayrıca teşekkür ederiz.

Bu mütevazi çalışmamızı hayatımız boyunca bizlerden sevgi ve desteklerini esirgememiş olan anne ve babalarımız, Selma Arslantürk, Bahri Arslantürk, Zeynep Börekçi (1942-2011) ile Mustafa Börekçi'ye ithaf ediyoruz.

Üsküdar, İstanbul
12 Haziran 2012

A. Arslantürk – G. Börekçi

Contents

İçindekiler

Abbreviations

Kısaltmalar

a.mlf.	: Aynı müellif/Aynı yazar
bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
çev.	: Çeviren
DCBL	: Chester Beatty Library in Dublin
DİA	: İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyânet Vakfı
ed.	: Editor/Hazırlayan
EI^2	: Encyclopedia of Islam, second edition, Brill
fol.	: Folio
haz.	: Hazırlayan
hük.	: Hükümdarlığı
İA	: İslâm Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı
p.	: Page
s.	: Sayfa
TSMA	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
TSMK	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
ty.	: Tarih yok
vol.	: Volume
vr.	: Varak

Giriş
Introduction

Feridun Ahmed Bey: His Life, Works and Waqfs

His Life and Career

There is no information as to when and where Feridun Ahmed Bey was born. He was likely of *devshirme* origin since his waqf deed recorded his father's name as Abdülkadir.[1] He received his early education under the tutelage of Çivizâde Abdi Çelebi, one of the most celebrated chief treasurers of the sixteenth century, as a member of his household. Çivizâde mediated his assignment to the service under Sokollu Mehmed Pasha, then governor-general of Rumelia, in 1553. The following year, he participated in Sultan Süleyman I's (r. 1520-1566) Nahcevan campaign in the east. Feridun Bey joined the ranks of scribes serving in the imperial council as well as becoming the private secretary of Sokollu Mehmed Pasha, following the latter's appointment to the grand-vizierate in 1565.

The 1566 Szigetvár Campaign led by Sultan Süleyman no doubt constituted a turning point in Feridun Bey's bureaucratic career. His successful actions and zeal during the war were highly praised by both the sultan and the grand vizier, his patron. There is one crucial moment when he saved Sokollu Mehmed Pasha from meeting his demise when he was almost struck by an enemy cannon ball. His prudence on this occasion earned Feridun the sultan's favor.[2] Immediately after this incident, Sultan Süleyman sent the grand vizier what was to be his last royal order, bequeathing Feridun Ahmed the rank of *dergâh-ı âlî müteferrikalığı*, a highly reputable position at the imperial court, while at the same time increasing his *timar* revenues.[3]

In his capacity as private secretary of the grand vizier, Feridun Bey contributed to the Ottoman victory by assisting Sokollu Mehmed Pasha in executing his plans to cause disunity among the enemy forces by sending them fake letters through the efforts of Feridun Bey and other scribes.[4] Another crucial task carried by

TSMK, H. 1339, *Nüzhet-i Esrâr*, fol. 41a

Sultan Süleyman'ın vefat haberini alan Sokollu Mehmed Paşa ve Feridun Ahmed

Sokollu Mehmed Pasha and Feridun Ahmed learning the death of Sultan Süleyman

Feridun Ahmed Bey: Hayatı, Eserleri ve Vakıfları

Hayatı ve Kariyeri

Feridun Ahmed Bey'in nerede ve hangi tarihte doğduğu bilinmemektedir. Vakfiyesinde babasının adının Abdülkadir olarak geçmesine istinaden devşirme kökenli olduğu düşünülmektedir.[1] Gençliğinde onaltıncı yüzyılın önemli defterdarlarından Çivizâde Abdi Çelebi'nin kapısında ve himayesinde yetişen Feridun Ahmed, daha sonra Çivizâde'nin aracılığıyla 1553 yılı civarında Rumeli Beylerbeyi Sokollu Mehmed Paşa'nın hizmetine girmiş ve 1554'te Sultan I. Süleyman'ın (hük. 1520-1566) Nahcıvan seferine iştirak etmiştir. Sokollu Mehmed Paşa'nın 1565'te veziriazam olmasının ardından dîvân-ı hümâyûn katipleri zümresine katılmış, aynı zamanda paşanın sırkatipliğine yükselmiştir.

Feridun Bey'in bürokratik kariyerindeki en mühim hadiselerden birisi kuşkusuz Sultan Süleyman'ın 1566 Sigetvar Seferi'dir. Sefer sırasında sergilediği başarılar ve gayretkeşliği hem padişah hem de hâmisi veziriazam tarafından takdirle karşılanmıştır. Özellikle kuşatma sırasında Sokollu Mehmed Paşa'nın muhtemelen canına mal olacak bir düşman güllesinden kurtulmasına bizzat vesile olması, padişah nezdinde fazlasıyla iltifat görmesini sağlamıştır.[2] Bu olaydan hemen sonra Sultan Süleyman veziriazama gönderdiği, son emri olarak tarihe geçen bir hatt-ı hümâyûnla Feridun Ahmed'e devrin itibarlı mansıblarından dergâh-ı âlî müteferrikalığı verilmesini ve zeamet gelirlerinin arttırılmasını emretmiştir.[3]

Veziriazamın sırkatibi olarak Sokollu Mehmed Paşa'nın sefer sırasında bazı sahte mektuplar ile düşman birlikleri arasında ihtilaf yaratma planında Feridun Ahmed önemli roller oynamış, bu minvalde gösterdiği çabalarla Osmanlı ordusunun başarısına katkıda bulunmuştur.[4] Feridun Ahmed'in sırkatiplik vazifesiyle yaptığı hizmetler arasında Sultan Süleyman'ın vefatının ordudan gizlenmesinde sarf ettiği çaba da sayıl-

TSMK, H. 1339, *Nüzhet-i Esrâr*, fol. 22a

Sokollu Mehmed Paşa Sigetvar Kalesi'ni keşfe giderken

Sokollu Mehmed Pasha on his way to scout the fortress of Szigetvár

Feridun Ahmed during the campaign was to conceal the news of the death of Sultan Süleyman from the imperial army. Sokollu Mehmed Pasha kept the sultan's death secret until after the fall of Szigetvár, believing that the spread of this news among military ranks would have seriously compromised the future of the Ottoman dynastic and imperial establishment. Obviously, Sokollu Mehmed Pasha and his retinue (of which Feridun Ahmed was a prominent member) did a great service to the destiny of the Ottoman dynasty on this occasion. The present work contains substantial and extensive information especially about this particular incident, during which Sokollu Mehmed Pasha exhibited his political aptitude and ingenuity. It is an invaluable source that narrates the events surrounding Sultan Süleyman's death and its aftermath.

Feridun Ahmed's promotion to higher bureaucratic positions, his consolidation of greater power, as well as his sudden fall from royal favor closely followed the career of his benefactor, Sokollu Mehmed Pasha, who had kept in hand the reins of government and court politics as the one and only grand vizier during Selim II's entire reign (1566-1574). Sokollu made Feridun Ahmed the chief government secretary (*reîsülküttâb*) on June 12, 1570 only to give him the office of the chancellor of the imperial council (*nişâncı*) three and a half years later (27 December 1573).[5] Thus, Feridun Bey played crucial roles at the Ottoman imperial court politics throughout the eight-year reign of Sultan Selim. During these years, he was equally indispensable for the consolidation of the undisputed authority of Sokollu Mehmed Pasha, serving as the grand vizier's right-hand man.[6]

The enthronement of Murad III (r. 1574-1595) following the death of his father Selim II in 1574 launched a new era. One by one, Sokollu Mehmed Pasha and all the high-ranking members of his "empire of patronage"[7] fell from the summits of political power where they had once planted their flags. Unlike his father, the new sultan was determined to deny Sokollu and his men any freedom of action. Thus, immediately after his succession, Murad III called back Şemsi Ahmed Pasha, known as Sokollu's archenemy, from Bolu and made him his royal favorite and chief advisor. Moreover, he empowered Şemsi Pasha to lead his court faction and thereby lit the fuse of a long power struggle in the capital Istanbul that would last for five years. Backed by the sultan, Şemsi Pasha's faction tried to undermine the seemingly insurmountable influence of Sokollu and his faction, and to efface them from the central arena of politics whenever possible.[8] The case of Feridun Ahmed Bey best illustrates how this battle between the rival factions of Sokollu and Şemsi Ahmed was actually played out.

It should first be mentioned that after arriving in Mudanya, the last stage on his way from Manisa to Istanbul, Prince Murad crossed the Marmara Sea to reach his final destination, the imperial seat, on Feridun Ahmed's supply ship (galleass). Nevertheless, this choice of the soon-to-be sultan was destined to remain as a noble personal memory for Feridun since he was never to entertain the sultan's trust or personal attention, like all other leading members of the Sokollu faction.[9] Even his *Münşe'âtü's-selâtîn*, which contemporary Ottoman literati considered a unique and invaluable work, fell short of earning him the praise of the new sultan. When he presented it in person to Sultan Murad right after his enthronement through the intermediacy of Sokollu Mehmed Pasha, the sultan, to everyone's surprise, refused to take it and offered no explanation.[10]

Such a denial of royal favor to Feridun Bey was actually a bad omen for the future of all those empowered by Sokollu Mehmed Pasha. Evidently, Feridun Bey became one of the first victims within the ever-escalating power struggle between the sultan and his grand vizier. Following the advice of his royal favorite Şemsi Ahmed Pasha, Murad III dismissed Feridun Bey from the post of chancellor and sent him away from Istanbul on April 10, 1576. The following August, he was appointed governor of Smederevo, which signified both demotion and exile. In the meantime, all of his land revenues were confiscated. Moreover, his private secretary Husrev Agha was executed and his chief gatekeeper Sinan Agha was sent into exile. As of 1579, more than thirty men in the Sokollu faction lost their positions of power one after the other. This factional battle even culminated in the execution of some high-ranking members of the Ottoman ruling elite, such as the paternal cousin of the grand vizier and the governor-general of Buda, Sokollu Mustafa Pasha, who was executed in 1578 under some pretext.[11] In this regard, we may consider Feridun Ahmed Bey quite fortunate, as he was sent from Smederevo to Köstendil where he continued to serve as governor.

The assassination of Sokollu Mehmed Pasha in the Fall of 1579 was no doubt a major turning point in the life of Feridun Ahmed Bey.[12] Yet, perhaps even more important than the passing of his long-time powerful patron was the death of his archenemy Şemşi Ahmed Pasha the following year. Accordingly, Feridun Bey found the chance to climb the ladder of power once again and he was able to return to Istanbul in the early 1580s after a long hiatus. In Istanbul, as the networks of power and patronage centered at the imperial court were quickly reconfigured after Sokollu and Ahmed Pasha, Feridun Bey managed to get re-appointed as chancellor in 1581, thanks to a likely intervention on his behalf by the Queen Mother, Nurbanu Sultan.[13] It was his misfortune that death befell him just at the moment when he had once again turned into an influential member of the imperial court. In April 1582, he was married to Ayşe Sultan, the daughter of Mihrimah

TSMK, H. 2134, Haydar Reis (Nigârî), fol. 8a

"Pîrlik deminde" Kanunî Sultan Süleyman
Süleyman the Magnificent in his "elderly age"

TSMK, H. 2134, Haydar Reis (Nigârî), fol. 3a

Şehzadelik yıllarında Sultan II. Selim
Sultan Selim II in his princely years

malıdır. Zirâ Sigetvar düşmeden bu haberin ordugâhta yayılması Devlet-i Âl-i Osmân'ın akıbetini tehlikeye düşürecek karışıklıklara gebe olduğundan Sokollu Mehmed Paşa padişahın vefatını uzun bir süre bir sır olarak saklamıştı. Aşikârdır ki Sokollu Mehmed Paşa ve ekibi (ki Feridun Ahmed en önemli üyelerindendir) Osmanlı saltanatının devamında çok mühim bir vazife ifa etmişlerdir. Elinizdeki eser bilhassa bu meseleye dair oldukça ehemmiyetli ve etraflı bilgiler içerir. Sokollu Mehmed Paşa'nın siyasî beceri ve hünerlerini sergilediği bu hadiseyi ve devamında cereyan eden gelişmeleri ayrıntılı hikaye eden eşsiz bir tarihî kaynak olma özelliği taşır.

Feridun Bey'in bir bürokrat olarak hızlı yükselişi, kuvvetlenmesi ve ardından gözden düşüşü, hâmisi Sokollu Mehmed Paşa'nın sadarette yükselişi ve düşüşü ile paralel bir süreç izler. Sultan II. Selim'in (hük. 1566-1574) bütün saltanatı boyunca tek veziriazam olarak iktidarın dizginlerini elinde tutmuş olan Mehmed Paşa, Feridun Ahmed'i önce 12 Haziran 1570'te reîsülküttâblığa, bundan üç buçuk yıl sonra da 27 Aralık 1573'te nişâncılığa getirmişti.[5] Feridun Bey bu sayede Sultan Selim'in sekiz yıllık saltanatı boyunca Osmanlı merkez siyasetinde önemli roller üstlendi. Bu yıllarda Sokollu Mehmed Paşa'nın âdeta sağ kolu mesabesinde olan Feridun Ahmed, veziriazamın muazzam otoritesinin her geçen gün artmasında fazlasıyla pay sahibiydi.[6]

Ancak 1574 senesinde II. Selim'in vefatını takiben oğlu III. Murad'ın (hük. 1574-1595) tahta çıkışı yeni bir süreci başlatmıştır. Sokollu Mehmed Paşa'nın kurduğu "intisap imparatorluğunun"[7] bilhassa üst-düzey üyeleri nice zamandır bayrak diktikleri iktidar zirvesinden bir bir düşececeklerdi. Yeni padişah, babasının aksine, Sokollu ve ekibine fazla hareket alanı tanımamakta kararlı bir hükümdardı. III. Murad tahta geçer geçmez hemen Sokollu'nun can düşmanı olduğu iyi bilenen Şemsi Ahmed Paşa'yı Bolu'dan İstanbul'a çağırarak hem baş-musâhibi hem de yeni kurduğu saray hizibinin lideri yaptı. Böylece payitaht İstanbul'da tam beş yıl sürecek bir iktidar mücadelesinin fitili ateşlendi. Şemsi Ahmet Paşa'nın başını çektiği sultan destekli saray hizibi, kudretli veziriazam ile hizibinin nüfuzunu kırmaya, ve hatta yeri geldiğinde onları merkez siyaset arenasından silmeye çalıştı.[8] Şemsi Ahmed Paşa ile Sokollu Mehmed Paşa'nın rakip hizipleri arasındaki bu iktidar mücadelesinin nasıl cereyan ettiğini ise en iyi Feridun Ahmed Bey'in hikayesi temsil etmektedir.

Öncelikle belirtmek gerekirse, Şehzade Murad Manisa'dan İstanbul'a uzanan taht yolculuğunun son merhalesi olan Mudanya İskelesi'nden payitahta Feridun Ahmed'in zahire gemisi (kalyete) ile geçmiştir.

Sultan (Süleyman I's strong-minded daughter) and Rüstem Pasha (Süleyman I's wealthy grand vizier). He died quite unexpectedly on March 16, 1583 (21 Safer 991) and was buried in his endowed mausoleum built by Mimar Sinan in the vicinity of Eyüp Sultan in Istanbul.[14] The poet Emânî recorded the date of his death by composing the following chronogram:

Nişânın kaldı dünyâda Ferîdûn

Feridun Ahmed Bey was one of the most renowned and talented chancellors in Ottoman history. In total, he held this post for approximately five years. He also made a good name in the art of literary composition and prose, thanks to his early education under the aegis of Çivizâde and life-long career in the scribal ranks. The celebrated poet Baki was reported to have appreciated some of his poems. Feridun Ahmed also excelled in calligraphy, so much so that the *kelime-i şehâdet* (the Islamic formula for confession of faith) he composed in *celî-müsennâ* style was put on display on the two sides of the main apse inside the Hagia Sophia Mosque in 1574. Notably, Feridun Ahmed had learned from Celalzâde Mustafa Çelebi, his predecessor as chancellor, different handwriting styles such as *dîvânî* and *siyâkat* so as to improve his scribal skills.[15] As Feridun Ahmed Bey served as chancellor for a long time, some documents composed by his own hand, as well as his signatures, are preserved in the Prime Ministry Ottoman Archives in Istanbul. They can be found in the *mühimme* registers that recorded the decisions taken during the meetings of the imperial council.[16]

According to contemporary sources, Feridun Ahmed was fond of publicly displaying his wealth and power. Indeed, his personal wealth was believed to exceed 200,000 ducats during his first term as chancellor. In addition, when traveling, he typically had an entourage of 150 musketeers dressed in velvets and the same number of brimmed cavalry, all walking in a processional order before him.[17] He also owned a garden in Yenihisar, popularly known as Emirgan, which was the site of various gaieties and amusements. As a man of popular acclaim, his palace was a meeting place for the poets, scholars, and various men of learning of his time. Baki was one of the poets who attended such gatherings in Feridun's palace, and he wrote a eulogy in which he describes the palace and Feridun's fondness for grandeur and ornaments. It is obvious from Baki's testimony that the palace had a charming architecture and was furnished ostentatiously.[18]

As a high-ranking bureaucrat and famous man of letters, Feridun Bey supported the appointment of Seyyid Lokman to the office of official chronicler (*şehnâmeci*); Lokman held this office during the reigns of Selim II and Murad III. We also know that Nakkaş Osman, the famous miniature painter of the era, was Feridun's protégé during and after the Szigetvár Campaign. Moreover, it is reported that Gelibolulu Mustafa Âli, one of the most significant intellectual figures of the day, occasionally sought Feridun's patronage and support through the poems he composed.[19] These examples clearly testify to the scale of Feridun Ahmed's artistic and cultural patronage as a prominent member of Istanbul's ruling elite and literary circles.

A final mention should be made on Feridun Bey's son Halil. Little is known about him except that he served as the governor of Eskişehir in 1592-1593 and that he died a couple of years later.

His Works

Feridun Ahmed Bey is famous for his works on literature and history. His known works are given below in chronological order:

1. *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar* (*Pleasures of the Secrets Of Auspicious Men from the News of the Szigetvár Campaign*)

The subject of the present book, this work relates the details of Sultan Süleyman's last campaign and the Ottoman siege of Szigetvár in 1566, along with the preceding and subsequent events. In this work, which we will present in details in the following pages, Feridun Ahmed Bey strives to justify the deeds of Sokollu Mehmed Pasha as the celebrated grand vizier. The text contains valuable information on the Ottoman political culture of the period in question. The title has misled many into believing the work to be only about the Szigetvár Campaign. Yet, it provides remarkable details concerning the events that took place during the last years of Sultan Süleyman's long reign as well as in the early years of Sultan Selim II's sultanate. The work is written in a very neat *nesih* and embellished with several miniatures. Running into 305 folios, the narrative gives the central role to Sokollu Mehmed Pasha. The date of its completion as recorded in the text is January 1, 1569.

Ne var ki, müstakbel padişahın bu tercihi Feridun Bey için şerefli bir şahsî hatıra olmaktan öteye gidemeyecekti.[9] Zirâ Sokollu hizibinin tüm diğer önde gelen mensupları gibi Feridun Ahmed de yeni padişahın güveninden yoksun, ilgisinden mahrum kaldı. Öyle ki, dönemin önde gelen yazarları tarafından eşsiz ve paha biçilmez olarak nitelenen meşhur *Münşe'âtü's-selâtîn* adlı derlemesi bile yeni padişah tarafından iltifat görmedi. Bu şaheserini Sokollu Mehmed Paşa'nın aracılığıyla cülusundan hemen sonra III. Murad'a bizzat sunduğu halde, sultan eseri almayı reddetti ve şaşırtıcı bir şekilde hiç bir açıklamada da bulunmadı.[10]

Yeni padişahın Feridun Ahmed'i hiç bir şekilde mükafatlandırmaması aslında Sokollu'nun iktidara taşıdığı makbul adamlarının talihlerinin terse döneceğine dair uğursuz bir ipucuydu. Nitekim sultan ile veziriazamı arasında giderek şiddetlenen iktidar mücadelesinin ilk kurbanlardan birisi Feridun Ahmed oldu. Baş-musâhib Şemsi Ahmed Paşa'nın tavsiyeleri uyarınca III. Murad Feridun Ahmed'i 10 Nisan 1576'da nişâncılıktan alarak İstanbul'dan uzaklaştırdı. Ertesi yılın Ağustos ayında bir anlamda tenzil-i rütbe ile sürgün edilerek Semendire sancakbeyi olarak görevlendirildi. Bu arada Feridun Bey'in tüm has gelirlerine elkonulmuştu. Dahası, kethudası Husrev Ağa idam, kapucubaşısı Sinan Ağa ise azledildi. 1579 senesi itibarıyla Sokollu hizibinden Feridun Bey gibi otuzu aşkın kişi güçlü konumlarından tek tek indirilmişlerdi. Hatta bu süreçte veziriazamın amcazâdesi Budin Beylerbeyi Sokollu Mustafa Paşa gibi bazı yüksek rütbeli devlet erkanı da bir bahane ile idam edilmişlerdir (1578).[11] Feridun Ahmed Bey bu açıdan Sokollu hizbinin talihlilerinden sayılmalıdır. Semendire'de bir süre kaldıktan sonra Köstendil sancakbeyi olarak görev yapmaya devam etmiştir.

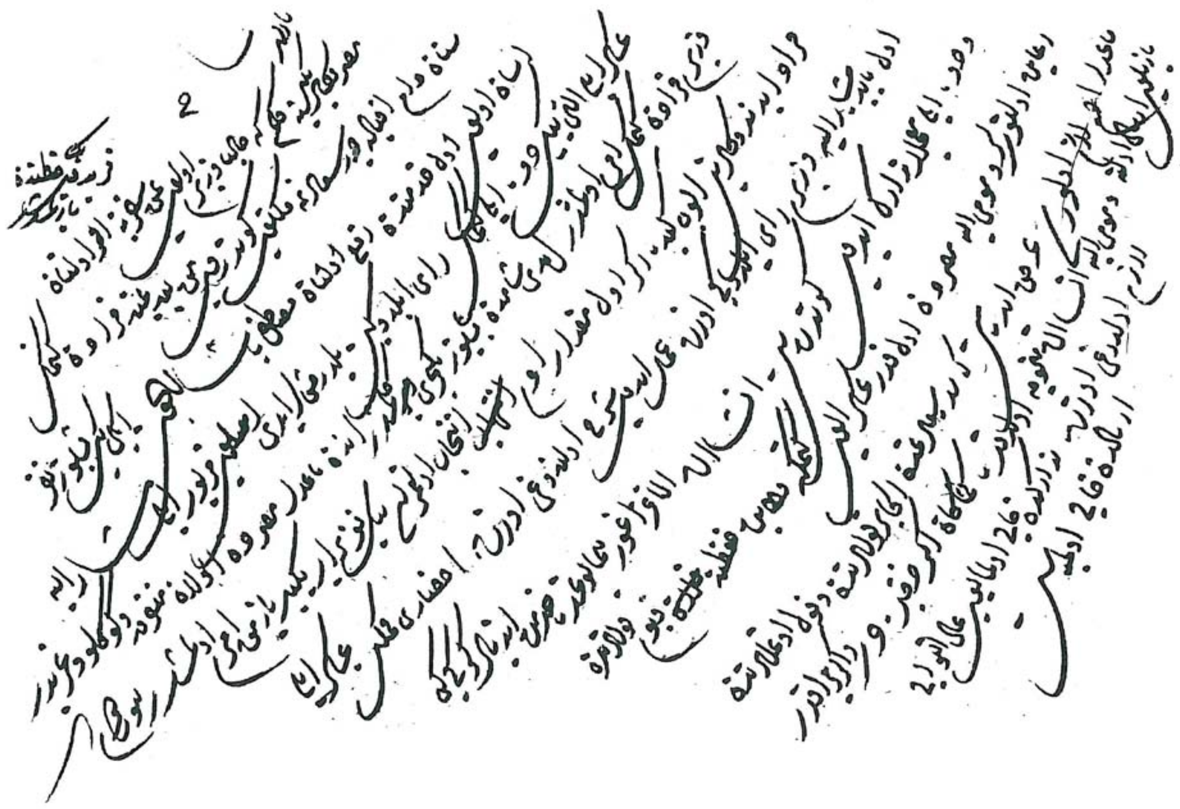
Bu arada Sokollu Mehmed Paşa'nın 1579 sonbaharında bir suikast sonucu ölmesi, kuşkusuz, Feridun Ahmed Bey'in hayatındaki dönüm noktalarından biri olmuştur.[12] Fakat belki de daha önemlisi, uzun yıllar hizmet ettiği kudretli hâmisinin katlinden kısa bir süre sonra başdüşmanı olagelmiş Şemsi Ahmed Paşa'nın da vefat etmesidir. Böylece Feridun Bey hem uzun süre ayrı kaldığı İstanbul'a 1580'lerin başında dönebilmiş, hem de iktidar basamaklarını yeniden tırmanma şansı bulmuştur. İstanbul'da Sokollu'nun ve Şemsi Paşa'nın ardından hızla yeniden biçimlenen sarayın iktidar ve intisab ağlarına, anlaşıldığı kadarıyla Valide Nurbanu Sultan'ın sayesinde girmeyi başaran Feridun Bey, kısa zaman zarfında, 1581 senesinde, tekrar nişâncılık makamına getirilmiştir.[13] Saray ve hanedan siyasetinin önemli bir üyesi olarak yeniden yükseldiği bir anda vefat etmesi asıl talihsizliği olmuştur. 1582 Nisanında Sultan I. Süleyman'ın güçlü kızı Mihrimah Sultan ile zengin sadrazamı Rüstem Paşa'nın kızları Ayşe Sultan ile evlendirilen Feridun Bey, 16 Mart 1583 (21 Safer 991) tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. İstanbul Eyüp Sultan'da meşhur Mimar Sinan'a inşa ettirdiği ve kendi vakfı olan türbeye defnedilmiştir.[14] Şâir Emânî ölümüne şu mısra ile tarih düşmüştür:

> *Nişânın kaldı dünyâda Ferîdûn*

Osmanlıların en şöhretli ve mâhir nişâncılarından olan Feridun Ahmed Bey yaklaşık beş yıl bu görevde bulunmuştur. Çivizâde'nin kapısında yetişmesi ve katiplik mesleğine bütün kariyeri boyunca devam etmesi, Feridun Bey'in hem kitabet hem de inşa sanatında mühim bir mevkiye gelmesini sağlamıştır. Meşhur şâir Baki'nin bile beğeneceği şiirler kaleme aldığı söylenen Feridun Bey'in hattat yönüyle de tebarüz ettiği belirtilmelidir. Öyle ki, 1574'te celî-müsennâ hatla yazdığı kelime-i şehâdet Ayasofya Camii'nin mihrabının iki yanına asılarak halkın temaşasına sunulmuştur. Feridun Ahmed Bey, nişâncılıkta selefi olan Celalzâde Mustafa Çelebi'den de dîvânî ve siyâkat başta olmak üzere çeşitli yazı türleri öğrenerek mesleğinde kendisini geliştirme fırsatı bulmuştur.[15] Bu bağlamda, Feridun Bey nişâncılık görevini hatırı sayılır bir süre yürüttüğünden olsa gerek Osmanlı bakiyesi bazı arşiv kayıtlarında onun elinden çıkmış imza ve yazıları görmek mümkündür. Örneğin, İstanbul'da Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde tutulan dîvân-ı hümâyûn kararlarını hâvî mühimme defterlerinde bu tür kayıtlar mevcuttur.[16]

Feridun Ahmed Bey'in kudret ve zenginliğini sergilemeyi sevdiğine dair devrin kaynaklarında önemli bilgiler yer almaktadır. Örneğin, ilk nişâncılığı zamanında 200.000 dükayı aşan büyük bir servete sahip olduğu belirtilir. Ayrıca, törenle bir yere giderken önünde 150 tüfekli ve kadife elbiseli piyade ile 150 siperli süvariyi yürüttürdüğü rivayet edilir.[17] Feridun Bey Yenihisar semtinde Emirgan olarak bilinen meşhur bahçenin de sahibi idi. Bu bahçenin bir çok şenlik ve temaşaya sahne olduğu bilinmektedir. Oldukça popüler bir cemiyet adamı olduğu için Feridun Bey'in sarayı şâir, âlim ve dönemin diğer entellektüelleri için bir buluşma noktasıydı. Burada düzenlenen meclislere katılmış şâirlerden olan Baki, Feridun Bey'in süs ve ihtişama ne kadar düşkün olduğunu sarayını tasvir eden bir kasidesinde açıkça yansıtmıştır. Şâirin ifadelerinden sarayın oldukça mutantan bir tarzda tefriş edildiği ve mimarisinin oldukça albenili olduğu anlaşılıyor.[18]

Bir üst-düzey bürokrat ve edebiyat adamı olarak Feridun Bey, ayrıca, II. Selim ve III. Murad dönemlerinin şehnâmecisi Seyyid Lokman'ın şehnâmecilik hizmetine getirilmesini desteklemiştir. Meşhur bir nakkaş olan Nakkaş Osman'ın da Sigetvar seferi sırasında ve sonraki yıllarda Feridun Bey'in himayesinde çalıştığı bilin-

BOA, *Mühimme Defteri* 7, s. 769

Feridun Ahmed Bey'in hattıyla yazılmış bir mühimme kaydı
A *mühimme* record written by Feridun Ahmed Bey

2. *Tevârîh-i Pâdişâhân-ı França* (*The Chronicles of the French Kings*)

This book was translated from the French into Ottoman Turkish on the orders of Feridun Ahmed Bey by Hasan bin Hamza, the translator, and Ali bin Sinan, the scribe. It is a history of the French kings from the legendary Pharamond of the fifth century C.E. to Charles IX (r. 1560-1574). It treats sixty-one French kings and focuses on the general themes of their succession, deeds, relations with predecessors, style of kingship, and death. It is similar to the Ottoman chronicles in its organization, systematically following a chronological order. Composed of 106 folios, the handwriting is very neat and legible.[20]

Translating such a book into Ottoman Turkish during this period is a notable undertaking. Researchers who have worked on this work have described it as the first known work in Ottoman Turkish on the subject of West European history. The translation took roughly four months to complete, in May-August 1572. Feridun Bey supervised and sponsored the translation project when he was the chief government secretary. This work has been published, along with the original French text and several articles analyzing the text.[21]

3. *Miftâh-ı Cennet* (*Key to Paradise*)

This is a short treatise by Feridun Ahmed Bey on the subject of ethics written in 1574 (H. 982). The numerical value of the title gives the date of completion in the Hegira calendar. The date coincides with the succession of Murad III, whose reign was detrimental for the Sokollu faction as mentioned above. The content of the work suggests that Feridun had penned this treatise in reaction to the unfavorable political conjuncture and in response to the rival court faction responsible for this conjuncture. Consisting of eight chapters, it starts by elaborating on the deeds of virtue and goodness, and then goes on to discuss the various aspects of evil-doers towards the end. This work has been published by Abdülkadir Özcan.[22]

4. *Münşe'âtü's-selâtîn* (*The Writings of the Sultans*)

This is the most famous work by Feridun Ahmed Bey. *The Writings of the Sultans* is an amazing compilation of royal letters, imperial decrees, victory missives and other official documents that had been preserved in the imperial chancery from the beginning of the Ottoman dynasty until the reign of Murad III. Among many similar compilations produced by the Ottomans, *The Writings* stands out as the most remarkable of all. In his preface, Feridun Ahmed Bey states that he had conducted research on the documents kept in the state archives and took samples from them before making his compilation. He was supported by Sokollu Mehmed Pasha in writing and submitting his work to Murad III. However, as noted above,

TSMK, A. 3595, *Şehnâme-i Selîm Hân*, fol. 9a

(Soldan) Şemseddin Ahmed Karabağî, Seyyid Lokman, Feridun Ahmed Bey ve Nakkaş Osman bir mecliste
(From left) Şemseddin Ahmed Karabağî, Seyyid Lokman, Feridun Ahmed Bey and Nakkaş Osman in a meeting

mektedir. Dönemin seçkin müelliflerinden Gelibolulu Mustafa Âli'nin de Feridun Bey'e bir şiir yazarak himaye ve destek umduğu kaynakların zikrettiği hususlardandır. Bütün bu örnekler payitaht İstanbul'da kâim Osmanlı yönetici elitinin ve edebiyat çevrelerinin saygın üyelerinden olan Feridun Bey'in hâmiliğini ve geniş intisap ilişkilerini açıkça ortaya koymaktadır.[19]

Son olarak, Feridun Ahmed Bey'in Halil adında bir oğlunun olduğu biliniyor. 1592-1593 yıllarında Eskişehir Beyi olarak görev yapan Halil, bu tarihten bir kaç yıl sonra vefat etmiştir.

Eserleri

Feridun Ahmed Bey, edebiyat ve tarih alanında verdiği eserlerle tanınmış bir yazardır. Tespit edilmiş eserleri yazılış tarihlerine göre şunlardır:

1. *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar*

Feridun Ahmed Bey'in burada yayınladığımız ve aşağıda daha ayrıntılı tanıtacağımız bu eseri, Sultan Süleyman'ın son seferi olan Sigetvar Seferi'ni öncesi ve sonrasında meydana gelen hadiselerle birlikte anlatır. Bunun yanı sıra eser, Sokollu Mehmed Paşa'nın sadaretini meşrulaştırıcı mahiyette olup dönemin Osmanlı siyasî kültürüne dair verdiği bilgiler açısından kıymetlidir. Eserin başlığı dolayısıyla sanki sadece Sigetvar Seferi'ne münhasır bir içeriği muhtevî olduğu zannedilegelmiştir. Oysa Sultan Süleyman'ın seferden önceki saltanat yıllarında vuku bulmuş hadiseler hakkında da değerli bilgiler ihtiva etmektedir. Kezâ seferden sonra Sultan II. Selim'in saltanatının ilk iki yılında meydana gelen olaylar da ayrıntılı biçimde esere konu edilmiştir. 305 varaktan müteşekkil olan eserin anlatımı ve içeriği sürekli Sokollu Mehmed Paşa'nın ön plana çıktığı bir çizgide ilerlemektedir. Eserdeki ferağ kaydından 1 Ocak 1569'da tamamlandığı anlaşılmaktadır. Elinizdeki kitabın içeriğini oluşturan bu mühim eser çok muntazam bir nesih hatla yazılıp yer yer minyatürlerle süslenmiştir.

2. *Tevârîh-i Pâdişâhân-ı França*

Feridun Ahmed Bey'in isteği ile Tercüman Hasan bin Hamza ve Katib Ali bin Sinan'ın Fransızca'dan Osmanlı Türkçesi'ne çevirdikleri bu eser, beşinci yüzyılda hükümranlık sürmüş ünlü Pharamond'dan IX. Charles'a

مجموعهٔ
منشآت
فریدون بك

بسم الله الرحمن الرحيم

القاب پادشاهان اسلام

سلطان مظفر کامکار خاقان مؤید ظفر شعار پادشاه کردون شکوه شهنشاه انجم کروه
تاج فرق خسروی سایهٔ پروردکاری نتیجهٔ مقدمهٔ شهریاری خلاصهٔ مقالهٔ بختیاری
معدل نهار عدالت مکمل بهار جلالت بحر احسان ومروت معدن جوهر سماحت
مصدر آثار جلادت مظهر انوار سعادت ناصب رایات الاسلام راقم العدل
علی صفحات الایام سلطان البرین والبحرین خاقان المشرقین والمغربین
خادم الحرمین الشریفین سمی رسول الثقلین سلطان محمد خان لازالت عتبته العلية
محطا لرحال رجال الغيب وسدته السنية عريا عن شوايب النقص والعيب حضرتلرینك

دیکر

جالس سریر السلطنة الاعلی لابس لباس العدل والتقوی حارس ثغور الاسلام فارس
هيجاء الانتقام الا وهو السلطان الاعظم والخاقان الاعدل الاكرم مفتح ابواب البر
على الخلايق مفيض اصناف الخير في المغارب والمشارق اتقى السلاطين عملا وقولا
اكمل الخواقين علما وفضلا ادام الله تعالى ملكه وسلطانه واعز انصاره واعوانه
كما اعلى شانه على الدوام والتخليد الى ان يرث الله الارض ومن عليها انه حميد مجيد
جناب خلافت مآبلرینه شرایف فراید تحیات خلوص شعار ایثار ونثار اولنوب رأی منیر
مهر نظیر وپایهٔ سریر دولت مصیرلرینه معروض دولتخواه اولدرکه

دیکر

کوکب بخت همایون سعد مقرون حضرت فلك رفعت کردون منزلت نیراوج
سربلندی بدر عالیقدر ارجمندی غرهٔ سرنامهٔ شاهی طرهٔ جبههٔ عزت پناهی
فریدون فر همایون اثر خسروایوان سکندر دیوان ماه آسمان جلالت خورشید
مطلع ایالت والا ولایت دارا درایت حاویٔ مفاخر کیخسروانی راویٔ مآثر جمشید شانی
مؤسس امور مملکتداری مهندس رسوم نصفت شعاری

دیکر

Matbu *Münşe'âtü's-selâtîn*'in ilk sayfası
The first page of *Münşe'âtü's-selâtîn* in print

contemporary sources relate that when Feridun Ahmed presented this work to Sultan Murad, it did not arouse his interest in the least. The numerical value of the work's title gives the date of its completion in the Hegira calendar (982). Several manuscript copies of the work exist in various libraries. It was published twice in Istanbul in the nineteenth century (in H. 1264-65 and 1274-75).[23]

His Waqfs

Feridun Ahmed Bey founded a large endowment in his own name. He donated a multitude of revenue sources to his endowment, a summary list of which appears in the table below.

The rents and revenues accruing from these resources were spent on the charity works specified by Feridun Ahmed Bey, namely:

One school along with a madrasa was endowed in Karîn-âbâd (Silistre).

The waqf deed stipulates the recital of the Quran's İhlâs verse and the prayer of *Salâvat* by forty preachers for each one in the Mosque of the Prophet in Medina. The preachers were to recite them for three times everyday after morning prayers and offer the resulting good deed respectively to the Prophet, his immediate family, all Muslims and finally the donor.

Feridun Ahmed made it a condition that his mausoleum be assigned a care-taker and a lamp-burner; that five oil-lamps be lit; and that the wool cloth on his sarcophagus be changed every ten years and handed over to the care-taker.

Feridun Bey donated in Zincirlikuyu (Istanbul) an occupational school and a school for minors along with a small mosque located in-between that had a public fountain and library. His professional zeal is evident in

(hük. 1560-1574) kadar olan Fransız krallarının bir tarihçesidir. Eserde toplam 61 Fransız kralı bahis konusu edilmiştir. Kralların yaşam hikayeleri, tahta çıkmaları, selefleri ile olan ilişkileri, hükümdarlık davaları, dönemlerinde gerçekleşen mühim olaylar ve ölümleriyle ilgili sistematik bir bilgi verme çabasında olan eser, bir manada Osmanlı kroniklerini andıran mühim özellikler taşımaktadır. Oldukça okunaklı bir hatla yazılmış olan eser 106 varaktan müteşekkildir.[20]

Bu dönemde bu tarz bir eserin Osmanlı Türkçesine çevrilmesi oldukça ilgi çekici bir teşebbüstür. Öyle ki, eser üzerine çalışan araştırmacılar bu tercümeyi Osmanlı Türkçesinde Batı Avrupa tarihi ile ilgili bilinen mevcut en eski çalışma olarak tanıtmaktadırlar. Eserin çevirisi Mayıs ve Ağustos 1572 arasında yaklaşık dört ayda tamamlanmıştır. Feridun Bey, bu kitabın tercüme edilmesine nezaret ve hâmilik ettiği sıralarda reîsülküttâblık görevini sürdürmekteydi. Sözkonusu eser Fransızca orjinal metin ve çeşitli inceleme makaleleri ile birlikte neşredilmiştir.[21]

3. *Miftâh-ı Cennet*

Feridun Ahmed Bey'in ahlakla ilgili konulara inhisar ettiği kısa risalesidir. Risale H. 982'de (1574) tamamlanmıştır. Eserin adı ebced hesabında bu tarihi tutmaktadır. Eserin yazımı ise Sultan III. Murad'ın tahta geçiş tarihine yakın bir zamanda veya hemen sonrasında olmalıdır. Bu kapsamda risale, sadece müelliflik kaygısı ile yazılmış gibi durmamaktadır. İçeriği, Feridun Bey'in ve belki de hâmisi Sokollu Mehmed Paşa'nın içinde bulundukları olumsuz siyasî konjonktüre duydukları tepkiyi yansıtan, muhaliflerine cevap mahiyetinde kaleme alınmış bir vesika olduğunu düşündürmektedir. Ahlakla ilgili sekiz fasıldan oluşan risalenin ilk fasılları daha çok iyilikle, sonraki fasıllar ise daha çok kötülükler ve kötülük işleyenlerle ilgili meseleler hakkında açıklamalar içerir. Bu eser Abdülkadir Özcan tarafından neşredilmiştir.[22]

4. *Münşe'âtü's-selâtîn*

Feridun Ahmed Bey'in en çok tanınan eseri olan *Münşe'âtü's-selâtîn*, başlangıcından Sultan III. Murad dönemine kadar bütün Osmanlı padişahlarının saltanatları süresince kayda alınmış muhtelif yazışma, mektup, ferman, fetihname, vb. belgelerin yer aldığı muazzam bir mecmuadır.[23] Osmanlılarda bu türden çok sayıda eser derlenmiş olmasına rağmen bunlardan ilk akla geleni ve en mühimlerinden birisi bu eserdir. Feridun Ahmed Bey eserinin girişinde devlet arşivlerinde bulunan evrakları inceleyip bunlardan örnekler alarak bu mecmuayı oluşturduğunu ifade eder. Mecmuanın hazırlık aşamasında ve Sultan III. Murad'a sunulması konusunda Sokollu Mehmed Paşa'dan yardımlar görmüştür. Yukarıda değindiğimiz gibi, dönemin kaynakları bu eserin Sultan Murad'a saltanatının ilk aylarında takdim edildiğini, fakat sultanın ilgisine mazhar olamadığını aktarmaktadır. *Münşe'âtü's-selâtîn* ebced hesabıyla H. 982 (1574) yılına karşılık gelmektedir. Çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları bulunan eser, ondokuzuncu yüzyılda (H. 1264-65 ve 1274-75 tarihlerinde) İstanbul'da iki defa basılmıştır.

Vakıfları

Feridun Ahmed Bey, kendi adına geniş bir vakıf kurmuştur. Bu vakıf gelir üreten çok sayıda mülkleri ihtiva etmekteydi. Vakfa gelir sağlayan mülklerin özet bir tablosu aşağıda sunulmuştur.

Bu tabloda yer alan mülklerden elde edilen kira ve hasılat gelirleri Feridun Ahmed Bey'in seçtiği hayır kurumları aracılığıyla çeşitli hayır işlerine sarf edilmekteydi. Bunları şu şekilde özetleyebiliriz:

Silistre'de Karîn-âbâd kazasında bir mektep ve bu mektebin karşısında bir medrese vakfedilmiştir.

Vakıfnamede Medine-i Münevvere'deki Mescid-i Nebevî'de görevli kırk adet İhlâshân ile kırk adet Salavâthânın her sabah namazından sonra üçer defa İhlâs Sûresi'ni ve Salavât-ı şerîfeyi okuyarak hasıl olan sevabı öncelikle Peygamber (Hz. Muhammed) ile yakınlarına ve bütün müslümanlarla vakfedenin ruhlarına bağışlamaları şart koşulmuştur.

Vakfın kurucusu Feridun Bey'in İstanbul Eyüp'teki türbesine bir bekçi ve bir kandilci tayin edilerek türbede beş kandil yakılması ve sanduka üzerindeki sof örtünün her on yılda bir değiştirilerek eskisinin bekçiye teslim edilmesi şart koşulmuştur.

Feridun Bey İstanbul Zincirlikuyu'da bir talimhane, bir sıbyan mektebi, bu iki mektep arasında yer alan bir mescit, mescidin sebili ve ayrıca kütüphane vakfetmiştir. Bir vakıf hayratı olarak bu talimhane Feridun Ahmed Bey'in bir anlamda meslekî duyarlılığına işaret eder. Zirâ, Osmanlı bürokrasisinde görev ifâ edecek katipler ile defter ve hesap bilen uzmanlar yetiştirme amacı güdülen bu kurumda bu amaca yönelik bir eğitim

his establishment of an occupational school that trained scribes and accountants for the Ottoman bureaucracy. The school employed two teachers. One was charged with instructing pupils on writing in the *dîvânî* and *siyâkat* scripts, in addition to accounting and record-keeping, while the other was to train them in the *sülüs, nesih* and other scripts. Thus, Feridun Ahmed Bey invested in the future of his own profession by contributing to the training of the candidates for the scribal bureaucracy.

Finally, he donated in Mecmau'l-bahreyn (Istanbul) one convent along with a two guest rooms, a kitchen, a store, a lavatory, and other outhouses.

Feridun Ahmed Bey endowed most of his estates and revenues to his charitable foundation and stipulated that many including his own descendants should profit from this enterprise. His endowment was very rich with respect to the composition of the estates it administered, and extensive in terms of the geographical distribution of these estates.[24]

Table 1: Revenue Sources of Feridun Ahmed Bey's Endowment	
İstanbul/Baltalimanı	*1 ice house, 1 dockside*
İstanbul/Zincirlikuyu	*1 boza house*
İstanbul/Kumkapı	*Independent rooms, each on its own parcel*
İstanbul/Unkapanı	*40 rooms*
İstanbul/Galata	*1 mill, water canal, roof and other annexes*
İstanbul/Mecmau'l-bahreyn	*1 garden, 1 dockside, 1 ice house, 2 boats, 2 fishing net, 2 hardtack bakery*
İstanbul/Sarıyer	*1 hardtack bakery*
Dimetoka	*1 double bathhouse, 1 inn, 20 shops*
Mora/Navarin	*2 mills*
Niğbolu	*12 mills*
Ergiri	*300 olive trees*
Edirne	*1 vegetable garden, 21 rooms*
Gelibolu	*28 shops, magazines, fields*
Lapseki	*3 mills, 3 vineyards, water-saw*
Bursa/Akhisar	*2 mills, 1 garden*
Yalova	*4 mills, water-saw, houses, stable etc.*
Ankara	*1 inn*
Bolu/Eflani	*350 shops, 1 market place*
Eskişehir/Beypazarı	*1 rice paddy*
Sultanönü	*1 village*

verilmekteydi. Bu kapsamda burada görev alan iki kitabet uzmanından (katip) birisi talebelere dîvânî ve siyâkat yazıları ile hesap ve usul-i defteri; diğeri ise sülüs, nesih ve diğer yazılarını öğretecekti. Bu hususla ilgili denilebilir ki nişâncılık görevine kadar yükselip Osmanlı bürokrasinin çeşitli kademelerinde bulunan vakfın kurucusu Feridun Ahmed Bey, kendi mesleğine yatırım yaparak yeni bürokrat namzetlerinin yetişmesine profesyonel anlamda katkı sağlamıştır.

Son olarak, İstanbul Mecmau'l-bahreyn'de bir zaviye iki tabhanesi, mutfağı, kileri, kenifi gibi diğer müştemilatı ile birlikte vakfedilmiştir.

Feridun Ahmed Bey, sahip olduğu birçok mülk ve yatırımı vakfetmiştir. Bu vakıf sayesinde başta kendi soyundan gelen kimseler olmak üzere birçok kimsenin maddî yararlar sağlaması vakfın şartları arasındadır. Feridun Ahmed Bey vakıfları kendilerine bırakılan mülkler ve bu mülklerin bulundukları yerler açısından oldukça zengin ve kapsamlıdır.[24]

Tablo 1: Feridun Ahmed Bey Vakfının Gelir Üreten Mülkleri	
İstanbul/Baltalimanı	*1 karlık, 1 liman*
İstanbul/Zincirlikuyu	*1 bozahane*
İstanbul/Kumkapı	*Arsa üzerinde odalar*
İstanbul/Unkapanı	*40 oda*
İstanbul/Galata	*1 değirmen, hark, dam ve diğer müştemilat*
İstanbul/Mecmau'l-bahreyn	*1 bahçe, 1 liman, 1 karlık, 2 sandal, 2 balık ağı 2 peksimet fırını*
İstanbul/Sarıyer	*1 peksimet fırını*
Dimetoka	*1 çifte hamam, 1 han, 20 dükkan*
Mora/Navarin	*2 değirmen*
Niğbolu	*12 değirmen*
Ergiri	*300 dip zeytin ağacı*
Edirne	*1 bostan, 21 oda*
Gelibolu	*28 dükkan, mahzenler, araziler*
Lapseki	*3 değirmen, 3 bağ, su bıçkısı*
Bursa/Akhisar	*2 değirmen, 1 bahçe*
Yalova	*4 değirmen, su bıçkısı, evler, ahır vs.*
Ankara	*1 han*
Bolu/Eflani	*350 dükkan, 1 pazar yeri*
Eskişehir/Beypazarı	*1 çeltik tarlası*
Sultanönü	*1 köy*

Endnotes

1 Abdülkadir Özcan, "Feridun Ahmed Bey," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (henceforth, *DİA*), vol. 12, p. 396.

2 The historian Selânikî relates this incident as in the following: "*Ve kal'adan a'dâ-i dîn-i hâsirîn ehl-i İslâm üstüne bir vechile yarak ve kumbara atmışdur ki hiçbir kal'ada ve cengde vaki' olmamışdur. Ve kâtib Feridun Beğ, Paşa-yı a'zam hazretlerini durduğı yerden tehevvür ile çeküp üstüne yıkmışdı. Ol durduğı mahalle fevrî kal'adan bir darb-zen gelüp niçe âdem şehîd eyledi*." Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, ed. Mehmet İpşirli, 2 vols. (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999), vol. I, p. 30 (henceforth, *Tarih-i Selânikî*).

3 Feridun Ahmed, *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar*, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Müzesi, H. 1339 (henceforth *Nüzhet-i Esrâr*), fols. 36v-37r: "*Min-ba'd sen kendün ol asl ma'rekeye varmayub umûr-ı dîn ü devlet ve nizâm-ı 'adl [ve] intizâm-ı saltanat bâbında kā'im ve dâ'im olasın. Nûr-ı dîdem Selîm Hân´umı ve 'asker-i İslâm ile seni Hudâ´ya ısmarladum. Ve kâtibün Ferîdûn ze'âmetine terakkī ile dergâh-ı 'âlî müteferrikalarından olsun*." Selânikî tells a similar version of the story; see *Tarih-i Selânikî*, vol. I, p. 30.

4 *Tarih-i Selânikî*, vol. I, p. 32: "*Mukaddemâ Tercemân İbrahim Beğ ve Lala Kara Mustafa Paşa hazretlerinin Kapu-kethudâsı Mustafa Kethudâ ve Kâtibü's-sır Feridun Beğ tedbîr ü tedârükleriyle Nemçe ve Macar ve Hırvat ve Lâtin dillerince ma-beynlerinde olan husûmetleri üzre, ki yarar mürtedler ve ulûfelü câsûslar bu cânibe bahislerin ve husûmet u şikākların bildürmişlerdi, her bir kavm ve kabîlenün hilâfına dillerince kağıdlar yazılup, taburda loncalarında câsûslar eliyle bırağılup, aralarına muhkem adâvet ü nifâk u şikāka sebeb olup* [...]."

5 Özcan, "Feridun Ahmed Bey," p. 396.

6 See Şefik Peksevgen, "Secrecy, Information Control and Power Building in the Ottoman Empire, 1566-1603," Unpublished Ph.D. Dissertation (McGill University, 2004), p. 190.

7 Cornell H. Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire: The Historian Mustafa Âli (1541-1600)* (Princeton: Princeton University Press, 1986), p. 47.

8 For further discussion on the animosity between Şemsi Ahmed Pasha and Sokollu Mehmed Pasha as well as factionalism during this period, see Günhan Börekçi, "Factions and Favorites at the Courts of Sultan Ahmed I (r. 1603-17) and His Immediate Predecessors," Unpublished Ph.D. Dissertation (Ohio State University, 2010), pp. 159-172.

9 *Tarih-i Selânikî*, vol. I, pp. 98-99.

10 Ibid., p. 110: "[*Münşe'âtü's-selâtîn'in*] *bî-bedel ü bî-nazîr olduğında kat'â kimesnenün şübhesi olmayup, pesendîde-i âlem oldı. Velâkin çendân mu'teber olmaduğı, mukābelede hürmet ü izzet olunmaduğından ehl-i ruzgâr te'essüf ü hayretde kaldı*."

11 See Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual*, p. 73; Gyula Káldy-Nagy, "Budin Beylerbeyi Mustafa Paşa (1566-1578)," *Belleten* 54/210 (1990), pp. 649-663; Tayyib Gökbilgin, "Kara Üveys Paşa'nın Budin Beylerbeyiliği (1578-80)," *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 2/3-4 (1950-51), pp. 18-34; and Börekçi, "Factions and Favorites," pp. 169-170.

12 For a contemporary account which tells that Sokollu's murder was actually the work of the sultan, see Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk, 1578-1581*, trans. Türkis Noyan (İstanbul: Kitapyayınevi, 2004), s. 99-100 ve 161.

13 Hasan Beyzade, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, ed. Nezihi Aykut, 3 vols. (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2004), vol. II, p. 285.

14 Özcan, "Feridun Ahmed Bey," p. 397; idem., "Feridun Ahmed Bey: Hayatı, Eserleri ve Miftâh-ı Cennet'i," *Prof. Dr. Ramazan Şeşen Armağanı*, ed. Emine Uyumaz ve Süleyman Kızıltoprak (İstanbul: İSAR Yayınları, 2005), pp. 51-66; J. Heinrich Mordtmann, "Ferîdûn Beg," *Encyclopaedia of Islam*, 2nd edition (henceforth, *EI*^{2}), vol. II, pp. 881-882; and Gülru Necipoğlu, *The Age of Sinan: Architectural Culture in the Otoman Empire* (London: Reaktion Books, 2005), p. 577.

15 Özcan, "Feridun Ahmed Bey," p. 397.

16 For instance, see *7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569)*, Tıpkıbasım I-II (Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1997), p. 727.

17 On Feridun Bey's personal fortune, see Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü*, trans. Türkis Noyan and ed. Kemal Beydilli, 2 vols. (İstanbul: Kitapyayınevi, 2006), vol. I, p. 312. For his household troops used in processions, see *Tarih-i Selânikî*, vol. I, p. 316 and Özcan, "Feridun Ahmed Bey," p. 397.

18 Sabahattin Küçük, *Bakî Dîvânı* (Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1994), pp. 73-74.

19 Şebnem Tamcan, "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Bulunan H.1339 No.lu Sigetvar Seferi Tarihinin Tasvirleri," Unpublished M.A. Thesis (Ege Üniversitesi, 2005), p. 44 and Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual*, p. 66.

20 See Jean-Louis Bacqué-Grammont, "Feridun Bey'in Az Bilinen Bir Yapıtı: 'Tevârîh-i Pâdişâhân-ı França' Üzerine Bazı Düşünceler," *XII. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 12-16 Eylül 1994): Kongreye Sunulan Bildiriler* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999), vol. IV, pp. 1397-1406.

21 *Première histoire de France en turc ottoman: Chroniques des padichahs de France, 1572,* trans. and ed. Jean-Louis Bacqué-Grammont, Varia Turcica 30 (Paris: L'Harmattan, 1997).

22 Özcan, "Feridun Ahmed Bey: Hayatı, Eserleri ve Miftâh-ı Cennet'i."

23 For further details, see Abdülkadir Özcan, "Münşe'âtü's-selâtîn," *DİA*, vol. 32, pp. 20-22.

24 For a detailed discussion of the waqfs founded by Feridun Bey, see H. Ahmet Arslantürk, "Feridun Ahmed Paşa Vakfiyesi ve Vakıfları," *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 2/3 (2012), pp. 91-108 and Özcan, "Feridun Ahmed Bey," p. 397.

Notlar

1 Abdülkadir Özcan, "Feridun Ahmed Bey," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (bundan sonra *DİA*), c. 12, s. 396.

2 Tarihçi Selânikî bu hadiseyi şu şekilde anlatır: "*Ve kal'adan a'dâ-i dîn-i hâsirîn ehl-i İslâm üstüne bir vechile yarak ve kumbara atmışdur ki hiçbir kal'ada ve cengde vaki' olmamışdur. Ve kâtib Feridun Beğ, Paşa-yı a'zam hazretlerini durduğı yerden tehevvür ile çeküp üstüne yıkmışdı. Ol durduğı mahalle fevrî kal'adan bir darb-zen gelüp niçe âdem şehîd eyledi*." Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, ed. Mehmet İpşirli, 2 cilt (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999), c. I, s. 30 (bundan sonra, *Tarih-i Selânikî*).

3 Feridun Ahmed, *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar*, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Müzesi, H. 1339 (bundan sonra *Nüzhet-i Esrâr*), vr. 36b-37a: "*Min-ba'd sen kendün ol asl ma'rekeye varmayub umûr-ı dîn ü devlet ve nizâm-ı 'adl [ve] intizâm-ı saltanat bâbında kā'im ve dâ'im olasın. Nûr-ı dîdem Selîm Hân´umı ve 'asker-i İslâm ile seni Hudâ´ya ısmarladum. Ve kâtibün Ferîdûn ze'âmetine terakkī ile dergâh-ı 'âlî müteferrikalarından olsun*." Selânikî de sözkonusu olayı benzer şekilde aktarır; bkz. *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 30.

4 *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 32: "*Mukaddemâ Tercemân İbrahim Beğ ve Lala Kara Mustafa Paşa hazretlerinin Kapu-kethudâsı Mustafa Kethudâ ve Kâtibü's-sır Feridun Beğ tedbîr ü tedârükleriyle Nemçe ve Macar ve Hırvat ve Lâtin dillerince ma-beynlerinde olan husûmetleri üzre, ki yarar mürtedler ve ulûfelü câsûslar bu cânibe bahislerin ve husûmet u şikākların bildürmişlerdi, her bir kavm ve kabîlenün hilâfına dillerince kağıdlar yazılup, taburda loncalarında câsûslar eliyle bırağılup, aralarına muhkem adâvet ü nifâk u şikāka sebeb olup* [...]."

5 Özcan, "Feridun Ahmed Bey," s. 396.

6 Bkz. Şefik Peksevgen, "Secrecy, Information Control and Power Building in the Ottoman Empire, 1566-1603," Yayınlanmamış Doktora Tezi (McGill University, 2004), s. 190.

7 Cornell H. Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire: The Historian Mustafa Âli (1541-1600)* (Princeton: Princeton University Press, 1986), s. 47.

8 Şemsi Ahmed Paşa ile Sokollu Mehmed Paşa arasındaki husumet ve dönemin hizip savaşları için bkz. Günhan Börekçi, "Factions and Favorites at the Courts of Sultan Ahmed I (r. 1603-17) and His Immediate Predecessors," Yayınlanmamış Doktora Tezi (Ohio State University, 2010), s. 159-172.

9 *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 98-99.

10 A.g.e, s. 110: "[*Münşe'âtü's-selâtin'in*] *bî-bedel ü bî-nazîr olduğında kat'â kimesnenün şübhesi olmayup, pesendîde-i âlem oldı. Velâkin çendân mu'teber olmaduğı, mukābelede hürmet ü izzet olunmaduğından ehl-i ruzgâr te'essüf ü hayretde kaldı*."

11 Bkz. Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual*, s. 73; Gyula Káldy-Nagy, "Budin Beylerbeyi Mustafa Paşa (1566-1578)," *Belleten* 54/210 (1990), s. 649-663; Tayyib Gökbilgin, "Kara Üveys Paşa'nın Budin Beylerbeyiliği (1578-80)," *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 2/3-4 (1950-51), s. 18-34; ve Börekçi, "Factions and Favorites," s. 169-170.

12 Sokollu Mehmed Paşa suikastında Sultan III. Murad'ın parmağının olduğuna dair çağdaş bir yorum için bkz. Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk, 1578-1581*, çev. Türkis Noyan (İstanbul: Kitapyayınevi, 2004), s. 99-100 ve 161.

13 Hasan Beyzade, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, ed. Nezihi Aykut, 3 cilt (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2004), c. II, s. 285.

14 Özcan, "Feridun Ahmed Bey," s. 397; a.mlf., "Feridun Ahmed Bey: Hayatı, Eserleri ve Miftâh-ı Cennet'i," *Prof. Dr. Ramazan Şeşen Armağanı*, ed. Emine Uyumaz ve Süleyman Kızıltoprak (İstanbul: İSAR Yayınları, 2005), s. 51-66; J. Heinrich Mordtmann, "Ferîdûn Beg," *Encyclopaedia of Islam*, 2. baskı (bundan sonra *EI*²), c. II, s. 881-882; ve Gülru Necipoğlu, *The Age of Sinan: Architectural Culture in the Otoman Empire* (London: Reaktion Books, 2005), s. 577.

15 Özcan, "Feridun Ahmed Bey," s. 397.

16 Örneğin bkz. *7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569)*, Tıpkıbasım I-II (Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1997), s. 727.

17 Feridun Bey'in serveti hakkında bkz. Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü*, çev. Türkis Noyan ve ed. Kemal Beydilli, 2 cilt (İstanbul: Kitapyayınevi, 2006), c. I, s. 312. Alayındaki askerlere dair bkz. *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 316 ve Özcan, "Feridun Ahmed Bey," s. 397.

18 Sabahattin Küçük, *Bakî Dîvânı* (Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1994), s. 73-74.

19 Şebnem Tamcan, "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Bulunan H.1339 No.lu Sigetvar Seferi Tarihinin Tasvirleri," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Ege Üniversitesi, 2005), s. 44 ve Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual*, s. 66.

20 Bkz. Jean-Louis Bacqué-Grammont, "Feridun Bey'in Az Bilinen Bir Yapıtı: 'Tevârîh-i Pâdişâhân-ı Françe' Üzerine Bazı Düşünceler," *XII. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 12-16 Eylül 1994): Kongreye Sunulan Bildiriler* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999), c. IV, s. 1397-1406.

21 *Première histoire de France en turc ottoman: Chroniques des padichahs de France, 1572,* çev. ve ed. Jean-Louis Bacqué-Grammont, Varia Turcica 30 (Paris: L'Harmattan 1997).

22 Özcan, "Feridun Ahmed Bey: Hayatı, Eserleri ve Miftâh-ı Cennet'i."

23 Daha fazla ayrıntı için bkz. Abdülkadir Özcan, "Münşe'âtü's-selâtîn," *DİA*, c. 32, s. 20-22.

24 Feridun Ahmed Bey'in vakıfları hakkında daha ayrıntılı bir inceleme için bkz. H. Ahmet Arslantürk, "Feridun Ahmed Paşa Vakfiyesi ve Vakıfları," *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 2/3 (2012), s. 91-108 ve Özcan, "Feridun Ahmed Bey," s. 397.

Exposition of the Work

Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar, currently preserved at the Topkapı Palace Museum Library (TSMK, MS Hazine 1339), is known to be the first work by Feridun Ahmed Bey. As an illustrated chronicle, it ranks among the very few Ottoman works produced in the middle of the sixteenth century. Overall, the work narrates the events that took place during the final years of a world-famous and mighty Ottoman ruler, as well as those of the early reign of his successor, his son. This ruler, whose 46-year reign would remain the longest in Ottoman history, is Sultan Süleyman I, who came to be celebrated as "The Magnificent" by Europeans and as "The Lawgiver" by Ottomans. During 1566, he led his armies in yet another campaign, battling many challenges in his "elderly age" –as Feridun Ahmed Bey's work puts it– and eventually died on the night of September 6-7 during the Siege of Szigetvár, leaving behind the record of a glorious life full of conquests.[1] He was succeeded by his only surviving son, Prince Selim, whose reign lasted only eight years. Süleyman the Magnificent had truly transformed the House of Osman into a full-fledged world empire during his nearly half-century-long reign. The splendor and might of the Ottoman Empire survived well into the era of Selim II, thanks to the grand-vizierate of Sokollu Mehmed Pasha.[2] *Nüzhet-i Esrâr*, the subject of the present publication along with its facsimile, is a witness to such a critical crossroads of Ottoman history in the sixteenth century. Written by Feridun Ahmed Bey, then the private secretary of Sokollu Mehmed Pasha, it chronicles the events of the period 1558-1568 in a semi-official manner, and features the author's patron, the grand-vizier, in the foreground.

DCBL, T. 413, *Zafernâme*, fol. 55b

Sultan Süleyman'ın Erdel Kralı Stefan'ı huzuruna kabulü

Sultan Süleyman receiving Báthory István, Prince of Transylvania

Eserin Tanıtımı

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (TSMK) Hazine 1339 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar*, Feridun Ahmed Bey'in bilinen ilk eseri olup, onaltıncı yüzyılın ortalarına ait eşine az rastlanır minyatürlü bir Osmanlı kroniğidir. Kapsadığı dönem ve olaylar itibariyle dünyaya nâm salmış kudretli bir Osmanlı hükümdarının son yılları ile onun ölümünden sonra tahta geçen oğlunun saltanatının ilk zamanlarını hikaye eder. 46 yıllık saltanatıyla Osmanlı padişahları arasında en uzun süre tahtta kalmış bu hükümdar, Avrupa'nın "Muhteşem," Osmanlı'nın ise "Kanunî" olarak andığı Sultan I. Süleyman'dır. 1566 yılında, eserde geçen ifadeyle "pîrlik deminde," bir çok meşakkate göğüs gererek bir kez daha ordusunun başında sefere çıkan Sultan Süleyman, arkasında muazzam fetihler ve başarılarla dolu bir geçmiş bırakarak aynı yılın 6-7 Eylül gecesi Sigetvar kuşatması sırasında vefat etmiştir.[1] Onun ardından hayattaki tek şehzadesi Selim tahta geçip sadece sekiz yıl saltanat sürmüş; Kanunî'nin yarım asra yaklaşan hükümdarlığında tam teşekküllü bir cihan imparatorluğuna dönüşen Devlet-i Âl-i Osmân ise Sultan Selim devrinde Sokollu Mehmed Paşa'nın sadareti sayesinde şanını ve gücünü sürdürmüştür.[2] İşte burada tıpkı-basımıyla birlikte sunduğumuz *Nüzhet-i Esrâr*, onaltıncı yüzyıl Osmanlı tarihinin önemli kavşak noktalarından birini teşkil eden bu kritik döneme bizzat tanıklık etmektedir. Eser, o sıralarda Sokollu Mehmed Paşa'nın sırkâtibi olarak görev yapan Feridun Ahmed tarafından 1558-1568 yıllarını kapsayacak şekilde ve hâmisi veziriazamı önplanda tutan bir anlatımla bir tür yarı-resmî tarihçe olarak kaleme alınmıştır.

TSMK, H. 1339, *Nüzhet-i Esrâr*, fol. 41b

Sigetvar'ın ele geçirilmesinde cesaret gösteren askerlere Sokollu Mehmed Paşa tarafından bahşiş ve timar dağıtılması

Soldiers who showed valor during the capture of Szigetvár receiving bonus payments and *timar* from Sokollu Mehmed Pasha

The Question of Patronage/Dedication and the *Sigetvarnâmes*

With its nineteen miniatures rivaling one another in excellence, *Nüzhet-i Esrâr* holds an exceptional place among the works known as *Sigetvarnâme* for its rich contents and illustrations.[3] In this context, it should first be mentioned that the question of its sponsorship and dedication remains unresolved as of this writing. The absence of a dedication section notwithstanding, Feridun Ahmed appears to have written this work for his patron Sokollu Mehmed Pasha, since the text of *Nüzhet-i Esrâr* constantly accords place of primacy to the grand vizier rather than Sultan Süleyman I or Sultan Selim II, addressing him each time in highly flattering language.[4] The author presents Sokollu Mehmed Pasha not only as an outstanding commander and statesman but also as a political genius of high influence, virtually a "king-maker." The grand vizier, after all, was the real commander-in-chief during the Szigetvár Campaign, ably leading the army and the siege. Moreover, he distinguished himself as a loyal and skillful statesman by the measures he took immediately after the death of Sultan Süleyman. For a period of forty-eight days, he carefully paved the way for the heir-apparent, Prince Selim, to come from his princely province (*sancak*) and assume the Ottoman throne in an almost seamless process. As such, Sokollu was the sole figure in the continuation of the Ottoman dynastic establishment at its most critical moment. It is striking that Feridun Ahmed shows no hesitation in defining him as "the possessor of majesty and felicity" (*sâhib-i devlet ü sa'âdet*), an expression exclusively reserved for the Ottoman sultans, or in depicting him issuing *ferman*s as if he was the sultan of the realm.[5] Another strong evidence of the probable sponsorship of Sokollu for this project could be found at the end of the work, where the author comes close to dedicating his work to the grand vizier:

> May this [work] occasion the prayers of benediction of him from whose benevolence and favors this weak and frail one has derived happiness and benefit for sixteen years. If I were to abandon him, I would be failing to appreciate his worth and value and would be guilty of a grave offence in his service. For this reason I have labored as much as my strength and skills permitted and made an effort in my humble capacity [to write this book].[6]

Nüzhet-i Esrâr, then, is an invaluable source in that it provides insight into the life of one of the strongest and most competent Ottoman grand viziers, his personality and career in state service, as well as the public image he desired to cultivate through his patronage in the spheres of arts and literature.[7]

TSMK, H. 1524, *Hünernâme* II, fol. 278a

Sultan Süleyman ve ordusu Sigetvar'a doğru ilerlerken

Sultan Süleyman and his army on their way to Szigetvár

İthaf-Hâmilik Meselesi ve Sigetvarnâmeler

Birbirinden etkileyici 19 minyatürle süslenmiş *Nüzhet-i Esrâr*, hem musavver yazma özellikleriyle, hem de zengin içeriğiyle Sigetvarnâmeler olarak bilenen eserler arasında müstesna bir yere sahiptir.[3] Bu bağlamda öncelikle belirtmek gerekirse, *Nüzhet-i Esrâr*'ın kimin hâmiliğinde üretildiği veya kime sunulduğu hususu tam olarak açıklığa kavuşturulamamıştır. Metinde Sultan I. Süleyman veya Sultan II. Selim'den ziyade Sokollu Mehmed Paşa'nın sürekli önplanda tutulup her fırsatta övücü kelimelerle anılması, her ne kadar eserde açık bir ithaf kısmı bulunmasa da, Feridun Ahmed'in bu ilk eserini hâmisi veziriazam için hazırladığını düşündürmektedir.[4] Yazar, Sokollu Mehmed Paşa'yı sadece üstün meziyetli bir kumandan ve devlet adamı olarak değil, aynı zamanda bir siyasî akıl ve güç, adetâ bir "kral-yapıcı" olarak da tasvir etmektedir. Öyle ki, veziriazam hem Sigetvar seferi boyunca orduyu ve kuşatmayı başarıyla yönetmiş, hem de Sultan Süleyman'ın vefatının ardından 48 gün boyunca aldığı tedbirlerle Şehzade Selim'i sorunsuz bir şekilde sancağından getirtip Osmanlı tahtına oturtarak sadakat ve becerisini ispatlamıştı. Böylece Sokollu, Osmanlı saltanatının çok kritik bir anda devamlılığını sağlayan yegane isim olmuştur. Hatta o dönemde Osmanlı padişahlarına mahsus olarak kullanılan "sâhib-i devlet ü sa'âdet" tâbirini Sokollu için yer yer kullanmaktan veya veziriazamın sanki bir padişahmış gibi "fermân" verdiğini söylemekten çekinmez Feridun Ahmed.[5] Dahası, eserinin sonlarında Sokollu Mehmed Paşa hakkında, "Bu za'îf ve nahîf ki on altı yıldan berü envâ'-i ni'am ü ihsânlarıyla neşv ü nemâ bulmış olam, [bu eseri] kendü velî-ni'metüme sebeb-i hayr-du'â ola. Anı terk idersem ni'metlerinün kadr u kıymetin bilmeyüb hidmetlerinde taksîr-i kesîr itmiş olurın. Ana binâ'en kudret ü istitâ'at oldukça 'amel idüb hadd ü mikdârum olduğı üzre kûşiş eyledüm" şeklinde sarfettiği cümleler, yazarın eserini uzun yıllar hizmet ettiği Sokollu'nun himayesinde ve ona ithafen kaleme aldığına dair kanaatleri güçlendirir mahiyettedir.[6]

Bu bakımlardan *Nüzhet-i Esrâr,* en kudretli ve yetenekli veziriazamlardan biri olarak Osmanlı tarihinde yerini almış Sokollu Mehmed Paşa'nın hayatına, kişiliğine, siyasî kariyerine ve devlet adamlığına olduğu kadar, edebî/sanat hâmiliği ile oluşturmak istediği kamusal imaja dair de eşsiz bir tarihsel ve biyografik kaynak olma özelliği taşımaktadır.[7]

O dönemde yazılmış Sigetvar seferini konu alan başka eserlerin de Sokollu Mehmed Paşa'nın hâmiliğinde veya çeşitli nedenlerle ona ithafen üretildiğini belirtmek gerekir. Örneğin, Feridun Ahmed gibi sefere bizzat katılmış olan Agehî Mansur Çelebi, seferin tarihçesi olarak kaleme aldığı *Fetihnâme-i Kal'a-i Sigetvar* adlı mensur eserini Sokollu Mehmed Paşa'ya sunmuştur.[8] Bugün herhangi bir nüshası mevcut olmayan İstanbullu Seyfî'nin manzum ve mensur *Sigetvar Fetihnâmesi* ile Merâhî'nin *Fetihnâme-i Sefer-i Sigetvar* başlıklı eserleri de yine Sokollu'ya ithafen yazılmıştır. Bir diğer örnek ise, meşhur Gelibolulu Mustafa Âli'nin *Heft Meclis*'idir. Mustafa Âli'nin sefere katılmadan kaleme aldığı bu eseri, bir yandan Sokollu'ya yağdırdığı övgülerle dikkat çekerken, diğer yandan tarihten çok üslup kaygılarıyla öne çıkan bir çalışmadır. Gelibolulu eserini İstanbul'da mansıbsız ve parasız kaldığı zor bir vakitte yazmış, ardından Halveti tarikatına mensub Şeyh Nureddinzâde Muslihiddin aracılığıyla veziriazama göndermiş ve eserinin sonunda Sokollu Mehmed Paşa'dan sarayda bir katiplik vazifesi verilmesini açıkça rica etmiştir.[9] Sigetvar seferini konu alan ve Sokollu Mehmed Paşa'nın sadareti sırasında Osmanlı Türkçesinde yazılmış bu eserlere ilaveten müellifi meçhul *Heft Dâstân* ile Aşık Çelebi tarafından yazılmış *Sigetvarnâme* adlı iki eser daha vardır.[10]

Öte yandan hem Sigetvar seferine, hem de 1560'lara tanıklık etmiş az sayıda başka Osmanlı yazarı da ilerleyen yıllarda bu dönemi kapsayan kronikler yazmışlardır. Bu kronik yazarları arasında Mustafa Selânikî kuşkusuz en önemli ve ilk akla gelen isimdir. Sigetvar seferi sırasında enderunda görevli hâfızlardan biri olan Selânikî'nin kroniğinde verdiği Sigetvar kuşatmasına, Kanunî'nin vefatına ve II. Selim'in tahta geçişine dair bilgiler bir yandan Feridun Ahmed'in anlattıklarıyla bir çok noktada örtüşürken, diğer yandan yaşanan olaylara farklı bir zaviyeden tanıklık etmiş olması bakımından ayrı bir kıymete sahiptir.[11]

Son olarak bu minvalde not etmek gerekirse, Şehnâmeci Seyyid Lokman tarafından Farsça manzum olarak kaleme alınmış ve Nakkaş Osman tarafından resimlenmiş *Zafernâme* (Chester Beatty Library, T. 413) adlı musavver çalışma, II. Selim adına hazırlanmış resmî bir tarihçe olup daha çok *Nüzhet-i Esrâr*'ınkilere benzer minyatürleri ile dikkati çekmektedir. Feridun Bey'in tavsiyesiyle 1569 yılında şehnâmeci tayin edilen Seyyid Lokman ile ekibinin II. Selim'in patronajında hazırladığı *Şehnâme-i Selîm Hân* ve *Hünernâme* (II. cilt) isimli iki eser de yine Sigetvar seferine dair minyatürlü kısımlar içermektedir.[12] Sonuçta, Sultan Süleyman'ın Sigetvar Seferi'ni konu alan çağdaş ya da yakın çağdaş mevcut diğer Osmanlı eserleriyle karşılaştırıldığında *Nüzhet-i Esrâr*'ın daha geniş kapsamlı ve diğer anlatımlarda bulunmayan bir çok ayrıntıyı hâvî bir eser olduğu tespit edilebilir.

It is worth mentioning that various other contemporary Ottoman works on the campaign against Szigetvár were either sponsored by Sokollu or dedicated to him. For instance, Agehî Mansur Çelebi, a veteran of this war, presented his *Fetihnâme-i Kal'a-i Sigetvar*, a chronicle of the campaign in prose, to Sokollu Mehmed Pasha.[8] Among works dedicated to Sokollu, one may also cite *Sigetvar Fetihnâmesi* by Seyfî of Istanbul, a work written in verse and prose which is now lost, as well as Merâhî's *Fetihnâme-i Sefer-i Sigetvar*. The *Heft Meclis* of Gelibolulu Mustafa Âli was also dedicated to the grand vizier. Mustafa Âli had not participated in the campaign, a fact that accounts for his focus on stylistics rather than on the factual representation of the war. Writing at a time of financial and professional distress, he loaded his text with eulogies to Sokollu and submitted it to the grand vizier via Şeyh Nureddinzâde Muslihiddin, a member of the Halveti order. Amusingly, Mustafa Âli expressed his expectation for a scribal post in the palace explicitly at the end of his work.[9] One should mention in passing two other works written in Ottoman Turkish on the campaign of Szigetvár during the grand-vizierate of Sokollu: the anonymous *Heft Dâstân* and Âşık Çelebi's *Sigetvarnâme*.[10]

A number of Ottoman authors wrote chronicles of this era during later periods, as witnesses to the siege of Szigetvár as well as the events of the 1560s. Mustafa Selânikî no doubt comes to mind first, as his was probably the most significant of this group of works. Selânikî served in the campaign as a *hâfız* (one who memorized the Quran) from the palace school. His account agrees with that of Feridun Ahmed on such topics as the siege of Szigetvár, the death of Sultan Süleyman, and the succession of Selim II. Nonetheless, he witnessed these events from a different angle, which makes his work noteworthy.[11]

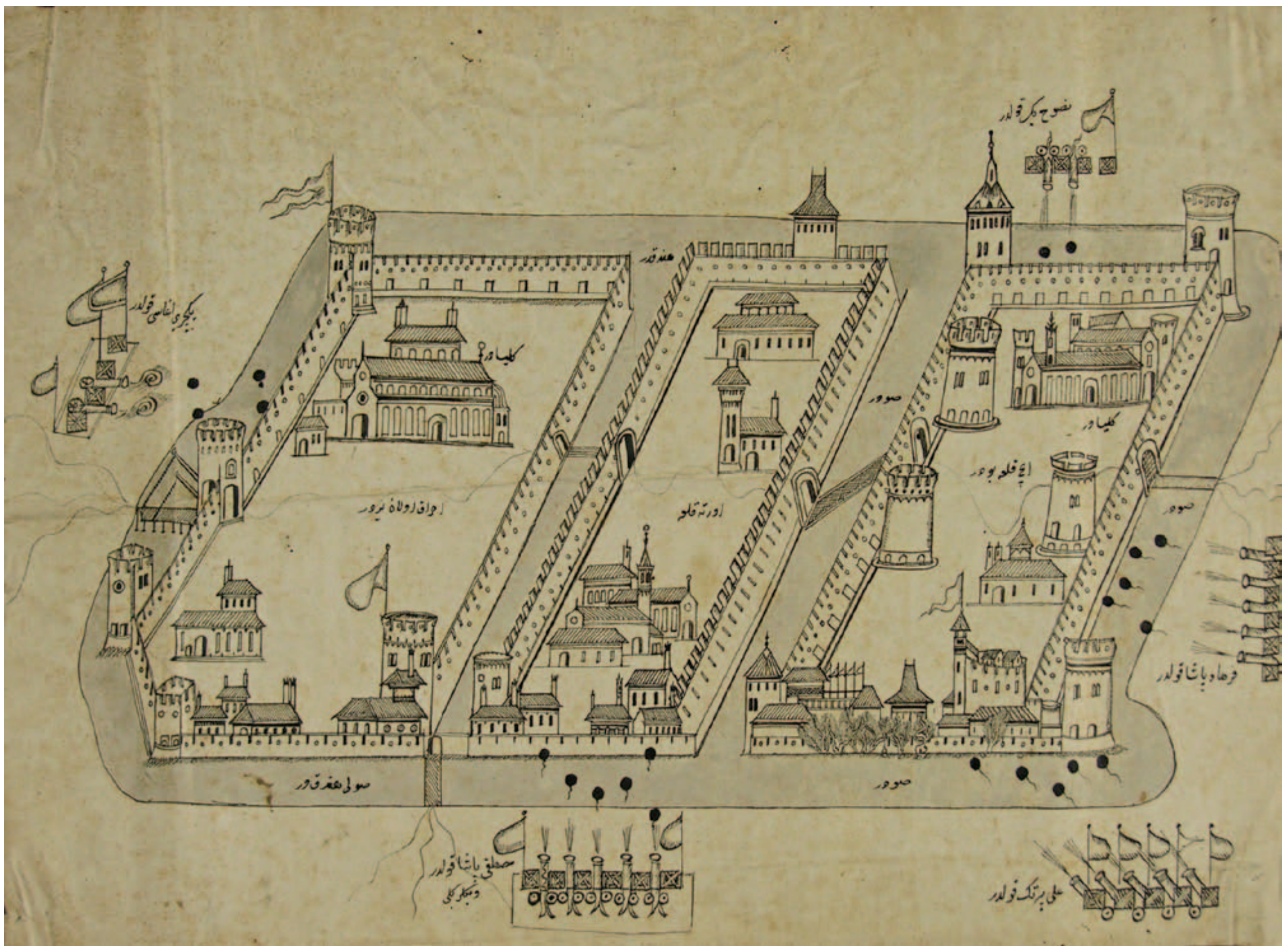
Finally, one should also note *Zafernâme* (Chester Beatty Library, MS T. 413), an illustrated work in verse composed by Şehnâmeci Seyyid Lokman. This is an official chronicle written in Persian with miniatures from Nakkaş Osman's brush. There are similarities in form and style between these miniatures and those in *Nüzhet-i Esrâr*. Seyyid Lokman was appointed as the official chronicler (şehnâmeci) in 1569 on the recommendation of Feridun Bey. Together with his team of artists and under the patronage of Selim II, Seyyid Lokman prepared *Şehnâme-i Selîm Hân* and the second volume of *Hünernâme*, both of which also include sections on the campaign of Szigetvár illustrated with miniatures.[12] In the final analysis, *Nüzhet-i Esrâr* appears to be a much more comprehensive work with many details absent in other contemporary and near-contemporary works written on Sultan Süleyman's last campaign.

A Tale of Royal Succession

What distinguishes *Nüzhet-i Esrâr* from other works of its kind is the fact that its author was a close observer of the events that unfolded after the death of Süleyman the Magnificent during the siege. As any student of Ottoman history would know, the death of an Ottoman sultan was likely to cause the most dreadful political crisis, particularly until the beginning of the seventeenth century. The profound anxiety prevailing at the royal court would not dissipate before the new sultan had acceded to the throne, due to the possibility of a janissary revolt in the center or rebellions in the provinces at any point during the crisis.[13] Thus it was of utmost necessity to hide the news of the death of Süleyman despite the fact that his son had no rival in dynastic succession. The situation had to be handled with great care so as to prevent any disorder until the new sultan had been enthroned. Grand Vizier Sokollu Mehmed Pasha managed this process for forty-eight days with success, so that Selim II ascended to the imperial throne without difficulty. Since Feridun Ahmed was always present in the grand vizier's close circle, he narrates the entire story in the present work with all its critical turns, such as the time when Sokollu improvised tactics to make the soldiers believe that the late Sultan Süleyman was still alive.[14] Apparently, this was his main reason for naming the work *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar*, to emphasize that the history of the campaign was full of secrets.

Feridun Ahmed also sheds light on the last phases of Sultan Süleyman's life which was as plagued by family tragedies as it was adorned with victories. The execution of İbrahim Pasha in 1536 signaled the beginning of these series of tragedies. As a childhood companion whom Sultan Süleyman had called "my friend," İbrahim Pasha served as grand vizier during the period 1523-1536, growing more powerful with each passing day.[15] At various later dates, Süleyman lost several sons due to illness and other causes, so that he was left with four sons (Mustafa, Selim, Bayezid and Cihangir) by the end of the 1540s. This powerful sultan, however, ordered the execution of two of his sons (Mustafa and Bayezid) for their alleged rebellion. These decisions also meant the death of his grandsons by these unfortunate princes. According to some contemporary sources, Cihangir, Süleyman's beloved hunchbacked son, died of grief following the execution of his older brother, Prince Mustafa.[16]

Hürrem Sultan, Süleyman's favorite *haseki*, was always by him during those days of agony and depression caused by the rivalry among princes. In violation of Ottoman dynastic custom, he legally married Hürrem Sultan who gained unquestionable influence over her husband's political and dynastic affairs.[17] This legen-

TSMA, E. 12356

Osmanlı ordusunun Sigetvar'ı muhasara planı
The Ottoman plan for the seige of Szigetvár

Bir Saltanat Verasetinin Hikayesi

Nüzhet-i Esrâr'ı benzeri eserlerden ayıran belki de en temel özelliği, Kanunî Sultan Süleyman'ın Sigetvar'da vefat etmesinin ardından oğlu II. Selim'in nasıl tahta geçtiğini, süreci en yakından müşahede etmiş bir yazarın kaleminden anlatmasıdır. Bilindiği üzere, Osmanlılar için bir sultanın ölümü, bilhassa onyedinci yüzyılın başlarına kadar, siyasî krizlerin en korkulu olanı idi. Yeni sultan sağ salim tahta oturana kadar saray çevresine derin bir endişe hakim olurdu.[13] Örneğin, bu anlarda kapıkulu askerleri isyan edebilir ya da bazı yerel iktidar sahipleri ayaklanabilirlerdi. Hal böyle olunca Kanunî'nin seferde vuku bulan vefatı, tek bir şehzadenin mevcudiyetine rağmen bir sır olarak saklanmalı ve yeni sultan tahta erişine dek vaziyet en küçük infiale yer vermeyecek şekilde idare edilmeliydi. Neticede bu hassas görevi 48 gün boyunca Veziriazam Sokollu Mehmed Paşa başarıyla yerine getirmiş ve II. Selim şehzade sancağından gelerek nispeten sorunsuz bir şekilde Osmanlı tahtına oturmuştur. Bütün bu süreci ve kritik anlarını, örneğin Sokollu'nun müteveffâ sultanın hâlâ hayatta olduğuna askerleri ikna etmek için ne tip taktiklere başvurduğunu, veziriazamın hemen her daim yanıbaşında olan Feridun Ahmed Bey elinizdeki eserde tek tek anlatmaktadır.[14] Anlaşılan tam da bu nedenlerle yazarımız eserini, Sigetvar Seferi'nin sırlarla dolu tarihi anlamında, *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar* adıyla tesmiye etmiştir.

Feridun Ahmed Bey eserinde Kanunî Sultan Süleyman'ın zaferlerle bezeli olduğu kadar ailevî trajedilerle yıpranmış hayatının son zamanlarına da ışık tutar. Sultan Süleyman için bu trajediler, "refikim" dediği çocukluk arkadaşı ve her geçen gün daha muazzam yetkilerle donattığı, 1523-1536 yılları arasında sadrazamı olan İbrahim Paşa'yı idam ettirmesiyle başlamıştır.[15] İlerleyen yıllarda, muhtelif tarihlerde bir çok şehzadesi başta hastalıklar olmak üzere çeşitli nedenlerle vefat etmiştir. Sultan Süleyman'ın 1540'ların sonlarına gelindiğinde sadece dört şehzadesi (Mustafa, Selim, Bayezid ve Cihangir) hayattaydı. Fakat kudretli padişah bu oğullarından ikisinin idam fermanlarını vermek zorunda kalacaktı. Sultan Süleyman, bu fermanlarla kendisine zahiren isyan etmiş bu iki oğlunun (Şehzade Mustafa ve Bayezid) yanı sıra erkek torunlarının hayatlarına da son vermiş oldu. Bu arada Kanunî'nin çok sevdiği, kamburluktan müzdarip şehzadesi Cihangir ise, dönemin bazı kaynaklarına göre, ağabeyi Şehzade Mustafa'nın idamından duyduğu aşırı üzüntüden vefat ediverdi.[16]

Sultan Süleyman'ın şehzadeleri yüzünden yaşadığı bütün bu acı ve sıkıntı dolu günlerde yanında hep en gözde hasekisi Hürrem Sultan vardı. Bilindiği gibi, Kanunî o güne kadar Osmanlı hanedanının takip ettiği

dary love full of passion ended with the death of his famous wife in 1558. Süleyman was then about sixty-five years old and had been struggling with some illnesses, especially gout, for more than a decade.[18]

With the memory of Hürrem Sultan still fresh, Süleyman was forced to deal with a great crisis within the dynasty centered on the selection of his heir, the future sultan. His remaining two sons, Bayezid and Selim, had entered into an intensifying competition to determine who would succeed their aging father. In particular, Bayezid's impatience to resolve the issue caused Süleyman great distress. After exchanging acrimonious letters with Bayezid, of whom he had disapproved for a year, Süleyman weighed in with Selim's cause. Now declared a rebel, Bayezid had to face an army under the command of Sokollu Mehmed Pasha in the plains of Konya.[19] Bayezid was defeated and first spent some time wandering in and around Anatolia, after which he decided to flee to İran, taking refuge at the court of Shah Tahmasb (r. 1524-1576). Almost two years passed before the two courts concluded a bargain over the prince, resulting in the delivery of Bayezid to the Ottoman embassy sent by Süleyman in 1561. The prince met his death at the hands of an executioner, along with his sons.[20] Rumor had it that Süleyman retreated into solitude after the deaths of Hürrem Sultan and Prince Bayezid. There were no further shattering losses in his family, until his own demise at the Siege of Szigetvár. His thirteenth and last campaign was launched with a view to erase the bitter memories of the deadly competition between the princes over the throne, as well as undo the effects of the defeat at the Siege of Malta in 1565. Yet it actually sealed his own fate.[21]

The new sultan, Selim II, chose to continue the style of ruling in seclusion created by his father, while entrusting his son-in-law Sokollu Mehmed Pasha with all administrative matters. The marriage of the grand vizier to İsmihan Sultan, Selim's daughter, had been arranged after the so-called Bayezid Incident. Selim II granted full freedom of action to Sokollu as his one and only grand vizier, who had been the de facto ruler of the Ottoman imperial establishment since the 1530s. In the meantime, he frequently traveled to Edirne for hunting expeditions and kept himself, in a sense, removed from the main mechanisms of decision-making. In all these respects, the present work is invaluable for the crucial information it contains on the initial years of Selim II, during which Sokollu Mehmed Pasha built up his almost absolute authority.[22]

In sum, *Nüzhet-i Esrâr* is a Sokollu-centered narrative enriched with miniatures believed to be the work of Nakkaş Osman. It focuses, respectively, on the last campaign of the reign of Süleyman –forty-six years of glory and family tragedies– followed by the developments in the aftermath of his death, the succession of Prince Selim, and, finally, the main political and diplomatic affairs in the first two years of Sultan Selim's reign.

teamülleri hiçe sayarak Hürrem Sultan ile nikah kıymıştı. Gözde haseki böylece kocasının devlet işlerinden ailevî ilişkilerine kadar her türlü faaliyetinde etkisi gözardı edilemeyecek güçlü bir eş oldu.[17] Ancak Hürrem ile Süleyman'ın dillere destan tutkulu ilişkisi, 1558'de meşhur hasekinin ölümüyle son buldu. Kanunî, en çok bağlandığı gözdesini kaybettiği zaman 65 yaşlarındaydı ve yaklaşık on-onbeş yıldır, başta nikris olmak üzere, çeşitli hastalıklarla boğuşuyordu.[18]

Dahası, henüz Hürrem Sultan'ı kaybetmenin acısı çok tazeyken Sultan Süleyman gelecekte Osmanlı tahtının sahibini belirleyecek hanedan-içi büyük bir sorunla uğraşmak durumda kaldı. Hayatta kalmış son iki oğlu, Şehzade Bayezid ve Şehzade Selim, yaşlı babalarından sonra kimin sultan olacağını belirlemek için birbirleriyle giderek şiddetlenecek bir mücadeleye başladılar. Bilhassa Şehzade Bayezid'in gösterdiği sabırsızlık, babası tarafından hoş karşılanmıyordu. Böylece Şehzade Bayezid ile bir-bir buçuk yıl süren zehir zemberek mektuplaşmalardan sonra Kanunî Bayezid'e düşman olurken Selim'i korumasına almayı tercih etti ve kısa zaman sonra asî ilan edilen Bayezid'e karşı Sokollu Mehmed Paşa'nın komutasında bir ordu yolladı.[19] Konya ovalarında cereyan eden muharebeyi kaybeden Bayezid, kısa bir süre Anadolu'da dolaştıktan sonra İran'a kaçıp Şah Tahmasb'a (hük. 1524-1576) sığındı. Yaklaşık iki yıl süren uzun pazarlıkların sonucunda, 1561'de, babasının gönderdiği bir elçi heyeti tarafından teslim alınan Bayezid, bir cellat tarafından oğulları ile birlikte boğularak idam edildi.[20]

Hürrem Sultan ile Şehzade Bayezid'in ölümlerinden sonra giderek münzevileştiği söylenen Kanunî, artık kendisini sarsacak başka bir vefat veya ailevî trajedi ile karşılaşmadı. Sultan hem oğulları arasındaki taht kavgasının izlerini silmek, hem de 1565 tarihli Malta Seferi bozgununu unutturmak maksadıyla tarihe onüçüncü ve son seferi olarak geçen Sigetvar Seferi'ne çıktı; ne var ki kuşatma esnasında vefat etti.[21]

Yerine tahta çıkan II. Selim ise, babasının yarattığı gözlerden uzak yeni saltanat tarzını sürdürürken bütün hükümet işlerinde daima damadı Sokollu'ya güvendi. Bayezid vak'asından sonra kızı İsmihan Sultan ile evlendirilen Mehmed Paşa'ya 1530'lardan itibaren imparatorluğun bilfiil idaresini üstlenmiş veziriazamlık makamını tam salahiyetle teslim etti. Bu arada sık sık Edirne ve civarında avlanmaya giderek kendisini bir anlamda karar alma mekanizmalarının dışında tutmayı tercih etti.[22] Feridun Ahmed'in *Nüzhet-i Esrâr*'ı, bütün bu açılardan, en başta da Sokollu Mehmed Paşa'nın II. Selim'in sekiz yıllık saltanatı boyunca giderek mutlakî boyutlar kazanacak otoritesinin ilk yıllarına ışık tutması bakımından mühim bilgiler içermektedir.

TSMK, H. 1524, *Hünernâme* II, fol. 212a

Sultan Süleyman oğlu Şehzade Bayezid için bed-dua ederken

Sultan Süleyman cursing his son, Prince Bayezid

TSMK, H. 1524, *Hünernâme* II, fol. 227b

Sultan Süleyman Şah Tahmasb'ın Şehzade Bayezid ile ilgili gönderdiği mektubu okurken

Sultan Süleyman reading Shah Tahmasb's letter concerning Prince Bayezid

TSMK, H. 1524, *Hünernâme* II, fol. 279b

Sultan Süleyman'ın vefatının hemen ardından Sokollu Mehmed Paşa'nın yönetimde yapılan bir divân-ı hümâyûn toplantısı

Immediately after Sultan Süleyman's death, the imperial council meets under Sokollu Mehmed Pasha

A Thematic Summary of the Work's Contents

The rich contents of *Nüzhet-i Esrâr* is not limited to the aforementioned topics. The thematic extent of the long work can be summarized in four sections as follows:

1. The Szigetvár Campaign of 1566

The text opens with an explanation of the diplomatic background of the Siege of Szigetvár. The main considerations lying behind the declaration of war are given as the violation of the Ottoman-Habsburg Treaty of 1562 by the Habsburgs, and the failure to end the clashes along the frontier zone between the two empires. The narration of the campaign, including all its stages, occupies approximately half the text of *Nüzhet-i Esrâr*.

The topics and events of this section include: Unresolved border disputes with the Habsburgs during the term of Grand Vizier Semiz Ali Pasha and the failure of Emperor Maximilian –who had succeeded Ferdinand in 1564 and reigned until 1574– to forward the tribute to Istanbul in a timely fashion; Sokollu Mehmed Pasha's succession to Semiz Ali Pasha upon the death of the latter and the decision to go to war against Royal Hungary; the departure of the sultan from Istanbul in a procession after the completion of war preparations; the stopovers between Istanbul and Szigetvár along with the military, political, and daily events during the march; the reason for the choice of the fortress of Szigetvár as the object of the campaign; breaking news from Hungary; the siege of the fortress of Szigetvár comprising four bastions, defended by forces under the command of Nikola Šubić Zrinski; the sultan's demise the night before the fall of the citadel; the measures taken by Sokollu Mehmed Pasha to keep the news secret; the situation of the army and the ruling elite; letters sent to Selim by messenger; Selim's arrival in Istanbul, his first enthronement ceremony, and his coming to Belgrade; the last prayer for Sultan Süleyman in Belgrade; the return of the new sultan to Istanbul with the army upon the pledge of allegiance by the ruling elite to Sultan Selim; and the mutiny within the army caused by a dispute over the succession bonus. The rich content makes *Nüzhet-i Esrâr* an indispensable source for the study of Ottoman political and military history in the sixteenth century in general, and the history of the Szigetvár Campaign in particular.

2. The Bayezid Incident

In this section, Feridun Ahmed Bey names all the campaigns of Sultan Süleyman one by one and reviews them in flashback, turning to an event that he could never forget. Coined "the Bayezid Incident," this was the last princely war of succession in Ottoman history and was observed by Feridun Ahmed on the battlefield, standing at the side of Sokollu Mehmed Pasha. He recounts the event in as much detail as the campaign on Szigetvár, including both the events he witnessed and the official correspondence he penned as the scribe. The uniqueness of this section is beyond question for the wealth of information it provides on a tumultuous affair.

3. The Reception of the Embassies from the Habsburgs and the Safavids

This section records under separate headings the reception of the Habsburg embassy –sent by Emperor Maximilian II to negotiate a new peace treaty– by Sokollu Mehmed Pasha and the sultan, as well as the relevant correspondence and negotiations. In addition, it chronicles in great detail the reception of the Safavid envoy Şahkulu in Edirne and Istanbul; Şahkulu had brought Shah Tahmasb's message of condolences for the loss of Süleyman and congratulation for the succession of Selim. Of particular significance is the recording of the gifts and letters presented by the embassies, as well as the dinners given in honor of the envoys. The grand vizier's reception of the Venetian embassy sent for official congratulations is also mentioned in passing. This section is especially essential for studies on Ottoman political and diplomatic history.

4. Affairs in Irak and the Arabian Peninsula

In this section, Feridun Ahmed narrates the organization of military campaigns to suppress the rebellions in these provinces, and the measures taken to this effect by Sokollu Mehmed Pasha and İskender Pasha –governor-general of Baghdad and commander-in-chief of these campaigns. Previously, Ulyanoğlu, the governor of *Irak-ı Arab*, and his supporters had risen in rebellion, viewing the succession of Selim II as a political opportunity for their cause. Feridun Bey describes in detail the halting stations and towns lying along the banks of the Euphrates wherein the army of İskender Pasha rested during the prolonged march. The author also gives due attention to the split of Yemen into two governor-generalships (*beylerbeyilik*). Feridun Ahmed states that he based his account on the oral testimony of an eye-witness to the campaign.[23] The thematic sections of the text close with the conclusion of İskender Pasha's campaign. Next come short explanations by Feridun Ahmed as to why he wrote the book and for what reason he so entitled it. The book ends with a colophon (*ferağ kaydı*).

Özetle, elinizde tutmakta olduğunuz *Nüzhet-i Esrâr*, ailevî trajediler ve büyük başarılarla örülü 46 yıllık saltanatının son seferinde Kanunî Sultan Süleyman'ı, vefatının ardından yaşanan gelişmeleri, Şehzade Selim'in tahta çıkışı ve saltanatının ilk iki yılında yaşanan ana siyasî ve diplomatik olayları Nakkaş Osman tarafından yapıldığı düşünülen minyatürler eşliğinde ve Feridun Ahmed'in Sokollu Mehmed Paşa merkezli anlatımıyla hikaye etmektedir.

Tematik İçerik Özeti

Nüzhet-i Esrâr'ın zengin içeriği sadece yukarıda zikrettiğimiz konularla sınırlı değildir. Daha iyi bir fikir vermesi açısından eserin tematik kapsamını dört bölüme ayırarak şöyle özetleyebiliriz:

1. 1566 Sigetvar Seferi

Eser, Sultan Süleyman'ın son seferi olan Sigetvar Muhasarası'nın diplomatik arka planının izahı ile başlar. Bu seferin ana nedeni, 1562 tarihli Osmanlı-Habsburg anlaşmasının koşullarına Habsburg tarafının uymaması ve serhad bölgelerinde yaşanan çatışma ve karşılıkların bir türlü çözüme kavuşturulamamış olmasıdır. Bu meseleleri halletmek amacıyla açılan seferin bütün aşamaları, *Nüzhet-i Esrâr*'ın yaklaşık yarısını teşkil eder.

Bu kısımda: Semiz Ali Paşa'nın sadareti sırasında Habsburglar ile çözümlenemeyen bazı sınır anlaşmazlıkları ile 1564'te vefat eden Kral Ferdinand'ın halefi İmparator II. Maksimilyen (hük. 1564-1574) tarafından zamanında ödenmeyen vergi sorunu; Sokollu Mehmed Paşa'nın Semiz Ali Paşa'nın vefatının ardından veziriazam olarak atanmasıyla Habsburg Macaristan'ı üzerine yeni bir sefer kararının alınması; hazırlıkların tamamlanmasının ardından padişahın İstanbul'dan bir alayla ayrılışı; İstanbul'dan Sigetvar'a kadar katedilen menziller ve cereyan eden başlıca askerî, siyasî ve günlük olaylar; Sigetvar kalesine neden gidildiği; Macaristan'daki gelişmeler; Nikola Šubić Zrinski komutasındaki birliklerin savunduğu, dört kaleden oluşan Sigetvar'ın muhasarası; padişahın son kale düşmeden önceki gece vuku bulan vefatı; Sokollu Mehmed Paşa tarafından padişahın vefatının gizlenmesi için alınan tüm tedbirler; o sıralarda askerin ve devlet erkanının durumu; Şehzade Selim'e ulaklarla yollanan mektuplar; Sultan Selim'in İstanbul'a gelişi, ilk cülûsu ve ardından Belgrad'a varışı; Belgrad'da Sultan Süleyman'ın cenaze namazının kılınması; Sultan Selim'e devlet erkanının biat etmesinin ardından yeni padişahın ve ordunun İstanbul'a dönüşü; ve dönüş sırasından cülûs bahşişi yüzünden

DCBL, T. 413, *Zafernâme*, fol. 70a

Sigetvar'ın ilk hisarı alevler içinde
The first bastion of Szigetvár in flames

DCBL, T. 413, *Zafernâme*, fol. 78a

Sigetvar'ın iç-kalesine yapılan taaruz ve askerleriyle birlikte çarpışan Sokollu Mehmed Paşa'nın Feridun Ahmed tarafından kurtarılması

The Ottoman assault against the citadel of Szigetvár and Sokollu Mehmed Pasha, fighting together with his soldiers, saved from meeting his demise by Feridun Ahmed

DCBL, T. 413, *Zafernâme*, fol. 65a

Kuşatma sırasında Sigetvar ve çevresi   Szigetvár and its vicinity during the siege

In short, *Nüzhet-i Esrâr* embodies the accounts of events witnessed by Feridun Bey in the first three sections, and of events related by an eye-witness to Feridun Bey in the last section. The author himself draws attention to this matter towards the end of his work:

> What I wrote and compiled section by section is not a treatise on medical, astrological, or logical sciences. Neither a scholarly statement nor the artistic expression of something of concern to the learned men of the day, it is just my own exploits in life. I wrote in my humble capacity and described most imperfectly with empty words those events that I absolutely witnessed myself and in which I was certainly involved through the course of time.[24]

Studies Conducted on *Nüzhet-i Esrâr*

Two essays by Kemal Çığ and Hüseyin Yurdaydın first introduced *Nüzhet-i Esrâr* to larger academic circles in the early 1950s.[25] However, this work has drawn little scholarly attention since, except for those notable art historical studies –mentioned above in the footnotes– that focused on the Topkapı Palace (TSMK) version for the miniatures it contains. In other words, it is the visual contents and artistic features of this manuscript that have aroused interest and have been analyzed within the broader context of the Ottoman art of book illustration during the sixteenth century, as well as its relation to the palace workshop of miniature painters (*nakkaşhane*) and the office of official chronicler (*şehnâmeci*). Recent studies by Zeynep Tarım Ertuğ and Şebnem Tamcan are good examples of this approach and have contributed significantly to our understanding of this matter. Ertuğ has examined the question of using illustrated manuscripts as historical sources through the example of *Nüzhet-i Esrâr*, demonstrating the relation of each miniature to the body text.[26] The master's thesis prepared by Tamcan in 2005 continues to be the most comprehensive study on the subject, both examining the miniatures of the work in their technical and artistic aspects and establishing the text-image relationship.[27]

TSMK, H. 1524, *Hünernâme* II, fol. 277b

Sokollu Mehmed Paşa ve Sigetvar kuşatmasının başlaması

Sokollu Mehmed Pasha and the beginning of the seige of Szigetvár

DCBL, T. 413, *Zafernâme*, fol. 71b

Sigetvar muhasarasından bir sahne

A scene from the siege of Szigetvár

çıkan ayaklanma gibi bir çok ayrıntı Feridun Ahmed'in bizzat şahit olduğu olaylar çerçevesinde aktarılır. Bu içeriğiyle *Nüzhet-i Esrâr*, gerek Sigetvar Seferi tarihi, gerekse onaltıncı yüzyıl Osmanlı askerî ve siyasî tarihi üzerine yapılacak çalışmalar için kapsamlı bilgiler içeren çok mühim bir kaynaktır.

2. Şehzade Bayezid Vak'ası

Feridun Ahmed Bey, bu bölümde, sefer sırasında vefat eden Sultan Süleyman'ın 46 yıllık saltanatı boyunca çıktığı seferleri tek tek sıraladıktan sonra zamanda geriye döner ve Sokollu Mehmed Paşa'nın vezirliği sırasında unutamadığı bir olayı anlatır. Bu kısımda yazar, Şehzade Bayezid Vak'ası olarak tarihlere geçen Osmanlı tarihindeki son açık taht savaşını neredeyse Sigetvar Seferi kadar ayrıntılı anlatır. Feridun Ahmed yine Sokollu Mehmed Paşa'nın yanındadır ve bir çok açıdan Osmanlı tarihinin gidişatına yön vermiş bu vaka sırasında tanık olduğu gelişmeleri ve bizzat görüp kaleme aldığı yazışmaları kaydetmek suretiyle konuyla ilgilenen araştırmacılar için eşsiz bir eser vücuda getirmiştir.

3. Habsburg ve Safevi Elçilerinin Kabulü

Bu kısımda, Sultan II. Selim'in cülûsundan sonra yeni bir barış anlaşması yapmak için İmparator II. Maksimilyen tarafından gönderilen Habsburg elçilerinin Sokullu Mehmed Paşa ve sultan tarafından kabulü, anlaşma için yapılan yazışmalar ile görüşmeler ayrı ayrı başlıklar halinde kaydedilir. Ayrıca, Şah Tahmasb'ın II. Selim'e başsağlığı dileği ve cülûs tebriki için gelen elçisi Şahkulu'nun Edirne ve İstanbul'daki kabulü ile geri dönüşü yine bütün ayrıntıları ile anlatılır. Özellikle, her iki elçi grubunun getirdiği hediyeler, mektuplar ve onurlarına verilen yemekler uzun uzun hikaye edilmiştir. Arada cülûs tebrikine gelen Venedik elçilerinin de veziriazam tarafından kabul edilmesine kısaca değinilmiştir. Osmanlı siyasî ve diplomasi tarihi çalışmaları için bu bölümler bilhassa pek kıymetlidir.

4. Irak ve Arabistan'daki Olaylar

Özellikle bu bölgelerde çıkan isyanların bastırılmasına dair Sokullu Mehmed Paşa ve serdar-ı ekrem Bağdad Beylerbeyi İskender Paşa'nın yaptığı işler ve askerî seferler bu bölümde hikaye edilir. Yemen'in iki beylerbeyiliğe ayrılması meselesi de değinilen konular arasındadır. İskender Paşa komutasındaki ordunun II. Selim'in cülûsunu fırsat bilerek isyan eden Irak-ı Arab hâkimi Ulyanoğlu ve destekçilerine karşı düzenlenen harekat sırasında Fırat nehri boyunca geçtiği menziller ve şehirler ayrıntılarıyla anlatılır. Feridun Ahmed'in bu bilgileri bizzat bu seferlere katılmış birinden dinlediğini belirtmesi bilhassa önemlidir.[23] Eserin sözkonusu tematik kısımları İskender Paşa'nın seferden dönüşüyle biter. Ardından eserini neden kaleme aldığına ve nasıl tesmiye ettiğine dair kısa açıklamalar veren Feridun Ahmed, bir ferağ kaydıyla eserini sonlandırır.

Nüzhet-i Esrâr'ın ilk üç bölümü esasen Feridun Bey'in bizzat tanık olduğu olaylardan, son bölüm ise naklen derlenerek yazılmıştır. Nitekim yazar da bu bağlamda eserinin sonlarında,

> Benüm bu yazduğum ve derece derece derc itdüğüm 'ulûm-ı tıbb ve nücûm ve mantık-ı kelâm değildür. Ne mebhase girecek makāldür ve ne fusahâ-yı zemânun sâha-i 'ilmine düşecek ahvâldür. Benüm yazduğum kendü sergüzeştümdür. Ve meydân-ı zemânda 'ayne'l-yakīn müşâhede itdüğüm ve 'ilme'l-yakīn mücâhede kılduğum hâdisâtdan kādir olduğum kadar tahrîre ve bizâ'a-i kalîle ve taksîrât-ı kesîre ile tasvîre irişdürdüm[24]

diyerek, hem başından geçmiş hem de bizzat gözlemleme fırsatı yakaladığı olayları aktarmaya çalıştığını vurgulamıştır.

Nüzhet-i Esrâr Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Nüzhet-i Esrâr, ilk kez Kemal Çığ ve Hüseyin Yurdaydın tarafından 1950'lerin başlarında daha geniş akademik çevrelere tanıtılmıştır.[25] Fakat aradan geçen uzun yıllara rağmen eser üzerine yapılmış akademik çalışmalar sınırlı sayıda kalmış, bu kıymetli literatürün çoğunluğunu da TSMK nüshasının minyatürlü olması nedeniyle, yukarıda dipnotlarda örnekleri zikredilen, Osmanlı sanat tarihi odaklı incelemeler teşkil etmiştir. Diğer bir değişle, eserin daha çok görsel içeriği ve sanatsal özellikleri tetkik edilmiş ve bunlar genellikle 16. yüzyıl Osmanlı tasvir ve kitap sanatı, saray nakkaşhanesi ile nakkaşları ve şehnâmecilik kurumu bağlamında ele alınıp tartışılmıştır. Bu bağlamda daha yakın zamanlarda Zeynep Tarım Ertuğ ile Şebnem Tamcan'ın eser üzerine yapmış oldukları incelemeler ilgili literatüre önemli katkılar sağlamıştır. Ertuğ, minyatürlü eserlerin tarihî kaynak olma özelliklerini *Nüzhet-i Esrâr* örneğinde değerlendirmiş ve tek tek minyatürlerini tanıtarak metinle ilişkisini daha ayrıntılı tesis etmeye çalışmıştır.[26] Tamcan'ın hazırladığı 2005 yılı tarihli

Besides works of art history, the most comprehensive studies of *Nüzhet-i Esrâr* belong to Nicolas Vatin. Thus, for instance, he has dealt with the diplomatic correspondence included in the text by Feridun Ahmed Bey and has discussed the extent to which it can be viewed as part of Ottoman "official" history writing. He has also evaluated the historical authenticity of the information given in the text, making certain important observations.[28] Vatin has recently published the 147-folio-long section on the Campaign of Szigetvár in the TSMK version of *Nüzhet-i Esrâr* in transcription along with a French translation.[29] Some serious flaws in the transcription notwithstanding, Vatin's edition is a welcome contribution that makes the *Nüzhet-i Esrâr*'s relevant section available to a larger group of researchers with a long evaluation and complete notes.

The Miniatures of *Nüzhet-i Esrâr* and Nakkaş Osman

Art historians have almost unanimously attributed the miniatures in the TSMK version of *Nüzhet-i Esrâr* to Nakkaş Osman, although this is not certain. As a matter of fact, no remark or explanation exists in the manuscript to settle this question. Thus, art historians have relied on circumstantial evidence such as Nakkaş Osman's intimate relation with Feridun Ahmed, the prominent place he occupied in the office of official chronicler and, perhaps most importantly, similarities in style between his other miniatures and those in *Nüzhet-i Esrâr*. Accordingly, they have concluded that Nakkaş Osman must have painted his first miniatures for *Nüzhet-i Esrâr* under the patronage of Feridun Ahmed. Tamcan, the author of the most comprehensive study of *Nüzhet-i Esrâr*, is also of the opinion that all the miniatures in this work were painted by Nakkaş Osman.[30]

Literary conventions and linguistic styles in *Nüzhet-i Esrâr*

Feridun Ahmed Bey adopted a narrative style elaborated with tropes and hyperboles. His stylistic choice by no means impedes the lucidity of expression and fluidity of his language. On the contrary, it enriches his narration. Two examples suffice to illustrate the extent to which his hyperbolic style beautifies the text: in order to emphasize the firmness of a pontoon bridge thrown over the River Drava, the author claims that even a burden equaling all the mountains of the world in weight could be taken across the bridge without shaking it. On another occasion, he explains Sokollu Mehmed Pasha's profound sorrow at the news of the death of Sultan Süleyman through the metaphor of the ocean, depicting him as crying drops of blood.[31] Feridun Bey also often made use of doublings –of synonymous words– and of repetitions. These are fundamental properties of the rhyming prose (*secili nesir*) that pervaded Ottoman literature by the sixteenth century. He furthermore adorned his narration with verses in Persian and Turkish, Arabic dictums, Quranic verses, and hadiths, so as to exhibit his literary skills. Besides, he embellished his work with excerpts from poems composed by celebrity figures of his day such as the renowned poet Baki. Feridun Ahmed Bey actually composed several verses included in the work himself. Therefore one may safely conclude that these features made the *Nüzhet-i Esrâr* a *magnum opus* of sixteenth-century Ottoman literature.

Copies of the Manuscript

There are four extant copies of *Nüzhet-i Esrâr* that have hitherto been discovered in libraries. The fourth copy preserved at the İzzettin Koyunoğlu Museum Library in Konya has only recently been identified. Others are in the Topkapı Palace Museum Library, the İstanbul Millet Library, and the Library of the Turkish Historical Foundation in Ankara. In the following, we shall dwell on certain aspects of the TSMK copy, the subject of the present publication, and briefly evaluate the other versions with emphasis on their differences from the TSMK version.

yüksek lisans tezi ise, eserin minyatürlerini hem teknik ve sanatsal, hem de metin-görsellik ilişkisi bağlamında inceleyen en kapsamlı çalışma olma vasfını korumaktadır.[27]

Sanat tarihi ağırlıklı bu literatürün dışında, *Nüzhet-i Esrâr* üzerine en kapsamlı akademik çalışmalar Nicolas Vatin tarafından hazırlanmıştır. Vatin, örneğin, Feridun Ahmed Bey'in eserinde yer verdiği bazı diplomatik yazışmaların Osmanlı "resmî" tarihyazımının bir parçası olarak görülüp görülemeyeceğine dair bir makale yayınladığı gibi, eserin içerdiği bilgilerin tarihsel olarak ne kadar güvenilir olduğuna dair de önemli tespitlerde bulunmuştur.[28] Vatin bu çalışmalarına ilaveten yakın zamanda *Nüzhet-i Esrâr*'ın TSMK nüshasından Sigetvar Seferi'ne ayrılmış ilk 147 varaklık kısmın transkripsiyonunu yaparak Fransızca çevirisiyle birlikte neşretmiştir.[29] Uzun bir inceleme yazısı ve ayrıntılı notlarla zenginleştirilmiş olan Vatin'in bu edisyonu, her ne kadar transkripsiyonlu metin kısmında bazı ciddi sorunlar içeriyorsa da, *Nüzhet-i Esrâr*'ın Sigetvar Seferi'ne dair kısmının çok daha geniş bir araştırmacı kitlesi tarafından kullanılmasını sağlaması açısından önemli bir çalışmadır.

Nüzhet-i Esrâr'ın Minyatürleri ve Nakkaş Osman

Nüzhet-i Esrâr'ın TSMK nüshasında bulunan minyatürler hemen hemen bütün Osmanlı sanat tarihi uzmanları tarafından Nakkaş Osman'a atfedilse dahi bu kesin olarak kanıtlanamamış bir husustur. Nitekim eserde bu bakımdan herhangi bir ibare ya da açıklama bulunmamaktadır. Bu nedenle, daha çok Nakkaş Osman'ın Feridun Ahmed Bey ile olan yakın ilişkisi, 16. yüzyılda ortaya çıkan şehnâmecilik kurumunun önemli bir üyesi olması ve bilhassa ortaya koymuş olduğu diğer eserlerindeki üslubunun *Nüzhet-i Esrâr*'ın minyatürlerine olan yakın benzerliği gibi noktalardan hareket eden uzmanlar, Nakkaş Osman'ın aslında ilk eserlerini Feridun Ahmed'in himayesinde *Nüzhet-i Esrâr* için yaptığı fikrini benimsemişlerdir. Eserin minyatürleri üzerine en kapsamlı çalışmayı yapmış olan Tamcan da, *Nüzhet-i Esrâr*'da bulunan tüm minyatürlerin Nakkaş Osman'ın fırçasından çıktığını görüşündedir.[30]

Nüzhet-i Esrâr'ın Dilsel ve Edebî Özellikleri

Feridun Ahmed Bey eserini kaleme alırken bol mecazlı ve mübalağa sanatından örneklerle bezeli bir anlatım tarzı benimsemiştir. Yazarın bu tarzı ifadelerinin açıklığına ve dilinin akıcılığına engel teşkil etmez. Bilakis üslubunu zenginleştirir. Eserde kullandığı mübalağa sanatının üslubunu ne derecelerde güzelleştirdiği şu iki misalden anlaşılabilir: Yazar, Drava nehri üzerine yapılmış köprünün sağlamlığını vurgulamak için üzerinden kainattaki tüm dağların ağırlığına denk yük geçse bile köprünün asla yerinden oynamayacağını iddia eder; Sultan Süleyman'ın vefat haberini alan Sokollu Mehmed Paşa'nın ne kadar çok üzüldüğünü ise bir ummanı dolduracak kadar kanlı gözyaşları döktüğünü belirterek dile getirir.[31] Feridun Bey, anlatımında Osmanlı edebiyatında onaltıncı yüzyılda yaygınlaşan secili nesrin temel bir dil kullanımını olan ikilemelere ve tekrarlara da sıklıkla yer vermiştir. Anlatımını aynı zamanda edebî yeteneklerini gösterir mahiyette bir çok Farsça ve Türkçe manzumeler, Arapça kelâm-ı kibârlarla, âyet ve hadîslerle zenginleştirmiştir. Bunların dışında yazar eserini yakın arkadaş ve edebî çevresinden, örneğin Baki gibi dönemin ünlü şâirlerinden, seçtiği manzum örneklerle süslemiş, bir kısım şiirleri ise kendisi kaleme almıştır. Bu özellikleriyle *Nüzhet-i Esrâr*'ın onaltıncı yüzyıl Osmanlı edebiyatının şaheserlerinden biri olduğu rahatça söylenebilir.

Nüshaları

Nüzhet-i Esrâr'ın bugüne kadar tespit edilmiş dört nüshası bulunmaktadır. Bunlardan Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, İstanbul Millet Kütüphanesi ve Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde bulunduğu bilinen üç nüshaya ilaveten yakın zamanlarda Konya'da İzzettin Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi'nde bir dördüncü nüshanın mevcut olduğu ortaya çıkmıştır. Aşağıda, önce, neşrettiğimiz TSMK nüshasının özellikleri ele alınacaktır. Ardından diğer nüshaların kısaca tanıtımları ile bunların TSMK nüshasından farklılıklarına dair tespitlerimiz yer almaktadır.

Endnotes

1 Among the studies on Sultan Süleyman I and his time, see Cornell H. Fleischer, "The Lawgiver as Messiah: The Making of the Imperial Image in the Reign of Süleymān," in *Soliman le Magnifique et son temps: Actes du colloque de Paris, Galeries nationales du Grand Palais, 7-10 mars 1990*, ed. Gilles Veinstein (Paris: La Documentation Française, 1992), pp. 159-177; *Süleyman the Second and His Time*, ed. Halil İnalcık and Cemal Kafadar (Istanbul: ISIS Press, 1993); *Süleyman the Magnificent and His Age: The Ottoman Empire in the Early Modern World*, ed. Metin Kunt and Christine Woodhead (Harlow, Essex: Longman, 1995); *Kanunî Armağanı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1970); Feridun Emecen, "Sultan Süleyman Çağı ve Cihan Devleti," in *Genel Türk Tarihi*, ed. Hasan Celal Güzel and Ali Birinci, 10 vols. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), vol. 6, s. 9-40; and idem., "Süleyman I," *DİA*, vol. 38, pp. 62-74.

2 For an evaluation of the life and reign of Selim II, see Feridun Emecen, "Selim II," *DİA*, vol. 36, pp. 414-418.

3 On *Sigetvarnâmes*, see Hüseyin G. Yurdaydın, "Sigetvarnâmeler," *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2-3 (1952), pp. 124-136 and Agah Sırrı Levend, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1956), pp. 59-63.

4 As a matter of fact, almost all the experts on Ottoman art history, who have conducted research on *Nüzhet-i Esrâr*, are of the same opinion. For instance, see Zeynep Tarım Ertuğ, "Minyatürlü Yazmaların Tarihî Kaynak Olma Nitelikleri ve Nüzhetü'l-esrâr," in *Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri 6-7 Haziran 1996 Bildiriler* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1997), pp. 31-46 and Şebnem (Tamcan) Parladır, "Sigetvar Seferi Tarihi ve Nakkaş Osman," *Sanat Tarihi Dergisi* 16/1 (2007), pp. 67-108.

5 See, for instance, *Nüzhet-i Esrâr*, fols. 24b, 26b, 30b, 184b, 187a-b and 217b.

6 *Nüzhet-i Esrâr,* fol. 261a.

7 On the life and political career of Sokollu Mehmed Pasha, see Abdurrahman Şeref, "Sokollu Mehmed Paşa'nın Evâil-i Ahvâli ve Âilesi Hakkında Bazı Mâ'lûmât: Cevâhirü'l-menâkıb," *Târîh-i 'Osmânî Encümeni Mecmû'ası* 5/29 (H. 1330), pp. 257-265; Gilles Veinstein, "Sokollu Mehmed Pasha," *EI²*, vol. 9, pp. 706-711; Erhan Afyoncu, "Sokullu Mehmed Paşa," *DİA*, vol. 37, pp. 354-357; and Radovan Samarčić, *Dünyayı Avuçlarında Tutan Adam: Sokollu Mehmet Paşa,* trans. Meral Gaspıralı (İstanbul: Sabah Kitapları, 1995). On his patronage of arts and literature, see Emine Fetvacı, "Viziers to Eunuchs: Transitions in Ottoman Manuscript Production, 1566-1617," Unpublished Ph.D. Dissertation (Harvard University, 2005), pp. 83-139 and Tamcan, "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinden Bulunan H. 1339 No'lu Sigetvar Seferi," pp. 16-25.

8 About Agehî's work, see Yurdaydın, "Sigetvarnâmeler," pp. 130-132.

9 On *Heft Meclis* and Gelibolulu Mustafa Âli's quest for a benefactor in the person of Sokollu Mehmed Pasha, see Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual*, pp. 58 and 71.

10 Levend, *Gazavât-nâmeler*, pp. 60-63.

11 For Selânikî and his chronicle, see Mehmet İpşirli, "Mustafa Selânikî and His History," *Tarih Enstitüsü Dergisi* 9 (1978), pp. 417-472.

12 For these illustrated manuscripts and for a selection of works on Seyyid Lokman and Nakkaş Osman, see Nurhan Atasoy, "Nakkaş Osman'ın Eserleri ve Osmanlı Minyatür Sanatına Getirdiği Yenilikler," Unpublished Ph.D. Dissertation (İstanbul Üniversitesi, 1962); Zeren Tanındı, "Osmanlı Tarihi ile İlgili Minyatürlü Yazmalar: Şehnâmeler ve Gazanâmeler," Unpublished Ph.D. Dissertation (İstanbul Üniversitesi, 1972); Filiz Çağman, "Şehname-i Selim Han ve Minyatürleri," *Sanat Tarihi Yıllığı* 5 (1972-73), pp. 411-442; Bekir Kütükoğlu, "Şehnâmeci Lokman," in *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1991), pp. 39-48; Zeynep Tarım Ertuğ, "Hünername," *DİA*, vol. 18, pp. 484-485; Emine Fetvacı, "The Office of Ottoman Court Historian," in *Studies on Istanbul and Beyond: The Freely Papers*, vol. I, ed. Robert Ousterhout (Philadelphia: The University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, 2007), s. 7-21; eadem, "The Production of the Şehnāme-i Selīm Ḫān," *Muqarnas* 26 (2009), s. 263-316; and Parladır, "Sigetvar Seferi Tarihi ve Nakkaş Osman."

13 See Halil İnalcık, "Osmanlı Padişahı," *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 13/4 (1958), pp. 68-79; idem., "Osmanlılarda Saltanat Veraset Usulü ve Türk Hakimiyet Telâkkisiyle İlgisi," *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 14 (1959), pp. 69-94; Zeynep Tarım Ertuğ, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülüs ve Cenaze Törenleri* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1999); and Nicolas Vatin and Gilles Veinstein, *Le Sérail ébranlé: Essai sur les morts, dépositions et avènements des sultans ottomans (XIVe-XIXe siècle)* (Paris: Fayard 2003).

14 *Nüzhet-i Esrâr*, fols. 55b-105b.

15 On İbrahim Pasha's grand vizierate and his role in the creation of a new style of sultanic rule by Sultan Süleyman, see Ebru Turan, "The Sultan's Favorite: İbrahim Pasha and the Making of Ottoman Universal Sovereignty in the Reign of Sultan Süleyman (1516-1526)," Unpublished Ph.D. Dissertation (University of Chicago, 2007).

16 On Sultan Süleyman's family, see Çağatay Uluçay, "Kanunî Sultan Süleyman ve Ailesi ile İlgili Bazı Notlar ve Vesikalar," in *Kanunî Armağanı*, pp. 227-258 and Emecen, "Süleyman I."

17 For more on Hürrem Sultan, see Leslie Peirce, *The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire* (Oxford: Oxford University Press, 1993), pp. 18, 58-59, 63-64, 73-74, 89-90 and passim.; and Cahit Baltacı, "Hürrem Sultan," *DİA*, vol. 18, pp. 498-500.

18 About Sultan Süleyman's health problems, see Metin Kunt, "Süleyman ve Nikris," in *Muhteşem Süleyman*, ed. Özlem Kumrular (İstanbul: Kitapyayınevi, 2007), pp. 93-99.

19 For samples of the correspondence between Prince Bayezid and Sultan Süleyman, see Şerafettin Turan, "Şehzade Bayezid'in Babası Kanunî Sultan Süleyman'a Gönderdiği Mektuplar," *Tarih Vesikaları* I/16 (1955), pp. 118-127.

20 For more on the Bayezid Incident, see Şerafettin Turan, *Kanuni Süleyman Dönemi Taht Kavgaları* (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1997; enlarged 2nd edition). On the gifts sent to Shah Tahmasb to entice him to deliver Prince Bayezid, see İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "İran Şahına İltica Etmiş Olan Şehzade Bayezid'in Teslimi İçin Sultan Süleyman ve Oğlu Selim Taraflarından Şaha Gönderilen Altınlar ve Kıymetli Hediyeler," *Belleten* 93-96 (1960), pp. 103-110.

21 On the reasons behind the Szigetvár Campaign, see Tayyib Gökbilgin, "Kanunî Süleyman'ın 1566 Sigetvar Seferinin Sebebleri ve Hazırlıkları," İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi *Tarih Dergisi* 21 (1966), pp. 1-14 and Emecen, "Sultan Süleyman Çağı ve Cihan Devleti," pp. 36-37.

22 For a detailed study of Selim II's hunting expeditions in Edirne, see İbrahim Sezgin, "Sultan II. Selim'in Edirne ve Av Gezileri," *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 16 (2007), pp. 1-32.

23 For a comprehensive study on the rebellion of Ulyanoğlu based on Ottoman archival sources, see Abdurrahman Sağırlı, "Cezâyir-i Irâk-ı Arab veya Şattü'l-Arab'ın Fethi: Ulyanoğlu Seferi, 1565-1571," İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi 41 (2005), pp. 43-94. We would like to note on this occasion that Sağırlı's valuable study does not utilize the relevant wealth of information found in *Nüzhet-i Esrâr*.

24 *Nüzhet-i Esrâr*, fol. 260a-b.

25 Kemal Çığ, "Sigetvar Seferine Dair Eşsiz Bir Eser," *Tarih Dünyası* 9 (15 Ağustos 1950), pp. 370-372 and Yurdaydın, "Sigetvarnâmeler."

26 Ertuğ, "Minyatürlü Yazmaların Tarihî Kaynak Olma Nitelikleri ve Nüzhetü'l-Esrâr."

27 Tamcan, "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinden Bulunan H. 1339 No'lu Sigetvar Seferi Tarihi Tasvirleri."

28 Nicolas Vatin, "Un exemple d'histoire officielle ottomane? Le récit de la campagne de Szigetvar (1566) dans une lettre du Sultan Selîm II au chah d'Iran Tahmasp," Événement, récit, histoire officielle, ed. N. Grimal ve M. Baud (Paris: Éditions Cybèle, 2003), pp. 143-154 and idem., "Vérité et demi-vérité dans le *Nüzhetü-l-esrâri-l-aḫbâr der sefer-i Sigetvâr* de Ferîdûn," *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 61 (2008), pp. 249-259.

29 Nicolas Vatin, *Feridun Bey, Les plaisants secrets de la campagne de Szigetvar. Edition, traduction et commentaire des folios 1 à 147 du Nüzhetü-l-esrari-l-ahbar der sefer-i Sigetvar (ms. H. 1339 de la bibliothèque du Musée de Topkapi Sarayi)* (Wien-Berlin: LIT Verlag, 2010).

30 For details, see (Tamcan) Parladır, "Sigetvar Seferi Tarihi ve Nakkaş Osman."

31 *Nüzhet-i Esrâr*, fols. 18b and 46a: "[…] *bir cisr-i muhkem-nihâd bünyâd olundı ki eğer ahmâl [ü] eskâl kûh-ı Kāf'ı götürmeğe kâfî olan Süleymân dîvlerine cemî'-i cibâl-i kâ'inâtı tahmîl idüb ol cisr-i üstüvâr-ı in'ikāddan mürûr olınaydı aslâ ve kat'â zelzele ve hareket eylemeyeydi*." "[…] *düstûr-ı gam-dîde ve elem-çeşîde hazretlerinün dîde-i giryânlarınun hûn-âbe-i revânları deryâ-yı 'ummâna mümâsil ve sîne-i büryânlarınun dûd u duhânları sehâb-ı âsmâna mu'âdil oldı*."

Notlar

1 Sultan I. Süleyman ve dönemine dair çalışmalar arasında bkz. Cornell H. Fleischer, "The Lawgiver as Messiah: The Making of the Imperial Image in the Reign of Süleymān," *Soliman le Magnifique et son temps: Actes du colloque de Paris, Galeries nationales du Grand Palais, 7-10 mars 1990*, ed. Gilles Veinstein (Paris: La Documentation Française, 1992), s. 159-177; *Süleyman the Second and His Time*, ed. Halil İnalcık ve Cemal Kafadar (Istanbul: ISIS Press, 1993); *Süleyman the Magnificent and His Age: The Ottoman Empire in the Early Modern World*, ed. Metin Kunt ve Christine Woodhead (Harlow, Essex: Longman, 1995); *Kanunî Armağanı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1970); Feridun Emecen, "Sultan Süleyman Çağı ve Cihan Devleti," *Genel Türk Tarihi*, ed. Hasan Celal Güzel ve Ali Birinci, 10 cilt (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), c. 6, s. 9-40; ve a.mlf., "Süleyman I," *DİA*, c. 38, s.62-74.

2 II. Selim'in hayatı ve saltanatının bir değerlendirmesi için bkz. Feridun Emecen, "Selim II," *DİA*, c. 36, s. 414-418.

3 Sigetvarnâmeler için bkz. Hüseyin G. Yurdaydın, "Sigetvarnâmeler," *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2-3 (1952), s. 124-136 ve Agah Sırrı Levend, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1956), s. 59-63.

4 Nitekim *Nüzhet-i Esrâr* üzerine çalışmalar yapmış çoğu Osmanlı sanat tarihi uzmanı da aynı fikirdedir. Örneğin bkz. Zeynep Tarım Ertuğ, "Minyatürlü Yazmaların Tarihî Kaynak Olma Nitelikleri ve Nüzhetü'l-esrâr," *Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri 6-7 Haziran 1996 Bildiriler* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1997), s. 31-46 ve Şebnem (Tamcan) Parladır, "Sigetvar Seferi Tarihi ve Nakkaş Osman," *Sanat Tarihi Dergisi* 16/1 (2007), s. 67-108.

5 Örneğin bkz. *Nüzhet-i Esrâr*, vr. 24b, 26b, 30b, 184b, 187a-b ve 217b.

6 *Nüzhet-i Esrâr,* vr. 261a.

7 Sokollu Mehmed Paşa'nın hayatı ve siyasî kariyeri için bkz. Abdurrahman Şeref, "Sokollu Mehmed Paşa'nın Evâil-i Ahvâli ve Âilesi Hakkında Bazı Mâ'lûmât: Cevâhirü'l-menâkıb," *Târîh-i 'Osmânî Encümeni Mecmû'ası* 5/29 (H. 1330), s. 257-265; Gilles Veinstein, "Sokollu Mehmed Pasha," *EI²*, c. 9, s. 706-711; Erhan Afyoncu, "Sokullu Mehmed Paşa," *DİA*, c. 37, s. 354-357; ve Radovan Samarčić, *Dünyayı Avuçlarında Tutan Adam: Sokollu Mehmet Paşa,* çev. Meral Gaspıralı (İstanbul: Sabah Kitapları, 1995). Edebiyat ve sanat hâmiliği için bkz. Emine Fetvacı, "Viziers to Eunuchs: Transitions in Ottoman Manuscript Production, 1566-1617," Yayınlanmamış Doktora Tezi (Harvard University, 2005), s. 83-139 ve Tamcan, "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinden Bulunan H. 1339 No'lu Sigetvar Seferi," s. 16-25.

8 Agehî'nin bu eseri hakkında bkz. Yurdaydın, "Sigetvarnâmeler," s. 130-132.

9 *Heft Meclis* ve Gelibolulu Mustafa Âli'nin Sokollu Mehmed Paşa nezdinde hâmi arayışına dair bkz. Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual*, s. 58 ve 71.

10 Levend, *Gazavât-nâmeler*, s. 60-63.

11 Selânikî ve kroniği hakkında bkz. Mehmet İpşirli, "Mustafa Selânikî and His History," *Tarih Enstitüsü Dergisi* 9 (1978), s. 417-472.

12 Sözkonusu musavver yazma eserler ile Seyyid Lokman ve Nakkaş Osman üzerine yapılmış çalışmalar arasında bkz. Nurhan Atasoy, "Nakkaş Osman'ın Eserleri ve Osmanlı Minyatür Sanatına Getirdiği Yenilikler," Yayınlanmamış Doktora Tezi (İstanbul Üniversitesi, 1962); Zeren Tanındı, "Osmanlı Tarihi ile İlgili Minyatürlü Yazmalar: Şehnâmeler ve Gazanâmeler," Yayınlanmamış Doktora Tezi (İstanbul Üniversitesi, 1972); Filiz Çağman, "Şehname-i Selim Han ve Minyatürleri," *Sanat Tarihi Yıllığı* 5 (1972-73), s. 411-442; Bekir Kütükoğlu, "Şehnâmeci Lokman," *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1991), s. 39-48; Zeynep Tarım Ertuğ, "Hünername," *DİA*, c. 18, s. 484-485; Emine Fetvacı, "The Office of Ottoman Court Historian," *Studies on Istanbul and Beyond: The Freely Papers*, c. I, ed. Robert Ousterhout (Philadelphia: The University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, 2007), s. 7-21; a.mlf., "The Production of the Şehnāme-i Selīm Ḫān," *Muqarnas* 26 (2009), s. 263-316; ve Parladır, "Sigetvar Seferi Tarihi ve Nakkaş Osman."

13 Bkz. Halil İnalcık, "Osmanlı Padişahı," *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 13/4 (1958), s. 68-79; a.mlf., "Osmanlılarda Saltanat Veraset Usulü ve Türk Hakimiyet Telâkkisiyle İlgisi," *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 14 (1959), s. 69-94; Zeynep Tarım Ertuğ, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülüs ve Cenaze Törenleri* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1999); ve Nicolas Vatin ve Gilles Veinstein, *Le Sérail ébranlé: Essai sur les morts, dépositions et avènements des sultans ottomans (XIVe-XIXe siècle)* (Paris: Fayard 2003).

14 *Nüzhet-i Esrâr*, vr. 55b-105b.

15 İbrahim Paşa'nın vezareti ve Sultan Süleyman'ın yeni saltanat tarzı oluşturmasındaki rolü için bkz. Ebru Turan, "The Sultan's Favorite: İbrahim Pasha and the Making of Ottoman Universal Sovereignty in the Reign of Sultan Süleyman (1516-1526)," Yayınlanmamış Doktora Tezi (University of Chicago, 2007).

16 Kanunî'nin ailesi için bkz. Çağatay Uluçay, "Kanunî Sultan Süleyman ve Ailesi ile İlgili Bazı Notlar ve Vesikalar," *Kanunî Armağanı*, s. 227-258 ve Emecen, "Süleyman I."

17 Hürrem Sultan için bkz. Leslie Peirce, *The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire* (Oxford: Oxford University Press, 1993), s. 18, 58-59, 63-64, 73-74, 89-90 ve muhtelif yerler; ve Cahit Baltacı, "Hürrem Sultan," *DİA*, c. 18, s. 498-500.

18 Sultan Süleyman'ın hastalıklarına dair bkz. Metin Kunt, "Süleyman ve Nikris," *Muhteşem Süleyman*, ed. Özlem Kumrular (İstanbul: Kitapyayınevi, 2007), s. 93-99.

19 Şehzade Bayezid ile Kanunî arasındaki yazışmalara örnek olarak bkz. Şerafettin Turan, "Şehzade Bayezid'in Babası Kanunî Sultan Süleyman'a Gönderdiği Mektuplar," *Tarih Vesikaları* I/16 (1955), s. 118-127.

20 Şehzade Bayezid Vak'ası'na dair bkz. Şerafettin Turan, *Kanuni Süleyman Dönemi Taht Kavgaları* (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1997; genişletilmiş 2. baskı). Şah Tahmasb'a Şehzade Bayezid'i teslim etmesi için gönderilen hediyeler için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "İran Şahına İltica Etmiş Olan Şehzade Bayezid'in Teslimi İçin Sultan Süleyman ve Oğlu Selim Taraflarından Şaha Gönderilen Altınlar ve Kıymetli Hediyeler," *Belleten* 93-96 (1960), s. 103-110.

21 Sigetvar Seferi'nin nedenlerine dair bkz. Tayyib Gökbilgin, "Kanunî Süleyman'ın 1566 Sigetvar Seferinin Sebebleri ve Hazırlıkları," *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 21 (1966), s. 1-14 ve Emecen, "Sultan Süleyman Çağı ve Cihan Devleti," s. 36-37.

22 II. Selim'in Edirne gezileri ve avları ile ilgili ayrıntılı bir çalışma için bkz. İbrahim Sezgin, "Sultan II. Selim'in Edirne ve Av Gezileri," *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 16 (2007), s. 1-32.

23 Osmanlı arşiv kaynaklarına dayanarak Ulyanoğlu isyanına dair yapılmış kapsamlı bir çalışma için bkz. Abdurrahman Sağırlı, "Cezâyir-i Irâk-ı Arab veya Şattü'l-Arab'ın Fethi: Ulyanoğlu Seferi, 1565-1571," İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi 41 (2005), s. 43-94. Sayın Sağırlı'nın bu kıymetli çalışmasını *Nüzhet-i Esrâr*'ın sözkonusu isyan ve ilgili diğer olaylara dair içerdiği ayrıntılı bilgilerden haberdar olmadan hazırlamış olduğunu bu vesile ile not düşmek isteriz.

24 *Nüzhet-i Esrâr*, vr. 260a-b.

25 Kemal Cığ, "Sigetvar Seferine Dair Eşsiz Bir Eser," *Tarih Dünyası* 9 (15 Ağustos 1950), s. 370-372 ve Yurdaydın, "Sigetvarnâmeler."

26 Ertuğ, "Minyatürlü Yazmaların Tarihî Kaynak Olma Nitelikleri ve Nüzhetü'l-Esrâr."

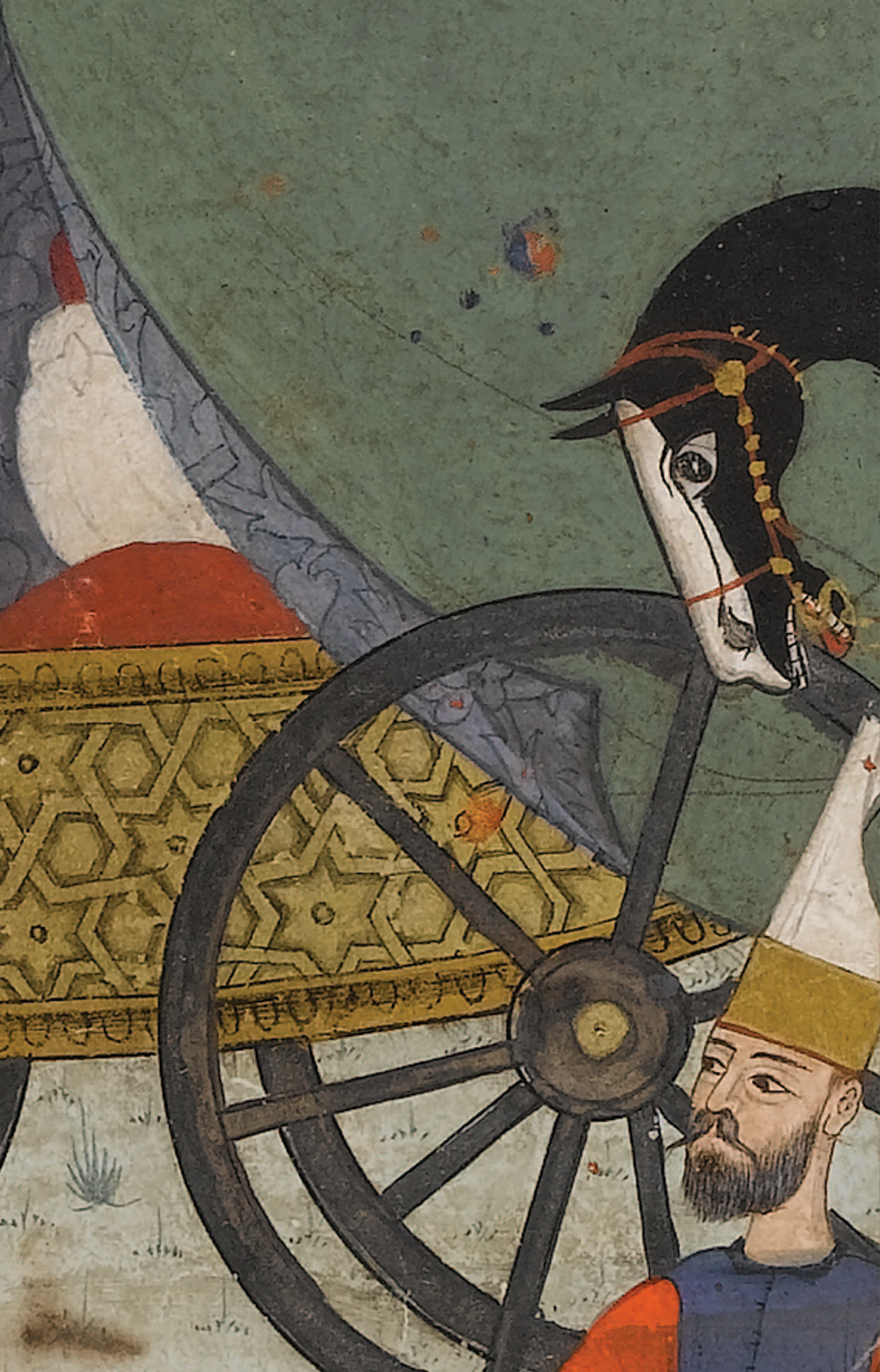
27 Tamcan, "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinden Bulunan H. 1339 No'lu Sigetvar Seferi Tarihi Tasvirleri."

28 Nicolas Vatin, "Un exemple d'histoire officielle ottomane? Le récit de la campagne de Szigetvar (1566) dans une lettre du Sultan Selîm II au chah d'Iran Tahmasp," Événement, récit, histoire officielle, ed. Nicolas Grimal ve Michel Baud (Paris: Éditions Cybèle, 2003), s. 143-154 ve a.mlf., "Vérité et demi-vérité dans le *Nüzhetü-l-esrâri-l-aḫbâr der sefer-i Sigetvâr* de Ferîdûn," *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 61 (2008), s. 249-259.

29 Nicolas Vatin, *Feridun Bey, Les plaisants secrets de la campagne de Szigetvar. Edition, traduction et commentaire des folios 1 à 147 du Nüzhetü-l-esrari-l-ahbar der sefer-i Sigetvar (ms. H. 1339 de la bibliothèque du Musée de Topkapi Sarayi)* (Wien-Berlin: LIT Verlag, 2010).

30 Ayrıntılar için bkz. (Tamcan) Parladır, "Sigetvar Seferi Tarihi ve Nakkaş Osman."

31 *Nüzhet-i Esrâr*, vr. 18b ve 46a: "[…] *bir cisr-i muhkem-nihâd bünyâd olundı ki eğer ahmâl [ü] eskâl kûh-ı Kâf'ı götürmeğe kâfî olan Süleymân dîvlerine cemî'-i cibâl-i kâ'inâtı tahmîl idüb ol cisr-i üstüvâr-ı in'ikāddan mürûr olınaydı aslâ ve kat'â zelzele ve hareket eylemeyeydi*." "[…] *düstûr-ı gam-dîde ve elem-çeşîde hazretlerinün dîde-i giryânlarınun hûn-âbe-i revânları deryâ-yı 'ummâna mümâsil ve sîne-i büryânlarınun dûd u duhânları sehâb-ı âsmâna mu'âdil oldı*."

Neşre Dair

On the Edition

Neşredilen TSMK Nüshasının Özellikleri

I. Cild

25x39 cm ölçüsünde olan yazma miklepli, tarçın rengi deriden bir cild içindedir. Cildin ön ve arka yüzlerini altın yaldızlı zencirekli bordürler çevreler. Cildin orta kısmında fırça ile yapılmış, altın yaldıza boyanmış ve etrafında üç dilimli çiçeklerin sıralandığı bir saz yaprağı bulunur. Saz yaprağı kezâ miklep üzerinde de görülmektedir. Cildin iç kapakları ve ön-yan kağıdı zerefşanlı pembe kağıtla kaplıdır.

Bu özelliklere sahip ciltlerin benzerlerinin ancak 18. yüzyılın ortalarından itibaren görülüyor olması, eserin cildinin özgün olmadığını, muhtemelen 19. yüzyılda eski cildinin yerine geçirildiğini düşündürmektedir.

II. Tezhip

Yazmanın tezhiple süslenmiş tek bir varağı (1b) vardır. Dilimli haşiyeli tezhip, altın yaldız, yeşil ve lacivert renklerde dar bir bordür içindedir. Tezhibin dikdörtgen alanı ve haşiyesinin içi lacivert ve altın yaldız bir zemine sahiptir. Bu zemin sarmal ince dallarda sıralanan beyaz, mavi, eflatun ve yeşil renkte küçük rozet çiçekler, kırmızı, turuncu ve mavi küçük yapraklarla bezelemelidir. Bu dikdörtgen kısmın ortasında bulunan altın yaldız kartuşun içine beyaz sülüs hatla eserin kısaltımış adı, *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahbâr der Sefer-i Sigetvar*, şeklinde yazılmıştır. Üst kısımda sayfa kenarına doğru dikey uzanan mavi renkte yedi adet tığ üzerinde küçük mavi hataî çiçekler sıralanmıştır. Bu tığlar tezhibin dikdörtgen alanının iki ucundan yine sayfa kenarına doğru dikey uzanan altın yaldız, yeşil, lacivert renklerde dar bir bordürle çevrelenmiştir.

1565-1579 yılları arasında tezhipli ve musavver yazma eserlerin az sayıda üretilmiş olduğu dikkate alındığında, *Nüzhet-i Esrâr*'ın 1b varağını süsleyen bu güzel tezhibinin önemi daha da artmaktadır.

(sol) *Nüzhet-i Esrâr*'ın cildi
(left) *Nüzhet-i Esrâr*'s binding

Nüzhet-i Esrâr'ın cildinin iç kısmı
The interior of the binding of *Nüzhet-i Esrâr*

بناومترسلو وتابیه لوبینا ایلدیلرکه هر بر قلهٔ بر جبل

قاف وقار وهر بر مترس بر قلعهٔ آسمان کردار اولمشدی

شویلکه قُلَل تِلْكَ حصار کفاره طعنه زنان وسرزنش

کُنان یوقارودن آشغا بقاردی اول کونکه صفر آینك

دُرْدُنجی کونی پنجشنبه کونیدی وجه مامور اوزره کو

طولدرلوب واوزرنده مترسلو وطوپلر قورلوب حاضر و

اولمشدی اول کون همان یوریش اولوب دستور دین

وزیر عالیجاه الغازی فی سبیل الله المجاهد بو

حضرت لری تحصیل ثواب غزای کبری وتکمیل حس

جهاد اعلی اجلیچون ودخی وحرّض المؤمنین علی الق

فحوای مستدعاسنجه غزات اسلامه جرات وفر وجسار

وظفر حاصل اولماغیچون جمیع برار قوللری وبنده ک

مقبوللریله وبالجمله توابع ولواحقیله آلات حرب

ضرب لری مکمّل وجمله ساز وسلبلریله مجمّل

بالذات کندلو عزم رزم ایلیوب اناطولی قولندن معرکه

III. Yaprak ve Hat

Yazma 25x39 cm ölçüsünde 305 yapraktan müteşekkildir. Yazı alanı ise 22.8x12.9 cm ölçüsündedir. Metin, sarımtırak krem rengi, aharlı kalınca kağıt üzerine siyah mürekkeple altın yaldız cetveller içinde yazılmıştır. Hattı güzel, iri bir nesihtir. Varak 84b'de II. Selim'in Sokollu Mehmed Paşa'dan ulakla gelen mektuba cevap yazmasını gösteren sahnede tasvirin üst kısmına yerleştirilen 5 satırlık metin ile ketebe kaydının bulunduğu varak 305a hariç, her sayfada 15 satır bulunmaktadır. 305b ve sonrasındaki iki yaprağa siyah tahrirli altın yaldız cetvel çekilmiş, ancak herhangi bir şey yazılmamıştır. Konu başlıkları altın yaldızla, metin içinde geçen âyetler, kimi özel isimler, kelâm-ı kibârlar ile manzum kısımlar altın yaldız, mavi ya da kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Yazmada muhtemelen 19. yüzyılda eserin cildinin yenilenmesi sırasında bazı sayfaların yerlerinin değiştiği anlaşılmaktadır. Tespit edilebildiği kadarıyla bu durum sadece 40b ve 42a varakları için geçerlidir. 42a'da yer alan minyatürün 40b'de bulunan üçüncü kalenin fethi ile ilgili tasvirin karşı sayfası olduğu aşikardır. Bir fikir vermesi açısından birbirini tamamlayan bu minyatürleri burada veriyoruz (bkz. s. 54-55).

IV. Ferağ Kaydı

304b'nin son satırından başlayan ve 305a'da 7 satır devam eden ferağ kaydı, eserin yazımının 1 Receb 976 tarihinde Çorlu'da tamamlandığını belirtir. Orjinali şu şekildedir:

Kad vaka'a´l-ferâğu 'an tahrîri tetimmeti hâzihi´n-nüshati´n-Nüzhetü´s-seniyye bi-kasabati Çorlı el-mahmiyye 'ani´l-'âhât ve´l-beliyye fi´l-yevmi´s-sâlis-'aşere min şehri Recebi´l-mürecceb li-seneti sitte ve seb'în ve tis'a-mi'e min târîhi hicreti men ittasafe bi-ekmeli´n-nübüvveti 'aleyhi ve 'alâ âlihî efzali´s-salâti ve ecmelü´t-tahiyye.

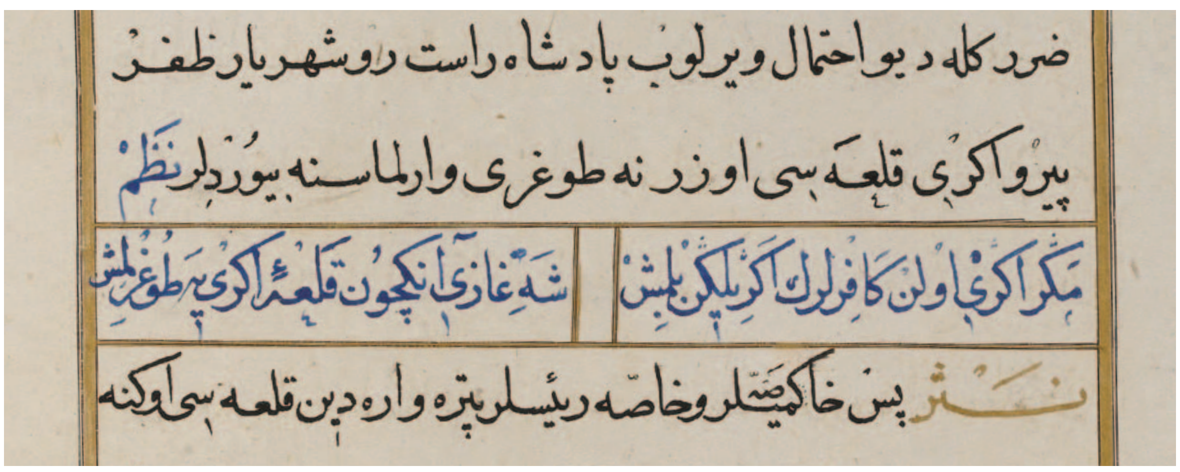
V. Hattat

Yukarıdaki ferağ kaydından eserin kuvvetle muhtemel müellif nüshası olduğu söylenebilir, fakat hattının kime ait olduğuna dair metinde herhangi açık bir ibare yoktur. Bununla birlikte, gerek eserde bir ferağ kaydının bulunması, gerekse müellifinin iyi bir hattat olduğunun bilinmesi, sözkonusu nüshanın Feridun Ahmed Bey'in hattıyla yazılmış olduğunu düşündürmektedir.

VI. Mühür

Yazmanın 1a varağında üst kısımda Sultan I. Mahmud'un (hük. 1730-1754) mührü ve bu mührün altında "Harem-i Hümâyûn" yazısı bulunmaktadır. Mühürde A'râf Suresi'nin 43. ayetinden şu bölüm yazmaktadır:

"El-hamdü li´llâhi´llezi hedânâ li-hâzâ vemâ künnâ li-nehtediye levlâ en hedâna´llâh."*

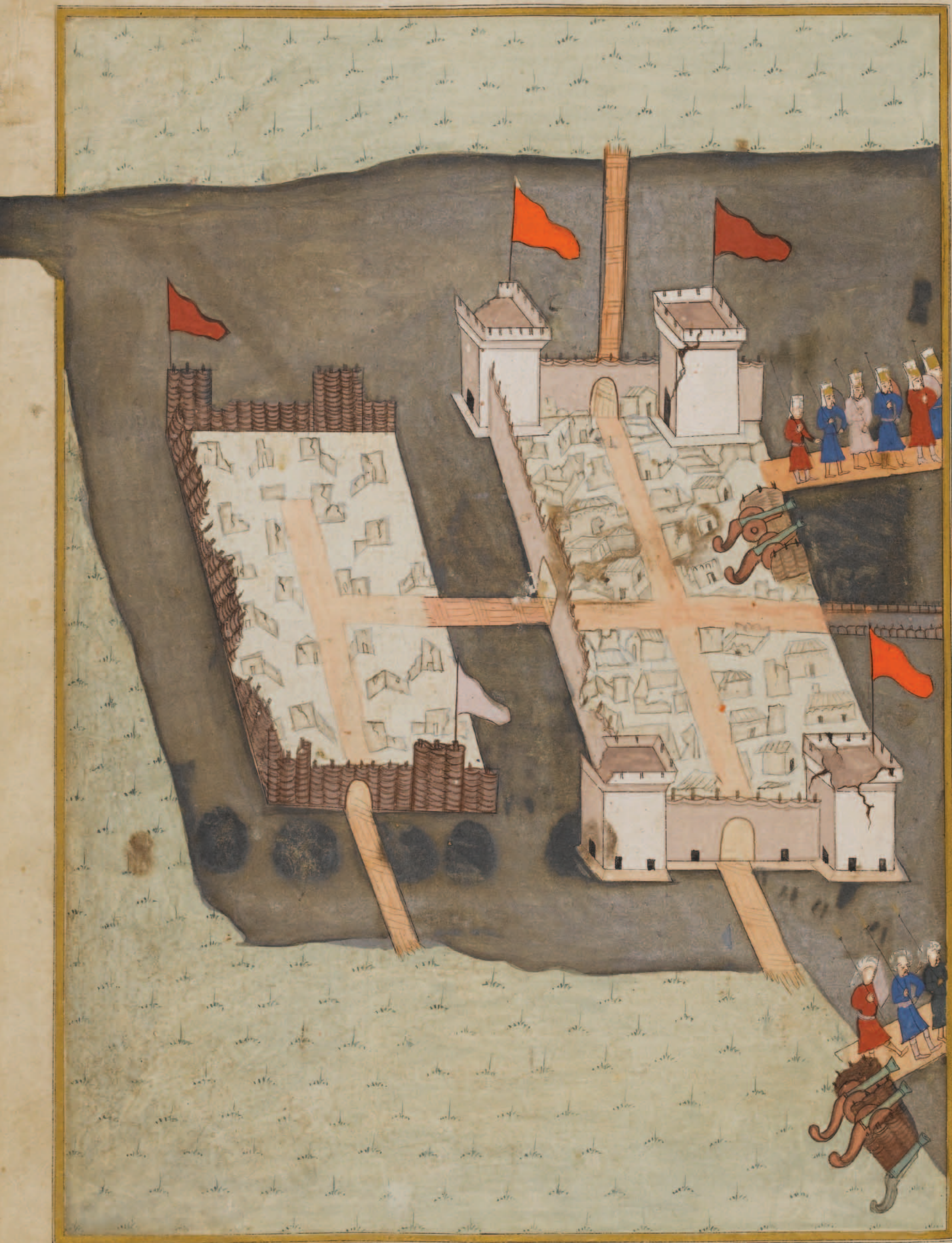

ضرور كلدي بو احتمال ويرلوب پادشاه راست روشهريار ظفر
پيرو اكرى قلعه سى اوزرنه طوغرى وارماسنه بيوردلر نظم
مكر اكرى اولن كافرلرك اكر يلكن بلمش — شه غازى انكچون قلعهٔ اكرى يه طوغلمش
نثر پس خاكميثلر وخاصه رئيسلر يتره واره دين قلعه سى اوكنه

(sol) *Nüzhet-i Esrâr*'ın miklebi
(left) The tuck of the binding of *Nüzhet-i Esrâr*

(sonraki sayfalar / next pages)
TSMK, H. 1339, *Nüzhet-i Esrâr*, fols. 40b-42a
İç kalenin zaptı ve Sigetvar muhasarasının sükutu
The occupation of the citadel and the conclusion of the siege of Szigetvár

* "Hamd, bizi buna eriştiren Allah'a mahsustur. Eğer Allah'ın bizi eriştirmesi olmasaydı, biz hidayete ermiş olamazdık."

Diğer Nüshalar ve Nüsha Farklılıklarına Dair Notlar

İstinsah kayıtlarına göre *Nüzhet-i Esrâr*'ın mevcut diğer üç nüshası şunlardır:

I. Konya Nüshası

Nüzhet-i Esrâr'ın TSMK nüshasından sonra en erken tarihli kopyası, Konya İzzettin Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi'nde 14622 envanter numarada kayıtlı bulunmaktadır. Ahmet Kerim Demireğen'in 2006 yılında hazırladığı yüksek lisans tezi sayesinde haberdar olduğumuz bu nüsha, ilgili akademik literatürde yerini almayı beklemektedir.[1] 174 varaklık nüshanın istinsah tarihi 1 Şaban 977 (9 Ocak 1570) ve müstensihi Ahlâkî'dir. Metinde başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Bazı sayfalarda kırmızı noktalarla yapılmış süsler görülmektedir. Ta'lik hatla kaleme alınmış nüshanın ilk varaklarında bazı ayet ve hadislerin yerleri boş bırakılmıştır.

TSMK nüshasından kısa bir süre sonra istinsah edilmiş olması, bilhassa *Nüzhet-i Esrâr*'ın mevcut kopyaların azlığı dikkate alındığında, Konya nüshasının Feridun Ahmed Bey'in eserinin döneminde görmüş olduğu ilgiye dair önemli bir ipucu vermektedir. Fakat TMSK nüshası ile karşılaştırıldığında bazı kısımların Konya nüshasında bulunmadığı tespit edilmiştir: TSMK nüshasının 47b-49b ve 62b-128a varakları arasında yer alan anlatım bu nüshada tamamıyla atlanmıştır. Bunun yerine sadece 62b-128'daki kısımları özetleyen bir kısım 43b-44b varakları arasında yer almaktadır. Bu eksiklikler dışında, yer yer cümle, ifade ve satırların da atlandığı tespit edilmiştir.

II. TTK Nüshası

Ankara'da Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi yazma eserler koleksiyonu içinde 36 envanter numaralı bu nüsha, 127 varaktan ibarettir. Müstensihi hakkında bilgi yoktur. İstinsah tarihi 27 Safer 1123 (17 Nisan 1711) olup, rık'a hatla yazılmıştır. Nüshanın baş taraflarında başlıklar ve bazı önemli addedilen yerler kırmızı hatla yazılmışsa da kitabın ilerleyen kısımlarında bu durum düzenli olarak devam ettirilmemiştir. TSMK nüshasına göre oldukça eksik bir nüshadır. TMSK nüshasının şu varaklarında yer alan anlatımın bu kopyada yer almadığı tespit edilmiştir: 49a-49b, 62a-128a, 174a-179b ve 300b-305a.

III. İstanbul Millet Kütüphanesi Nüshası

Millet Kütüphanesi'nde Ali Emiri Tarih 330 numarada kayıtlıdır. Toplam 242 varaktan oluşan bu nüshada başlıklar mor mürekkeple yazılmıştır. İstinsah tarihi 2 Muharrem 1335 (29 Ekim 1916) olarak geçmektedir. *Nüzhet-i Esrâr*'ın en geç tarihli nüshasıdır ve epeyce eksiktir. TSMK nüshasının 47b-49b ve 62a-128a varakları arasındaki bölümler bu nüshada yer almamaktadır. Buna karşın, Konya nüshasında olduğu gibi, bu varaklar arasında geçen anlatımı özetleyen kısa bir metin araya iliştirilmiştir (vr. 57a-58b). Özellikle nüshanın ilk kısımlarında yer alan âyet, hadîs gibi bazı ifadelerin yerleri boş bırakılmıştır. Müstensihi Mehmed Ali bin el-Hâc Abdullah olan nüsha rık'a hatla istinsah edilmiştir.

Bütün bu nüshalardaki temel farkları şu başlıklar halinde özetleyebiliriz:

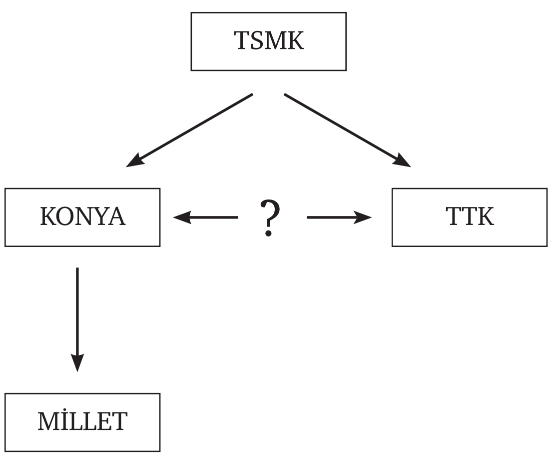
1. Bazı lafızlarda uzatma veya kısaltma.
2. Anlatılan konu veya olaylarla ilgili kısa-uzun atlamalar.
3. Eksik cümle, ibare, başlık, bölüm vs.
4. Yer yer âyet, hadîs ve kelâm-ı kibârların yerlerinin boş bırakılarak yazılmamış olması.
5. Mısra, nazm, nesr gibi yazı türü farklılıklarına dikkat çeken başlıkların genel olarak eksik olması.
6. Farsça beyit ve metinlerde bazı eksikliklerin olması.
7. Bazı ifadelerde takdim-tehirlerin yapılmış olması.
8. Bazı kelimelerin atlanmış veya değişik bir kelimeyle aynı anlamın verilmiş olması.

9. Ayrıca, bu nüshaların hiçbirinde minyatür bulunmamaktadır. Öte yandan çok nadir olarak TSMK nüshasındaki minyatürlerin denk geldiği yerler bir boşlukla gösterilmiştir.
10. Yine çok nadir olmakla birlikte konuları veya olayları özetleyen derkenarlar yer almaktadır.

Bu nüshalar arasındaki ilişkiye dair de şu tespitler yapılabilir:

Konya nüshası ile en geç tarihli kopya olan Millet Kütüphanesi nüshasının eksik sayfalarının birbirine uyması ve 62b-128a aralığını özetleyen kısımlarının aynı olması, bu iki nüsha arasında doğrudan bir ilişki olduğunu düşündürmektedir. Bu temelden hareketle Millet Kütüphanesi nüshası, Konya nüshasının geç tarihli bir versiyonu sayılabilir. TTK nüshası ise bu iki nüshadan farklı bir versiyon olarak durmaktadır. TTK nüshası ile Konya nüshası arasında çok zayıf da olsa bir ilişki olması mümkün gözükmekle birlikte, sözkonusu iki nüshayı birbirinden farklı iki ayrı versiyon olarak değerlendirmek daha makul görünmektedir. Kezâ TTK ile Millet Kütüphanesi nüshalarını da birbirlerinden ayrı versiyonlar olarak düşünmek mümkündür.

Bahsettiğimiz bu hususları şu şekilde sematize edebiliriz:

Neticede, sözkonusu her 3 nüshanın eksik kopya olduğu ve neşrettiğimiz TSMK nüshasının ana nüsha olup kritik edisyonunu gerektirecek mahiyet olmadıkları anlaşılmaktadır. Bu sebeple neşir için sadece TSMK nüshasının metni esas alınmıştır.

Bu bağlamda son bir önemli husus olarak belirtmek isteriz ki, Feridun Ahmed'in bu mühim eseri ilgili literatürde ekseriyetle *Nüzhetü'l-Esrâri'l-Ahbâr der-Sefer-i Sigetvar* (ve bu başlığın kısaltmış haliyle *Nüzhetü'l-esrâr*) olarak geçmektedir. Oysa eserin tam başlığı, ana nüsha olan TSMK nüshasında Feridun Ahmed Bey'in Farsî terkiple yaptığı tesmiyeye istinaden, *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar* şeklindedir.[2] Bu nüshanın dibacesinde yer alan tezhipli serlevhada ise eserin ismi eksik bir şekilde, *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahbâr der Sefer-i Sigetvar* olarak verilmiştir. Muhtemelen serlevhanın içine eserin tam isminin sığmaması ya da bilemediğimiz bir başka nedenle "ahyâr" kelimesinin çıkarılması uygun görülmüş ve başlık kısaltılmıştır. Eserin diğer nüshalarında da bu minvalde bazı önemli farklar vardır: Millet Kütüphanesi'ndeki nüsha, *Nüzhetü'l-Esrâr fî Feth-i Kal'a-i Sigetvar*; Türk Tarih Kurumu'nda bulanan nüsha, *Şehnâme-i Sultân Süleymân ve Feth-i Kal'a-i Sigetvar ve Gayrı Vak'alar*; ve Konya İzzettin Koyunoğlu Kütüphanesi'nde yakın zamanlarda bulunan nüsha, *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr fî Ahbâr-ı Ahvâl-i Gazâ-yı Sigetvar* başlıklarını taşımaktadır. Bütün bu farklı adlandırmalara rağmen, gerek Topkapı Sarayı nüshasının en erken tarihli istinsah kaydına sahip olması, gerekse müellif hattıyla yazıldığını gösteren sağlam ipuçlarının olması, bundan sonra bu kıymetli esere verilecek referanslarda asıl ve doğru başlığının, yani *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar*'ın kullanılmasının daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

Notlar

1 Ahmet Kerim Demireğen, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar Seferi (Hazırlıklar ve Fetih)," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Selçuk Üniversitesi, 2006).
2 *Nüzhet-i Esrâr*, vr. 304b: "*Bu nüsha-i nüzhenün matâvîsi şerâ'if-i esrârı hâvî olmağın,* "Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar" *diyü nâm ihtiyâr eyledüm*."

Metin Neşrinde Takip Edilen Yöntem

Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar'ın neşri için müellif nüshası olduğunu düşündüğümüz TSMK nüshası kullanılmıştır. Minyatürlü ve diğer mevcut üç nüshadan her açıdan daha mütekamil olması dolayısıyla bu nüshanın tıpkıbasımı transkripsiyonlu metinle birlikte çalışmamızda yer almaktadır. Eserin diğer nüshaları üzerinde yaptığımız karşılaştırmalar neticesinde, yukarıda belirtildiği üzere, bu nüshaların neşrettiğimiz TSMK nüshasını değiştirecek veya zenginleştirecek detaylara sahip olmadığı tespit edilmiştir. Ancak TSMK nüshasında tam olarak anlaşılamayan az sayıdaki bazı ifadeleri netleştirebilmek amacıyla diğer nüshalara başvurulmuş ve bu durumlar dipnotlar ile gösterilmiştir. Eserin transkripsiyon ve edisyonunda şu hususlar esas alınmıştır:

1. Eserin faksimilesi transkripsiyonlu metinle birlikte verildiğinden özel noktalama işaretli akademik transkripsiyon alfabesine gerek görülmemiş, bunun yerine basit bir transkripsiyon sistemi uygulanmıştır.
2. Transkripsiyonlu metinde herhangi bir sadeleştirme yapılmamıştır. Eser, yazıldığı dönemin dil ve sesletim özelliklerine göre oluşturulmaya çalışılmıştır.
3. Arapça ve Farsça kökenli kelimelerde *kaf* ve *gayın* harflerinden sonra gelen ve çekilmesi gereken -a, -i ve -u seslilerinin uzatmaları olası kelime karışıklarını önlemek için üzeri düz çizgi ile verilmiştir (*gāyet*, *mülâkāt*, *hakīkat*, *menkūl* gibi).
4. Arapça ve Farsça kökenli kelimelerde geçen *ayın*'lar (ع) (') işaretiyle, *hemze*'ler (ء) ise (') işaretiyle gösterilmiştir (*ma'nâ*, *tâ'ife* gibi).
5. Âyet, hadîs ve kelâm-ı kibârlar transkribe edilerek italik olarak yazılmış ve anlamları dipnotlarda belirtilmiştir. Âyetlerin Kur'ân-ı Kerîm'deki yerleri Türkçe meâlleri ile birlikte verilmiştir. Hadîs ve diğer ibarelerin ise sadece anlamları verilmiştir.
6. Arapça ve Farsça nazımlar daha kolay anlaşılabilmeleri için günümüz Türkçesine tercüme edilmiştir. Tercümesi verilen bu manzum kısımlar, ayırt edilebilmesi için metinde lacivert renkte italik yazılmış ve tırnak içinde gösterilmiştir. 219b-232b varakları arasında yer alan Farsça yazılmış iki uzun mektup da yine anlam kolaylığı sağlamak amacıyla Türkçe'ye tercüme edilmiş ve lacivert renkte farklı bir yazı karakteri ile gösterilmiştir.
7. Metinde altın yaldızlı sarı mürekkeple yazılmış bütün başlıklar ve "nazm," "nesr," "du'â" vb. geçiş ifadeleri benzer şekilde sarı renkte verilmiştir. Fakat mensur kısımlarda sarı, lacivert veya kırmızı mürekkeple yazılmış ifadeler renklendirilmemiştir.
8. Şahıs ve yer adları yazmadaki yazılışlarına en uygun şekilde sesletilerek yazıya aktarılmıştır.
9. Metinde ismin -i halini göstermek için bazen ha-i resmiyyeden sonra hemze kullanılmıştır. Bu durumlarda hal çekimleri ses uyumuna göre -yı/-yi olarak yapılmıştır.
10. Metnin okunuşunu kolaylaştırmak için bilhassa bazı kelimelerin/eklerin ilk veya son harflerinde günümüz Türkçesine uygun bir okunuş şekli tercih edilmiştir (*heb*>*hep*, *cün*>çün, *kılıc*>*kılıç* gibi). Fakat -ip/-üp ile yapılan zarf/fiil çekimleri metinde yazıldığı gibi -üb/-ub olarak korunmuştur (*idüb*, *olub, kalub* gibi).
11. Metinde atıf vavları bazen harf olarak gösterilmeyip sadece bir ötre ile belirtilmiştir. Bu şekildeki vavlar u/ü olarak okunmuş, fakat bu durumlar için herhangi ayırt edici bir işaretleme kullanılmamıştır.
12. Mensur kısımlarda hitap veya karşılıklı konuşma ifadesi içeren cümleler çift tırnak (″...″) içinde verilmiştir. Eğer bu kısımların içinde birden fazla hitap veya konuşma cümlesi varsa, bu kısımlar için tek tırnak (′...′) kullanılmıştır.
13. Metinde noktalama ve ünlem işaretlerinin kullanımı olabildiğince asgari düzeyde tutulmuş ve çok zarurî durumlarda tercih edilmiştir.
14. Metinde görülen bazı harf eksiklikleri veya yanlışlıkları giderilmiştir. Eksik olan harf, ek, kelime veya izafeler tamamlanmış ve köşeli parantez [ ] içinde gösterilmiştir.

15. Bir sayfanın en son kelimesi ile takip eden sayfanın ilk kelimesi aynı olduğu durumlarda bu kelime tekrarları gösterilmemiştir.
16. Okunuşundan ya da anlamından emin olamadığımız kelime veya ifadeler köşeli parantez içinde bir soru işaretiyle [?] belirtilmiştir.
17. TSMK nüshasının 25x39 cm'lik esas boyutu neşrettiğimiz kitabın boyutuna temel teşkil etmiştir. Böylece eserde yer alan minyatürlerin aslına en yakın boyutlarda yayımlanması amaçlanmıştır. Minyatür içermeyen sayfaların görüntüleri, transkripsiyonlu metinle birlikte okuma kolaylığı sağlayacak şekilde küçültülerek verilmiştir. Bununla birlikte minyatürlü bir sayfa sözkonusu olduğunda tam boyutuna yakın görüntüsü ilgili sayfanın hemen öncesinde veya sonrasında sunulmuştur.
18. Minyatürlerin içerikleri kısa başlıklar halinde ilgili varağın altında verilmiştir. Bu açıklamalara ek olarak kitabın sonunda daha ayrıntılı bilgiler içeren bir minyatür fihristi sunulmuştur.

Kaynakça
Bibliography

Kaynakça

Afyoncu, Erhan, "Sokullu Mehmed Paşa," *DİA*, c. 37, s. 354-357.

Akdoğan, Refik, *İngilizce-Türkçe Ansiklopedik Denizcilik Sözlüğü* (İstanbul: Deniz Malzeme Limited Şirketi, 1996).

Aksoy, Ömer Asım ve Dehri Dilçin, *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*, 8 Cilt (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1963-1977).

Altaylı, Yasemin, "Budin Beylerbeyi Arslan Paşa (1565-1566)," *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 19 (2006), s. 33-51.

______, "Macarca Mektuplarıyla Budin Beylerbeyi Sokollu Mustafa Paşa," *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 49/2 (2009), s. 157-171.

Arslantürk, H. Ahmet, "Feridun Ahmed Paşa Vakfiyesi ve Vakıfları," *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 2/3 (2012), s. 91-108.

Atasoy, Nurhan, "Nakkaş Osman'ın Eserleri ve Osmanlı Minyatür Sanatına Getirdiği Yenilikler," Yayınlanmamış Doktora Tezi (İstanbul Üniversitesi, 1962).

Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 3 Cilt (İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2005).

Babinger, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Çoşkun Üçok (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982).

Bacqué-Grammont, Jean-Louis (çev. ve ed.), *Première histoire de France en turc ottoman: Chroniques des padichahs de France, 1572,* Varia Turcica XXX (Paris: L'Harmattan 1997).

______, "Feridun Bey'in Az Bilinen Bir Yapıtı: 'Tevârîh-i Pâdişâhân-ı Françe' Üzerine Bazı Düşünceler," *XII. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 12-16 Eylül 1994): Kongreye Sunulan Bildiriler* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999), c. IV, s. 1397-1406.

Baltacı, Cahit, "Hürrem Sultan," *DİA*, c. 18, s. 498-500.

Börekçi, Günhan, "Factions and Favorites at the Courts of Sultan Ahmed I (r. 1603-17) and His Immediate Predecessors," Yayınlanmamış Doktora Tezi (Ohio State University, 2010).

Çağbayır, Yaşar, *Ötüken Türkçe Sözlük*, 5 Cilt (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007).

Çağman, Filiz, "Şehname-i Selim Han ve Minyatürleri," *Sanat Tarihi Yıllığı* 5 (1972-73), s. 411-442.

Çığ, Kemal, "Sigetvar Seferine Dair Eşsiz Bir Eser," *Tarih Dünyası* 9 (15 Ağustos 1950), s. 370-372.

Dávid, Geza, "Die Bege von Szigetvár im 16. Jahrhuhndert" *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 82 (1992), s. 67-96.

Dávid, Geza, ve Pál Fodor, (ed.), *Ottomans, Hungarians and Habsburgs in Central Europe: The Military Confines in the Era of Ottoman Conquest* (Leiden: Brill, 2000).

Demireğen, Ahmet Kerim, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar Seferi (Hazırlıklar ve Fetih)," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Selçuk Üniversitesi, 2006).

Emecen, Feridun, "Sultan Süleyman Çağı ve Cihan Devleti," *Genel Türk Tarihi*, ed. Hasan Celal Güzel ve Ali Birinci, 10 cilt (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), c. 6, s. 9-40.

______, "Selim II," *DİA*, c. 36, s. 414-418.

______, "Süleyman I," *DİA*, c. 38, s.62-74.

Ertuğ, Zeynep Tarım, "Minyatürlü Yazmaların Tarihî Kaynak Olma Nitelikleri ve Nüzhetü'l-esrâr," *Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri 6-7 Haziran 1996 Bildiriler* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1997), s. 31-46.

______, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülüs ve Cenaze Törenleri* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1999)

______, "Hünername," *DİA*, c. 18, s. 484-485.

Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, ed. Robert Dankoff, Seyyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, 10 cilt (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996-2007).

Fehlmann, Michael, "Die Vorbereitungen zu Süleymāns Feldzug gegen Szigetvár 1566 : ein Fallbeispiel für die Nutzung der 'mühimme defterleri' als historische Quelle," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Viyana Üniversitesi, 1999).

Fetvacı, Emine, "Viziers to Eunuchs: Transitions in Ottoman Manuscript Production, 1566-1617," Yayınlanmamış Doktora Tezi (Harvard University, 2005).

______, "The Office of Ottoman Court Historian," *Studies on Istanbul and Beyond: The Freely Papers*, vol. I, ed. Robert Ousterhout (Philadelphia: The University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, 2007), s. 7-21.

______, "The Production of the Şehnâme-i Selim Hân," *Muqarnas* 26 (2009), s. 263-316.

Fleischer, Cornell H., *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire: The Historian Mustafa Âli (1541-1600)* (Princeton: Princeton University Press, 1986).

______, "The Lawgiver as Messiah: The Making of the Imperial Image in the Reign of Süleyman," *Soliman le Magnifique et son temps: Actes du colloque de Paris, Galeries nationales du Grand Palais, 7-10 mars 1990*, ed. Gilles Veinstein (Paris: La Documentation Française, 1992), s. 159-177.

Gerlach, Stephan, *Türkiye Günlüğü*, çev. Türkis Noyan ve ed. Kemal Beydilli, 2 cilt (İstanbul: Kitapyayınevi, 2006).

Gökbilgin, Tayyib, "Kara Üveys Paşa'nın Budin Beylerbeyiliği (1578-80)," *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 2/3-4 (1950-51), s. 18-34.

______, "Kanunî Süleyman'ın 1566 Sigetvar Seferinin Sebebleri ve Hazırlıkları," *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 21 (1966), s. 1-14.

Hasan Beyzade, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, ed. Nezihi Aykut, 3 cilt (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2004).

İnalcık, Halil, "Osmanlı Padişahı," *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 13/4 (1958), s. 68-79.

______, "Osmanlılarda Saltanat Veraset Usulü ve Türk Hakimiyet Telâkkisiyle İlgisi," *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 14 (1959), s. 69-94.

İnalcık, Halil ve Cemal Kafadar (ed.), *Süleyman the Second and His Time* (Istanbul: ISIS Press, 1993).

İpşirli, Mehmet, "Mustafa Selânikî and His History," *Tarih Enstitüsü Dergisi* 9 (1978), s. 417-472.

Jorga, Nicolae, *Osmanlı Tarihi*, 5 Cilt (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2005).

Káldy-Nagy, Gyula, "Budin Beylerbeyi Mustafa Paşa (1566-1578)," *Belleten* 54/210 (1990), s. 649-663.

Kanar, Mehmet, *Kanar Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, 2 Cilt (İstanbul: Say Yayınları, 2009).

Kanunî Armağanı (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1970).

Koçu, Reşat Ekrem, *Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü* (Ankara : Sümerbank Kültür Yayınları, 1967).

Küçük, Sabahattin, *Bakî Dîvânı* (Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1994).

Kunt, Metin, "Süleyman ve Nikris," *Muhteşem Süleyman*, ed. Özlem Kumrular (İstanbul: Kitapyayınevi, 2007), s. 93-99.

Kunt, Metin ve Christine Woodhead (ed.), *Süleyman the Magnificent and His Age: The Ottoman Empire in the Early Modern World* (Harlow, Essex: Longman, 1995).

Kütükoğlu, Bekir, "Şehnâmeci Lokman," *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1991), s. 39-48.

Levend, Agah Sırrı, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1956).

Mordtmann, J. Heinrich, "Ferîdûn Beg," *EI²*, c. II, s. 881-882.

Muallim Nâci, *Lugât-ı Nâci* (İstanbul: Asır Matbaası, [t.y.]).

Necipoğlu, Gülru, *The Age of Sinan: Architectural Culture in the Otoman Empire* (London: Reaktion Books, 2005).

Özcan, Abdülkadir, "Feridun Ahmed Bey: Hayatı, Eserleri ve Miftâh-ı Cennet'i," *Prof. Dr. Ramazan Şeşen Armağanı* (İstanbul: İSAR Yayınları, 2005), s. 51-66.

______, "Feridun Ahmed Bey," *DİA*, c. 12, s. 396-397.

______, "Münşe'âtü's-selâtîn," *DİA*, c. 32, s. 20-22.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3 Cilt (Ankara : Milli Eğitim Bakanlığı, 1983).

Peirce, Leslie, *The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire* (Oxford: Oxford University Press, 1993).

Peksevgen, Şefik, "Secrecy, Information Control and Power Building in the Ottoman Empire, 1566-1603," Yayınlanmamış Doktora Tezi (McGill University, 2004).

Pigafetta, Marcantonio, *Itinerario di Marcantonio Pigafetta gentil'huomo vicentino* (Londra: Giovanni Wolfio, 1585).

Redhouse, Sir James W., *A Turkish and English Lexicon: New Edition* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2001).

Rúzs*ás*, Lajos, "The Siege of Szigetv*á*r of 1566: Its Significance in Hungarian Social Development," *From Hunyadi to Rákóczi: War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, ed. Bela Kiraly ve Janos Bak (New York: Columbia University Press, 1982), s. 251-260.

Sağırlı, Abdurrahman, "Cezâyir-i Irâk-ı Arab veya Şattü'l-Arab'ın Fethi: Ulyanoğlu Seferi, 1565-1571," *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 41 (2005), s. 43-94.

Samarčić, Radovan*, Dünyayı Avuçlarında Tutan Adam: Sokollu Mehmet Paşa,* çev. Meral Gaspıralı (İstanbul: Sabah Kitapları, 1995).

Saurau, Michael von, *Orttenliche Beschreybung der Rayss gehen Constantinopel, mit der Pottschafft von Kaysser maxmillian dem anderen in die dürgkey abgeferdigt, anno. im 1567*, ed. von Konrad Wickert (Nürnberg: Universitätsbibliothek Erlangen-Nürnberg, 1987).

Schweigger, Salomon, *Sultanlar Kentine Yolculuk, 1578-1581*, çev. Türkis Noyan (İstanbul: Kitapyayınevi, 2004).

Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, ed. Mehmet İpşirli, 2 cilt (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999).

Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-i Türk***î** (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2004).

______, *Kâmûsü'l-a'lâm* (İstanbul: Mihran Matbaası, 1316).

Şeref, Abdurrahman, "Sokollu Mehmed Paşa'nın Evâil-i Ahvâli ve Âilesi Hakkında Bazı Mâ'lûmât: Cevâhirü'l-menâkıb," *Târîh-i 'Osmânî Encümeni Mecmû'ası* 5/29 (1330), s. 257-265.

Sertoğlu, Midhat, *Osmanlı Tarih Lugatı* (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1986).

Sezgin, İbrahim, "Sultan II. Selim'in Edirne ve Av Gezileri," *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 16 (2007), s. 1-32.

Steingass, Francis Joseph, *Persian-English Dictionary* (London: Routledge and Kegan Paul, 1977).

Tamcan, Şebnem, "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Bulunan H.1339 No.lu Sigetvar Seferi Tarihinin Tasvirleri," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Ege Üniversitesi, 2005).

______, "Sigetvar Seferi Tarihi ve Nakkaş Osman," *Sanat Tarihi Dergisi* 16/1 (2007), s. 67-108.

Tanındı, Zeren, "Osmanlı Tarihi ile İlgili Minyatürlü Yazmalar: Şehnâmeler ve Gazanâmeler," Yayınlanmamış Doktora Tezi (İstanbul Üniversitesi, 1972).

Tietze, Andreas, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı* (İstanbul: Simurg Yayınları, 2002).

Tunç, Tomris, *Derleme Sözlüğü ve Kavramlar Dizini*, 3 Cilt (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1995).

Turan, Ebru, "The Sultan's Favorite: İbrahim Pasha and the Making of Ottoman Universal Sovereignty in the Reign of Sultan Süleyman (1516-1526)," Yayınlanmamış Doktora Tezi (University of Chicago, 2007).

Turan, Şerafettin, "Şehzade Bayezid'in Babası Kanunî Sultan Süleyman'a Gönderdiği Mektuplar," *Tarih Vesikaları* I/16 (1955), s. 118-127.

______, *Kanuni Süleyman Dönemi Taht Kavgaları* (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1997; genişletilmiş 2. baskı).

Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 11 Cilt (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1963-1979).

Uluçay, Çağatay, "Kanunî Sultan Süleyman ve Ailesi ile İlgili Bazı Notlar ve Vesikalar," *Kanunî Armağanı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1970), s. 227-258.

Ünal, Mehmet Ali, *Osmanlı Tarih Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2011).

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "İran Şahına İltica Etmiş Olan Şehzade Bayezid'in Teslimi İçin Sultan Süleyman ve Oğlu Selim Taraflarından Şaha Gönderilen Altınlar ve Kıymetli Hediyeler," *Belleten* 93-96 (1960), s. 103-110.

Vatin, Nicolas, "Un exemple d'histoire officielle ottomane? Le récit de la campagne de Szigetvar (1566) dans une lettre du Sultan Selîm II au chah d'Iran Tahmasp," *Événement, récit, histoire officielle*, ed. Nicolas Grimal ve Michel Baud (Paris: Éditions Cybèle, 2003), s. 143-154.

______, "Un türbe sans maître. Note sur la fondation et la destination du türbe de Soliman le Magnifique à Szigetvár," *Turcica* 37 (2005), s. 9-42.

______, "Vérité et demi-vérité dans le *Nüzhetü-l-esrâri-l-aẖbâr der sefer-i Sigetvâr* de Ferîdûn," *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 61 (2008), s. 249-259.

______, *Feridun Bey, Les plaisants secrets de la campagne de Szigetvar. Edition, traduction et commentaire des folios 1 à 147 du Nüzhetü-l-esrari-l-ahbar der sefer-i Sigetvar (ms. H. 1339 de la bibliothèque du Musée de Topkapi Sarayi)* (Wien-Berlin: LIT Verlag, 2010).

Vatin, Nicolas ve Gilles Veinstein, *Le Sérail ébranlé: Essai sur les morts, dépositions et avènements des sultans ottomans (XIVe-XIXe siècle)* (Paris: Fayard 2003).

Veinstein, Gilles, "Sokollu Mehmed Pasha," *EI²*, c. 9, s. 706-711.

Wertheimer, Eduard von, "Zur Geschichte des Türkenkrieges Maximilians II. 1565-1566, Archiv für österreichische Geschichte," *Archiv für österreichische Geschichte* 53 (1875), s. 43-102.

Yılmaz, Fehmi, *Osmanlı Tarih Sözlüğü* (İstanbul: Gökkubbe, 2010).

Yurdaydın, Hüseyin, "Sigetvarnâmeler," *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2-3 (1952), s. 124-136.

Zinkeisen, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. Nilüfer Epçeli ve ed. Kemal Beydilli, 7 Cilt (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2011).

İlave Minyatürler ve Haritalar
Additional Miniatures and Maps

DCBL, T. 413, *Zafernâme*, fol. 60a

Drava nehri üzerindeki köprü

The bridge on the River Drava

DCBL, T. 413, *Zafernâme*, fol. 101a

Bobofça kalesinin fethi

The capture of the fortress of Bobofça

DCBL, T. 413, *Zafernâme*, fol. 95a

Üçüncü kaledeki barut mahzeninin infilakı

The explosion of the gunpowder magazine within the third bastion

هوا آب و خاکش با آتش فروخت

TSMK, H. 1524, *Hünernâme* II, fol. 276a

Sultan Süleyman Sokollu Mehmed Paşa'nın yardımıyla Sigetvar'a doğru ilerlerken

Sokollu Mehmed Pasha helping Sultan Süleyman during the march towards Szigetvár

DCBL, T. 413, *Zafernâme*, fol. 115b

Kanunî'nin cenaze töreni ve Süleymaniye'deki türbesine defn edilmesi

The funeral ceremony of Süleyman the Magnificent and his burial at his mausoleum in Süleymaniye

DCBL, T. 413, *Zafernâme*, fol. 117a

Sultan II. Selim rahmetli babasının ardından dua ederken

Sultan Selim II praying after his late father

بشفقت ببوسید روی پدر
بدستمال در چید از لعل تر
بشد خواجه بگرفتش از گریه باز
نمودند سوی جنازه نماز

DCBL, T. 413, *Zafernâme*, fol. 93b

Sigetvar kuşatmasının sükutu

The conclusion of the siege of Szigetvár

TSMK, H. 1524, *Hünernâme* II, fol. 294a

Sultan II. Selim rahmetli babasının ardından dua ederken

Sultan Selim II praying after his late father

DCBL, T. 413, *Zafernâme*, fol. 94a

Sigetvar'ı savunan birliklerin komutanı Zrinski'nin başının bir süngü üzerinde sergilenmesi

The head of Zrinski, commander of the forces defending Szigetvár, displayed on a lance

Harita I / Map I

Anadolu, Irâk-ı 'Arab ve 'Irâk-ı 'Acem

Anatolia, Irâk-ı 'Arab and 'Irâk-ı 'Acem

GÜRCİSTAN
AZERBAYCAN
Kür Nehri
Gökçe Göl
Trabzon
Kağızman
Revan
Aras Nehri
Bayburd
Pasinâbâd
Erzurum
Nahcivan
Erzincan
Mamahatun
Kemah
Murat Nehri
BİNGÖL
Çapakçur
Van
Van Gölü
Tebriz
Urmiye Gölü
DİYARBEKİR
Amid
Cizre
İmadiyye
Mardin
Urfa
Musul
Dicle Nehri
ŞEHRİZOL
IRAK-I ACEM
Gülanber
Rakka
Ca'ber
Sıffîn
Harir[?]
Rahbe
IRAK-I ARAB
Ane
Hadise
Cübbe
Hit
Felluce
Bağdad
Şat (Dicle) Nehri
VASIT
Hılle
Kerbela
Küfe
Necef
Ammara
Zekiyye
Rumahiyye
Kurna
Semavat
Basra
Bevvab
Remle
Fethiyye
IRAK-I CEZAYİR
BASRA KÖRFEZİ
LAHSA

Harita II / Map II

İstanbul-Sigetvar arası ana menziller ve yerleşim yerleri
Main halting stations and towns between İstanbul and Sigetvar

Harita III / Map III

Hicaz ve Yemen
Hijaz and Yemen

Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr
der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar

Metinde Yer Alan Başlıklar

Headings from the Text

52b	Vezîr-i sâhib-tedbîr hazretleri takdîr-i kazâya rızâdan sonra umûr-ı saltanatda hüsn-i tedbîr ve tedârük-i dil-pezîr üzre olub ikdâm ve ihtimâm itdükleridür
54a	Dördünci hisâr dahi temâmî feth olunduğıdur
55a-b	Düstûr-ı dîn ü devlet hazretleri Sigetvar kal'ası fethin sûret idüb vâris-i mülk ü memleket sâhib-i taht-ı saltanat şehzâde hazretlerin da'vet itdüğidür
61a-b	'Asâkir-i İslâm'un mûcib-i nizâm olan ahvâli görüldükden sonra kıral-ı bed-fi'âle ve 'asker-i küfr ü dalâle sebeb-i ihtilâl ba'z-ı tedârük olunduğıdur
65a	'Asker-i İslâm-millet arasında ba'z-ı mürtedler olub bi-hikmeti İlâhî ele getürilüb ol vâsıta ile ba'z-ı hîle vü hud'a olunduğıdur
70a	Hazret-i pâdişâh sâye-i İlâhiyye'ye da'vet içün Kütahiyye'ye ulağla gönderilen çavuş varduğı ve pâdişâh hazretleri devlet ü sa'âdetle 'asker-i İslâm'dan yana teveccüh ve 'azîmet buyurduğıdur
72b	Der-du'â-yı devlet-i sultânü's-selâtîn Selîm Hân bin es-sultânü'l-a'zam Süleymân Hân *hullide milkühû*
75b	Pâdişâh-ı bî-hemâl hazretleri isti'câl üzre gelmek recâsına düstûr-ı a'zam hazretleri Arz-ı Rum beğlerbeğisine feth-nâme ile mektûb dahi gönderdüğidür
80a	Pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerinden düstûr-ı a'zam hazretlerine kāsıd vârid olduğı ve 'umûm üzre vüzerâ dilinden bir mektûb dahi gönderilüb cevâbı ile beşâret geldüğidür
85b	Devletlü ve sa'âdetlü pâdişâh hazretleri 'asker-i İslâm'dan yana müteveccih olub mahmiyye-i Filibe'ye gelüb ordu-yı hümâyûn ve merhûm pâdişâhun meyyiti kalkmak lâzım gelicek tedbîr ü tedârük olunduğı beyânıdur
96b	Cenâb-ı mağfiret-penâhî merhûm gāzînün meyyitleri ne tedbîrle ve ne tarîkla kaldurılduğıdur
111b	Mahrûse-i Belgırad'da altı gün oturak ve dîvân olub pâdişâh-ı rub'-ı meskûn hazretlerine 'arz-ı kazâyâ olunduğıdur
119b	Düstûr-ı isâbet-fıtrat hazretleri mûcib-i nizâm-ı 'adâlet ba'z-ı umûr firâset idüb şehriyâr-ı 'âdil-dil hazretlerine 'arza cür'et itdükleri ve cevâbıdur
133a	Sûret-i Mektûb
138a	Vezîr-i müşârün-ileyhün sefer-i mezbûrda çekdüği muzâyakanun evvelkisi budur ki zikr olınur
147b	Şâh-ı şarka nâme gönderildükde "Evvel nâme ol cânibden gelmek gerek idi. Ba'dehû bu cânibden gönderilmek gerek idi" diyü su'âl olunduğı ve cevâb-ı savâb virildüğidür
152a-b	Nemçe ve Alaman kıralı Maksimilyanoş ki cemî'-i mülûk-i Nasârâ'nun başlarıdur der-i devlete ilçi göndermekiçün Budun beğlerbeğisine âdem gönderüb istîzân itdüğidür
155a	Ol mektûbun mazmûnı budur
156b	Sûret-i mektûb
160b	Mazmûn-ı emr-i şerîf
161b	Ol mektûbun mazmûnı budur
162b	Ol mektûbun mazmûnı budur

163a	Mazmûn-ı hükm-i şerîf budur
163b	Bu mâ-beynde ümerâ-i Efrenc'den ʻan-kadîmi'z-zemân itâʻat üzre olan Venedik beğleri cülûs-ı hümâyûn içün tehniye-nâme gönderüb ʻarz-ı ʻubûdiyyet itdükleridür
165a	Terceme-i mektûb-ı mezbûrdur
167a-b	Salifü'z-zikr Beç kıralınun ilçisi mahmiyye-i Budun'a ve andan dârü'l-hilâfet mahrûse-i İstanbul'a geldüğidür
168a	Ol mektûb-ı şerîfün mazmûnıdur
170b	Düstûr-ı aʻzam hazretleri Beç kıralınun ilçileri içün evvel defʻa meclis-i şerîf buyurduklarıdur
172b	Sûret-i tercemesi budur
174a	Bu vechle ʻarz eylediler ki zikr olınur
174b	Takbîl-i pâye-i serîr-i aʻlâ içün kıralun ilçisi dîvân-ı hümâyûna geldüğidür
178b-179a	Düstûr-ı aʻzam hazretleri Beç kıralınun ilçileriçün ikinci defʻa meclis-i şerîf buyurduklarıdur
180a	Serhad beğlerbeğilerine ve serhad sancakları beğlerine sefer-i hümâyûna hâzır olasız diyü ulağla ahkâm-ı şerîfe gönderildüğidür
180b	Ol gönderilen ahkâm-ı şerîfenün mezâmîn-i hümâyûnı budur
183a	Düstûr-ı aʻzam hazretleri Beç kıralınun ilçileriçün üçünci defʻa meclis-i şerîf buyurduklarıdur
187b	Düstûr-ı aʻzam hazretleri Beç kıralınun ilçileriçün dördünci defʻa meclis-i şerîf buyurduklarıdur
190a	Ol mektûbın tercemesi budur
192b	Şehriyâr-ı gerdûn-vakār hazretleri devlet ve saʻâdetle ol kış mahmiyye-i Edirne'de kışlamak ihtiyâr buyurduklarıdur
194a	Mahmiyye-i Mısır'dan ulağla âdem gelüb mahrûse-i mezbûrede ve cevânib-i Yemen'de vâkiʻ olan havâdis ve vâkıʻât mektûbların getürdükleridür
197a	Mazmûnı budur ki zikr olınur
202b	Sûret-i mektûb
204b	Ol hükm-i şerîfün mazmûnı bu vechle idi ki zikr olınur
205b	Bu haber Hân Abdâl nâm Kürd beği mahmiyye-i Edirne'de itdüği hâdise beyânıdur
210b	Bu haber taʻziye-i pâdişâh-ı ʻarş-âşiyân ve tehniye-i cülûs-ı saltanat-ı şehinşâh-ı zemîn ü zemân bâbında Tahmâsb Şâh cânibinden gelen ilçi beyânıdur
219b	Ol mektûb ki taʻziye ve tehniye içün idi sûreti budur ki zikr olınur
227b	Ve ol mektûb ki Mekke-i mutahhara ve Medîne-i münevvereye tavâf ve ziyâret içün isticâze mektûbıydı sûreti budur ki zikr olınur
232b	İbtidâ-i nâme-i hazret-i paşa ki bu hakir-i kesîrü't-taksîr imlâ vü inşâ itmişüm düstûr-ı ekrem ve müşîr-i efham vezîr-i ʻâlî-câh cenâb-ı sadâret-me'âb saʻâdet-iktisâb siyâdet-intisâb celâlet-kıbâb imlâ vü inşâ itdürdükleri mektûb budur ki zikr olınur
239b	Erbâb-ı ʻukul ve ashâb-ı fuhûle maʻlûmdur ki bir kimesne ki bir sehel niʻmete vâsıl olsa hasûdı niʻmeti olduğı kadar olmak mukarrer imiş ana
244b	Tetimme-i ahbâr-ı ilçiyân-ı Tahmâsb Şâh be-nâm Şâhkulı Sultân Ustacalu Emîr-i Dîvân ve gayrân

246b	Mezkûr ilçiler şâh tarafından getürüb çekdükleri pîşkeş ve hedâyâ bunlardur ki zikr olınur
251a	Bu haber Beç kıralınun der-sa'âdete gelen ilçilerinden hisâr taleb olundukda isticâze içün kırallarına âdem göndermişlerdi cevâbı geldüğidür
253b	Düstûr-ı a'zam hazretleri Beç kıralınun ilçileriçün beşinci def'a meclis-i şerîf buyurduklarıdur
254a	Mel'ûnlarun mektûblarınun sûreti budur
258a	Tetimme-i dâsitân-ı dil-sitân-ı ilçiyân-ı şâh-ı siyâdet-penâh Tahmâsb Şâh
259a	Hasb-i hâl
262a	Bu haber ilçiyân-ı şâh-ı şark ziyâfet olınub vilâyetlerine mu'âvedet içün hüsn-i icâzet masrûf olduğıdur
266b	Düstûr-ı a'zam hazretleri Beç kıralınun ilçileriçün altıncı def'a meclis-i şerîf buyurduklarıdur
268a	Ol 'ahd-nâme-i hümâyûnun sûreti budur ki nakl olundı
273b	Düstûr-ı a'zam hazretleri Beç kıralınun ilçileriçün yedinci def'a meclis-i şerîf buyurdukları ve maslahatları bitüb illerine ve vilâyetlerine gitmeğe icâzet virildüğidür
277b-278a	Bu haber 'Irâk-ı 'Arab hâkimi olan İbn 'Ulyân mu'âvenetiyle Basra'da fitne vü fesâd iden Muhammed 'Osmân 'isyân u tuğyân eylemeğin Bağdâd beğlerbeğisi olan İskender Paşa serdâr ta'yîn olınub üzerlerine 'asker gönderilüb feth ü fütûh olduğıdur
280b	Âsitâne-i devlet-âşiyândan İskender Paşa'ya gönderilen serdârlık hükmi budur ki nakl olundı

Tıpkıbasım ve Transkripsiyonlu Metin

Facsimile and Transcription

2a 1b

Nüzhet-i Esrârü'l-Ahbâr der-Sefer-i Sigetvar

1b Şükrhâ-yı firâvân ve minnethâ-yı bî-pâyân Hakk *celle şânuhû ve 'azame burhânuhû* hazretlerine ki *ve kātilû fî sebîli'llâh*[1] mazmûn-ı şerîfi mûcibince guzât-ı müslimîne kefere-i melâ'în ile kıtâl ü cidâli îcâb u farz eyledi ve dahi *ve'llezîne câhedû fînâ lenehdiyennehüm sübülenâ*[2] fehvâ-yı latîfi muktezâsınca guzât-ı mü'minîne zümre-i müşrikîn ile cihâd ü ictihâdı emr ü 'arz eyledi. Ve salavât-ı nâ-mahdûd ve teslîmât-ı nâ-ma'dûd pîşvâ-yı enbiyâ ve resûl-i muktedâ Muhammed Mustafâ hazretlerine ki bi-nefsihi'n-nefîs yigirmi altı kerre gazâ-yı garrâ eyledükleri kütüb-i tevârîhde mezkûrdur. *Ve efzalu a'mâlikümü'l-cihâd*[3] hadîs-i şerîfleri ma'lûm ve meşhûrdur ve irtikâb-ı meşakkat-i sefer-i gazâ ile ten-i pâkleri harârât-ı berriyyeden tâb-nâk ve çehre-i mes'ûdları gubâr-ı râh-ı gerd-âlûdla türâb-nâk olduğı ruvât-ı mücâhidînden menkûl-dür. Tâ ki *câhidu'l-müşrikîne bi-emvâliküm ve enfüsiküm* **2a** *ve elsinetiküm*[4] hadîs-i şerîfleri müsted'âsınca ümem-i İslâm-ı hasenât-nihâd fevâ'id-i mesûbât-ı gazv u cihâdla müstefâd olub cihâd ü ictihâd üzre olalar ve dürûd-ı ferhunde-vürûd-ı âl-i tayyibîn ve ashâb-ı tâhirîn ve e'imme-i müctehidîn üzerlerine ki hüdât-ı şer'-i mübîn ve humât-ı tarîk-ı dîn-i müslimîn olmışlardur. *Rıdvânu'llâhi te'âlâ 'aleyhim ecma'în.*

Halîfe-i zemân pâdişâh-ı devrân Sultân Süleymân Hân hazretlerinün midhat-ı şerîfleridür

Hudâvendigâr-ı gazâ-şi'âr ve şehriyâr-ı cihâd-disâr velâ-yet-penâh sitâre-sipâh râfi'-i a'lâmü'l-müslimîn kāmi'-i asnâmü'l-kâfirîn el-gâzî fî sebîli'llâh pâdişâh-ı zıllu'llâh mahzâ i'lâ-yı livâ-yı dîn-i metîn ve ihyâ-yı âyîn-i şer'-i mübîn içün niçe niçe gazâlar kılub şarka ve garba kılıç salub zümre-i müşrikîn-i bî-dîn ve fırka-i mu'ânidîn-i dalâlet-âyîn ile ol kadar cihâdlar ve ictihâdlar kılmışlardur ki sevâbık-ı selâtîn-i 'Osmânî ve sevâlif-i pîşîn-i hâkânîden birisine ancılayın gazâ-yı garrâ ve cihâd-ı a'lâ müyesser olmamışdur. Muhassalâ râyât-ı devlet-i bâhireleri her ne cânibe sâye saldıysa mansûr u muzaffer ve süm-i semend-i sa'âdet-mendleri her ne yire ka-dem basdıysa meftûh ve musahhar

1 Kur'ân 3/167'den: "Ve Allah yolunda savaşın."
2 Kur'ân 29/69'dan: "Ama bizim yolumuzda cihad edenleri, elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz."
3 "Amellerinizin en faziletlisi cihaddır."
4 "Müşriklerle mallarınız, canlarınız ve lisanlarınızla cihad ediniz."

نزهة اسرار الاخیار در سفر سکتوار

شکرهای فراوان • ومنتهای بی پایان • حق جلّ شانه • وعظم برهانه حضرتلرینه کم

وقاتلوا فی سبیل الله • مضمون شریفی موجبنجه غزات مسلمینه • کفرهٔ

ملاعین ایله قتال وجدالی ایجاب وفرض ایلدی • ودخی • والذین جاهدوا

فینا لنهدینهم سبلنا نحوای لطیفی مقتضاسنجه غزات مؤمنینه زمرهٔ

مشرکین ایله جهاد واجتهادی امر وعرض ایلدی • وصلوات نامحدود •

وتسلیمات نامعدود • پیشوای انبیا • ورسول مقتدی • محمد مصطفی •

حضرتلرینه کم • بنفسه النفیس یکرمی آلتی کرّه غزای غرّا ایلدکلری کتب

تواریخده مذکوردر • وافضل اعمالکم الجهاد حدیث شریفلری • معلوم

ومشهوردر • وارتکاب مشقت سفر غزا ایله تن پاکلری حرارات بریردن

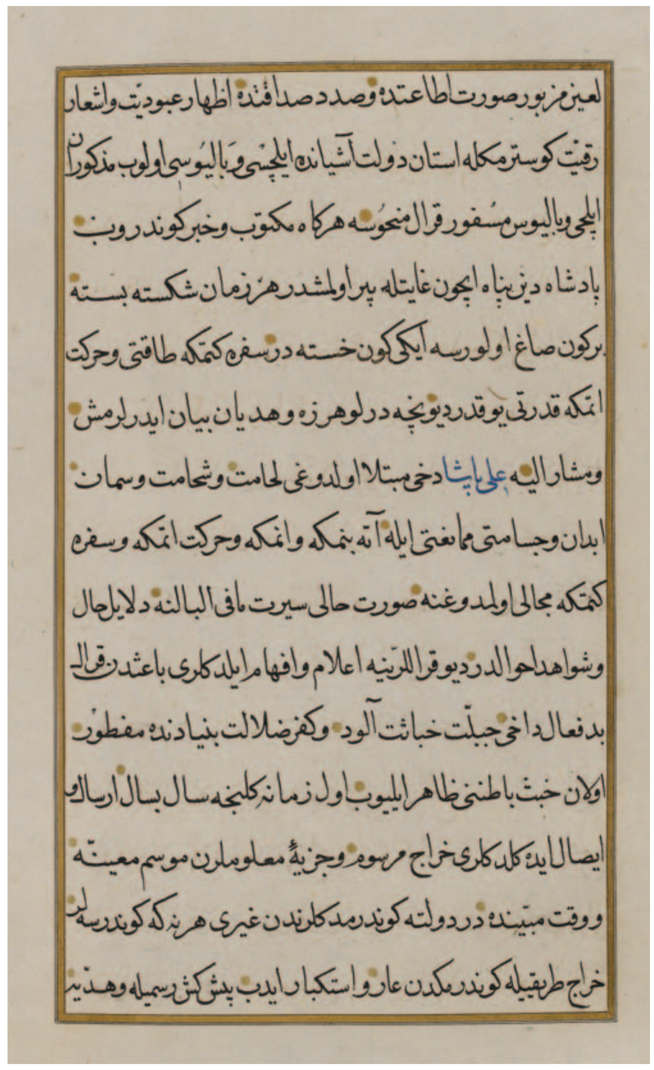
تابناک • وچهرهٔ مسعودلری غبار راه کرد آلودله ترابناک اولدوغی •

روات مجاهدیندن منقولدر تا که جاهدوا المشرکین باموالکم وانفسکم

3a 2b

2b oldı. Bir pâdişâh-ı sâhib-taht u tâcdı ki seb'a-i ekālîm-i rub'-ı meskûndan bâc u harâc aldı. Tâ ki pîrlik demine ve ihtiyârlık 'âlemine irişüb devlet ü sa'âdetle makarr-ı saltanatlarında ve taht-ı 'adâletlerinde oturub memâlik-i 'adâlet-mu'tâdlarında 'adl ü dâd üzre âsâyiş ü ârâmiş buyurmışlardı.

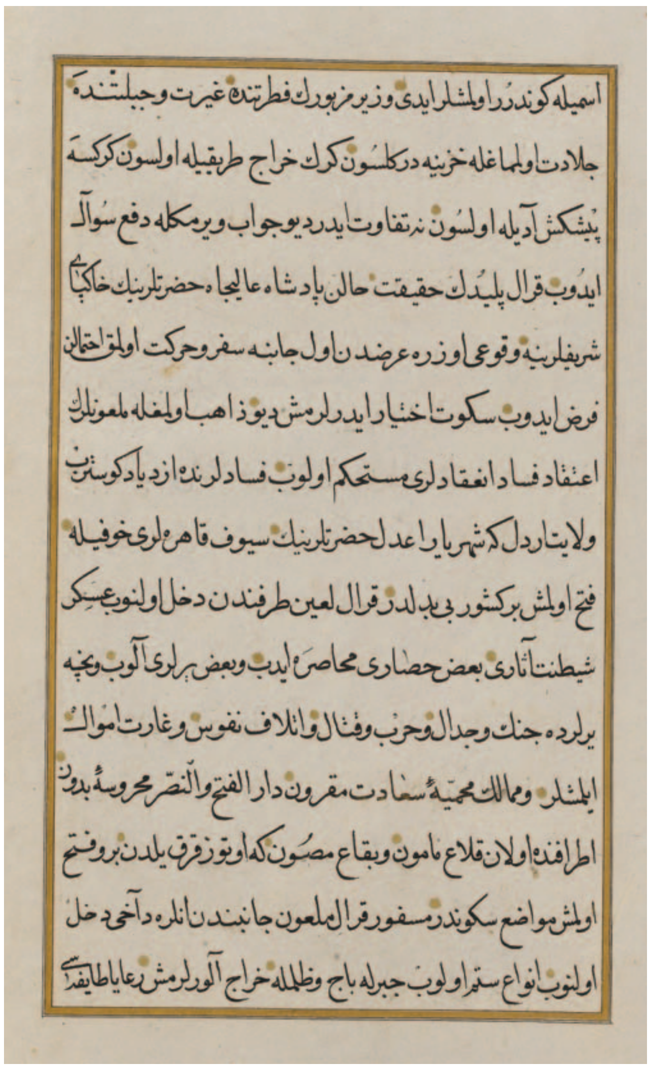
Şehriyâr-ı cihân-dâr hazretleri kalkub sefere gitmeğe ve pîrlik 'âleminde meşakkat ihtiyâr itmeğe sebeb ne olduğıdur

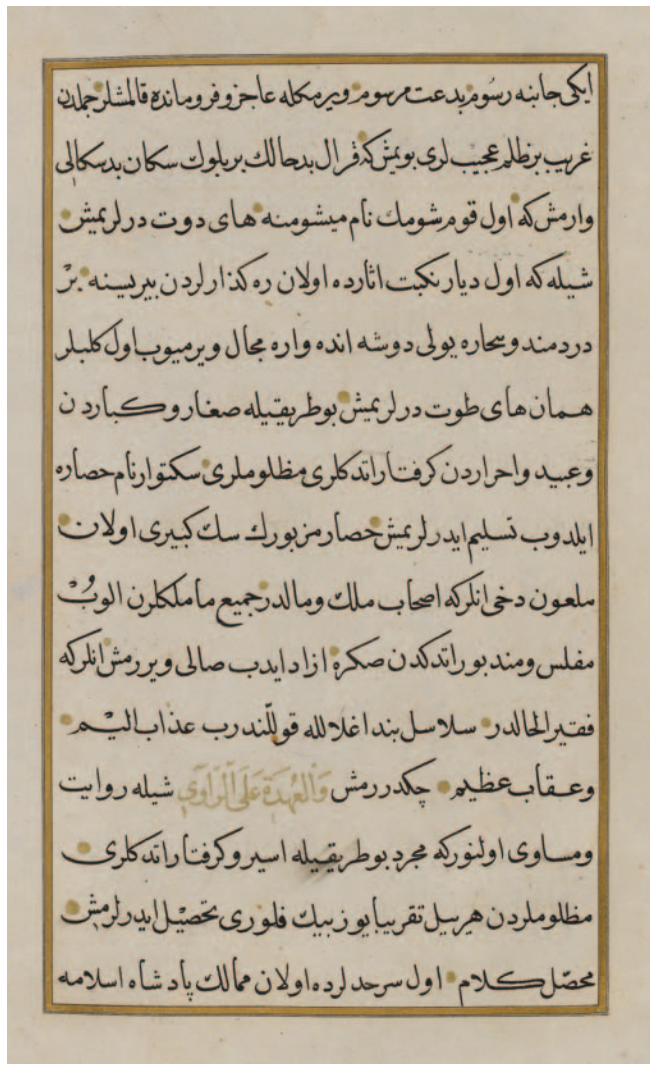
Çün mesned-i vezâret-a'zamiyyet ki sadr-ı 'âlî-rütbet ve kadr-ı bülend-menziletdür Vezîr 'Alî Paşa hazretlerinün nevbet-i himmet-i 'âlî-menkabetlerine değmişdi ol zemâna gelinceye değin a'dâ-yı dîn ü devletden 'ale'l-husûs kefere-i fecere-i hilâf-milletden evâmir-i 'aliyye-i pâdişâhiyye muhâlif 'isyân u tuğyân çendân olmazdı. Olsa dahi hemân mecâl ü emân virilmeyüb tîg-ı kahramân-nişân-ı hûn-feşânla haklarından gelinürdi. Tâ ki târîh-i hicret-i Resûl *'aleyhi's-salâtü ve's-selâm*dan dokuz yüz yetmiş üçünci sâl tahvîl eyledi meğer ki Nemçe vilâyeti kıralı ki ol la'în-i bed-fi'âlün karârgâh-ı sakargâhı ya'nî tahtgâh-ı dalâlet-penâhı ma'rûf u meşhûr Beç kal'asıdur

3a la'în-i mezbûr sûret-i itâ'atde ve saded-i sadâkatde izhâr-ı 'ubûdiyyet ve iş'âr-ı rıkkıyyet göstermekle âsitân-ı devlet-âşiyânda ilçisi ve balyosı olub mezkûrân ilçi ve balyos mesfûr kıral-ı menhûsa her gâh mektûb ve haber gönderüb pâdişâh-ı dîn-penâh içün, "Gāyetle pîr olmışdur. Her zemân şikeste beste, bir gün sağ olursa iki gün hastadur. Sefere gitmeğe tâkati ve hareket itmeğe kudreti yokdur" diyü niçe dürlü herze vü hezeyân beyân iderlermiş ve müşârün-ileyh 'Alî Paşa [içün] dahi, "Mübtelâ olduğı lahâmet ü şahâmet ve simân-ı ebdân ü cesâmeti mümâna'atı ile ata binmeğe ve inmeğe ve hareket itmeğe ve sefere gitmeğe mecâli olmaduğına sûret-i hâli sîret-i mâ-fi'l-bâline delâ'il-i hâl ve şevâhid-i ahvâldür" diyü kırallarına i'lâm ü ifhâm eyledükleri bâ'isden kıral-ı bed-fi'âl dahi cibillet-i habâset-âlûd u küfr-i dalâlet-bünyâdında meftûr olan hubs-ı bâtınını zâhir eyleyüb ol zemâna gelince sâl-be-sâl irsâl ve îsâl idegeldükleri harâc-ı mersûm ve cizye-i ma'lûmların mevsim-i mu'ayyene ve vakt-i mübeyyende der-i devlete göndermedüklerinden gayrı her ne ki gönderseler harâc tarîkıyle göndermekden 'âr u istikbâr idüb pîşkeş resmiyle ve hediyye

4a 3b

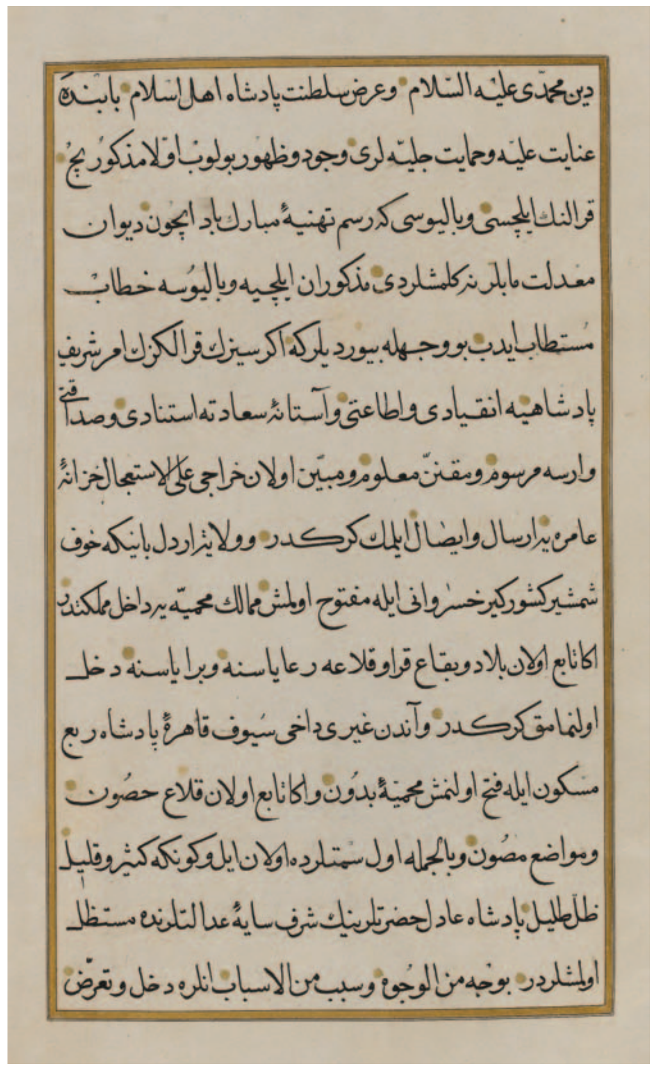
3b ismiyle gönderür olmışlar idi. Vezîr-i mezbûrun fıtratında gayret ve cibilletinde celâdet olmamağla, "Hazînedür gelsün. Gerek harâc tarîkıyle olsun gerekse pîşkeş adıyla olsun ne tefâvüt ider?" diyü cevâb virmekle def'-i su'âl idüb, "Kıral-ı pelîdün hakīkat-i hâlin pâdişâh-ı 'âlî-câh hazretlerinün hâk-i pây-i şerîflerine vukū'ı üzre 'arzdan ol cânibe sefer ve hareket olmak ihtimâlin farz idüb sükût ihtiyâr iderlermiş" diyü zâhib olmağla mel'ûnlarun i'tikād-ı fesâd-in'ikādları müstahkem olub fesâdlarında izdiyâd gösterüb vilâyet-i Erdel ki şehriyâr-ı a'del hazretlerinün süyûf-ı kāhireleri havfıyla feth olmış bir kişver-i bî-bedeldür kıral-ı la'în tarafından dahl olınub 'asker-i şeytanet-âsârı ba'z-ı hisârı muhâsara idüb ve ba'z-ı yirleri alub ve niçe yirlerde ceng ü cidâl ve harb u kıtâl ve itlâf-ı nüfûs ve gāret-i emvâl eylemişler ve memâlik-i mahmiyye-i sa'âdet-makrûn dârü'l-feth ve'n-nasr mahrûse-i Budun etrâfında olan kılâ'-ı me'mûn ve bikā'-ı masûn ki otuz kırk yıldan berü feth olmış mevâzi'-i sükûndur mesfûr kıral-ı mel'ûn cânibinden anlara dahi dahl olınub envâ'-i sitem olub cebrle bâc ve zulmle harâc alurlarmış. Re'âyâ tâ'ifesi

4a iki cânibe rüsûm-ı bid'at-mersûm virmekle 'âciz u fürûmânde kalmışlar. Cümleden garîb bir zulm-i 'acîbleri buymış ki kıral-ı bed-hâlün bir bölük segân-ı bed-sigâli varmış ki ol kavm-i şûmun nâm-ı meyşûmuna 'haydut' dirler imiş. Şöyle ki ol diyâr-ı nekbet-âsârda olan reh-güzârlardan birisine bir derd-mend ü bî-çâre yolı düşe anda vara mecâl virmeyüb ol kelbler hemân, "Hây, dut!" dirler imiş. Bu tarîk ile sıgār u kibârdan ve 'abîd u ahrârdan giriftâr itdükleri mazlûmları Sigetvar nâm hisâra iledüb teslîm iderler imiş. Hisâr-ı mezbûrun seg-i kebîri olan mel'ûn dahi anlar ki ashâb-ı mülk ü mâldur cemî'-i mâ-meleklerin alub müflis ve mendebûr itdükden sonra âzâd idüb salıvirürmiş. Anlar ki fakīru'l-hâldür selâsil-i bend-i aglâlle kullandurub azâb-ı elîm ve 'ikāb-ı 'azîm çekdürürmiş. Ve'l-'uhdetü 'ale'r-râvî şöyle rivâyet ve mesâvî olınur ki mücerred bu tarîk ile esîr ü giriftâr itdükleri mazlûmlardan her yıl takrîben yüz bin filori tahsîl iderlermiş. Muhassal-ı kelâm ol serhadlerde olan memâlik-i pâdişâh-ı İslâm'a

5a 4b

4b bir vechle ihtilâl virmişler ki kesret-i sitem ve vefret-i elemle ol kişver-i hurrem elden gideyazmış. *Allâhümme harris vilâyete'l-mü'minîn bi-lutfike ve keremike. Yâ Mu'în.*

Vezîr 'Alî Paşa merhale-i fenâdan göçüb menzil-i bekāya gitdüği ve paşa-yı a'zam hazretleri sadr-ı 'izzetde oturub umûr-ı vezârete mübâşeret itdüğidür

Tâ ki irâdet-i kazâ-yı emr-i Rabbânî ve meşiyyet-i rızâ-yı hükm-i Yezdânî cârî olub merhûm 'Alî Paşa dünyâ-yı fenâ-yı pür-'anâdan geçüb 'ukbâ-yı bekâ-yı safây[a] göçdi. Sadr-ı 'âlî-rütbet ki kürsî-i istiklâl-i vezâret-a'zamiyyetdür cenâb-ı 'adâlet-me'âb sa'âdet-nisâb müdebbir-i umûr-ı saltanat ve müşîr-i tedbîr-i memleket melikü'l-vüzerâ fi'l-'âlem mükemmil-i mesâlih-i cemî'ü'l-ümem mücrî-i ahkâmü's-seyf ve'l-kalem melce'-i sanâdîdü'l-'Arab ve'l-'Acem düstûr-ı sâhib-kırân vezîr-i husrev-nişân hazret-i Muhammed Paşa-yı sâhib-re'y-i 'âlem-ârânun şerefü'l-mekân bi'l-mekîn takdîrince teşerrüf-i iclâs-ı şerîf-i şeref-iktibâslarıyla müşerref ü müzeyyen olmak erzânî buyurıldı. Müşârün-ileyh hazretlerinün zât-ı safâ-sıfâtlarında müşâhede olınan âsâr-ı şevket ü şecâ'at ve etvâr-ı savlet ü salâbet muktezâsınca gayret-i

5a dîn-i Muhammedî *'aleyhi's-selâm* ve 'ırz-ı saltanat-ı pâdişâh-ı ehl-i İslâm bâbında 'inâyet-i 'aliyye ve himâyet-i celiyyeleri vücûd ve zuhûr bulub evvelâ mezkûr Beç kıralınun ilçisi ve balyosı ki resm-i tehniye-i mübârek-bâd içün dîvân-ı ma'delet-me'âblarına gelmişlerdi mezkûrân ilçiye ve balyosa hitâb-ı müstetâb idüb bu vechle buyurdılar ki, "Eğer sizün kıralınuzun emr-i şerîf-i pâdişâhîye inkıyâdı ve itâ'ati ve âstâne-i sa'âdete istinâdı ve sadâkati varsa mersûm u mukannen [ve] ma'lûm u mübeyyen olan harâcı 'ale'l-isti'câl hızâne-i 'âmireye irsâl ü îsâl eylemek gerekdür ve vilâyet-i Erdel banı ki havf-ı şemşîr-i kişvergîr-i husrevânî ile meftûh olmış memâlik-i mahmiyyeye dâhil memleketdür ana tâbi' olan bilâd u bikâ' [ve] kurâ vü kılâ'a re'âyâsına ve berâyâsına dahl olunmamak gerekdür ve andan gayrı dahi süyûf-ı kāhire-i pâdişâh-ı rub'-ı meskûn ile feth olunmış mahmiyye-i Budun ve ana tâbi' olan kılâ' u husûn ve mevâzi'-i masûn ve bi'l-cümle ol semtlerde olan il ve gün ki kesîr ü kalîl zıll-ı zalîl-i pâdişâh-ı 'âdil hazretlerinün şeref-sâye-i 'adâletlerinde müstazıll olmışlardur bi-vechin mine'l-vücûh ve sebebin mine'l-esbâb anlara dahl ü ta'arruz

6a 5b

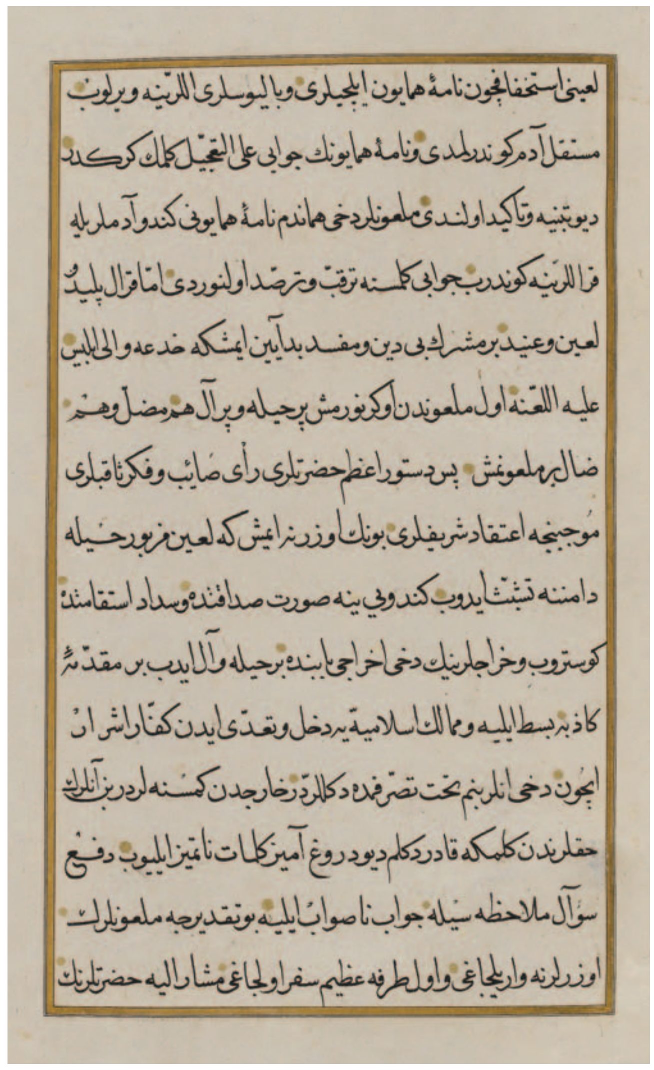
5b eylememek gerekdür ve illâ gayret-i dîn-i İslâm muktezâsınca bahâne isterüz ki şemşîr-i âb-sigâl ü hâk-nijâd ve bâd-fi'l ü âteş-nihâdla nâm-ı dalâlet-'unvân ve nişân-ı husrân-ser-i bî-sâmânınuzı sahâ'if-i zemân ve cerâ'id-i cihândan mahv u tırâş eyleyüb muhkem ü müntehî hakkınuzdan gelevüz" diyü kat'î cevâb buyurdılar ve dahi, "Devletlü ve sa'âdetlü pâdişâhımuzun mizâc-ı şerîfleri ve 'unsur-ı latîfleri temâm mertebede sıhhat ü safâda ve esbâb-ı 'azm u rezm ve levâzım-ı sefer dahi külliyyen hâzır ve âmâdedür. Şöyle ki hemân 'an-karîbi'z-zemân harâcınuz gelmeye günâhınuz boynınuza vaktinüze hâzır olasız" diyü emr eyledi. Hemân-dem ol mel'ûnları dergâh-ı 'âlî çavuşları envâ'-i mezellet ü hakāretle dîvân-ı 'adâlet-'unvândan taşra sürdiler. Pes husûs-ı mezbûr ki a'zam-ı umûr kabîlindendür 'izz-i huzûr-ı fâ'izü'n-nûr-ı pâdişâh-ı 'adâlet-mevfûr hazretlerine 'arzı farz u vâcibdür ve merhûm 'Alî Paşa zemânında dîvân-ı hümâyûndan virilmiş kefere-i mezbûre ellerinde 'ahd-nâme bulınub fehvâsında 'ırz-ı dîn ü devleti ve nâmûs-ı âyîn-i saltanatı muhill ba'z-ı kuyûd-ı fâside ve şurût-ı kâside mukayyed bulınub 'ahd-nâme-i sâbıkda ol asl kuyûd matrûd

6a ve şurût nâ-merbût olmamağın ol emrün dahi 'arzı lâzım ve mühimm olmağın pâye-i serîr-i 'âlî-makām-ı pâdişâh-ı İslâm'a 'arz u i'lâm buyurılmış. Râviyân-ı sahîhü'l-ahbâr ve nâkilân-ı vâkıfü'l-esrâr bu bâbda bu vechle haber virirler kim vezîr-i 'âlî-re'y ve düstûr-ı 'âlem-ârây müşârün-ileyh sadr-ı a'zam hazretlerinün vezâret-i şerîflerinün umûr-ı saltanata müte'allık ibtidâ 'arzları bu kazıyye vâki' olmış. Kaçan ki vâki' hâl pâdişâh-ı hamîde-hısâl hazretlerinün mesmû'-ı şerîfleri olmış buyurmışlar ki, "Bi-hamdi'llâhi te'âlâ vücûdımuzda kuvvet ü kudret ve bedenimüzde sıhhat ü ifâkat eseri zâhir ve bâhirdür ve hayli zemândan berü gazâ-yı garrâ-yı sevâb-nümâ ve cihâd-ı a'lâ-yı savâb-intimâ hâtır-ı 'âtır-ı deryâ-makātırımuzdan hutûr ve 'ubûr iderdi. Hazret-i Hakk ki Feyyâz-ı mutlakdur ümîddür ki 'âkıbet hayırlığı ve hâtimet eyülüğiyle müyesser ve mukadder eyleye. *Âmîn yâ Mucîbe's-sâ'ilîn.* İmdi ol la'în-i bî-dîn kıral-ı dalâl-âyîne bir nâme-i 'itâb-nümûn ve risâle-i 'ikâb-mazmûn yazılsun gönderilsün ki aslâ ve kat'â te'hîr eylemeyüb şimdiye değin irsâl ü îsâl idegeldüği harâc-ı muayyenesin bilâ-kusûr mevsimiyle her sâl irsâl eylesün ve süyûf-ı kāhire-i saltanat-ı bâhire ile

7a 6b

6b meftûh u mazbût olan vilâyet-i Erdel ki sâye-i elviye-i sa'âdetüm zıllında âsûde-hâl olmışdur ve mahmiyye-i Budun ki tevâbi'i ve levâhıkı ile memâlik-i mahrûseme dâhil olmış il gündür dahl ü tecâvüz eylemesün ve şol ehl-i fitne vü fesâd ki memâlik-i 'adâlet-mu'tâduma dahl idüb cevr ü sitem ve hayf u elem eylemiş olalar anlarun dahi gereği gibi haklarından gelsün ve min-ba'd emr-i şerîfüme muhâlif iş eylemesün ve illâ vaktine hâzır olsun ki inşâ'allâhu te'âlâ devlet ü sa'âdetle ve haşmet-i celâletle ihyâ-yı dîn ü devlet içün ve imâte-i kefere-i dalâlet-millet içün hulûs-ı niyyetle [ve] heybet ü 'azametle üzerlerine varmak mukarrer ve muhakkakdur. Tâ ki mekâmin-i gaybiyye-i ilâhiyyede mermûz ve mezkûr olan irâdet-i ezeliyye-i Sübhânî ve meşiyyet-i lem-yezeliyye-i Samedânî zuhûr u bürûza gele" diyü buyurdılar. Pes müşârün-ileyh düstûr-ı a'zam hazretleri dahi bu bâbda fermân-ı şerîf-i pâdişâhî ne ise edâ ve icrâ eyleyüb emr olınan nâme-i hümâyûnı yazdurub şol ki lâyık-ı gayret-i dîn ü devlet ve şâyeste-i hamiyyet-i nâmûs-ı saltanatdur nâme-i şerîfde ahsen ta'bîrle derc ü tahrîr itdürüb tâ ki nâme itmâm ve ihtitâm buldı pes lâzım ve lâ-büdd olmışdı ki nâme-i mezkûr bir resûl-i bâ-usûlle gönderildi ki rüsûm-ı risâletde mâhir ve teblîğ-i kelâma kâdir olaydı. Lâkin ol segân-ı bî-dîn ve kefere-i

7a la'îni istihfâfçün nâme-i hümâyûn ilçileri ve balyosları ellerine virilüb müstakil âdem gönderilmedi ve, "Nâme-i hümâyûnun cevâbı 'ale't-ta'cîl gelmek gerekdür" diyü tenbîh ü te'kîd olundı. Mel'ûnlar dahi hemân-dem nâme-i hümâyûnı kendü âdemleriyle kırallarına gönderüb cevâbı gelmesine terakkub ve tarassud olınurdı. Emmâ kıral-ı pelîd ü la'în ü 'anîd bir müşrik-i bî-dîn ve müfsid-i bed-âyîn imiş ki hud'a vü âli İblîs *'aleyhi'l-la'ne* ol mel'ûndan öğrenürmiş. Pür-hîle vü pür-âl hem mudıll ve hem dâll bir mel'ûnmış. Pes düstûr-ı a'zam hazretleri[nün] re'y-i sâ'ib ve fikr-i sâkıbları mûcibince i'tikād-ı şerîfleri bunun üzerine imiş ki la'în-i mezbûr hîle dâmenine teşebbüs idüb kendüyi yine sûret-i sadâkatde ve sedâd-ı istikāmetde gösterüb ve harâclarınun dahi ihrâcı bâbında bir hîle vü âl idüb bir mukaddime-i kâzibe bast eyleye ve memâlik-i İslâmiyye'ye dahl ü te'addî iden küffâr-ı eşrâr içün dahi, "Anlar benüm taht-ı tasarrufumda değillerdür. Hâricden kimesnelerdür. Ben anlarun haklarından gelmeğe kādir değilüm" diyü dürûğ-âmîz kelimât-ı nâ-temîz eyleyüb def'-i su'âl mülâhazasıyla cevâb-ı nâ-savâb eyleye. Bu takdîrce mel'ûnlarun üzerlerine varılacağı ve ol tarafa 'azîm sefer olacağı müşârün-ileyh hazretlerinün

8a 7b

7b zamîr-i münîr-i hûrşîd-nazîrlerinde mersûm ve müntekaş olmış idi. Ana binâ'en hemân ol günden sefer tedbîrine ve 'asker tertîbine mübâşeret idüb vâcib ü lâzım olan mukaddemât ve mühimmâtun itmâmı ve istikmâli bâbında ikdâm-ı tâm ve ihtimâm-ı temâma meşgūl oldılar. Evvel emirden Rumili beğlerbeğisine ve Anadolı beğlerbeğisine ve Karaman beğlerbeğisine ve sefere gelmesi lâzım olan sancakbeğlerine ve Tatar Hân'a ve akıncı tâ'ifesi serdârlarına ve bi'l-cümle sefer-i hümâyûna eşer 'asker halkı içün mü'ekked ve müşedded misâl-i vâcibü'l-imtisâl yazılub ulaklarla isti'câl üzre irsâl olundı. Mezâmîn-i evâmir-i şerîfede, "Âlât-ı harb u kıtâl ve esbâb-ı ceng ü cidâl ile ve bi'l-cümle müretteb ve mükemmel düşmen yarağıyla hâzır ve müheyyâ olub durasız. Bundan sonra hükm-i şerîf varub ne mahalle varılmak emr olınursa ana göre çıkub ordu-yı hümâyûna mülâkī olasız" diyü ziyâde tenbîh ü te'kîd olundı. Ve vilâyet kadılarına dahi ulaklarla ahkâm-ı şerîfe gönderilüb, "'Asâkir-i zafer-me'âsir içün müstevfî ve vâfir nüzül ve zehâ'ir cem' idüb kirâ davarlarıyla gönderüb emr olınan mahalde deranbâr olub hıfz olına ki ordu-yı hümâyûn vardukda 'asker halkı muzâyaka çekmek lâzım gelmeye" diyü emr olundı. Ve kapu halkına dahi bölük

8a ağalarına ve yeniçeri ağasına ve sâ'ir serân-ı sipâh ve ashâb-ı 'izz ü câh olanlar[a] bu sefer-i hatîr ve emr-i dil-pezîr sipâriş olınub ve hızâne-i 'âmire yoklanub ve cebehâne ve toplar ve top 'arabaları ve ıstabl-ı 'âmire yoklanub görilüb esbâb-ı 'azm u rezmde kusûr olanlar tekmîl olınub muhassal-ı kelâm müşârün-ileyh vezîr-i pür-ihtimâm hazretlerinün ikdâmı ve tedârükiyle bi-hasbi 'ukūli'l-enâm üç yıl 'ale'd-devâm çalışmağla temâm olacak mesâlih ü mehâmm altı ay mikdârı eyyâmda hâsılı kıral-ı la'îne giden nâme-i hümâyûnun cevâbı gelinceye değin cemî'-i umûr 'alâ vechi'l-me'mûr muhassal ve müstekmel oldı. *Bi-fazli'llâhi te'âlâ ve keremihî ve lutfihî.*

Kıral-ı la'îne giden nâme-i nâmînün cevâbı gelüb vusûl bulduğı ve gazâ niyyetine sefer-i hümâyûna çıkmağıçün emr-i pâdişâhî olduğıdur

Çünki mukaddemât-ı lâzıme-i sefer ve mühimmât-ı lâbüdde-i gazâ-yı ekber itmâma irişdi ve kıral-ı la'îne giden nâme-i hümâyûnun dahi cevâbı geldi mazmûn-ı mektûb-ı hud'a-üslûbında yine kendüyi sûret-i sadâkatde ve mahall-i itâ'atde göstermiş. Lâkin taleb olınan harâcun irsâli bâbında ta'vîkı müş'ir kelimât-ı müzahrefât ve mukaddemât-ı mümevvehât bast idüb ve memâlik-i İslâmiyye-i pâdişâhiyyeye dahl

9a 8b

8b ü te‘addî iden a‘dâ-yı dînün dahi haklarından gelmeğe kudreti ve istitâ‘ati olmadığını müş‘ir ve muzhir cevâb-ı nâ-savâb idüb şân-ı şe'âmet-nişânına muvâfık kelâm-ı dürûğ-encâm ve kirdâr-ı murdâr-ı nâ-hemvârına lâyık peyâm-ı nâ-fercâm beyân eylemiş. Fikr-i fâsidi ve re'y-i kâsidi buymış ki bu makūle hîle vü hud‘a eylemekle sefer-i hümâyûn emri kala ve taleb olınan harâc husûsı ta‘vîk ola.

Mısra‘:

Zihî tasavvur-ı bâtıl zihî hayâl-i muhâl

Ve'l-hâsıl düstûr-ı ferhunde-fâl hazretlerinün re'y-i ‘Utârid-misâlleri mûcibince zâhib oldukları fikr-i me'âle netîce-i mektûb-ı kıral muvâfık u mutâbık gelüb ayruk dahi kīl u kāle mecâl kalmayıcak mel‘ûnun nâme-i dürûğ-nümâsı pâdişâh-ı İslâm-penâh hazretlerinün pâye-i serîr-i a‘lâlarına ‘arz u i‘lâm olundukda pâdişâh-ı gayret-bîn hazretleri, "Hemân çıkmak gerekdür" diyü fermân-ı şerîfleri olub ol sene ki dokuz yüz yetmiş üç idi Ramazân-ı şerîfün on beşinci güninde hurûc-ı mübâreklerin müte‘ayyin buyurmışlar. Pes düstûr-ı a‘zam hazretleri dahi evvelâ evâmir-i şerîfe gönderüb, "Hâzır olasız" diyü tenbîh buyurdukları beğlerbeğilere ve sancakbeğlerine ve gayra ulaklarla isti‘câl üzre ahkâm-ı şerîfe gönderüb, "İşbu

9a Ramazân-ı şerîfün on beşinde çıkmak mukarrer olmışdur. Ana göre ‘amel idüb hemân kalkub gelüb ordu-yı hümâyûna mülâkī olasız" diyü muhkem tenbîh ü te'kîd buyurdılar. Ve kapu halkına bölük ağalarına ve yeniçeri ağasına ve sâ'ir meşâhir u a‘yâna dahi sa‘âdetlü pâdişâh hazretlerinün Ramazân-ı şerîfün on beşinci güni çıkmak emr-i şerîfleri olduğın i‘lâm ve i‘lân buyurdukları ecilden ‘umûmen ‘asâkir-i mansûre halkı hâzır u müheyyâ olub herkes hulûs dutub ve hayr niyyet ile muntazır u müterakkıb olub dururlardı ki, "Ramazân-ı şerîfün onbeşinci güni kaçan gele ki pâdişâh-ı sitâre-sipâh hazretleri sa‘âdet ü ikbâlle hurûc-ı hümâyûn kıla" dirlerdi.

Pâdişâh-ı cihâd-mu‘tâd hazretleri ‘âdet-i hasene-i meymenet-nihâdları mûcibince ziyârât-ı mezârât-ı müteberrike kılub istimdâd itdükleridür

Çünkim ol rûz-ı pîrûz yakın geldi pâdişâh-ı hasenât-mevfûr *izâ tahayyertüm fi'l-umûr festa‘înû min ehli'l-kubûr*[5] muktezâsınca ve ‘âdet-i me'lûfe-i mahmûde-i selâtîn-i sevâbık-ı âl-i ‘Osmânî ve sünen-i memdûha-i mes‘ûde-i havâkīn-ı pîşîn-i cihân-sitânî müsted‘âsınca mezârât-ı müteberrike-i âbâ-yı ‘izâm ve makāmât-ı zevi'l-bereke-i ecdâd-ı kirâmları tavf u ziyâreti niyyetin kılub evvelâ Resûl-i mükerrem *salla'llâhu*

5 "İşlerinizde şaşkınlığa düştüğünüzde kabir ehlinden yardım isteyiniz."

10a 9b

9b *'aleyhi ve sellem* hazretlerinün ashâb-ı kibârlarından yâr-ı vefâ-dâr ve 'alem-dâr-ı celîlü'l-i'tibârları Ebî Eyyûbi Ensârî *'aleyhi'r-rahmeti'l-Bârî* hazretlerinün merkad-ı münevver ve meşhed-i mutahharların ziyâret idüb ve hâcet namâzın kılub ve Furkān-ı 'azîm tilâvet olınub Kādıye'l-hâcât dergâhına çok çok tazarru'lar ve niyâzlar idüb erbâb-ı istihkāka hayrât-ı vâfire ve hâsenât-ı mütekâsire eylediler. Andan sonra sâ'ir cevâmi'-i şerîfe ve savâmi'-i latîfeye varmağa mizâc-ı şerîfleri za'f üzre olmağın mütehammil olmayub sa'âdetle kendüler sarây-ı 'âmirelerine müteveccih olub cânib-i a'lâlarından düstûr-ı a'zam hazretleri ziyâreti ve tavâfı lâzım olan cevâmi' u savâmi'i varub tavâf u ziyâret eyleyüb her birisinde tilâvet-i Kur'ân-ı 'azîm ve bezl-i sadakāt-ı 'amîm olundı. *Tekabbela'llâhu minhüm ve evsale sevâbehû ileyhim*. Çünki ol rûz-ı fîrûz geldi ya'nî Ramazân-ı şerîfün onbeşinci güni oldı şehriyâr-ı cihân-dâr hazretlerinün mizâc-ı şerîflerine târî olan 'ârıza-i za'fî mündefi' olmayub ve hem rûy-ı dünyâ-yı düreng-i bî-vefâda sûret-i bürûdet ü gamâm ve sûy-i hevâ-yı zulmet-nümâ-yı pür-cefâda şiddet-i kasvet ü zalâm peydâ vü hüveydâ olmağın *es-sabru*

10a *miftâhu'l-ferec*[6] vefkınca bir niçe gün dahi sabr u sükûn ihtiyâr olınub hattâ mâh-ı Ramazân-ı mübârek âhir ve evvel-i mâh-ı Şevvâl-i mübârek-fâl zâhir olub hilâl-i 'îd-i sa'îd bedîd oldı. Vâcibât-ı eyyâm-ı şerîf ve sünen-i senen-i 'îd-i latîf muktezâ-yı şer'-i münîf üzre edâ olundukdan sonra şifâhâne-i gaybiyye-i ilâhiyyeden şifâ-yı 'âcil irişüb pâdişâh-ı gayret-bîn-i hamiyyet-âyîn hazretlerinün mizâc-ı şerîflerine ifâkat ü kuvvet ve 'unsûr-ı latîflerine selâmet ü sıhhat müyesser olub hurûc-ı hümâyûn-ı meymenet-makrûnları devlet ü ikbâl ve 'izzet ü iclâlle mâh-ı Şevvâl-i mübârekün dokuzuncı güni olmak mukarrer ve muhakkak oldı. Mübârek ü meymûn huceste vü hümâyûn ola. İnşâ'allâhu te'âlâ.

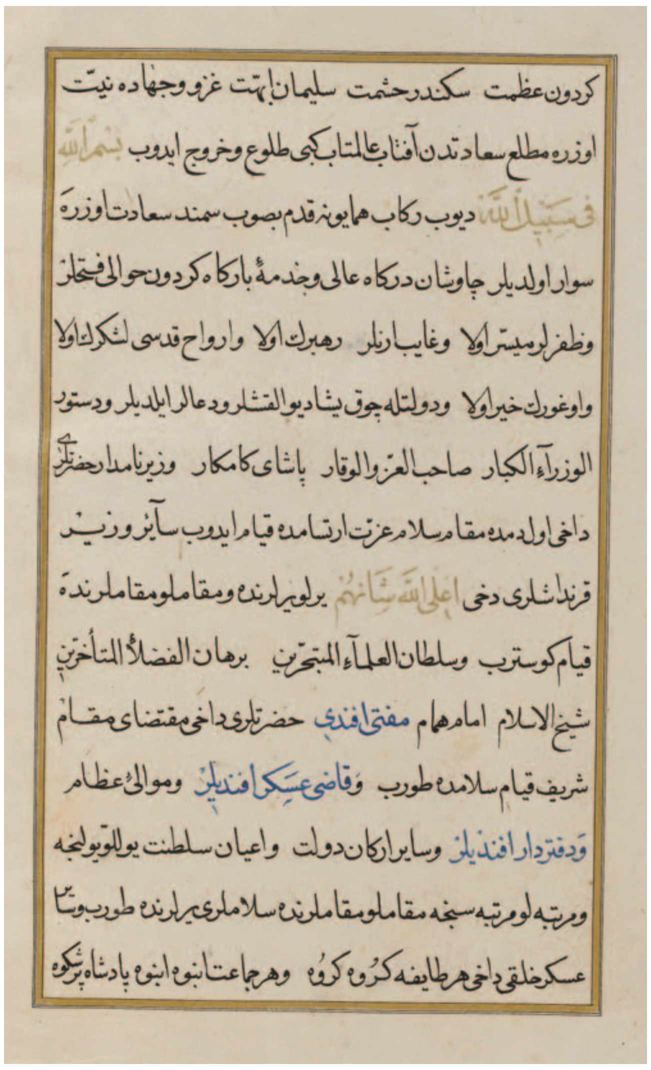
Pâdişâh-ı gazâ-niyyet devlet ü sa'âdet ve haşmet ü celâletle dârü's-saltanati's-seniyye mahmiyye-i Kostantiniyye'den çıkduğı gün gösterdükleri zîb ü zînet beyânıdur

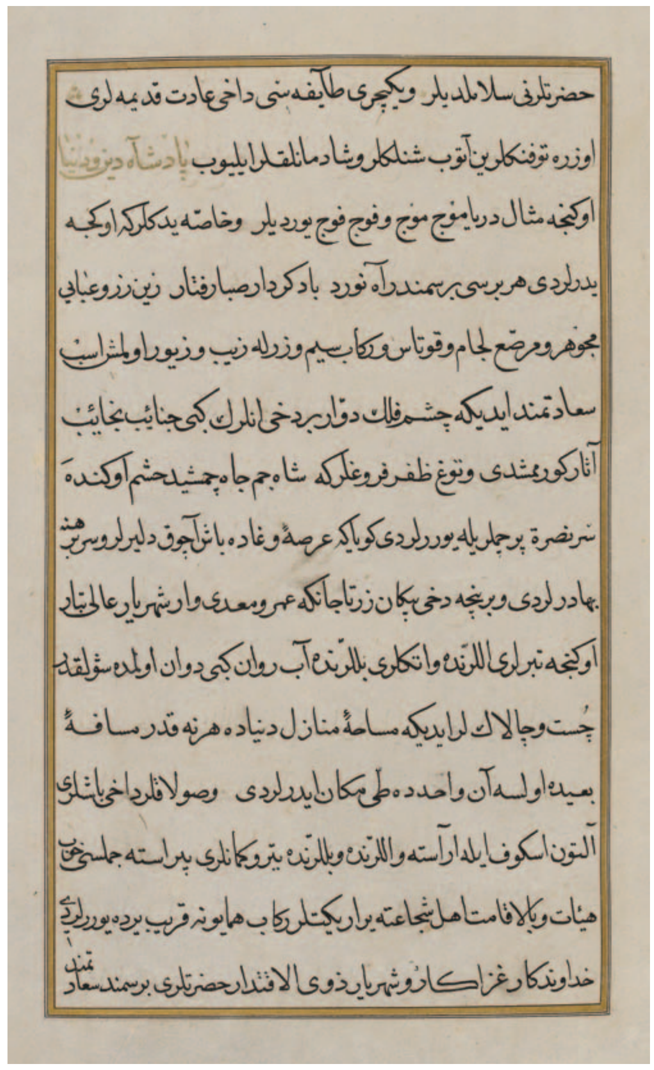
Kaçan ki ol rûz-ı pîrûz geldi *el-bükretü bereketün*[7] fehvâsıyla 'amel mahal görilüb 'asâkir-i zafer-fer 'ale's-seher her birisi âlât-ı ceyş ü sâz u selebleriyle süvâr olub saf saf ve alay alay varub dergâh-ı 'âlîde muntazırlardı ki tâ ki âfitâb-ı saltanat âşiyân-ı sa'âdet-menziletden tulû' ve hurûc eyleyeydi. Nâ-gâh ol şâh-ı 'âlî-câh-ı

6 "Sabır, rahata ermenin anahtarıdır."
7 "Sabah bereketlidir."

11a 10b

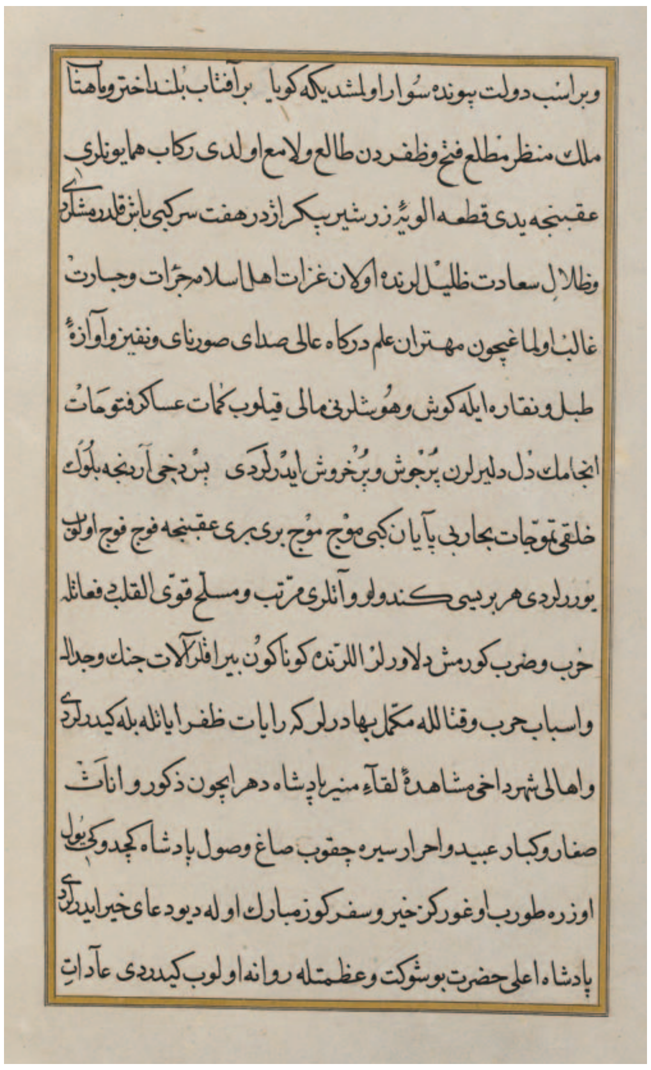

10b gerdûn-ʻazamet Sikender-haşmet Süleymân-übbehet gazvü cihâda niyyet üzre matlaʻ-ı saʻâdetden âfitâb-ı ʻâlem-tâb gibi tulûʻ ve hurûc idüb, "Bismi'llâhi fî sebîli'llâh" diyüb rikâb-ı hümâyûna kadem basub semend-i saʻâdet üzre süvâr oldılar. Çavuşân-ı dergâh-ı ʻâlî ve hademe-i bârgâh-ı gerdûn-havâlî, "Fetihler ve zaferler müyesser ola ve gā'ib erenler rehberün ola ve ervâh-ı kudsî leşkerün ola ve uğurun hayr ola ve devletle çok yaşa" diyü alkışlar ve duʻâlar eylediler. Ve düstûrü'l-vüzerâ'i'l-kibâr sâhibü'l-ʻizzi ve'l-vakār paşa-yı kâm-kâr vezîr-i nâm-dâr hazretleri dahi ol demde makām-ı selâm-ı ʻizzet-irtisâmda kıyâm idüb sâ'ir vezîr karındaşları dahi *aʻla'llâhu şânehüm* yirlü yirlerinde ve makāmlu makāmlarında kıyâm gösterüb ve sultânü'l-ʻulemâ'i'l-mütebahhirîn burhânü'l-fudalâ'i'l-müteahhirîn şeyhü'l-İslâm imâm-ı hümâm Müftî Efendi hazretleri dahi mukteżâ-yı makām-ı şerîf kıyâm-ı selâmda durub ve kadıʻasker efendiler ve mevâlî-i ʻizâm ve defterdâr efendiler ve sâ'ir erkân-ı devlet ve aʻyân-ı saltanat yollu yolınca ve mertebelü mertebesince makāmlu makāmlarında selâmları yirlerinde durub ve sâ'ir ʻasker halkı dahi her tâ'ife gürûh gürûh ve her cemâʻat enbûh enbûh pâdişâh-ı pür-şükûh

11a hazretlerini selâmladılar. Ve yeniçeri tâ'ifesi dahi ʻâdet-i kadîmeleri üzre tüfenglerin atub şenlikler ve şâdmânlıklar eyleyüb pâdişâh-ı dîn ü dünyâ önince misâl-i deryâ mevc mevc ve fevc fevc yüridiler. Ve hâssa yedekler ki önce yederlerdi her birisi bir semend-i râh-neverd-i bâd-kirdâr-ı sabâ-reftâr zîn-i zer ve ʻabâyî-i mücevher ve murassaʻ licâm u kutas ve rikâb-ı sîm ü zerle zîb ü zîver olmış esb-i saʻâdet-mend idi ki çeşm-i felek-i devvâr bir dahi anlarun gibi cenâ'ib-i necâ'ib-âsâr görmemişdi. Ve tuğ-ı zafer-fürûglar ki şâh-ı Cem-câh-ı Çemşîd-haşem öninde ser-i nusret-perçemleriyle yürürlerdi gûyâ ki ʻarsa-i vegāda baş açuk dilîrler ve ser-bürehne bahâdırlardı. Ve bir niçe dahi peykân-ı zer-tâcân ki ʻAmr Maʻaddî-vâr[?] şehriyâr-ı ʻâlî-tebâr önince teberleri ellerinde ve etekleri bellerinde âb-ı revân gibi devân olmada şol kadar çüst ü çâlâklar idi ki mesâha-i menâzil-i dünyâda her ne kadar mesâfe-i baʻîde olsa ân-ı vâhidde tayy-ı mekân iderlerdi. Ve solaklar dahi başları altun üsküf ile ârâste ve ellerinde ve bellerinde tîr ü kemânları pîrâste cümlesi hûb-hey'et ve bâlâ-kāmet ehl-i şecâʻate yarar yiğitler rikâb-ı hümâyûna karîb yirde yürürlerdi. Hudâvendigâr-ı gazâ-kâr ve şehriyâr-ı zevi'l-iktidâr hazretleri bir semend-i saʻâdet-mend

12a 11b

11b ve bir esb-i devlet-peyvende süvâr olmışdı ki gûyâ bir âfitâb-ı bülend-ahter ve mâhtâb-ı melik-manzar matla'-ı feth ü zaferden tâli' u lâmi' oldı. Rikâb-ı hümâyûnları 'akabince yedi kıt'a elviye-i zer-i şîr-peyker ejder-i heft-ser gibi baş kaldurmışlardı. Ve zılâl-ı sa'âdet-zalîllerinde olan guzât-ı ehl-i İslâm'a cür'et ü cesâret gālib olmağıçün mehterân-ı 'alem-i dergâh-ı 'âlî sadâ-yı sûr-nây ü nefîr ve âvâze-i tabl u nakāre ile gûş u hûşlarını mâlî kılub kümât-ı 'asâkir-i fütûhât-encâmun dil-i dilîrlerin pür-çûş u pür-hurûş iderlerdi. Pes dahi ardınca bölük halkı temevvücât-ı bihâr-ı bî-pâyân gibi mevc mevc biri biri 'akabince fevc fevc olub yürürlerdi. Her birisi kendüler ve atları müretteb ve müsellah kaviyyü'l-kalb defa'âtle harb u darb görmiş dilâverler ellerinde gûn-â-gûn bayraklar âlât-ı ceng ü cidâl ve esbâb-ı harb u kıtâlle mükemmel bahâdırlar ki râyât-ı zafer-âyâtla bile giderlerdi. Ve ahâlî-i şehr dahi müşâhede-i likā-yı münîr-i pâdişâh-ı dehr içün zükûr u inâs sıgār u kibâr 'abîd ü ahrâr seyre çıkub sağ ve sol pâdişâh geçdüği yol üzre durub, "Uğurınuz hayr ve seferinüz mübârek ola" diyü du'â-yı hayr iderlerdi. Pâdişâh-ı a'lâ-hazret bu şevket ü 'azametle revâne olub giderdi. 'Âdât-ı

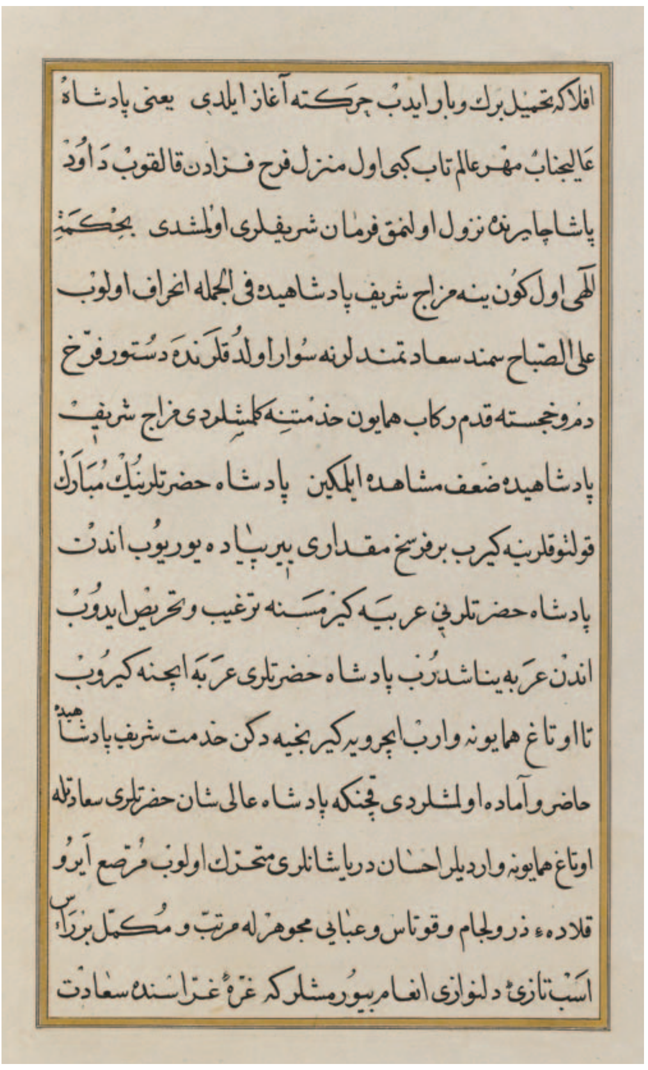
12a hasene-i havâkīn ve sünen-i kadîme-i selâtîn mûcibince müşâvere-i umûr-ı saltanat ve mükâleme-i mesâlih-i memleket içün sa'âdetle sarây-ı 'âmirelerinden süvâr olduğı gibi düstûr-ı a'zam hazretlerin rikâb-ı hümâyûna da'vet idüb umûr-ı mehâmm ne ise bi't-temâm söyleşdükden sonra şeyhü'l-İslâm Müftî Efendi hazretlerin yanaşdurub anlarunla dahi söyleşecek ve sipâriş buyuracak mühimm ü merâmların söyleşüb temâm idüb tâ İstanbul'dan taşra Bağlarucı'ndağı menzilde ki otağ-ı hümâyûnlar kurılmışdı sa'âdet ü ikbâlle varub nüzûl-i iclâl buyurdılar. Pâdişâh-ı devrân ki tahtgâh-ı makbûl mahrûse-i İstanbul'dan rûh-ı revân gibi çıkub gitmişlerdi hak budur ki şehr-i mezbûrı revânı revân olmış ten-i bî-cân gibi mecrûh itmişlerdi. Ve pâdişâh-ı meymenet-makrûn hazretleri menzil-i mezbûra gelüb nüzûl buyurduklarında şeref-i kudûm-ı pâdişâh-ı Hümâ-sâye ile hemân menzil bihişt-i a'lâya dönmişdi.

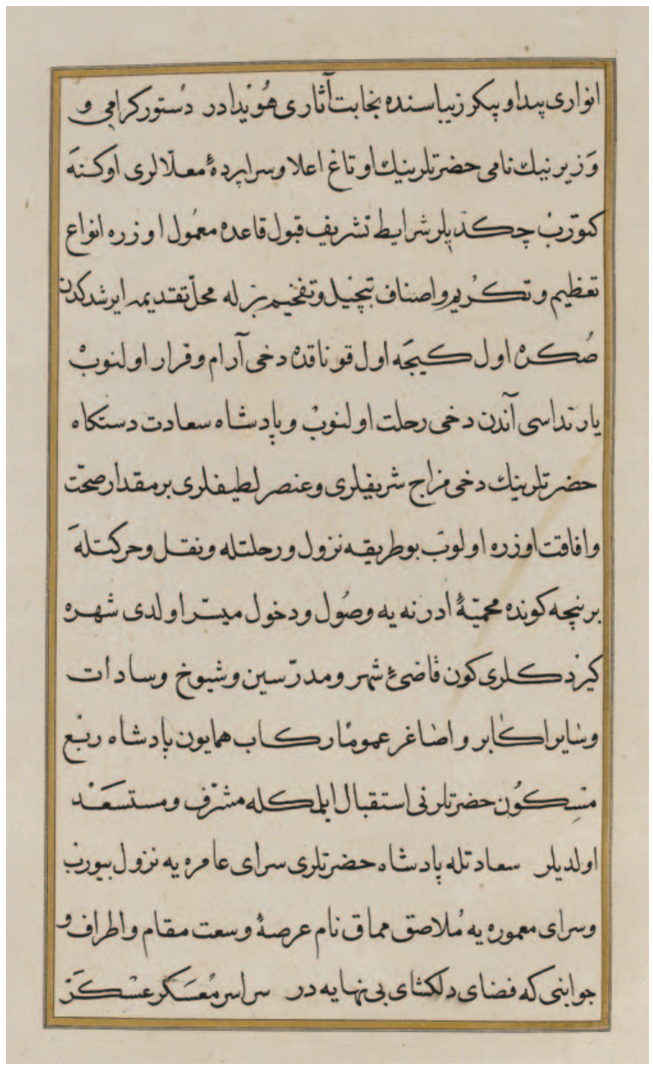
Pâdişâh-ı deryâ-dil İstanbul civârında Bağlarucı'nda nüzûl buyurdukları menzilden kalkub dârü'l-cihâd Belgırad'a varınca menâzil ve merâhil beyânıdur

Bir subh-dem şâh-ı çarh-ı târem-i çâr ki mihr-i münîr-i ziyâ-âsârdur aktâr-ı üştürân-ı

13a 12b

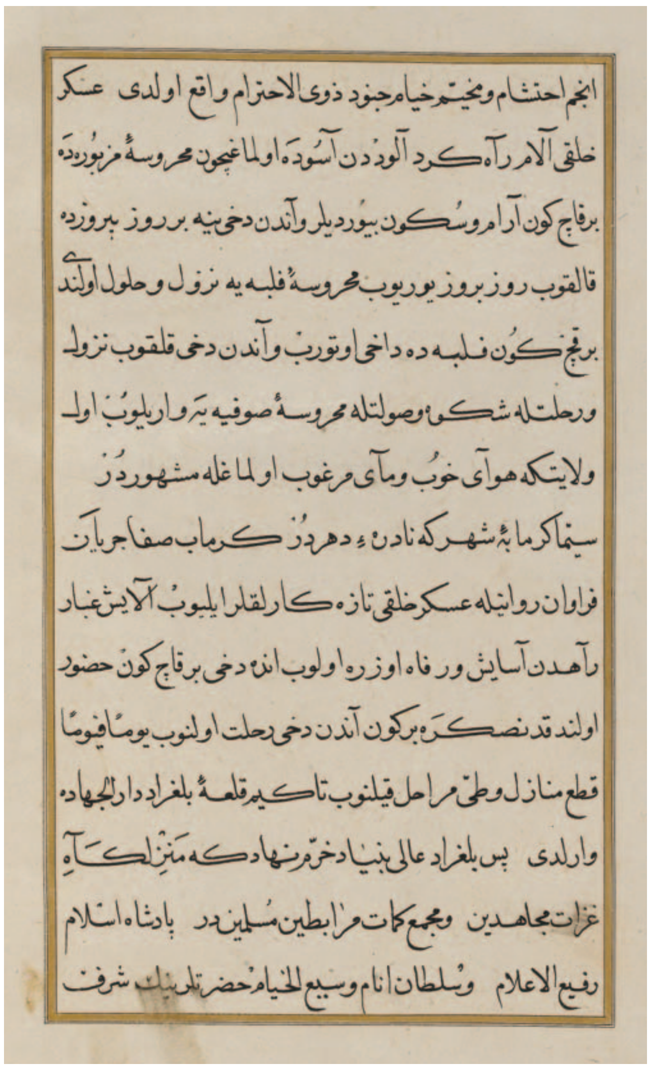

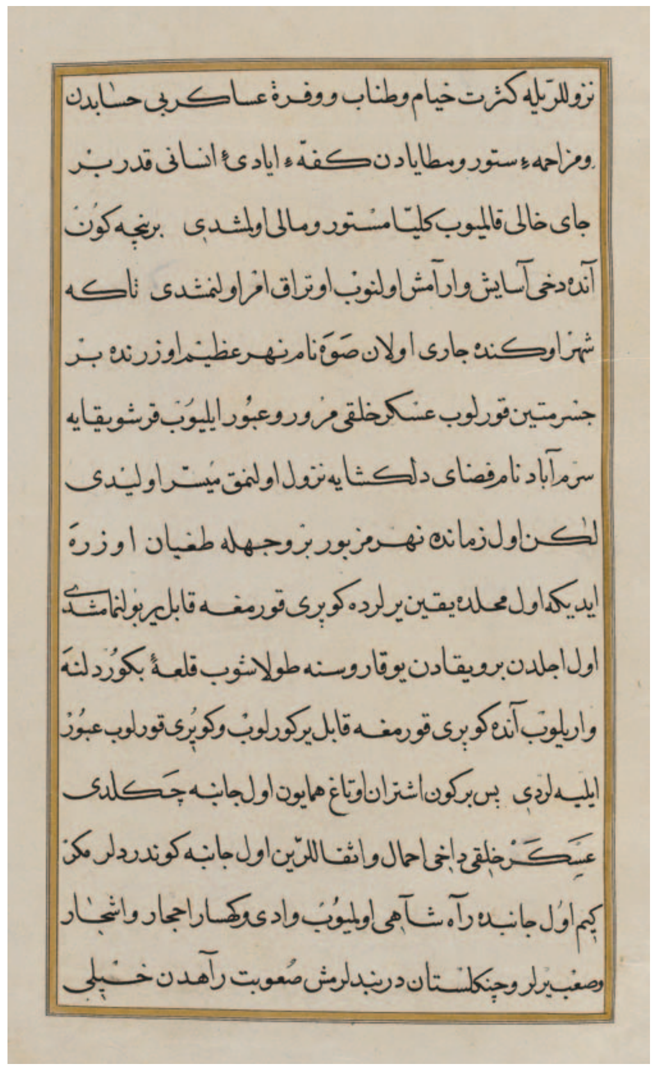
12b eflâke tahmîl-i berg ü bâr idüb harekete âgâz eyledi. Ya'nî pâdişâh-ı 'alî-cenâb mihr-i 'âlem-tâb gibi ol menzil-i ferah-fezâdan kalkub Dâvûd Paşa çayırında nüzûl olunmak fermân-ı şerîfleri olmışdı. Bi-hikmeti İlâhî ol gün yine mizâc-ı şerîf-i pâdişâhîde fi'l-cümle inhirâf olub 'ale's-sabâh semend-i sa'âdet-mendlerine süvâr olduklarında düstûr-ı ferruh-dem ü huceste-kadem rikâb-ı hümâyûn hidmetine gelmişlerdi. Mizâc-ı şerîf-i pâdişâhîde za'f müşâhede eylemeğin pâdişâh hazretlerinün mübârek koltuklarına girüb bir fersah mikdârı yir piyâde yüriyüb andan pâdişâh hazretlerini 'arabaya girmesine tergīb ve tahrîs idüb andan 'arabaya yanaşdurub pâdişâh hazretleri 'araba içine girüb tâ otağ-ı hümâyûna varub içerüye girinceye değin hidmet-i şerîf-i pâdişâhîde hâzır ve âmâde olmışlardı. Kaçan ki pâdişâh-ı 'âlî-şân hazretleri sa'âdetle otağ-ı hümâyûna vardılar ihsân-ı deryâ-şânları müteharrik olub murassa' eyer ü kılâde-i zer ve licâm u kutas ve 'abâyî-i mücevherle müretteb ve mükemmel bir re's esb-i tâzî-i dil-nevâzı in'âm buyurmışlar ki gurre-i garrâsında sa'âdet

13a envârı peydâ ve peyker-i zîbâsında necâbet âsârı hüveydâdur düstûr-ı kirâmî ve vezîr-i nîk-nâmî hazretlerinün otağ-ı a'lâ ve serâ-perde-i mu'allâları önine getürüb çekdiler. Şerâ'it-i teşrîf-i kabûl kā'ide-i ma'mûl üzre envâ'-i ta'zîm ü tekrîm ve esnâf-ı tebcîl ü tefhîm birle mahall-i takdîme irişdükden sonra ol gice ol konakda dahi ârâm u karâr olınub yarındası andan dahi rıhlet olınub ve pâdişâh-ı sa'âdet-destgâh hazretlerinün dahi mizâc-ı şerîfleri ve 'unsur-ı latîfleri bir mikdâr sıhhat ü ifâkat üzre olub bu tarîka nüzûl ü rıhletle ve nakl ü hareketle bir niçe günde mahmiyye-i Edirne'ye vusûl ü duhûl müyesser oldı. Şehre girdükleri gün kadı-i şehr ve müderrisîn ve şüyûh ve sâdât ve sâ'ir ekâbir ü asâgir 'umûmen rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı rub'-ı meskûn hazretlerini istikbâl eylemekle müşerref ve müstes'ad oldılar. Sa'âdetle pâdişâh hazretleri sarây-ı 'âmireye nüzûl buyurub ve sarây-ı ma'mûreye mülâsık Mamak nâm 'arsa-i vüs'at-makām ve etrâf u cevânibi ki fezâ-yı dîl-güşâ-yı bî-nihâyedür ser-â-ser mu'asker-i 'asker-i

14a 13b

13b encüm-ihtişâm ve muhayyem-i hıyâm-ı cünûd-ı zevi'l-ihtirâm vâki' oldı. 'Asker halkı âlâm-ı râh-ı gerd-âlûddan âsûde olmağıçün mahrûse-i mezbûrede birkaç gün ârâm ve sükûn buyurdılar. Ve andan dahi yine bir rûz-ı pîrûzda kalkub rûz-be-rûz yüriyüb mahrûse-i Filibe'ye nüzûl ve hulûl olundı. Birkaç gün Filibe'de dahi oturub ve andan dahi kalkub nüzûl ü rıhletle şükûh ü savletle mahrûse-i Sofya'ya varılub ol vilâyet ki hevâ-yı hûb ve mâ'-i mergūb olmağla meşhûrdur siyyemâ germ-âbe-i şehr ki nâdire-i dehrdür germ-âb-ı safâ-cereyân-ı firâvân revânıyla 'asker halkı tâze-kârlıklar eyleyüb âlâyiş-i gubâr-ı râhdan âsâyiş ü refâh üzre olub anda dahi bir kaç gün huzûr olundukdan sonra bir gün andan dahi rıhlet olınub yevmen fe-yevmen kat'-ı menâzil ve tayy-ı merâhil kılınub tâ kim kal'a-i Belgırad-ı dârü'l-cihâda varıldı. Pes Belgırad-ı 'âlî-bünyâd-ı hurrem-nihâd ki menzilgâh-ı guzât-ı mücâhidîn ve mecma'-ı kümât-ı merâtibîn-i müslimîndür pâdişâh-ı İslâm-ı refî'ü'l-a'lâm ve sultân-ı enâm-ı vasî'ü'l-hıyâm hazretlerinün şeref-i

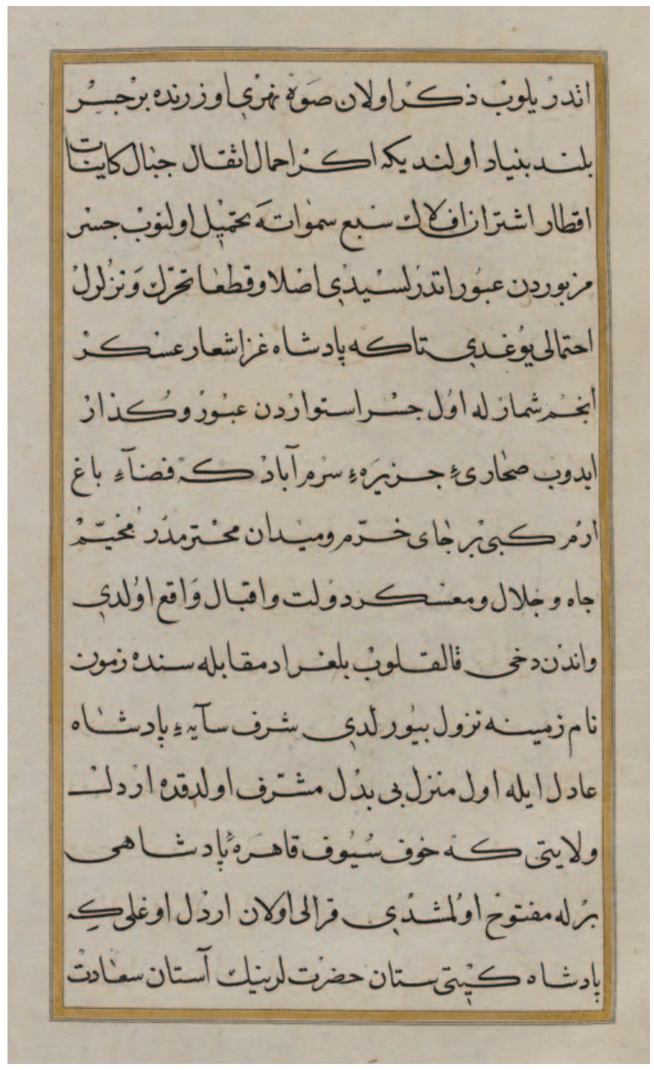
14a nüzûlleriyle kesret-i hıyâm ü tınâb ve vefret-i 'asâkir-i bî-hisâbdan ve müzâhame-i sütûr u metâyâdan keffe-i eyâdî-i insânî kadar bir cây hâlî kalmayub külliyyen mestûr ve mâlî olmışdı. Bir niçe gün anda dahi âsâyiş ve ârâmiş olınub oturak emr olunmışdı. Tâ ki şehr öninde cârî olan Sava nâm nehr-i 'azîm üzerinde bir cisr-i metîn kurılub 'asker halkı mürûr u 'ubûr eyleyüb karşu yakaya Sirem-âbâd nâm fezâ-yı dîl-güşâya nüzûl olunmak müyesser olaydı. Lâkin ol zemânda nehr-i mezbûr bir vechle tuğyân üzre idi ki ol mahalde yakın yirlerde köpri kurmağa kâbil yir bulınmamışdı. Ol ecilden berü yakadan yukarusına dolaşub kal'a-i Böğürdelen'e varılub anda köpri kurmağa kâbil yir görilüb ve köpri kurılub 'ubûr eyleyelerdi. Pes bir gün üştürân-ı otağ-ı hümâyûn ol cânibe çekildi. 'Asker halkı dahi ahmâl ü eskâllerin ol cânibe gönderdiler. Meğer kim ol cânibde râh-ı şâhî olmayub vâdî ve kûhsâr ahcâr u eşcâr ve sa'b yirler ve cengelistân[8] derbendlermiş. Su'ûbet-i râhdan hayli

8 Metinde "çengelistân" şeklindedir.

15a 14b

14b sütûr-ı metâyâ dahi helâk olub çok elem çekilmiş. Hattâ bir gün pâdişâh-ı sa'âdet-destgâh hazretlerinün otak develeri menzile irişmeğe çâre olmayub pâdişâh hazretleri sa'âdetle menzile gelüb otağ-ı hümâyûn kurılmış bulmayıcak düstûr-ı a'zam hazretlerinün otağı kurılmış hâzır bulunmağla gelüb konub makdem-i hümâyûn-ı pâdişâh-ı sa'âdet-makrûnla makâm-ı hıyâm-ı paşa-yı sâhibü'l-ihtirâm mânend-i 'arş-ı 'âlî-makâm olmışdı. Bu makûle zahmet ve âlâm dört gün dört gice 'ale'd-devâm çekildükden sonra bir gün Böğürdelen kal'ası kurbına gelinüb nüzûl-i iclâl olundı.

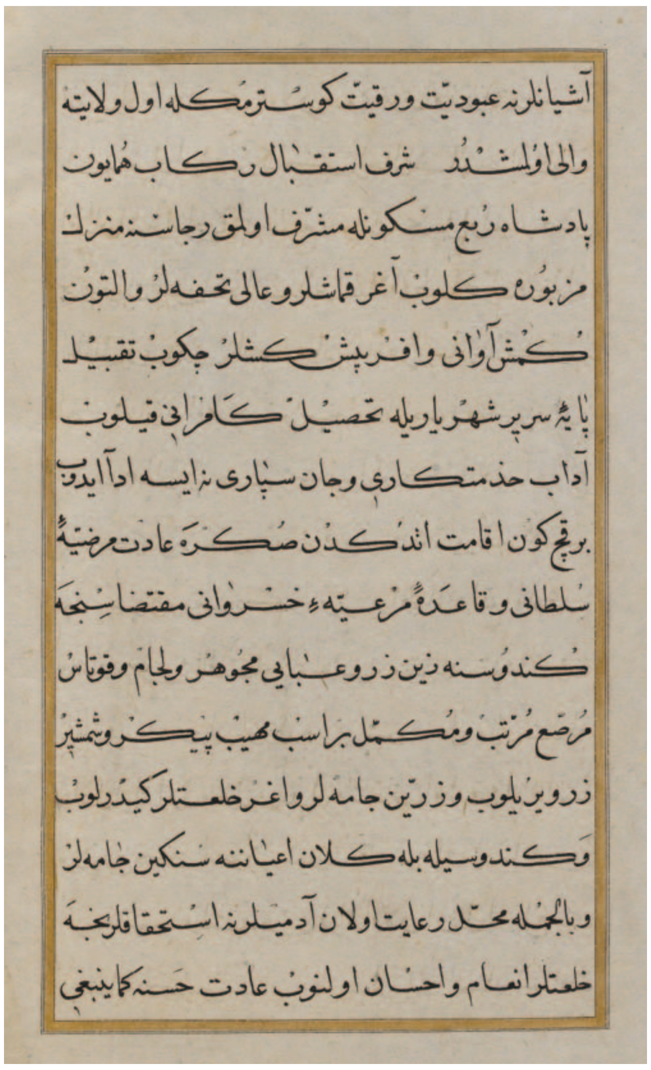
Böğürdelen kal'ası kurbında Sava nehri üzerinde köpri kurılub 'ubûr olınub ve Dırava nehri üzerine dahi köpri kurılub andan dahi 'ubûr olınub Sigetvar hisârına varınca güzerân iden ahvâldür

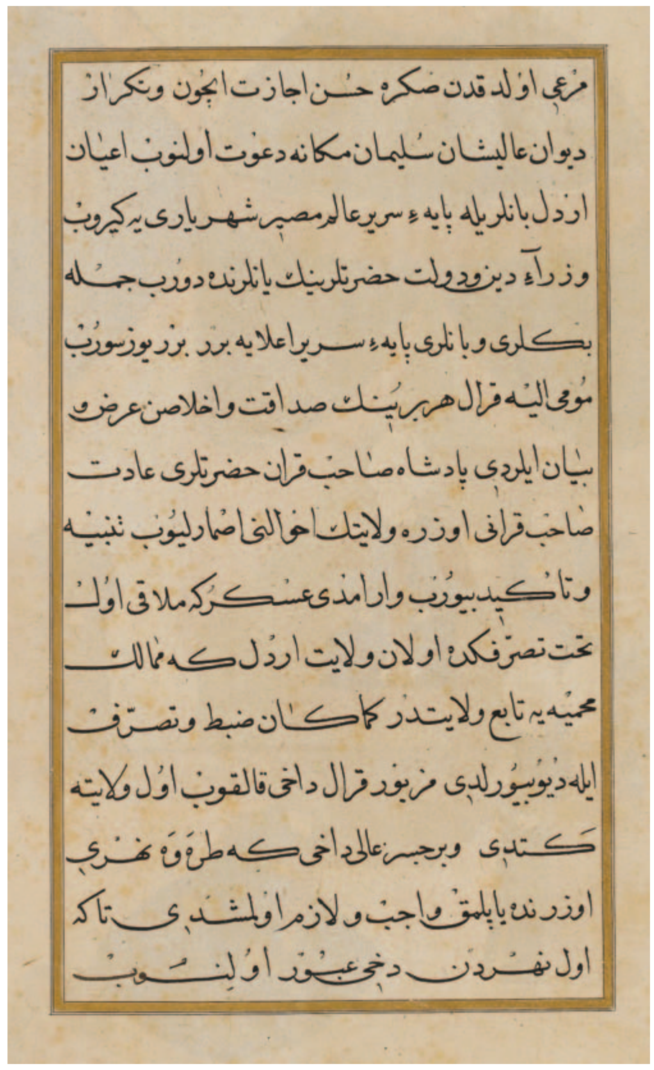
Düstûr-ı mükerrem hazretlerinün re'y-i şerîfleriyle Böğürdelen kurbında köpri kurmağa münâsib bir yir bulınub hâssa gemiler ve hâssa re'îsler ol mahalle getürdilüb zencîr bendle gemiler birbirine peyvend

15a itdürilüb zikr olan Sava nehri üzerinde bir cisr-i bülend bünyâd olundı ki eğer ahmâl [ü] eskâl-ı cibâl-i kâ'inât aktâr-ı üştürân-ı eflâk-ı seb'-i semâvâta tahmîl olınub cisr-i mezbûrdan 'ubûr itdürilseydi aslâ ve kat'â taharrük ve tezelzül ihtimâli yoğdı. Tâ ki pâdişâh-ı gazâ-şi'âr 'asker-i encüm-şümârla ol cisr-i üstüvârdan 'ubûr u güzâr idüb sahârâ-yı cezîre-i Sirem-âbâd ki fezâ-yı bâğ-ı İrem gibi bir cây-ı hurrem ve meydân-ı muhteremdür muhayyem-i câh u celâl ve mu'asker-i devlet ü ikbâl vâki' oldı. Ve andan dahi kalkılub Belgırad mukâbelesinde Zemun nâm zemîne nüzûl buyurıldı. Şeref-i sâye-i pâdişâh-ı 'âdil ile ol menzil-i bî-bedel müşerref oldukda Erdel vilâyeti ki havf-ı süyûf-ı kâhire-i pâdişâhî birle meftûh olmışdı kıralı olan Erdel-oğlı ki pâdişâh-ı gîtî-sitân hazretlerinün âsitân-ı sa'âdet-

16a 15b

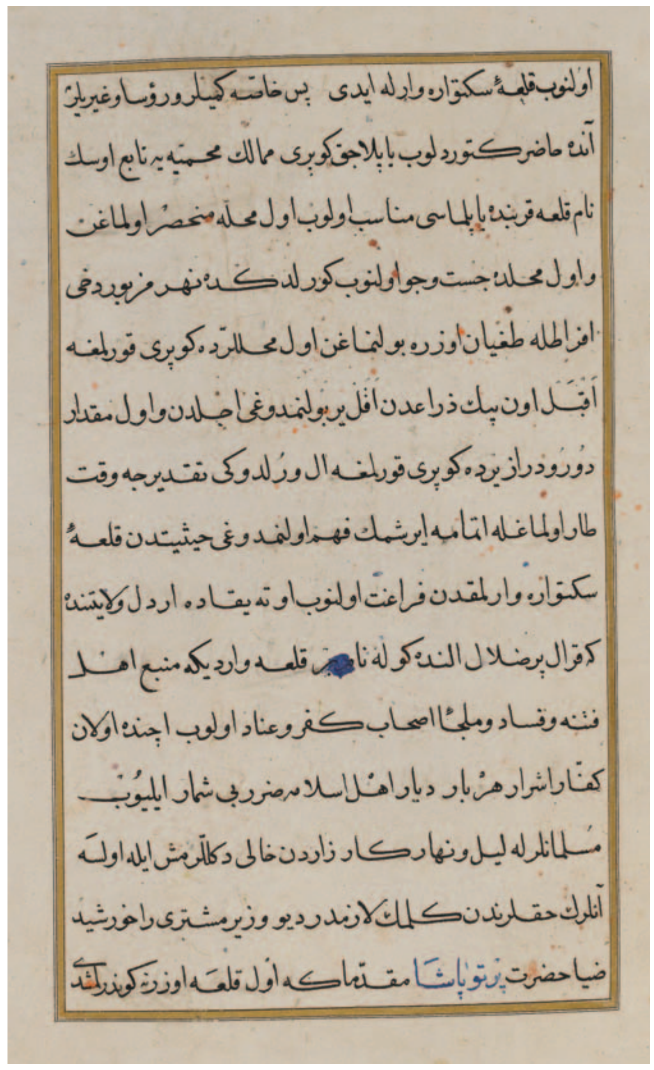
15b âşiyânlarına ʻubûdiyyet ve rıkkıyyet göstermekle ol vilâyete vâlî olmışdur şeref-i istikbâl-i rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı rubʻ-ı meskûnla müşerref olmak recâsına menzil-i mezbûra gelüb ağır kumâşlar ve ʻâlî tuhfeler ve altun gümüş âvânî vâfir pîşkeşler çeküb takbîl-i pâye-i serîr-i şehriyârî-ile tahsîl-i kâm-rânî kılub âdâb-ı hidmetkârî ve cân-sipârî ne ise edâ idüb birkaç gün ikâmet itdükden sonra ʻâdet-i marzıyye-i sultânî ve kāʻide-i merʻiyye-i husrevânî muktezâsınca kendüsine zîn-i zer ve ʻabâyî-i mücevher ve licâm ve kutas-ı murassaʻ müretteb ve mükemmel bir esb-i mehîb-peyker ve şemşîr-i zer virilüb ve zerrîn câmeler ve ağır hılʻatler geydürilüb kendüsiyle bile gelen aʻyânına sengîn câmeler ve biʼl-cümle mahall-i riʻâyet olan âdemîlerine istihkāklarınca hılʻatler inʻâm ü ihsân olınub ʻâdet-i hasene kemâ-yenbagī

16a merʻî oldukdan sonra hüsn-i icâzet içün ve tekrâr dîvân-ı ʻâlî-şân-ı Süleymân-mekâna daʻvet olınub aʻyân-ı Erdel banlarıyla pâye-i serîr-i ʻâlem-masîr-i şehriyârîye girüb vüzerâ-yı dîn ü devlet hazretlerinün yanlarında durub cümle beğleri ve banları pâye-i serîr-i aʻlâya birer birer yüz sürüb mûmâ-ileyh kıral her birinün sadâkat ü ihlâsın ʻarz u beyân eylerdi. Pâdişâh-ı sâhib-kırân hazretleri ʻâdet-i sâhib-kırânî üzre vilâyetün ahvâlini ısmarlayub tenbîh ü teʼkîd buyurub, "Var imdi ʻaskerüne mülâkî ol. Taht-ı tasarrufunda olan vilâyet-i Erdel ki memâlik-i mahmiyyeye tâbiʻ vilâyetdür kemâ-kân zabt u tasarruf eyle" diyü buyurıldı. Mezbûr kıral dahi kalkub ol vilâyete gitdi. Ve bir cisr-i ʻâlî dahi ki Dırava nehri üzerinde yapılmak vâcib ve lâzım olmışdı tâ ki ol nehrden dahi ʻubûr olınub

17a 16b

اولنوب قلعهٔ سکتواره وارله ایدی پس خاصه کمیلر ورؤسا وغیریلر
انده حاضر کتوردلوب یاپلاجق کوپری ممالک محمیه یه تابع اوسک
نام قلعه قربنده یاپلماسی مناسب اولوب اول محله منحصر اولماغن
واول محلده جست وجو اولنوب کورلدکده نهر مزبور دخی
افراطله طغیان اوزره بولنماغن اول محللرده کوپری قورلمغه
اقبل اون بیک ذراعدن اقل یر بولنمدوغی اجلدن واول مقدار
دور ودراز یرده کوپری قورلمغه ال ورلدوکی تقدیرجه وقت
طار اولماغله اتمامه ایرشمک فهم اولنمدوغی حیثیتدن قلعهٔ
سکتواره وارلمقدن فراغت اولنوب او ته یقاده اردل ولایتنده
کی قرال پرضلال الندهٔ کوله نام بر قلعه واردیکه منبع اهل
فتنه وفساد وملجاء اصحاب کفر وعناد اولوب اچنده اولان
کفار اشرار هر بار دیار اهل اسلامه ضرر بی شمار ایلیوب
مسلمانلرله لیل ونهار کارزاردن خالی دکللرمش ایله اولسه
انلرک حقلرندن کلمک لازمدر دیو وزیر مشتری راء خورشید
ضیا حضرت پرتو پاشا مقدما که اول قلعه اوزرنه کوندرلمشدی

16b [Sultan Süleyman'ın Erdel Kralı Stefan'ı huzuruna kabulü]

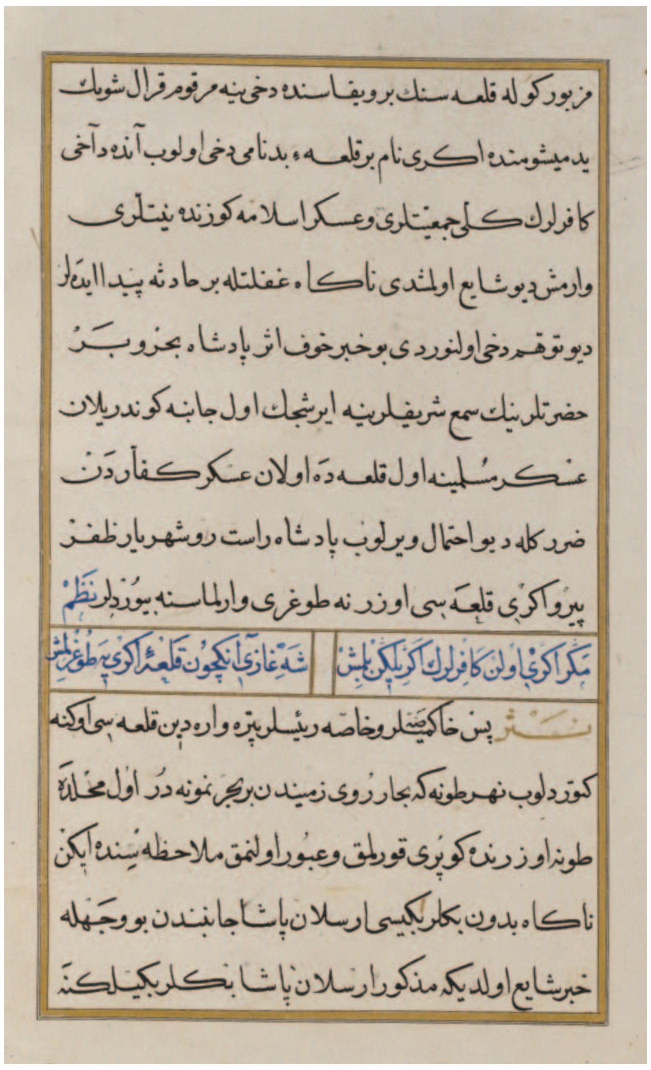
17a kal'a-i Sigetvar'a varıla idi. Pes hâssa gemiler ve rü'esâ ve gayrılar anda hâzır getürdilüb yapılacak köpri memâlik-i mahmiyyeye tâbi' Ösek nâm kal'a kurbında yapılması münâsib olub ol mahalle münhasır olmağın ve ol mahalde cüst ü cû olınub göridükde nehr-i mezbûr dahi ifrâtla tuğyân üzre bulunmağın ol mahallerde köpri kurılmağa akbel on bin zirâ'dan ekall yir bulunmaduğı ecilden ve ol mikdâr dûr u dirâz yirde köpri kurılmağa el virildüği takdîrce vakt dar olmağla itmâma irişmek fehm olunmaduğı haysiyyetden kal'a-i Sigetvar'a varılmakdan ferâgat olınub öte yakada Erdel vilâyetinde ki kıral-ı pür-dalâl elinde Göle nâm bir kal'a vardı ki menba'-ı ehl-i fitne vü fesâd ve melce'-i ashâb-ı küfr ü 'inâd olub içinde olan küffâr-ı eşrâr her bâr diyâr-ı ehl-i İslâm'a zarar-ı bî-şümâr eyleyüb müslimânlarla leyl ü nehâr kâr-zârdan hâlî değillermiş. Eyle olsa anlarun haklarından gelmek lâzımdur diyü vezîr-i Müşterî-râ-[yı] Hûrşîd-ziyâ hazret-i Pertev Paşa mukeddemâ ki ol kal'a üzerine gönderilmişdi.

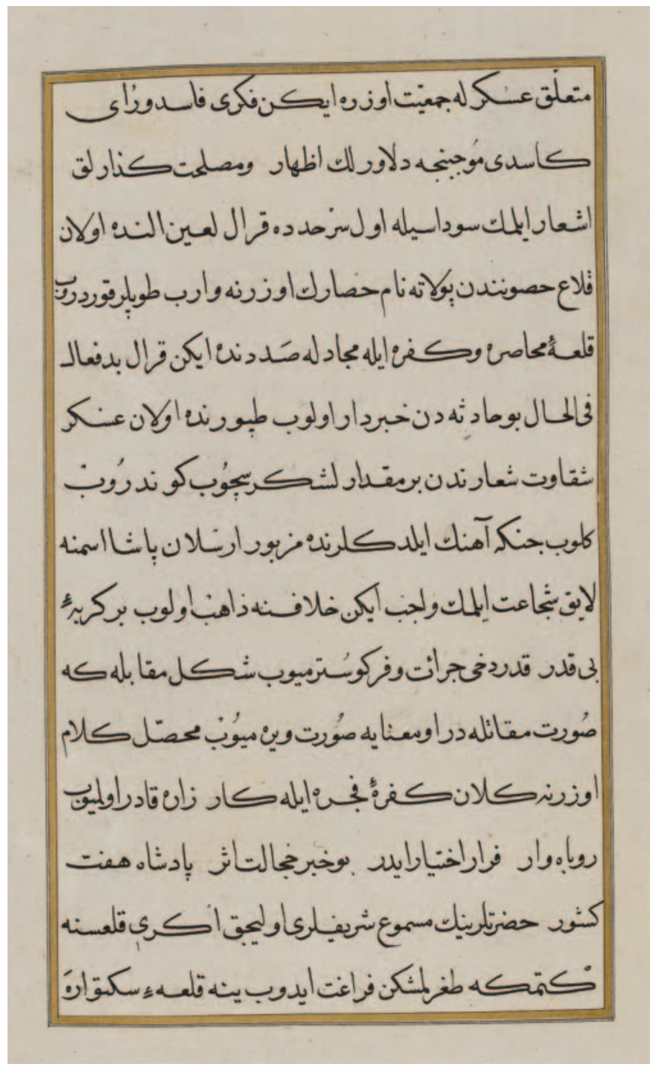

اولنوب

18a 17b

17b Mezbûr Göle kal'asının berü yakasında dahi yine merkūm kıral-ı şûmun yed-i meyşûmında Eğri nâm bir kal'a-i bed-nâmı dahi olub anda dahi, "Kâfirlerün küllî cem'iyyetleri ve 'asker-i İslâm'a gezende[9] niyyetleri varmış" diyü şâyi' olmışdı. "Nâ-gâh gafletle bir hâdise peydâ ideler" diyü tevehhüm dahi olınurdı. Bu haber-i havf-eser pâdişâh-ı bahr ü berr hazretlerinün sem'-i şerîflerine irişicek ol cânibe gönderilen 'asker-i müslimîne ol kal'ada olan 'asker-i küffârdan zarar gele diyü ihtimâl virilüb pâdişâh-ı râst-rev [ve] şehriyâr-ı zafer-pey-rev Eğri kal'ası üzerine doğrı varılmasına [emr] buyurdılar.

Nazm:

> Meğer eğri olan kâfirlerün eğriliğin bilmiş
> Şeh-i gâzî anunçün kal'a-i Eğri'ye doğrılmış

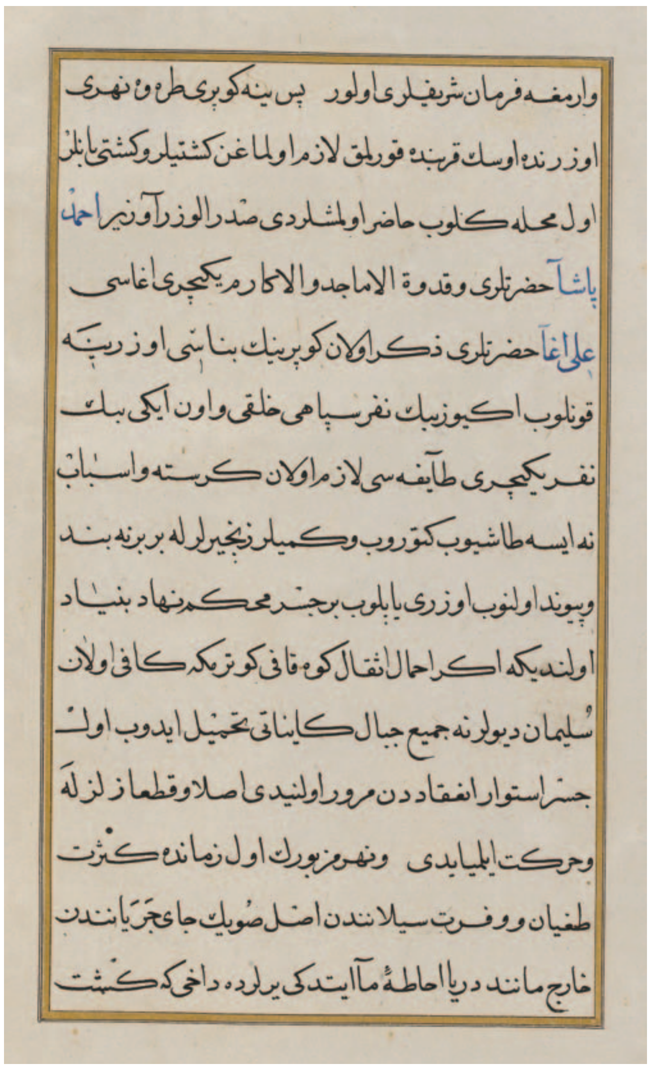
Nesr: Pes hâssa gemiler ve hâssa re'îsler Petre-Varadin kal'ası önine getürdilüb nehr-i Tuna ki bihâr-ı rûy-ı zemînden bir bahr-i nümûnedür ol mahalde Tuna üzerinde köpri kurılmak ve 'ubûr olunmak mülâhazasında iken nâ-gâh Budun beğlerbeğisi Arslan Paşa cânibinden bu vechle haber şâyi' oldı ki mezkûr Arslan Paşa beğlerbeğiliğine

18a müte'allık 'askerle cem'iyyet üzre iken fikr-i fâsid ve re'y-i kâsidi mûcibince dilâverlik izhâr ve maslahat-güzârlık iş'âr eylemek sevdâsıyla ol serhadde kıral-ı la'în elinde olan kılâ'-ı husûnından Polata nâm hisârun üzerine varub toplar kurdurub kal'ayı muhâsara ve kefere ile mücâdele sadedinde iken kıral-ı bed-fi'âl fi'l-hâl bu hâdiseden haberdâr olub taburında olan 'asker-i şekâvet-şi'ârından bir mikdâr leşker seçüb gönderüb gelüb cenge âheng eyledüklerinde mezbûr Arslan Paşa ismine lâyık şecâ'at eylemek vâcib iken hilâfına zâhib olub bir gürbe-i bî-kadr kadar dahi cür'et ü ferr göstermeyüb şekl-i mukābele ki sûret-i mukāteledür o ma'nâya sûret viremeyüb muhassal-ı kelâm üzerine gelen kefere-i fecere ile kâr-zâra kādir olmayub rubâh-vâr firâr ihtiyâr ider. Bu haber-i hacâlet-eser pâdişâh-ı heft-kişver hazretlerinün mesmû'-ı şerîfleri olıcak Eğri kal'asına gitmeğe doğrılmışken ferâgat idüb yine kal'a-i Sigetvar'a

9 Metinde "güzende" şeklindedir.

19a 18b

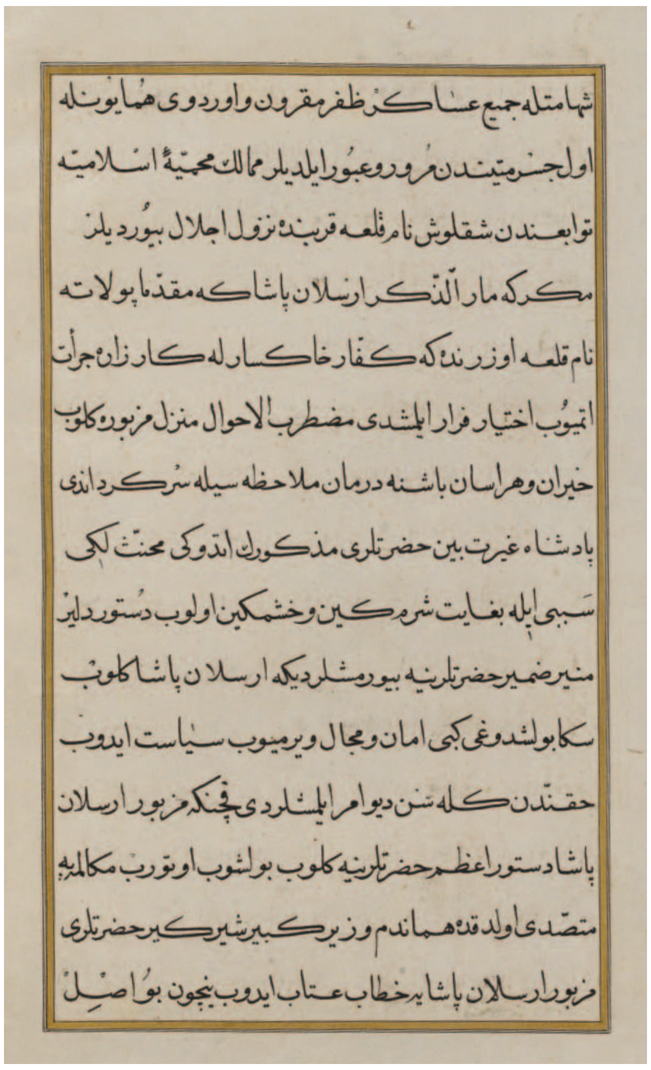
18b varmağa fermân-ı şerîfleri olur. Pes yine köpri Dırava nehri üzerinde Ösek kurbında kurılmak lâzım olmağın keştîler ve keştî-bânlar ol mahalle gelüb hâzır olmışlardı. Sadrü'l-vüzerâ Vezîr Ahmed Paşa hazretleri ve kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim Yeniçeri ağası ʻAlî Ağa hazretleri zikr olan köprinün binâsı üzerine konılub iki yüz bin nefer sipâhî halkı ve on iki bin nefer yeniçeri tâ'ifesi lâzım olan kereste ve esbâb ne ise taşıyub getürüb ve gemiler zencîrlerle birbirine bend ü peyvend olınub üzeri yapılub bir cisr-i muhkem-nihâd bünyâd olundı ki eğer ahmâl [ü] eskâl-i kûh-ı Kâf'ı götürmeğe kâfî olan Süleymân dîvlerine cemî'-i cibâl-i kâ'inâtı tahmîl idüb ol cisr-i üstüvâr-ı in'ikâddan mürûr olınaydı aslâ ve kat'â zelzele ve hareket eylemeyeydi. Ve nehr-i mezbûrun ol zemânda kesret-i tuğyân ve vefret-i seyelânından asl-ı suyun cây-ı cereyânından hâric mânend-i deryâ ihâta-i mâ' itdüği yirlerde dahi ki geşt [ü]

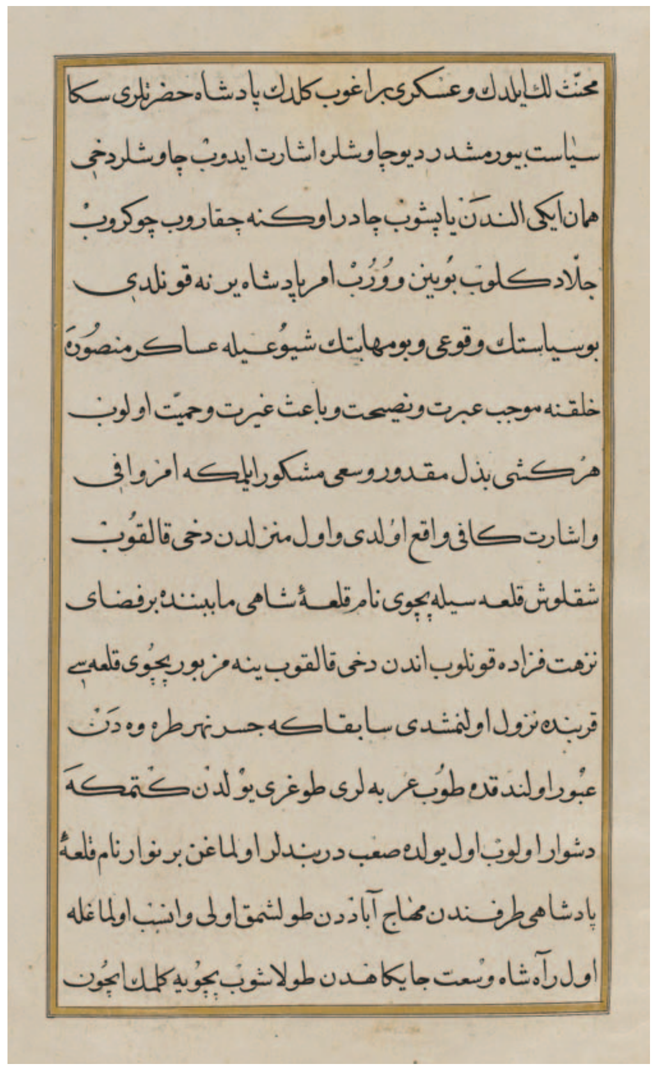
19a güzâra kābiliyyet olmamağla nâ-çâr bir cisr-i üstüvâr bünyâd olunmışdı. Zikr olan cisr-i ʻazîmün ve sırât-ı müstakīmün ve tevâbi' vü levâhıkınun binâsınun cümlesinün mikdârı ki bennâ zirâ'ıyla tûlı altı bin zirâ' ve ʻarzı on zirâ' idi. Bu tarîkda ehl-i hibre olan bennâlar ve hisâb u şümâr iden mi'mârlar, "Bu köprinün binâsı husûsında altı ayda ancak temâm olur" diyü tasavvur eylemişlerken *vallâhu ʻalâ külli şey'in kadîr*[10] nass-ı şerîfi berekâtıyla Hakk sübhânehû ve te'âlâ hazretlerinün kemâl-i kudretiyle ve hazret-i Resûl *salla'llâhu ʻaleyhi ve sellem* mu'cizât-ı berekâtıyla ve pâdişâh-ı İslâm-penâh hazretlerinün velâyeti ve kerâmetiyle ve düstûr-ı a'zam hazretlerinün tedbîr ü tasarruflarıyla zikr olan cisr-i be-nâm on dört günde temâm oldı. Ve pâdişâh-ı zemîn [ü] zemân ki Zemun nâm menzilden kalkub ve Vulkovar nâm hisârla Ösek mâ-beyninde nüzûl-i iclâl buyurub köpri yapılub temâm olınca oturak emr olunmışdı köprinün temâm olmasına muntazır ve mütevakkıflardı.[11] Hemân-dem devlet ü sa'âdetle kalkub savlet ü salâbetle haşmet ü

10 Kur'ân 2/284, 3/189, 8/41'den: "Allah, herşeye kâdirdir." Bu ifade başka âyetlerde de yer almaktadır.
11 Metinde "mütevaffıklardı" şeklindedir.

20a 19b

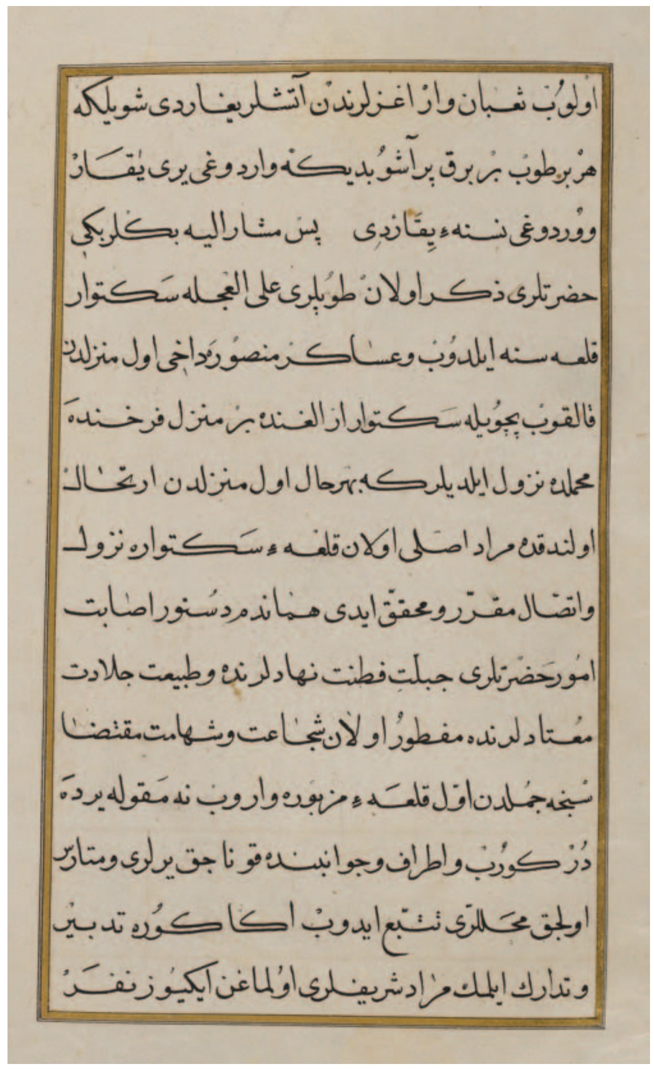
19b şehâmetle cemî'-i 'asâkir-i zafer-makrûn ve ordu-yı hü-mâyûnla ol cisr-i metînden mürûr u 'ubûr eylediler. Memâlik-i mahmiyye-i İslâmiyye tevâbi'nden Şikloş nâm kal'a kurbında nüzûl-i iclâl buyurdılar. Meğer ki mârrü'z-zikr Arslan Paşa ki mukaddemâ Polata nâm kal'a üzerindeki küffâr-ı hâk-sârla kâr-zâra cür'et itmeyüb ihtiyâr-ı firâr eylemişdi muztaribü'l-ahvâl menzil-i mezbûra gelüb hayrân u hirâsân başına dermân mülâhazasıyla ser-gerdândı. Pâdişâh-ı gayret-bîn hazretleri mezkûrun itdüği muhannesliği sebebi ile be-gâyet şerm-gîn ve hışm-gîn olub düstûr-ı dilîr-i münîr-zamîr hazretlerine buyurmışlardı ki, "Arslan Paşa gelüb sana buluşduğı gibi emân ve mecâl virmeyüb siyâset idüb hakkından gelesin" diyü emr eylemişlerdi. Kaçan ki mezbûr Arslan Paşa düstûr-ı a'zam hazretlerine gelüb buluşub oturub mükâlemeye mutasaddî oldukda hemân-dem vezîr-i kebîr-i şîr-gîr hazretleri mezbûr Arslan Paşa'ya hitâb-ı 'itâb idüb, "Niçün bu asl

20a muhanneslik eyledün ve 'askeri bıragub geldün? Pâdişâh hazretleri sana siyâset buyurmışdur" diyü çavuşlara işâret idüb çavuşlar dahi hemân iki elinden yapışub çadır önine çıkarub çökerüb cellâd gelüb boynın vurub emr-i pâdişâh yirine konıldı. Bu siyâsetün vukû'ı ve bu mehâbetün şuyû'ıyla 'asâkir-i mansûre halkına mûcib-i 'ibret ü nasîhat ve bâ'is-i gayret ü hamiyyet olub her kişi bezl-i makdûr ve sa'y-i meşkûr eylemeğe emr-i vâfî ve işâret-i kâfî vâki' oldı. Ve ol menzilden dahi kalkub Şikloş kal'asıyla Peçuy nâm kal'a-i şâhî mâ-beyninde bir fezâ-yı nüzhet-fezâda konılub andan dahi kalkub yine mezbûr Peçuy kal'ası kurbında nüzûl olunmışdı. Sâbıkâ ki cisr-i nehr-i Dırava'dan 'ubûr olundukda top 'arabaları doğrı yoldan gitmeğe düşvâr olub ol yolda sa'b derbendler olmağın Berenvar nâm kal'a-i pâdişâhî tarafından Mihac-âbâd'dan dolaşmak evlâ vü enseb olmağla ol râh-ı şâh-ı vüs'at-câygâhdan dolaşub Peçuy'a gelmek içün

21a 20b

20b ve pâdişâh-ı heybet-rûy ʻasâkir-i ceng-cûyla mezbûr kalʻa-i Peçuy'a varınca zikr olan toplar anda gelüb hâzır olmağıçün cenâb-ı celâlet-me'âb saʻâdet-nisâb Çemşîd-fıtnat Keyvân-menzilet Zâl-ʻunvân Rüstem-nişân mahmûd-zât mesʻûd-sıfât sâhibü'l-ʻizzi ve'l-mecdi ve'l-ʻalâ Anadolı beğlerbeğisi Mahmûd Paşa *dâme ikbâlühû ve zâde iclâlühû* hazretleriyle birkaç gün mukaddem ilerüye gönderilmişdi. Ne kadar top ʻarabaları varsa külliyyen menzil-i mezbûra gelüb hâzır olmış tevakkuf üzre bulunmağın hemân dahi ilerüye gönderilüb sipâriş olundı ki tâ kalʻa-i Sigetvar'a varalar.

Vasf-ı tophâ-yı mezkûrîn

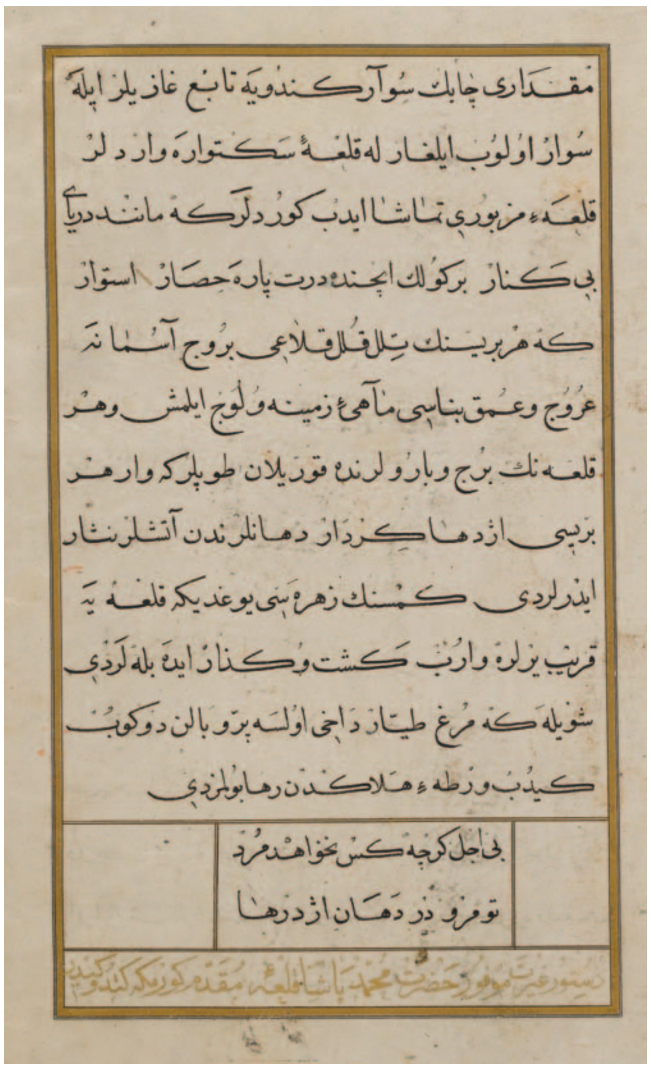
Zikr olınan toplarun on sekiz pâresi gâyetle ʻazîm ve mehîb top-ı gerdûn-kûbdı ki kulel-i kılâʻ-ı aʻdâ-yı rezm-sâz her ne kadar mesâfe-i dûr u dirâz olsa irerdi ve dîvâr-ı hisâr-ı kalʻa-i küffâr her ne mertebe muhkem ü üstüvâr olsa dokınduğı gibi yıkar târ u mâr iderdi ve iki yüz kıtʻa top dahi darbuzan cinsinden

21a olub suʻbân-vâr ağızlarından âteşler yağardı. Şöyle ki her bir top bir berk-i pür-âşûbdı ki varduğı yiri yakar ve vurduğı nesneyi yıkardı. Pes müşârün-ileyh beğlerbeği hazretleri zikr olan topları ʻale'l-ʻacele Sigetvar kalʻasına iledüb ve ʻasâkir-i mansûre dahi ol menzilden kalkub Peçuy'la Sigetvar aralığında bir menzil-i ferhunde-mahmilde nüzûl eylediler ki be-her-hâl ol menzilden irtihâl olundukda murâd-ı aslî olan kalʻa-i Sigetvar'a nüzûl ve ittisâl mukarrer ve muhakkak idi. Hemân-dem düstûr-ı isâbet-umûr hazretleri cibillet-i fıtnat-nihâdlarında ve tabîʻat-ı celâdet-muʻtâdlarında meftûr olan şecâʻat ü şehâmet muktezâsınca cümleden evvel kalʻa-i mezbûra varub ne makûle yirdedür görüb ve etrâf u cevânibinde konacak yirleri ve metâris olacak mahalleri tetebbuʻ idüb ana göre tedbîr ü tedârük eylemek murâd-ı şerîfleri olmağın iki yüz nefer

22a 21b

مقداری چابك سوار کندویه تابع غازیلر ایله
سوار اولوب ایلغار له قلعهٔ سکتواره واردیلر
قلعهٔ مزبوری تماشا ایدوب کوردیلر که مانند دریای
بی کنار بر کولك ایچنده درت پاره حصار استوار
که هر برینك تلال قلال قلاعی بروج آسمانه
عروج و عمق بناسی ماهی زمینه ولوج ایلمش وهر
قلعه نك برج و بارولرنده قوریلان طوپلر که وار هر
بریسی اژدها کردار دهانلرندن آتشلر نثار
ایدرلردی کمسنك زهره سی یوغدی که قلعه یه
قریب یرلره واروب کشت وکذار ایده بیله لردی
شویله که مرغ طیار داخی اولسه پر و بالن دوکوب
کیدوب ورطهٔ هلاکدن رها بولمزدی

بی اجل کرچه کس نخواهد مرد
تو مرو در دهان اژدرها

دستور غیرت موفور حضرت محمد پاشا قلعه یی مقدم کورمکه کیتدوکیدر

21b mikdârı çâbük-süvâr kendüye tâbi‘ gāzîler ile süvâr olub ılgarla kal‘a-i Sigetvar'a vardılar. Kal‘a-i mezbûrı temâşâ idüb gördiler ki mânend-i deryâ-yı bî-kenâr bir gölün içinde dört pâre hisâr-ı üstüvâr ki her birisinün tilel-i kulel-i kılâ‘ı burûc-ı âsmâna ‘urûc ve ‘umk-ı binâsı mâhî-i zemîne vülûc eylemiş. Ve her kal‘anun burc u bârûlarında kurılan toplar ki var her birisi ejdehâ-kirdâr dehânlarından âteşler nisâr iderlerdi. Kimsenün zehresi yoğdı ki kal‘aya karîb yirlere varub geşt ü güzâr idebilelerdi. Şöyle ki murg-ı tayyâr dahi olsa perr ü bâlin döküb gidüb varta-i helâkdan rehâ bulmazdı.

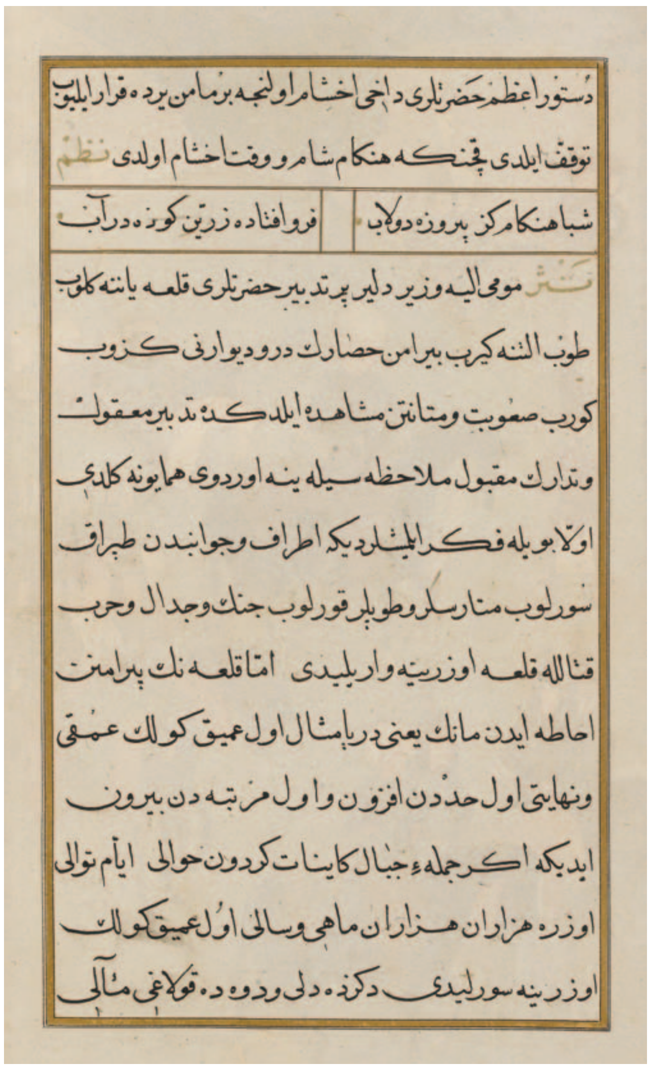
"Eceli gelmeden hiç kimse ölmeyecek olsa bile
Sen yine de ejderhanın ağzına girme"

Düstûr-ı gayret-mevfûr hazret-i Muhammed Paşa kal‘ayı mukaddem görmeğe gitdüğidür

22a [Sokollu Mehmed Paşa'nın Sigetvar kalesini keşfe çıkışı]

23a 22b

22b Düstûr-ı a'zam hazretleri dahi ahşam olınca bir me'men yirde karâr eyleyüb tevakkuf eyledi. Kaçan ki hengâm-ı şâm ve vakt-i ahşam oldı,

Nazm:

"Geceleyin firûze renkli dolaptan
Altın testi suya düşmüş"

Nesr: Mûmâ-ileyh vezîr-i dilîr-i pür-tedbîr hazretleri kal'a yanına gelüb top altına girüb pîrâmen-i hisârun der ü dîvârını gezüb görüb su'ûbet ü metânetin müşâhede eyledükde tedbîr-i ma'kūl ve tedârük-i makbûl mülâhazasıyla yine ordu-yı hümâyûna geldi. Evvelâ böyle fikr eylemişlerdi ki etrâf u cevânibden toprak sürilüb metârisler ve toplar kurılub ceng ü cidâl ve harb u kıtâlle kal'a üzerine varılaydı. Emmâ kal'anun pîrâmenin ihâta iden mâ'nun ya'nî deryâ-misâl ol 'amîk gölün 'umkı ve nihâyeti ol hadden efzûn ve ol mertebeden bîrûn idi ki eğer cümle-i cibâl-i kâ'inât-ı gerdûn-havâlî eyyâm-ı tevâlî üzre hezârân hezârân mâhî ve sâlî ol 'amîk gölün üzerine sürileydi denizde dili ve devede kulağı me'âli

23a olmayaydı. Pes bu tedbîr emr-i 'asîr olmağın ferâgat olınub yapağıyla dolı çuvallar ihzâr olunmağa mübâşeret kılınub etrâf [u] cevânibe ulağla yarar ve maslahat-güzâr çavuşlar gönderildi ki 'ale't-ta'cîl varub kadr-ı kifâyetce yapağı ve çuval tahsîl idüb getüreler. Ve bundan gayrı dahi çok dürlü tedbîr-i dîl-pezîr eylediler. Ve ordu-yı hümâyûn ol gice ol menzil-i dil-güşâ ve fezâ-yı ferahfezâda ârâm u karâr eyleyüb irtesi olıcak,

Nazm:

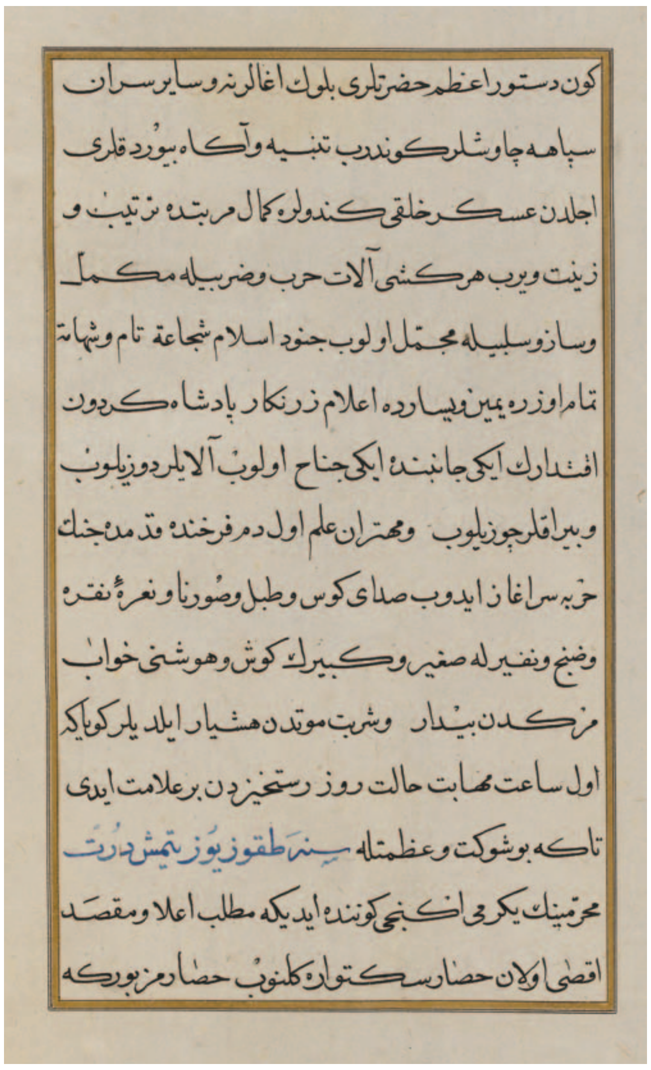
"Kadehi ateşten bahtı kutlu Cem
Altın sancağı damın köşesine dikti"

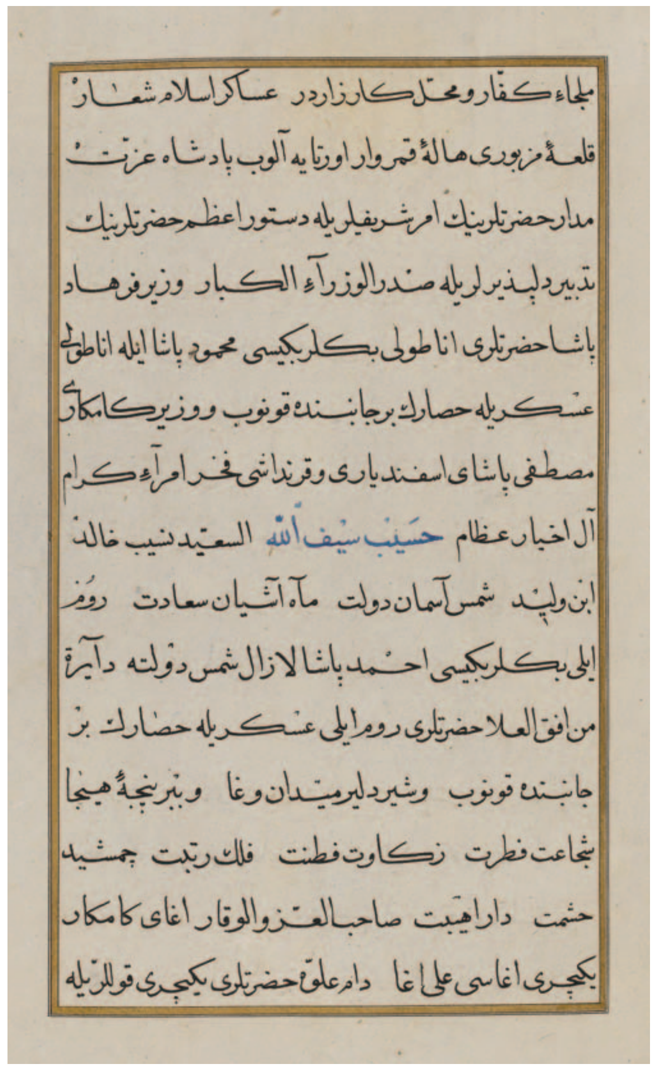
Şehriyâr-ı gazâ-şi'âr 'asker-i İslâm'la murâd olınan Sigetvar hisârının üzerine gelüb konduğı ve küffâr-ı hâk-sârla kâr-zâr olundugıdur

Tâ ki âfitâb-ı nusret ufk-ı kerâmetden tâli' vü lâmi' olub vakt-i sabâh ve sâ'at-i necâh irişüb subh-ı sâdık kulûb-ı ehl-i İslâm'a muvâfık âyîne-i nurâniyyet gösterdi haber-i sabâhü'l-hayr medlûliyle 'amel olınub ol sâ'at-i ferhunde-hâletde kal'a-i 'adû-yı dîn ü devlete karşu 'asker-i müslimîn cünbiş ve harekete âgāz eylediler. Ol

24a 23b

کون دستور اعظم حضرتلری بلوك اغالرینه و سایر سران
سپاهه چاوشلر كوندروب تنبیه و آكاه بیوردقلری
اجلدن عسكر خلقی كندولره كمال مرتبده ترتیب و
زینت ویروب هر كشی آلات حرب و ضربیله مكمل
و ساز و سلبیله مجمل اولوب جنود اسلام شجاعت تام و شهامت
تمام اوزره یمین و یسارده اعلام زرنكار پادشاه كردون
اقتدارك ایكی جانبنده ایكی جناح اولوب آلایلر دوزیلوب
و بیراقلر چوزیلوب و مهتران علم اول دم فرخنده قدمده جنك
حربه سر آغاز ایدوب صدای كوس و طبل و صورنا و نعرۀ نقاره
و ضبح و نفیرله صغیر و كبیرك كوش و هوشنی خواب
مركدن بیدار و شربت موتدن هشیار ایلدیلر كویا كه
اول ساعت مهابت حالت روز رستخیزدن بر علامت ایدی
تا كه بو شوكت و عظمتله سنه طقوز یوز یتمش درت
محرمینك یكرمی اكنجی كوننده ایدیكه مطلب اعلا و مقصد
اقصی اولان حصار سكتواره كلنوب حصار مزبوركه

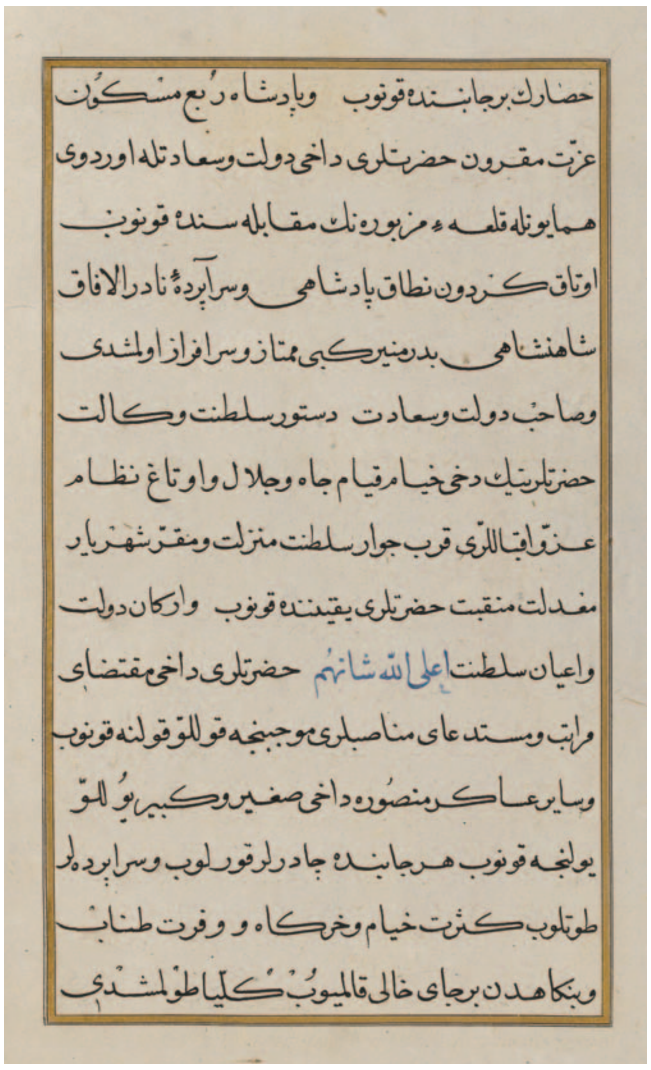

ملجاء كفار و محل كارزاردر عساكر اسلام شعار
قلعۀ مزبوری هالۀ قمر وار اورتایه آلوب پادشاه عزت
مدار حضرتلرینك امر شریفلریله دستور اعظم حضرتلرینك
تدبیر دلپذیرلریله صدر الوزراء الكبار وزیر فرهاد
پاشا حضرتلری اناطولی بكلربكیسی محمود پاشا ایله اناطولی
عسكریله حصارك بر جانبنده قونوب و وزیر كامكاری
مصطفی پاشای اسفندیاری و قرنداشی فخر امراء كرام
آل اخیار عظام حسیب سیف الله السعید نسیب خالد
ابن ولید شمس آسمان دولت ماه آشیان سعادت روم
ایلی بكلربكیسی احمد پاشا لا زال شمس دولته دائرة
من افق العلا حضرتلری روم ایلی عسكریله حصارك بر
جانبنده قونوب و شیر دلیر میدان وغا و ببر پنجۀ هیجا
شجاعت فطرت ذكاوت فطنت فلك رتبت جمشید
حشمت دارا هیبت صاحب العز و الوقار اغای كامكار
یكیچری اغاسی علی اغا دام علوه حضرتلری یكیچری قوللریله

23b gün düstûr-ı a'zam hazretleri bölük ağalarına ve sâ'ir serân-ı sipâha çavuşlar gönderüb tenbîh ü âgâh buyurdukları ecilden 'asker halkı kendülere kemâl mertebede tertîb ü zînet virüb her kişi âlât-ı harb u darbiyle mükemmel ve sâz u selebiyle mücemmel olub cünûd-ı İslâm şecâ'at-i tâm ve şehâmet-i temâm üzre yemîn ü yesârda a'lâm-ı zernigâr-ı pâdişâh-ı gerdûn-iktidârun iki cânibinde iki cenâh olub alaylar düzilüb ve bayraklar çözilüb ve mehterân-ı 'alem ol dem-i ferhunde-kademde ceng [ü] harbe ser-âgâz idüb sadâ-yı kûs ve tabl ve surnâ ve nâ're-i nakare ve zabh ve nefîrle sagīr u kebîrün gûş u hûşunı hâb-ı mergden bîdâr ve şerbet-i mevtden hüşyâr eylediler. Gûyâ ki ol sâ'at-i mehâbet-hâlet rûz-ı rest-hîzden bir 'alâmet idi. Tâ ki bu şevket ü 'azametle sene dokuz yüz yetmiş dört Muharrem'inün yigirmi ikinci gününde idi ki matlab-ı a'lâ ve maksad-ı aksâ olan hisâr-ı Sigetvar'a gelinüb hisâr-ı mezbûr ki

24a melce'-i küffâr ve mahall-i kâr-zârdur 'asâkir-i İslâm-şi'âr kal'a-i mezbûrı hâle-i kamer-vâr ortaya alub pâdişâh-ı 'izzet-medâr hazretlerinün emr-i şerîfleriyle [ve] düstûr-ı a'zam hazretlerinün tedbîr-i dîl-pezîrleriyle sadrü'l-vüzerâ'i'l-kibâr Vezîr Ferhâd Paşa hazretleri Anadolı beğlerbeğisi Mahmûd Paşa ile Anadolı 'askeriyle hisârun bir cânibinde konub ve vezîr-i kâm-kârî Mustafâ Paşa-yı İsfendiyârî ve karındaşı fahr-ı ümerâ-i kirâm âl-i ahyâr-ı 'izâm hasîb-i seyfu'llâh es-sa'îd nesîb-i Hâlid ibn Velîd şems-i âsmân-ı devlet mâh-ı âşiyân-ı sa'âdet Rumili beğlerbeğisi Ahmed Paşa *lâ zâle şemsü devletihî dâ'ireten min ufki'l-'alâ* hazretleri Rumili 'askeriyle hisârun bir cânibinde konub ve şîr-i dilîr-i meydân-ı vegā ve bebr-i pençe-i heycâ şecâ'at-fıtrat zekâvet-fıtnat felek-rütbet Çemşîd-haşmet Dârâ-heybet sâhibü'l-'izz ve'l-vakār ağa-yı kâm-kâr Yeniçeri ağası 'Alî Ağa *dâme 'uluvvühû* hazretleri yeniçeri kullarıyla

25a 24b

حصارك برجانبنده قونوب و پادشاه ربع مسكون
عزت مقرون حضرتلری داخی دولت و سعادتله اوردوی
همايونله قلعهٔ مزبورهنك مقابلهسنده قونوب
اوتاق كردون نطاق پادشاهی و سراپردهٔ نادر الافاق
شاهنشاهی بدر منير كبی ممتاز و سرافراز اولمشدی
و صاحب دولت و سعادت دستور سلطنت وكالت
حضرتلرينك دخی خيام قيام جاه و جلال و اوتاغ نظام
عز و اقباللری قرب جوار سلطنت منزلت و مقر شهريار
معدلت منقبت حضرتلری يقيننده قونوب و اركان دولت
و اعيان سلطنت اعلی الله شانهم حضرتلری داخی مقتضای
مراتب و مستدعای مناصبلری موجبنجه قوللو قوللنه قونوب
و ساير عساكر منصوره داخی صغير و كبير يوللو
يولنجه قونوب هر جانبنده چادرلر قورلوب و سراپردهلر
طوتلوب كثرت خيام و خرگاه و وفرت طناب
و بنگاهدن برجای خالی قالميوب كليا طولمشدی

كويا كه اول صحرای نزهتگاهده بر شهر عالی بنياد
اولمشدی ● محصل كلام حصار مزبوری بر وجهله محاصره
ايلمشلردی كه قوش اوچمز قولان يوريمز اولمشدی ● درگاه
ذی الجلال ● و بارگاه ملك متعالدن تضرع و ابتهال
اولنور كه فتحلر و ظفرلر ميسر و مقدر اولوب فوز فلاح
و نصرت و نجاح حاصل و متواصل اولا ● انشاء الله تعالی
اوولكی حصار فتح اولندوغيدر
سلطان كارساز و يزدان بی نياز حق جل شانه حضرتلرينك
عنايت بی غايتلرينه توكل و سيد كائنات و مفخر
موجودات محمد مصطفی عليه افضل الصلوات و اكمل
التحيات حضرتلرينك معجزات كثيرة البركاتنه توسل
اولنوب اشارت عليهٔ خداوندگار و فرمان جليهٔ شهريار
موجبنجه دستور اعظم حضرتلرينك تدبير اصابت پذيرلريله
همان اول روز پيروزدن اسباب رزم و جنك احضارنه
مباشرت اولنوب ايكی كوندك متريس سبدلری دوزلوب

24b hisârun bir cânibinde konub ve pâdişâh-ı rub'-ı meskûn-ı 'izzet-makrûn hazretleri dahi devlet ü sa'âdetle ordu-yı hümâyûnla kal'a-i mezbûrenün mukâbelesinde konub otak-ı gerdûn-nitak-ı pâdişâhî ve serâ-perde-i nâdirü'l-âfâk-ı şâhenşâhî bedr-i münîr gibi mümtâz ve ser-efrâz olmışdı. Ve sâhib-i devlet ü sa'âdet düstûr-ı saltanat-vekâlet hazretlerinün dahi hıyâm-ı kıyâm-ı câh u celâl ve otağ-ı nizâm-ı 'izz ü ikbâlleri kurb-ı civâr-ı saltanat-menzilet ve makarr-ı şehriyâr-ı ma'delet-menkabet hazretleri yakınında konub ve erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat *a'la'llâhu şânehüm* hazretleri dahi mukteza-yı merâtib ve müsted'â-yı menâsıbları mûcibince kollu kolına konub ve sâ'ir 'asâkir-i mansûre dahi sagīr ve kebîr yollu yolınca konub her cânibde çadırlar kurılub ve serâ-perdeler dutılub kesret-i hıyâm u hârgâh ve vefret-i tınâb u büngâhdan bir cây hâlî kalmayub külliyyen dolmışdı.

25a Gûyâ ki ol sahrâ-yı nüzhetgâhda bir şehr-i 'âlî bünyâd olmışdı. Muhassal-ı kelâm hisâr-ı mezbûrı bir vechle muhâsara eylemişlerdi ki kuş uçmaz kulan yürimez olmışdı. Dergâh-ı Zü'l-celâl ve bârgâh-ı Melik-i Müte'âl'den tazarru' ve ibtihâl olınur ki fetihler ve zaferler müyesser ve mukadder olub fevz-i felâh u nusret ü necâh hâsıl ve mütevâsıl ola. İnşâ'allâhu te'âlâ.

Evvelki hisâr feth olunduğıdur

Sultân-ı kâr-sâz ve Yezdân-ı bî-niyâz Hakk *celle şânuhû* hazretlerinün 'inâyet-i bî-gâyetlerine tevekkül ve Seyyid-i kâ'inât ve Mefhâr-ı mevcûdât Muhammed Mustafâ *'aleyhi efzalü's-salavât ve ekmelü't-tahiyyât* hazretlerinün mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtına tevessül olınub işâret-i 'aliyye-i hudâvendigâr ve fermân-ı celiyye-i şehriyâr mûcibince [ve] düstûr-ı a'zam hazretlerinün tedbîr-i isâbet-pezîrleriyle hemân ol rûz-ı pîrûzdan esbâb-ı rezm ü ceng ihzârına mübâşeret olınub iki güne değin meteris sepedleri düzilüb

26a 25b

25b ve meteris yirleri kazılub yir yir toplar kurılub sene-i mezbûre Muharrem'inün yigirmi ikinci güninde top atmağa ve ceng eylemeğe şürû‘ olınub Rumili kolı evvelce irişmeğin ol kolda dokuz pâre top-ı gerdûn-kûb hâzır olmışdı. Ol gün her bir top seksener nevbet doldurılub seksener pâre taş atılub küffâr-ı hâk-sâr hisâr-ı nekbet-medârları içinde reme-i gûsfend-vâr cem‘iyyetleri var iken sadmet-i sadâ-yı topdan dağılub târ u mâr olurlardı. Muhassal ol gün muhkem ceng ü âşûb olub irtesi Anadolı kolı dahi topları ‘ale's-seher yetişdürüb temâm idüb ol cânibden dahi toplar atılmağa başlayub ve yeniçeri kolından hod muttasıl ve mütemâdî toplar ve tüfengler ceng ü harbden hâlî olmayub her gün gurre-i garrâ-yı sabâhdan turra-i leylâ-yı revâha değin ve her gice ahşamdan sabâha değin ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl olınurdı. Düstûr-ı gazâ-hâh-ı fî-sebîli'llâh hazretleri tahsîl-i mesûbât-ı

26a gazv ü cihâd ve guzât-ı müslimîne takviyet ve i‘tizâd içün kethudâları ve kā’im-makām-ı mesâlih-i dîn ü devletleri ve cümletü'l-umûr vekîl-i sa‘âdet-tevkîlleri olan mübârizü'd-dîn ve'd-dünyâ Husrev Kethudâ *dâme ‘izzühû* ki dîndâr ve maslahat-güzâr pâk-i‘tikād ve sadâkat-nihâd umûr-ı emânetde ferîd ve tarîk-ı istikāmetde vahîd zamîr-i münîrleri agrâz-ı fâsideden müberrâ ve levha-i hâtırları jeng-i riyâdan mu‘arrâ,

Nazm:

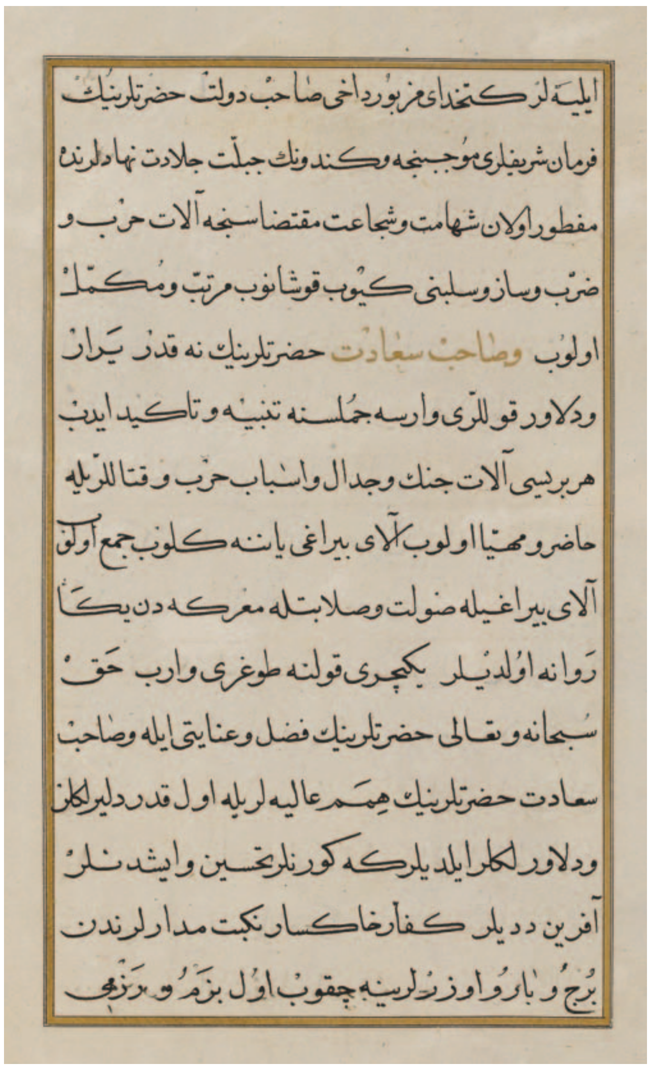
Sadâkat kişverinün Husrevidür
Tarîk-ı istikāmet reh-revidür

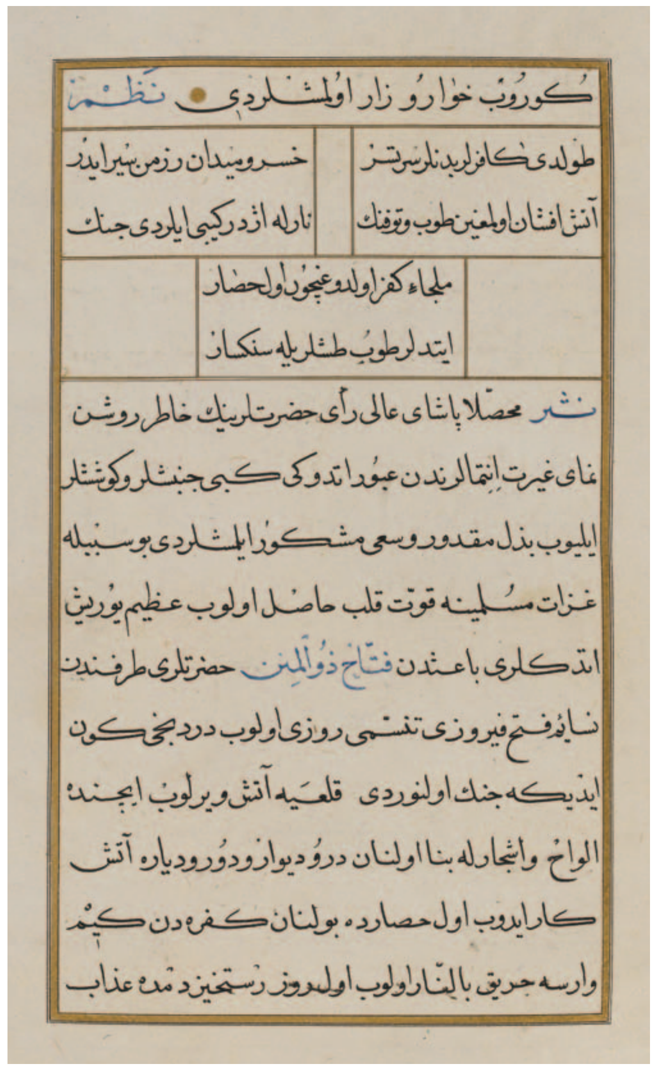
Kimün kim sıdk oldı şâh-râhı
Mu‘înidür anun fazl-ı İlâhî

Nesr: Şöyle ki sâhib-i sa‘âdet hazretlerinün hidmet-i şerîflerinde kā’im ve yollarında baş [u] cân virmeğe ‘âzim dilîr ü dilâver şîr-peyker mehîb-manzar yarar ve mu‘temed bendeleridür emr-i şerîfleri bunun üzerine cârî oldı ki alay bayrağı ile ve serdârlık buyruğıyla [ve] cemî‘-i kullarıyla ma‘rekeye varub ‘asker-i İslâm-ı dîn ü devlete mu‘âvenet ve gāziyân-ı mü’minîn-i cihâd-niyyete muzâheret

27a 26b

26b eyleyeler. Kethudâ-yı mezbûr dahi sâhib-i devlet hazretlerinün fermân-ı şerîfleri mûcibince ve kendünün cibillet-i celâdet-nihâdlarında meftûr olan şehâmet ü şecâ'at muktezâsınca âlât-ı harb u darb ve sâz u selebini geyüb kuşanub müretteb ve mükemmel olub ve sâhib-i sa'âdet hazretlerinün ne kadar yarar ve dilâver kulları varsa cümlesine tenbîh ü te'kîd idüb her birisi âlât-ı ceng ü cidâl ve esbâb-ı harb u kıtâlleriyle hâzır ve müheyyâ olub alay bayrağı yanına gelüb cem' olub alay bayrağıyla savlet ü salâbetle ma'rekeden yana revâne oldılar. Yeniçeri kolına doğrı varub Hakk sübhânehû ve te'âlâ hazretlerinün fazl u 'inâyeti ile ve sâhib-i sa'âdet hazretlerinün himem-i 'âliyeleriyle ol kadar dilîrlikler ve dilâverlikler eylediler ki görenler tahsîn ve işidenler âferîn didiler. Küffâr-ı hâk-sâr nekbet-medârlarından burc u bârû üzerlerine çıkub ol bezm ü rezmi

27a görüb hâr u zâr olmışlardı.

Nazm:

Doldı kâfirler bedenler ser-te-ser
Husrev-i meydân rezmin seyr ider

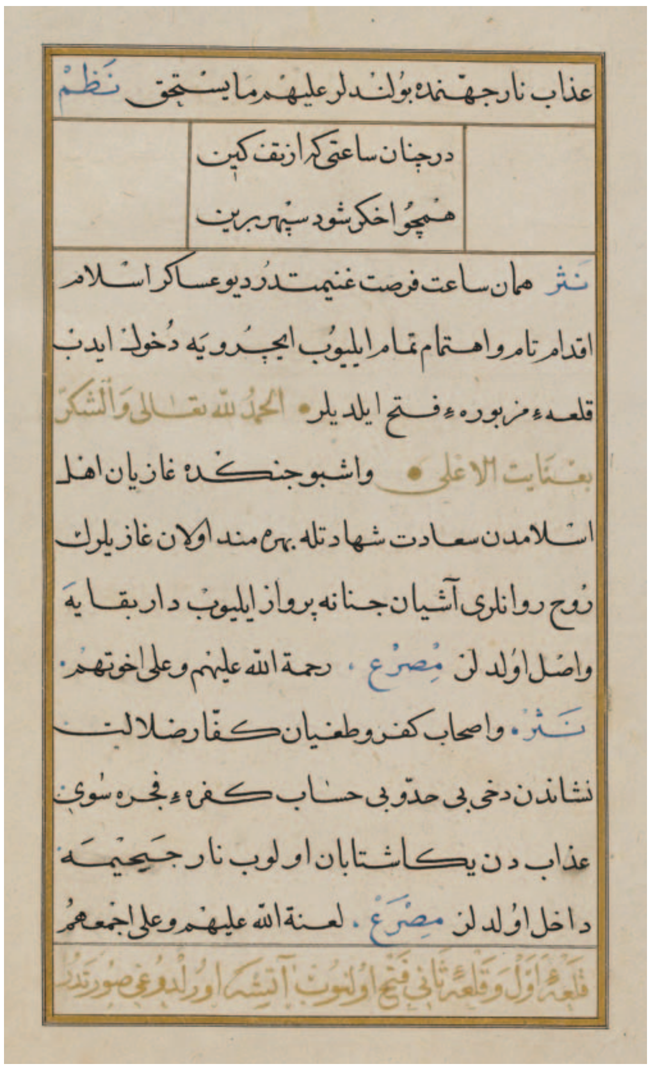
Âteş-efşân olmağın top u tüfeng
Nâr-ile ejder gibi eylerdi ceng

Melce'-i küfr olduğıçün ol hisâr
İtdiler top taşlarıyla seng-sâr

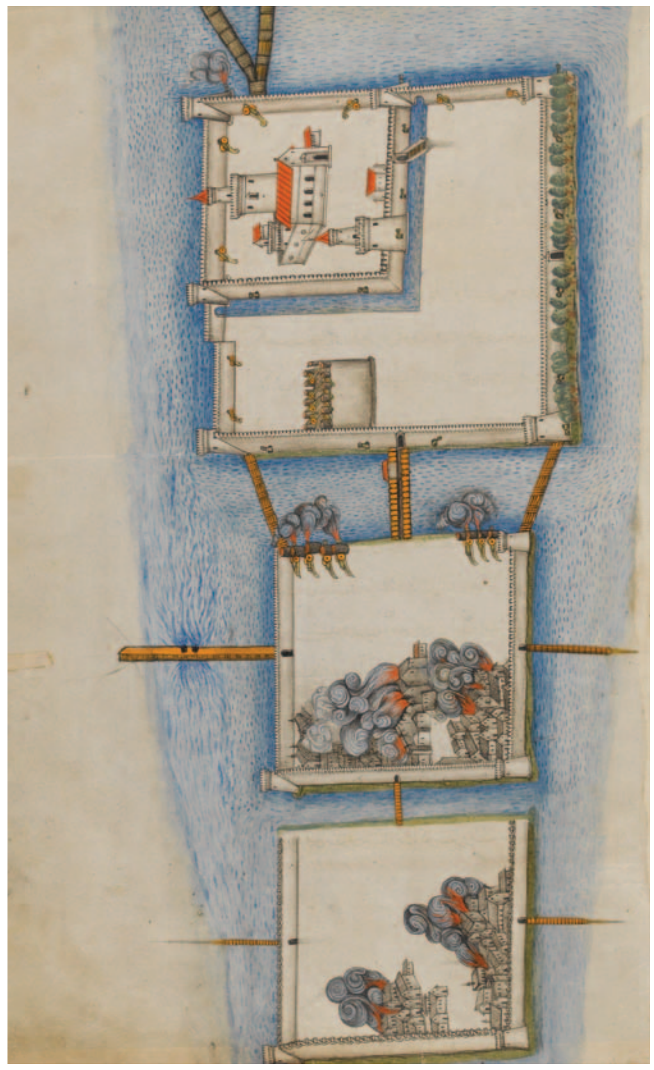
Nesr: Muhassalâ paşa-yı 'âlî-re'y hazretlerinün hâtır-ı rûşen-nümâ-yı gayret-intimâlarından 'ubûr itdüği gibi cünbişler ve kûşişler eyleyüb bezl-i makdûr ve sa'y-i meşkûr eylemişlerdi. Bu sebeble guzât-ı müslimîne kuvvet-i kalb hâsıl olub 'azîm yürüyüş itdükleri bâ'isden Fettâh-ı zü'l-minen hazretleri tarafından nesâ'im-i feth-i fîrûzî tenessümi rûzî olub dördünci gün idi ki ceng olınurdı kal'aya âteş virilüb içinde elvâh ü eşcârla binâ olınan der ü dîvâr ve dûr ü diyâra âteş kâr idüb ol hisârda bulınan kefereden kim varsa harîkün bi'n-nâr olub ol rûz-ı rest-hîz-demde 'azâb-ı

28a 27b

عذاب نار جهنمده بولندلر علیهم ما یستحق نظم
در چنان ساعتی که از تف کین
همچو اخگر شود سپهر برین
نثر همان ساعت فرصت غنیمتدر دیو عساکر اسلام
اقدام تام و اهتمام تمام ایلیوب ایچرویه دخول ایدب
قلعهٔ مزبوره‌یی فتح ایلدیلر الحمد لله تعالی والشکر
بعنایت الاعلی واشبو جنکده غازیان اهل
اسلامدن سعادت شهادتله بهره‌مند اولان غازیلرک
روح روانلری آشیان جنانه پرواز ایلیوب دار بقایه
واصل اولدلر مصرع رحمة الله علیهم وعلی اخوتهم
نثر واصحاب کفر وطغیان کفار ضلالت
نشاندن دخی بی حد و بی حساب کفرهٔ فجره سوی
عذابدن یکاشتابان اولوب نار جحیمه
داخل اولدلر مصرع لعنة الله علیهم وعلی اجمعهم
قلعهٔ اول وقلعهٔ ثانی فتح اولنوب آتشه اورلدوغی صورتدر

27b nâr-ı cehennemde bulundılar. *ʻAleyhim mâ-yestahık.*

Nazm:

"Kininin hararetinden yüce feleğin
Kor gibi olduğu böyle bir saatte"

Nesr: Hemân sâʻat, "Fursat ganîmetdür" diyü ʻasâkir-i İslâm ikdâm-ı tâm ve ihtimâm-ı temâm eyleyüb içerüye duhûl idüb kalʻa-i mezbûreyi feth eylediler. *El-hamdü li'llâhi teʻâlâ ve-ş'şükrü bi-ʻinâyeti'l-aʻlâ.* Ve işbu cengde gâziyân-ı ehl-i İslâm'dan saʻâdet-i şehâdetle behre-mend olan gâzîlerün rûh-ı revânları âşiyân-ı cinâna pervâz eyleyüb dâr-ı bekāya vâsıl oldılar.

Mısraʻ:

Rahmetu'llâhi ʻaleyhim ve ʻalâ ihvetihim

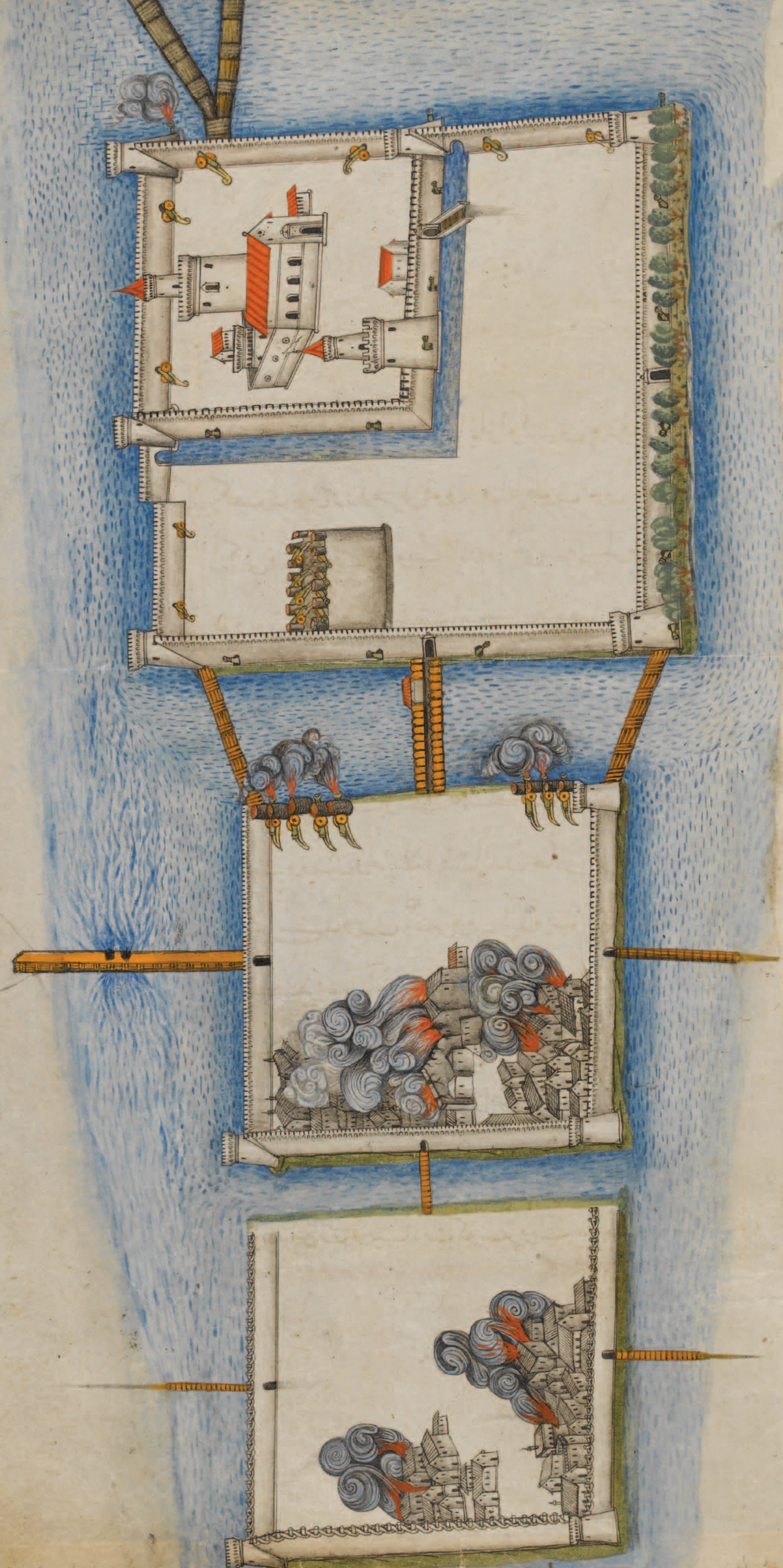
Nesr: Ve ashâb-ı küfr ü tuğyân küffâr-ı dalâlet-nişândan dahi bî-hadd ve bî-hisâb kefere-i fecere sûy-i ʻazâbdan yana şitâbân olub nâr-ı cahîme dâhil oldılar.

Mısraʻ:

Laʻnetu'llâhi ʻaleyhim ve ʻalâ ecmaʻihim

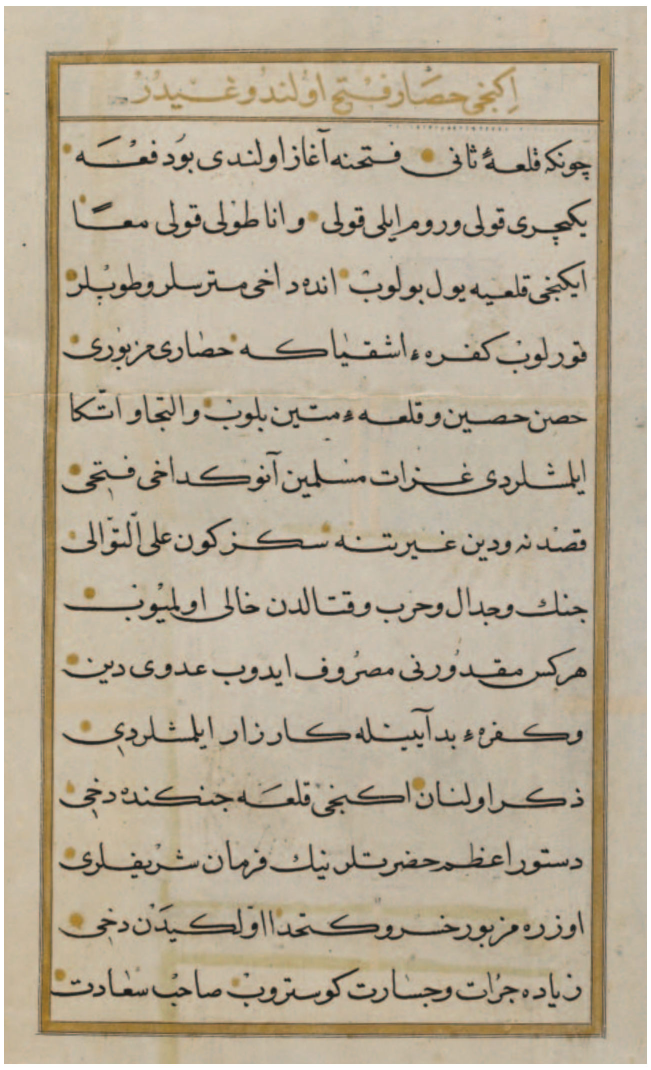
Kalʻa-i evvel ve kalʻa-i sânî feth olınub âteşe urılduğı sûretdür

28a [Sigetvar'ın dört hisardan oluşan kalesi ve ilk iki hisarın fethi]

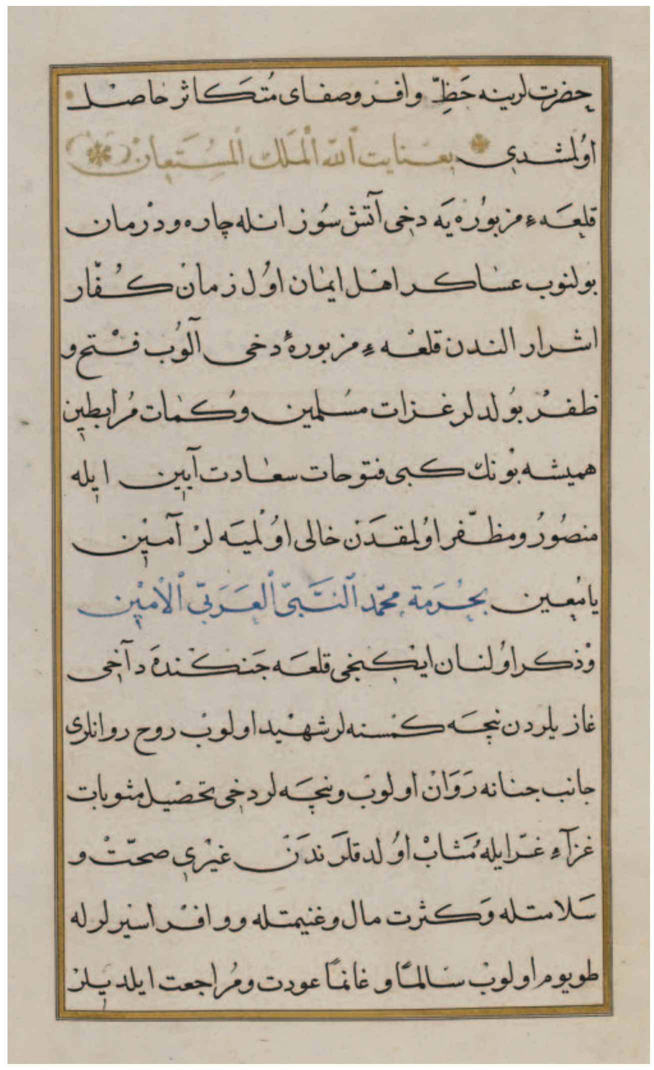

29a 28b

ایکنجی حصار فتح اولندوغیدر
چونکه قلعهٔ ثانی فتحنه آغاز اولندی بو دفعه
یکیچری قولی و روم ایلی قولی و اناطولی قولی معا
ایکنجی قلعیه یول بولوب انده دخی مترسلر و طوپلر
قورلوب کفرهٔ اشقیا که حصار مزبوری
حصن حصین و قلعهٔ متین بلوب والتجا و اتقا
ایلمشلردی غزات مسلمین انوک دخی فتحی
قصدنه و دین غیرتنه سکز کون علی التوالی
جنك و جدال و حرب و قتالدن خالی اولمیوب
هرکس مقدورنی مصروف ایدوب عدوی دین
و کفرهٔ بدآیینله کارزار ایلمشلردی
ذکر اولنان ایکنجی قلعه جنکنده دخی
دستور اعظم حضرتلرینک فرمان شریفلری
اوزره مزبور خسرو کتخدا اولکیدن دخی
زیاده جرأت و جسارت کوستروب صاحب سعادت

حضرتلرینه حظ وافر و صفای متکاثر حاصل
اولمشدی بعنایت الله الملک المستعان
قلعهٔ مزبوره یه دخی آتش سوز اناله چاره و درمان
بولنوب عساکر اهل ایمان اول زمان کفار
اشرار الندن قلعهٔ مزبوره دخی آلوب فتح و
ظفر بولدیلر غزات مسلمین و کمات مرابطین
همیشه بونك کبی فتوحات سعادت آیین ایله
منصور و مظفر اولمقدن خالی اولمیه لر آمین
یا معین بحرمة محمد النبی العربی الامین
و ذکر اولنان ایکنجی قلعه جنکنده دخی
غازیلردن نیجه کمسنه لر شهید اولوب روح روانلری
جانب جنانه روان اولوب و نیجه لر دخی تحصیل مثوبات
غزاء غرا ایله مثاب اولدقلرندن غیری صحت و
سلامتله و کثرت مال و غنیمتله و وافر اسیرلرله
طویوم اولوب سالما و غانما عودت و مراجعت ایلدیلر

28b **İkinci hisâr feth olunduğıdur**

Çünki kal'a-i sânî fethine âgāz olundı bu def'a yeniçeri kolı ve Rumili kolı ve Anadolı kolı ma'an ikinci kal'aya yol bulub anda dahi meterisler ve toplar kurılub kefere-i eşkıyâ ki hisâr-ı mezbûrı hısn-ı hasîn ve kal'a-i metîn bilüb ve ilticâ vü ittikâ eylemişlerdi guzât-ı müslimîn anun dahi fethi kasdına ve dîn gayretine sekiz gün 'ale't-tevâlî ceng ü cidâl ve harb u kıtâlden hâlî olmayub herkes makdûrını masrûf idüb 'adû-yı dîn ve kefere-i bed-âyînle kâr-zâr eylemişlerdi. Zikr olınan ikinci kal'a cenginde dahi düstûr-ı a'zam hazretlerinün fermân-ı şerîfleri üzre mezbûr Husrev Kethudâ evvelkiden daha ziyâde cür'et ve cesâret gösterüb sâhib-i sa'âdet

29a hazretlerine hazz-ı vâfir ve safâ-yı mütekâsir hâsıl olmış-dı. Bi-'inâyeti'llâhi'l-Meliki'l-Müste'ân kal'a-i mezbûreye dahi âteş-i sûzânla çâre ve dermân bulınub 'asâkir-i ehl-i îmân ol zemân küffâr-ı eşrâr elinden kal'a-i mezbûreyi dahi alub feth ü zafer buldılar. Guzât-ı müslimîn ve kümât-ı murâbıtîn hemîşe bunun gibi fütûhât-ı sa'âdet-âyîn ile mansûr u muzaffer olmakdan hâlî olmayalar. *Âmîn yâ Mu'în. Bi-hürmeti Muhammedi'n-nebiyyi'l-'Arabiyyi'l-emîn.* Ve zikr olınan ikinci kal'a cenginde dahi gāzîlerden niçe kimesneler şehîd olub rûh-ı revânları cânib-i cinâna revân olub ve niçeler dahi tahsîl-i mesûbât-ı gazâ-yı garrâyla müsâb olduklarından gayrı sıhhat u selâmetle ve kesret-i mâl u ganîmetle ve vâfir esîrlerle doyum olub sâlimen ve gānimen 'avdet ve mürâca'at eylediler.

30a 29b

29b Ve küffâr-ı hâk-sârdan bî-hadd ü bî-şümâr keffâr-ı eşrâr şemşîr-i âb-dâr-ı gazâ-kârdan geçürilüb bakıyye-i sükkân-ı cehennemiyân havf-ı hirâs-ı tîğ-ı ʻuryândan seg-vâr kuyrukların kısarak, "Kandesin Sigetvar?" diyü *ke-ennehüm humrun müstenfiratün ferrat min kasveratin*[12] fehvâsınca melʻûnlara sûret-i karâr ʻayn-ı firâr görindi. Fikr-i fâsidleri ve re'y-i kâsidleri buymış ki asılda hısn-ı hasîn ve kalʻa-i metînleri olan üçünci hisâra girüb darb-ı şemşîr-i gâziyândan halâs ve harb-i tîr-endâzân-ı mü'minândan menâs bulalardı. Emmâ guzât-ı müslimîn zikr olan kefere-i bî-dînleri ʻakablerince kovarak kalʻa yanında olan göle yakın yire geldüklerinde sadmet-i savlet-i guzât üçünci hisârda olan kefere-i ʻusât üzerine dahi müstevlî olmağın sebeb-i necât mülâhazasıyla fi'l-hâl kalʻa kapusın dîvâr

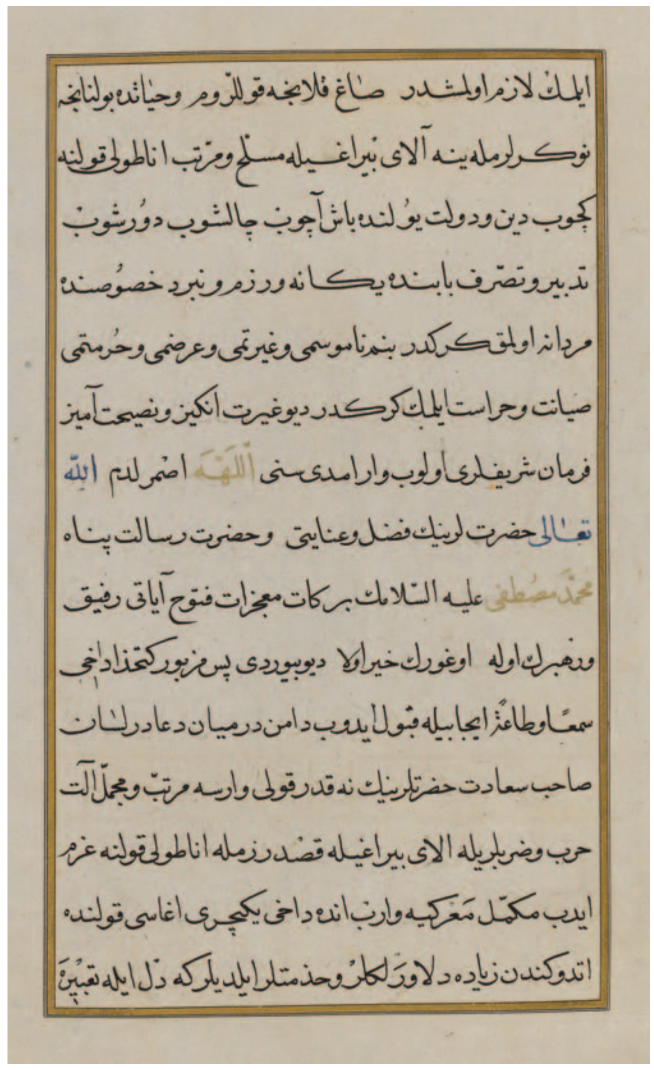
30a eylediler. Firâr iden ashâb-ı küfr ü dalâlet-peyvend kalʻa kapusın bend göricek nâ-çâr olub kavm-i firʻavnleyin deryâ-yı Nîl-i maʻnîde gark oldukları gibi ol melʻûnlarun dahi ekseri ʻazâb ile garîk olub ve baʻzı dahi ol âteşde ʻazâb-ı nâr-ı iltihâbla harîk oldılar. Çünki kefere-i fecere üçünci kalʻayı penâh idinüb hisâr kapusın bağlu ve kendüler burc u bârû üzerinde gulüvv eyleyüb ʻasâkir-i İslâm üzerine top ve tüfeng ve darbuzanlar ve şakalozlar atub ceng ü cidâle âğâz eylediler ʻasâkir-i İslâm dahi hemândem metârisler kurub top ve tüfeng ve âlât-ı ceng ile harb u darba âheng eylediler. Cenâb-ı Müfettihü'l-ebvâb'dan ümîd-vâr olmışlar idi ki fetihler ve zaferler ve hayırlar ve nusretler müyesser ve mukadder olaydı.

12 Kur'ân 74/50 ve 51: "Onlar, aslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibidir."

31a 30b

30b ## Üçünci hisâr feth olunduğıdur

Çünki nevbet-i himmet üçünci kal'aya munsarıf oldı bu def'a ceng ü âşûb Anadolı kolına düşüb ol semtden hücûm olundı.

Nazm:

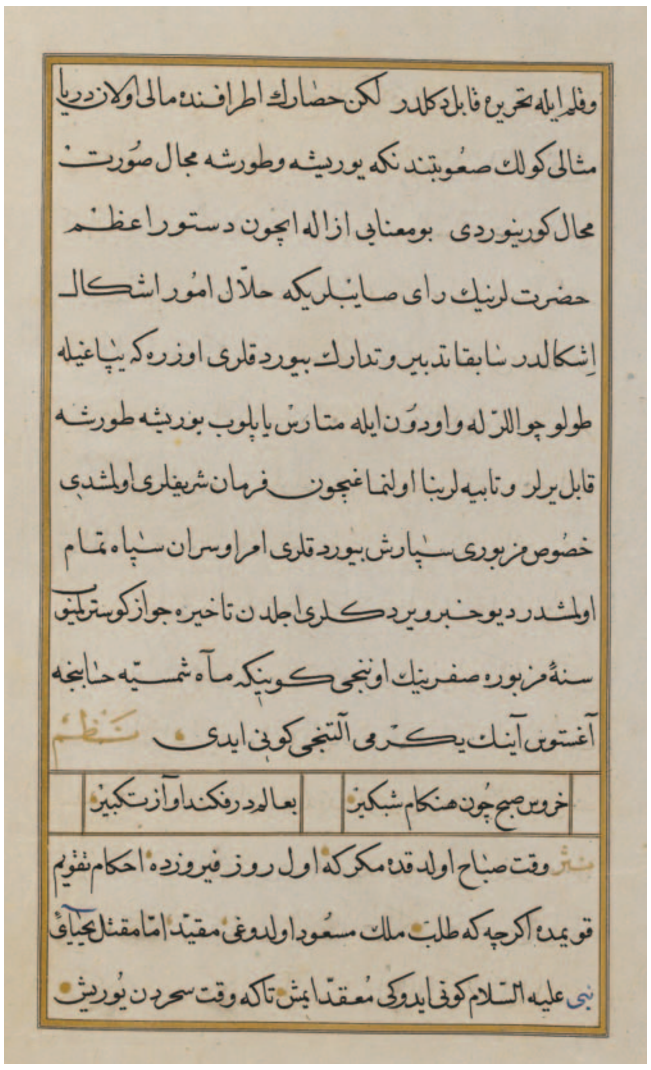
"Gökyüzü savaşın sesinden alt üst olur
Yıldızlar kavganın coşkusundan titremeye başlar"

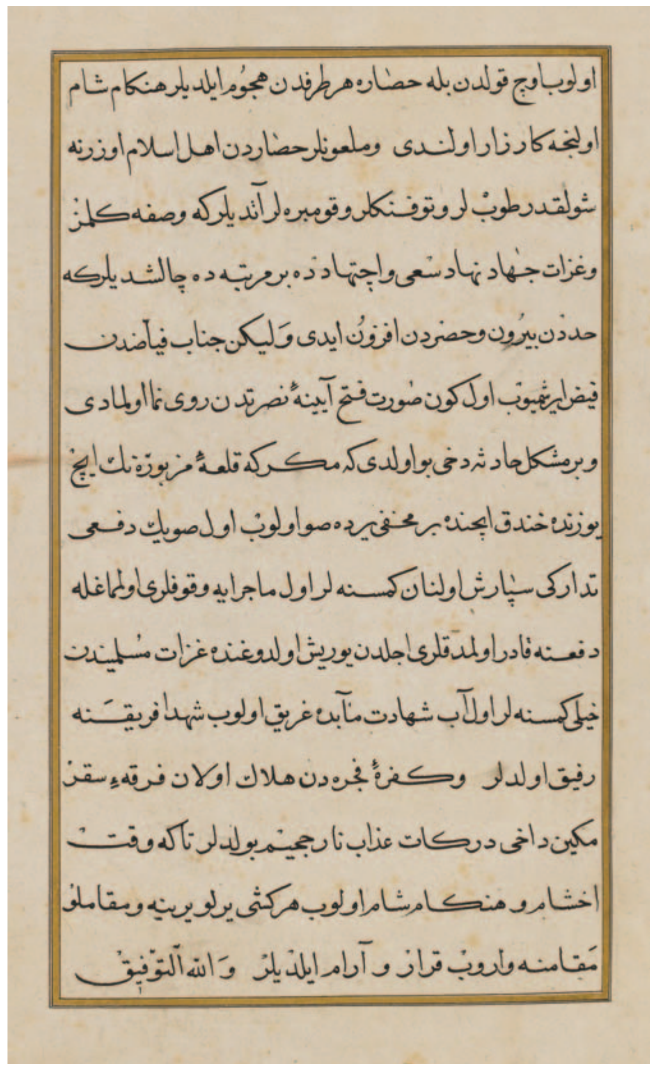
Nesr: Ve yine sâhib-i devlet ü sa'âdet hazretleri mezbûr Husrev Kethudâ'yı meclis-i 'âlîlerine da'vet idüb istimâletler eyleyüb, "Ber-hûrdâr ol. Yüzün ağ olsun. Benüm 'ırzumı ve gayretümi yirine getürdün. O hisârlarda itdüğün yoldaşlıklarun ve hidmetlerün her ne ise külliyyen benüm ma'lûmum olmışdur. Ve senün ikdâm ü ihtimâmun ve ceng vaktinde olan şecâ'atün ve şehâmetün ceng üzerinde olan beğler ve serdârlar haber virmişlerdür. Tedbîr ü tasarrufda ve cihâd u ictihâdda kusûr ve noksânun yokdur. Me'mûlümden ziyâde ve melhûzumdan artuk dilîrlik ve yoldaşlık eyledün. Fe-emmâ işbu üçünci hisâr ki küffâr-ı hâk-sârun hisâr-ı metînleridür husûsâ Anadolı cânibi ki be-gâyet üstüvârdur diyü haber virürler. Ol koldan dahi varub bezl-i makdûr ve sa'y-i mevfûr

31a eylemek lâzım olmışdur. Sağ kalanca kullarum ve hayâtda bulınanca nökerlerümle yine alay bayrağıyla müsellah ve müretteb Anadolı kolına geçüb dîn ü devlet yolında baş açub çalışub dürüşüb tedbîr ü tasarruf bâbında yegâne ve rezm ü neberd husûsında merdâne olmak gerekdür. Benüm nâmûsumı ve gayretümi ve 'ırzumı ve hürmetümi sıyânet ve hırâset eylemen gerekdür" diyü gayret-engîz ve nasîhat-âmîz fermân-ı şerîfleri olub, "Var imdi seni Allâh'a ısmarladum. Allâhu te'âlâ hazretlerinün fazl u 'inâyeti ve hazret-i Risâlet-penâh Muhammed Mustafâ *'aleyhi's-selâm*un berekât-ı mu'cizât-ı fütûh-âyâtı refîk ü rehberün ola. Uğurun hayr ola" diyü buyurdı. Pes mezbûr kethudâ dahi, "Sem'an ve tâ'aten" îcâbıyla kabûl idüb dâmen der-miyân du'â der-lisân sâhib-i sa'âdet hazretlerinün ne kadar kulı varsa mürettεb ve mücemmel âlet-i harb u darblarıyla [ve] alay bayrağıyla kasd-ı rezmle Anadolı kolına 'azm idüb mükemmel ma'rekeye varub anda dahi yeniçeri ağası kolında itdüğünden ziyâde dilâverlikler ve hidmetler eylediler ki dil ile ta'bîre

32a 31b

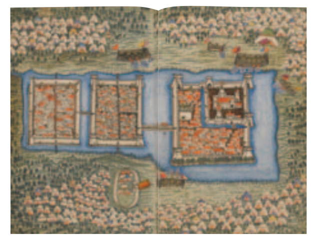
31b ve kalem ile tahrîre kābil değildür. Lâkin hisârun etrâfında mâlî olan deryâ misâli gölün su'ûbetinden ki yüriyüşe ve duruşa mecâl sûret-i muhâl görinürdi bu ma'nâyı izâle içün düstûr-ı a'zam hazretlerinün re'y-i sâ'ibleri ki hallâl-ı umûr-ı eşkâl-i işkâldür sâbıkā tedbîr ü tedârük buyurdukları üzre ki yapağıyla dolu çuvallarla ve odun ile metâris yapılub yüriyüşe duruşa kābil yirler ve tabyeler binâ olunmağıçün fermân-ı şerîfleri olmışdı. Husûs-ı mezbûrı sipâriş buyurdukları ümerâ ve serân-ı sipâh, "Temâm olmışdur" diyü haber virdükleri ecilden te'hîre cevâz gösterilmeyüb sene-i mezbûre Safer'inün onuncı güni ki mâh-ı şemsiyye hisâbınca Ağustos ayınun yigirmi altıncı güni idi,

Nazm:

"Sabahın horozu sabah erken vakitte
Dünyaya tekbir seslerini saldı"

Nesr: Vakt-i sabâh oldukda meğer ki ol rûz-ı fîrûzda ahkâm-ı takvîm-i kadîmde eğerçi ki taleb-i mülk-i mes'ûd olduğı mukayyed emmâ maktel-i Yahyâ-yı Nebî *'aleyhi's-selâm* güni idüği mu'akkad imiş. Tâ ki vakt-i seherden yüriyüş

32a olub üç koldan bile hisâra her tarafdan hücûm eylediler. Hengâm-ı şâm olınca kâr-zâr olundı ve mel'ûnlar hisârdan ehl-i İslâm üzerine şol kadar toplar ve tüfengler ve kumbaralar atdılar ki vasfa gelmez. Ve guzât-ı cihâd-nihâd sa'y ü ictihâdda bir mertebede çalışdılar ki hadden bîrûn ve hasrdan efzûn idi ve lâkin cenâb-ı Feyyâz'dan feyz irişmeyüb ol gün sûret-i feth âyîne-i nusretden rûy-nümâ olmadı. Ve bir müşkil hâdise dahi bu oldı ki meğer ki kal'a-i mezbûrenün iç yüzinde hendek içinde bir mahfî yirde su olub ol suyun def'i tedârüki sipâriş olınan kimesneler ol mâcerâya vukūfları olmamağla def'ine kādir olmadukları ecilden yüriyüş olduğında guzât-ı müslimînden hayli kimesneler ol âb-ı şehâdet-me'âbda garîk olub şühedâ ferîkına refîk oldılar ve kefere-i feceredan helâk olan fırka-i sakar-mekîn dahi derekât-ı 'azâb-ı nâr-ı cahîm buldılar. Tâ ki vakt-i ahşam ve hengâm-ı şâm olub her kişi yirlü yirine ve makāmlu makāmına varub karâr u ârâm eylediler. *Vallâhü't-tevfîk.*

33a

32b

33a

[Kuşatma sırasında Sigetvar ve çevresi]

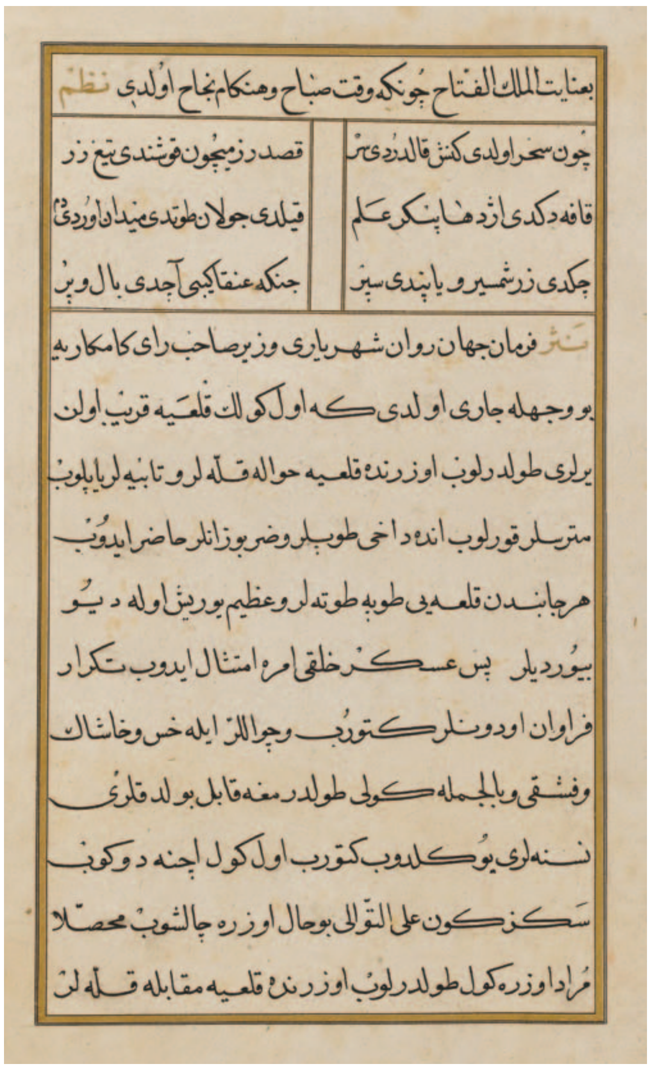
32b

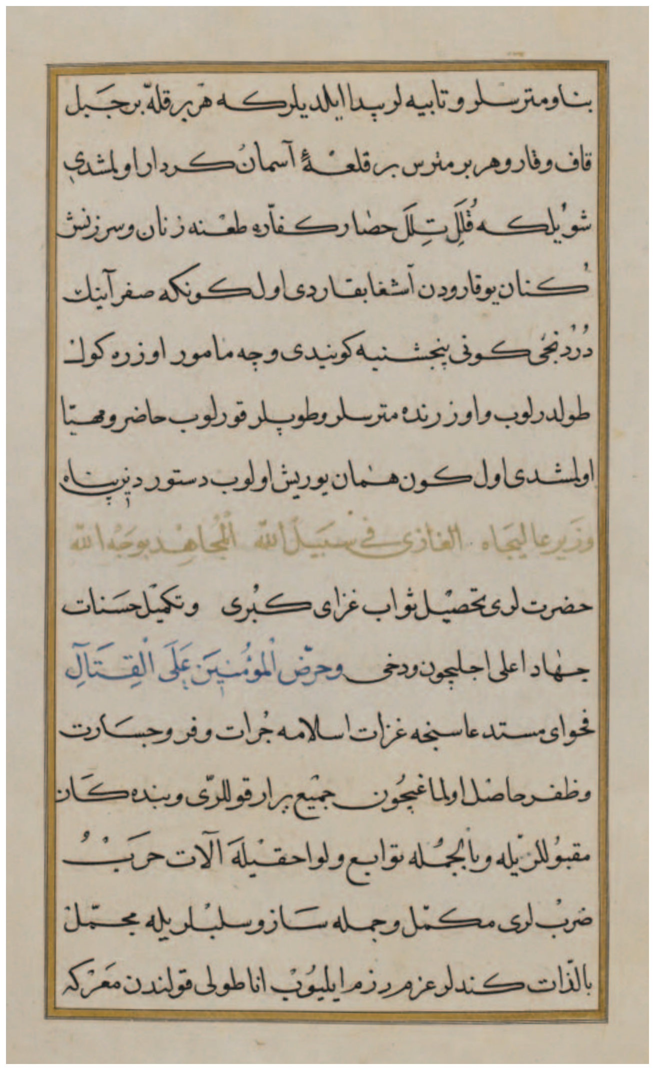

34a 33b

33b Bi-ʿinâyeti'l-Meliki'l-Fettâh çünki vakt-i sabâh ve hengâm-ı necâh oldı,

Nazm:

Çün seher oldı güneş kaldurdı ser
Kasd-ı rezmiçün kuşandı tîğ-ı zer

Kâf'a değdi ejdehâ-peyker ʿalem
Kıldı cevlân dutdı meydân urdı dem

Çekdi zer şemşîr ü yapındı siper
Cenge ʿAnkā gibi açtı bâl ü per

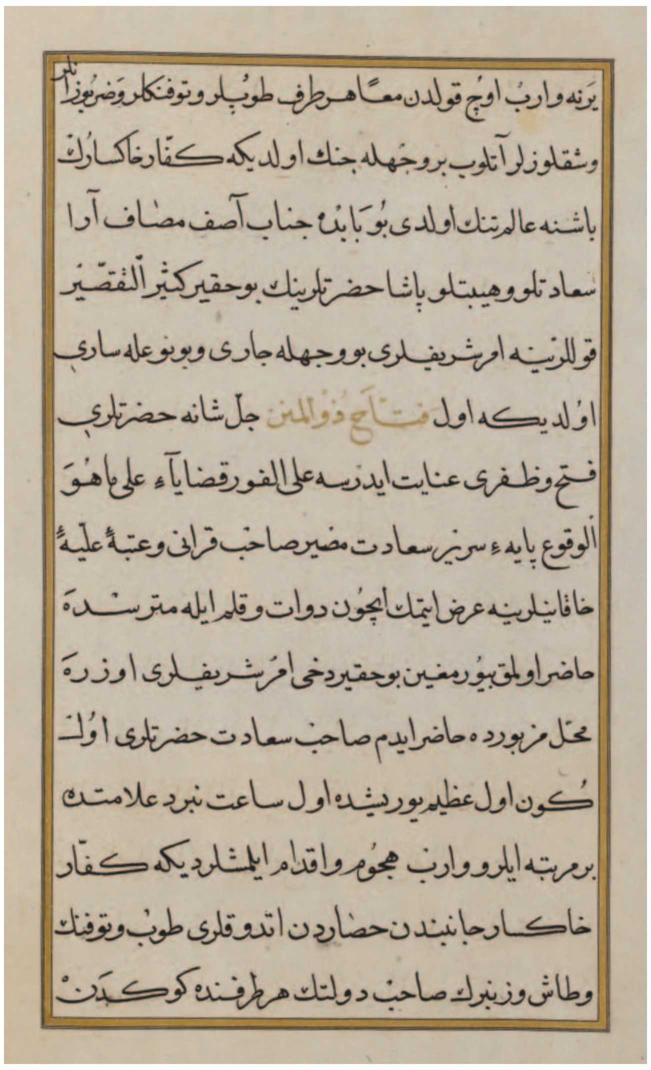
Nesr: Fermân-ı cihân-revân-ı şehriyârî vezîr-i sâhib-re'y-i kâm-kârîye bu vechle cârî oldı ki, "Ol gölün kalʿaya karîb olan yirleri doldurılub üzerinde kalʿaya havâle kulleler ve tabyeler yapılub meterisler kurılub anda dahi toplar ve darbuzanlar hâzır idüb her cânibden kalʿayı topa dutalar ve ʿazîm yüriyüş ola" diyü buyurdılar. Pes ʿasker halkı emre imtisâl idüb tekrâr firâvân odunlar getürüb ve çuvallar ile has u hâşâk ve fışkı ve bi'l-cümle göli doldurmağa kābil buldukları nesneleri yükledüb getürüb ol göl içine döküb sekiz gün ʿale't-tevâlî bu hâl üzre çalışub muhassalâ murâd üzre göl doldurılub üzerinde kalʿaya mukābele kulleler

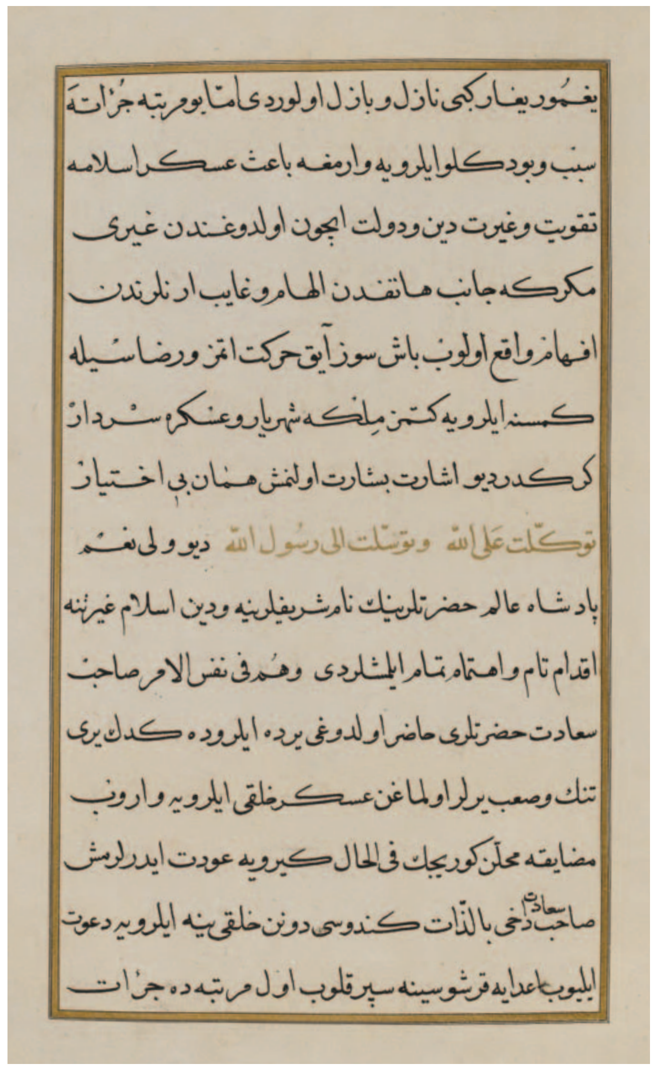
34a binâ ve meterisler ve tabyeler peydâ eylediler ki her bir kulle bir cebel-i Kâf-vakār ve her bir meteris bir kalʿa-i âsmân-kirdâr olmışdı. Şöyle ki kulel-i tilel hisâr-ı küffâra taʿne-zenân ve serzeniş-künân yukarudan aşağa bakardı. Ol gün ki Safer ayınun dördünci güni penç-şenbe güniydi vech-i me'mûr üzre göl doldurılub ve üzerinde meterisler ve toplar kurılub hâzır u müheyyâ olmışdı. Ol gün hemân yüriyüş olub düstûr-ı dîn-penâh vezîr-i ʿâlî-câh el-gâzî fî sebîli'llâh el-mücâhid bi-vechi'llâh hazretleri tahsîl-i sevâb-ı gazâ-yı kübrâ ve tekmîl-i hasenât-ı cihâd-ı aʿlâ eciçün ve dahi *ve harrızi'l-mü'minîne ʿale'l-kıtâl*[13] fehvâ-yı [şerîfi] müstedʿâsınca guzât-ı İslâm'a cür'et ü ferr ve cesâret ü zafer hâsıl olmağıçün cemîʿ-i yarar kulları ve bendegân-ı makbûlleriyle ve bi'l-cümle tevâbiʿ ve levâhıkıyla âlât-ı harb [u] darbları mükemmel ve cümle sâz u selebleriyle mücemmel bi'z-zât kendüler ʿazm [u] rezm eyleyüb Anadolı kolından maʿreke

13 Kur'ân 4/84'ten: "Müminleri savaşa teşvik et."

35a 34b

34b yirine varub üç koldan ma‘an her taraf toplar ve tüfengler ve darbuzanlar ve şakalozlar atılub bir vechle ceng oldı ki küffâr-ı hâk-sârun başına ‘âlem teng oldı. Bu bâbda cenâb-ı Âsaf-ı masâf-ârâ sa‘âdetlü ve heybetlü paşa hazretlerinün bu hakīr-i kesîrü'T-taksîr kullarına emr-i şerîfleri bu vechle cârî ve bu nev‘le sârî oldı ki ol Fettâhü zü'l-minen *celle şânuhû* hazretleri feth ü zaferi ‘inâyet iderse ‘ale'l-fevr kazâyâyı ‘alâ mâ-hüve'l-vukū‘ pâye-i serîr-i sa‘âdet-masîr-i sâhib-kırânî ve ‘atebe-i ‘aliyye-i hâkānîlerine ‘arz itmek içün devât ve kalem ile meterisde hâzır olmak buyurmağın bu hakīr dahi emr-i şerîfleri üzre mahall-i mezbûrda hâzır idüm. Sâhib-i sa‘âdet hazretleri ol gün ol ‘azîm yüriyüşde ol sâ‘at-i neberd-‘alâmetde bir mertebe ilerü varub hücûm ve ikdâm eylemişlerdi ki küffâr-ı hâk-sâr cânibinden hisârdan atdukları top u tüfeng ve taş u zenberek sâhib-i devletün her tarafında gökden

35a yağmur yağar gibi nâzil ve bâzil olurdı. Emmâ bu mertebe cür'ete sebeb ve bu denlü ilerüye varmağa bâ‘is ‘asker-i İslâm'a takviyet ve gayret-i dîn ü devlet içün olduğından gayrı meğer ki cânib-i hâtifden ilhâm ve gā'ib erenlerinden ifhâm vâki‘ olub, "Başsuz ayak hareket itmez ve rızâsıyla kimesne ilerüye gitmez. Milke şehriyâr ve ‘askere serdâr gerekdür" diyü işâret-i beşâret olunmış. Hemân bî-ihtiyâr, "*Tevekkeltü ‘alâ'llâh ve tevesseltü ilâ resûli'llâh*" diyü veliyy-i ni‘am pâdişâh-ı ‘âlem hazretlerinün nâm-ı şerîflerine ve dîn-i İslâm gayretine ikdâm-ı tâm ve ihtimâm-ı temâm eylemişlerdi. Ve hem fî-nefsi'l-emr sâhib-i sa‘âdet hazretleri hâzır olduğı yirde ilerüde gedük yiri teng ve sa‘b yirler olmağın ‘asker halkı ilerüye varub muzâyaka mahallin göricek fi'l-hâl girüye ‘avdet iderlermiş. Sâhib-i sa‘âdet dahi bi'z-zât kendüsi dönen halkı yine ilerüye da‘vet eyleyüb a‘dâ'ya karşu sîne siper kılub ol mertebede cür'et

36a 35b

35b ve cesâret iderlerdi ki görenler hayrân kalurdı. Âhirü'l-emr anda hâzır olan ümerâ-i kâr-dân ve serân-ı leşkeriyân sâhib-i devletün bu vechle mahall-i mehlekeye varduğına rızâları olmayub bu hakîre sipâriş eyledilerdi ki varub sâhib-i sa'âdete söyleyüb *ve lâ tülkū bi-eydîküm ile't-tehlüke*[14] vartasından halâsa müş'ir ba'z-ı kelimât-ı nikât-işârât ile men' ü def' eyleyem. Kaçan ki katına varub vech-i meşrûh üzre söyledüğümde aslâ iltifât eylemeyüb daha ilerüye müteveccih olmağın ben dahi kuşağından muhkem yapışub ben girüye çekerdüm ol ilerüye çekinürdi. Anun gibi şîr kuvvetle benüm gibi gürbe kudretün ne kadar tâkati ola ki men'e kādir olaydum. Hakk 'alîmdür ki bir ok atım yir mikdârı vardı ki bu hakîri sürükleyürek ilerüye bile alub gitmişdi. Ol hâlde küffâr-ı hâk-sâr bu cür'eti göricek kâr-zârda daha ziyâde dikkat idüb top otını varillere doldurub

36a âteş virüb ehl-i İslâm üzerine per-tâb idüb ve kumbaralar ve tîr-i per-tâblar atub kuvvet-i bâzûyla makdûrlarını sarf eylediler. Düstûr-ı dîn ü devlet hazretleri gayret-i İslâm ve nâm-ı pâdişâh-ı nizâm [u] intizâm bâbında şol kadar cihâdlar ve ictihâdlar ve ol mertebede şecâ'atler ve şehâmetler idüb sa'y-i mevfûr ve bezl-i makdûr eylediler ki yemînde ve yesârda yakında ve kenârda sıgār u kibâr guzât [ü] ebrâr her kim var ise kuvvetleri ve şevketleri ez'âf-ı muzâ'af oldı. Ve kefere-i eşrâra mûcib-i züll ü inkisâr vâki' oldı. Lâkin,

Nazm:

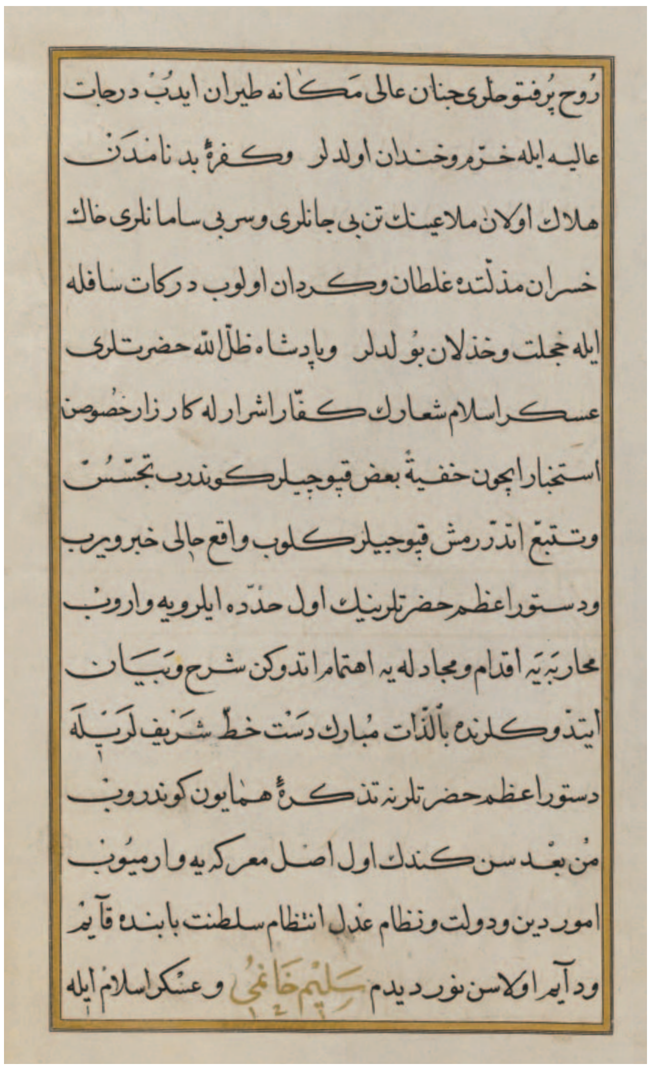
"Bukalemun (tabiatlı) bu feleğin altında
Her iş bir zamana bağlıdır"

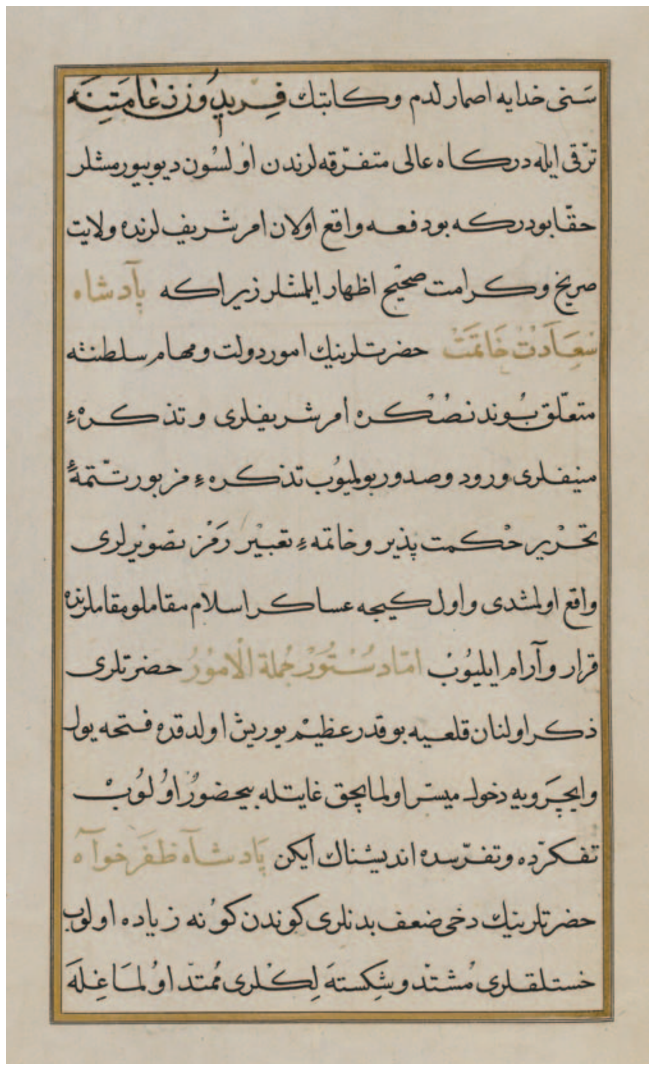
Nesr: Ol gün âyîne-i feth ü nusretden sûret-i zafer rûy-nümâ olmayub emr-i meserret-makrûn ki karîn-i husûl-i feth-nümûndur vakt-i âhara merhûn olmağla *ve lâ teknatû min rahmeti'llâh*[15] fehvâ-yı şerîfiyle kulûb-ı guzât-ı İslâm-penâh âgâh ü intibâh üzre olub tesliye-i dil ve tasfiye-i hâtırla 'avdet ve mürâca'at eylediler. Ve ol rûz-ı neberd-fürûzda cemâ'at-i ehl-i İslâm'dan şehîd olanlarun

14 Kur'ân 2/195'ten: "Kendinizi ellerinizle tehlikeye bırakmayın."
15 Kur'ân 39/53'ten: "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin."

37a 36b

36b rûh-ı pür-fütûhları cinân-ı ʻâlî-mekâna tayerân idüb derecât-ı ʻâliye ile hurrem ü handân oldılar. Ve kefere-i bed-nâmdan helâk olan melâʻînün ten-i bî-cânları ve ser-i bî-sâmânları hâk-i husrân-ı mezelletde galtân ü gerdân olub derekât-ı sâfile ile haclet ve hızlân buldılar. Ve pâdişâh-ı zıllu'llâh hazretleri ʻasker-i İslâm-şiʻârun küffâr-ı eşrârla kâr-zâr husûsın istihbâr içün hufyeten baʻz-ı kapucılar gönderüb tecessüs ü tetebbuʻ itdürürmiş. Kapucılar gelüb vâkiʻ hâli haber virüb ve düstûr-ı aʻzam hazretlerinün ol hadde ilerüye varub muhârebeye ikdâm ve mücâdeleye ihtimâm itdüğin şerh ü beyân itdüklerinde bi'z-zât mübârek dest-i hatt-ı şerîfleriyle düstûr-ı aʻzam hazretlerine tezkire-i hümâyûn gönderüb, "Min-baʻd sen kendün ol asl maʻrekeye varmayub umûr-ı dîn ü devlet ve nizâm-ı ʻadl [ve] intizâm-ı saltanat bâbında kā'im ve dâ'im olasın. Nûr-ı dîdem Selîm Hân'umı ve ʻasker-i İslâm ile

37a seni Hudâ'ya ısmarladum. Ve kâtibün Ferîdûn zeʻâmetine terakkī ile dergâh-ı ʻâlî müteferrikalarından olsun" diyü buyurmışlar. Hakkā budur ki bu defʻa vâkiʻ olan emr-i şerîflerinde velâyet-i sarîh ve kerâmet-i sahîh izhâr eylemişler. Zîrâ ki pâdişâh-ı saʻâdet-hâtimet hazretlerinün umûr-ı devlet ve mehâmm-ı saltanata müteʻallık bundan sonra emr-i şerîfleri ve tezkire-i münîfleri vürûd ve sudûr bulmayub tezkire-i mezbûr tetimme-i tahrîr-i hikmet-pezîr ve hâtime-i taʻbîr-i rezm-i tasvîrleri vâkiʻ olmışdı. Ve ol gice ʻasâkir-i İslâm makāmlu makāmlarında karâr u ârâm eyleyüb emmâ düstûr-ı cümletü'l-umûr hazretleri zikr olınan kalʻaya bu kadar ʻazîm yüriyüş oldukda fethe yol ve içerüye duhûl müyesser olmayıcak gâyetle bî-huzûr olub tefekkürde ve teferrüsde endîş-nâk iken pâdişâh-ı zafer-hâh hazretlerinün dahi zaʻf-ı bedenleri günden güne ziyâde olub hastalıkları müştedd ve şikestelikleri mümtedd olmağla

38a 37b

37b mizâc-ı şerîflerine ve ʻunsur-ı latîflerine kemâl mertebede inkisâr târî ve sârî olmışdı. Sâhib-i devlet ü saʻâdet hazretleri ol gice sabâha değin cenâb-ı Kādıye'l-hâcât ve hazret-i Mucîbü'l-münâcâta ʻarz-ı hâcât idüb eyitdi ki:

Nazm:

Yâ İlâhî ki çokdur ihsânun
İrişür cümle derde dermânun

Keremün çok ʻinâyetün bî-had
Rahmetün kapusında yokdur red

Dükeli zerreden hitâbun var
Leyse fi'd-dâri gayruhû deyyâr

ʻİzzetiçün ʻazîz Kur'ân'un
Hürmetiçün kelâm-ı Furkān'un

Fâtiha fethinün fütûhı içün
Ol fütûh ile ravh-i rûhı içün

ʻÂlemün mefharı Muhammed içün
Âdemün muktedâsı Ahmed içün

Sahb u etbâʻı ile âli içün
Anlarun ʻilmi vü kemâli içün

Enbiyânun sana niyâzı içün
Evliyânun gönülde râzı içün

Dört İmâm'un bir iʻtikādı içün
Dîn kemâlinde ictihâdı içün

ʻİlmi ile ʻamel kılanlar içün
ʻİlminün sırrını bilenler içün

Karanu gicelerde tâʻat içün
Subh-dem vaʻde-i icâbet içün

38a Şeref-i Kaʻbe-i muʻazzam içün
Hıtta-i Kuds ü Âb-ı Zemzem içün

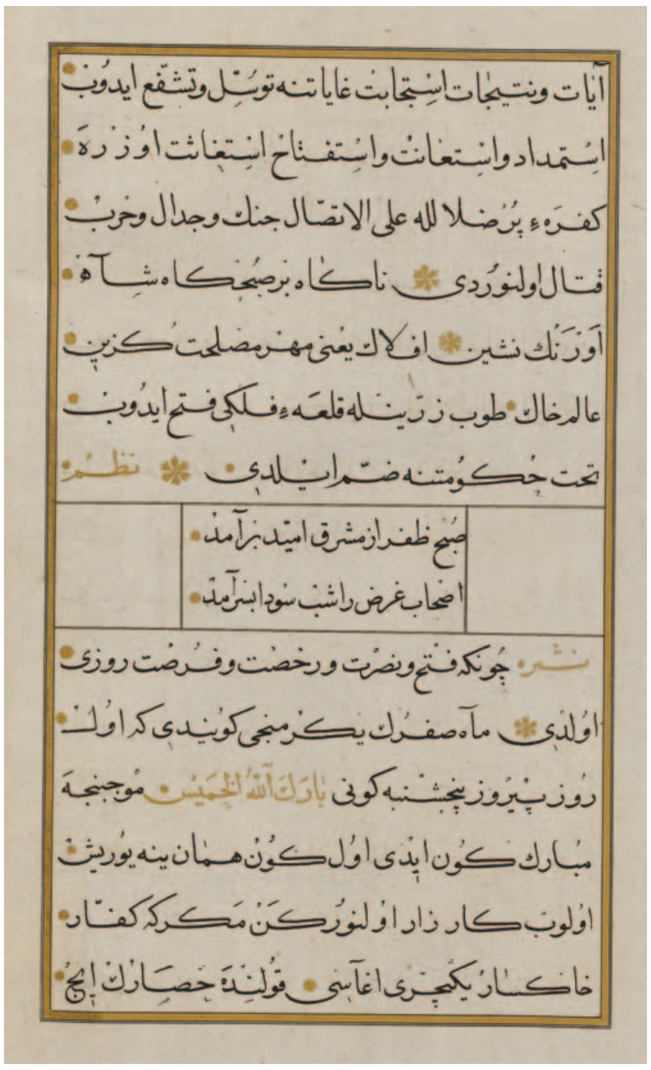
Dîn yolında yüzümüz ağ eyle
İşimüz fazlun ile sağ eyle

Nesr: Kaçan ki duʻâ ve niyâzı temâm eyledi hemân yine maʻreke yirine ʻasker halkına çavuşlar gönderüb, "Gayret ve hamiyyet eylesünler. Cengden fâriğ olmasunlar. Ve bugün mübârek Cumʻa günidür cenâb-ı Hakk'a tazarruʻ ve niyâz eylesünler. Ümîddür ki bereket-i âyet-i *nasrun mina'llâh*[16] mekâmin-i gaybiyye-i ilâhiyyeden zuhûr ve bürûz ide" diyü buyurdılar. Gāziyân-ı dîn-i İslâm Rabbü'l-ʻizzet dergâhına duʻâlar ve tazarruʻlar eyleyüb işbu rûz-ı hümâyûnda *yevme yefrahu'l-mü'minûn*'da[17] cevâmiʻ-i şerîfede tilâvet olınan âyât-ı Kur'ân ve hutbe-i ʻizzet-rütbet hürmetine ve bilâd-ı İslâm'da cevâmiʻ ve savâmiʻde kırâ'et olınan Sûre-i Enʻâm-ı şerîfe ve Sûre-i Feth ve sâ'ir edʻiye-i me'sûrenün semerât-ı hasenât-ı icâbet-

16 Kur'ân 61/13'ten: "Yardım Allah'tandır."
17 Kur'ân 30/4'ten: "Müminlerin sevineceği gün."

39a 38b

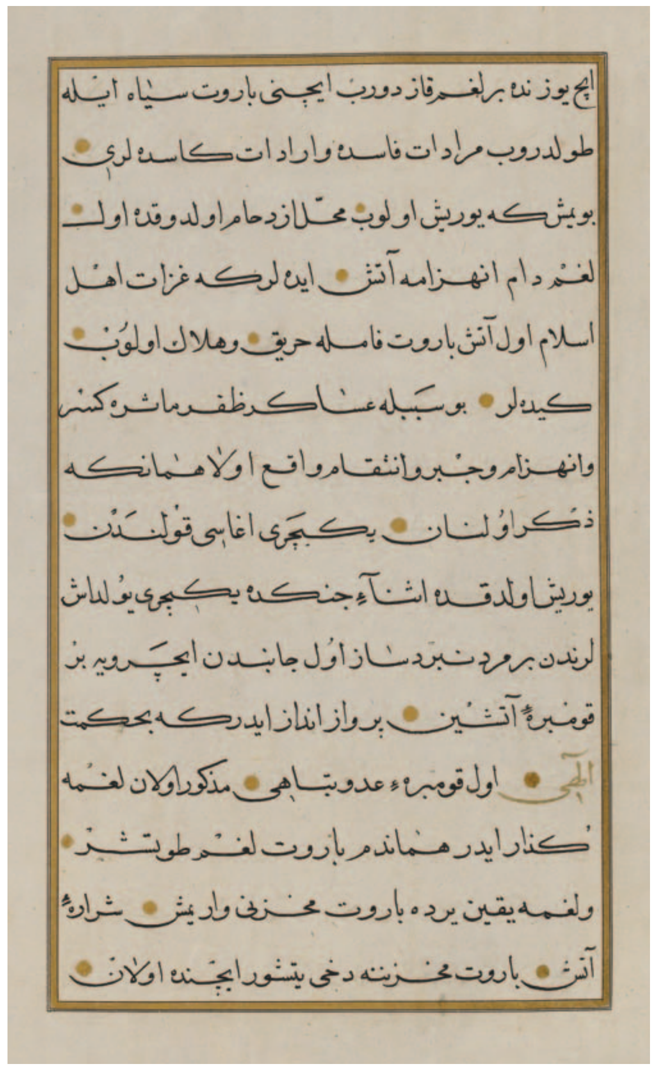

38b âyât ve netîcât-ı isticâbet-gāyâtına tevessül ve teşeffü‘ idüb istimdâd u isti‘ânet ve istiftâh [u] istigāset üzre kefere-i pür-dalâlle ‘ale'l-ittisâl ceng ü cidâl ve harb [u] kıtâl olınurdı. Nâ-gâh bir subhgâh şâh-ı evreng-nişîn-i eflâk ya‘nî mihr-i maslahat-güzîn-i ‘âlem-i hâk top-ı zerrînle kal‘a-i feleği feth idüb taht-ı hükûmetine zamm eyledi.

Nazm:

"Zafer sabahı ümit doğusundan doğdu
Garaz sahiplerinin karanlık gecesi sona erdi"

Nesr: Çünki feth ü nusret ve ruhsat u fursat rûzî oldı mâh-ı Safer'ün yigirminci güniydi ki ol rûz-ı pîrûz penç-şenbe güni *bâreka'llâhü'l-hamîs* mûcibince mübârek gün idi ol gün hemân yine yürüyüş olub kâr-zâr olınurken me-ğer ki küffâr-ı hâk-sâr yeniçeri ağası kolında hisârun iç

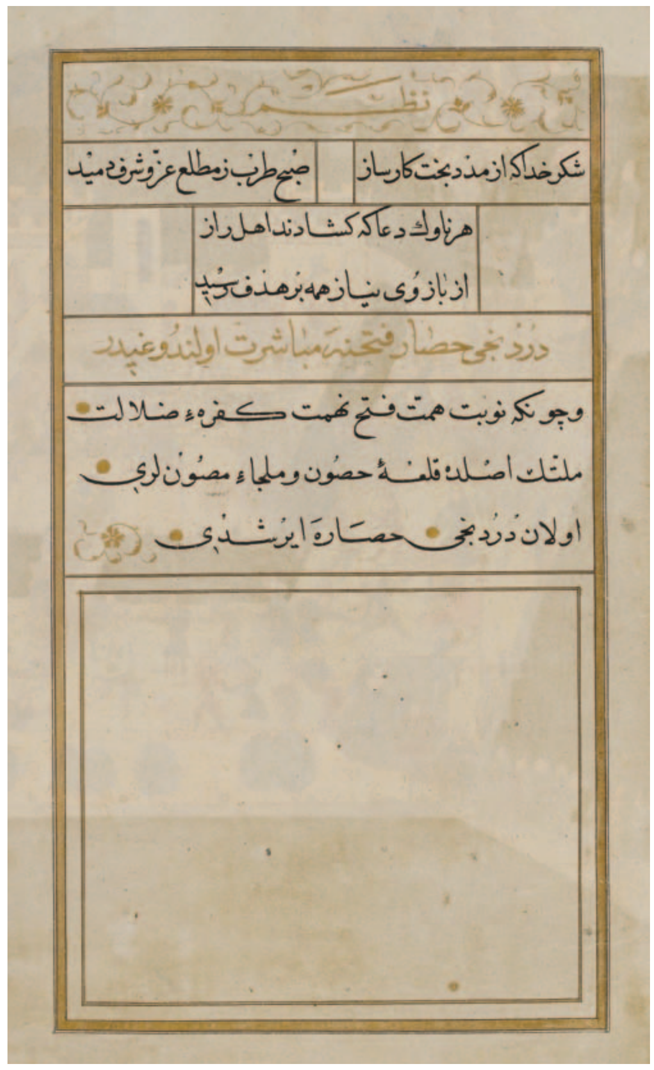

39a yüzinde bir lağım kazdurub içini bârût-ı siyâh ile dol-durub murâdât-ı fâside ve irâdât-ı kâsideleri buymış ki yüriyüş olub mahall-i izdihâm oldukda ol lağm-ı dâm-ı inhizâma âteş ideler ki guzât-ı ehl-i İslâm ol âteş-i bârût-fâmla harîk ve helâk olub gideler. Bu sebeble ‘asâkîr-i zafer-me'âsire kesr ü inhizâm ve cebr ü inti-kām vâki‘ ola. Hemân ki zikr olınan yeniçeri ağası ko-lından yüriyüş oldukda esnâ-yı cengde yeniçeri yoldaş-larından bir merd-i neberd-sâz ol cânibden içerüye bir kumbara-i âteşîn-pervâz endâz ider ki bi-hikmeti İlâhî ol kumbara-i ‘adû-tebâhî mezkûr olan lağıma güzâr ider. Hemân-dem bârût-ı lağım dutuşur ve lağıma yakın yirde bârût mahzeni var imiş şerâre-i âteş bârût mahze-nine dahi yetişür içinde olan

40a 39b

39b bârût-ı siyâh dahi dutuşur. Ol mahalde mecmû‘ olan sükkân-ı cehennemiyândan bî-hadd ü bî-pâyân düşmenân-ı dîn ü îmân âteş-i sûzânla harîk ve helâk olurlar. Mel‘ûnlar bu hâleti müşâhede itdüklerinde mukābeleye ve mukāvemeye mecâlleri kalmayub ‘asâkir-i İslâm gālib ve a‘dâ-yı dîn ü devlet mağlûb vâki‘ olub guzât-ı mücâhidîn ve kümât-ı murâbıtîn cevânib-i erba‘adan hücûm ve heybet ile içerüye girüb küffâr-ı eşrâra kılıç üşürüb bir yanadan darb-ı süyûf-ı âb-dâr ve bir yanadan hark-ı bârût-ı âteş-bâr muhassal-ı kelâm bir vechle kâr-ı zâr iderler ki kābil-i tezkâr eylemek muhâl[dür]. Âhir-i kâr darb-ı şemşîr-i âb-dârdan halâs ve hark-ı kebîr-i ‘azâb-ı nârdan menâs bulan küffâr hâr u zâr iç kal‘aya ya‘nî dördünci hisâra firâr eylediler. El-hamdü li’llâhi te‘âlâ.

40a Nazm:

“Allah’a şükür ki işleri halleden bahtın yardımıyla
Sevinç sabahı izzet ve şeref matla‘ından doğdu
Sır ehlinin attığı her dua oku
Niyaz koluyla amacına erişti”

Dördünci hisâr fethine mübâşeret olunduğıdur

Ve çünki nevbet-i himmet-i feth-nehmet kefere-i dalâlet-milletün asılda kal‘a-i hasûn ve melce’-i masûnları olan dördünci hisâra irişdi,

41a 40b

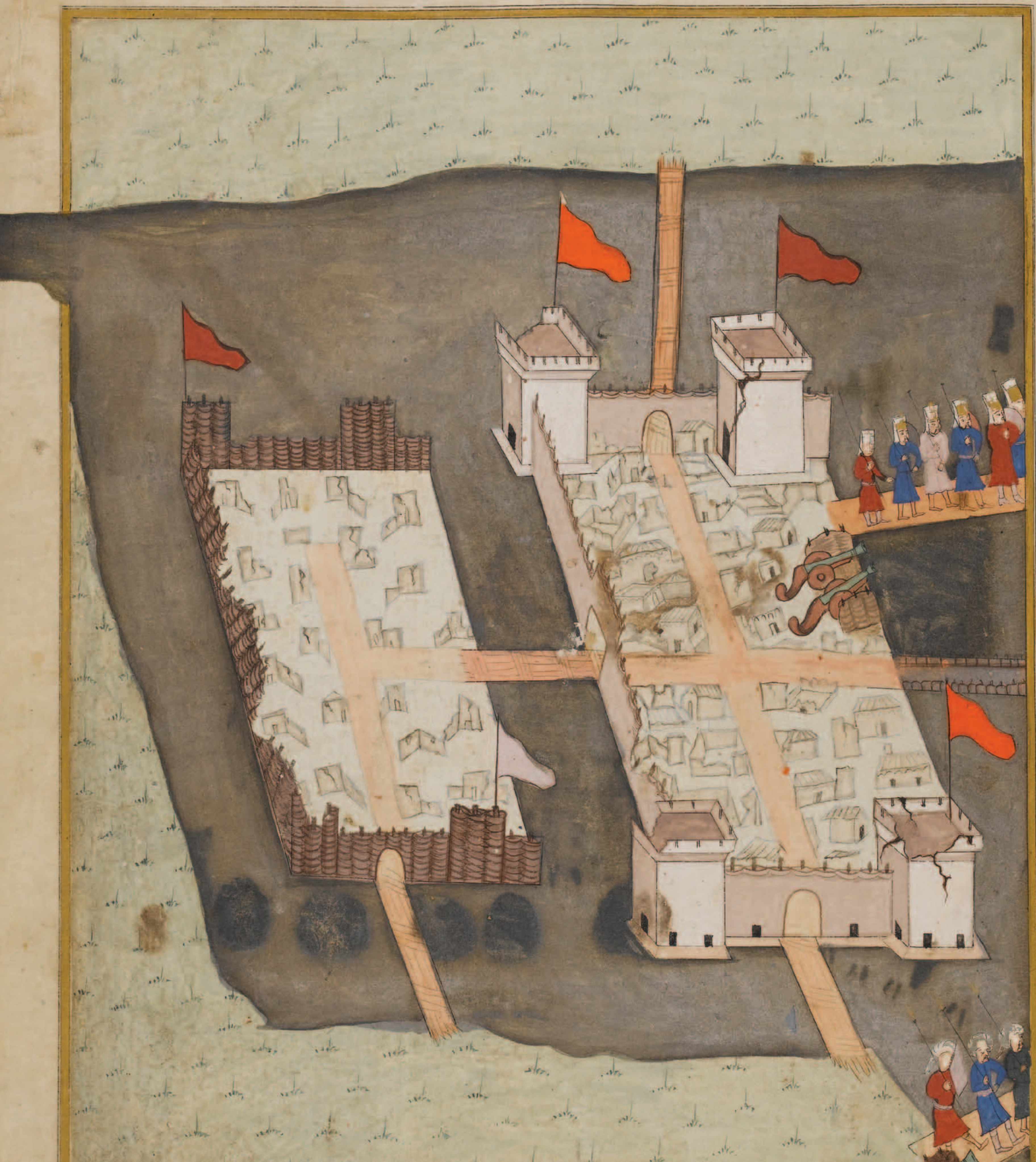

40b [İç kalenin zaptı ve Sigetvar muhasarasının sükutu]

41a [Sultan Süleyman'ın vefatını haber alan Sokollu Mehmed Paşa'nın Feridun Ahmed'in yanında üzüntü ile ağlaması]

پادشاه فردوس پناه انتقال ایتدکدنصکره
قلعه‌نك فتحی میسر اولوب غزات اسلام باشلر کسوب

وزیر اصابت تدبیر لباس فاخر ایله استمالت ایچون دیوان
قوروب باش کسورنلری تذکره ایتدوکیدر ٭

42a 41b

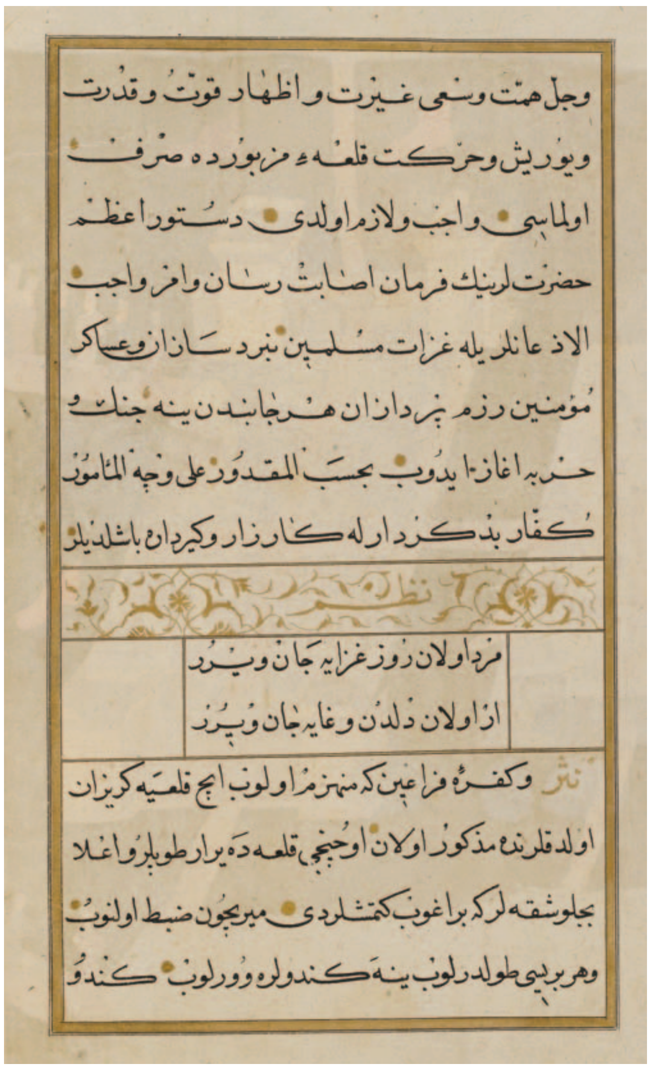
41b [Sigetvar'ın ele geçirilmesinde cesaret ve yararlılık gösteren askerlere Sokollu Mehmed Paşa tarafından bahşiş ve timar dağıtılması]

Pâdişâh-ı firdevs-penâh intikal itdükden sonra kal'anun fethi müyesser olub guzât-ı İslâm başlar kesüb vezîr-i isâbet-tedbîr libâs-ı fâhir ile istimâlet içün dîvân kurub baş getürenleri tezkire itdüğidür

42a [Sigetvar'ın harab haldeki birinci ve ikinci hisarları]

43a 42b

42b ve cell-i himmet ve sa'y-ı gayret ve izhâr-ı kuvvet ü kudret ve yürüyüş ve hareket kal'a-i mezbûrda sarf olması vâcib ve lâzım oldı düstûr-ı a'zam hazretlerinün fermân-ı isâbet-resân ve emr-i vâcibü'l-iz'ânlarıyla guzât-ı müslimîn-i neberd-sâzân ve 'asâkîr-i mü'minîn-i rezm-perdâzân her cânibden yine ceng ü harbe âğâz idüb bi-hasbi'l-makdûr 'alâ vechi'l-me'mûr küffâr-ı bed-kirdârla kâr-zâr u gîrdâra başladılar.

Nazm:

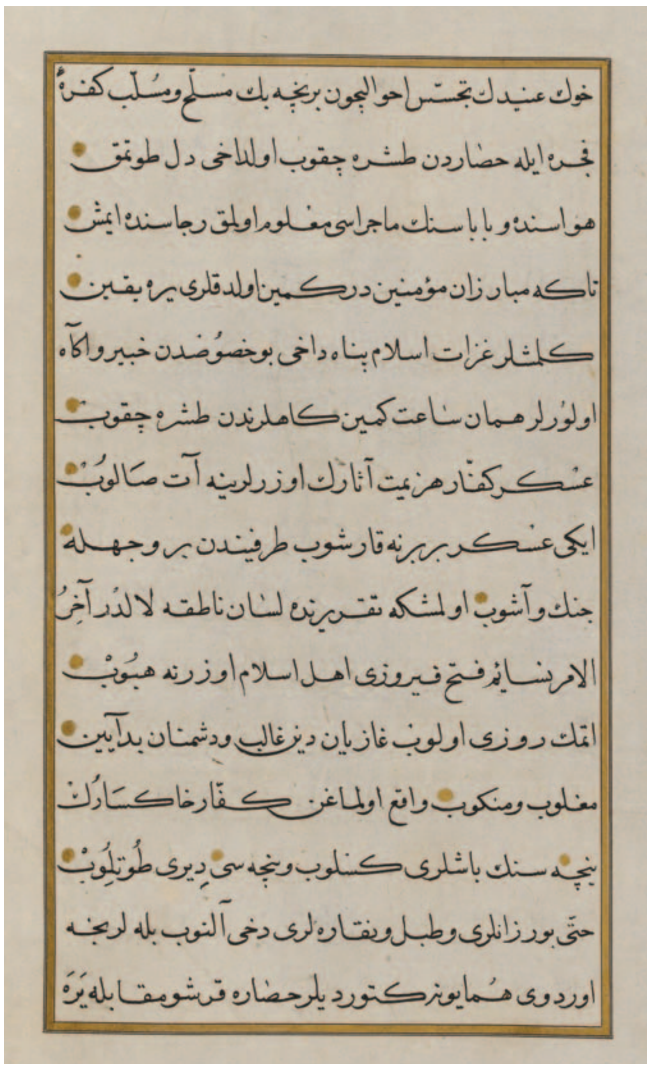
Merd olan rûz-ı gazâya cân virür
Er olan dilden vegāya cân virür

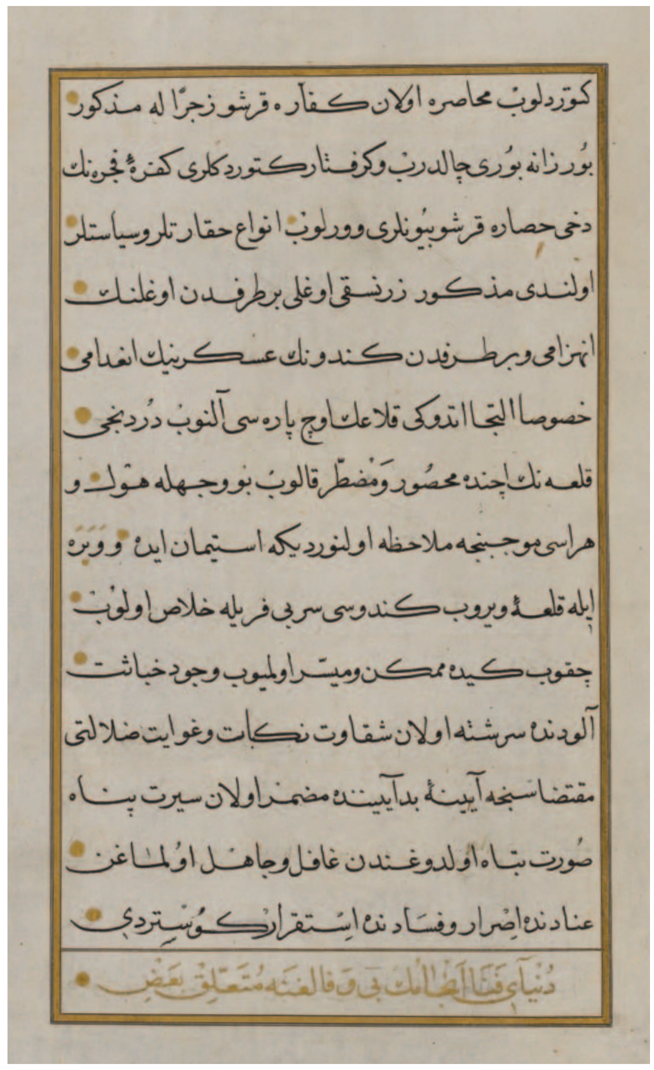
Nesr: Ve kefere-i ferâ'în ki münhezim olub iç kal'aya gürîzân olduklarında mezkûr olan üçünci kal'ada yarar toplar ve a'lâ bacaloşkalar ki bıragub gitmişlerdi mîrîçün zabt olınub ve her birisi doldurılub yine kendülere vurılub kendü

43a taşları ile başları hurd u hâş olınurdı ve anlardan gayrı dahi çok toplar kurılub ve kadr-ı kifâyetce odunlar yığdurılub kal'anun üzerine âteş-i sûzânlar yağdurılub küffâr-ı hâk-sârla muttasıl ve mütemâdî ceng ü âşûb olınurdı. Ve ol eyyâm-ı neberd-hengâmda düstûr-ı dilâver ve vezîr-i şîr-i ner Ferîdûn-fer ve Dârâ-der hazretleri 'asâkir-i nusret-eserden birkaç yüz dilâverler intihâb idüb etrâfa göndermişlerdi ki varub ahvâl-i a'dâdan haber bilüb ve dil getürelerdi. Meğer ki mezbûr Sigetvar hisârında mahsûr olan kefere-i fecerenün serdâr-ı bed-kirdârı olan Ziriniski-oğlı nâm la'în ü murdârun Conkara nâm hisâr ki makargâh-ı dalâlet-penâhıymış ve mezbûr pelîdün velîd-i 'anîdi ve sâ'ir tecemmülât-ı tecennüsâtı ol hisâr-ı nekbet-şi'ârda olurmış dilâverân-ı gāziyân-ı müslimîn ol hisâra yakın bir yire varub der-kemîn olub 'adûdan dil almağa fursat-bînlerken nâ-gâh mezkûr Ziriniski-oğlı'nun velîd-i pelîdi dahi atası olacak

44a 43b

43b hûk-ı ʻanîdün tecessüs-i ahvâliçün bir niçe bin müsellah ve müselleb kefere-i fecere ile hisârdan taşra çıkub ol dahi dil dutmak hevâsında ve babasınun mâcerâsı maʻlûm olmak recâsında imiş. Tâ ki mübârizân-ı mü'minîn der-kemîn oldukları yire yakın gelmişler guzât-ı İslâm-penâh dahi bu husûsdan habîr ü âgâh olurlar hemân sâʻat kemîngâhlarından taşra çıkub ʻasker-i küffâr-ı hezîmet-âsârun üzerlerine at salub iki ʻasker birbirine karuşub tarafeynden bir vechle ceng ü âşûb olmış ki takrîrinde lisân nâtıka-lâldür. Âhirü'l-emr nesâ'im-i feth-i fîrûzî ehl-i İslâm üzerine hübûb itmek rûzî olub gâziyân-ı dîn gālib ve düşmenân-ı bed-âyîn mağlûb ü menkûb vâkiʻ olmağın küffâr-ı hâk-sârun niçesinün başları kesilüb ve niçesi diri dutılub hattâ boruzanları ve tabl u nakāreleri dahi alınub bilelerince ordu-yı hümâyûna getürdiler. Hisâra karşu mukābele yire

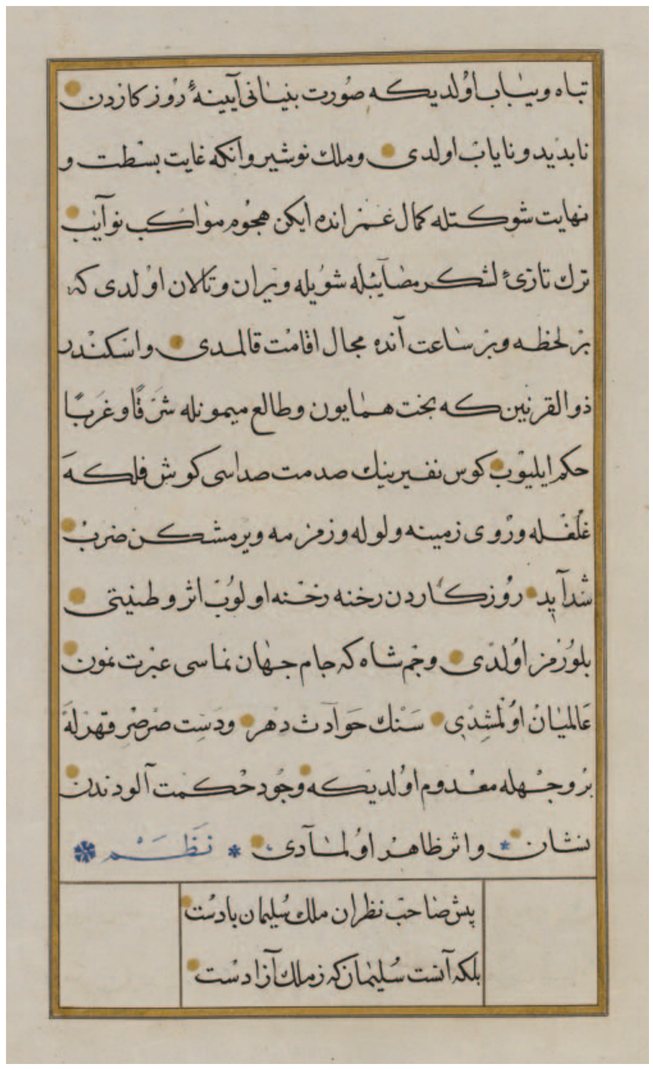
44a getürdilüb muhâsara olan küffâra karşu zecren-leh mezkûr boruzana borı çaldurub ve giriftâr getürdükleri kefere-i fecerenün dahi hisâra karşu boyunları vurılub envâʻ-i hakāretler ve siyâsetler olundı. Mezkûr Ziriniski-oğlı bir tarafdan oğlınun inhizâmı ve bir tarafdan kendünün ʻaskerinün inʻidâmı husûsâ ilticâ itdüği kılâʻun üç pâresi alınub dördünci kalʻanun içinde mahsûr ve muztarr kalub bu vechle hevl ü hirâsı mûcibince mülâhaza olınurdı ki istîmân ide ve vire ile kalʻayı virüb kendüsi ser-i bî-feriyle halâs olub çıkub gide. Mümkin ve müyesser olmayub vücûd-ı habâset-âlûdında serrişte olan şekāvet-i nekâbet ve gavâyet-i dalâleti muktezâsınca âyîne-i bed-âyîninde muzmer olan sîret-i penâh sûret-i tebâh olduğından gāfil ve câhil olmağın ʻinâdında ısrâr ve fesâdında istikrâr gösterdi.

Dünyâ-yı fenâ-encâmun bî-vefâlığına müteʻallık

45a 44b

44b **ba'z-ı kelâm-ı nasîhat-peyâmdur**

Vâsılân-ı kâmilân-ı ehl-i hakîkat ve mürşidân-ı sâlikân-ı râh-ı tarîkat *fa'tebirû yâ ûli'l-ebsâr*[18] emriyle bu 'âlem-i fânîye 'ayn-ı 'ibretle nazar idüb kemâl-i kiyâsetle ve hüsn-i firâsetle şöyle müşâhede eylemişler ki bu sarây-ı dünyâ finâ-yı fenâ ve külbe-i 'anâ ve pûte-i belâ ve kûre-i cefâymış. Ve bu cihânda sâkin olanlarun cemî'sine *küllü men 'aleyhâ fân*[19] fermânı 'âmm ve şâmil olub âyet-i *eynemâ tekûnû yudrikkümü'l-mevtü velev küntüm fî burûcin müşeyye-de*[20] hükmi nevâsî-i edânî vü ekâsîye nüvişte olmışdur.

Nazm:

"Feleğin köhne sarayı iki kapılı bir evdir
Orada ikamet etme zira ki gelip geçilen yoldur

Gerçi dünya hayatı şeker gibi tatlıdır
Ama öldürücü zehir de şekerle yoğrulmuştur"

Nesr: Ve erbâb-ı ma'rifet ü dâniş ve ashâb-ı bâsiret ü bîniş bu 'âlem-i şehâdetün 'adem-i bekâsına delâ'il-i vâzıha ve berâhîn-i kâtı'a ile bunları misâl getürmişler ki kasr-ı kasîrün küngüre-i eyvânı evc-i keyvânla da'vâyı tekâbül iderken mancınık-ı havâdis-i mütesâdimle şöyle

45a tebâh u yebâb oldı ki sûret-i bünyânı âyîne-i rûzgârdan nâ-bedîd ü nâ-yâb oldı. Ve mülk-i Nûşîrevân ki gâyet-i bastet ve nihâyet-i şevketle kemâl-i 'ömr anda iken hücûm-ı mevâkib-i nevâ'ib terk-i tâzî-i leşker-i mesâ'ible şöyle vîrân u talan oldı ki bir lahza ve bir sâ'at anda mecâl-i ikâmet kalmadı ve İskender-i Zü'l-karneyn ki baht-ı hümâyûn ve tâli'-i meymûnla şarkan ve garben hüküm eyleyüb kûs-ı nefîrinün sadmet-i sadâsı gûş-ı fe-leğe gulgule ve rûy-ı zemîne velvele ve zemzeme virmiş-ken darb-ı şedâ'id-i rûzgârdan rahne rahne olub eser ve tıyneti belürmez oldı ve Cem-şâh ki câm-ı cihân-nümâsı 'ibret-nümûn-ı 'âlemiyân olmışdı seng-i havâdis-i dehr ve dest-i sarsar-ı kahrla bir vechle ma'dûm oldı ki vücûd-ı hikmet-âlûdından nişân ve eser zâhir olmadı.

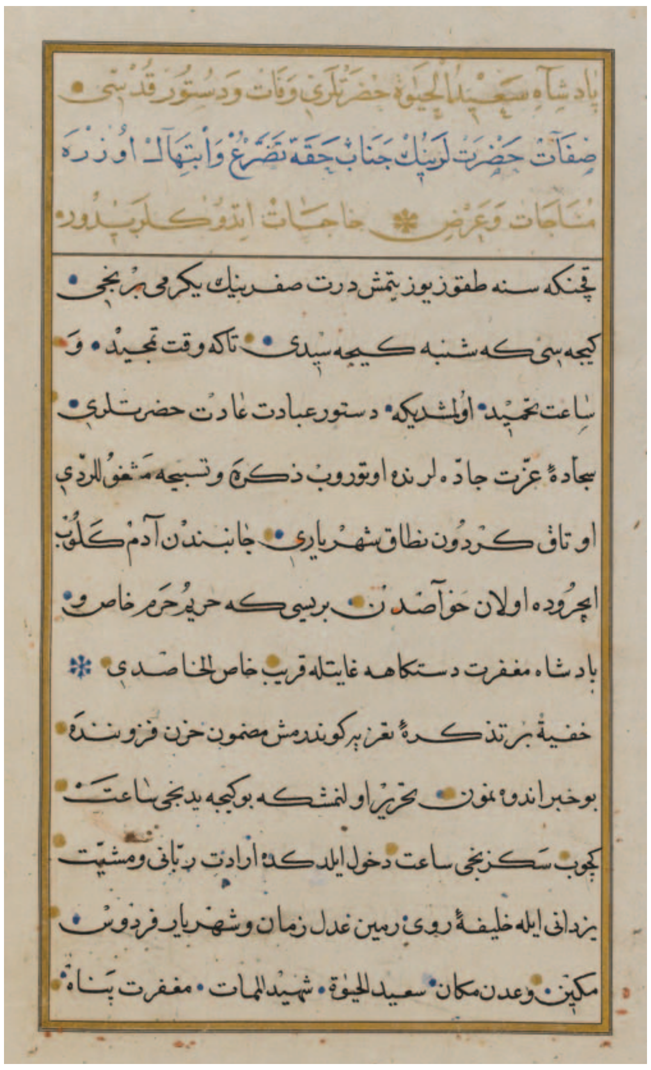
Nazm:

"Görüş sahiplerine göre Süleyman'ın mülkü yelden ibarettir
Aksine Süleyman mülkten âzâd olan kimsedir"

18 Kur'ân 59/2'den: "Ey akıl sahipleri! İbret alın."
19 Kur'ân 55/26: "Yer üzerinde bulunan her şey fanidir."
20 Kur'ân 4/78'den: "Her nerede olursanız olun ölüm size yetişir, son derece sağlam kaleler içinde de bulunsanız yine kurtulamazsınız."

46a 45b

45b Pâdişâh-ı sa'îdü'l-hayât hazretleri vefât ve düstûr-ı kudsî-sıfat hazretlerinün cenâb-ı Hakk'a tazarru' ve ibtihâl üzre münâcât ve 'arz-ı hâcât itdükleridür

Kaçan ki sene dokuz yüz yetmiş dört Safer'inün yigirmi birinci gicesi ki şenbe gicesiydi tâ ki vakt-i temcîd ve sâ'at-i tahmîd olmışdı ki düstûr-ı ibâdet-'âdet hazretleri seccâde-i 'izzet câddelerinde oturub zikre ve tesbîhe meşgûllerdi. Otak-ı gerdûn-nitâk-ı şehriyârî cânibinden âdem gelüb içerüde olan havâsdan birisi ki harîm-i harem-i hâs ve pâdişâh-ı mağfiret-destgâha gāyetle karîb hâssü'l-hâsdı hufyeten bir tezkire-i ta'ziye göndermiş. Mazmûn-ı hüzn-füzûnunda bu haber-i endûhnümûn tahrîr olunmış ki, "Bu gice yedinci sâ'at geçüb sekizinci sâ'at duhûl eyledükde irâdet-i Rabbânî ve meşiyyet-i Yezdânî ile halîfe-i rûy-ı zemîn-i 'adl-zemân ve şehriyâr-ı firdevs-mekîn ü 'adn-mekân sa'îdü'l-hayât şehîdü'l-memât mağfiret-penâh

46a rahmet-destgâh pâdişâh-ı gāzî hazretleri işbu finâ-yı dünyâ-yı fenâ-encâmdan sarây-ı ukbâ-yı bekā-makāma rıhlet eyleyüb nidâ-yı *ircı'î ilâ rabbiki râziyeten marziyye*[21] hükmiyle sa'âdet-i şehâdetle Rabbü'l-'izzet cânibine mürâca'at idüb *vallâhu yed'û ilâ dâri's-selâm*[22] da'vetine icâbet göstermişdür. *Kālû innâ li'llâhi ve innâ ileyhi râci'ûn*"[23] diyü nakl ve ta'bîr eylemişler. Ve etıbbâ-yı hâssadan pâdişâh-ı rahmet-hâh hazretlerine enîs ve karîb olan bir tabîb-i lebîb dahi gelüb bu haber-i hâ'il ve hadîs-i müşkili sırla gûş-ı hûş-ı hazret-i paşa-yı sâhib-re'ye ilkā vü inbâ eyleyüb pâdişâh-ı fermân-fezânun emr-i kader ü kazâya rızâsı müte'allık olduğını imzâ idicek düstûr-ı gam-dîde ve elem-çeşîde hazretlerinün dîde-i giryânlarınun hûn-âbe-i revânları deryâ-yı 'ummâna mümâsil ve sîne-i büryânlarınun dûd u duhânları sehâb-ı âsmâna mu'âdil oldı. Ve pâdişâh-ı gāzî hazretlerinün bir velâyetleri dahi bu bâbda zâhir olmışdur ki işbu gazâ-yı mübâreke müteveccih olduklarında

21 Kur'ân 89/28: "Hem hoşnut edici, hem de hoşnut edilmiş olarak Rabbine dön."
22 Kur'ân 10/25'ten: "Allah, selamet yurduna çağırıyor."
23 Kur'ân 2/156'dan: "Biz Allah'a aidiz ve sonunda O'na döneceğiz, derler."

47a 46b

46b cenâb-ı Feyyâz'dan hâtimet hayırlığın recâ buyurmışlardı ki kitâb-ı mezbûrun yukarısında mastûrdur. Ol murâd-ı şerîfleri dahi hâsıl olmışdur. Zikr olınan murâd-ı şerîflerinün husûle mevsûl olduğına işbu delâ'il-i vâzıha ve berâhîn-i kâtı'a vâfî vü kâfîdür ki bu sefer-i gazâ-yı garrâyla sevâb-ı cihâd-ictihâdla behre-mend olub ve hem şeref-i sa'âdet-i şehâdetle devlet-mend olmışlardur. Felâ-cerem murâd-ı şerîfleri hâsıl ve rûh-ı revânları rahmet-i Rahmân'a vâsıl olduğında şâ'ibe-i şübhe kalmamışdur. Ve târîh-i sâl-ı vefât-ı rahmet-âyâtları husûsında işbu kelâm-ı feyz-i ilhâm dahi işâret-i tâm ve şehâdet-i temâmdur. Et-târîhu li-vefâtihî:

Câ'e min hâtifi gaybin felehû târîhan
Rahima'llâhu 'aleyhi ebeden vâsi'aten

Nesr: Ki bu târîh-i emced cümel-i kebîr-i hurûf-ı ebced üzre dokuz yüz yetmiş dört 'aded vâki' olur.

Nazm:

İlâhî rahmeti olsun mü'ebbed
Riyâz-ı 'Adn olsun ana merkad

Şu denlü vâsi' eyle rahmetini
Muhît ola Muhammed ümmetini

47a

'Azîz idi nitekim bu cihânda
Pek ol denlü azîz it o cihânda

Şeh-i gâzîdür ol rahmet-penâhı
Bihişt olsun hemîşe câygâhı

Ana rahmet ki diye gâh u bî-gâh
Revân-ı pâki içün rahmetu'llâh

Nesr: Nitekim fudalâ'-i devrân ve şu'arâ'-yı zemândan kutb-ı felek-i belâgat merkez-i dâ'ire-i fesâhat dilîr-i meydân-ı îhâm müşîr-i dîvân-ı nazm u intizâm bâkiyyetü's-selef ve nakdiyyetü'l-halef Mevlanâ 'Abdü'l-bâkī ol sa'îdü'l-hayât ve şehîdü'l-memât meclis-i rahmet-i Rahmân'a dâhil ve 'Adn-ı rıdvân-mekâna vâsıl pâdişâh-ı mağfiret-âşiyânun mersiye-i marzıyyelerine müte'allık vâki' olan güftâr-ı belâgat-şi'âr mazmûnında ba'z-ı güftâr-ı 'ibret-âsâr nazm u inşâ eylemeğin erbâb-ı 'ukūl ve ashâb-ı fuhûle mûcib-i nasîhat içün bu mahalde zikr olundı.

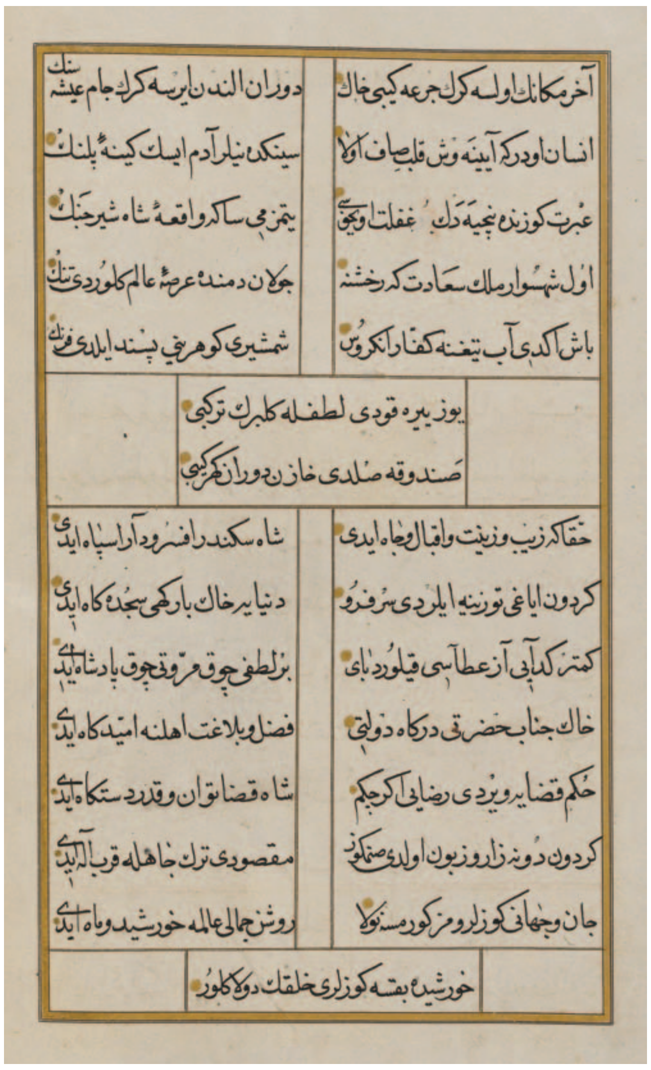
Nazm:

Ey pây-bend-i dâm-geh-i kayd-ı nâm u neng
Tâ key hevâ-yı meşgale-i dehr-i bî-direng

An ol güni ki âhir olub nev-bahâr-ı 'ömr
Berg-i hazâne dönse gerek rûy-ı lâle-reng

48a 47b

47b

Âhir mekânun olsa gerek cür'a gibi hâk
Devrân elinden irse gerek câm-ı 'ayşa seng

İnsân odur ki âyîne-veş kalbi sâf ola
Sînende n'eyler âdem isen kîne-i peleng

'İbret gözinde niçeye dek gaflet uyhusı
Yitmez mi sana vâkı'a-i şâh-ı şîr-ceng

Ol şeh-süvâr-ı mülk-i sa'âdet ki rahşına
Cevlân deminde 'arsa-i 'âlem gelürdi teng

Baş eğdi âb-ı tîgına küffâr-ı Üngürüs
Şemşîri gevherini pesend eyledi Fireng

Yüz yire kodı lutf-ile gül-berg-i ter gibi
Sandûka saldı hâzin-i devrân güher gibi

Hakkā ki zîb ü zînet ü ikbâl u câh idi
Şâh-ı Sikender-efser ü Dârâ-sipâh idi

Gerdûn ayağı tozına eylerdi ser-fürû
Dünyâya hâk-i bâr-gehi secdegâh idi

Kem-ter gedâyı az 'atâsı kılurdı bay
Bir lutfı çok mürüvveti çok pâdişâh idi

Hâk-i cenâb-ı hazreti dergâh-ı devleti
Fazl u belâgat ehline ümmîdgâh idi

Hükm-i kazâya virdi rızâyı eğerçi kim
Şâh-ı kazâ-tüvân u kader-destgâh idi

Gerdûn-ı dûna zâr u zebûn oldı sanmanuz
Maksûdı terk-i câh-ile kurb-i İlâh idi

Cân u cihânı gözlerümüz görmese n'ola
Rûşen cemâli 'âleme hûrşîd ü mâh idi

Hûrşîde baksa gözleri halkun dola gelür

48a

Zirâ görince hâtıra ol mehlikā gelür

Döksün sehâb kaddin anub katre katre kan
İtsün nihâl-i nârveni nahl-ı erguvân

Bu acılarla çeşm-i nücûm olsun eşk-bâr
Âfâkı dutsun âteş-i dilden çıkan duhân

Kılsun kebûd câmelerin âsümân siyâh
Geysün libâs-ı mâtem-i şâhı bütün cihân

Yaksun derûn-ı sîne-i ins ü perîde dağ
Nâr-ı firâk-ı Şâh Süleymân-ı kâm-rân

Kıldı firâz-ı küngüre-i 'arşı cilvegâh
Lâyık değüldi şânına hakkā bu hâk-dân

Murg-ı revânı göklere irdi hümâ gibi
Kaldı hazîz-i hâkde bir iki üstühân

Çâbük-süvâr-ı 'arsa-i kevn [ü] mekân idi
İkbâl ü 'izzet olmış idi yâr u hem-'inân

Serkeşlik itdi tevsen-i baht-ı sitîze-kâr
Düşdi zemîne sâye-i eltâf-ı Kird-gâr

Gün doğdı şâh-ı 'âlem uyanmaz mı hâbdan
Kılmaz mı cilve hayme-i gerdûn-cenâbdan

Yollarda kaldı gözlerümüz gelmedi haber
Hâk-i cenâb-ı südde-i devlet-me'âbdan

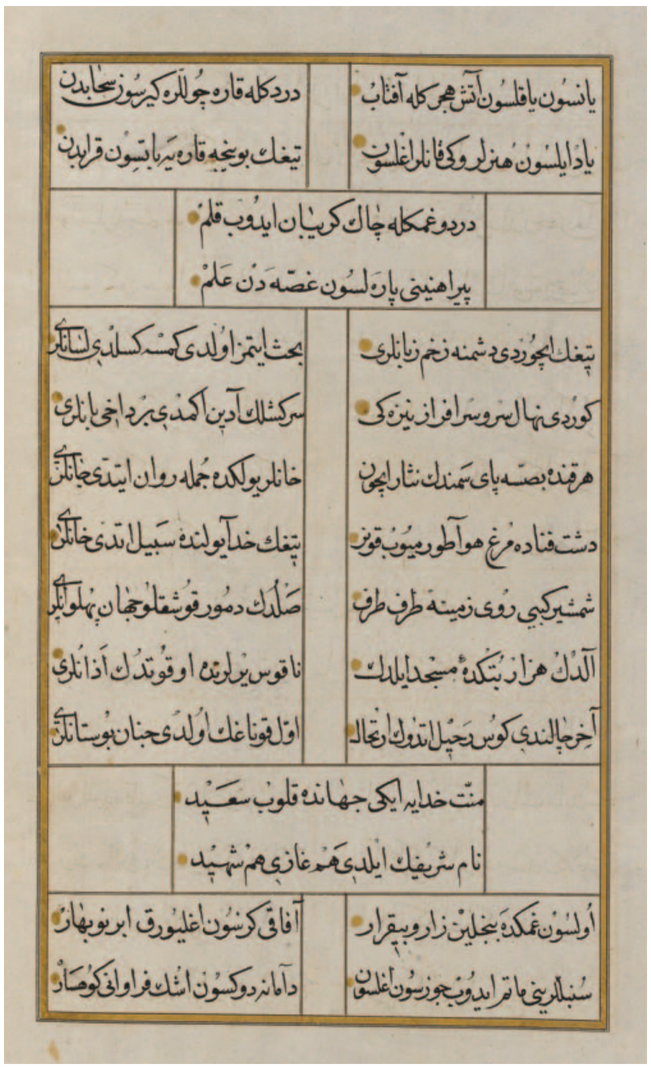
Reng-i 'izârı gitdi yatur kendü huşk-leb
Şol gül gibi ki ayru düşübdür gül-âbdan

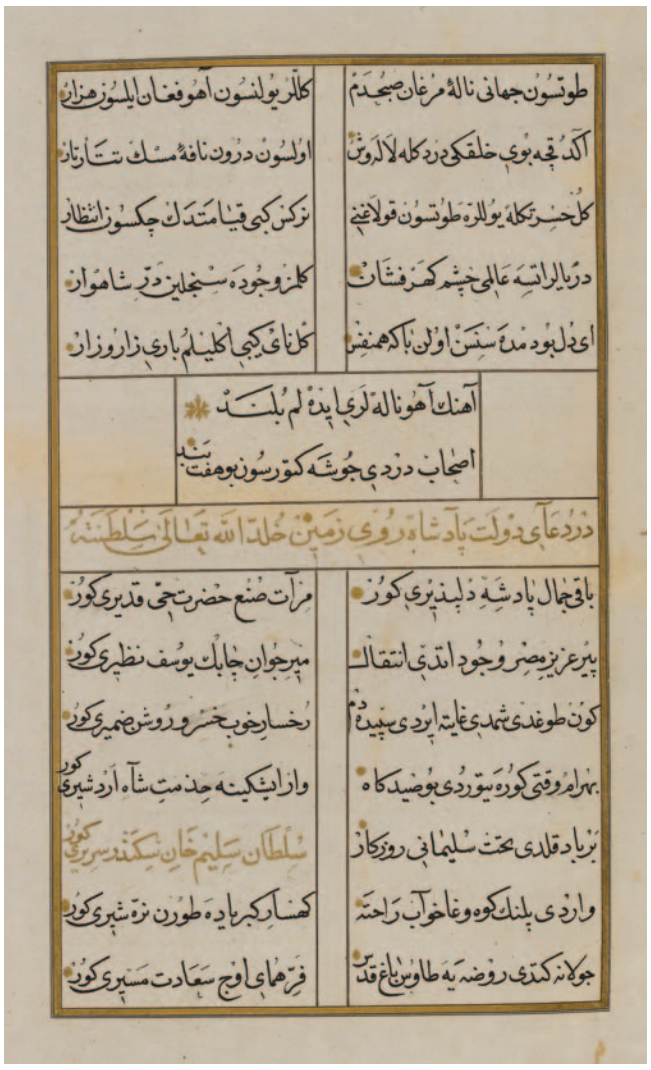
Gâhî hicâb-ı ebre girür Husrev[â] felek
Yâd eyledükçe lutfunı terler hicâbdan

Tıfl-ı sirişki yirlere girsün du'âm odur
Her kim gamundan ağlamaya şeyh u şâbdan

49a 48b

48b

Yansun yakılsun âteş-i hicrünle âfitâb
Derdünle kara çullara girsün sehâbdan

Yâd eylesün hünerlerüni kanlar ağlasun
Tîgun boyınca karaya batsun kırâbdan

Derd ü gamunla çâk-ı girîbân idüb kalem
Pîrâhenini pârelesün gussadan ʻalem

Tîgun içürdi düşmene zahm-ı zebânları
Bahs itmez oldı kimse kesildi lisânları

Gördi nihâl-i serv-i ser-efrâz-ı nîzeni
Serkeşlik adın anmadı bir dahi bânları

Her kande bassa pây-i semendün nisâr içün
Hânlar yolında cümle revân itdi cânları

Deşt-i fenâda murg-ı hevâ durmayup konar
Tîgun Hudâ yolında sebîl itdi hânları

Şemşîr gibi rûy-ı zemîne taraf taraf
Saldun demür kuşaklu cihân pehlevânları

Aldun hezâr büt-kedeyi mescid eyledün
Nâkūs yirlerinde okutdun ezânları

Âhir çalındı kûs-ı rahîl itdün irtihâl
Evvel konağun oldı cinân bûstânları

Minnet Hudâ'ya iki cihânda kılub saʻîd
Nâm-ı şerîfün eyledi hem gāzî hem şehîd

Olsun gamunda bencileyin zâr u bî-karâr
Âfâkı gezsün ağlayarak ebr-i nev-bahâr

Sünbüllerini mâtem idüb çözsün ağlasun
Dâmâne döksün eşk-i firâvânı kûhsâr

49a

Dutsun cihânı nâle-i murgān subh-dem
Güller yolınsun âh u figān eylesün hezâr

Andukça bûy-ı hulkunı derdünle lâle-veş
Olsun derûn-ı nâfe-i misk-i Tatâr târ

Gül hasretünle yollara dutsun kulağını
Nergis gibi kıyâmete dek çeksün intizâr

Deryâlar itse ʻâlemi çeşm-i güher-feşân
Gelmez vücûda sencileyin dürr-i şâh-vâr

Ey dil bu demde sensin olan bana hem-nefes
Gel nây gibi inleyelüm bârî zâr u zâr

Âheng-i âh u nâleleri idelüm bülend
Ashâb-ı derdi cûşa getürsün bu heft bend

Der-du'â-yı devlet-i pâdişâh-ı rûy-ı zemîn *halleda'llâhu te'âlâ saltanatehû*

Bâkî cemâl-i pâdişeh-i dil-pezîri gör
Mir'ât-ı sun'-ı hazret-i Hayy-ı Kadîr'i gör

Pîr-i ʻazîz-i Mısr-ı vücûd itdi intikāl
Mîr-i cüvân-ı çâbük-i Yûsuf-nazîri gör

Gün doğdı şimdi gāyete irdi sepîde-dem
Ruhsâr-ı hûb-ı husrev-i rûşen-zamîri gör

Behram-ı vakti gûre yitürdi bu saydgâh
Var işiğine hidmet-i Şâh Erdeşîr'i gör

Berbâd kıldı taht-ı Süleymân'ı rûzgâr
Sultân Selîm Hân-ı Sikender-serîri gör

Vardı peleng-i kûh-ı vegā hâb-ı râhata
Kûhsâr-ı kibriyâda duran nerre şîri gör

Cevlâna gitdi ravzaya tâvus-ı bâğ-ı kuds
Ferr-i hümây-ı evc-i saʻâdet-mesîri gör

50a 49b

49b İkbâl ü baht-ı husrev-i âfâk müstedâm
Rûh-ı revân-ı[24] şâh'a tahiyyât ve's-selâm

Der-du'â-yı devlet-i hazret-i Vezîr-i a'zam Muhammed Paşa *ebbeda'llâhu te'âlâ 'ömrehû ve devletehû*

Kıldukça şâh-ı 'âleme Hak fazl u rahmeti
Virsün cihânda hazret-i paşaya devleti

Sâhib-kırân-ı 'arsa-i iklîm-i saltanat
Ol dem ki kıldı mülk-i bekāya 'azîmeti

Ol cism-i pâki cânı gibi eyledi nihân
Âsûde kıldı hâl-i sipâh u ra'iyyeti

Halk-ı cihâna kırk sekiz gün duyurmadı
Bir hafta kıldı gayrılar ancak bu hâleti

Tedbîri gör ki irmedi kimse hayâline
Âsaf cihâna gelse göreydi vezâreti

Gayret kemerlerini kuşandı kılıç gibi
Aldı hisârı virdi Hudâ feth ü nusreti

Râhat yüzini görmedi çalışdı cânla
Çekdi efendisi yolına bunca zahmeti

Yâ Rab kemâl-i lutfuna kaldı senün hemân
Paşa kulun cihânda temâm itdi hidmeti

Âsîb-i dehr u âfet-i devr-i zemâneden
Hıfz u himâyet eyle bu sâhib-sa'âdeti

Dâ'im çerâğ-ı devlet ü bahtın münevver it
İki cihânda gönli murâdın müyesser it

Ba'de'n-nazm ve't-tafsîl vezîr-i musîbet-keşîdün kıssasına şürû' olundı

50a Pes düstûr-ı a'zam hazretleri hemân ol dem otağ-ı hâslarını halvet itdürüb ve içerü halvetine girüb girîbân-çâk ve dülbend-ber-hâk baş-'uryân sîne-sûzân hezârân hezârân girye vü figān itdükden sonra tazarru'-künân cenâb-ı Melik-i Müste'ân hazretlerine ki Kādıye'l-hâcât ve Mucîbü'd-da'vâtdur makāle-i münâcât ve 'urza-i hâcât eyleyüb bu nizâm-ı darâ'at-irtisâmı zikr eyledi.

Nazm:

"Ey bütün varlık kendisinden meydana gelen (Tanrı)
Güçsüz toprak seninle güç buldu

Senin varlığın suret kabul etmez
Ne sen kimseye benzersin ne kimse sana

Değişime uğramayan ancak sensin
Ölmemiş olan ve ölmeyecek olan sensin

Biz hepimiz faniyiz bekâ sadece sana hastır
Yücelik ve kutluluk mülkü senindir

Seni söylemeyen sussa daha iyidir
Seni anmayan unutulsa daha iyidir

Bize çare ver ki dostumuz yok
Sen kovarsan kime yüz çevirelim

Ey gam çekenlerin mûnisi bize acı
Ey çaresizlerin çaresi bize çare bul"

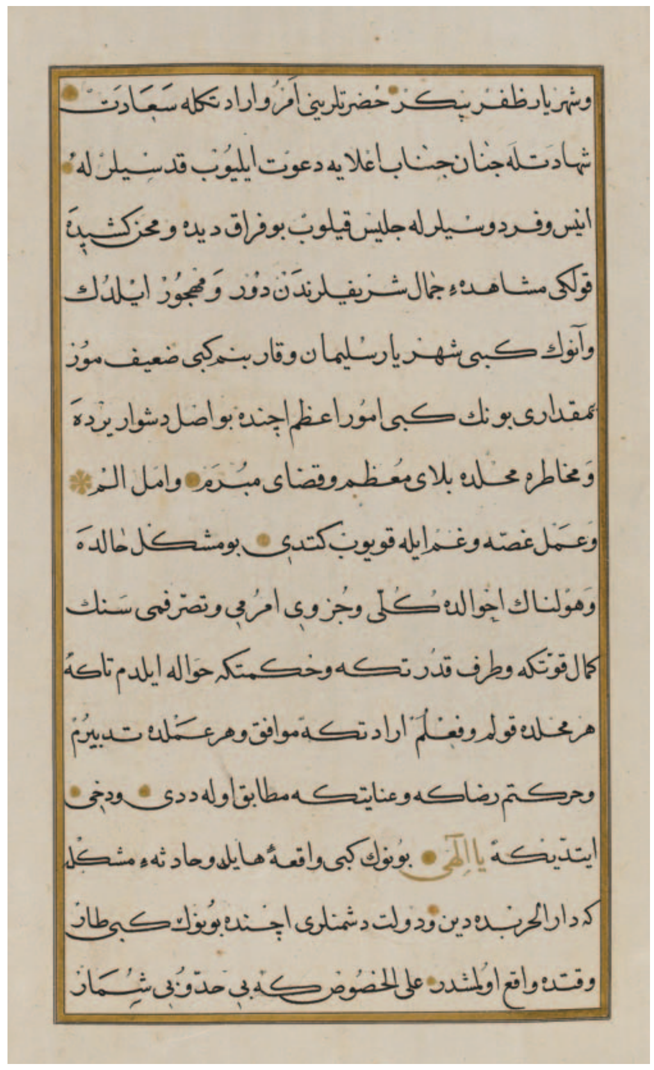
24 Metinde "rûh u revân" şeklindedir.

51a 50b

50b Nesr: Ve dahi eyitdi ki, "Yâ İlâhî! Ol Seyyid-i kâ'inât ve Mefhar-ı mevcûdat server-i ser-hayl-ı dergâh emîn-i esrâr-ı li-ma'a'llâhi habîbüke Muhammed Mustafâ'nun rûh-ı pâk-i şerîfleriçün ve mu'cizât-ı fütûh-âyâtları berekâtıçün ve sâ'ir enbiyâ vü evliyânun nübüvvetleri ve mu'cizât-ı velâyetleri ve kerâmetleriçün ve Çehâr-yâr-ı kirâm-ı zevi'l-ihtirâm ve âl u evlâd-ı 'izâm hazretlerinün âb-ı rûlarıçün ve meşâyıh-ı kibâr ve sâdât-ı ebrâr ve 'ulemâ ve sulehâ ve 'azîzlerün da'vât-ı tayyibât-ı icâbet-gâyâtlarıçün ve 'âdil ve gâzî pâdişâhlarun cezâ-yı cezîl-i bî-'adîlleriçün ve sevâb-ı gazâ-yı cemîlleri içün 'arş ve kürs ve kalem içün ve levh-i mahfûzda nüvişte olan rakam içün 'inâyet ve hidâyet eyle ki 'asâkir-i İslâm-ı nusret-irtisâm bereket-i âyet-i *nasrun mina'llâh*'dan[25] nasîb-i temâm ile mesrûr u handân olub ve zümre-i kefere-i bed-nâm züll ü inkisârla makhûr ve hızlân olalar." Ve dahi eyitdi ki, "Yâ İlâhî! Çünki pâdişâh-ı heft-kişver

51a ve şehriyâr-ı zafer-peyker hazretlerini emr ü irâdetünle sa'âdet-i şehâdetle cinân-ı cenâb-ı a'lâya da'vet eyleyüb kudsîlerle enîs ve firdevsîlerle celîs kılub bu firâk-dîde ve mihen-keşîde kulunı müşâhede-i cemâl-i şerîflerinden dûr ve mehcûr eyledün. Ve anun gibi şehriyâr-ı Süleymân-vakār benüm gibi za'îf-i mûr-ı bî-mikdârı bunun gibi umûr-ı a'zam içinde bu asl düşvâr yirde ve muhâtara mahalde belâ-yı mu'zam ve kazâ-yı mübrem ve emel-i elem ve 'amel-i gussa vü gam ile koyub gitdi. Bu müşkil hâlde ve hevl-nâk ahvâlde küllî ve cüz'î emrümi ve tasarrufumı senün kemâl-i kuvvetüne ve taraf-ı kudretüne ve hikmetüne havâle eyledüm. Tâ ki her mahalde kavlüm ve fi'lüm irâdetüne muvâfık ve her 'amelde tedbîrüm ve hareketüm rızâna ve 'inâyetüne mutâbık ola" didi. Ve dahi eyitdi ki, "Yâ İlâhî! Bunun gibi vâkı'a-i hâ'ile ve hâdise-i müşkile ki dârü'l-harbde dîn ü devlet düşmenleri içinde bunun gibi dar vakitde vâki' olmışdur 'ale'l-husûs ki bî-hadd ü bî-şümâr

25 Kur'ân 61/13'ten: "Yardım Allah'tandır."

52a 51b

51b ‘asâkir-i küffâr-ı şeytanet-âsâr kavm-i Ye’cûc gibi sedd-i ehl-i İslâm'a gezend ü zarar ve sedâd-ı şer‘-irtisâma halel ü keder virmekiçün etrâf u eknâfımuzı ihâta eyleyüb kıral-ı pür-dalâlleriyle çevremüzde tabur kurub oturub fitne vü fesâda kasd eylemişlerdür. Gayret-i dîn-i İslâm senündür ve nâmûs-ı tarîk-ı şer‘ ü ahkâm senündür. Bu umûr-ı vedî‘at-i saltanat ve cumhûr-ı emânet-i memlekete ve ‘asâkir-i hâzıraya ve hazâ’in-i ‘âmireye fütûr ve ihtilâl ve eser-i infi‘âl târî olmadın emn ü emânetle ve nehc-i sühûletle gurre-i mâh-ı rûy-ı saltanat turra-i müşk-bûy-ı memleket gevher-i dürc-i ‘izzet ahter-i burc-ı devlet zeyn-i baht-ı ‘adâlet zîver-i taht-ı celâlet zübde-i semt-i havâkīn-ı cihân netîce-i silsile-i âl-i ‘Osmân sâye-i lutf-ı Yezdân Sultân Selîm Hân hazretlerine teslîm eyleyem" diyü da‘vât-ı hâcât-ı mefrûzât ve seniyyât-ı münâcât-ı vâcibât ne ise tazarru‘ u ibtihâl ve tevakku‘ [u] ibtizâl üzre mahall-i itmâma irişdürüb *ve ufevvizu emrî ila'llâhi inna'llâhe basîrun bi'l-‘ibâd*[26]

52a âyet-i icâbet-gāyeti kırâ’etiyle makāl-i münâcâtı temâm ve ‘urza-i hâcâtı ihtimâm buyurdılar. Rabbü'l-‘izzet hazretleri ki müyessirü'l-murâdâtdur sâhib-i sa‘âdet hazretlerinün murâd-ı şerîflerin müyesser eyleyüb du‘âlarını kabûl ve hâcetlerini makbûl eyleye. *İnnehû ‘alâ külli şey’in kadîr*[27] *ve bi'l-icâbeti semî‘un ve habîrun.*

Nazm:

Temâm itdi du‘âyı çünki düstûr
Komadı bir sözi mahfî vü mestûr

Ne denlü var-ısa gönlinde hâcât
Kamu ‘arz eyledi ider münâcât

Nizâm-ı dîn ü devletdür murâdı
Mu‘în olsun ana Allâh-ı Hâdî

Anun kim çekdüği dîn gayretidür
Hak'un farzı Resûl'ün sünnetidür

Çü bî-sultân cihân vîrâna benzer
Ten-i pejmürde-i bî-câna benzer

Ki tahtun sâhibi Sultân Selîm Hân
Cülûs ide gelüb tahta şitâbân

Murâd-ı hazret-i paşa-yı a‘zam
Budur gayrı değül vallâhu a‘lem

Çü sâhib-devletün budur du‘âsı
Ki muhkem ola İslâm'un binâsı

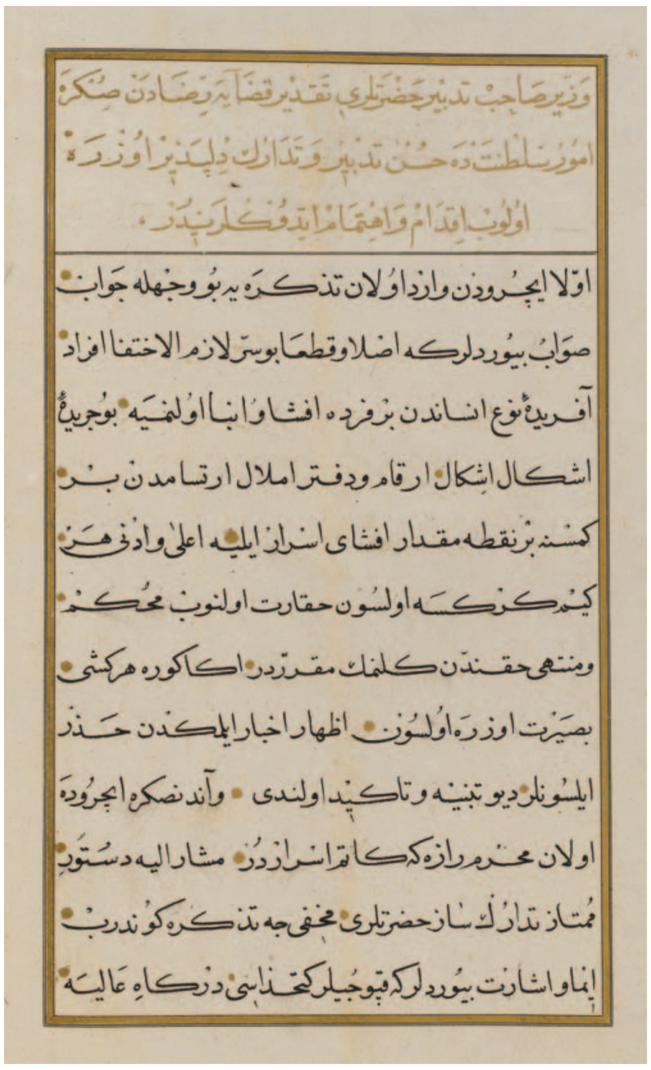
İlâhî bu du‘âyı müstecâb it
Muhammed ümmetine feth-i bâb it

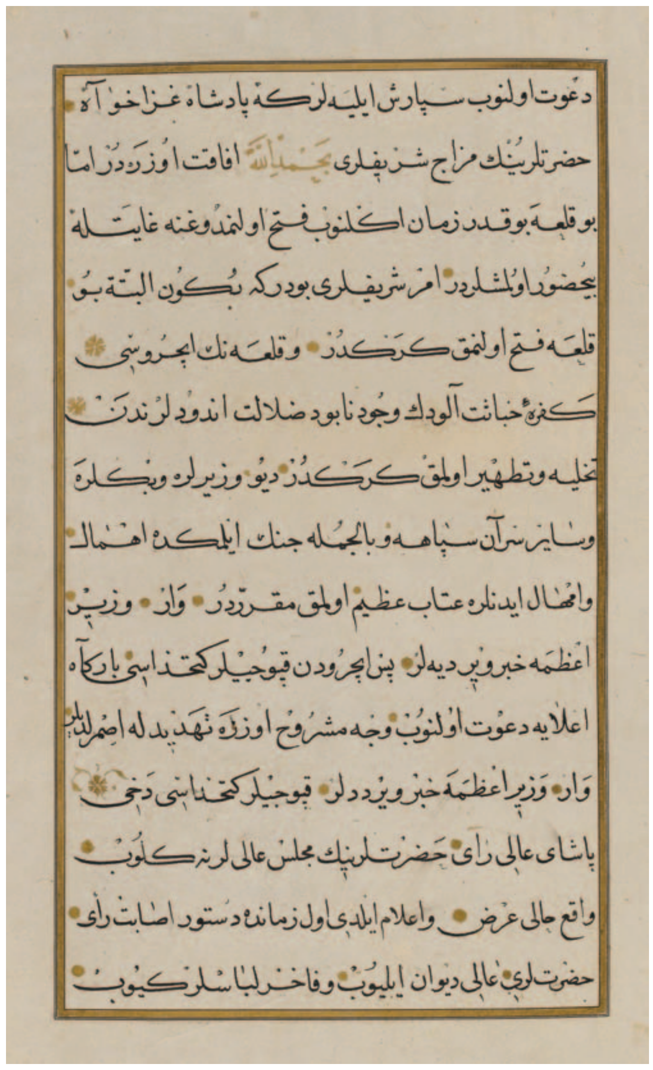
Be-hakk-ı Sûre-i Tâhâ vü Yâsîn
Kabûl olsun du‘â âmîn âmîn

26 Kur’ân 40/44’ten: “Ben işimi Allah’a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını görür, gözetir.”
27 Kur’ân 2/284, 3/189, 8/41’den: “Allah, herşeye kâdirdir.” Bu ifade başka âyetlerde de yer almaktadır.

53a 52b

52b **Vezîr-i sâhib-tedbîr hazretleri takdîr-i kazâya rızâdan sonra umûr-ı saltanatda hüsn-i tedbîr ve tedârük-i dil-pezîr üzre olub ikdâm ve ihtimâm itdükleridür**

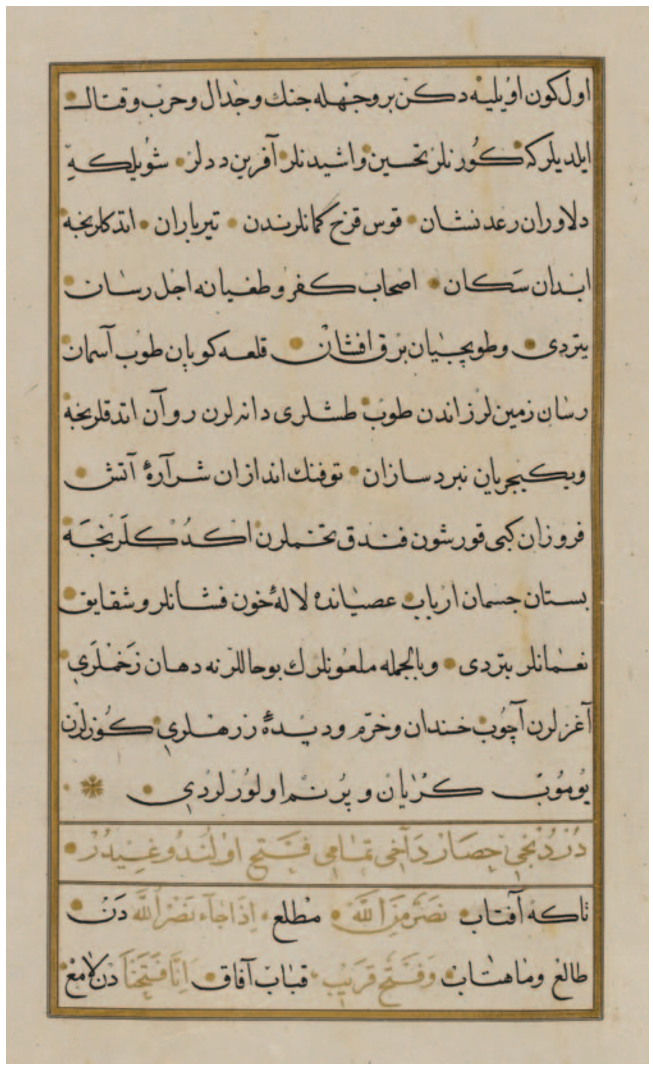
Evvelâ içerüden vârid olan tezkireye bu vechle cevâb-ı savâb buyurdılar ki, "Aslâ ve kat'â bu sırr-ı lâzımü'l-ihtifâ efrâd-ı âferîde-i nev'-i insândan bir ferde ifşâ vü inbâ olunmaya. Bu cerîde-i eşkâl-i işkâl-erkām u defter-i imlâl-irtisâmdan bir kimesne bir nokta mikdâr ifşâ-yı esrâr eyleye a'lâ vü ednâ her kim gerekse olsun hakāret olınub muhkem ve müntehî hakkından gelinmek mukarrerdür. Ana göre her kişi basîret üzre olsun. İzhâr-ı ahbâr eylemekden hazer eylesünler" diyü tenbîh ü te'kîd olundı. Ve andan sonra içerüde olan mahrem-i râza ki kâtim-i esrârdur müşârün-ileyh düstûr-ı mümtâz-ı tedârük-sâz hazretleri mahfîce tezkire gönderüb îmâ vü işâret buyurdılar ki, "Kapucılar kethudâsı dergâh-ı 'âlîye

53a da'vet olınub sipâriş eyleyeler ki, 'Pâdişâh-ı gazâ-hâh hazretlerinün mizâc-ı şerîfleri bi-hamdi'llâh ifâkat üzredür. Emmâ bu kal'a bu kadar zemân eğlenüb feth olunmaduğına gāyetle bî-huzûr olmışlardur. Emr-i şerîfleri budur ki bugün elbette bu kal'a feth olunmak gerekdür. Ve kal'anun içerüsi kefere-i habâset-âlûdun vücûd-ı nâbûd-ı dalâlet-endûdlarından tahliye ve tathîr olmak gerekdür' diyü vezîrlere ve beğlere ve sâ'ir serân-ı sipâha ve bi'l-cümle ceng eylemekde ihmâl ve imhâl idenlere 'itâb-ı 'azîm olmak mukarrerdür. Var vezîr-i a'zama haber vir" diyeler. Pes içerüden kapucılar kethudâsı bârgâh-ı a'lâya da'vet olınub vech-i meşrûh üzre tehdîdle ısmarladılar. "Var vezîr-i a'zama haber vir" didiler. Kapucılar kethudâsı dahi paşa-yı 'âlî-re'y hazretlerinün meclis-i 'âlîlerine gelüb vâki' hâli 'arz u i'lâm eyledi. Ol zemânda düstûr-ı isâbet-re'y hazretleri 'âlî dîvân eyleyüb ve fâhir libâslar geyüb

54a 53b

53b çehre-i sa'âdet-nümâlarında beşâşet ü gıbtat gösterüb, "Kimesne nesne zann eylemesün" diyü tertîb-i sâbık üzre kemâ-kân alub virüb kemâl mertebede ihtirâz iderdi. Kapucılar kethudâsı gelüb bu haberi virdüği gibi hemân ceng üzerinde olan vüzerâya ve beğlerbeğilere ve ümerâya ve sâ'ir serdârlara ve serân-ı sipâha ve her kula mükellef ve mu'temed çavuşlar gönderüb, "Pâdişâh hazretleri cânibinden bu vechle emr-i şerîf vârid oldı. Ve pâdişâh hazretlerinün murâd-ı şerîfleri hisârun fethidür. Bu bâbda bî-huzûrlukları vardur" diyü bildürdi. Ve 'asâkir-i İslâm['a] dahi, "Dem bu demdür ve gün bu gündür. Pâdişâh uğurına dîn gayretine çalışmak gerekdür. İnşâ'allâh baş kesenlere ve yoldaşlık idenlere istihkāklarına göre ri'âyet olunmak mukarrerdür" diyü envâ'-i va'deler ve istimâletler olundı. Gāziyân-ı müslimîn bu haber-i meserret-âyînle her birisi hoş-dil ve mütesellî-hâtır olmağın

54a ol gün öyleye değin bir vechle ceng ü cidâl ve harb u kıtâl eylediler ki görenler tahsîn ve işidenler âferîn didiler. Şöyle ki dilâverân-ı ra'd-nişân kavs-ı kuzah kemânlarından tîr bârân itdüklerince ebdân-ı segân-ı ashâb-ı küfr ü tuğyâna ecel resân yeterdi. Ve topcıyân-ı berk-efşân-ı kal'a-kûbân top-ı âsmân-resân-ı zemîn-i lerzândan top taşları dânelerin revân atduklarınca ve yeniçeriyân-ı neberd-sâzân-ı tüfeng-endâzân şerâre-i âteş-i fürûzân gibi kurşun fınduk tohumların ekdüklerince bostân-ı cismân-ı erbâb-ı 'isyânda lâle-i hûn-feşânlar ve şakāyık-ı nu'mânlar biterdi. Ve bi'l-cümle mel'ûnlarun bu hâllerine dehân-ı zahmları ağızların açub handân u hurrem ve dîde-i zırhları gözlerin yumub giryân ü pür-nem olurlardı.

Dördünci hisâr dahi temâmî feth olunduğıdur

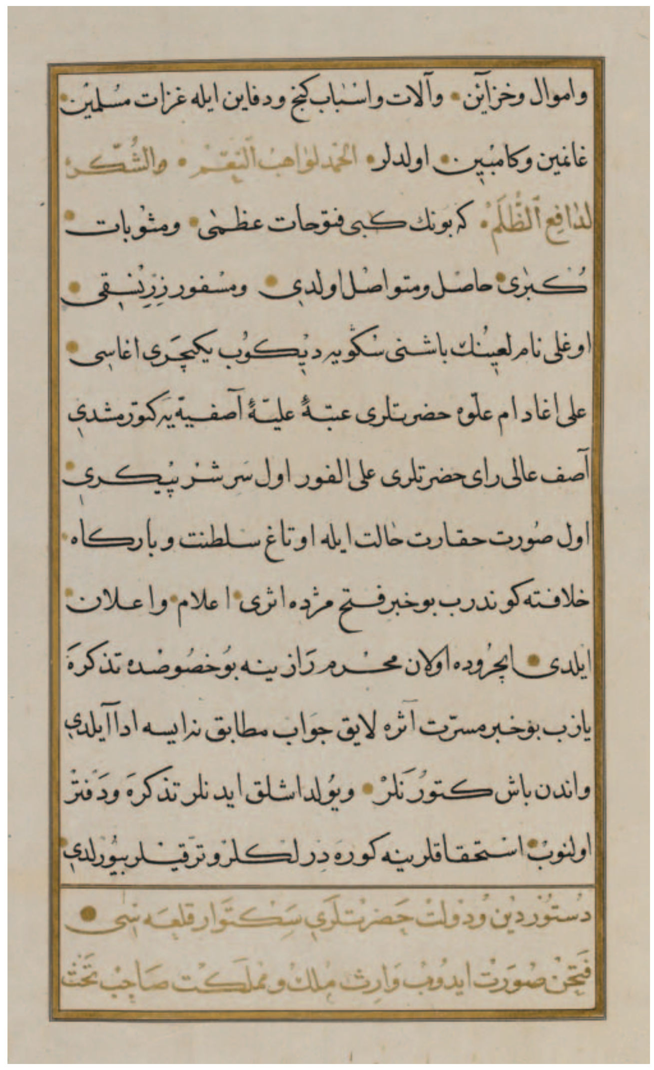
Tâ ki âfitâb-ı *nasrun mina'llâh*[28] matla'-ı *izâ câ'e nasru'l-lâh*'dan[29] tâli' ve mâhtâb-ı *ve fethun karîbün*[30] kıbâb-ı âfâk-ı *innâ fetahnâ*'dan[31] lâmi'

28 Kur'ân 61/13'ten: "Yardım Allah'tandır."
29 Kur'ân 110/1'den: "Allah'ın yardımı gelince."
30 Kur'ân 61/13'ten: "Ve yakın bir fetih."
31 Kur'ân 48/1: "Doğrusu biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik."

55a 54b

54b oldı gāziyân-ı İslâm-penâh âvâze-i "Allâh Allâh" ile ve gülbâng-ı salavât-ı "Muhammedün Resûlu'llâh" ile savlet ü salâbetle şöhret ü şehâmetle ʻazîm yüriyüş eyledüklerinde fırka-i müşrikîn ve zümre-i muʻânidîn cür'et-i müslimîn ve cesâret-i mü'minîne mütehammil olmayub mukābeleye tâkatleri kalmayıcak bi'z-zarûrî gıll-ı hızlân u inkisârı ve züll-i hezîmet ü ıztırârı ki tavk-ı laʻnet-i nekbet-peyvend der-gerden-i dalâletlerine bend idüb hezârân hezârân, "el-emân, el-emân!" diyü nâle-künân-ı tazarruʻ ve efgān idegördiler. Sûd-mend olmadı. ʻAle'l-husûs serdâr-ı kalʻa-i mezbûre olan laʻîn-i müşrik Ziriniski-oğlı hezâr çendân, "emân, emân!" diyü feryâd ü figān eyleyügördi. Kābil-i dermân olmayub âhir-i kâr dilîrân-ı feth-âsâr ve mübârizân-ı nusret-şiʻâr mecâl ve emân virmeyüb şemşîr-i bürrânla ser-i şekāvetini ten-i habâsetinden cüdâ eyleyüb ten-i habîs-sîreti âlâyiş-i hâk-i husrân ve ser-i şer-sûreti ârâyiş-i rumh u sinân vâkiʻ oldu. Ve hisâr içinde bulınan üsârâ

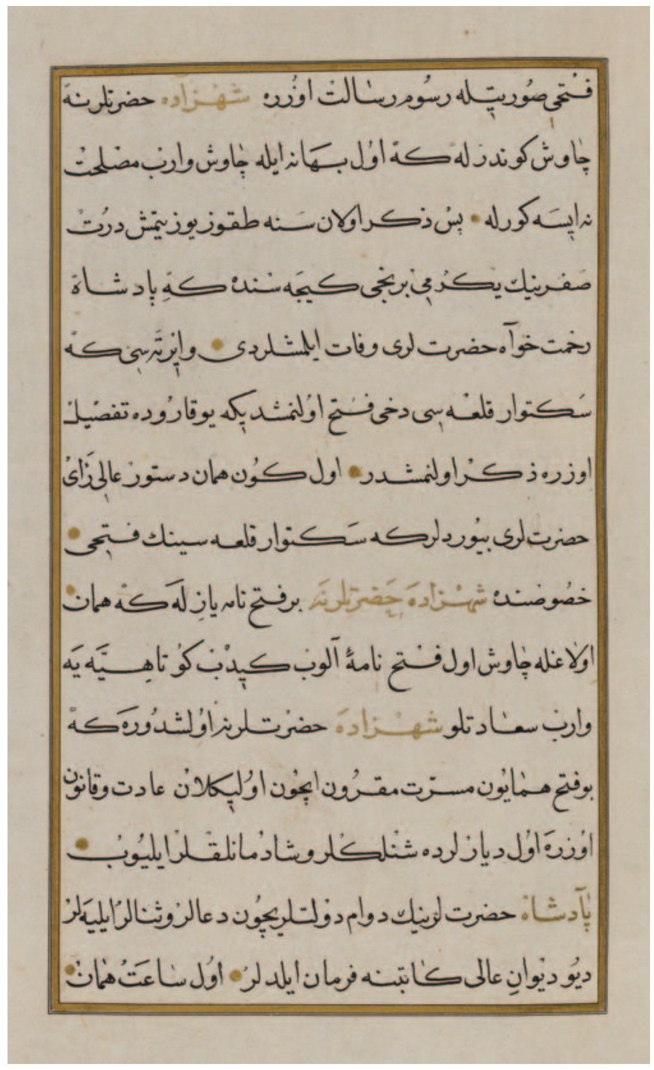
55a vü emvâl ve hazâ'in ve âlât ü esbâb-ı genc ü defâ'in ile guzât-ı müslimîn gānimîn ve kâm-bîn oldılar. *El-hamdü li-vâhibi'n-niʻam ve'ş-şükrü li-dâfiʻi'z-zulem* ki bunun gibi fütûhât-ı ʻuzmâ ve mesûbât-ı kübrâ hâsıl ve mütevâsıl oldı. Ve mesfûr Ziriniski-oğlı nâm laʻînün başını sünüye diküb Yeniçeri ağası ʻAlî Ağa *dâme ʻuluvvühû* hazretleri ʻatebe-i ʻaliyye-i âsafiyyeye getürmişdi. Âsaf-ı ʻâlî-re'y hazretleri ʻale'l-fevr ol ser-i şer-peykeri ol sûret-i hakāret-hâlet ile otağ-ı saltanat ve bârgâh-ı hilâfete gönderüb bu haber-i feth-i müjde-eseri iʻlâm ü iʻlân eyledi. İçerüde olan mahrem-i râz yine bu husûsda tezkire yazub bu haber-i meserret-esere lâyık cevâb-ı mutâbık ne ise edâ eyledi ve andan baş getürenler ve yoldaşlık idenler tezkire ve defter olınub istihkāklarına göre dirlikler ve terakkîler buyurıldı.

Düstûr-ı dîn ü devlet hazretleri Sigetvar kalʻası fethin sûret idüb vâris-i mülk ü memleket sâhib-i taht-ı

56a 55b

55b saltanat şehzâde hazretlerin da'vet itdüğidür

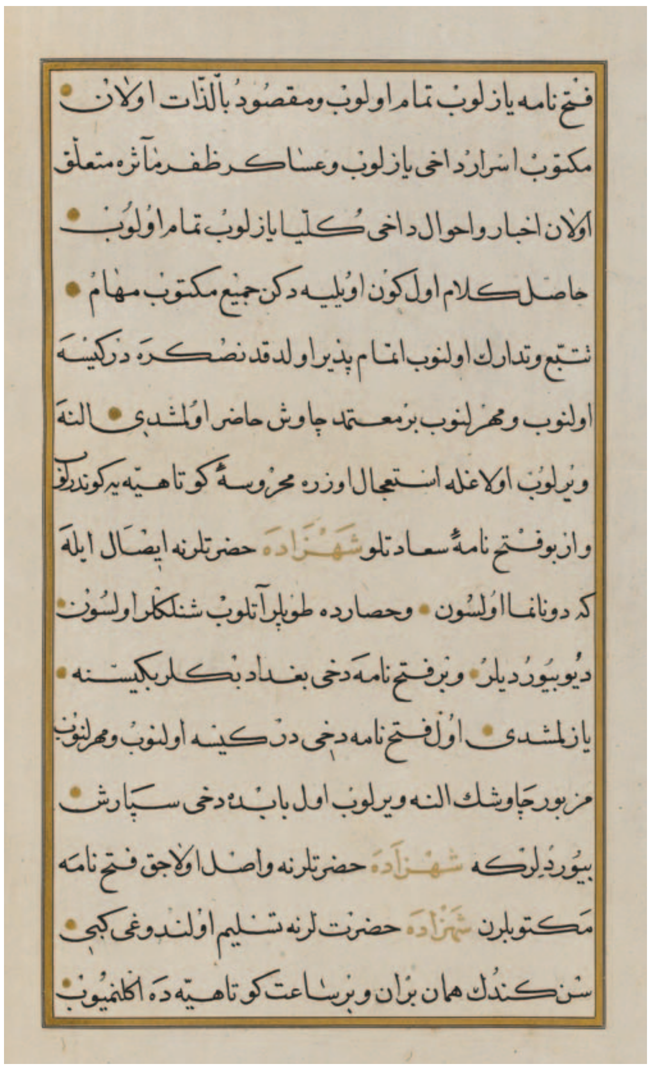
Âfitâb-ı âsmân-ı saltanat mâhtâb-ı âşiyân-ı hilâfet vâris-i milk ü milel hâris-i dîn ü düvel el-mümessil bi-nass-ı *inna'llâhe ye'müru bi'l-'adli ve'l-ihsân*[32] fahr-ı âl-i 'Osmân Sultân ibn Sultân es-Sultân Selîm Hân *ebbeda'llâhu devletehû* ve *hallede saltanatehû* hazretlerinün südde-i semiyye-i semâ-sîma ve 'atebe-i 'aliyye-i felek-fersâlarına cenâb-ı mağfiret-penâhî rahmet-destgâhî pâdişâh-ı gâzî *enâra'llâhu burhânehû* hazretlerinün vefâtı haberi 'arz u i'lâm olınub ve devlet ü sa'âdetle serîr-i saltanata ve mesned-i hilâfete gelüb cülûs-ı hümâyûn buyurmalarıçün taleb ve da'vet olunmak farz ve vâcib olmağın bu bâbda hüsn-i tedbîr ve tedârük-i dil-pezîr eylemek dîn ü devlete lâyık ve 'ırz-ı saltanata muvâfık olduğı ashâb-ı elbâb katında âfitâb-ı 'âlem-tâb gibi rûşen ve vâzıhdur. Düstûr-ı sâhib-re'y hazretleri bu husûsa bu vechle tedbîr ve bu resm-ile tedârük buyurdılar ki Sigetvar kal'asınun

56a fethi sûretiyle rüsûm-ı risâlet üzre şehzâde hazretlerine çavuş gönderile ki ol bahâne ile çavuş varub maslahat ne ise görile. Pes zikr olan sene dokuz yüz yetmiş dört Safer'inün yigirmi birinci gicesinde ki pâdişâh-ı rahmet-hâh hazretleri vefât eylemişlerdi ve irtesi ki Sigetvar kal'ası dahi feth olunmışdı ki yukaruda tafsîl üzre zikr olunmışdur ol gün hemân düstûr-ı 'âlî-re'y hazretleri buyurdılar ki, "Sigetvar kal'asınun fethi husûsında şehzâde hazretlerine bir feth-nâme yazıla ki hemân ulağla çavuş ol feth-nâmeyi alub gidüb Kütahiyye'ye varub sa'âdetlü şehzâde hazretlerine ulaşdura ki bu feth-i hümâyûn-ı meserret-makrûn içün olıgelen 'âdet ve kānûn üzre ol diyârlarda şenlikler ve şâd-mânlıklar eyleyüb pâdişâh hazretlerinün devâm-ı devletleriçün du'âlar ve senâlar eyleyeler" diyü dîvân-ı 'âlî kâtibine fermân eylediler. Ol sâ'at hemân

32 Kur'ân 16/90'dan: "Şüphesiz ki Allah, size adaleti ve iyilik yapmayı emreder."

57a 56b

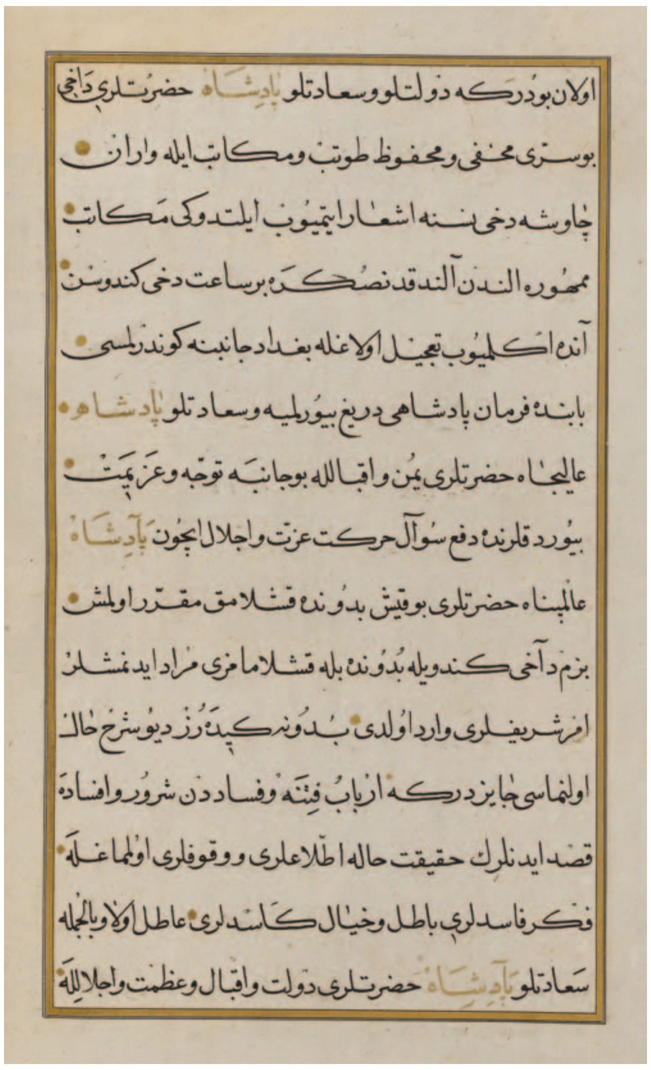

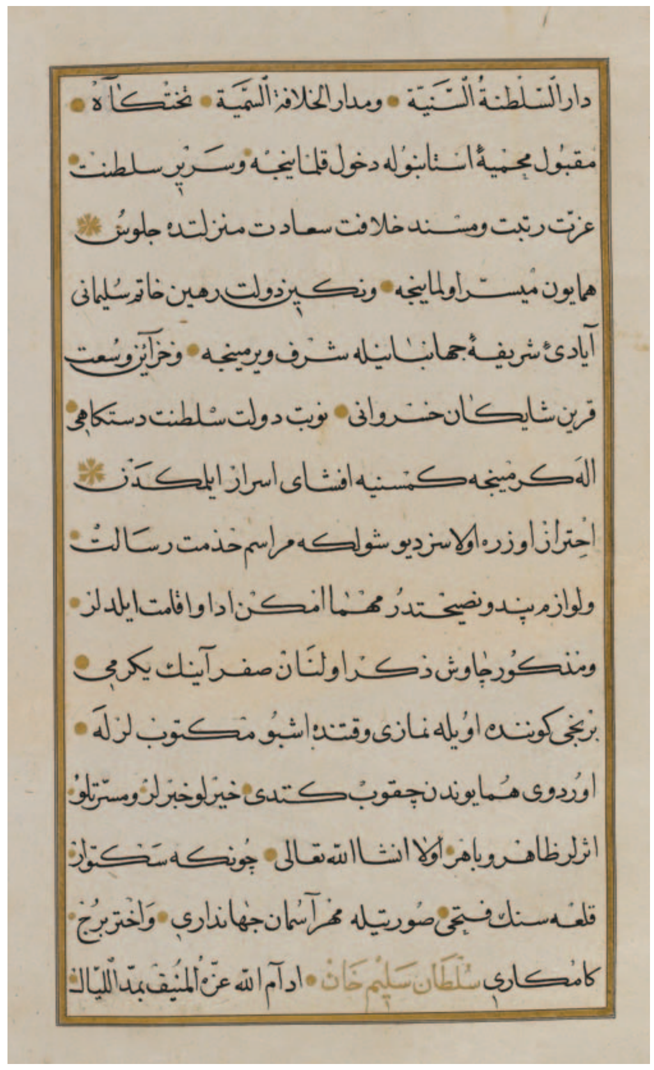
56b feth-nâme yazılub temâm olub ve maksûdu bi'z-zât olan mektûb-ı esrâr dahi yazılub ve ʻasâkir-i zafer-me'âsire müteʻallık olan ahbâr u ahvâl dahi külliyyen yazılub temâm olub hâsıl-ı kelâm ol gün öyleye değin cemîʻ-i mektûb-ı mehâmm tetebbuʻ ve tedârük olınub itmâm-pezîr oldukdan sonra der-kîse olınub ve mühürlenüb bir muʻtemed çavuş hâzır olmışdı eline virilüb ulağla istiʻcâl üzre mahrûse-i Kütahiyye'ye gönderilüb, "Var bu feth-nâmeyi saʻâdetlü şehzâde hazretlerine îsâl eyle ki donanma olsun ve hisârda toplar atılub şenlikler olsun" diyü buyurdılar. Ve bir feth-nâme dahi Bağdâd beğler-beğisine yazılmışdı. Ol feth-nâme dahi der-kîse olınub ve mühürlenüb mezbûr çavuşun eline virilüb ol bâbda dahi sipâriş buyurdılar ki, "Şehzâde hazretlerine vâsıl olacak feth-nâme mektûbların şehzâde hazretlerine teslîm olunduğı gibi sen kendün hemân bir ân ve bir sâʻat Kütahiyye'de eğlenmeyüb

57a yine ulağa süvâr olub ber-vech-i istiʻcâl Bağdâd'a varub Bağdâd beğlerbeğisine teslîm olacak feth-nâmeyi dahi Bağdâd beğlerbeğisine teslîm idesin. Bu bâbda gereği gibi taʻcîl idüb yolda izde menâzilde ve merâhilde eğlen-mekden be-gâyet ihtirâz üzre olasın. Ve bi'l-cümle bu husûsda istiʻcâl olunmakda makdûr-ı beşeriyyet ne mer-tebede mümkin ve mutasavver ise zuhûra getürüb ikdâm u ihtimâm eylemek gereksin" diyü sipâriş idüb muhkem tenbîh ü teşdîd buyurdılar. Ve süvâr-ı semend-i meydân-ı saltanat şehriyâr-ı kâm-kâr-ı ʻâlî-menzilet hazretleri-ne daʻvet-i cülûs-ı taht-ı hilâfet içün yazılan mektûbda, "Rikâb-ı meymenet-makrûn devlet ü saʻâdetle bu cânibe munsarıf olıcak ʻavâtıf-ı ʻaliyye-i husrevânî zuhûr idüb istiʻcâl üzre gelüb irişmeğe ʻinâyet ve himmet olına. Ve bu sırr-ı lâzımü'l-ihtifâ bu cânibde ʻasâkir içinde şâyiʻ ol-makdan kemâl mertebede sıyânet üzredür. Lâyık

58a 57b

57b olan budur ki devletlü ve sa'âdetlü pâdişâh hazretleri dahi bu sırrı mahfî ve mahfûz dutub ve mekâtîb[33] ile varan çavuşa dahi nesne iş'âr itmeyüb iletdüği mekâtîb-i memhûre elinden alındukdan sonra bir sâ'at dahi kendüsin anda eğlemeyüb ta'cîl ulağla Bağdâd cânibine gönderilmesi bâbında fermân-ı pâdişâhî dirîg buyurılmaya. Ve sa'âdetlü pâdişâh-ı 'âlî-câh hazretleri yümn ü ikbâlle bu cânibe teveccüh ü 'azîmet buyurduklarında def'-i su'âl-i hareket-i 'izzet ü iclâl içün, 'Pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretleri bu kış Budun'da kışlamak mukarrer olmış. Bizüm dahi kendüyle Budun'da bile kışlamamızı murâd idinmişler. Emr-i şerîfleri vârid oldı. Budun'a giderüz' diyü şerh-i hâl olunması câ'izdür ki erbâb-ı fitne vü fesâddan şürûr ve ifsâda kasd idenlerün hakîkat-i hâle ıttılâ'ları ve vukūfları olmamağla fikr-i fâsidleri bâtıl ve hayâl-ı kâsidleri 'âtıl ola. Ve bi'l-cümle sa'âdetlü pâdişâh hazretleri devlet ü ikbâl ve 'azamet ü iclâlle

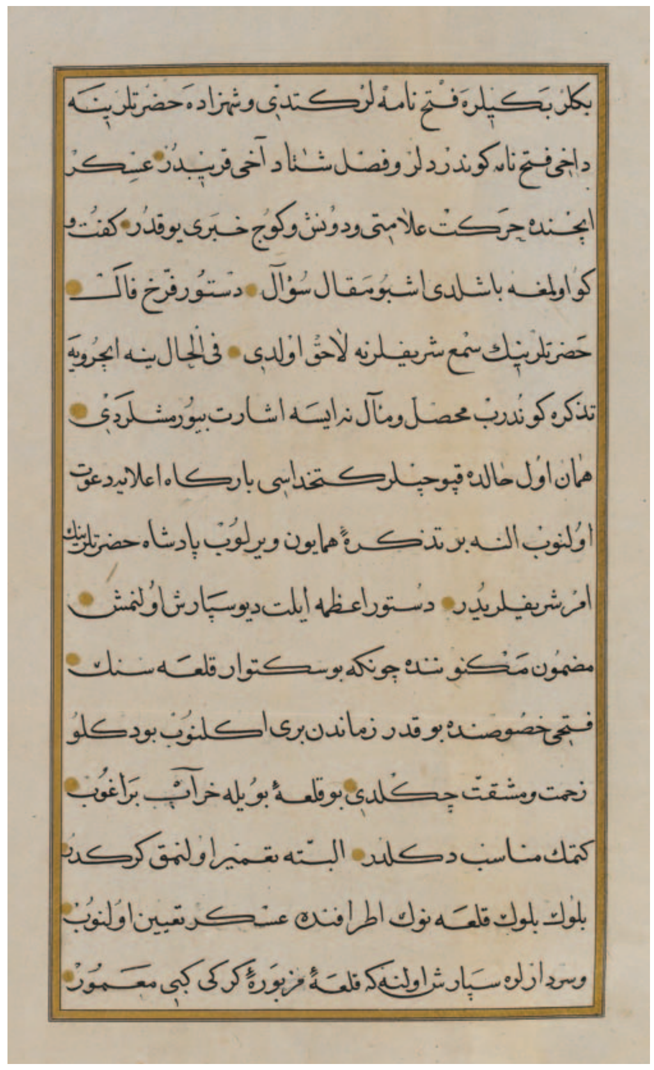
58a dârü's-saltanati's-seniyye ve medârü'l-hilâfeti's-semiyye tahtgâh-ı makbûl mahmiyye-i İstanbul'a duhûl kılmayınca ve serîr-i saltanat-ı 'izzet-rütbet ve mesned-i hilâfet-i sa'âdet-menziletde cülûs-ı hümâyûn müyesser olmayınca ve nigîn-i devlet-rehîn-i hâtem-i Süleymânî eyâdî-i şerîfe-i cihân-bânî-ile şeref virmeyince ve hazâ'in-i vüs'at-karîn-i şâygân-ı Husrevânî nevbet-i devlet-i saltanat-destgâhî ele girmeyince kimesneye ifşâ-yı esrâr eylemekden ihtirâz üzre olasız" diyü şol ki merâsim-i hidmet-i risâlet ve levâzım-ı pend ü nasîhatdür mehmâemken edâ ve ikâmet eylediler ve mezkûr çavuş zikr olınan Safer ayınun yigirmi birinci gününde öğle namâzı vaktinde işbu mektûblarla ordu-yı hümâyûndan çıkub gitdi. Hayırlu haberler ve meserretlü eserler zâhir ve bâhir ola. İnşâ'allâhu te'âlâ. Çünki Sigetvar kal'asınun fethi sûretiyle mihr-i âsmân-ı cihân-dârî ve ahter-i burc-ı kâm-kârî Sultân Selîm Hân *edâma'llâhu 'izzehü'l-münîf bi-meddi'l-leyâl*

33 Metinde "mekâtib" şeklindedir.

59a 58b

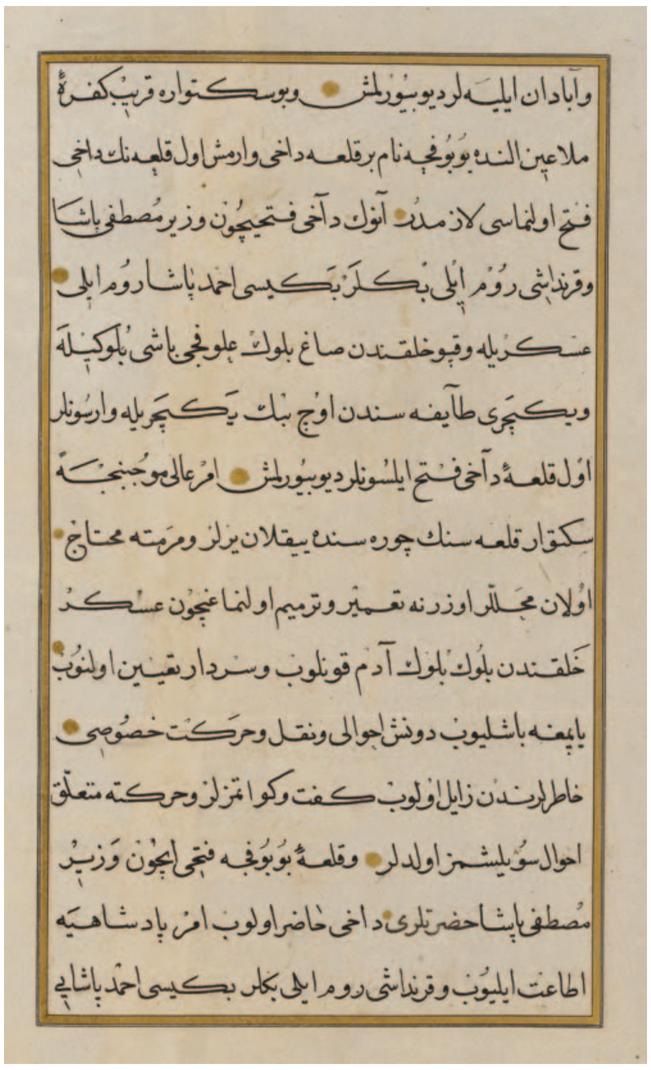

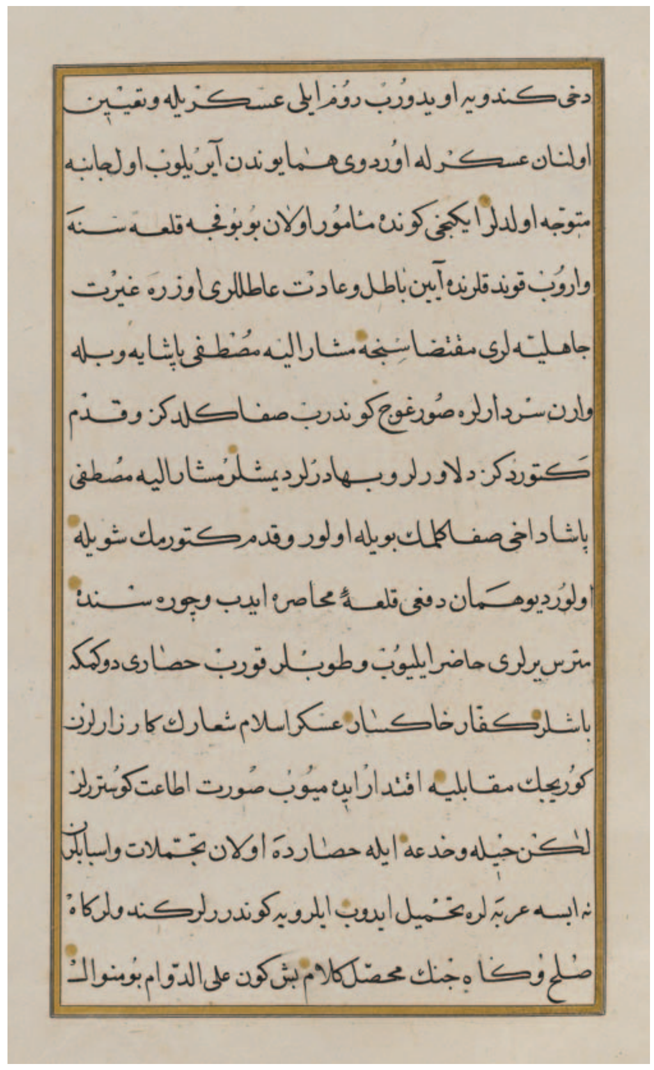
58b *ve'l-eyyâm ve rabata etnâbe 'ömrihî bi-evtâdi'l-hulûd ve'd-devâm* hazretlerine irsâl-i peyâm müyesser oldı ve min-ba'd 'asker içinde ve taşrada her ne evzâ' ve ahbâr olsa merhûm pâdişâh-ı gâzînün hayâtı zemânında içerüye ne vechle tezkire yazılub gönderilürdi ve içerüden cevâb-ı şerîf vârid olub ne vechle 'amel olınurdı yine ol üslûb-ı mergūb üzre her ne kazıyye vâki' olsa tezkire yazılub içerüye gönderilüb ve cevâb çıkub mûcibiyle 'amel olurdı. Emmâ her ne husûs olsa tezkire içerüde hem-râz olan sıddîk refîka gönderilürdi. Ol dahi cevâb yazub yine taşraya düstûr-ı a'zam hazretlerine îsâl iderlerdi. Düstûr-ı a'zam dahi, "Emr-i pâdişâhî bu vechle olmışdur" diyü her ne kazıyye olsa cevâb virüb itmâm ü ihtimâm buyururlardı. Mübhem ve meşkûk nesne kalmazdı. Ol günlerde ki kal'a-i Sigetvar feth olınub temâm olmışdı 'asker halkı dönüş recâsında olub göç olmasın mukarrer bilürlerdi. Gördiler ki kal'adur feth olundı ve serhadde

59a beğlerbeğilere feth-nâmeler gitdi ve şehzâde hazretlerine dahi feth-nâme gönderdiler ve fasl-ı şitâ dahi karîbdür 'asker içinde hareket 'alâmeti ve dönüş ve göç haberi yokdur güft ü gû olmağa başladı. İşbu makāl-i su'âl düstûr-ı ferruh-fâl hazretlerinün sem'-i şerîflerine lâhık oldı fi'l-hâl yine içerüye tezkire gönderüb muhassal u me'âl ne ise işâret buyurmışlardı. Hemân ol hâlde kapucılar kethudâsı bârgâh-ı a'lâya da'vet olınub eline bir tezkire-i hümâyûn virilüb, "Pâdişâh hazretlerinün emr-i şerîfleridür. Düstûr-ı a'zama ilet" diyü sipâriş olunmış. Mazmûn-ı meknûnında, "Çünki bu Sigetvar kal'asınun fethi husûsında bu kadar zemândan beri eğlenüb bu denlü zahmet ve meşakkat çekildi bu kal'ayı böyle harâb bıragub gitmek münâsib değildür. Elbette ta'mîr olunmak gerekdür. Bölük bölük kal'anun etrâfında 'asker ta'yîn olınub ve serdârlara sipâriş olına ki kal'a-i mezbûreyi gereği gibi ma'mûr

60a 59b

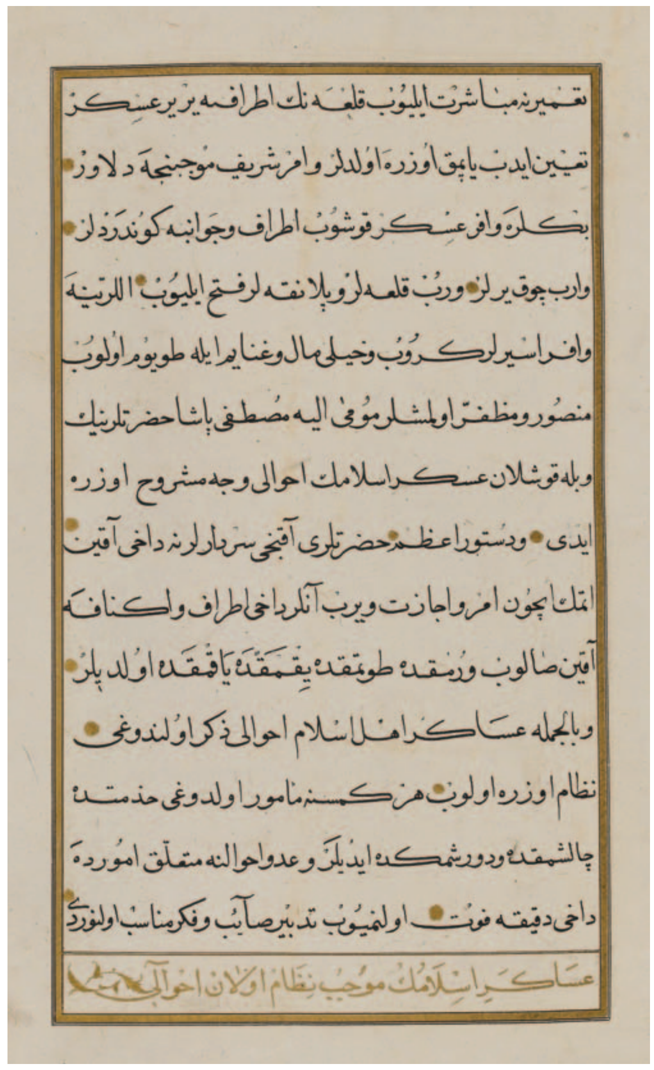
59b ve âbâdân eyleyeler" diyü buyurılmış ve, "Bu Sigetvar'a karîb kefere-i melâʿîn elinde Bobofça nâm bir kalʿa dahi varmış. Ol kalʿanun dahi feth olunması lâzımdur. Anun dahi fethiçün Vezîr Mustafâ Paşa ve karındaşı Rumili beğlerbeğisi Ahmed Paşa Rumili ʿaskeriyle ve kapu halkından sağ bölük ʿulûfecibaşı bölüğiyle ve yeniçeri tâʾifesinden üç bin yeniçeriyle varsunlar ol kalʿayı dahi feth eylesünler" diyü buyurılmış. Emr-i ʿâlî mûcibince Sigetvar kalʿasınun çevresinde yıkılan yirler ve meremmete muhtâc olan mahaller üzerine taʿmîr ü termîm olunmağıçün ʿasker halkından bölük bölük âdem konılub ve serdâr taʿyîn olınub yapmağa başlayub dönüş ahvâli ve nakl ü hareket husûsı hâtırlarından zâʾil olub güft ü gû itmezler ve harekete müteʿallık ahvâl söyleşmez oldılar. Ve kalʿa-i Bobofça fethi içün Vezîr Mustafâ Paşa hazretleri dahi hâzır olub emr-i pâdişâhîye itâʿat eyleyüb ve karındaşı Rumili beğlerbeğisi Ahmed Paşa'yı

60a dahi kendüye uydurub Rumili ʿaskeriyle ve taʿyîn olınan ʿaskerle ordu-yı hümâyûndan ayrılub ol cânibe müteveccih oldılar. İkinci günde meʾmûr olan Bobofça kalʿasına varub konduklarında âyîn-i bâtıl ve ʿâdet-i ʿâtılları üzre gayret-i câhiliyyeleri muktezâsınca müşârün-ileyh Mustafâ Paşa'ya ve bile varan serdârlara sorguç gönderüb, "Safâ geldinüz ve kadem getürdinüz dilâverler ve bahâdırlar" dimişler. Müşârün-ileyh Mustafâ Paşa dahi, "Safâ gelmek böyle olur ve kadem getürmek şöyle olur" diyü hemân defʿî kalʿayı muhâsara idüb ve çevresinde meteris yirleri hâzır eyleyüb ve toplar kurub hisârı döğmeğe başlar. Küffâr-ı hâk-sâr ʿasker-i İslâm-şiʿârun kâr-zârların göricek mukâbeleye iktidâr idemeyüb sûret-i itâʿat gösterürler. Lâkin hîle vü hudʿa ile hisârda olan tecemmülât ve esbâbların ne ise ʿarabalara tahmîl idüb ilerüye gönderürler. Kendüler gâh sulh ve gâh ceng muhassal-ı kelâm beş gün ʿale'd-devâm bu minvâl

61a 60b

60b üzre hîle vü hud'a iderler. Bir gice kal'a kapusın açub çıkub gidüb gürîzân olurlar ve kal'ada bârûthânelerine âteş vurub top otı dutuşub kal'a feth olınur. Bu husûsda dergâh-ı 'âlîye feth-nâme gönderürler. 'Arz-nâmeleri vârid oldukda düstûr-ı a'zam hazretleri âferîn-nevâz mektûb-ı mahabbet-sâz gönderüb istimâletler olınub ve emr-i şerîf-i pâdişâhî dahi yazılub irsâl olundı ki, "Ol kal'a dahi gereklü kal'adur. Ta'mîr ü termîm itdüresiz ki yapılub ma'mûr oldukdan sonra içine er konıla ve ol etrâfda kefere-i fecere elinde olan kılâ' ve kurâdan varmağa kābil olan yirlerine ve fethi mümkin olan hisârlarına dahi yanunca olan 'asâkir-i müslimînden yarar beğlere vâfir 'asker koşub gönderesiz ki varub yakub ve yıkub feth ü fütûhlar eyleyeler" diyü buyurıldı. Zikr olınan emr-i şerîf ve istimâlet-nâmeler mûmâ-ileyh Mustafâ Paşa'ya gönderilüb vusûl buldukda emr-i pâdişâhî üzre 'amel idüb kal'a-i mezbûrenün

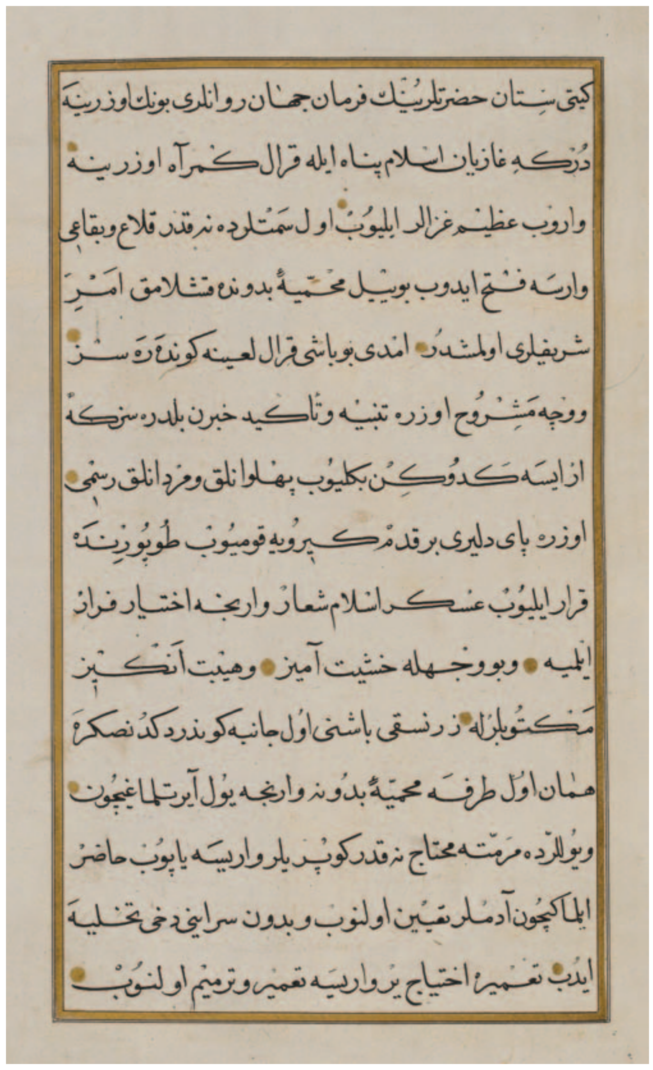
61a ta'mîrine mübâşeret eyleyüb kal'anun etrâfına yir yir 'asker ta'yîn idüb yapmak üzre oldılar ve emr-i şerîf mûcibince dilâver beğlere vâfir 'asker koşub etrâf u cevânibe gönderdiler. Varub çok yirler vurub kal'alar ve palankalar feth eyleyüb ellerine vâfir esîrler girüb ve hayli mâl u ganâ'im ile doyum olub mansûr u muzaffer olmışlar. Mûmâ-ileyh Mustafâ Paşa hazretlerinün ve bile koşılan 'asker-i İslâm'un ahvâli vech-i meşrûh üzre idi. Ve düstûr-ı a'zam hazretleri akıncı serdârlarına dahi akın itmek içün emr ü icâzet virüb anlar dahi etrâf u eknâfa akın salub vurmakda dutmakda yıkmakda yakmakda oldılar ve bi'l-cümle 'asâkir-i ehl-i İslâm ahvâli zikr olunduğı nizâm üzre olub her kimesne me'mûr olduğı hidmetde çalışmakda ve dürüşmekde idiler. Ve 'adû ahvâline müte'allık umûrda dahi dakīka fevt olunmayub tedbîr-i sâ'ib ve fikr-i münâsib olınurdı.

'Asâkir-i İslâm'un mûcib-i nizâm olan ahvâli

62a 61b

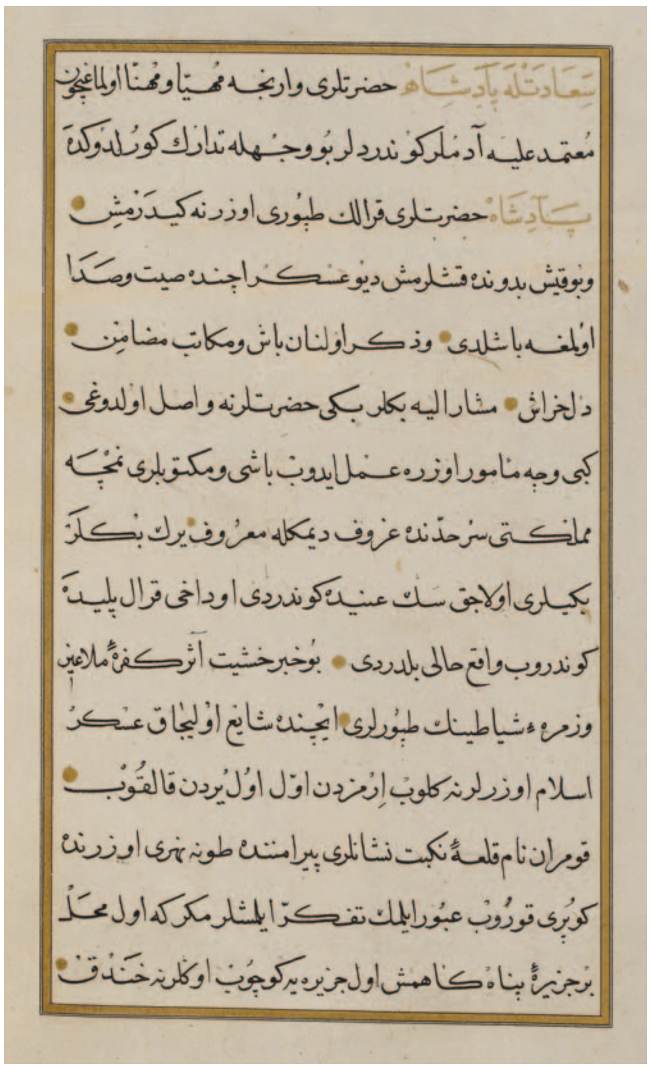
61b **görüldükden sonra kıral-ı bed-fi‘âle ve ‘asker-i küfr ü dalâle sebeb-i ihtilâl ba‘z-ı tedârük olunduğıdur**

Sigetvar kal‘ası temâmî feth olundukda serdâr-ı murdâr-ı bed-kirdârları olan mezkûr Ziriniski-oğlı'nun başını ki Yeniçeri ağası ‘Alî Ağa hazretleri sünüye dikübb vezîr-i a‘zam hazretlerinün hıyâm-ı celâlet-irtisâmları önine getürmişlerdi vezîr-i a‘zam hazretleri dahi otağ-ı saltanat ve bârgâh-ı sa‘âdetden yana gönderüb resm-i tehniyet-i feth ü zafer kā‘ide-i mukarrer üzre edâ olundukdan sonra ol zemânda Budun beğlerbeğisi olan emîrü'l-ümerâ'i'l-kirâm Mustafâ Paşa'ya feth-nâmelerle zikr olınan baş bile gönderilüb sipâriş olunmışdı ki, "Bi-hamdi'llâhi te‘âlâ devletlü pâdişâh-ı ‘âlem-penâh hazretlerinün eyyâm-ı devletlerinde Sigetvar kal‘ası feth olınub el-ân ta‘mîr olunmak üzredür. İnşâ'allâhu te‘âlâ temâm olub içine er konılub andan sonra pâdişâh-ı devrân-ı

62a gîtî-sitân hazretlerinün fermân-ı cihân-revânları bunun üzerinedür ki gāziyân-ı İslâm-penâh ile kıral-ı güm-râh üzerine varub ‘azîm gazâlar eyleyüb ol semtlerde ne kadar kılâ‘ vü bikā‘ı varsa feth idüb bu yıl mahmiyye-i Budun'da kışlamak emr-i şerîfleri olmışdur. İmdi bu başı kıral-ı la‘îne gönderesiz ve vech-i meşrûh üzre tenbîh ü te'kîd haberin bildüresiz ki er ise kendüğin bekleyüb pehlivânlık ve merdânlık resmi üzre pây-i dilîri bir kadem girüye komayub toburında karâr eyleyüb ‘asker-i İslâm-şi‘âr varınca ihtiyâr-ı firâr eylemeye." Ve bu vechle haşyet-âmîz ve heybet-engîz mektûblarla Ziriniski başını ol cânibe gönderdükden sonra hemân ol tarafa mahmiyye-i Budun'a varınca yol ayırtılmağıçün ve yollarda meremmete muhtâc ne kadar köpriler var ise yapub hâzır eylemeğiçün âdemler ta‘yîn olınub ve Budun sarâyını dahi tahliye idüb ta‘mîre ihtiyâc yir var ise ta‘mîr ü termîm olınub

63a 62b

62b sa'âdetle pâdişâh hazretleri varınca müheyyâ ve mühennâ olmağıçün mu'temedün-'aleyh âdemler gönderdiler. Bu vechle tedârük göridükde, "Pâdişâh hazretleri kıralun taburı üzerine gidermiş ve bu kış Budun'da kışlarmış" diyü 'asker içinde sît ü sadâ olmağa başladı. Ve zikr olınan baş ve mekâtîb-i mezâmîn-i dil-hırâş müşârün-ileyh beğlerbeği hazretlerine vâsıl olduğı gibi vech-i me'mûr üzre 'amel idüb başı ve mektûbları Nemçe memleketi serhaddinde Gırof dimekle ma'rûf yirün beğlerbeğileri olacak seg-i 'anîde gönderdi. O dahi kıral-ı pelîde gönderüb vâki' hâli bildürdi. Bu haber-i haşyet-eser kefere-i melâ'în ve zümre-i şeyâtînün taburları içinde şâyi' olıcak 'asker-i İslâm üzerlerine gelüb irmezden evvel ol yirden kalkub Komaran nâm kal'a-i nekbet-nişânları pîrâmeninde Tuna nehri üzerinde köpri kurub 'ubûr eylemek tefekkür eylemişler. Meğer ki ol mahal bir cezîre-i penâhgâhmış ol cezîreye göçüb önlerine hendek

63a çeküb oturub derdlerine dermân mülâhazasında tedârük üzre olub 'asâkir-i İslâm ahvâline vukûf kesb eylemek sevdâsından geçüb kendü ahvâllerine meşgûl olmışlar. Ve Hakk sübhânehû ve te'âlâ hazretlerinün fazl u 'inâyeti ve Resûl-i dîn-i İslâm *'aleyhi's-selâm* hazretlerinün mu'cizâtı berekâtıyla ol eyyâmda küffâr beğlerinden bir beğzâdeye 'inâyet-i Rabbânî ve hidâyet-i Samedânî irişüb âyîn-i küfr ü dalâleti terk idüb tayyib-i hâtırla tarîk-ı İslâm'a girüb kefere-i dalâlet-millet içinden kaçub Budun beğlerbeğisi Mustafâ Paşa'ya gelmiş. Mezbûr beğlerbeği hazretleri dahi mesfûr beğzâdeyi pâdişâh-ı İslâm dergâhına göndermiş. Der-i sa'âdete geldükde sıdk-ı niyyet ve hulûs-ı taviyyetle zikr-i kelimât-ı şehâdet-âyât-ı *eşhedü en lâ ilâhe illâ'llâh ve eşhedü enne Muhammeden 'abdühû ve resûlühû* tezkârı teşrîfiyle müşerref ve müstes'ad olub *el-ikrâr bi'l-lisân*

64a 63b

63b *ve tasdîk bi'l-cenân* mûcibince takrîr-i lisân ve tasdîk-i cenânla ikrâr ve îmân getürüb mü'min ve müslimân oldı ve küfr ü 'isyân ve şirk-i tuğyândan halâs ve menâs buldı. *El-hamdü li'llâhi te'âlâ ve'ş-şükri 'alâ hâzâ* ki hıl'at-i îmânla ârâste ve zîver-i İslâm'la pîrâste olduğın gördüklerinde anlar ki dostân-ı dîn ü îmândur mesrûr u handân oldılar ve anlar ki düşmenân ve bed-hâhândur makhûr u hızlân oldılar.

Nazm:

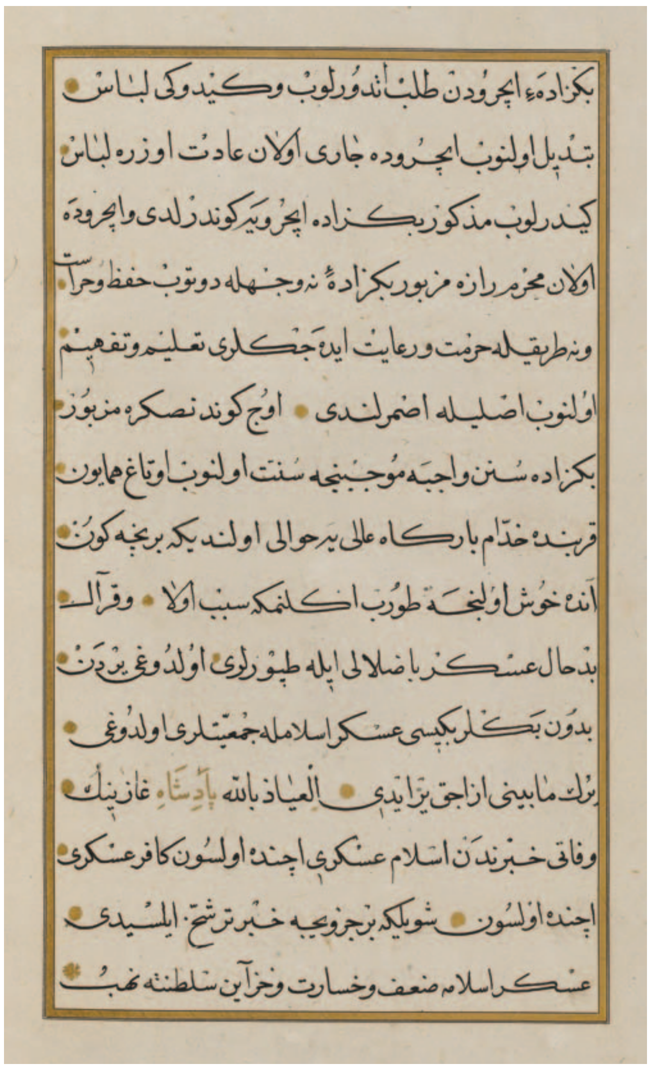
> *"Din ve devlet dostları daima mutlu olsunlar*
> *Şeriat ve millet düşmanları her an kahrolsunlar"*

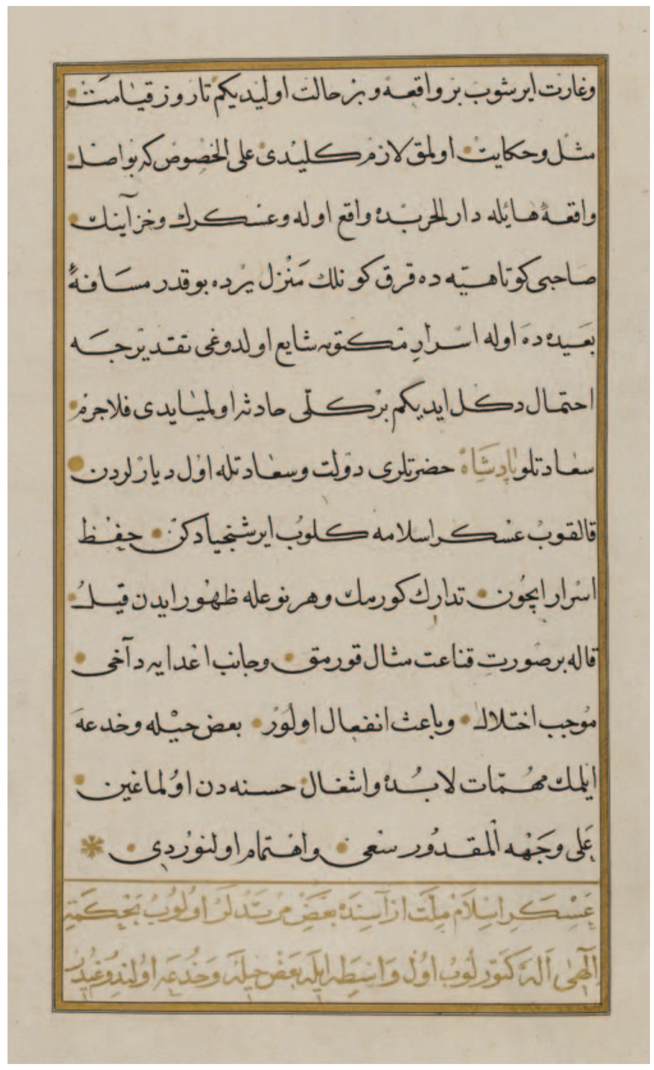
Nesr: Ve mezkûr beğzâde 'atebe-i 'aliyye-i 'izzet-nihâda geldükde, "Kıral-ı mel'ûnun ve 'askerinün ve cem'iyyetlerinün ve tefrikalarınun ve bi'l-cümle ahvâl u ahbâr [ve] evzâ' u etvârları nedür?" diyü külliyyen su'âl olınub mezkûr beğzâde dahi vukûfı olduğı üzre hakîkati ile cevâb virüb eyitdi ki, "Ziriniski-oğlı'nun başı gelicek ve Budun sarâyı ta'mîriçün Budun'a âdem gelüb

64a tenbîh olıcak ve yol ayırtılmağıçün âdem çıkub ve yollarda olan köprilerün yapulduğı haberin işidecek pâdişâh hazretlerinün ol tarafa geleceğin fikr idüb kıralun ve taburda olan 'askerinün aslâ karârları kalmayub havflarından hendekler kazub gâh anda oturacak olurlar ve gâh Komaran hisârı pîrâmeninde Tuna nehri üzerine köpri kurub anda olan adaya geçüb ve bi'l-cümle havflarından oturmağa ve durmağa tâkatleri yokdur. Bir bahâne ile taburların bozub kaçub gitmek isterler" diyü haber virdi. Ve mezkûr beğzâde harem-i harîm-i 'arş-âsâda ya'nî içerüde huddâm-ı zevi'l-ihtirâm 'idâdından ma'dûd olmağa lâyık bir cüvân-ı fâ'ik idi. İçerüye alınmaduğı takdîrce nev'an halk içinde mahall-i gümân olmak ihtimâlinden ihtirâz olduğından gayrı mezkûr beğzâdenün içerüye iltimâsı pâdişâh hazretlerinün sıhhatde olduklarına kavî 'alâmet mülâhaza olunmağla mezkûr

65a 64b

64b beğzâdeyi içerüden taleb itdürilüb ve geydüği libâs tebdîl olınub içerüde cârî olan ʻâdet üzre libâs geydürilüb mezkûr beğzâde içerüye gönderildi. Ve içerüde olan mahrem-i râza mezbûr beğzâdeyi ne vechle dutub hıfz u hırâset ve ne tarîkla hürmet ü riʻâyet idecekleri taʻlîm ve tefhîm olınub aslıyla ısmarlandı. Üç günden sonra mezbûr beğzâde sünen-i vâcibe mûcibince sünnet olınub otağ-ı hümâyûn kurbında huddâm-ı bârgâh-ı ʻâlîye havâle[34] olundı ki birinci gün anda hoş olınca durub eğlenmeğe sebeb ola. Ve kıral-ı bed-hâl ʻasker-i bâ-dalâli ile taburları olduğı yirden Budun beğlerbeğisi ʻasker-i İslâm'la cemʻiyyetleri olduğı yirün mâ-beyni azacık yir idi. El-ʻiyâzü bi'llâh pâdişâh-ı gâzînün vefâtı haberinden İslâm ʻaskeri içinde olsun kâfir ʻaskeri içinde olsun şöyle ki bir cüz'îce haber tereşşuh eyleseydi ʻasker-i İslâm'a zaʻf u hasâret ve hazâ'in-i saltanata nehb

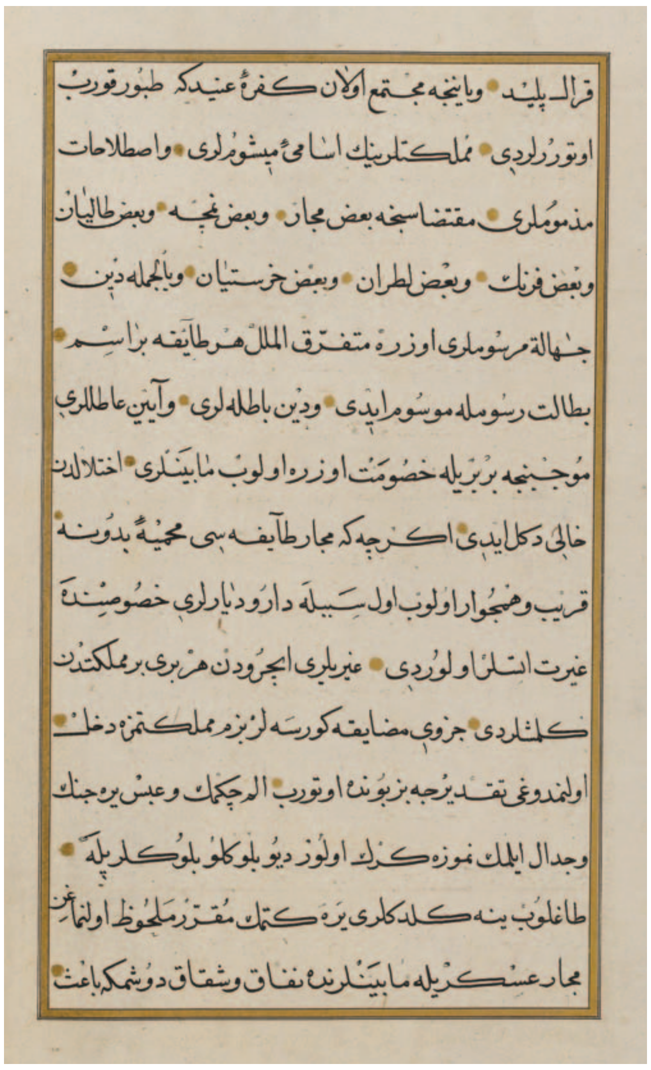
65a ü gāret irişüb bir vâkıʻa ve bir hâlet olaydı kim tâ rûz-ı kıyâmet mesel ve hikâyet olmak lâzım geleydi. ʻAle'l-husûs ki bu asl vâkıʻa-i hâ'ile dârü'l-harbde vâkiʻ ola ve ʻaskerün ve hazâ'inün sâhibi Kütahiyye'de kırk günlük menzil yirde bu kadar mesâfe-i baʻîdede ola esrâr-ı mektûme şâyiʻ olduğı takdîrce ihtimâl değil idi kim bir küllî hâdise olmayaydı. Felâ-cerem saʻâdetlü pâdişâh hazretleri devlet ü saʻâdetle ol diyârlardan kalkub ʻasker-i İslâm'a gelüb irişinceye değin hıfz-ı esrâr içün tedârük görmek ve her nevʻle zuhûr iden kīl [u] kāle bir sûret-i kanâʻat misâl kurmak ve cânib-i aʻdâya dahi mûcib-i ihtilâl ve bâʻis-i infiʻâl olur. Baʻz-ı hîle vü hudʻa eylemek mühimmât-ı lâ-büdde ve işgāl-i haseneden olmağın ʻalâ vechi'l-makdûr saʻy ü ihtimâm olınurdı.

ʻAsker-i İslâm-millet arasında baʻz-ı mürtedler olub bi-hikmeti İlâhî ele getürilüb ol vâsıta ile baʻz-ı hîle vü hudʻa olunduğıdur

34 Metinde "havâlî" şeklindedir.

66a 65b

65b Kıral-ı pelîd ve yanınca müctemi‘ olan kefere-i ‘anîd ki tabur kurub otururlardı memleketlerinün esâmî-i meyşûmları ve ıstılâhât-ı mezmûmları muktezâsınca ba‘z-ı Macar ve ba‘z-ı Nemçe ve ba‘z-ı Talyan ve ba‘z-ı Firenk ve ba‘z-ı Luteran ve ba‘z-ı Hıristiyan ve bi'l-cümle dîn-i cehâlet-mersûmları üzre müteferrikü'l-milel her tâ’ife bir ism-i batâlet-rüsûmla mevsûm idi ve dîn-i bâtılaları ve âyîn-i ‘âtılları mûcibince birbiriyle husûmet üzre olub mâ-beynleri ihtilâlden hâlî değil idi. Eğerçi ki Macar tâ’ifesi mahmiyye-i Budun'a karîb ve hem-civâr olub ol sebeble dâr u diyârları husûsında gayret itseler olurdı. Gayrıları içerüden her biri bir memleketden gelmişlerdi. Cüz’î muzâyaka görseler, "Bizüm memleketimüze dahl olunmaduğı takdîrce biz bunda oturub elem çekmek ve ‘abes yire ceng ü cidâl eylemek nemüze gerek olur" diyü bölüklü bölükleriyle dağılub yine geldükleri yire gitmek mukarrer melhûz olunmağın Macar ‘askeriyle mâ-beynlerinde nifâk u şikāk düşmeğe bâ‘is

66a ba‘z-ı hîle vü hud‘aya mübâşeret olunmışdı. Meğer ki ‘asker-i İslâm içinde Macar tâ’ifesinden ve Nemçe tâ’ifesinden ba‘z-ı mürtedler olub mezkûrân mürtedler ‘asker-i İslâm arasında her ne husûs olsa yazub Macar mürtedi olan Macar ‘askerine ve Nemçe mürtedi olan Nemçe ‘askerine mektûb gönderüb i‘lâm u iş‘âr iderlermiş. Bu husûs ma‘lûm olıcak mezbûrlarun ele gelmesi bâbında çok ihtimâm olınub âhir bi-fazli'llâhi te‘âlâ dîn-i İslâm kuvvetinde ve hazret-i Risâlet-penâh'un mu‘cizât-ı şerîfleri berekâtında zikr olan mürtedler ele gelüb düstûr-ı a‘zam hazretlerinün huzûr-ı ‘âliyelerine getürdüklerinde mezkûrân mürtedlere düstûr-ı ‘âlî hazretleri ‘âlâ va‘deler idüb, "Tek hemân şimden girü bize mu‘âve-net idün. İnşâ’allâh size küllî ri‘âyetler ideyin ve şimdiye değin itdüğünüz günâhçün size ‘ukūbet itmeyeyin. Emmâ sıhhati ve hakîkati üzre diyüvirün ki bu zemâna gelince kaç mektûb gönderdinüz ve ne haber yazdınuz bildürdinüz? Korkman

67a 66b

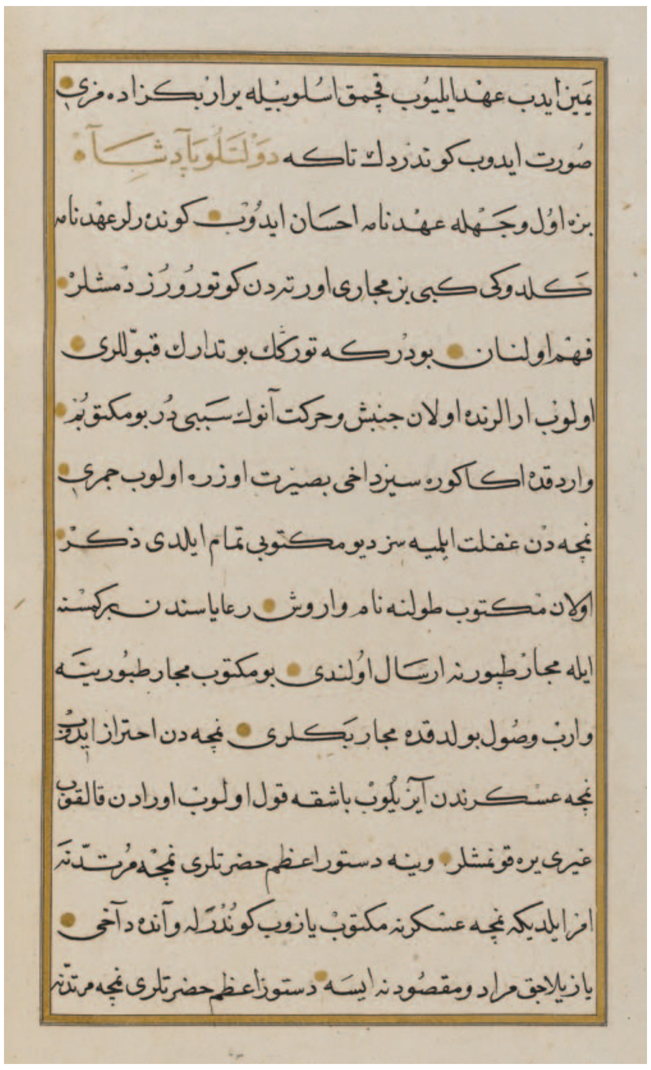

66b üşenmen diyün" diyü istifsâr buyurdı ve 'ukūbet itmeyeceğine i'tikād virdi. Pes mezbûrân mürtedler hasb-i merâmlarınca ri'âyet olınacaklarına ve 'ukūbet olmayacağına i'tikād u i'timâd geldükden sonra ol zemâna gelince küffâr-ı eşrâr cânibine kaç mektûb göndermişlerse ve ne nev'a haber irsâl eylemişlerse bir bir haber virüb şöyle ki ol zemâna gelince cüz'î ve küllî her ne olmış ise külliyyen şerh ü beyân eyleyüb düstûr-ı a'zam hazretlerinün bi'l-külliyye ma'lûm-ı şerîfleri oldukdan sonra, "Diyün imdi yine küffâr cânibine mektûb yazmak gerekdür" diyü Macar mürtedine emr eyledi ki Macar 'askerine mektûb yaza ve yazılacak ne ise i'lâm eyledükde Macar mürtedi dahi kendü ıstılâhınca Macar üslûbı ve 'âdeti üzre bu vechle tahrîr eyledi ki, "Siz ki Macar beğlerisiz ve yarar fitoz ve nâm-dâr asıllu yiğitlersiz bilesiz ki şimdiye değin her neye vâkıf oldumsa gayret-i nâmûs-ı cinsiyyet içün heb yazdum size bildürdüm.

67a Sabâhda ahşamda ulular beğler içinde gezüb kulak dutarın tâ ki fikri çok hîlesi bol amansuz Türk'den ol tarafa zarar gelmeye. Emmâ Nemçe beğzâdesi ki bunda geldi hiç bilmezem Türk'ün içine ne haber virdi ki gice gündüz yatub uyumazlar. Budun tarafına ol yollara ulaklar gönderdiler tedârük ideyorlar. Anlanan budur ki ol beğzâde Nemçe beğlerinden 'ahd-nâme getürdi. 'Bunca zemândur derd ve belâ çekerüz. Bizüm pâdişâha zararımuz yokdur ve pâdişâhun bize zararı yokdur. Her ne kadar barışıkluğa sa'y ü ihtimâm eyledük Macar hırsuzları kendü hâllerinde olmayub bu kadar gavgâya sebeb olub derd-mend re'âyâyı pây-mâl itmeğe bâ'is oldılar. Her ne gördilerse yine kendüleri gördiler. Devletlü pâdişâh Nemçe elinde olan memlekete dahl itmemek içün 'ahd-nâme ihsân iderse biz Macar hırsuzlarından yüz döndürüb kış zahmetin görmeden memleketimüze çekilürüz gideriz. Cemî'-i Alaman beğleri ve Talyan beğleri ve hersekleri el bir idüb bu vechle

68a 67b

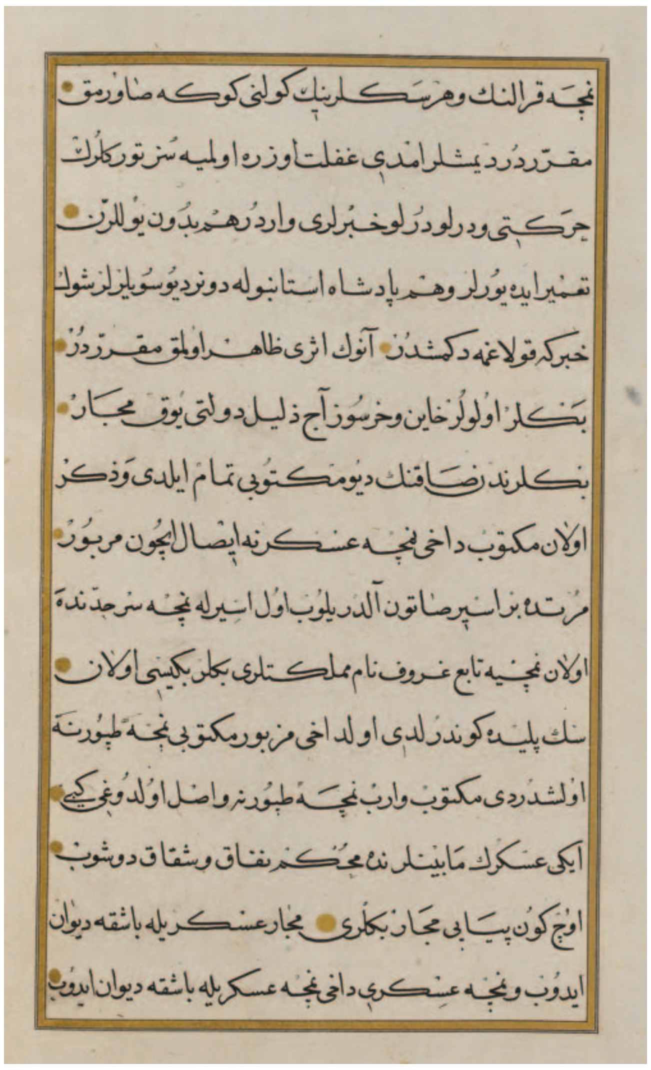

67b yemîn idüb ʿahd eyleyüb kaçmak üslûbıyla yarar beğzâdemüzi sûret idüb gönderdük tâ ki devletlü pâdişâh bize ol vechle ʿahd-nâme ihsân idüb göndereler. ʿAhd-nâme geldüği gibi biz Macar'ı ortadan götürürüz' dimişler. Fehm olınan budur ki Türk'ün bu tedârük kabûlleri olub aralarında olan cünbiş ve hareket anun sebebidür. Bu mektûbum vardukda ana göre siz dahi basîret üzre olub cimri Nemçe'den gaflet eylemeyesiz" diyü mektûbı temâm eyledi. Zikr olan mektûb Tolna nâm varoş reʿâyâsından bir kimesne ile Macar taburına irsâl olundı. Bu mektûb Macar taburına varub vusûl buldukda Macar beğleri Nemçe'den ihtirâz idüb Nemçe ʿaskerinden ayrılub başka kol olub oradan kalkub gayrı yire konmışlar. Ve yine düstûr-ı aʿzam hazretleri Nemçe mürtedine emr eyledi ki, "Nemçe ʿaskerine mektûb yazub gönderile" ve anda dahi yazılacak murâd ve maksûd ne ise düstûr-ı aʿzam hazretleri Nemçe mürtedine

68a tefhîm ü ifhâm gösterdi. Nemçe mürtedi dahi taʿbîr u ʿibâretlerince bu vechle mektûb tahrîr eyledi ki, "Ulular beğler hersekler bu câniblerde çok ahvâle vâkıf olub dururın. Ve illâ Macar'la bizüm tâliʿmüzün hâli maʿlûmınuzdur. Her bâr ki size mektûb göndermeğe ikdâm iderin. Macar reʿâyâsı kabûl eylemezler. İşte ol onmayıcak Darulvar beğzâdesi bu cânibe geldi. Çok haberler virdi ve çok fikirlere sebeb oldı. Anlanan budur ki Macar beğlerinden mektûblar getürdi. Ve bu beğzâde gelmezden evvel dahi, 'Macar beğleri mektûb göndermişler' diyü söylenmişdi. Mektûblarında dimişler ki, 'Bizüm mülkimüz ve memleketimüz ve reʿâyâmuz elden gitdüğine şimdiye değin hep Nemçe murdârları sebeb olmışdur. El-hâsıl elimizde bâkī kalan memleket ile devletlü pâdişâh kabûl idüb ʿahd-nâme ihsân iderse biz Nemçe kıralından yüz döndürüb pâdişâha mutîʿ oluruz. Ve biz Nemçe'den ayrıldukdan sonra Nemçe'den her ne memleket ve her ne kalʿa alursak bizüm olursa

69a 68b

68b Nemçe kıralınun ve herseklerinün külini göğe savurmak mukarrerdür′ dimişler. İmdi gaflet üzre olmayasız. Türklerün hareketi ve dürlü dürlü haberleri vardur. Hem Budun yolların ta‘mîr ideyorlar ve hem ′Pâdişâh İstanbul′a döner′ diyü söylerler. Şol haber ki kulağuma değmişdür anun eseri zâhir olmak mukarrerdür. Beğler ulular hâ'in ve hırsuz aç zelîl devleti yok Macar beğlerinden sakınun″ diyü mektûbı temâm eyledi. Ve zikr olan mektûb dahi Nemçe ‘askerine îsâl içün mezbûr mürtede bir esîr satun aldırılub ol esîrle Nemçe serhaddinde olan Nemçe′ye tâbi‘ Gırof nâm memleketleri beğlerbeğisi olan seg-i pelîde gönderildi. Ol dahi mezbûr mektûbı Nemçe taburına ulaşdurdı. Mektûb varub Nemçe taburına vâsıl olduğı gibi iki ‘askerün mâ-beynlerinde muhkem nifâk u şikâk düşüb üç gün pey-â-pey Macar beğleri Macar ‘askeriyle başka dîvân idüb ve Nemçe ‘askeri dahi Nemçe ‘askeriyle başka dîvân idüb

69a ahvâllerin meşveret eylemişler. Bi′l-âhir Nemçe kıralı dahi Macar havfından Macar ‘askerinden ayrılub taburın bozub girüye dönüb dört menzil girüye gidüb Yanıkhisârı nâm kal‘a-i metînlerine varub anda konub kal‘a-i mezbûreye iltica eylemişler. Ve bi′l-cümle Macar ‘askeriyle Nemçe ‘askerinün ortasında bir vechle ihtilâl ve infi‘âl vâki‘ olmış ki vasfa kābil değildür. *Sallata′llâhü′l-kelbe ‘ale′l-hınzîr* mûcibince bu haber-i meserret-pezîr ordu-yı hümâyûn içinde şâyi‘ oldukda ‘asâkir-i ehl-i îmân hurrem ü handân mesrûr u şâdân oldılar. Husûsâ Budun beğlerbeğisi ‘asker-i İslâm′la oturduğı yir küffâr-ı eşrârun taburı olduğı yire gâyetle yakın idi. Mel‘ûnlar taburların bozub dört menzil yir girüye gitdüği haberi şâyi‘ olacak, "Kâfir taburın bozub kaçub gitmişler″ diyü sevinmişlerdi. Ve ordu-yı hümâyûnda, "Hod şimden girü hemân dönüşdür. Kâfir ‘askeri Komaran′dan kalkub gitmişler ve taburların bozub raht u büngâhların

69b dağıtmışlar kaçmışlar" diyü sît ü sadâ düşmişdi. Bu sebeble her kişi dönüşi mukarrer bilüb *zikrü'l-'ayş nısfü'l-'ayş* müsted'âsınca musâhabet-i refâhiyyete meşgūl olub havâdis-i muvahhişeye müte'allık söz söylenmezdi. Feemmâ kıral-ı pür-dalâl ahvâlinden bu vechle haber vârid olmışdı ki la'în-i mezbûr Yanıkhisârı'na varub kondukda önine 'amîk hendekler kazdurub ve 'azîm taburlar kurdurub anda kışlamak tedârüki üzre Yanıkhisârı'nda oturub ceng ü harb tedbîrinde imiş. Çünki 'asâkir-i İslâm bâbında sebeb-i nizâm içün ve esrâr-ı mektûme vefk-ı merâm üzre mazbût ve mahfûz olmağa dâne vü dâm içün halkun ba'zı hisâr yapmağa bahâne ile istihdâm olınub ve ba'zı akına salınub ve ba'zı dahi hâllerine münâsib şuglle meşgūl kılınub ve bi'l-cümle bir ferdi kendü hâline komayub 'asker halkına tertîb ve nizâm virilüb ve küffâr-ı hâk-sârun dahi mâ-beynlerinde mûcib-i tefrika zikr olunduğı üzre hîle

70a vü hud'a umûrı görilüb temâm olub hemân Rabbü'l-'izzet dergâhından feyz ü 'inâyet irişüb sâye-i lutf-ı Yezdân pâdişâh-ı devrân hazretleri devlet ü sa'âdetle gelüb irişüb derdlerine dermân mülâhazasıyla sa'âdetlü paşa hazretlerinün dîde-i giryânları râh-ı hasret ü intizârda nigerân idi. Ve devrân-ı dü-rengün dahi hevâyı safâ-nümâsı mütebeddil ü mütegayyir olub fasl-ı harîf güzerân idüb mevsim-i şitâ karîb olmışdı.

Hazret-i pâdişâh sâye-i İlâhiyye'ye da'vet içün Kütahiyye'ye ulağla gönderilen çavuş varduğı ve pâdişâh hazretleri devlet ü sa'âdetle 'asker-i İslâm'dan yana teveccüh ve 'azîmet buyurduğıdur

Pâdişâh-ı zemîn ü zemân mâye-i emn ü emân ve sâye-i lutf-ı Yezdân hazret-i Sultân Selîm Hân *edâma'llâhu te'âlâ 'ömrehû ve devletehû* mâdâreti'l-kamerân fî-afâki'd-deverân cânibine ulağla gönderilen çavuş envâ'-i ikdâm ve esnâf-ı

71a 70b

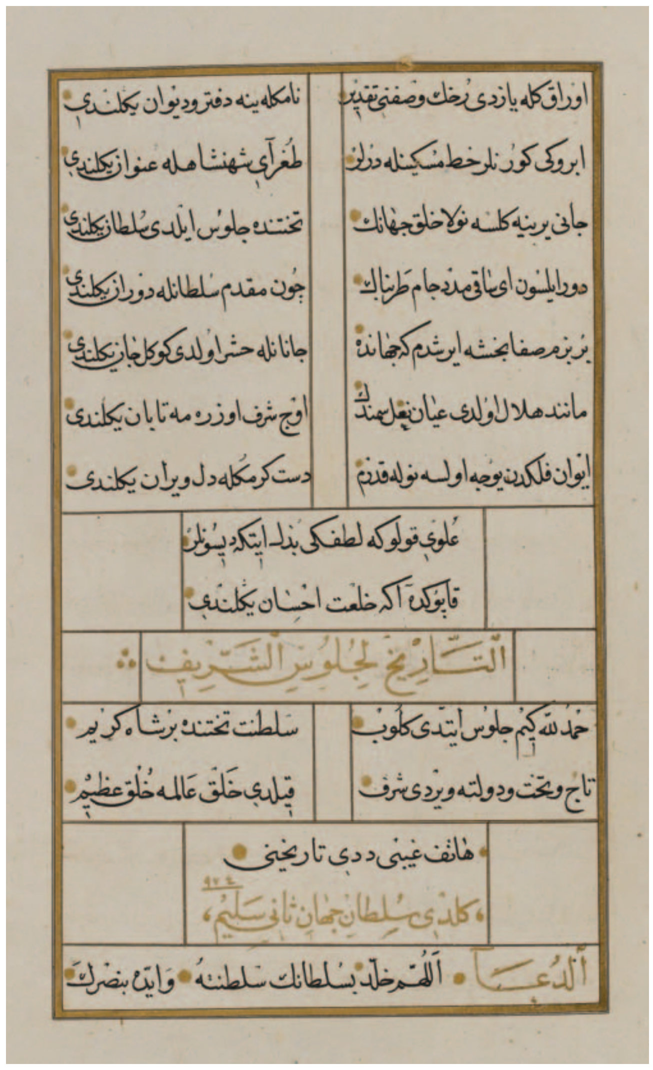
70b ihtimâm sarf eylemekle on üçünci gün isti'câl üzre mahrûse-i Kütahiyye'ye varub sa'âdetle şikârgâhda bulınub Karahisâr cânibinde Sıçanlu-âbâd dimekle ma'rûf fezâ-yı hoş-nihâdda oldukları haberin alub 'acele ve şitâb üzre anda varub alub gitdüği mekâtîbi teslîm ider. Anda hâzır olanlar, "Çavuş geldüği mücerred Sigetvar kal'ası fethi husûsıdur. Hisâr alınduğına feth-nâme getürmişdür" diyü zann iderlerdi. Âhara ihtimâl virmezlerdi. Emmâ sâhib-i tâc u taht pâdişâh-ı fîrûz-baht hazretleri memhûr ve mahfûz olan mekâtîb-i esrârı feth idüb mütâla'a-i şerîfleri lâhık olıcak n'idüğin bilüb bârgâh-ı a'lâların tenhâ vü tahliye kılub lalalarını ve hâcelerin ve karîb-i hâss olan ağalarını da'vet idüb mâcerâyı 'alâ mâcerâ keşf ü ifşâ eylediler. Hemân ol sâ'at meymenet-i hâletden taht-ı saltanat ve makarr-ı hilâfetden

71a yana teveccüh ü 'azîmet ve hayr niyyet eyleyüb kalkub ılgarla mahmiyye-i Kütahiyye'ye gelüb tekrâr lalaların ve hâcelerin ve defterdârların getürdüb meşveret idüb Kütahiyye'de sa'âdet-hâne ile kalacak bendeler ve rikâb-ı hümâyûn-menziletle bile gelecek kimesneler ta'yîn buyurılub ve ıstabl-ı 'âmirelerinden bir niçe tavîle esbân-ı murâd-peyvend-i bâd-peymâ ve râh-neverd 'Arabî atlar ifrâz olınub rikâb-ı hümâyûnları önince yedekler ve yelegendezler mu'ayyen idüb ve bi'l-cümle mühimm ü muhtasar levâzım-ı sefer ne ise ber-vech-i ta'cîl tertîb ü tekmîl olınub hemân ol sâ'at semend-i sa'âdet-mendlerine süvâr olub sa'âdet ü ikbâl ile Kütahiyye'den çıkub üçünci menzilde dârü's-saltanati's-seniyye ve makarru'l-hilâfeti'l-celiyye mahrûse-i Kostantiniyye'ye gelüb sene dokuz yüz yetmiş dört (974) Rebî'ü'l-evvelinün sekizinci güninde ki sarây-ı 'âmire mukābelesinde Firenk limânı bağçesinde

72a 71b

71b hâssa kadırgalar ve kayıklar hâzır olmışdı kadırgaya binüb sarây-ı ʻâmire-i saltanat-makāma gelüb vakt-i çâştgâhda bir sâʻat-ı müteberrikede yümn ü devletle ve ʻizz ü hürmetle serîr-i saltanatda ve taht-ı hilâfetde cülûs-ı hümâyûn buyurdılar. Ve erbâb-ı maʻârifden bir sâhib-i dil kemâl-i sürûrından cülûs-ı hümâyûna muvâfık ve ol rûz-ı saʻîd-i ʻizzet-nüvîde mutâbık bu nazm-ı meserret-engîz ü dil-âvîzi hazîne-i tabîʻatdan îrâd eylemeğin münâsebet-i tâm olduğı ecilden bu mahalde nakl olundı.

Nazm:

Saʻâdetle bu gün sultânımuz şâh-ı cihân oldı
Bi-hamdi'llâh yüzi güldi cihânun gülsitân oldı

Resûl-i Hak vücûda geldüği mâh-ı mübârekde
Hilâfet tahtına geçdi şeh-i sâhib-kırân oldı

Vücûda gelmeğe benzer bu da bir sunʻ-ı mutlakdur
Safâ-yı saltanatda hak bu kim cân üzre cân [oldı]

Feleklerden melekler zümre-i insâna dirler kim
Ne hoş devr-i zemân oldı ne hoş emn ü emân [oldı]

Bi-hamdi'llâh seni gördi ʻadâlet tahtgâhında
Murâda irdi ʻUlvî devletünde kâm-rân oldı

Zâtunla yine milket-i ʻOsmân yenilendi
Gûyâ ki bahâr irdi gülistân yenilendi

72a

Evrâk-ı güle yazdı ruhun vasfını takdîr
Nâmunla yine defter ü dîvân yenilendi

Ebrûnı görenler hat-ı miskîn-ile dirler
Tuğrâ-yı şehinşâh-ile ʻunvân yenilendi

Cânı yirine gelse n'ola halk-ı cihânun
Tahtında cülûs eyledi sultân yenilendi

Devr eylesün ey sâkî meded câm-ı tarab-nâk
Çün makdem-i sultân-ile devrân yenilendi

Bir bezm-i safâ-bahşa irişdüm ki cihânda
Cânân-ile haşr oldı gönül cân yenilendi

Mânend-i hilâl oldı ʻıyân naʻl-ı semendün
Evc-i şeref üzre meh-i tâbân yenilendi

Eyvân-ı felekden yüce olsa n'ola kadrüm
Dest-i keremünle dil-i vîrân yenilendi

ʻUlvî kuluna lutfını bezl it ki disünler
Kapunda ana hılʻat-ı ihsân yenilendi

Et-târîhu li-cülûsi'ş-şerîf

Hamdü li'llâh kim cülûs itdi gelüb
Saltanat tahtında bir şâh-ı kerîm

Tâc u taht ü devlete virdi şeref
Kıldı halk-ı ʻâleme hulk-ı ʻazîm

Hâtif-i gaybî didi târîhini
Geldi sultân-ı cihân sânî Selîm 974

ed-Duʻâ: *Allâhümme hallid bi-sultânike saltanatehû ve eyyid bi-nasrike*

73a 72b

72b *kudretehû ve sahhir lehû rikâbe'l-a'dâ'i ve'l-azdâd ve enni lehû mâ-yetemennâhu mine'l-murâd ve sun ezyâle memleketihî min ta'arrûzi'l-erzâli ve'l-ednâs ve neffiz emrahû fî cemî'i'l-memâliki 'alâ tabakâti'n-nâs v'ec'al 'ömrehû etvâle'l-a'mâr ve dehhirhü eymene'd-dühûri ve'l-a'sâr v'afzi 'aleyhi bevâliğa ni'amike'z-zâhire ve yessir lehû bi-fazlike ve metâlibe'd-dünyâ ve ve'l-âhire inneke 'alâ mâ-yeşâ'u kadîr ve bi-icâbeti recâ'i'l-mü'minîne cedîr.*

Nesr: Ve bu güftâr-ı meserret-âsârdan gayrı Mevlânâ Bâkî bir kasîde getürüb nazm u îhâmı câna cân katar ve elfâz-ı le'âlî-irtisâmı dil ü cân milkini âbâd ider. Ol dahi vasf-ı şâh-ı cihân-penâhda bî-nazîr olmağın bu mahalde nakl olundı.

Der-du'â-yı devlet-i sultânü's-selâtîn Selîm Hân bin es-sultânü'l-a'zam Süleymân Hân *hullide milkühû*

Bi-hamdi'llâh şeref buldı yine mülk-i Süleymânî
Cülûs itdi sa'âdet tahtına İskender-i sânî

Doğub gün gibi zerrîn tâc-ile burc-ı sa'âdetden
Yetişdi şarkdan garba ziyâ-yı 'adl ü ihsânı

Beşâretler zemîne âsümânun gözleri aydın
Cihânı rûşen itdi pertev-i envâr-ı Yezdânî

73a Perî gözden nihân olmak ne mümkindür zemânında
Cihânı şöyle nûrânî kılubdur rûy-ı rahşânı

Metâ'-ı ma'rifet geldi revâcın bulduğı demler
Zer-efşân eylesün nergisler evrâk-ı gülistânı

Biraz uyhu yüzin görsün felekde dîde-i encüm
Ki çeşm-i baht-ı bîdârı yiter dehrün nigeh-bânı

Hudâvend-i cihân sultân-ı 'âdil şâh-ı deryâ-dil
Ser-efrâz u serîr-efrûz-ı tâc u taht-ı sultânî

Penâh-ı dîn [ü] devlet pâdişâh-ı âsümân-rif'at
Cenâb-ı Şeh Selîm ibni Süleymân Hân-ı 'Osmânî

Şehinşâh-ı hümâyûn-tâli' u ferhunde-tal'atdur
Cihân-ı saltanatda ol sa'âdet tahtınun hânı

Elinde hazret-i Dâvûd'un âhendür ki mûm oldı
Ziyâ-bahş olsa âfâka n'ola şemşîr-i bürrânı

Su gibi nâr-ı kahrından erir bir demde Rûyîn-ten
Dokınsa şu'le-i şemşîri nerm eyler Nerîmân'ı

İner Seyf âyeti gibi ser-i a'dâya şemşîri
Hadîs-i tîg-ı pûlâdın nice şerh ide Kirmânî

'Alevlerdür duhân içre görinür tîglar gûyâ
Ne dem gerd-i sipâhı rezmgâhı kılsa zulmânî

İderler reh-nümâlıklar 'adem milkine a'dâya
Guzâtun ellerinde nîzeler şem'-i şebistânî

Müselles gösterür dâ'im temâşâ eylesen elde
Meğer kim pâre-i elmâsdur câm-ı dırahşânı

Hudâvendâ sen ol çâbük-süvâr-ı mülk [ü] devletsin
Ki rahş-ı himmetün evvel kademde aldı meydânı

Semender-veş semendün yanar od içre atar kendin
Su gibi akıdur değse şerâr-ı na'lı sindânı

74a 73b

73b Sehâ resminde haddinden tecâvüz eylemez deryâ
Kef-i cûdun taşırgatmaz kerem vaktinde ʻummânı

Felekler farkına basdı kadem devründe fazl ehli
Nice pâ-mâl ide dünyâ-yı fânî ehl-i ʻirfânı

Kef-i cûdun keremler kim kılubdur ehl-i ʻirfâna
Ol ihsânı gül ü nesrîne kılmaz ebr-i nîsânî

Perîşân itmedi devründe hergiz kimseyi kimse
Meğer meclisde yârân-ı safâ gül-berg-i handânı

Kafâ-dâr oldılar şîr ü peleng âhûya sahrâda
İderler şol kadar şimdi riʻâyet hakk-ı cîrânı

Felek gırbâl-ile zer buldı dirler âsitânunda
Miyân-ı hâlede seyr eyleyenler mâh-ı tâbânı

Ana her kûşeden bir taʻne taşın kondururlardı
Nigînünle muʻârız görseler mühr-i Süleymân'ı

Sabâ gibi güzâr itdüm seher gülzâr-ı medhünden
Bu ebyâtı terennüm kıldı bir murg-ı hoş-elhânî

Nihâl-i hoş-hırâmundur cihân gül-zârınun bânı
Müsellemdür sana âyîn ü üslûb-ı cihân-bânî

Cünûnın gördiler cûlar nihâl-i sîm-sîmâna
Gümiş zencîr-ile bend itdiler serv-i hırâmânı

Gedâ-yı âsitânun âsümâna ser-fürû kılmaz
Beğenmez hâsılı kem-ter kulun eyvân-ı Keyvân'ı

Senâ-hânun olurdı mâh-ı Kenʻân talʻatun görse
Sana Yûsuf diyeydi iller ana Yûsuf-ı sânî

Getür câm-ı sürûr-encâmı ey sâkî yiter çekdük
Cefâ-yı devr-i gerdûnı belâ-yı çarh-ı gerdânı

Benem ol ʻâşık-ı şûrîde kim durmaz revân eyler
Dilinden âb-ı hayvânı gözinden dürr-i galtânı

74a Zuhûr itdi Zahîr'ün sırrı tabʻ-ı nükte-dânumda
Akıtdı kendüye şiʻrüm revân-ı pâk-i Selmân'ı

Belâgat kûsın urdum husrevâne heft kişverde
Sühan menşûrına çekdüm bu gün tuğrâ-yı Hâkânî

Eğerçi pîr-i dânâdur gönül fenn-i belâgatda
Velî olmaz debistân-ı senânun tıfl-ı nâ-dânı

Nisâr-ı şâha lâyık mümkin olsa bir güher bulmak
Kazardum tîşe-i endîşe birle kân-ı imkânı

Duʻâ-yı devlet-i şâh-ı cihâna başla ey Bâkî
Hudâ pâyende kılsun tâc u taht-ı zıll-ı Yezdân'ı

Zümürrüd tahtına çıkdukça şâh-ı leşker-i encüm
Cihânı efser-i zerrîn-ile kıldukça nûrânî

Ser-efrâz ol serîr-i saltanatda gün gibi dâ'im
Münevver kılsun ikbâlün bu nüh fîrûze eyvânı

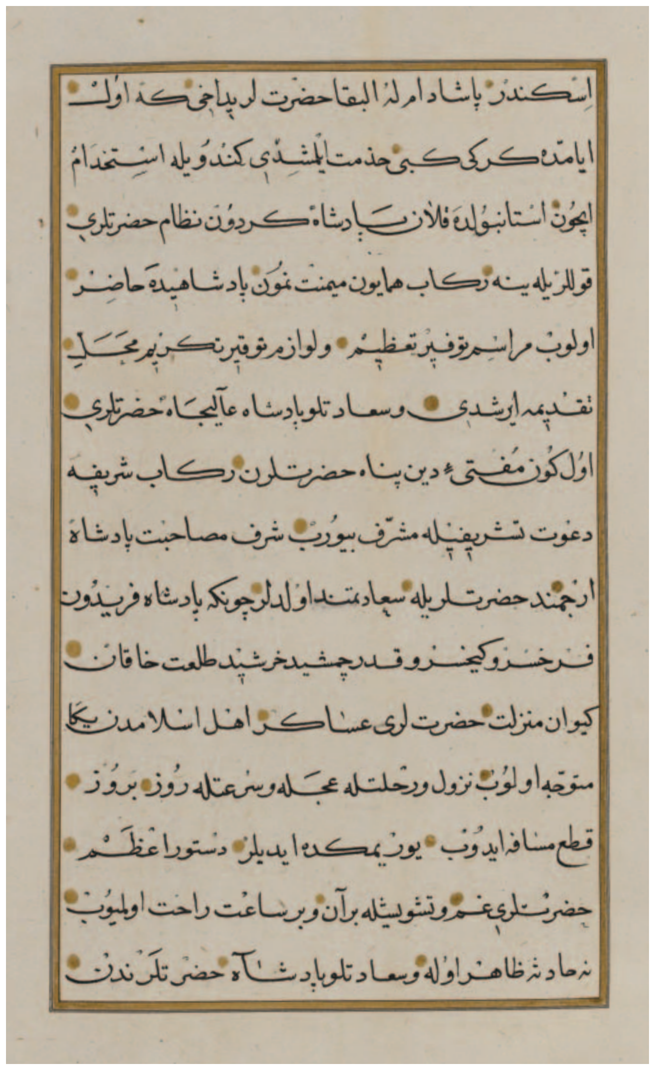
Ziyâ-bahş ol rikâbun şuʻlesinden mâh u hûrşîde
Semend-i bahtun itsün ʻarsa-i ʻâlemde cevlânı

Nesr: Ve şeref-i saltanatla serîr-i hilâfeti müşerref eylemek içün mahmiyye-i İstanbul'da bir iki gün oturub cenâb-ı vâhibü'l-mevâhib Hakk *celle ve aʻlâ* hazretlerine vezâ'if-i şükrâne edâsıçün merâkıd-ı âbâ-yı ʻizâm-ı zevi'l-ihtirâm olan cevâmiʻ-i şerîfe ve türbe-i mutahhara-i hazret-i Ebî Eyyûbi Ensârî'ye varub mezârât-ı müteberriklerin tavf u ziyâret eyleyüb tilâvet-i âyât-ı Kur'ân olınub ve vâfir kurbânlar

75a 74b

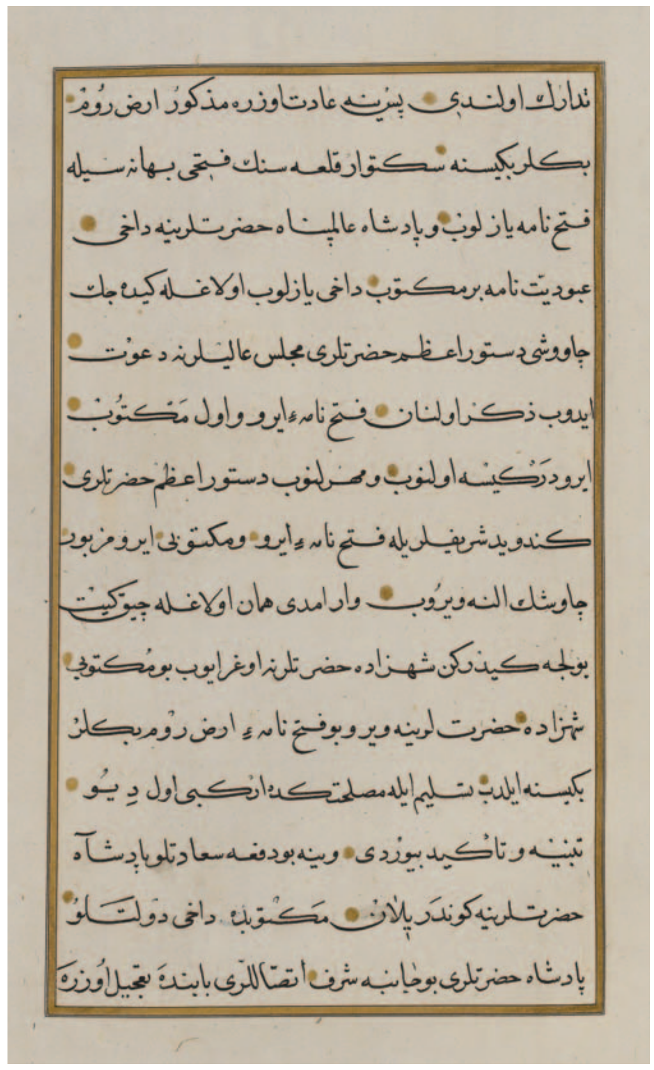
74b kesilüb sadakāt-ı mevfûre ve hasenât-ı gayr-ı mahsûre ile erbâb-ı istihkākı zâkirü'n-ni'am ve şâkirü'l-kadem kılub sünen-i senen-i ecdâd-ı kirâmları mûcibince şol ki 'âdet-i marzıyye-i âl-i 'Osmânî ve kā'ide-i mer'iyye-i husrevânîdür kemâ-yenbagī mer'î ve mahmî oldukdan sonra bir gün dahi karâr itmeyüb devlet ü sa'âdetle hemân mahmiyye-i İstanbul'dan çıkub gidüb ılgar tarîkıyle 'asker-i İslâm'dan yana teveccüh ve 'azîmet ve sür'at buyurdılar. Ve sa'âdetle ki semend-i sa'âdet-mendlerine süvâr olmışlardı ol gün fahrü'l-ahâlî ve'l-e'âlî sultân-ı dîn-i şer'-i mübîn ve imâm-ı hümâm-ı tarîk-ı ahkâm-ı Resûl-i Rabbü'l-'âlemîn Müftî Efendi hazretleri İstanbul kadısı ve sâ'ir 'ulemâ-i 'izâm ve sâdât-ı kirâm ve meşâyıh-ı kibârla rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı sa'âdet-makrûna hâzır olmışlardı. Ve ol zemânda mahrûse-i İstanbul muhâfazasında olan emîrü'l-ümerâ'i'l-'izâm zâhirü'l-küberâ'i'l-fihâm Sikender-fıtnat Eflâtûn-hikmet

75a İskender Paşa *dâme-lehu'l-bekā* hazretleri dahi ki ol eyyâmda gereği gibi hidmet eylemişdi kendüyle istihdâm içün İstanbul'da kalan pâdişâh-ı gerdûn-nizâm hazretleri kullarıyla yine rikâb-ı hümâyûn-ı meymenet-nümûn-ı pâdişâhîde hâzır olub merâsim-i tevfîr-i ta'zîm ve levâzım-ı tevkīr-i tekrîm mahall-i takdîme irişdi. Ve sa'âdetlü pâdişâh-ı 'âlî-câh hazretleri ol gün müftî-i dîn-penâh hazretlerin rikâb-ı şerîfe da'vet-i teşrîfiyle müşerref buyurub şeref-i musâhabet-i pâdişâh-ı erc-mend hazretleriyle sa'âdet-mend oldılar. Çünki pâdişâh-ı Ferîdûn-fer Husrev-i Keyhusrev-kadr Çemşîd-i hurşîd-tal'at hâkān-ı Keyvân-menzilet hazretleri 'asâkir-i ehl-i İslâm'dan yana müteveccih olub nüzûl ü rıhletle 'acele ve sür'atle rûz-be-rûz kat'-ı mesâfe idüb yürimekde idiler. Düstûr-ı a'zam hazretleri gamm u teşvîşle bir ân ve bir sâ'at râhat olmayub, "Ne hâdise zâhir ola? Ve sa'âdetlü pâdişâh hazretlerinden

76a 75b

75b hayr haber ne gün gele?" diyü dîde-i giryânları râh-ı intizârda nigerân olmışdı.

Pâdişâh-ı bî-hemâl hazretleri isti'câl üzre gelmek recâsına düstûr-ı a'zam hazretleri Arz-ı Rum beğlerbeğisine feth-nâme ile mektûb dahi gönderdüğidür

Bundan akdem gönderilen mektûb ahvâli ki 'ale't-tafsîl zikr olunmışdur ol mektûb varub vâsıl olduğı ve pâdişâh hazretleri sa'âdetle Kütahiyye'den kalkub sür'atle yüridükleri takdîrce ordu-yı hümâyûna mülâkī olmaları bâbında tahmînen otuz gün kıyâs olunmışdı. "Ol kadar müddet içinde işbu ahbâr-ı mektûme ve esrâr-ı merkūme bâ-cehd hıfz olınsa kābildür. Emmâ bu müddetden tecâvüz olınursa hâl müşkil olur" diyü ol mektûbda şerh ü beyân olunmışdı. Ol mektûbun vech-i meşrûh üzre mazmûnını te'kîd ü tenbîh içün bu def'a Arz-ı Rum beğlerbeğisine feth-nâme göndermek sûretiyle ulağla bir çavuş dahi gönderilmek

76a tedârük olundı. Pes yine 'âdet üzre mezkûr Arz-ı Rum beğlerbeğisine Sigetvar kal'asının fethi bahânesiyle feth-nâme yazılub ve pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerine dahi 'ubûdiyyet-nâme bir mektûb dahi yazılub ulağla gidecek çavuşı düstûr-ı a'zam hazretleri meclis-i 'âlîlerine da'vet idüb zikr olınan feth-nâmeyi ayru ve ol mektûb ayru der-kîse olınub ve mühürlenüb düstûr-ı a'zam hazretleri kendü yed-i şerîfleriyle feth-nâmeyi ayru ve mektûbı ayru mezbûr çavuşun eline virüb, "Var imdi hemân ulağla çık git. Yolca giderken şehzâde hazretlerine uğrayub bu mektûbı şehzâde hazretlerine vir ve bu feth-nâmeyi Arz-ı Rum beğlerbeğisine iledüb teslîm eyle. Maslahat-güzâr gibi ol" diyü tenbîh ü te'kîd buyurdı. Ve yine bu def'a sa'âdetlü pâdişâh hazretlerine gönderilen mektûbda dahi, "Devletlü pâdişâh hazretleri bu cânibe şeref-i ittisâlleri bâbında ta'cîl üzre

77a 76b

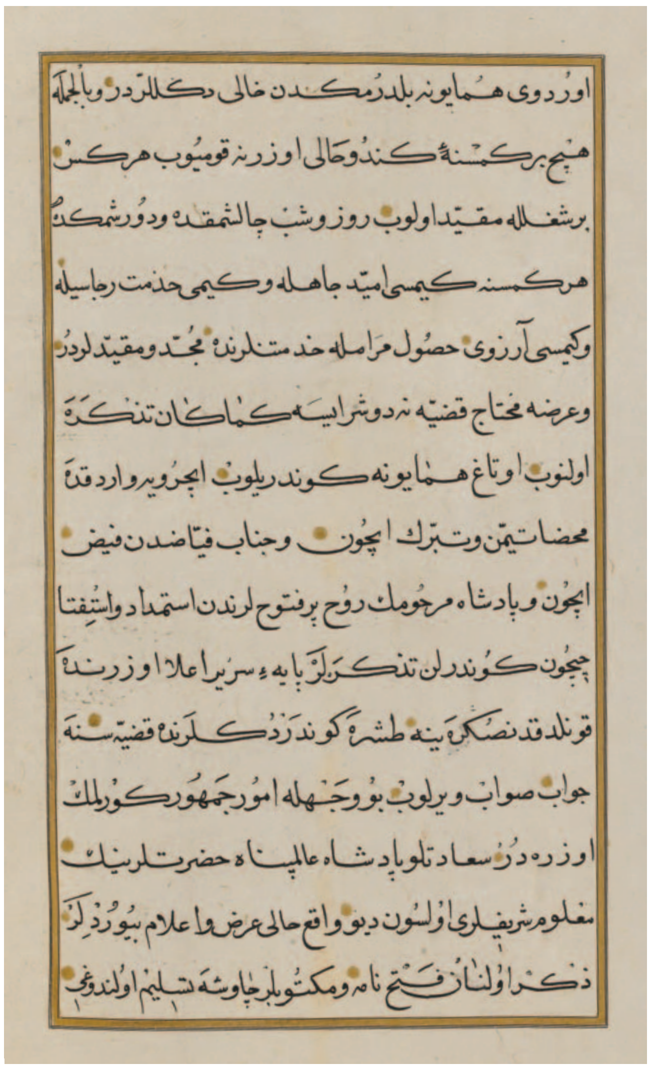

76b olub mercû olan müddet içre irişmeğe ʿinâyet ü himmet eyleyeler. Bu müddetden tecâvüz revâ buyurılursa nizâm-ı ʿasâkir-i ehl-i İslâm ihtilâl bulmak ihtimâli vardur. Be-her-hâl merhamet-i ʿaliyye-i husrevânî ve ʿatûfet-i celiyye-i pâdişâhânî zuhûra gelüb müddet-i mezbûr içinde makdem-i rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâhî teşrîfiyle bu cânibde olan elem-dîdeleri ve intizâr-keşîdeleri varta-i ıztırâb-ı intizârdan rehâ bâbında merhamet ü şefekat dirîğ buyurılmaya" diyü kayd olınub iltimâs-ı merâm hadd-i ibrâma irişdi. Ve nizâm-ı ʿasâkir-i İslâm husûsı dahi ki sâbıkā irsâl olınan mektûbda şerh ü beyân olunmışdı yine bu defʿa dahi bu bâbda sıhhati üzre bu vechle haber yazıldı ki, "Merhûm pâdişâh-ı gâzî vefât itdükden sonra bu mektûb altı günden sonra yazılmışdur. Bu güne gelince ʿasâkir-i İslâm temâm-ı nizâm üzre olub mektûb-ı sâbıkda şerh ü beyân olunduğı üzre kemâ-kân ordu-yı

77a hümâyûn halkı Sigetvar kalʿasınun meremmetine meşgûllerdür. Ve Vezîr Mustafâ Paşa ve karındaşı Rumili beğlerbeğisi Ahmed Paşa ki Rumili ʿaskeriyle Bobofça nâm kalʿası fethiçün gönderilmişdi pâdişâh devletinde kalʿa feth olınub anda olan ʿaskerün baʿzı mezbûr kalʿanun taʿmîri hidmetinde ve baʿzı dahi dilîr ü dilâver serdâr beğlere koşılub ol tarafda olan küffâr-ı hâk-sâr vilâyetin yıkmakda ve yakmakda ve vurmakda ve dutmakda dururlar. Ve akıncı beğlerine dahi akına icâzet virilüb anlar dahi akıncı tâ'ifesiyle ol etrâfda varabildükleri yire değin muhkem akın ve seğirdümler salub düşmen vilâyetin nehb ü gāret itmek üzre dururlar. Ve Budun ʿaskeri dahi Budun beğlerbeğisi Mustafâ Paşa ile kıral-ı pür-dalâlun taburı etrâfında ʿasker-i küffârla mücâhede üzre dururlar. Her gün küffâr ʿaskerinden dil alub kefere-i fecerenün hâllerin

78a 77b

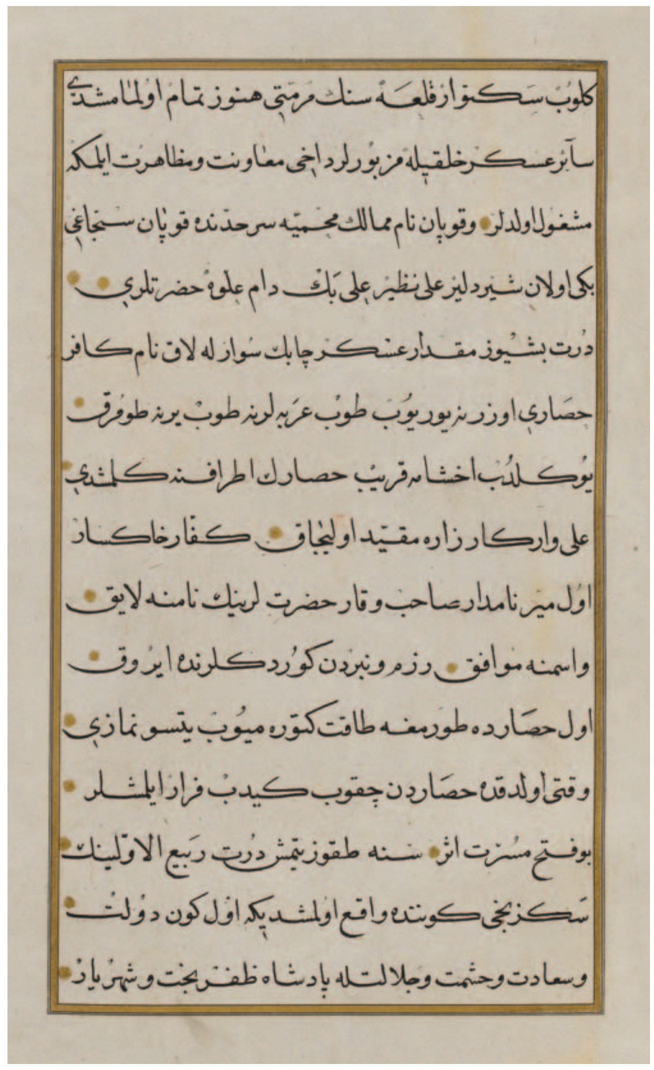
77b ordu-yı hümâyûna bildürmekden hâlî değillerdür. Ve bi'l-cümle hiçbir kimesneyi kendü hâli üzerine komayub herkes bir şuglle mukayyed olub rûz u şeb çalışmakda ve dürüşmekde her kimesne kimisi ümmîd-i câhla ve kimisi hidmet recâsıyla ve kimisi ârzû-yı husûl-i merâmla hidmetlerinden mücidd ü mukayyedlerdür. Ve ʻarza muhtâc kazıyye ne düşer ise kemâ-kân tezkire olınub otağ-ı hümâyûna gönderilüb içerüye vardukda mahzâ teyemmün ü teberrük içün ve cenâb-ı Feyyâz'dan feyz içün ve pâdişâh-ı merhûmun rûh-ı pür-fütûhlarından istimdâd ve istiftâhıçün gönderilen tezkireler pâye-i serîr-i aʻlâ üzerinde konıldukdan sonra yine taşra gönderdüklerinde kazıyyesine cevâb-ı savâb virilüb bu vechle umûr-ı cumhûr görilmek üzredür. Saʻâdetlü pâdişâh-ı ʻâlem-penâh hazretlerinün maʻlûm-ı şerîfleri olsun" diyü vâkiʻ hâli ʻarz u iʻlâm buyurdılar. Zikr olınan feth-nâme ve mektûblar çavuşa teslîm olunduğı

78a sâʻat hemân ordu-yı hümâyûndan çıkub gitdi. Ordu-yı hümâyûn içinde mezkûr çavuş içün, "Feth-nâme ile Arz-ı Rum beğlerbeğisine gider" diyü söz keleci olmışdı. Ehemm-i metâlib ve etemm-i me'ârib ne idüği kimesnenün maʻlûmı değildi. Ve çavuş çıkub gitdükden sonra dahi gâh Budun beğlerbeğisi cânibinden diller getürürlerdi ve gâh Vezîr Mustafâ Paşa cânibinden Bobofça'dan haber gelürdi ve gâh ʻasker içinde dönüş haberi söylenürdi ve bi'l-cümle cevâb-ı su'âl ne vechle îcâb iderse ana göre cevâb virilüb defʻ-i meclis olınurdı. Cemâhîr-i erkân ve meşâhîr-i aʻyân arasında ve yeniçeri tâ'ifesi içinde ve ordu-yı hümâyûnda mahall-i cemʻiyyet olan yirlerde sika ve muʻtemed câsûslar konılmışdı cüst ü cû iderlerdi. Pâdişâhun hastalığına ve imtidâd-ı marazına müteʻallık ne makûle kelimât olınsa semʻ-i ısgâyla istimâʻ idüb vukûʻı üzre gelüb haber virürlerdi.

79a 78b

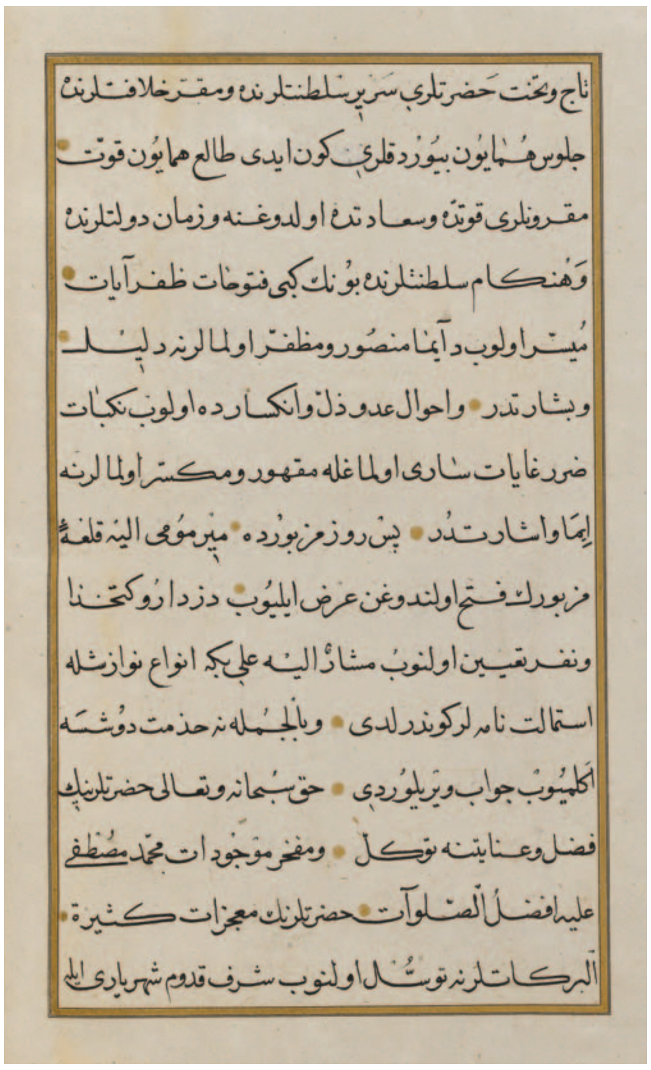

78b Def'a hemân ol haber-i vâcibü'l hazerün def'-i zararı ve nakzı içün bir sûret kurılub halk içinde ibnâ vü inhâ olınurdı. *Bi-hikmeti'llâhi'l-Meliki'l-vâfî* cevâb-ı şâfî olub dâfi' ve nâfi' vâki' olurdı. Ve pâdişâh-ı gîtî-sitân hazretlerinün eyyâm-ı devletlerinde Vezîr Mustafâ Paşa ve karındaşı Rumili beğlerbeğisi Ahmed Paşa Rumili 'askeriyle ki Bobofça kal'ası fethiçün gönderilmişdi feth olınub mezbûr Bobofça kal'asıyla tevâbi'i ve levâhıkıyla ol semtlerde on iki pâre kal'a ve parkan feth olınub cümlesi ta'mîr ü termîm olınub temâm oldukda ve 'arz eyledüklerinde kendüler 'askerle yine ordu-yı hümâyûna gelmek içün ve feth olınan kılâ'da dizdârlar ve kethudâlar ve nefer ta'yîn olınub zâd ü zevâdeleri husûsında evâmir-i 'aliyye-i husrevânî irsâl olundı. Müşârün-ileyhimâ dahi emr-i pâdişâhîye imtisâl idüb me'mûr olınan hidemât edâsından sonra 'askeriyle ordu-yı hümâyûna

79a gelüb Sigetvar kal'asınun meremmeti henüz temâm olmamışdı. Sâ'ir 'asker halkıyla mezbûrlar dahi mu'âvenet ve muzâheret eylemeğe meşgûl oldılar. Ve Kopan nâm memâlik-i mahmiyye serhaddinde Kopan sancağıbeği olan şîr-i dilîr-i 'Alî-nazîr 'Alî Beğ *dâme 'uluvvühû* hazretleri dört beş yüz mikdâr 'asker-i çâbük-süvârla Lak nâm kâfir hisârı üzerine yüriyüb top 'arabalarına top yirine tomruk yükledüb ahşama karîb hisârun etrâfına gelmişdi. 'Alî-vâr kâr-zâra mukayyed olıcak küffâr-ı hâk-sâr ol mîr-i nâm-dâr-ı sâhib-vakār hazretlerinün nâmına lâyık ve ismine muvâfık rezm ü neberdin gördüklerinde ayruk ol hisârda durmağa tâkat getüremeyüb yatsu namâzı vakti oldukda hisârdan çıkub gidüb firâr eylemişler. Bu feth-i meserret-eser sene dokuz yüz yetmiş dört Rebî'ü'l-evvelinün sekizinci gününde vâki' olmışdı ki ol gün devlet ü sa'âdet ve haşmet ü celâletle pâdişâh-ı zafer-baht ve şehriyâr-ı

80a 79b

79b tâc u taht hazretleri serîr-i saltanatlarında ve makarr-ı hilâfetlerinde cülûs-ı hümâyûn buyurdukları gün idi tâli'-i hümâyûn-ı kuvvet-makrûnları kuvvetde ve sa'âdetde olduğına ve zemân-ı devletlerinde ve hengâm-ı saltanatlarında bunun gibi fütûhât-ı zafer-âyât müyesser olub dâ'imâ mansûr u muzaffer olmalarına delîl ü beşâretdür ve ahvâl-i 'adû züll ü inkisârda olub nekebât-ı zarar-gâyât sârî olmağla makhûr u mükesser olmalarına îmâ vü işâretdür. Pes rûz-ı mezbûrda mîr-i mûmâ-ileyh kal'a-i mezbûrun feth olunduğın 'arz eyleyüb dizdâr ve kethudâ ve nefer ta'yîn olınub müşârün-ileyh 'Alî Beğ'e enva'-i nevâzişle istimâlet-nâmeler gönderildi ve bi'l-cümle ne hidmet düşse eğlemeyüb cevâb virilürdi. Hakk sübhânehû ve te'âlâ hazretlerinün fazl u 'inâyetine tevekkül ve Mefhar-ı mevcûdât Muhammed Mustafâ *'aleyhi efzalü's-salavât* hazretlerinün mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtlarına tevessül olınub şeref-i kudûm-ı şehriyârî ile

80a müşerref olmak recâsına âlâm-ı intizârî çekilürdi.

Pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerinden düstûr-ı a'zam hazretlerine kāsıd vârid olduğı ve 'umûm üzre vüzerâ dilinden bir mektûb dahi gönderilüb cevâbı ile beşâret geldüğidür

Bir gün ki merhûm ve mağfûr pâdişâh-ı gāzînün vefâtından otuz üç gün geçmişdi, "Pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretleri cânibinden bir haber-i müjde-eser gele" diyü düstûr-ı a'zam hazretleri makām-ı hayretde gam-gîn ve mehâmm-ı kesretde hazîn olub tefekkür iderdi.

Nazm:

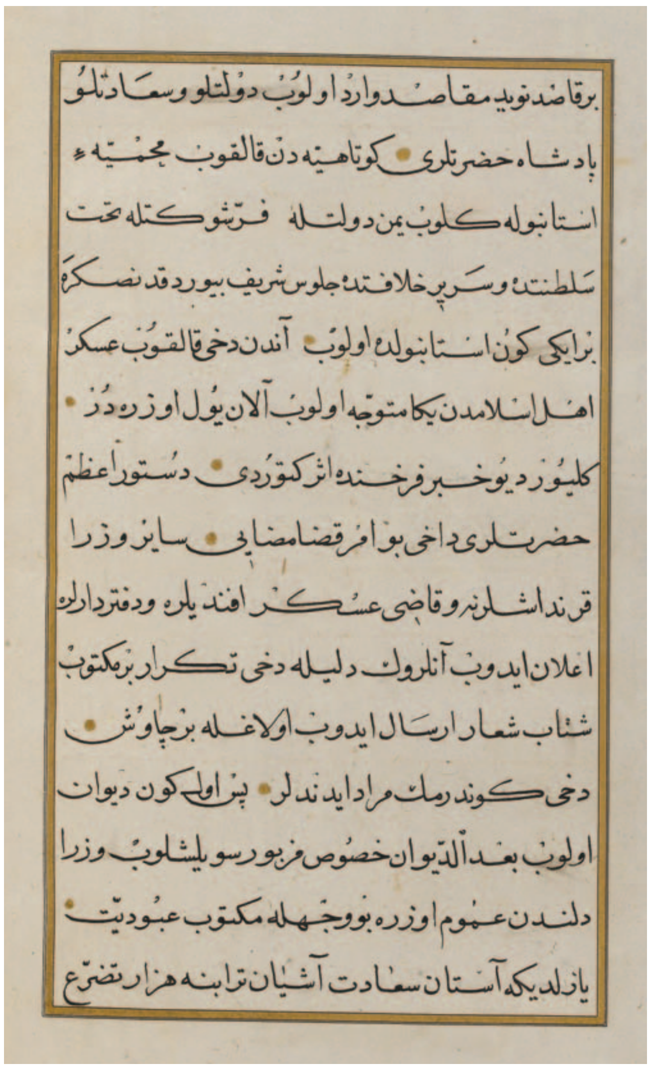
"Doğrular için ümit sabahı ufuktan doğdu
Müminler için ayrılık zamanı sona erdi

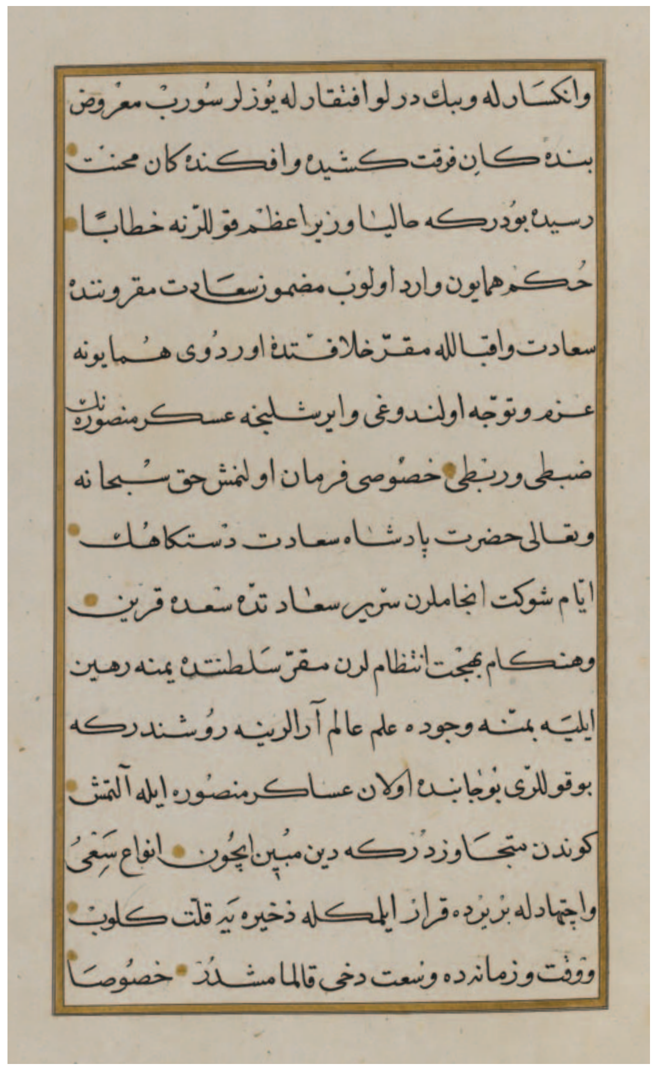
Yoksullar ve sıkıntı görenler için aniden
Devlet müjdesi sultanın payitahtından geldi"

Nesr: Nâ-gâh cenâb-ı Feyyâz dergâhından feyz ü 'inâyet irişüb ol günde bir vakt-i şerîf ve sâ'at-i latîfde Husrev-i rûy-ı zemîn pâdişâh-ı zıllu'llâhi fi'l-arzeyn hazretlerinün cenâb-ı a'lâlarından düstûr-ı a'zam hazretlerine

81a 80b

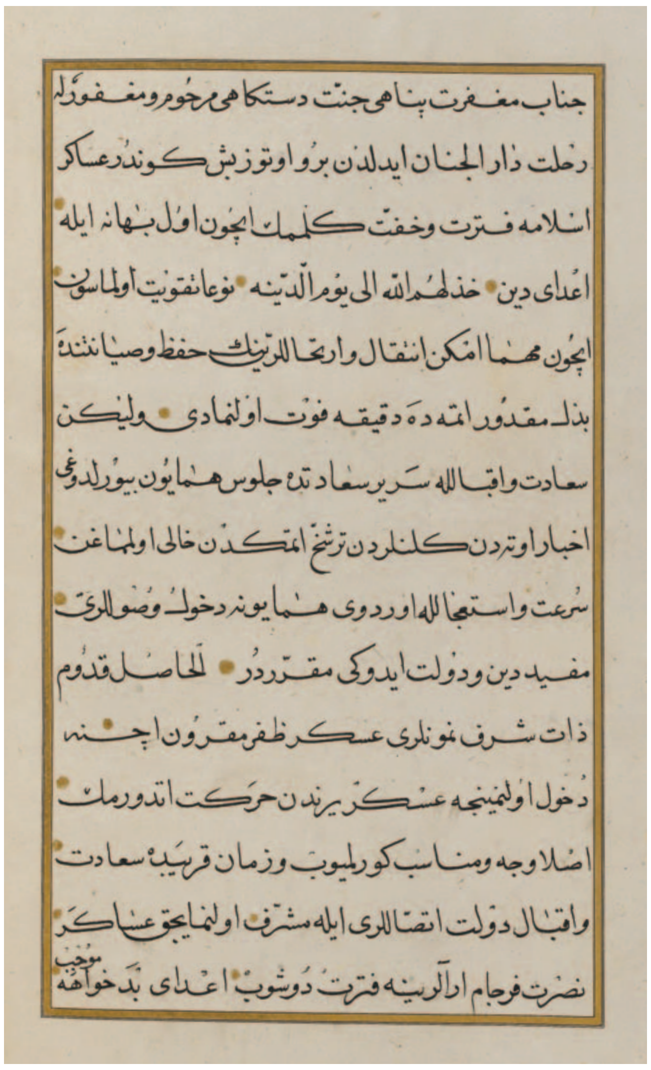

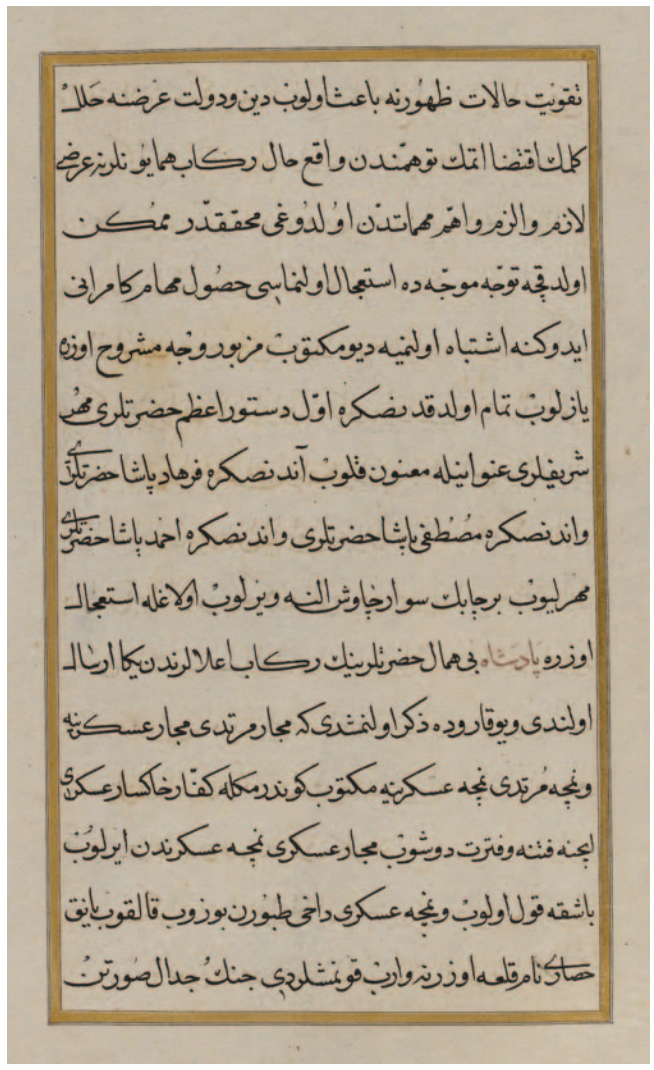
80b bir kāsıd-ı nüvîd-makāsıd vârid olub, "Devletlü ve sa'âdetlü pâdişâh hazretleri Kütahiyye'den kalkub mahmiyye-i İstanbul'a gelüb yümn-i devletle ferr-i şevketle taht-ı saltanatda ve serîr-i hilâfetde cülûs-ı şerîf buyurdukdan sonra bir iki gün İstanbul'da olub andan dahi kalkub 'asker-i ehl-i İslâm'dan yana müteveccih olub el-ân yol üzredür geliyor" diyü haber-i ferhunde-eser getürdi. Düstûr-ı a'zam hazretleri dahi bu emr-i kazâ-mezâyı sâ'ir vüzerâ karındaşlarına ve kadı'asker efendilere ve defterdârlara i'lân idüb anlarun diliyle dahi tekrâr bir mektûb-ı şitâb-şi'âr irsâl idüb ulağla bir çavuş dahi göndermek murâd idindiler. Pes ol gün dîvân olub ba'de'd-dîvân husûs-ı mezbûr söyleşilüb vüzerâ dilinden 'umûm üzre bu vechle mektûb-ı 'ubûdiyyet yazıldı ki, "Âstân-ı sa'âdet-âşiyân türâbına hezâr tazarru'

81a vü inkisârla ve bin dürlü iftikârla yüzler sürüb ma'rûz-ı bendegân-ı firkat-keşîde ve efgendegân-ı mihnet-resîde budur ki hâliyâ vezîr-i a'zam kullarına hitâben hükm-i hümâyûn vârid olub mazmûn-ı sa'âdet-makrûnında sa'âdet ü ikbâlle makarr-ı hilâfetde ordu-yı hümâyûna 'azm ü teveccüh olunduğı ve irişilince 'asker-i mansûrenün zabtı ve rabtı husûsı fermân olunmış. Hakk sübhânehû ve te'âlâ hazret-i pâdişâh-ı sa'âdet-destgâhun eyyâm-ı şevket-encâmların serîr-i sa'âdetde sa'de karîn ve hengâm-ı behcet-intizâmların makarr-ı saltanatda yümne rehîn eyleye. Bi-minnihî ve cûdihî 'ilm-i 'âlem-ârâlarına rûşendür ki bu kulları bu cânibde olan 'asâkir-i mansûre ile altmış günden mütecâvizdür ki dîn-i mübîn içün envâ'-i sa'y ü ictihâdla bir yirde karâr eylemekle zahîreye kıllet gelüb ve vakt ü zemânede vüs'at dahi kalmamışdur. Husûsâ

82a 81b

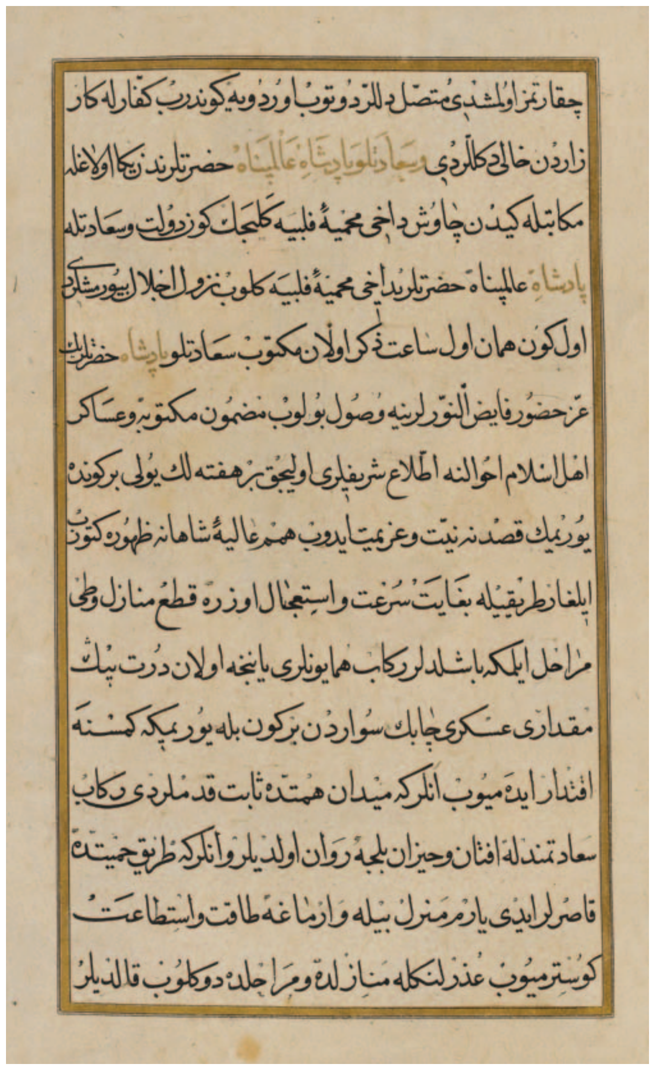
81b cenâb-ı mağfiret-penâhî cennet-destgâhî merhûm ve mağfûrun-leh rıhlet-i dârü'l-cinân idelden berü otuz beş gündür. ʻAsâkir-i İslâm'a fetret ü hıffet gelmemek içün ol bahâne ile aʻdâ-yı dîn *hazelehümü'llâh ilâ yevmi'd-dîne* nevʻâ takviyet olmasun içün mehmâ-emken intikāl ve irtihâllerinün hıfz u sıyânetinde bezl-i makdûr itmede dakīka fevt olunmadı. Ve lîkin saʻâdet ü ikbâlle serîr-i saʻâdetde cülûs-ı hümâyûn buyurılduğı ahbâr öteden gelenlerden tereşşuh itmekden hâlî olmamağın sürʻat ve istiʻcâlle ordu-yı hümâyûna duhûl [ü] vusûlleri müfîd-i dîn ü devlet idüği mukarrerdür. El-hâsıl kudûm-ı zât-ı şeref-nümûnları ʻasker-i zafer-makrûn içine duhûl olunmayınca ʻasker yirinden hareket itdürmek aslâ vech-i münâsib görilmeyüb ve zemân-ı karîbde saʻâdet ü ikbâl-i devlet-ittisâlleri ile müşerref olunmayıcak ʻasâkir-i nusret-fercâm aralarına fetret düşüb aʻdâ-yı bed-hâha mûcib-i

82a takviyet-hâlât zuhûruna bâʻis olub dîn ü devlet ʻırzına halel gelmek iktizâ itmek tevehhümünden vâkiʻ hâl rikâb-ı hümâyûnlarına ʻarzı lâzım u elzem ve ehemm-i mühimmâtdan olduğı muhakkakdur. Mümkin oldukça teveccüh-i müveccehde istiʻcâl olunması husûl-i mehâmm-ı kâm-rânî idüğine iştibâh olunmaya" diyü mektûb-ı mezbûr vech-i meşrûh üzre yazılub temâm oldukdan sonra evvel düstûr-ı aʻzam hazretleri mühr-i şerîfleri ʻunvânıyla muʻanven kılub andan sonra Ferhâd Paşa hazretleri ve andan sonra Mustafâ Paşa hazretleri ve andan sonra Ahmed Paşa hazretleri mühürleyüb bir çâbük-süvâr çavuş eline virilüb ulağla istiʻcâl üzre pâdişâh-ı bî-hemâl hazretlerinün rikâb-ı aʻlâlarından yana irsâl olundı. Ve yukaruda zikr olunmışdı ki Macar mürtedi Macar ʻaskerine ve Nemçe mürtedi Nemçe ʻaskerine mektûb göndermekle küffâr-ı hâk-sâr ʻaskeri içine fitne vü fetret düşüb Macar ʻaskeri Nemçe ʻaskerinden ayrılub başka kol olub ve Nemçe ʻaskeri dahi taburın bozub kalkub Yanıkhisârı nâm kalʻa üzerine varub konmışlardı. Ceng [ü] cidâl sûretin

83a 82b

82b ve anda kışlamak şeklin göstermişlerdi. Fi'l-vâki' la'în-i mezbûr a'nî kıral-ı makhûr zikr olan Yanıkhisârı'na varub kal'a kurbında konub tabur kurub ve önlerine 'amîk hendekler kesdürüb bir vechle tertîb eylemiş ki fethe mecâl sûret-i muhâl görinürdi. Meğer ki cenâb-ı bî-zevâl Hudâ-yı Melik-i Müte'âl'den zevâl ireydi. Bu husûs düstûr-ı a'zam hazretleri huzûrında söylenirken meğer ki bir 'azîz anda hâzır olub mezkûr Yanıkhisârı'nda, "Kıral-ı mel'ûn şöyle eylemiş böyle eylemiş" diyü söyledüklerin işidüb enfâs-ı müteberrikelerinden, "Ocağa yansun!" diyü nefes eylemiş. Ol 'azîz müstecâbü'd-da've kimesne imiş. Du'âsı kabûl olub hikmet-i İlâhî mezbûr Yanıkhisârı bir yanış yanar ki müsemmâsına münâsib henüz ol zemânda Yanıkhisârı dimeğe yarar olur. *Allâhümme harrık dâre'l-kâfirîne bi-nâri gazabike ve 'ammir diyâre'l-mü'minîne bi-yedi kudretike.* Mel'ûnlarun hâlleri bu âteşün vukū'ından gâyetle müşevveş olur ve bu âteşün harâretinden gayrı Budun beğlerbeğisi Mustafâ Paşa hazretleri dahi 'asâkir-i İslâm'la ol etrâfda yakın yirde durub dîn gayretine ve pâdişâh uğurına rûz [u] şeb çalışub kefere-i fecereyi taburından taşra

83a çıkartmaz olmışdı. Muttasıl diller dutub orduya gönderüb küffârla kâr-zârdan hâlî değillerdi. Ve sa'âdetlü pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerinden yana ulağla mekâtîble giden çavuş dahi mahmiyye-i Filibe'ye gelecek gün devlet ü sa'âdetle pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretleri dahi mahmiyye-i Filibe'ye gelüb nüzûl-i iclâl buyurmışlardı. Ol gün hemân ol sâ'at zikr olan mektûb sa'âdetlü pâdişâh hazretlerinün 'izz-i huzûr-ı fâ'izü'n-nûrlarına vusûl bulub mazmûn-ı mektûba ve 'asâkir-i ehl-i İslâm ahvâline ıttılâ'-ı şerîfleri olıcak bir haftalık yolı bir günde yürimek kasdına niyyet ü 'azîmet idüb himem-i 'âliye-i şâhâne zuhûra getürüb ılgar tarîkıyle be-gâyet sür'at ve isti'câl üzre kat'-ı menâzil ve tayy-ı merâhil eylemeğe başladılar. Rikâb-ı hümâyûnları yanınca olan dört bin mikdârı 'asker-i çabük-süvârdan bir gün bile yürimeğe kimesne iktidâr idemeyüb anlar ki meydân-ı himmetde sâbit-kademlerdi rikâb-ı sa'âdetmendle üftân u hîzân bilece revân oldılar ve anlar ki tarîk-ı hamiyyetde kāsırlar idi yarım menzil bile varmağa tâkat ü istitâ'at göstermeyüb 'özr-i lengle menâzilde ve merâhilde dökilüb kaldılar.

84a 83b

84a

[Sokollu Mehmed Paşa tarafından tahta davet edilen Şehzade Selim Sigetvar'a doğru maiyetiyle birlikte hızla yol kat ederken]

83b

دولتلو پادشاه حضرتلری سعادت واقبال ایله

محمیهٔ صوفیه یه کیدرکن مکتوب ایله وارن چاوشه

جواب نامهٔ همایونلری کندو ایادی شریفلریله تحریر

ایلمک ارزانی بیوردیلر ومزبور چاوشینه اولاغله عساکر

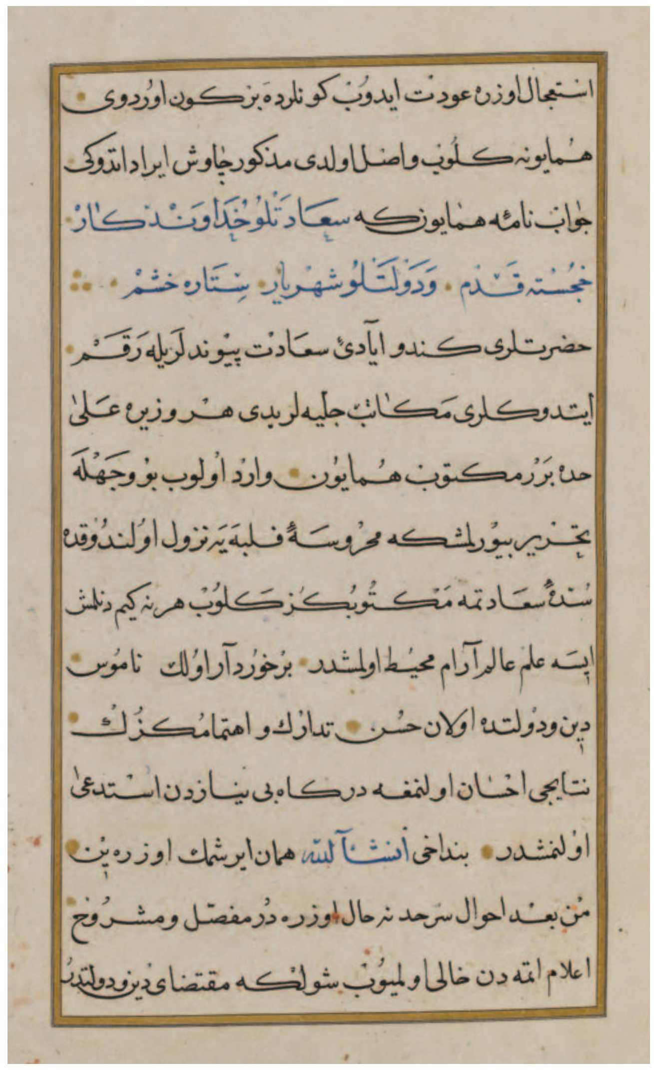
مسلمیندن یکا استعجال

85a 84b

84b [Şehzade Selim Sokollu Mehmed Paşa'ya yaklaştığını bildiren mektubu yazarken]

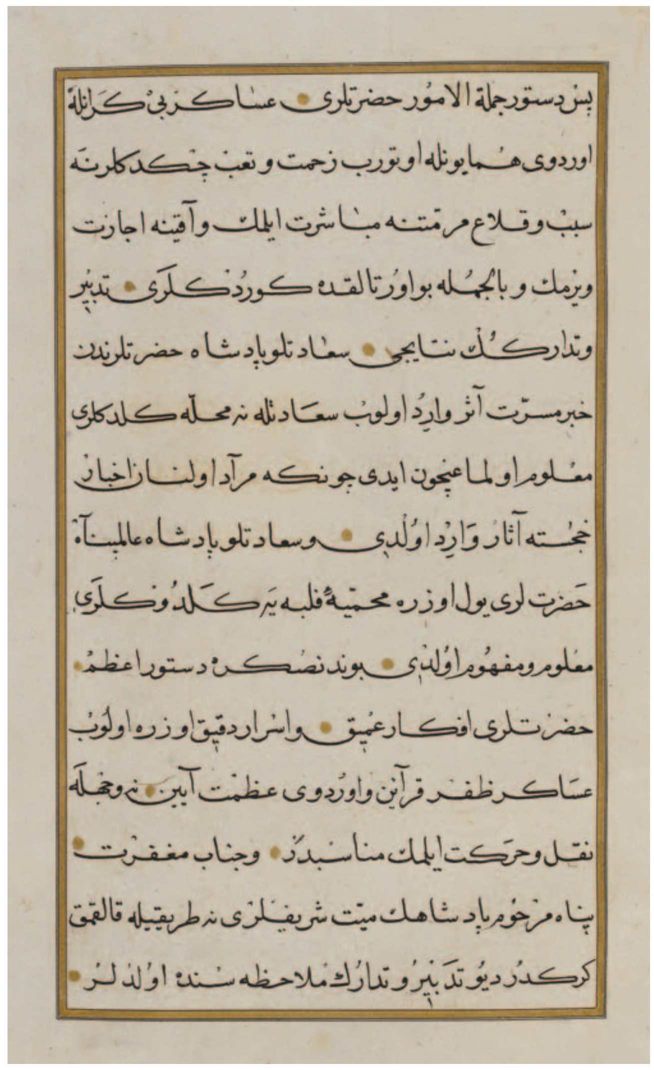
Devletlü pâdişâh hazretleri sa'âdet ü ikbâl ile mahmiy-ye-i Sofya'ya giderken mektûbla varan çavuşa cevâb-nâme-i hümâyûnları kendü eyâdî-i şerîfleriyle tahrîr eylemek erzânî buyurdılar ve mezbûr çavuş yine ulağla 'asâkir-i müslimînden yana isti'câl

85a üzre 'avdet idüb günlerde bir gün ordu-yı hümâyûna gelüb vâsıl oldı. Mezkûr çavuş îrâd itdüği cevâb-nâme-i hümâyûn ki sa'âdetlü hudâvendigâr-ı huceste-kadem ve devletlü şehriyâr-ı sitâre-haşem hazretleri kendü eyâdî-i sa'âdet-peyvendleriyle rakam itdükleri mekâtîb-i celiy-yeleriydi her vezîre 'alâ-hide birer mektûb-ı hümâyûn vârid olub bu vechle tahrîr buyurılmış ki, "Mahrûse-i Filibe'ye nüzûl olundukda südde-i sa'âdetüme mektû-bunuz gelüb her ne kim dinilmiş ise 'ilm-i 'âlem-ârâm muhît olmışdur. Ber-hûrdâr olun. Nâmûs-ı dîn ü devlet-de olan hüsn-i tedârük ü ihtimâmınuzun netâ'ici ihsân olunmağa dergâh-ı bî-niyâzdan istid'â olunmışdur. Ben dahi inşâ'allâh hemân irişmek üzreyin. Min-ba'd ahvâl-i serhad ne hâl üzredür mufassal u meşrûh i'lâm itmeden hâlî olmayub şol ki muktezâ-yı dîn ü devletdür

86a 85b

85b ictihâdla bezl-i makdûr eyleyüb ve vezîr-i a'zamum ve kā'im-makām-ı saltanatum emrinden tecâvüz eylemeyesiz" diyü fermân olunmış. Ve düstûr-ı a'zam hazretlerine müstakil bir mektûb-ı sa'âdet-mashûb-ı nevâziş-üslûbları dahi bu vechle tahrîr buyurılmış ki, "Bu def'a dahi zuhûr iden tedbîr-i isâbet-pezîrle her ne 'arz ihbâr olundıysa ma'lûm-ı şerîfüm olmışdur. Ber-hûrdâr-ı dîn ü devlet olasın. Hakkā budur ki devlet-i âl-i 'Osmân'da sebkat iden hidmetüne hadd ü pâyân yokdur. 'Âkıbetün ve âhirün hayr olsun. Hidmet ise ancak olur. İmdi rikâb-ı hümâyûnumla ol havâlîyi müşerref idinceye değin vezâretde kā'im-makām-ı saltanatum olub umûr-ı dîn ü devletde muhâlefet idenleri 'arz idesin" diyü emr olunmış.

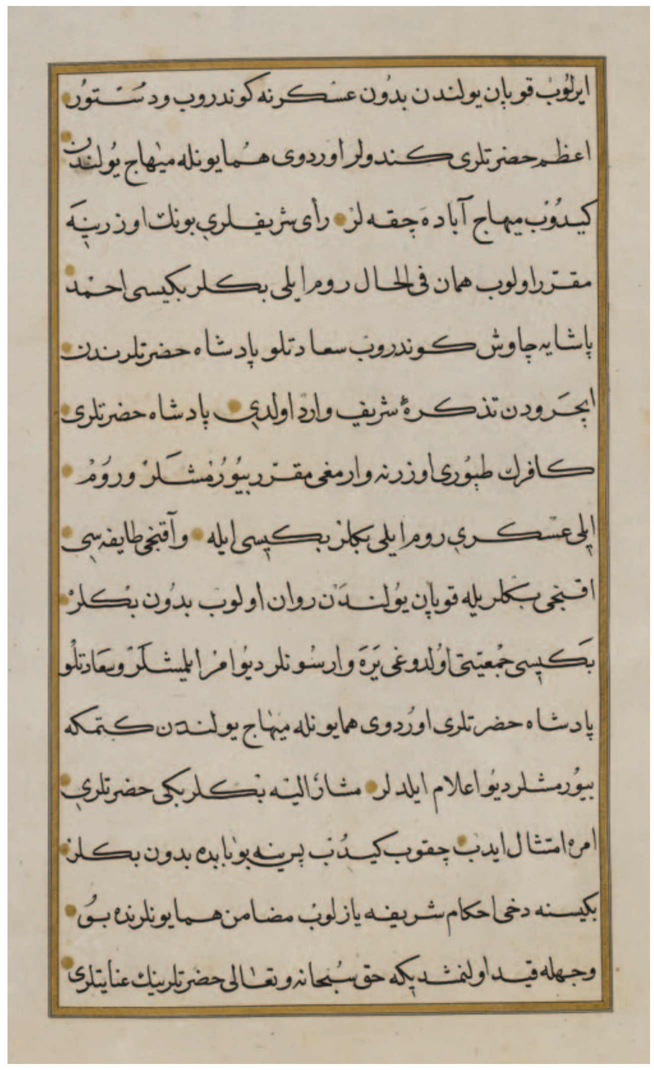
Devletlü ve sa'âdetlü pâdişâh hazretleri 'asker-i İslâm'dan yana müteveccih olub mahmiyye-i Filibe'ye gelüb ordu-yı hümâyûn ve merhûm pâdişâhun meyyiti kalkmak lâzım gelicek tedbîr ü tedârük olunduğı beyânıdur

86a Pes düstûr-ı cümletü'l-umûr hazretleri 'asâkir-i bî-kerânla ordu-yı hümâyûnla oturub zahmet ü ta'ab çekdüklerine sebeb ve kılâ' meremmetine mübâşeret eylemek ve akına icâzet virmek ve bi'l-cümle bu ortalıkda gördükleri tedbîr ü tedârükün netâ'ici sa'âdetlü pâdişâh hazretlerinden haber-i meserret-eser vârid olub sa'âdetle ne mahalle geldükleri ma'lûm olmağıçün idi. Çünki murâd olınan ahbâr-ı huceste-âsâr vârid oldı ve sa'âdetlü pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretleri yol üzre mahmiyye-i Filibe'ye geldükleri ma'lûm u mefhûm oldı bundan sonra düstûr-ı a'zam hazretleri efkâr-ı 'amîk ve esrâr-ı dakîk üzre olub, "'Asâkir-i zafer-karâ'in ve ordu-yı 'azamet-âyîn ne vechle nakl ü hareket eylemek münâsibdür? Ve cenâb-ı mağfiret-penâh merhûm pâdişâhun meyyit-i şerîfleri ne tarîk ile kalkmak gerekdür?" diyü tedbîr ü tedârük mülâhazasında oldılar.

87a 86b

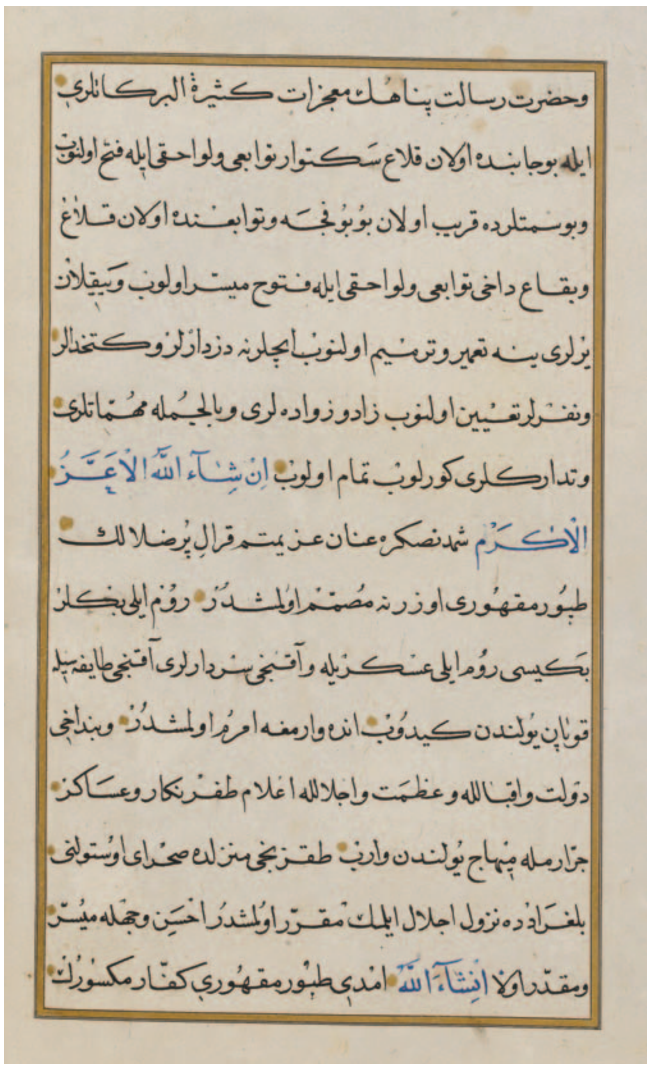

86b Felâ-cerem bu vechle revâ gördiler ki Sigetvar'dan leşker kalkduğı vakt bir yoldan gideler ki ol yola gitmekden murâd hem kıralun taburı üzerine varılmak melhûz ola ve hem ʻaskerün uğurından ve semtinden hâric olmayub dönüş yolı olmağa dahi münâsib ola ve hem ol yolda ol kadar eğlenmek lâzım gele ki saʻâdetlü pâdişâh hazretleri devletle Dırava köprüsin geçüb memâlik-i mahmiyye-i İslâmiyye muzâfâtından olan Ösek nâm kalʻaya gelüb nüzûl-i iclâl buyurmış olalar. Pes bu maʻnâyı müştemil ve bu sûreti mütehammil vicdân-ı şerîflerinde böyle buldılar ki pâdişâh-ı ʻâlem-penâh hazretleri fermân-ı sâbık üzre kıral üzerine varmağa mukarrer buyurmışlardur. Saʻâdetlü pâdişâh hazretleri ordu-yı hümâyûnla Mihac yolından giderler. Emmâ Rumili ʻaskeri ve akıncı tâ'ifesi Kopan yolından doğrı varub Budun ʻaskerine mülâkī olmasına fermân olunmışdur diyü Rumili beğlerbeğisi Rumili ʻaskeri ile ordudan

87a ayrılub Kopan yolından Budun ʻaskerine gönderüb ve düstûr-ı aʻzam hazretleri kendüler ordu-yı hümâyûnla Mihac yolından gidüb Mihac-âbâd'a çıkalar. Re'y-i şerîfleri bunun üzerine mukarrer olub hemân fi'l-hâl Rumili beğlerbeğisi Ahmed Paşa'ya çavuş gönderüb, "Saʻâdetlü pâdişâh hazretlerinden içerüden tezkire-i şerîf vârid oldı. Pâdişâh hazretleri kâfirün taburı üzerine varmağı mukarrer buyurmışlar ve 'Rumili ʻaskeri Rumili beğlerbeğisi ile ve akıncı tâ'ifesi akıncı beğleriyle Kopan yolından revân olub Budun beğlerbeğisi cemʻiyyeti olduğı yire varsunlar' diyü emr eylemişler. Ve saʻâdetlü pâdişâh hazretleri ordu-yı hümâyûnla Mihac yolından gitmeğe buyurmışlar" diyü iʻlâm eylediler. Müşârün-ileyh beğlerbeği hazretleri emre imtisâl idüb çıkub gidüb pes yine bu bâbda Budun beğlerbeğisine dahi ahkâm-ı şerîfe yazılub mezâmîn-i hümâyûnlarında bu vechle kayd olunmışdı ki, "Hakk sübhânehû ve teʻâlâ hazretlerinün ʻinâyetleri

88a 87b

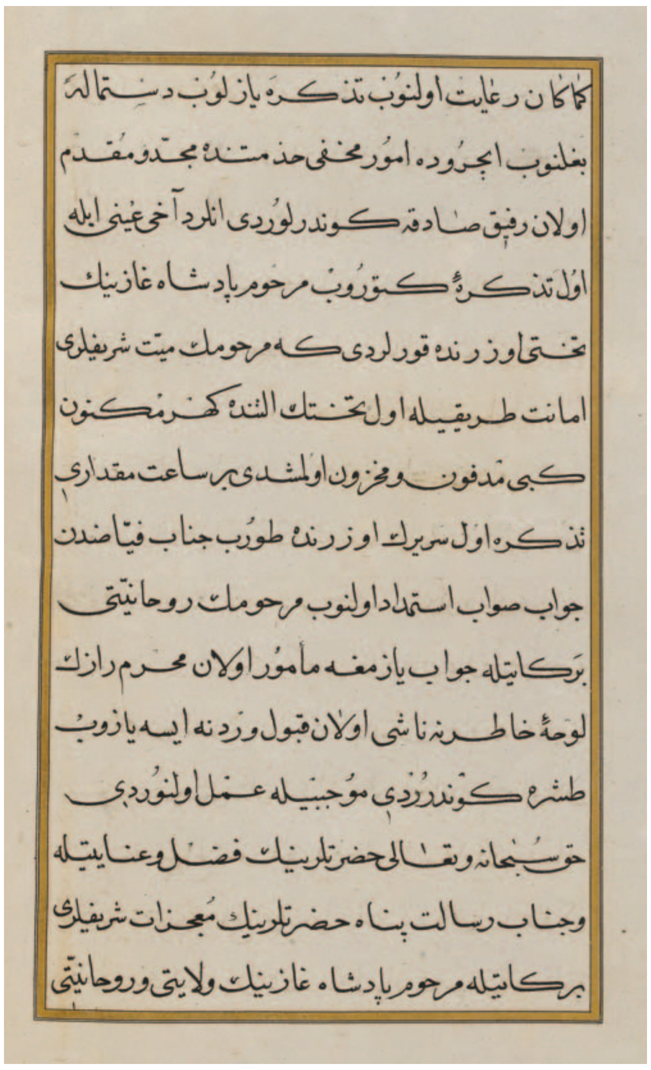

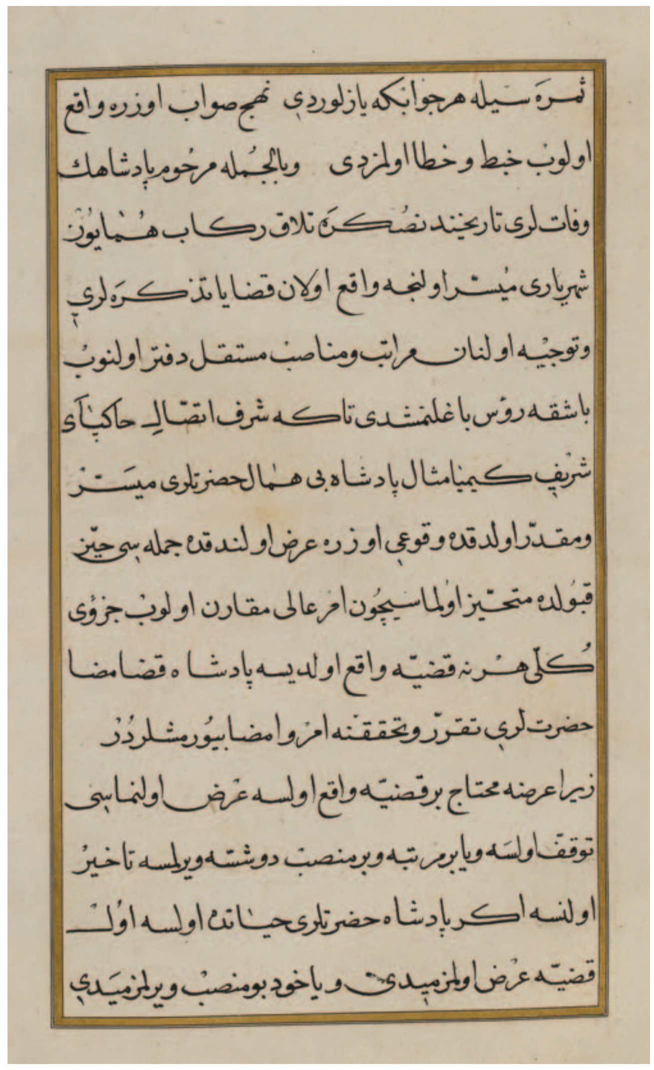
87b ve hazret-i Risâlet-penâh'un mu'cizât-ı kesîretü'l-bere-kâtları ile bu cânibde olan kılâ'-ı Sigetvar tevâbi'i ve levâhıkı ile feth olınub ve bu semtlerde karîb olan Bobof-ça ve tevâbi'inde olan kılâ' ve bikâ' dahi tevâbi'i ve levâhıkı ile fütûh müyesser olub ve yıkılan yirleri yine ta'mîr ü termîm olınub içlerine dizdârlar ve kethudâlar ve neferler ta'yîn olınub zâd ü zevâdeleri ve bi'l-cümle mühimmâtları ve tedârükleri görilüb temâm olub inşâ'allâhü'l-e'azzü'l-ekrem şimden sonra 'inân-ı 'azîmetüm kıral-ı pür-dalâlün tabur-ı makhûrı üzerine musammem olmışdur. Rumili beğlerbeğisi Rumili 'askeriyle ve akıncı serdârları akıncı tâ'ifesiyle Kopan yolından gidüb anda varmağa emrüm olmışdur. Ve ben dahi devlet ü ikbâlle ve 'azamet ü iclâlle a'lâm-ı zafer-nigâr ve 'asâkir-i cerrârumla Mihac yolından varub dokuzuncı menzilde sahrâ-yı Üstolni-Belgırad'da nüzûl-i iclâl eylemek mukarrer olmışdur. Ahsen vechle müyesser ü mukadder ola inşâ'allâh. İmdi tabur-ı makhûr-ı küffâr-ı meksûrun

88a kankı cânibinden hücûm olunmak münâsibdür ve a'dâ-yı dîn ü devlet el-ân ne hâl üzredür? Sadâ-yı sadmetüm istimâ'ıyla câ'iz ki firâr eyleyeler. Etrâfında 'asker-i İslâm halkından bölük bölük vâfir ve vâfî 'asker koyub beklet-düresiz. Gaflet ile firâr eylemek ihtimâli olmaya. Ve şim-diye değin düşmen ahvâline müte'allık ve sâ'ir umûrda her ne habere vâkıf oldunsa 'ale't-tafsîl yazub südde-i sa'âdetüme bildüresiz" diyü tenbîh ü te'kîd olundı ve zikr olınan ahkâm-ı şerîfe 'ale'l-fevr yarar çavuş ile ulağla Budun beğlerbeğisine gönderildi. Vardukda Budun beğ-lerbeğisi dahi fermân-ı 'âlî mûcibince umûr-ı me'mûreye mübâşeret üzre oldı. Ve ordu-yı hümâyûnda düstûr-ı a'zam hazretleri etrâf u eknâfda vârid olan mühimmât ve mesâlih-i umûr-ı 'akd ü hall ne ise görüb temâm idüb ne kazıyye vâki' olsa üslûb-ı sâbık üzre ki yukaruda zikr olunmışdur ol 'âdet-i marzıyye-i mu'tâda

89a 88b

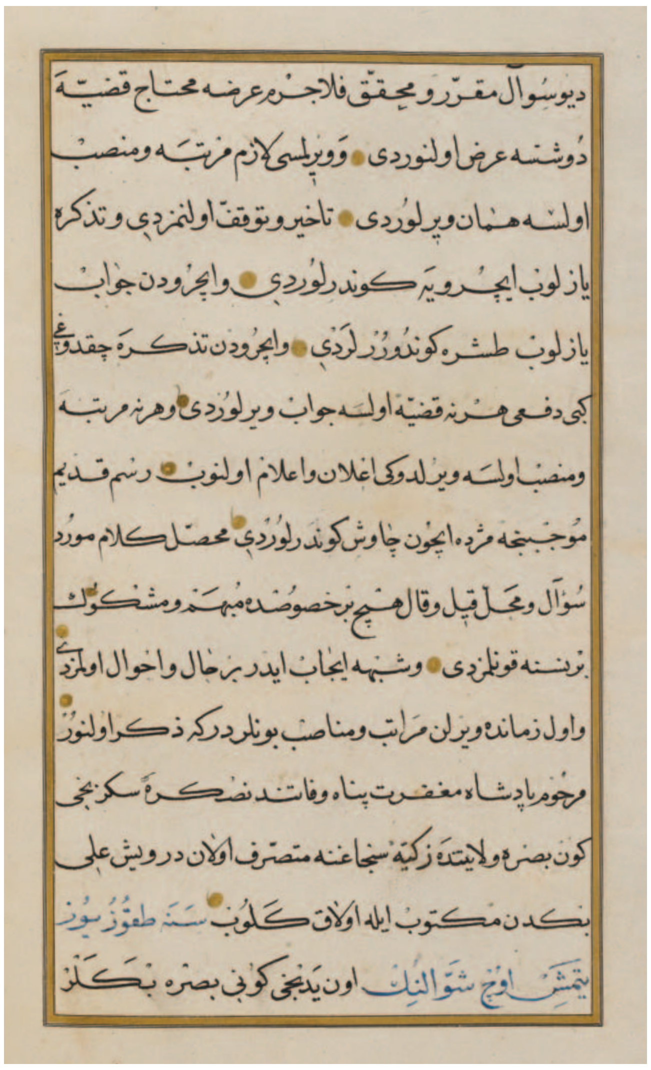

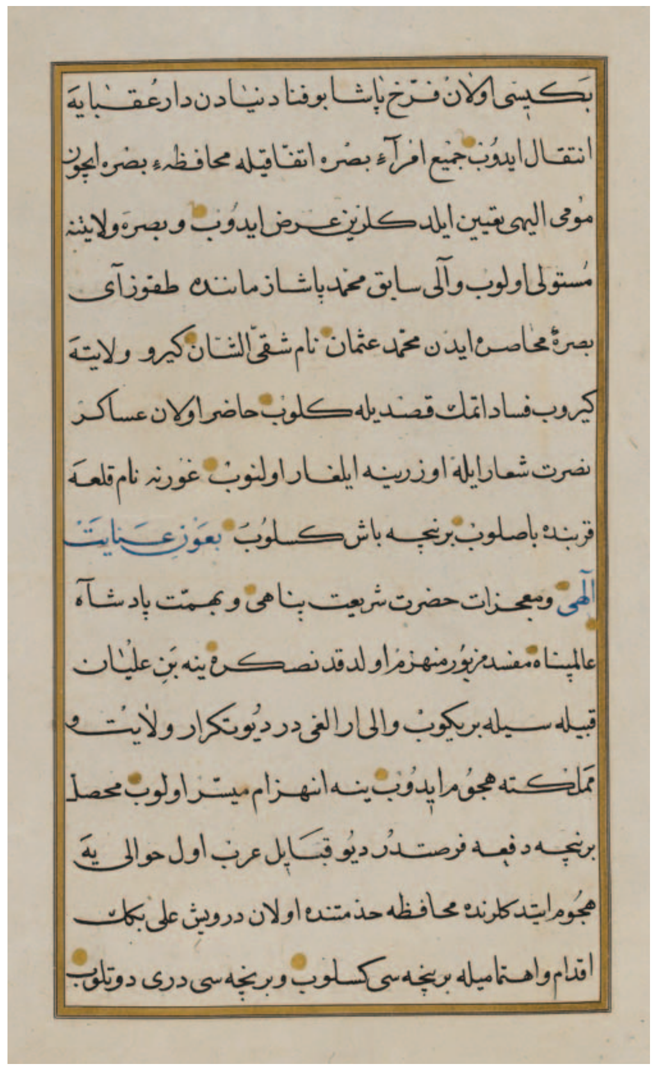
88b kemâ-kân riʿâyet olınub tezkire yazılub dest-mâle bağlanub içerüde umûr-ı mahfî hidmetinde mücidd ü mukdim olan refîk-ı sâdıka gönderilürdi. Anlar dahi ʿaynı ile ol tezkireyi getürüb merhûm pâdişâh-ı gāzînün tahtı üzerinde korlardı ki merhûmun meyyit-i şerîfleri emânet tarîkıyle ol tahtun altında güher-i meknûn gibi medfûn u mahzûn olmışdı. Bir sâʿat mikdârı tezkire ol serîrün üzerinde durub cenâb-ı Feyyâz'dan cevâb-ı savâb istimdâd olınub merhûmun ruhâniyyeti berekâtıyla cevâb yazmağa me'mûr olan mahrem-i râzun levha-i hâtırına nâşî olan kabûl ü redd ne ise yazub taşra gönderürdi. Mûcibiyle ʿamel olınurdı. Hakk sübhânehû ve teʿâlâ hazretlerinün fazl ü ʿinâyetiyle ve cenâb-ı Risâlet-penâh hazretlerinün muʿcizât-ı şerîfleri berekâtıyla [ve] merhûm pâdişâh-ı gāzînün velâyeti ve ruhâniyyeti

89a semeresiyle her cevâb ki yazılurdı nehc-i savâb üzre vâkiʿ olub habt u hatâ olmazdı. Ve bi'l-cümle merhûm pâdişâhun vefâtları târîhinden sonra telâk-ı rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyârî müyesser olınca vâkiʿ olan kazâyâ tezkireleri ve tevcîh olınan merâtib ve menâsıb müstakil defter olınub başka ru'ûs bağlanmışdı. Tâ ki şeref-i ittisâl-i hâk-i pây-i şerîf-i kîmyâ-misâl-i pâdişâh-ı bî-hemâl hazretleri müyesser ü mukadder oldukda vukūʿı üzre ʿarz olundukda cümlesi hayyiz-i kabûlde mütehayyiz olmasıçün emr-i ʿâlî mukārin olub cüz'î [ve] küllî her ne kazıyye vâkiʿ oldıysa pâdişâh-ı kazâ-mezâ hazretleri takarrür ve tahakkukına emr ü imzâ buyurmışlardur. Zîrâ ʿarza muhtâc bir kazıyye vâkiʿ olsa ʿarz olunması tevakkuf olsa veya bir mertebe ve bir mansıb düşse virilmese te'hîr olınsa, "Eğer pâdişâh hazretleri hayâtta olsa ol kazıyye ʿarz olmaz mıydı ve yâhûd bu mansıb virilmez miydi?"

90a 89b

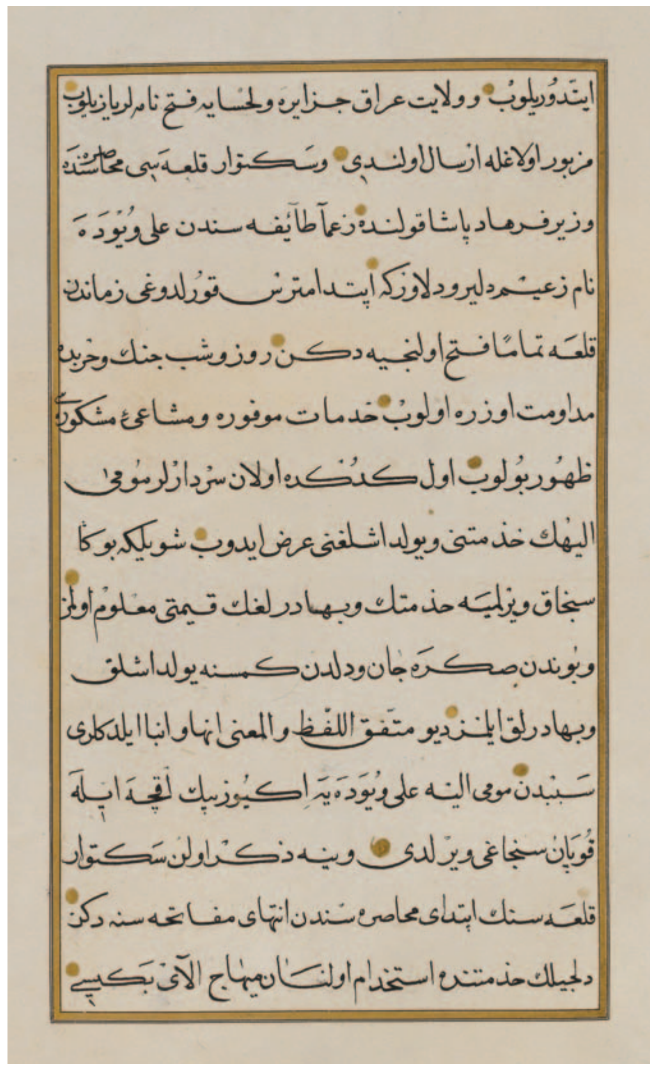
89b diyü su'âl mukarrer ve muhakkak felâ-cerem ʻarza muhtâc kazıyye düşse ʻarz olınurdı ve virilmesi lâzım mertebe ve mansıb olsa hemân virilürdi. Te'hîr u tevakkuf olunmazdı ve tezkire yazılub içerüye gönderilürdi ve içerüden cevâb yazılub taşra göndürürlerdi ve içerüden tezkire çıkduğı gibi defʻi her ne kazıyye olsa cevâb virilürdi ve her ne mertebe ve mansıb olsa virildüği iʻlân ve iʻlâm olınub resm-i kadîm mûcibince müjde içün çavuş gönderilürdi. Muhassal-ı kelâm mevrid-i su'âl ve mahall-i kīl u kāl hiç bir husûsda mübhem ü meşkûk bir nesne konılmazdı ve şübhe îcâb ider bir hâl ve ahvâl olmazdı ve ol zemânda virilen merâtib ve menâsıb bunlardur ki zikr olınur: Merhûm pâdişâh-ı mağfiret-penâh vefâtından sonra sekizinci gün Basra vilâyetinde Zekiyye sancağına mutasarrıf olan Dervîş ʻAlî Beğ'den mektûb ile ulak gelüb, "Sene dokuz yüz yetmiş üç Şevvâl'inün on yedinci güni Basra beğler-

90a beğisi olan Ferruh Paşa bu fenâ dünyadan dâr-ı ʻukbâya intikāl idüb cemîʻ-i ümerâ-i Basra ittifâk ile muhâfaza-i Basra içün mûmâ-ileyhi taʻyîn eyledüklerin ʻarz idüb ve Basra vilâyetine müstevlî olub vâlî-i sâbık Muhammed Paşa zemânında dokuz ay Basra'yı muhâsara iden Muhammed ʻOsmân nâm şakīyyü'ş-şân girü vilâyete girüb fesâd itmek kasdıyla gelüb hâzır olan ʻasâkir-i nusret-şiʻâr ile üzerine ılgar olınub Gurna nâm kalʻa kurbında basılub bir niçe baş kesilüb bi-ʻavn-i ʻinâyet-i İlâhî ve muʻcizât-ı hazret-i Şerîʻat-penâhî ve be-himmet-i pâdişâh-ı ʻâlem-penâh müfsid-i mezbûr münhezim oldukdan sonra yine benî ʻUlyân kabîlesiyle biriküb, 'Vâlî aralığıdur' diyü tekrâr vilâyet ü memlekete hücûm idüb yine inhizâm müyesser olub muhassal bir niçe defʻa, 'Fursatdur' diyü kabâ'il-i ʻArab ol havâlîye hücûm itdüklerinde muhâfaza hidmetinde olan Dervîş ʻAlî Beğ'ün ikdâm ü ihtimâmıyla bir niçesi kesilüb ve bir niçesi diri dutılub

91a 90b

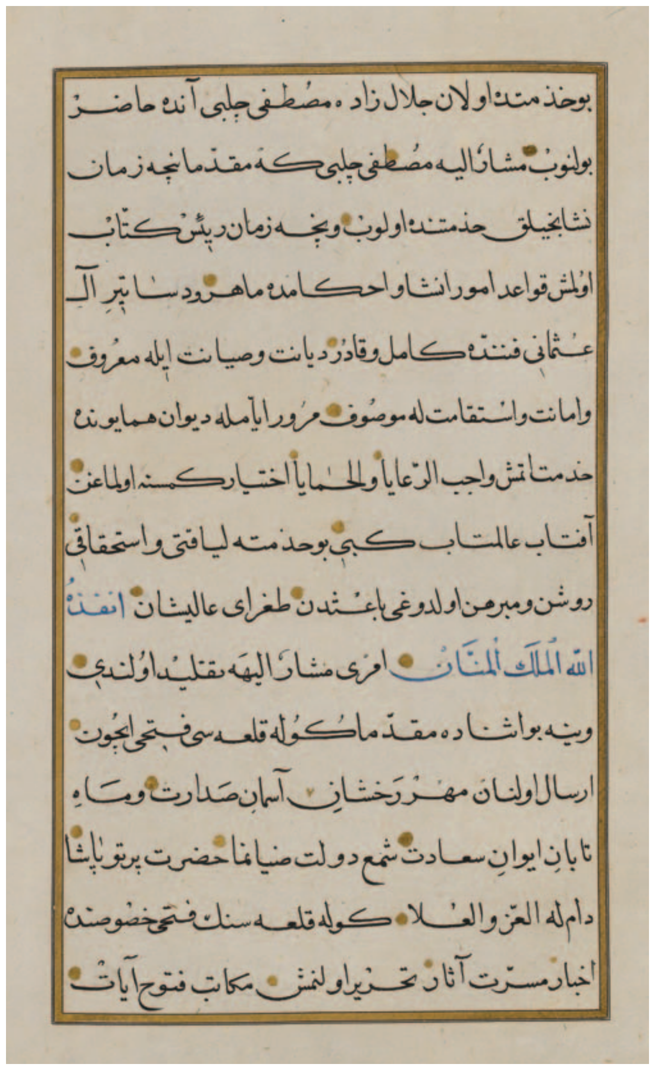
90b envâʻ-i hakâretle siyâset olınub mûmâ-ileyhün izhâr itdüği mehâbet aʻdâ-yı dîn ü devlete bir mertebe havf u haşyet virdi ki min-baʻd bu vilâyetün eyâleti bu makûle müdebbir ve şecîʻ ve cerî kullarına sadaka vü ihsân buyurılsa bu diyâr temâm-ı emn ü emân üzre olub tevfîr-i hazîne vü mâl ve tevsîʻ-i memleket ü aʻmâl müyesser olmak mukarrerdür" diyü işʻâr u ihbâr eyledükleri ecilden ibtidâ menâsıb-ı mühimmeden ve merâtib-i külliyyeden münâsebet-i mezbûre iktizâsınca vilâyet-i Basra eyâleti mezbûr ve meşhûr olan mûmâ-ileyh Dervîş ʻAlî Beğ'e tezkire olınub merhûm pâdişâh-ı ʻâlî-şân-ı rahmet-mekân hazretlerinün merkad-ı nûr-ı râhşânları üzerine komak içün gönderildi. Baʻde'l-istihâre ve'l-istimdâd be-yümn-i pâdişâh-ı cedîd ve şehinşâh-ı saʻîd eyâlet-i mezbûreye müteʻallık pâdişâh-ı ʻatîk-i mağfiret-garîkun ʻunvân-ı ʻâlî-şânlarıyla menşûr-ı saʻâdet-meşhûr müşârün-ileyh ʻAlî Paşa'nun nâmına yazılub ʻale'l-fevr âdemlerinün her mesâlihi görilüb ulağ ile ʻavdet

91a itdürilüb ve vilâyet-i ʻIrâk-ı Cezâ'ir'e ve Lahsâ'ya fethnâmeler yazılub mezbûr ulağla irsâl olundı. Ve Sigetvar kalʻası muhâsarasında Vezîr Ferhâd Paşa kolında züʻamâ tâ'ifesinden ʻAlî Voyvoda nâm zaʻîm-i dilîr ü dilâver ki ibtidâ meteris kurılduğı zemândan kalʻa temâmen feth olıncaya değin rûz u şeb ceng ü harbde müdâvemet üzre olub hidemât-ı mevfûre ve mesâʻî-i meşkûresi zuhûr bulub ol günde olan serdârlar mûmâ-ileyhün hidmetini ve yoldaşlığını ʻarz idüb şöyle ki, "Buna sancak virilmeye hidmetün ve bahâdırlığun kıymeti maʻlûm olmaz ve bundan sonra cân u dilden kimesne yoldaşlık ve bahâdırlık eylemez" diyü müttefikü'l-lafz ve'l-maʻnâ inhâ vü ibnâ eyledükleri sebebden mûmâ-ileyh ʻAlî Voyvoda'ya iki yüz bin akçe ile Kopan sancağı virildi. Ve yine zikr olan Sigetvar kalʻasının ibtidâ-yı muhâ-sarasından intihâ-yı mufâtahasına değin dilcilik hidmetinde istihdâm olınan Mihac alaybeğisi

92a 91b

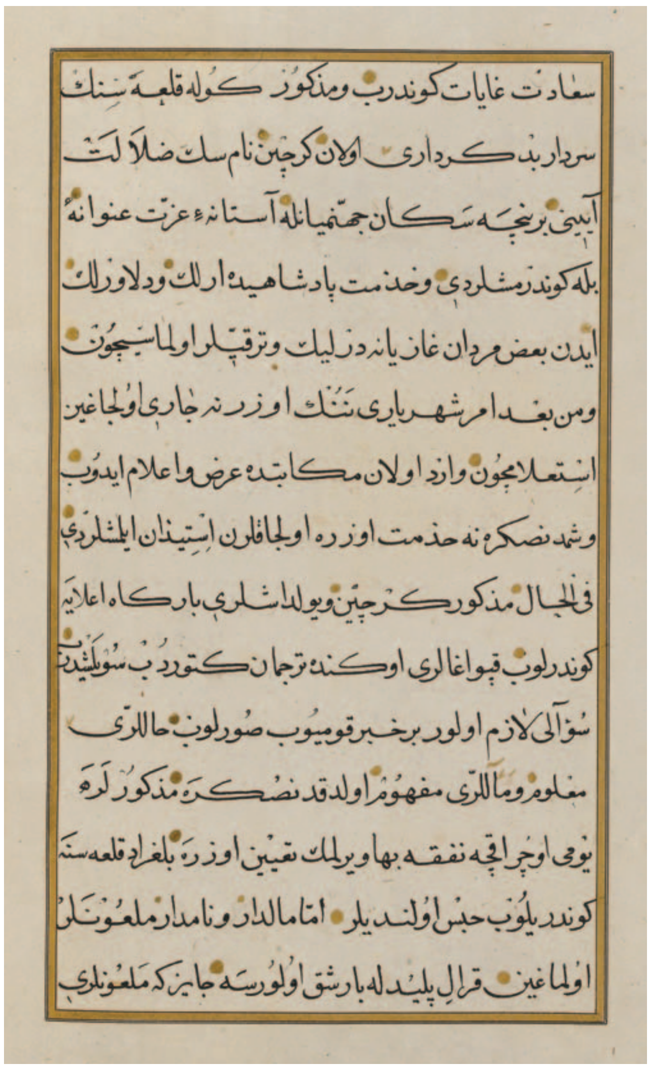

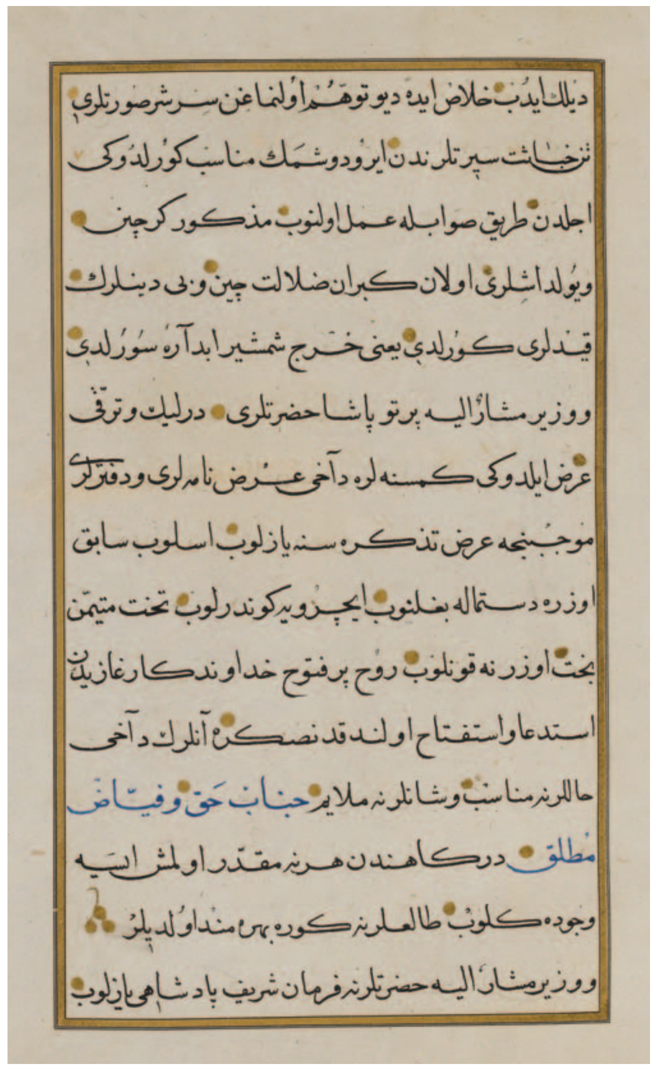
91b İskender Beğ ki bahâdırlıkda yegâne ve ferzânelikde İskenderâne tedbîrle yarar diller dutub getürmekde ve ahbâr-ı sahîha-i küffâr-ı hâk-sârla kulûb-ı teşnegân-ı gāziyân-ı ehl-i İslâm ü îmânı sîr-âb itmekde Hızr-ı sânî dirlürdi ve Sigetvar kılâ'ınun ve ol semtlerde feth olınan kılâ' u bikâ'un ta'mîr ü termîm bâbında kudret-i tâmme ve hidmet-i 'âmme göstermeğin felâ-cerem ol mîr-i muhtereme dahi iki yüz kırk bin akçe ile mezkûr Sigetvar ve tevâbi'inde olan kılâ' ve kurâ sancağıbeğliği tefvîz olundı. Ve âstâne-i âsmân-âşiyânda tuğrâ-yı 'âlî-şân-ı sa'âdet-nişân hidmetinde olan Mîr-i tuğrâyî Muhammed Çelebi vefât idüb nâm u nişân-ı celâlet-'unvânı bu cihân-ı fânîde koyub gidüb cenâb-ı bî-nişân dergâhına revân oldukda hidmet-i tuğrâ-yı sâmî-mekân ki bir gün hâlî ve mu'attal olsa umûr-ı cumhûr-ı devlet ü saltanat mühimmâtı ihtilâl-pezîr olmak lâzım gelürdi. Eyle olsa sâbıkā

92a bu hidmetde olan Celâlzâde Mustafâ Çelebi anda hâzır bulınub müşârün-ileyh Mustafâ Çelebi ki mukaddemâ niçe zemân nişâncılık hidmetinde olub ve niçe zemân re'îs-i küttâb olmış kavâ'id-i umûr-ı inşâ vü ahkâmda mâhir ve desâtîr-i âl-i 'Osmânî fenninde kâmil ve kādir diyânet ü siyânet ile ma'rûf ve emânet ü istikāmetle mevsûf mürûr-ı eyyâmla dîvân-ı hümâyûnda hidmet itmiş vâcibü'r-ri'âyâ ve'l-himâyâ ihtiyâr kimesne olmağın âfitâb-ı 'âlem-tâb gibi bu hidmete liyâkati ve istihkāķı rûşen ve müberhen olduğı bâ'isden tuğrâ-yı 'âlî-şân *enfezehu'llâhü'l-Melikü'l-Mennân* emri müşârün-ileyhe taklîd olundı. Ve yine bu esnâda mukaddemâ Göle kal'ası fethi içün irsâl olınan mihr-i râhşân-ı âsmân-ı sadâret ve mâh-ı tâbân-ı eyvân-ı sa'âdet şem'-i devlet-i ziyâ-nümâ hazret-i Pertev Paşa *dâme lehü'l-'izzü ve'l-'alâ* Göle kal'asının fethi husûsında ahbâr-ı meserret-âsâr tahrîr olunmış mekâtîb-i fütûh-âyât-ı

93a 92b

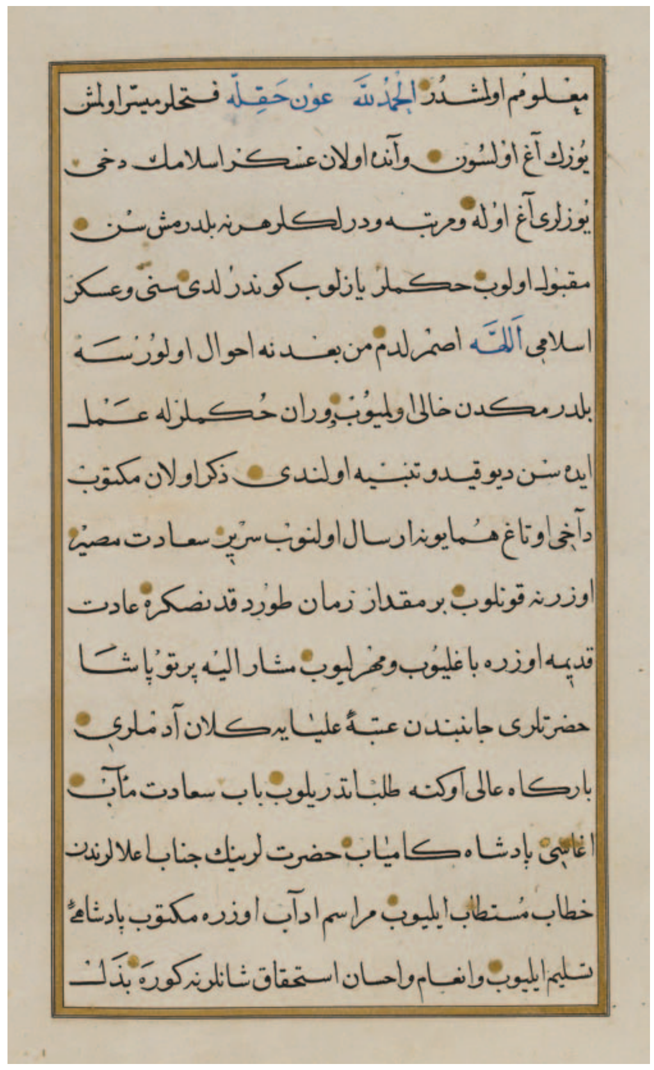
92b sa‘âdet-gāyat gönderüb ve mezkûr Göle kal‘asınun serdâr-ı bed-kirdârı olan Kerçin nâm seg-i dalâlet-âyîni bir niçe segân-ı cehennemiyânla âsitâne-i ‘izzet-‘unvâna bile göndermişlerdi. Ve hidmet-i pâdişâhîde erlik ve dilâverlik iden ba‘z-ı merdân-ı gāziyâna dirlik ve terakkīler olmasıçün ve min-ba‘d emr-i şehriyârî nenün üzerine cârî olacağın isti‘lâmıçün vârid olan mekâtîbde ‘arz u i‘lâm idüb ve şimden sonra ne hidmet üzre olacakların istîzân eylemişlerdi. Fi'l-hâl mezkûr Kerçin ve yoldaşları bârgâh-ı â‘lâya gönderilüb kapu ağaları öninde tercemân getürdüb söyleşdürüb su’âli lâzım olur bir haber komayub sorılub hâlleri ma‘lûm ve me’âlleri mefhûm oldukdan sonra mezkûrlara yevmi üçer akçe nafaka-bahâ virilmek ta‘yîn üzre Belgırad kal‘asına gönderilüb habs olundılar. Emmâ mâl-dâr ve nâm-dâr mel‘ûnlar olmağın kıral-ı pelîdle barışık olursa câ’iz ki mel‘ûnları

93a dilek idüb halâs ide diyü tevehhüm olunmağın ser-i şer-sûretleri ten-i habâset-sîretlerinden ayru düşmek münâsib görildüği ecilden tarîk-ı savâbla ‘amel olınub mezkûr Kerçin ve yoldaşları olan gebrân-ı dalâlet-çîn ve bî-dînlerün kaydları görildi ya‘nî harc-ı şemşîr-i âb-dâra sürildi. Ve vezîr-i müşârün-ileyh Pertev Paşa hazretleri dirlik ve terakkī ‘arz eyledüği kimesnelere dahi ‘arz-nâmeleri ve defterleri mûcibince ‘arz tezkiresine yazılub üslûb-ı sâbık üzre dest-mâle bağlanub içerüye gönderilüb taht-ı müteyemmin-baht üzerine konılub rûh-ı pür-fütûh-ı hudâvendigâr-ı gāzîden istid‘â vü istiftâh olundukdan sonra anlarun dahi hâllerine münâsib ve şânlarına mülâyim cenâb-ı Hakk ve Feyyâz-ı Mutlak dergâhından her ne mukadder olmış ise vücûda gelüb tâli‘lerine göre behre-mend oldılar. Ve vezîr-i müşârün-ileyh hazretlerine fermân-ı şerîf-i pâdişâhî yazılub,

94a 93b

93b "Feth olınan Göle ve Yanık kal'aları meremmet olub temâm oldukdan sonra aslâ te'hîr ve tevakkuf eylemeyüb yanunca olan 'asker-i zafer-eserle 'ale'l-isti'câl Budun semtine çekilüb anda münâsib yirde konub inşâ'allâhü'l-'Azîz ben dahi sa'âdet ü ikbâlle 'an-karîbi'z-zemân ol diyâr-ı kâr-zâr-ı 'adû-şikâra varmak ve kıral-ı şerr ü şûrun tabur-ı makhûrını dağıdub târ u mâr eylemek ve fî sebîli'llâh cihâdlar ve ictihâdlar zamîr-i münîrümde musammemdür. Ol zemâna değin sen dahi yanunca olan 'asker halkıyla anda hâzır bulınasız" diyü tenbîh ü te'kîd olundı. Ve sâbıkā vezîr-i müşârün-ileyhe pâdişâh hazretleri hatt-ı şerîfleriyle yazub gönderdükleri tezkire tarzında *yuşbihü'l-hattu bi'l-hatt* mûcibince bir tezkire dahi pâdişâh hazretleri dilinden yazılub bu vechle edâ-yı hûb ve inşâ-yı mergūb olundı ki, "Bu tarafa kâğıd göndermişsin. Her ne kim dinilmiş ise

94a ma'lûmum olmışdur. El-hamdü li'llâh 'avn-i Hakk-ile fetihler müyesser olmış. Yüzün ağ olsun. Ve anda olan 'asker-i İslâm'un dahi yüzleri ağ ola. Ve mertebe ve dirlikler her ne bildürmişsen makbûl olub hükümler yazılub gönderildi. Seni ve 'asker-i İslâm'ı Allâh'a ısmarladum. Min-ba'd ne ahvâl olursa bildürmekden hâlî olmayub ve varan hükümlerle 'amel idesin" diyü kayd u tenbîh olundı. Zikr olan mektûb dahi otağ-ı hümâyûna irsâl olınub serîr-i sa'âdet-masîr üzerine konılub bir mikdâr zemân durdukdan sonra 'âdet-i kadîme üzre bağlayub ve mühürleyüb müşârün-ileyh Pertev Paşa hazretleri cânibinden 'atebe-i 'ulyâya gelen âdemleri bârgâh-ı 'âlî önine taleb itdürilüb bâb-ı sa'âdet-me'âb ağası pâdişâh-ı kâm-yâb hazretlerinün cenâb-ı a'lâlarından hitâb-ı müstetâb eyleyüb merâsim-i âdâb üzre mektûb-ı pâdişâhîyi teslîm eyleyüb ve in'âm u ihsân istihkāk-ı şânlarına göre bezl

95a 94b

94b ü sarf oldukdan sonra zâkirü'n-ni'am ve şâkirü'l-himem 'avdet eylediler. Ve yine bu esnâda bir haber-i ferah-fezâ ve bir hadîs-i meserret-nümâ zuhûr idüb mu'în-i mühimmât-ı dîn ü devlet-i husrevânî ve sıddîk-ı sâdık-ı hânvâde-i âl-i 'Osmânî nûr-ı dîde-i dûd-mân-ı vilâyet-i Kıpçak-zemîn hânı oğlı Sultân Muhammed Giray Noyan *nâle menâhu fi'd-dâreyn* hazretleri ve fahr-i ümerâ-i küberâ-i dilâverân-ı dilîr-encümen ve sürûr-ı ser-âmede-i sufûf-ı 'adû-şiken Solnoh sancağıbeği Hasan Beğ *ahsena'llâhu 'avâkıbehû* hazretleri dergâh-ı felek-iştibâha ulağla yarar ve mu'teber âdemler ve mektûblar gönderüb mezâmîn-i meserret-âsârında münderic olan budur ki, "Göle kal'ası fethi üzerinde olan 'asker-i İslâm'a zarâr u gezend mülâhazasıyla ve gice ile şebîhûn eylemek sevdâsıyla kıral-ı la'în-i dalâlet-âyîn 'asâkir-i şeyâtîninden elli bin mikdâr 'asker-i küffâr ifrâz idüb Lazar nâm herseği serdâr-ı

95a segi nasb idüb Tokay nâm iskele ma'berinden 'ubûr eylemek recâsında iken müşârün-ileyhimâ bu habere vâkıf olub yanlarında mevcûd olan 'asker-i cerrârla mel'ûnlarun üzerine at salarlar. Bir vechle ılgarla giderler ki altı günlük yolı iki günde tayy iderler. Bu 'acele ile varduklarını 'asâkir-i melâ'în ma'lûm idinmeğin topların ve agrıkların bıragub dağılub kaçub giderler. Firâr idebilenler halâs olub mâ'adâsını külliyyen dutub giriftâr iderler. Şol denlü esîr ve mâl-ı ganâ'im ele girür ki hadd-i hasrdan bîrûn ve derece-i ta'bîrden efzûndur. Mücerred iskelede pençik içün on bin re's esîr pençik hâsıl olmış. Esîrün 'adedi ve mâl-ı ganâ'imün hisâbı ve kitâbı ana göre kıyâs olına" diyü kaydolunmış. Ve bi'l-cümle ol semtlerde gazâlar olınub ve akın salınub vilâyet-i küffârı yakub yıkub bir iş işlemişler ki dil ile ta'bîr ve kalem ile tahrîr mümkin ve mutasavver değildür.

96a 95b

95b Bu husûsiçün gelen âdemlerün dahi maslahatları ʻale'l-ʻacele görilüb üslûb-ı sâbık üzre içerüye tezkire gönderilüb kāʻide-i mukarrere üzre itmâm-ı ʻarz olundukdan sonra gelen âdemlere hılʻatler geydürilüb ve müşârün-ileyh hânzâde-i erc-mend hidmetlerine sengîn hılʻatler ve şemşîr-i zer-murassaʻ ve mîr-i dilîr-i mezbûra dahi kezâlik inʻâm-ı pâdişâhî ile istimâlet-nâmeler ve nevâziş-nümâlar gönderildi ve, "ʻAsker-i İslâm Göle'de olduğınca her subh u şâm ol semtleri ihtimâm üzre sıyânet ü hırâset idesiz ve fursat düşdükçe ol kenârları ki kefere-i melâʻînün cemʻiyyetleri ola basub kılâʻ ve kurâsından mümkin olan yirlerin nehb ü gāret idüb şol ki gayret-i dîn ü devlet ve nâmûs-ı umûr-ı saltanatdur yirine getürüb cidd-i belîğ zuhûra getüresiz" diyü evâmir-i ʻaliyye-i pâdişâhî gönderildi. Fermân-ı ʻâlî mûcibince müşârün-ileyhimâ hazretleri dahi ol diyârları bir vechle zabt u hırâset ve hıfz u sıyânet eylemişlerdi ki ʻasâkir-i ehl-i İslâm refâhiyyet üzre yatub durub mesrûr u handân olmışlardı ve zemâ'ir-i küffâr-ı bed-nâm

96a mihnet üzre hezîmet olub meksûr ve hızlân bulmışlardı. Ol zemâna değin anda olan Eğri kalʻası keferesinden envâʻ-i şerr ü şûr ve fitne vü fesâd zuhûr itmeden hâlî değilmiş. Müşârün-ileyhimânun zabt u sıyânetleri ile bir vechle mazbût u mahrûs olmış ki kalʻa-i Eğri'den doğrı bir kelb taşra çıkmağa kādir değilmiş. Ve Tatar nâmı hod ol vilâyetlerde Macar halkı içinde şu resme iştihâr bulmış ki her mecmaʻ ve her mahal Tatar nâmı zikri darb-ı mesel olmış. Minvâl-i meşrûh üzre cemîʻ-i umûrda saʻy-i mevfûr ve bezl-i makdûr olınub her ne cânibden bir ulak veya bir haber ve mektûb gelse eğlemeyüb maslahatları görilüb yine gönderilürdi. Anlar dahi geldükleri yire yine varduklarında ordu-yı hümâyûn ahvâlinden ve pâdişâh cânibinden ve erkân-ı devlet ve aʻyân-ı saltanatdan virmeden almadan su'âl itseler gördüklerin söylemekden gayrı makāle mecâlleri olmazdı. Ve bu resme nizâm u intizâm peyâmın istimâʻ itdüklerinde pâdişâhun hayâtda olduğına istidlâl

97a 96b

96b olınub mahall-i su'âl ve mevki'-i kīl u kāl kalmazdı. Hâsıl-ı kelâm ordu-yı hümâyûna ve 'askere müte'allık cemî'-i ahvâl görilüb temâm olub hemân nakl ü harekete mevkūf idi.

Cenâb-ı mağfiret-penâhî merhûm gāzînün meyyitleri ne tedbîrle ve ne tarîkla kaldurılduğıdur

Ol zemân ki merhûm ve mağfûrun-leh pâdişâh-ı gāzî hazretleri diyâr-ı dünyâ-yı fânînün saltanat-ı mecâzîsinden istiğnâ gösterüb saltanat-ı hakīkat-i fenâ-yı 'ukbâ-yı bekā-iktizâ serîrinde sultân olmağı râcih görüb raht u bahtı, tâc u tahtı, 'asâkir-i nusreti ve hazâ'in-i saltanatı terk idüb âhiret pâdişâhlığın ihtiyâr eylemişlerdi ol vakitde ceseḋ-i şerîfleri rüsûm-ı havâkīn ve pâdişâh-ı pîşîn tertîbi üzre misk-i ezfer ve 'abîr ü 'anberle ta'biye vü terbiye olınub techîz ü tekfîn idüb taht-ı saltanatı tahtında ber-vech-i vedî'at defn olınub arza emânet virilmişdi. Defn olunduğı günden yine ihrâc olıncaya değin mâbeynde kırk iki gün mürûr

97a idüb bu müddet içinde ve bundan sonra tâ mahmiyye-i İstanbul'a varub merkad-ı mutahharlarına defn olınca merhûmun meyyit-i şerîflerinden misk-i 'anber râyihasından her sâ'at dimağ-ı âdemiyân mu'attar ve her dem sahn-ı cihân tabla-i 'attârân gibi 'ıtr-ı hoş-bû vezân idi. Pes imdi merhûmun meyyitini kaldurması bâbında tedbîr ü tedârük mülâhaza olunmak lâzım gelmişdi ki farîza-i İlâhî muktezâsınca ve sünen-i Risâlet-penâhî müsted'âsınca hem merhûmun meyyiti kaldurılub ve hem vefâtı haberine kimesne muttali' olmayub hayâtta olmasına zann ideler. Tâ ki mahrûse-i Belgırad'a varılub pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerine mülâkī olıncaya değin kimesne bu sırra vâkıf olmayalar ve bu sırr-ı lâzımü'l-ihfâ şeref-i telâk-ı rikâb-ı a'lâ-yı pâdişâh-ı dîn ü dünyâ ile müşerref olmak müyesser oldukda ol zemâna karîb mahalde inbâ vü ifşâ olına. Ve bu bâbda cümle-i mühimmâtdan mukaddem ki tâbût tedârük olunmak emr-i mu'zamdur bu vechle tedârük olunmışdı ki Sigetvar kal'ası feth olundukdan

98a 97b

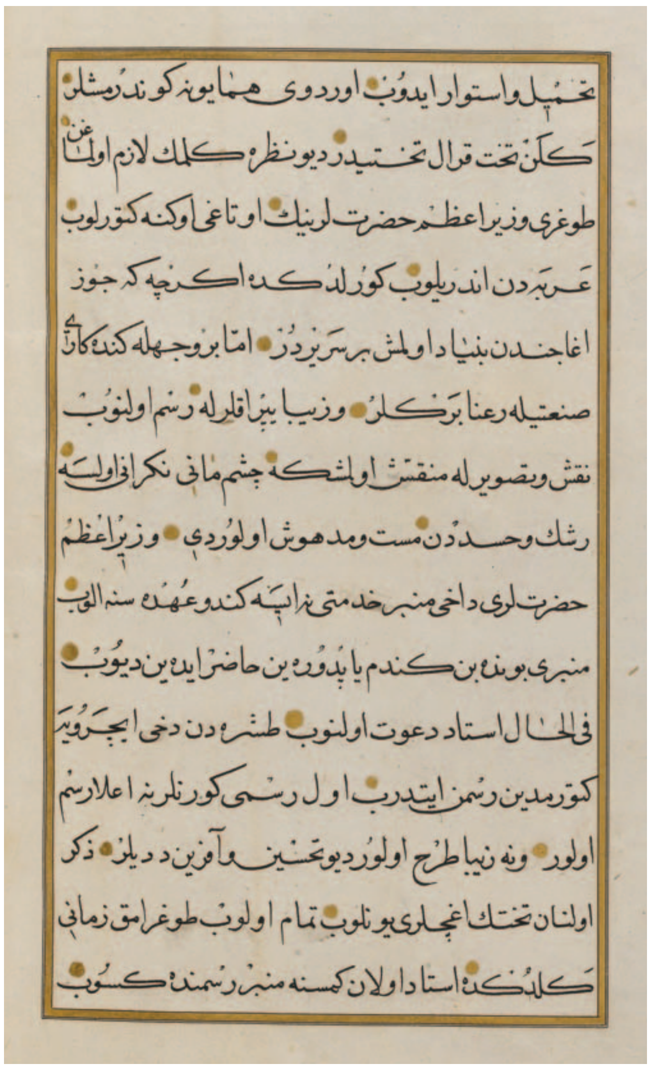

97b sonra meremmetine mübâşeret olunduğı zemânda ki, "Kal'a içinde pâdişâh hazretlerinün nâm-ı şerîflerine bir câmi'-i şerîf dahi binâ olunmak lâzımdur" diyü Yeniçeri ağası 'Alî Ağa *dâme 'uluvvühû*ya sipâriş olunmışdı. Ol dahi zikr olınan câmi'-i şerîfün binâsına mukayyed olmışdı. Câmi'-i mezbûra minber yapılmak bahânesiyle koz ağacı tahtaları getürdilmek fikr olınub mezkûr 'Alî Ağa'yı düstûr-ı a'zam hazretleri meclis-i 'âliyelerine getürdüb, "Câmi'ün binâsı husûsı ne vechle olmışdur ve minberin nice yaparsın? Minber ceviz ağacından münâsibdür" diyü fermân eyledüklerinde müşârün-ileyh 'Alî Ağa dahi, "Emr paşa hazretlerinündür. Vâkı'â minber koz ağacından olmak münâsibdür" diyü cevâb virdiler. Lîkin anda koz ağacı tahtası hâzır bulınmayub Ösek hisârında mahfûz olmış koz ağacından bir serîr olduğı haberi alınub meğer kim ezmine-i sâbıkada ol diyârlar kırallar elinde iken her kim kıral olursa ol koz ağacından olan serîr üzerinde

98a cülûs idüb âyîn ü erkânları üzre tahtları ol serîr imiş. Süyûf-ı kâhire-i pâdişâhî ile ol diyârlar küffâr-ı hâksâr ellerinden alınub feth olundukdan sonra ol serîr-i bî-nazîri Ösek kal'ası hazînesinde komışlar imiş. Bu zemâna değin anda Ösek kal'ası hazînesinde mahzûn ve mahfûz durmış. Ösek kadısına ve dizdârına ulağla çavuş ve hükm-i şerîf gönderilüb bu vechle emr olundı ki, "Sen ki Ösek kadısı ve dizdârısız Ösek kal'ası mahzeninde mülûk-i mâziyye-i kefereden kalmış ceviz ağacından yapılmış bir taht var imiş. Hâliyâ Sigetvar kal'asında yapılan câmi'-i şerîfde minber olmağa kâbil imiş. Bu cânibe gelmesi lâzım olmışdur. İmdi ta'cîl koçı 'arabalarına koşub bu cânibe gönderesiz" diyü tenbîh ü te'kîd olundı. Fermân-ı şerîf varub vâsıl oldukda kadı ve dizdâr dahi fermân-ı pâdişâhî mûcibince zikr olınan serîri mahzeninden çıkarub koçı 'arabasına

99a 98b

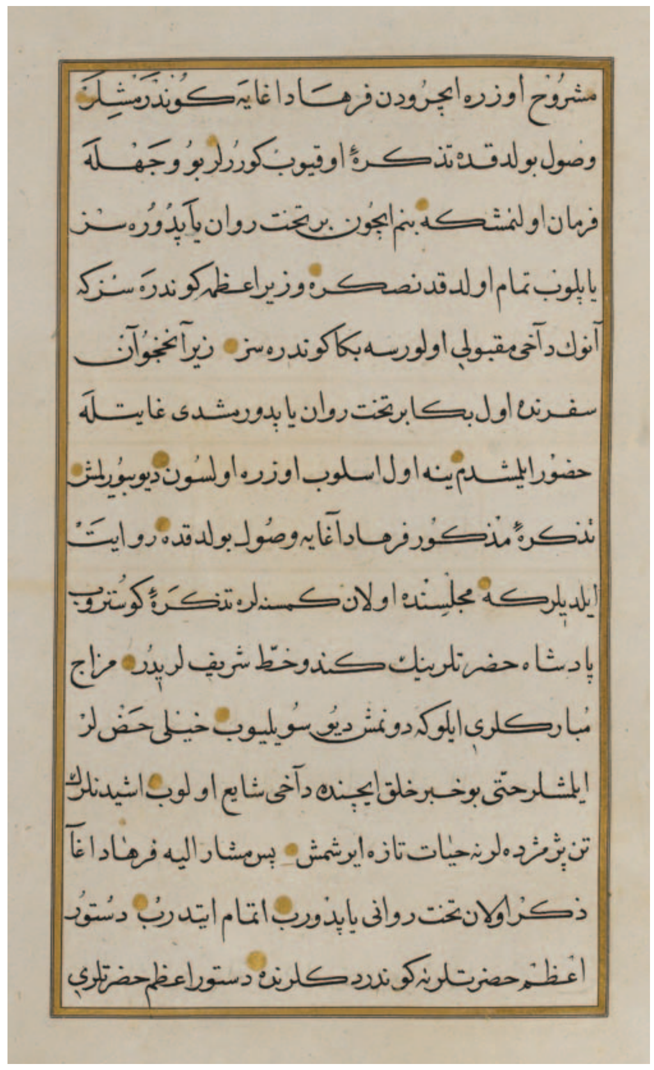
98b tahmîl ve üstüvâr idüb ordu-yı hümâyûna göndermişler. "Gelen taht kıral tahtıdur" diyü nazara gelmek lâzım olmağın doğrı vezîr-i a'zam hazretlerinün otağı önine getürilüb 'arabadan indirilüb görildükde eğerçi ki ceviz ağacından bünyâd olmış bir serîrdür emmâ bir vechle kündekârî san'atıyla ra'nâ bezekler ve zîbâ yapraklarla resm olınub nakş u tasvîrle munakkaş olmış ki çeşm-i Mânî nigerânı olsa reşk ü hasedden mest ve medhûş olurdı. Vezîr-i a'zam hazretleri dahi minber hidmeti ne ise kendü 'uhdesine alub, "Minberi bunda ben kendüm yapdurayın hâzır ideyin" diyüb fi'l-hâl üstâd da'vet olınub taşradan dahi içerüye getürmedin resmin itdürüb ol resmi görenler, "Ne a'lâ resm olur ve ne zîbâ tarh olur" diyü tahsîn ve âferîn dediler. Zikr olınan tahtun ağaçları yonılub temâm olub doğramak zemânı geldükde üstâd olan kimesne minber resminde kesüb

99a doğramak kasd itdükde ol zemânda Kapuağası Ya'kûb Ağa vefât eylemişdi düstûr-ı a'zam hazretleri fi'l-hâl içerüye tezkire gönderüb, "'Mezbûr Ya'kûb Ağa adına tahtdan artan minber tahtalarından ziyâde kalursa bir tâbût kadarı tahta ihsân olına' diyü içerüden taleb eylesünler" diyü sipâriş buyurdılar. Hemân ol hâlde içerüden tezkire ve haber çıkub, "Paşa hazretleri ihsân eylesünler. Ol minber yapdukları tahtadan artmış zâ'id tahta kalmış ise merhûm Ya'kûb Ağa'nun meyyiti içün tâbût yapmağa kifâyet idecek kadar tahta himmet eylesünler" diyü tazarru' eylediler. Düstûr-ı a'zam hazretleri dahi, "Elhamdü li'llâh tahtamuz çokdur. Minberden çok tahta artar ve hem bu tahtalar minber yapmağa bir mikdâr yufkadur. N'ola ağanun meyyiti içün bu tahtadan bir tâbût yapılsun" diyü buyurdılar. Halk mâ-beyninde bu vechle şâyi' olub kapu ağasının meyyiti bahânesiyle bir a'lâ ve bülend tâbût yapılub hâzır oldı ve tâbût yapan üstâdları

100a 99b

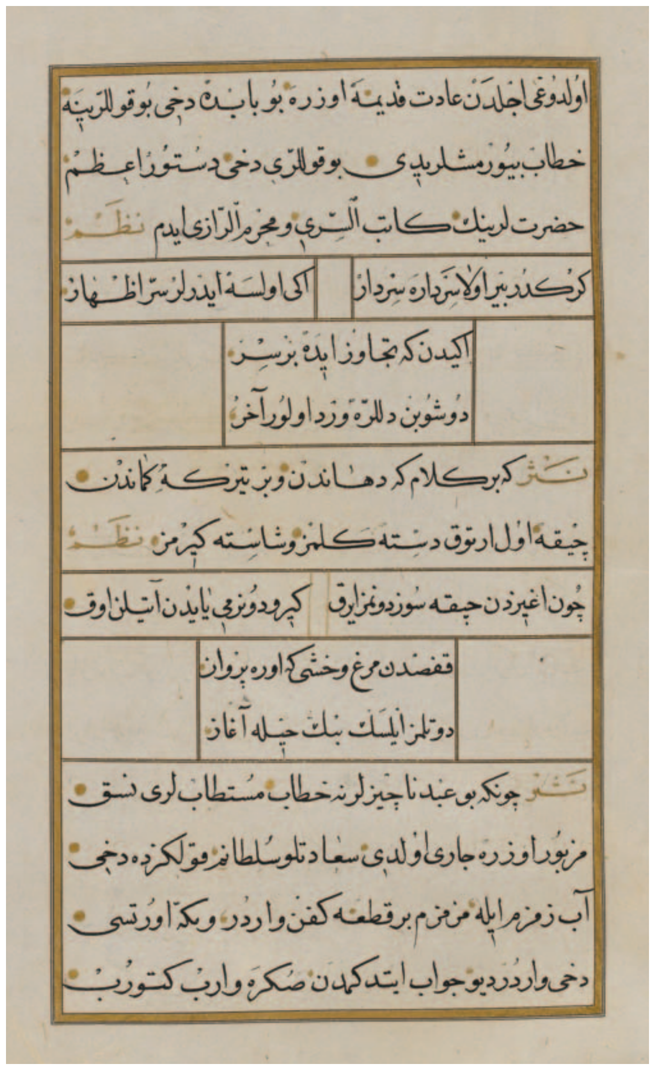
99b düstûr-ı a'zam hazretleri bârgâh-ı a'lâya kapu ağalarına gönderdi, "Ya'kûb Ağa içün yapdurdukları tâbûtun dest-müzdin virsünler" diyü sipâriş eyledi. Üstâdlar dahi kapu ağalarına varub, "Bizi paşa hazretleri gönderdi. Ya'kûb Ağa içün yapduğımuz tâbûtun dest-müzdin taleb ideriz" didiler. Ağalar dahi mezkûr üstâdlarun hâtırlarından geçenden ziyâde dest-müzd virüb üstâdları râzî vü şâkir gönderdiler. Çünki tâbût Ya'kûb Ağa meyyiti nāmıyla yapılub temâm olub lâzım olmışdı ki içerüye otağ-ı hümâyûna dahi teslîm olınaydı. Yine merhûmun rûhâniyyetinden feyz ü fütûh irişüb, "Kıral-ı bed-hısâlün tabur-ı makhûrı üzerine varmağa 'arabadan gayrı bir taht-ı revân dahi lâzım olmışdur" diyü *el-hattu yuşbihu bi'l-hattı* medlûli muktezâsınca merhûmun hatt-ı şerîflerine müşâbih Mîr-âhûr-ı kebîr Ferhâd Ağa'ya hitâben bir tezkire yazılub içerüye gönderilüb ve, "Zikr olınan tezkireyi mezkûr Ferhâd Ağa'ya gönderesiz" diyü tenbîh olundı. Tezkire-i mezbûrı vech-i

100a meşrûh üzre içerüden Ferhâd Ağa'ya göndermişler. Vusûl buldukda tezkireyi okuyub görürler. Bu vechle fermân olunmış ki, "Benüm içün bir taht-ı revân yapdurasız. Yapılub temâm oldukdan sonra vezîr-i a'zama gönderesiz ki anun dahi makbûli olursa bana göndereesiz. Zîrâ Nahcıvân seferinde ol bana bir taht-ı revân yapdurmışdı. Gāyetle huzûr eylemişdüm. Yine ol üslûb üzre olsun" diyü buyurılmış. Tezkire-i mezkûr Ferhâd Ağa'ya vusûl buldukda rivâyet eylediler ki meclisinde olan kimesnelere tezkireyi gösterüb, "Pâdişâh hazretlerinün kendü hatt-ı şerîfleridür. Mizâc-ı mübârekleri eyülüğe dönmiş" diyü söyleyüb hayli hazlar eylemişler. Hattâ bu haber halk içinde dahi şâyi' olub işidenlerün ten-i pejmürdelerine hayât-ı tâze irişmiş. Pes müşârünileyh Ferhâd Ağa zikr olan taht-ı revânı yapdurub itmâm itdürüb düstûr-ı a'zam hazretlerine gönderdüklerinde düstûr-ı a'zam hazretleri

101a 100b

100b dahi, "Şimdi dîvân maslahatından ayrılub taht-ı revânı göremezin. Otağum içinde kon dursun. Dîvân maslahatından fâriğ olıcak vüs'at üzre murâdumca göreyin" diyü buyurdılar. Ol bahâne ile taht-ı revân ahşam zemânına değin anda paşa hazretlerinün otağında kalmışdı. Çünki vakt-i ahşam ve hengâm-ı şâm oldı,

Nazm:

Mâtem idüb geydi gerdûn kara şâl
Oldı bu gamdan cihân ber-geşte-hâl

Kapladı 'âlem yüzin dûd-ı siyâh
Muhtefî oldı çerâğ-ı mihr ü mâh

Nesr: Düstûr-ı a'zam hazretleri zikr olan taht-ı revânı görüb ve yapılan tâbûtı dahi getürdüb ve kendü nefsleriçün mahfûz olmış âb-ı zemzemle müzemzem bir kıt'a kefen-i bihişt pîrehenleri olub çıkarub hâzır eyleyüb, "'Acebâ bu bir kıt'a kefen kifâyet ider mi ki ve buna bir Mekke örtüsi dahi lâzım değil midür?" diyü *ve şâvirhüm fi'l-emr*[35] kadem-i mübâşereti câdde-i müşâveretden münharif kılmağa yümnden dûr

101a olduğı ecilden 'âdet-i kadîme üzre bu bâbda dahi bu kullarına hitâb buyurmışlar idi. Bu kulları dahi düstûr-ı a'zam hazretlerinün kâtibü's-sırrı ve mahremü'r-râzı idüm.

Nazm:

Gerekdür bir ola serdâra sırdâr
İki olsa iderler sırr[1] izhâr

İkiden ki tecâvüz ide bir sırr
Düşüben dillere vird olur âhir

Nesr: Ki bir kelâm ki dehândan ve bir tîr ki kemândan çıka ol artuk deste gelmez ve şâsta girmez.

Nazm:

Çün ağızdan çıka söz dönmez ayruk
Girü döner mi yaydan atılan ok

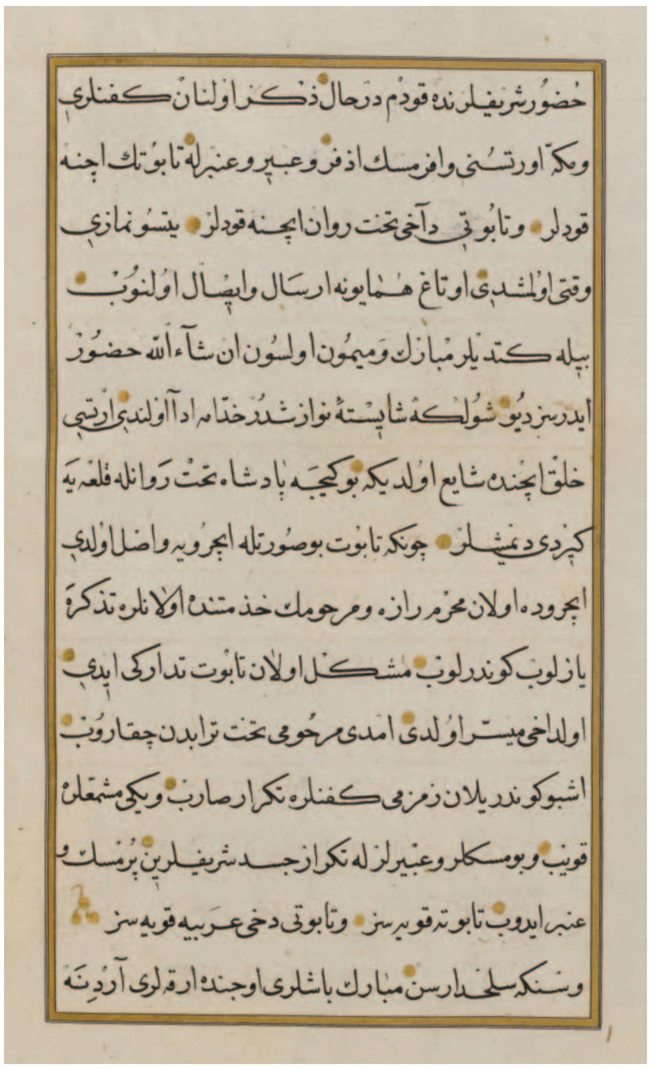
Kafesden murg-ı vahşî k'ura pervâz
Dutılmaz eylesen bin hîle âğâz

Nesr: Çünki bu 'abd-i nâ-çîzlerine hitâb-ı müstetâbları nesak-ı mezbûr üzre cârî oldı, "Sa'âdetlü sultânum kulınuzda dahi âb-ı Zemzem ile müzemzem bir kıt'a kefen vardur ve Mekke örtüsi dahi vardur" diyü cevâb itdüğümden sonra varub getürüb

35 Kur'ân 3/159'dan: "(Yapacağın) işlerde onlara da danış."

102a 101b

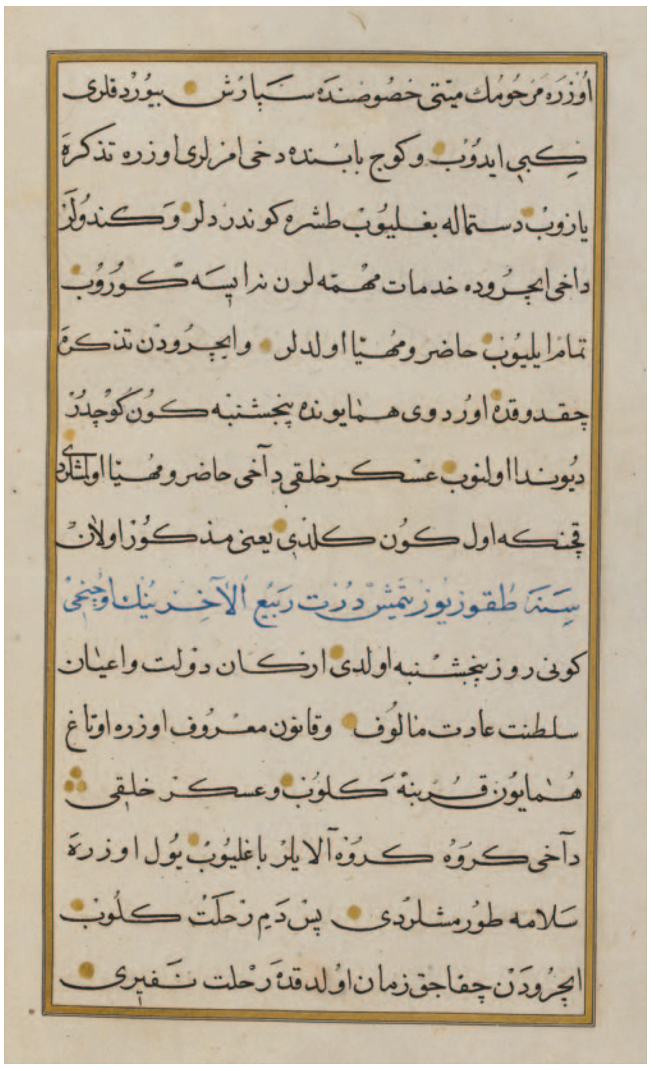

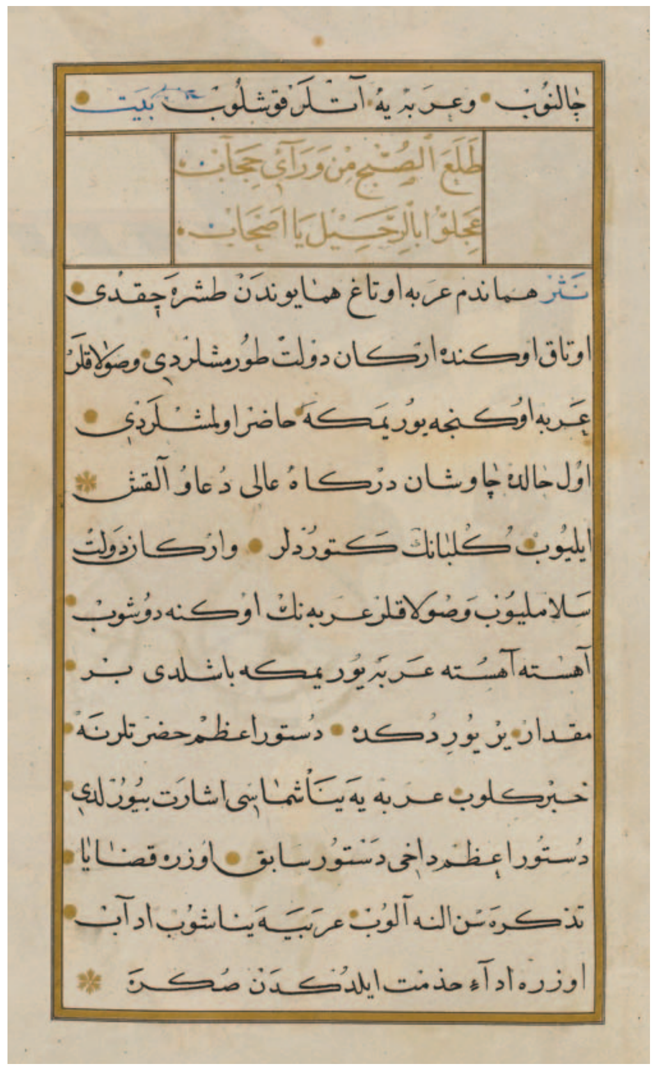
101b huzûr-ı şerîflerinde kodum. Derhâl zikr olınan kefenleri ve Mekke örtüsüni vâfir misk-i ezfer ve ʻabîr ü ʻanberle tâbûtun içine kodılar ve tâbûtı dahi taht-ı revân içine kodılar. Yatsu namâzı vakti olmışdı. Otağ-ı hümâyûna irsâl ü îsâl olınub bile gitdiler. "Mübârek ve meymûn olsun. İnşâ'allâh huzûr idersiz" diyü şol ki şâyeste-i nevâzişdür huddâma edâ olundı. İrtesi halk içinde şâyiʻ oldı ki, "Bu gice pâdişâh taht-ı revânla kalʻaya girdi" dimişler. Çünki tâbût bu sûretle içerüye vâsıl oldı içerüde olan mahrem-i râza ve merhûmun hidmetinde olanlara tezkire yazılub gönderilüb, "Müşkil olan tâbût tedârüki idi. Ol dahi müyesser oldı. İmdi merhûmı taht-ı türâbdan çıkarub işbu gönderilen zemzemî kefenlere tekrâr sarub ve yeni muşammaʻlara koyub ve bu miskler ve ʻabîrlerle tekrâr cesed-i şerîflerin pür-misk ü ʻanber idüb tâbûta koyasız ve tâbûtı dahi ʻarabaya koyasız. Ve sen ki silahdârsın mübârek başları ucunda arkaları ardına

102a geçüb ve mübârek dülbendlerin elünle dutub anun gibi vüzerâ ve ʻasker halkı selâma durduklarında mübârek dülbenblerin harekete getürüb selâmlayasın" diyü taʻlîm ü tefhîm buyurub ve, "İşbu sene dokuz yüz yetmiş dört Rebîʻü'l-âhirinün üçünci güni mübârek penç-şenbe günidür göç mukarrer olsun. Zîrâ ki pâdişâh hazretleri Belgırad'a gelmeğe yaklaşmışdur ve kış dahi yakındur ve küffâr ʻaskeri dahi dağılub gitmek üzre şimden sonra bunda durmak câ'iz değildür ve yolımuz Mihac yolıdur ve 'Pâdişâh hazretleri kıralun taburı üzerine gider' diyü nidâ olınub ordu bu vechle kalkmak üzre fikr olunmışdur. Bu tafsîl üzre bir tezkire dahi yazub içerüden ʻâdet üzre bağlayub gönderesiz ki vech-i meşrûh üzre ʻasker halkına tenbîh olınub hâzır olalar ve siz dahi bu bâbda maslahat ne ise görüb temâm eyleyesiz ve hâzır olasız" diyü tenbîh ü te'kîd buyurdılar. İçerüde olanlar düstûr-ı aʻzam hazretlerinün fermân-ı şerîfleri

103a 102b

102b üzre merhûmun meyyiti husûsında sipâriş buyurdukları gibi idüb ve göç bâbında dahi emirleri üzre tezkire yazub dest-mâle bağlayub taşra gönderdiler ve kendüler dahi içerüde hidemât-ı mühimmelerin ne ise görüb temâm eyleyüb hâzır u müheyyâ oldılar. Ve içerüden tezkire çıkdukda, "Ordu-yı hümâyûnda penç-şenbe gün göçdür" diyü nidâ olınub ʻasker halkı dahi hâzır u müheyyâ olmışlardı. Kaçan ki ol gün geldi yaʻnî mezkûr olan sene dokuz yüz yetmiş dört Rebîʻü'l-âhirinün üçünci güni rûz-ı penç-şenbe oldı erkân-ı devlet ve aʻyân-ı saltanat ʻâdet-i me'lûf ve kānûn-ı maʻrûf üzre otağ-ı hümâyûn kurbına gelüb ve ʻasker halkı dahi gürûh gürûh alaylar bağlayub yol üzre selâma durmışlardı. Pes dem-i rıhlet gelüb içerüden çıkacak zemân oldukda rıhlet nefîri

103a çalınub ve ʻarabaya atlar koşılub,

Beyt:

"Perdenin gerisinden sabah doğdu
Yolculuk için acele edin dostlar"

Nesr: Hemân-dem ʻaraba otağ-ı hümâyûndan taşra çıkdı. Otak öninde erkân-ı devlet durmışlardı ve solaklar ʻaraba önince yürimeğe hâzır olmışlardı. Ol hâlde çavuşân-ı dergâh-ı ʻâlî duʻâ vü alkış eyleyüb gülbâng getürdiler ve erkân-ı devlet selâmlayub ve solaklar ʻarabanun önine düşüb âheste âheste ʻaraba yürimeğe başladı. Bir mikdâr yir yüridükde düstûr-ı aʻzam hazretlerine haber gelüb ʻarabaya yanaşması işâret buyurıldı. Düstûr-ı aʻzam dahi destûr-ı sâbık üzre kazâyâ tezkiresin eline alub ʻarabaya yanaşub âdâb üzre edâ-yı hidmet eyledükden sonra

104a 103b

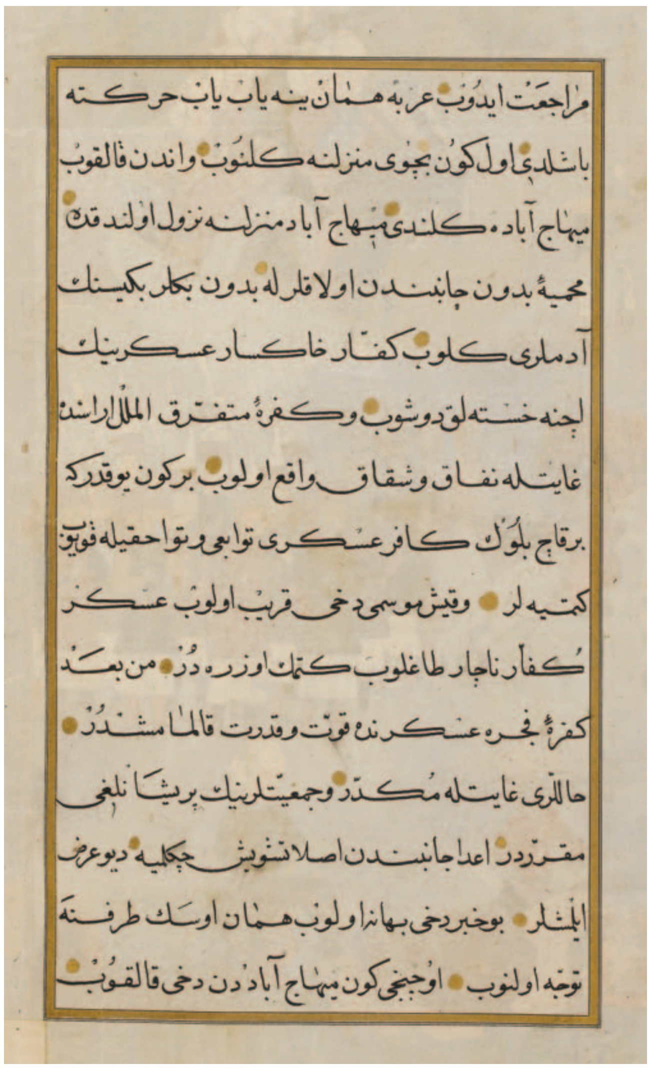

104a **[Sultan Süleyman'ın naaşı ve devlet erkânı Belgrad'a doğru ilerlerken]** **103b**

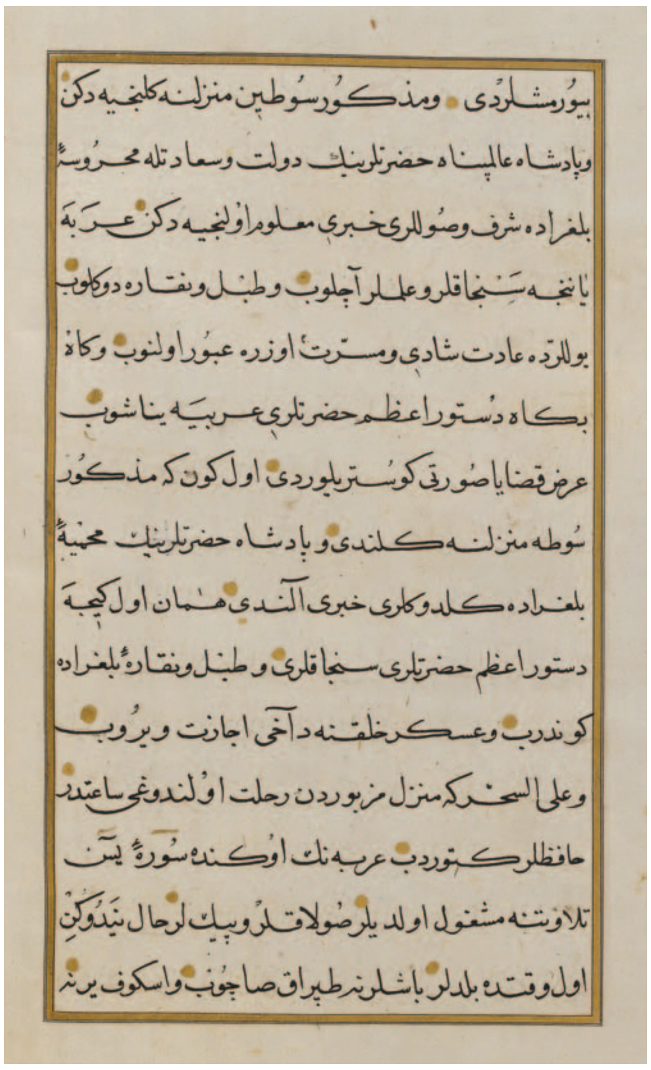
104b mürâca‘at idüb ‘araba hemân yine yâb yâb harekete başladı. Ol gün Peçuy menziline gelinüb ve andan kalkub Mihac-âbâd'a gelindi. Mihac-âbâd menziline nüzûl olundukda mahmiyye-i Budun cânibinden ulaklarla Budun beğlerbeğisinün âdemleri gelüb, "Küffâr-ı hâk-sâr ‘askerinün içine hastalık düşüb ve kefere-i müteferrikü'l-milel arasında gâyetle nifâk u şikâk vâki‘ olub bir gün yokdur ki bir kaç bölük kâfir ‘askeri tevâbi‘i ve levâhıkıyla[36] koyub gitmeyeler. Ve kış mevsimi dahi karîb olub ‘asker-i küffâr-ı nâ-çâr dağılub gitmek üzredür. Min-ba‘d kefere-i fecere ‘askerinde kuvvet ve kudret kalmamışdur. Hâlleri gâyetle mükedder ve cem‘iyyetlerinün perîşânlığı mukarrerdür. A‘dâ cânibinden aslâ teşvîş çekilmeye" diyü ‘arz eylemişler. Bu haber dahi bahâne olub hemân Ösek tarafına teveccüh olınub üçünci gün Mihac-âbâd'dan dahi kalkub

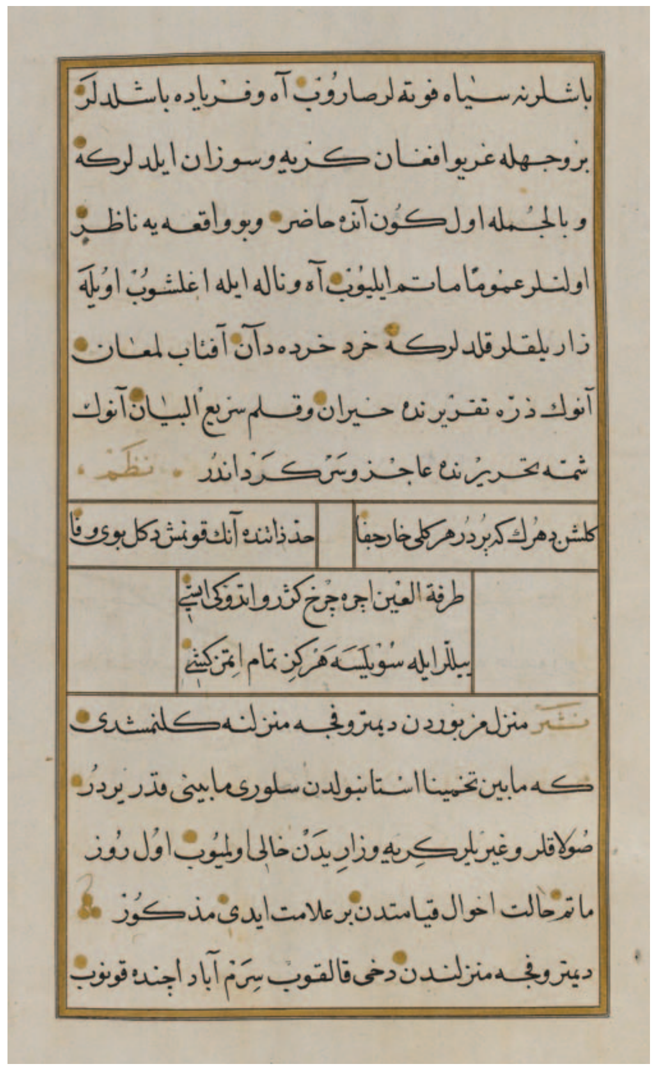
105a Berenvar deresi nâm mevzi‘de konılub ve andan dahi kalkub Dırava köprisin geçüb Ösek'de konılub andan dahi kalkub Sotin nâm menziline konılub mezkûr Sotin menziline nüzûl olundukda, "Pâdişâh-ı huceste-kadem hazretleri sa‘âdet ü devletle mahrûse-i Belgırad'a gelmişlerdür. El-ân sa‘âdetle Belgırad'da oturıyorlar" diyü haber-i müjde-i ferhundeleri vürûd buldı. Zîrâ Mihac-âbâd'a gelindükde Budun beğlerbeğisinden âdem ve haber gelüb ‘asker-i küffâr dağılub gitdüklerin ‘arz itdüklerin cenâb-ı rikâb-ı vâlâ-nisâblarına ‘arz olınub sa‘âdetle mahrûse-i Belgırad'a şeref-i ittisâl-i nüzûl-i şerîf müyesser oldukda, "Devlet ü sa‘âdetle Belgırad'da oturub köpriyi berü geçmeyesiz ve Ösek'e gelmek meşakkatin ihtiyâr itmeyesiz" diyü ‘arz olunmışdı. Ana binâ'en devletlü pâdişâh hazretleri ‘izzet ü ikbâl-ile Belgırad'a geldüklerinde sükûn

36 Metinde "tevâhıkıyla" şeklindedir.

106a 105b

105b buyurmışlardı. Ve mezkûr Sotin menziline gelinceye değin ve pâdişâh-ı ʿâlem-penâh hazretlerinün devlet ü saʿâdetle mahrûse-i Belgırad'a şeref-i vusûlleri haberi maʿlûm olıncaya değin ʿaraba yanınca sancaklar ve ʿalemler açılub ve tabl u nakāre döğilüb yollarda ʿâdet-i şâdî vü meserret üzre ʿubûr olınub ve gâh-be-gâh düstûr-ı aʿzam hazretleri ʿarabaya yanaşub ʿarz-ı kazâyâ sûreti gösterilürdi. Ol gün ki mezkûr Sotin[37] menziline gelindi ve pâdişâh hazretlerinün mahmiyye-i Belgırad'a geldükleri haberi alındı hemân ol gice düstûr-ı aʿzam hazretleri sancakları ve tabl u nakāreyi Belgırad'a gönderüb ve ʿasker halkına dahi icâzet virüb ve ʿale's-seher ki menzil-i mezbûrdan rıhlet olunduğı sâʿatdür hâfızlar getürüb ʿarabanun öninde Sûre-i Yâsîn tilâvetine meşgūl oldılar. Solaklar ve peykler hâl n'idüğin ol vakitde bildiler. Başlarına toprak saçub ve üsküf yirine

106a başlarına siyah fûtalar sarub âh u feryâda başladılar. Bir vechle gırîv-i efgân-ı girye vü sûzân eylediler ki ve bi'l-cümle ol gün anda hâzır ve bu vâkıʿaya nâzır olanlar ʿumûmen mâtem eyleyüb âh u nâle ile ağlaşub öyle zârîlıklar kıldılar ki hıred-i hurde-dân-ı âfitâb-lemeʿân anun zerre takrîrinde hayrân ve kalem-i serîʿü'l-beyân anun şemme tahrîrinde ʿâciz ve ser-gerdândur.

Nazm:

Gülşen-i dehrün ki pürdür her güli hâr-ı cefâ
Hadd-ı zâtında anun konmış değül bûy-ı vefâ

Tarfetü'l-ʿayn içre çarh-ı kej-rev itdüği işi
Yıllar ile söylese hergiz temâm itmez kişi

Nesr: Menzil-i mezbûrdan Dimitrofca menziline gelinmişdi ki mâ-beyn tahmînen İstanbul'dan Silivri mâbeyni kadar yirdür solaklar ve gayrılar girye vü zârîdan hâlî olmayub ol rûz-ı mâtem-hâlet ahvâl-i kıyâmetden bir ʿalâmet idi. Mezkûr Dimitrofca menzilinden dahi kalkub Sirem-âbâd içinde konub

37 Metinde "Sota" şeklinde yazılmıştır.

107a 106b

106b andan dahi seherî kalkılub yine hâfızlar ʿaraba önine cemʿ olub âyât-ı kelâm-ı Rabbânî kırâ'etiyle Zemun nâm zemîne gelinüb nüzûl olundı ki ol zemîn mahrûse-i Belgırad'a yakın şehrün mukābelesine vâkiʿ olmış yirdür. Ol menzile nüzûl olundukda pâdişâh-ı kerîmü'l-ahlâk hazretleri ki otağ-ı nâdirü'l-âfâkların bile uydurmağa mecâl olmayub yollarda sürʿat ü istiʿcâl üzre hareket lâzım olmağın bile gelmeyüb alıkodukları bâʿisden mahrûse-i Belgırad'a geldüklerinde şehr içinde evlerde konmışlardı. Otağ-ı saltanat ve hargâh-ı hilâfet Belgırad'a gönderilmişdi. İşbu sene dokuz yüz yetmiş dört Rebîʿü'l-âhirinün dokuzuncı güni ki yevmü'l-erbiʿâdur şehrün civârında olan musallâ-yı ʿîdgâhîde kurılub hâzır ve müheyyâ olmışdı. İrtesi ki yevmü'l-hamîsdür Zemun menzilinden kalkub şehr öninde Sava nehri üzerinde kurılan cisrden ʿubûr olunduğı zemânda cemîʿ-i erkân-ı

107a devlet ve aʿyân-ı saltanat ve şehrün ʿulemâ vü sulehâ ve eimme-i hutabâ ve agniyâ vü fukarâsı ʿumûmen ʿaraba-i tâbût-ı şerîfi istikbâl idüb, "El-hükmü li'llâhi el-emrü li'llâhi estağfiru'llâh" diyü tevhîd ü temcîdle ʿaraba önince yüriyüb ve hâfızlar ve muʿarrifler ve hoş-hânlar dahi âyât-ı kelâm-ı Mecîd tilâveti ve muvaşşahât-ı dil-âvîz nagamâtıyla kemâl mertebede şeref virüb ve pâdişâh-ı ʿâlem libâs-ı mâtem geyüb ve şemle sarınub ol hâlde otağ-ı hümâyûnda baş çadırda merhûm pâdişâhun tâbût-ı şerîflerine muntazır olub dururlardı. Kaçan ki ʿaraba ile tâbût otağ-ı hümâyûn önine gelmeğe karîb oldı ki vüzerâ ve erkân-ı saltanat mâtem libâslarıyla mülebbes ve şemleler ile müşemmel ʿaraba önine düşüb merhûmun meyyitini musallâya getürdiler pâdişâh hazretleri hukūk-ı bünüvvet muktezâsınca rikkat ü şefekatle merhûmun meyyiti üzerine varub ʿarabanun kapusın kendü eyâdî-i şerîfeleriyle feth idüb ve ziyâret eyleyüb *kālû innâ li'llâhi ve innâ ileyhi râciʿûn*[38] âyeti kırâ'eti

38 Kur'ân 2/156'dan: "'Biz Allah'a aidiz ve sonunda O'na döneceğiz' derler."

108a 107b

108a **[Sultan Süleyman'ın naaşının Belgrad'a ulaşması ve Şehzade Selim'in merhum babasının ruhu için dua etmesi]** **107b**

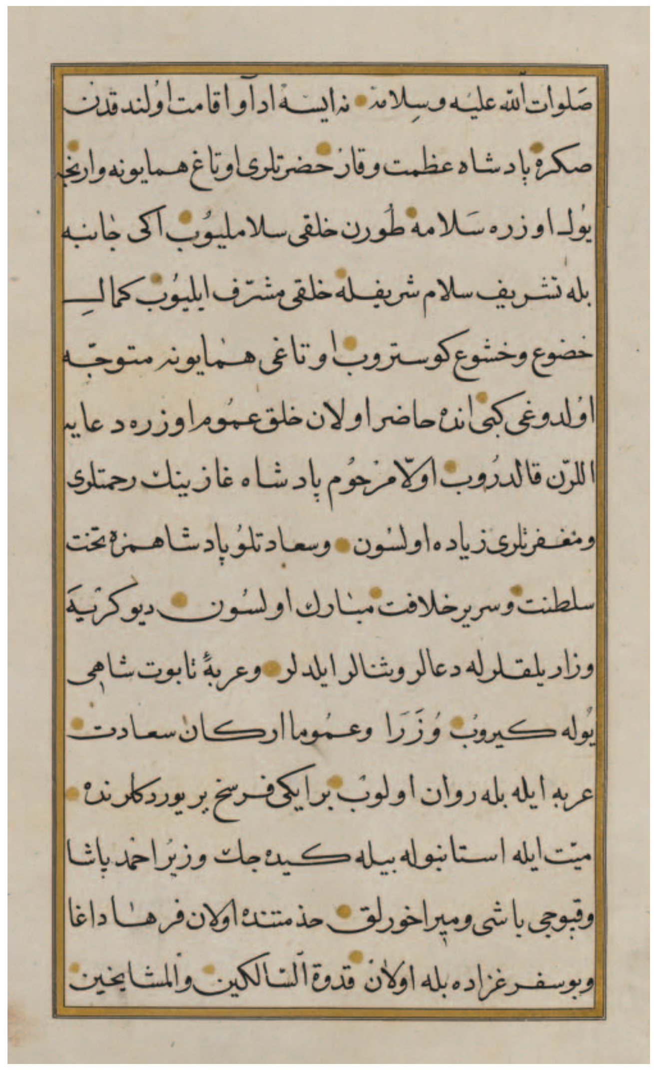

109a 108b

وسورهٔ فاتحه تلاوتیله روح شریفلرن شاد
ایلدیلر • وذات شریف پادشاه شفقت نهاد حضرتلرینه
غایتله رقت وشفقت طاری وساری اولوب نالهٔ حزین
وگریهٔ انین ایله نیچه زمان مدهوش اولدقلرندن
صکره بالآخره جناب ملك مستعان • حضرت
رحیم ورحمان درگاهنه نیاز الن مرتفع قیلوب
مرحومك رحمت وغفرانلری زیاده وافزون ومسند
سلطنت وتاج وتخت وخلافت ذات سعادت آیاتلرینه
خجسته وهمایون اولماسی دعالرین عرضه قیلوب وافر
حاجات ومناجات اولدقدن صکره میت نمازنه مرحوم
پادشاه غازی نیتنه سعادتلو پادشاه حضرتلری نمازه شروع
ایدب جانب یمینده دستور اعظم حضرتلری ویسارده سایر
وزرا وارکان دولت واعیان سلطنت وعساکر مؤمنین وبالجمله
انده حاضر اولان جماعت مسلمین صف صف اولوب مرحومك
نمازنه طوروب فریضهٔ کفایهٔ امری باری وسنن سنن رسول کردگاری

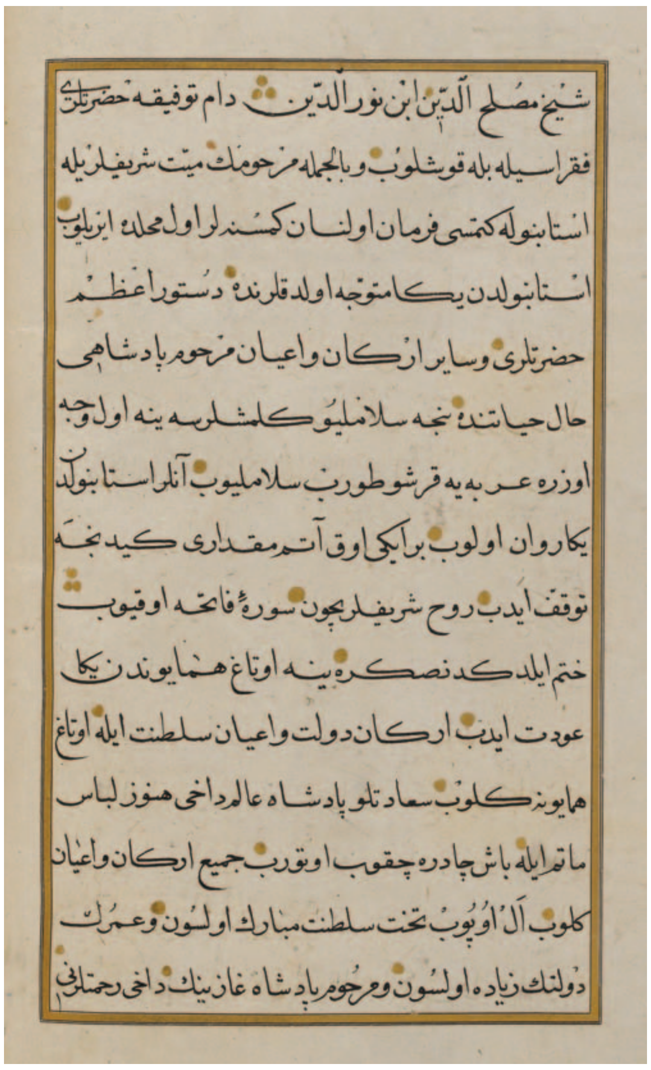
صلوات الله علیه وسلامه نه ایسه ادا واقامت اولندقدن
صکره پادشاه عظمت وقار حضرتلری اوتاغ همایونه وارنجه
یول اوزره سلامه طوران خلقی سلاملیوب اکی جانبه
بله تشریف سلام شریفله خلقی مشرف ایلیوب کمال
خضوع وخشوع کوستروب اوتاغ همایونه متوجه
اولدوغی کبی انده حاضر اولان خلق عموم اوزره دعایه
اللرن قالدروب اولا مرحوم پادشاه غازینك رحمتلری
ومغفرتلری زیاده اولسون وسعادتلو پادشاهمزه تخت
سلطنت وسریر خلافت مبارك اولسون دیو گریه
وزاریلقلرله دعالر وثنالر ایلدیلر • وعربهٔ تابوت شاهی
یوله کیروب وزرا وعموما ارکان سعادت
عربه ایله بله روان اولوب بر ایکی فرسخ یر یوریدکلرنده
میت ایله استانبوله بیله کیدهجك وزیر احمد پاشا
وقپوجی باشی ومیراخورلق خدمتنده اولان فرهاد اغا
وبو سفر غزاده بله اولان قدوة السالکین والمشایخین

108b ve Sûre-i Fâtiha tilâvetiyle rûh-ı şerîflerin şâd eylediler. Ve zât-ı şerîf-i pâdişâh-ı şefekat-nihâd hazretlerine gâyetle rikkat ü şefekat târî vü sârî olub nâle-i hazîn ve girye-i enîn ile niçe zemân medhûş olduklarından sonra bi'l-âhire cenâb-ı Melik-i Müste'ân hazret-i Rahîm ü Rahmân dergâhına niyâz elin mürtefi' kılub merhûmun rahmet ü gufrânları ziyâde vü efzûn ve mesned-i saltanat u tâc ve taht u hilâfet-i zât-ı sa'âdet-âyâtlarına huceste vü hümâyûn olması du'âların 'urza kılub vâfir hâcât ve münâcât oldukdan sonra meyyit namâzına merhûm pâdişâh-ı gâzî niyyetine sa'âdetlü pâdişâh hazretleri namâza şürû' idüb cânib-i yemînde düstûr-ı a'zam hazretleri ve yesârda sâ'ir vüzerâ ve erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat ve 'asâkir-i mü'minîn ve bi'l-cümle anda hâzır olan cemâ'at-i müslimîn saf saf olub merhûmun namâzına durub farîza-i kifâye-i emr-i Bârî ve senen-i sünen-i Resûl-i Kird-gârî

109a *salavâtu'llâhi 'aleyhi ve selâmuhû* ne ise edâ ve ikâmet olundukdan sonra pâdişâh-ı 'azamet-vakâr hazretleri otağ-ı hümâyûna varınca yol üzre selâma duran halkı selâmlayub iki cânibe bile teşrîf-i selâm-ı şerîfle halkı müşerref eyleyüb kemâl-i huzû' vü huşû' gösterüb otağ-ı hümâyûna müteveccih olduğı gibi anda hâzır olan halk 'umûm üzre du'âya ellerin kaldurub, "Evvelâ merhûm pâdişâh-ı gâzînün rahmetleri ve mağfiretleri ziyâde olsun ve sa'âdetlü pâdişâhımuza taht-ı saltanat ve serîr-i hilâfet mübârek olsun" diyü girye vü zârîlıklarla du'âlar ve senâlar eylediler. Ve 'araba-i tâbût-ı şâhî yola girüb vüzerâ ve 'umûmen erkân-ı sa'âdet 'araba ile bile revân olub bir iki fersah yir yürüdüklerinde meyyit ile İstanbul'a bile gidecek Vezîr Ahmed Paşa ve kapucıbaşı ve mîr-âhûrluk hidmetinde olan Ferhâd Ağa ve bu sefer-i gazâda bile olan kıdvetü's-sâlikîn ve'l-meşâyıhîn

110a 109b

109b Şeyh Muslihi'd-dîn ibn Nûre'd-dîn *dâme tevfîkuhû* hazretleri fukarâsıyla bile koşılub ve bi'l-cümle merhûmun meyyit-i şerîfleriyle İstanbul'a gitmesi fermân olınan kimesneler ol mahalde ayrılub İstanbul'dan yana müteveccih olduklarında düstûr-ı a'zam hazretleri ve sâ'ir erkân u a'yân merhûm pâdişâhı hâl-i hayâtında nice selâmlayugelmişlerse yine ol vech üzre 'arabaya karşu durub selâmlayub anlar İstanbul'dan yana revân olub bir iki ok atım mikdârı gidince tevakkuf idüb rûh-ı şerîfleriçün Sûre-i Fâtiha okuyub hatm eyledükden sonra yine otağ-ı hümâyûndan yana 'avdet idüb erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat ile otağ-ı hümâyûna gelüb sa'âdetlü pâdişâh-ı 'âlem dahi henüz libâs-ı mâtem ile baş çadıra çıkub oturub cemî'-i erkân u a'yân gelüb el öpüb, "Taht-ı saltanat mübârek olsun ve 'ömrün devletün ziyâde olsun ve merhûm pâdişâh-ı gâzînün dahi rahmetlerini

110a ve mağfiretlerini Hakk sübhânehû ve te'âlâ ziyâde eylesün" diyü du'âlar ve senâlar eylediler. Ve sa'âdetlü pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretleri dahi şefekat ve merhamet nazarıyla erkân-ı devlete ve a'yân-ı saltanata husûsâ bendegân-ı bâb-ı 'âlî-şâna 'umûmen nazar idüb 'avâtıf-ı şâhâne ve merâsim-i pâdişâhâneleri ile dil-nüvâz ve serefrâz eylediler. Ve 'asâkir-i müslimîn dahi pâye-i serîr-i sa'âdet-masîr takbîli ile müşerref ü müstes'ad olub meşkûrü'l-makâl ve mesrûrü'l-bâl olub ve selâmlayub müte'âkiben otaklu otaklarına ve makāmlu makāmlarına 'avdet itdiler. Ve düstûr-ı a'zam hazretleri dahi hamdler ve şükürler eyleyüb rûz-ı mezbûra gelince merhûmun vefâtından kırk dokuz gün mürûr itmişdi. Müddet-i mezbûre içinde Hakk *celle ve 'alâ* hazretlerinün lutf u keremiyle [ve] hazret-i Risâlet-penâh'un mu'cizâtı berekâtıyla ve sa'âdetlü pâdişâhun yümn-i devlet ü sa'âdetleriyle [ve] merhûm pâdişâh-ı gâzînün rûhâniyyeti semerâtıyla umûr-ı vekâlet-i saltanat-ı Süleymânî'de âsaflıklar eyledi.

111a 110b

111a **[Sultan II. Selim’in cülusunu tebrik için Belgrad’da düzenlenen resmî tören]** **110b**

112a 111b

111b Ve itdükleri tedâbîr-i isâbet-şe'â'ir külliyyen savâba makrûn olub merâm-ı dîn [ü] devlet ber-hasb-i irâdet hayırla encâma irişüb 'asâkir-i mansûreye ve hazâ'in-i ma'mûreye zarâr u ziyân müterettib olmadın ve esrâr-ı nihânî ki genc-i şâygân idi perde-i hafâda muhtefî kılınub mesâmi'-i agyâra lâhık olmayub ve bi'l-cümle umûr-ı cumhûr-ı enâm vefk-ı merâm üzre encâma irişüb vedî'at-ı vekâlet-i saltanat-ı Süleymânî yüzi suyıyla nûr-ı dîde-i dûd-mân-ı âl-i 'Osmânî ve çerâğ-ı münîr-i hânedân-ı cihân-bânî Sultân Selîm-i Sânî *sellemehu'llâh* hazretlerine selâmet ile teslîm eyledüklerine dergâh-ı Hakk'a vâfir niyâzlar ve şükürler eylediler.

Mahrûse-i Belgırad'da altı gün oturak ve dîvân olub pâdişâh-ı rub'-ı meskûn hazretlerine 'arz-ı kazâyâ olunduğıdur

Pâdişâh-ı 'atâ-şi'âr [u] sehâ-disâr hazretleri dîvân buyurub işbu sene dokuz yüz yetmiş dört Rebî'ül-âhirinün on ikinci güni ki şenbe günidür 'âlî dîvân olub vüzerâ ve kadı'askerler ve defterdârlar ve sâ'ir erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat gelüb

112a yirlü yirinde karâr idüb mesâlih-i dîvân-ı hümâyûn ne ise görilüb, "İbtidâ-i dîvân-ı saltanatda 'arz tezkiresine ibtidâ ne kazıyye tahrîr olına? Ve defter-i ru'ûs-ı mahrûse ne emr buyurılduğı işâret buyurıla. Ve cerâ'id-i mahfûze-i hızâne-i 'âmireye ol gün îrâd ve masraf ne yazıla? Ne tahvîl ve ne ibtidâ çekile ki delîl teyemmün ola?" diyü vüzerâ ve erkân-ı devlet ve kâtibân-ı dîvân ve hızâne-i 'âmire kâtibleri nigerân olmışlardı. Vüzerâ-i 'izâm 'arza girdüklerinde meğer ki düstûr-ı a'zam hazretlerine mukaddemâ emr-i şerîf-i pâdişâhî vârid olmışdı hemân-dem düstûr-ı mükerrem hazretleri pâye-i serîr-i a'lâya 'arz tezkiresin kırâ'et idüb, "Hâremeyn-i şerîfeyn fukarâsınun bi'l-fi'l mutasarrıf oldukları gallelerinün izdiyâdına 'inâyet-i 'aliyye-i husrevânî recâ iderler" diyü 'arz eyledüklerinde şehriyâr-ı kâm-kâr-ı hasenât-şi'âr hazretleri dahi kabûl buyurub iki bin erdeb galle Ka'be-i mu'azzama fukârasına ve iki bin erdeb

113a 112b

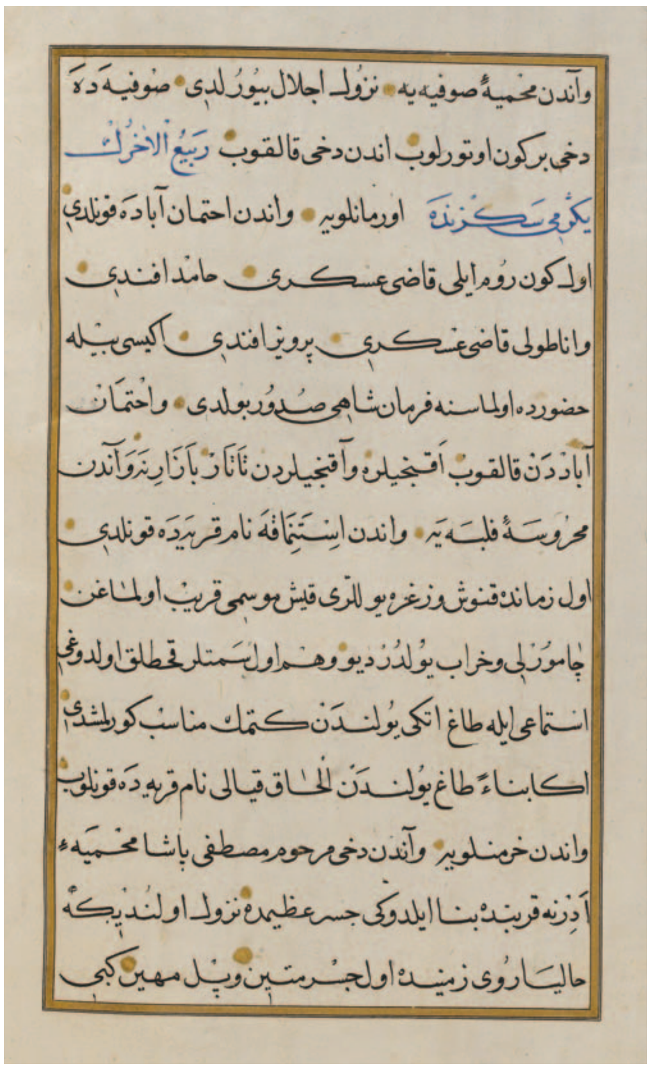

112b galle Medîne-i münevvere fukârasına ve bin erdeb Kuds-i şerîfe ve bin erdeb Yenbu'a ki cümle altı bin erdeb galle olur zikr olan arâzî-i mukaddese fukârasına izdiyâd buyurdılar. Ve sâ'ir 'arza muhtâc ne kazıyye var ise 'arz olınub temâm oldukdan sonra vüzerâ-i 'izâm taşra çıkduklarında düstûr-ı a'zam hazretleri hemân-dem ibtidâ işbu izdiyâd kazıyyesin ru'ûsa ve rûz-nâmeye kayd olunmasın fermân buyurdılar. Sa'âdetlü pâdişâh-ı 'âtıfet-destgâh hazretlerinün ibtidâ-i dîvânlarında fukarâya bu vechle mezîd-i merhametleri olduğı ve evvel emirden Haremeyn-i şerîfeyn gibi mu'azzezeyn ve mükerremeyn esâmî-i müteberrike 'unvânıyla defâtir-i ru'ûs ve rûznâmçe mu'anven olduğı teyemmüni ile cemî'-i ehl-i dîvân hurrem ü handân oldılar. Ve pâdişâh-ı kâm-yâb-ı 'avâtıf-me'âb hazretlerinün ihsânlarına istihsân idüb hayr du'âlar eylediler. Fi'l-hakîka Haremeyn-i şerîfeyne nazar-ı 'atûfet-i emr-i Bârî cârî olmasına muzâheret ve sünen-i Resûl ihyâsına

113a mu'âvenetdür ve bi'l-cümle sükkân-ı Beytü'l-'atîka hürmet ve mücâvirân-ı türbe-i mutahhara-i Resûl'e *'aleyhi's-selâm* şefekat ü merhamet mûcib-i izdiyâd-ı 'ömr ü devlet ve müstevcib-i husûl-i murâd-ı dünyâ vü âhiretdür. Hakk sübhânehû ve te'âlâ hazretleri pâdişâh-ı zıllu'llâh hazretlerinün dünyevî [ve] uhrevî murâd-ı şerîflerin husûle mevsûl eyleyüb i'mâr-ı tavîle ve ucûr-ı cezîle birle serîr-i saltanatda dâ'im ve mesned-i hilâfetde kâ'im eyleye. *Âmîn bi-hürmeti Beyti'l-harâm ve türbeti Resûli'l-kirâm.* Ve mahmiyye-i Belgırad-ı a'zam-sevâdda altı gün oturak temâm olub umûr-ı cumhûr müstekmil oldukdan sonra Rebî'ü'l-âhirün on altıncı güni ki yevmü'l-erbi'âdur Belgırad'dan kalkub Hisârlık'a konılub ve Hisârlık'dan kalkub Semendire'ye konılub bir gün oturak olub andan dahi kalkub Demar'a[?] ve andan Gırabofiç'e[?] ve andan Rak'e[?] ve andan Rajicen'e[?] ve andan Sipâhîköyi'ne ve andan İzvor'a ve andan Şehirköyi'ne ve andan Dıragoman'a

114a 113b

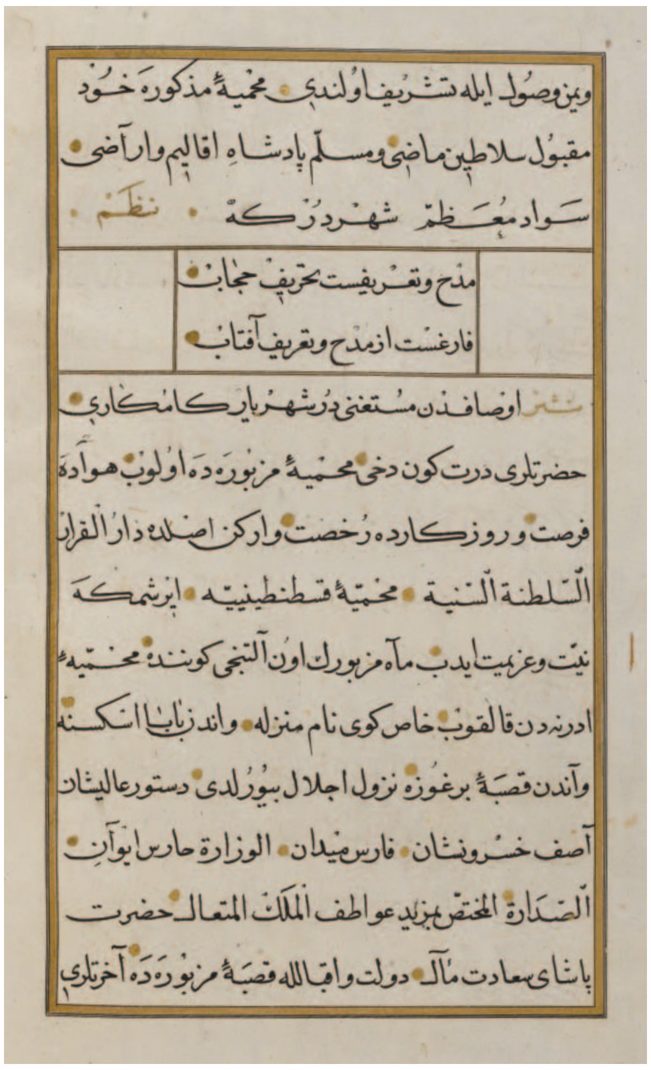

113b ve andan mahmiyye-i Sofya'ya nüzûl-i iclâl buyurıldı. Sofya'da dahi bir gün oturılub andan dahi kalkub Rebî'ü'l-âhirün yigirmi sekizinde Ormanlu'ya ve andan İhtiman-âbâd'a konıldı. Ol gün Rumili kadı'askeri Hâmid Efendi ve Anadolı kadı'askeri Pervîz Efendi ikisi bile huzûrda olmasına fermân-ı şâhî sudûr buldı. Ve İhtimân-âbâd'dan kalkub Akıncılar'a ve Akıncılar'dan Tatarbâzârı'na ve andan mahrûse-i Filibe'ye ve andan İstenimaka nâm karyede konıldı. Ol zemânda Konuş ve Zağra yolları kış mevsimi karîb olmağın çamurlı ve harâb yoldur diyü ve hem ol semtler kahtlık olduğı istimâ'ı ile dağ eteği yolından gitmek münâsib görilmişdi. Ana binâ'en dağ yolından İlhâk-kayalı[?] nâm karyede konılub ve andan Harmanlu'ya ve andan dahi merhûm Mustafâ Paşa mahmiyye-i Edirne kurbında binâ eyledüği cisr-i 'azîmde nüzûl olundı ki hâliyâ rûy-ı zemînde ol cisr-i metîn ve pül-i mihîn gibi

114a asâr-ı zâhir nâdirdür. Husûsâ sa'âdetlü pâdişâh hazretlerinün sâhibetü'l-hayrât vâlideleri hümâ-yı kudsâşiyân-ı cinân-ı Rahmân merhûme ve mağfûre sultân hazretleri hasbeten-li'llâh anda 'imâret-i 'âmire ve 'âlî kârbân-sarâylar bünyâd eyleyüb âsâr-ı vâfire ve hasenât-ı mütekâsire eylemekle ol köprinün iki başı bile ma'mûr olub ol cây-ı şerîfe bir vechle şeref virilmişdür ki şimdiki hâlde zemânede anun gibi hayrât ü hasenât değme yirde bünyâd olunmış değildür. *Evsala'llâhu sevâbehüm ileyhim.* Hakkâ budur ki ol cây-ı şerîf ve makām-ı latîf bunun gibi cisr-i 'azîm ve 'imâret-i 'âmire ve kârbân-sarây-ı 'âliye binâ olunmasıyla bir menzil-i zîbâ ve makām-ı dil-güşâ olmışdur ki anun evsâfı kemâyenbagî ta'rîf ve tavsîf olunmak müyesser değildür. Ve ol menzil-i dil-âvîzden dahi kalkub sene-i mezbûre Cemâziye'l-ulâsının on birinci güni cum'a-irtesi gün mahmiyye-i Edirne'ye şeref-i duhûl ve yümn-i

115a 114b

114b vusûl ile teşrîf olundı. Mahmiyye-i mezkûre hod makbûl-i selâtîn-i mâzî ve müsellem-i pâdişâh-ı ekālîm u arâzî sevâd-ı mu'azzam şehirdür ki,

Nazm:

"Perdeyi yırtmak övgü ve tariftir
Güneşin övgüye ve tarife ihtiyacı yoktur"[39]

Nesr: Evsâfdan müstağnîdür. Şehriyâr-ı kâm-kârî hazretleri dört gün dahi mahmiyye-i mezbûrede olub hevâda fursat ve rûzgârda ruhsat varken asılda dârü'l-karâri's-saltanati's-seniyye mahmiyye-i Kostantiniyye'ye irişmeğe niyyet ve 'azîmet idüb mâh-ı mezbûrun on altıncı güninde mahmiyye-i Edirne'den kalkub Hasköy nâm menzile ve andan Babaeskisi'ne ve andan kasaba-i Burgoz'a nüzûl-i iclâl buyurıldı. Düstûr-ı 'âlî-şân Âsaf-ı husrev-nişân fârisü meydâni'l-vezâret hârisü eyvâni's-sadâret el-muhtass bi-mezîdi 'avâtıfi'l-Meliki'l-Müte'âl hazret-i paşa-yı sa'âdet-me'âl devlet ü ikbâlle kasaba-i mezbûrede âhiretleri

115a mühimmâtlarıçün câmi'-i şerîf ve medrese ve kârbân-sarây binâ olunması tedârükin görmişlerdi. Âfitâb-ı âsmân-ı rif'at şehriyâr-ı kişver-i saltanat hâmî-i beyza-i memleket ser-efrâzende-i a'lâm-ı mülk ü millet ber-efrûzende-i sirâc-ı dîn ü devlet hâfızu bilâdu'llâh nâsıru 'ibâdu'llâh sultânü'l-İslâm ve'l-müslimîn pâdişâh-ı kâm-bîn hazretlerinün rikâb-ı hümâyûnlarına ki kıblegâh-ı kayâsıra-i zemân ve kıblegâh-ı ekâsire-i devrândur 'arz u i'lâm eyledüklerinde kasaba-i mezbûrı tevâbi'i ve levâhıkıyla mîrîye müte'allık olur. Bâc-ı bâzârı ve gümrüği ve bi'l-cümle ebvâb-ı mahsûlatı ve mersûmâtı her ne ise müşârün-ileyh hazretlerine hibe vü temlîk idüb sâ'ir emlâk sâhibleri taht-ı tasarruflarında olan mülklerin ne vechle mâlikâne tasarruf iderlerse müşârün-ileyh hazretleri dahi ol vech üzre mâlikâne-i *keyfe yeşâ* mutasarrıf olmağıçün misâl-i hümâyûn-ı mülkiyye virilmesi fermân-ı şerîfleri oldı.

39 *Perdeyi yırtmak övgü ve tariftir / Medh u ta'rîf-est tahrîf-i hicâb*: Bu beyit Mevlânâ Celâleddîn Rumî'ye aittir ve doğrusu şu şekildedir: *Medh ta'rîf-est o tahrîk-i hicâb*. Bkz. Mevlânâ Celâleddîn, *Mesnevî-i Ma'nevî*, nşr. Adnan Karaismailoğlu ve Derya Örs (Ankara: Akçağ Yayınları, 2007), cilt 5, s. 32.

116a 115b

115b Ve kasaba-i mezbûrdan dahi kalkub Çorlu'ya ve andan Silivri'ye ve andan Haramî-deresi'ne ve andan Halkalı'ya nüzûl olundı. Halkalı'dan kalkub mahmiyye-i İstanbul'a dâhil oldukları gün ki sene dokuz yüz yetmiş dört Cemâziye'l-evvelinün yigirmi üçünci günidür cemî'-i ekâbir ü a'yân ve bölük halkı ve sâ'ir havâss u 'avâm muhassal-ı kelâm kâffe-i enâm-ı rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı İslâm istikbâl içün yollarda mâl-â-mâl olub müşâhede-i tal'at-ı ferhunde-fâl-ı bî-hemâl-i hazret-i pâdişâh-ı melek-hısâl ile müşerref ve mugtenim olurlardı. Ve yeniçeri tâ'ifesi dahi hisârdan taşrada Defterdâr Rüstem Çelebi Çiftliği dimekle ma'rûf mahalde durmışlardı. Pâdişâh hazretlerin selâmlayub 'âdet-i kadîmeleri üzre tüfenglerin atub şenlikler ve şâd-mânlıklar idüb pâdişâh hazretlerinün önince yüridiler. Sâbıkā mahrûse-i Belgırad'da ki altı gün oturak ve dîvân-ı hümâyûn olmışdı cülûs-ı saltanat-ı şerîf teşrîfi

116a kul tâ'ifesine bahşiş virilmek fermân olunmışdı. Âdem başına ne kadar akçe virileceği ma'lûm olmayub merhûm pâdişâh-ı gāzî cülûs itdükde ne kadar virildüği su'âl olundukda ol zemândan berü kırk sekiz yıl mürûr idüb tûl zemân olmağla sıhhat üzre kimesne haber virmeğe kādir olmayub ve, "Hızâne-i 'âmire defterleri görilsün" diyü fermân olundukda, "Ol zemânun defâtiri seferde bile olmayub İstanbul'da hızâne-i 'âmirede kalmışdur" diyü cevâb olunduğı ecilden hakīkat-i hâl ma'lûm olmamağla âdem başına atluya ve yayaya biner akçe virilüb sa'âdetle İstanbul'a gelindükde ol zemânun defterleri görilüb daha ziyâde virilmiş mukayyed bulınursa âdem başına yine ne kadar ziyâde virilmek lâzım gelürse virilecek olub bahşiş husûsı fasl olmışdı. Bu husûsda tâ'ife-i mezbûre meğer ki ittifâk eylemişler imiş. İçlerinde güft ü gû olmağa başlayub, "Belgırad'da alduğımuz biner akçe

117a 116b

116b merhûm gâzî pâdişâhun sefer bahşişidür ve merhûm pâdişâh cülûs itdüği zemânun defteri görilüb ol zemânda biner akçe virildüği mukayyed bulınduğı takdîrce dahi bu def'a biz pâdişâhımuzdan ikişer bin akçe bahşiş isterüz" diyü söyleşürek giderlerdi ve içlerinde anlar ki eşkıyâdur 'ırz-ı dîn ü devlet bilmezlerdi muharrik düşüb, "Yiğit, yeğin! Pâdişâhun tahta cülûsı asılda şimdidür. Ne durursız? Söylen" diyü mülâhaza-i ifsâdlarına takviyet iderlerdi ve anlar ki 'ırz [u] nâmûs-ı saltanatı sıyânet idüb mâl-ı beytü'l-mâl telef olduğı 'azîm vebâl olduğın bilürlerdi mezbûrlara pend ü nasîhat idüb, "Edebsüzlük eylemen" dirlerdi. Ol asılları ilerüye sürüb anlarun sözlerin dinlemezlerdi. Sa'âdetlü pâdişâh hazretlerinün önince yürürken dar sokaklarda ve zîk yirlerde durub yir yir gulüvv eyleyüb, "Pâdişâhun cülûsı şimdidür. Kul efendisinden etmek istemek 'ayb değildür" diyü

117a ibrâmlar ve ilhâhlar ve edebsüzlükler iderlerdi. Bu resme hâm tama'lık ve edebsüzlükleri mümtedd ü müştedd olıcak ağaları olan kıdvetü'l-emâcid ve'l-ekârim 'Alî Ağa *dâme 'uluvvühû* hazretleri üzerlerine varub, "Yoldaşlar lutf eylen. Edebsüzlük eylemen. Eğer hazînedür ve eğer mertebedür pâdişâh hazretleri sizün içün saklar. Sa'âdetle sarây-ı 'âmirelerine varduklarında bahşiş dahi virilür ve her ne murâdınuz varsa hep hâsıl olur" diyü hadden ziyâde söyleyüb nasîhatler ve istimâletler idegördiler. Aslâ ve kat'â istimâ' vü ısgâ eylemeyüb 'inâdlarında musırr ve hilâflarında müstemirr oldılar. Muhassal-ı kelâm pâdişâh-ı 'âlem-nizâm hazretlerinün uğurında yol üzerinde bî-edebâne durub hiç ayrılmadılar. Düstûr-ı gayret-destûr hazretleri ve sâ'ir vüzerâ ve erkân ü a'yân mezkûr tâ'ifeyi tesellî vü teskîn eylemek içün varub söylediklerinde anlar ki mükâbere vü huşûnet tarîkına zâhib oldılar ol mahalde hayli muzâyaka

118a 117b

117b vü ıztırâb çekdiler. Ve anlar ki tarîk-ı müdârâya sâlik olub vech-i ma'kûl üzre istimâ'-ı kelâm ve sem'-i rızâyla ısgā-yı merâm eylediler vakār-ı mihr-şi'ârlarına zerre kadar şeyn ü 'âr lâhık olacak elem müşâhede eylemeden re'y-i isâbet-ârâyla erbâb-ı agrâz u su'âlün riyâz-ı âmâllerini âb-ı cevâb-ı kanâ'at-nisâbla sîr-âb eylediler. Hemân-dem müteselliyü'l-havâtır olub pâdişâh-ı devrân önince âb-ı revân gibi revân oldılar. Emmâ bu bâbda nizâ' vü 'inâd ol kadar zemân imtidâd bulmışdı ki ol gün tâ beyne's-salâteyn olmışdı. Âhirü'l-emr pâdişâh-ı zıllu'llâh hazretlerinün 'izz-i huzûr-ı fâ'izü'n-nûrlarında bu makūle küstâhlık ve isâ'et itdüklerine kemâl mertebe nedâmet ü hacâlet 'ârız olub hezâr hezâr tevbe vü istiğfârla emr-i şerîf-i pâdişâh-ı gerdûn-vakâr hazretlerine itâ'at ü inkıyâd göstermişlerdi.

Nazm:

"Felek ona itaat etsin ve günler boyun eğsin
Dünyanın hali onun devleti sayesinde düzene girsin

Dünya halkı daima onun ikbaliyle mutludur
Onun ikbali her zaman mutlulukla sürsün"

118a **Nesr:** Çünki nizâ' münkatı' oldı devlet ü sa'âdetle pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretleri übbehet ü celâl ve 'azamet ü ikbâlle ilerüye müteveccih oldukda düstûr-ı a'zam hazretlerin rikâb-ı hümâyûna da'vet idüb tâ'ife-i mezbûrenün bu makūle nâ-şâyeste hareketlerinden su'âl buyurdukda düstûr-ı a'zam hazretleri dahi vukūfları ve ıttılâ'ları olduğı üzre, "Murâdları bahşişdür" diyü cevâb virdüklerinde pâdişâh-ı 'âlem-nizâm mâlik-i memâlik-i A'râb u A'câm *edâma'llâhu te'âlâ 'ömrehû ve devletehû ilâ kıyâmi's-sâ'ati ve sâ'ati'l-kıyâm* hazretleri dahi *kelâmü'l-mülûk mülûkü'l-kelâm* hasebince ashâb-ı su'âlün cevâbında bu vechle ilzâm buyurdılar ki, "Çünki murâdları bahşiş idi erâzil-i nâs içinde bu resme hıffet eyleyüb ibtidâ-yı devlet-i saltanatda böyle edebsüzlük eylemenün aslı yoğ idi. Benümle harem-i hümâyûna bile gideyorlardı. Nihâyet selâma durduklarında ol vakt 'arz-ı hâcet ve istid'â-yı himmet idüb eğer bahşişdür ve eğer mertebedür ve eğer gayrı

119a 118b

118b murâdlarıdur her ne sözleri var ise ol vakitde bildürseler kabûl ve icâbet eylemez miydüm? Hazîne hod kul içündür ve kul dahi hazîne içündür. İmdi hazînede vüs'at ü kifâyet varsa 'umûmen biner akçe dahi virilsün" diyü fermân-ı şerîfleri oldı. Ve düstûr-ı mükerrem hazretleri tâ Bâb-ı Hümâyûn'a değin yanaşub içerüye girmeğe karîb yire geldükde selâm içün bir mikdâr yir ilerüye varub selâm yirinde durub ve erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat dahi merâtibince yirlü yirince durub sa'âdetlü pâdişâh hazretleri ferr ü şevketle ve heybet ü celâletle gelüb cümle anda hâzır olan bendelerin selâmlayub sarây-ı 'âmirelerine dâhil ve serîr-i saltanatlarına vâsıl ve mütevâsıl oldılar. Hakkâ budur ki rikâb-ı devlet ve 'inân-ı sa'âdetün devlet ü sa'âdetle sarây-ı 'âmireye duhûli ve ol cenâb-ı hümâyûn-baht pâdişâh-ı Süleymân-taht hazretlerinün serîr-i saltanata vusûli gûyâ ki nefs-i nâtıkanun kâlbüd-i insâna hulûlı ve tîr-i a'zamun burc-ı şerefe

119a duhûli gibi makām-ı devlet ü sa'âdet ve makarr-ı saltanat u hilâfet şükûh-i şevket-i şâhî ve übbehet-i 'azamet-i pâdişâhî birle müşerref ü müzeyyen olub memâlik-i 'Osmâniyye'nün sitâre-i tâli'i yine burc-ı şeref-i sa'âdete irişüb 'umûmen re'âyâ vü berâyâ huzûrda ve refâhiyyetde olmışlardur. Ve erbâb-ı menâsıb ve ashâb-ı merâtibün dahi dil-i gam-dîdeleri kafes-i hicrân ve muzîk-ı hırmândan halâs olub gülzâr-ı meserret ve ravza-i behcetde sürûr ve hubûr bulmışlardur. Rabbü'l-'izzet *'azzet ismuhû* dergâhından dîde-i ümmîd meftûhdur ki ol âfitâb-ı âsmân-ı saltanat ve mâhtâb-ı âşiyân-ı sa'âdet hemîşe serîr-i saltanatda mesrûrü'l-hâl ve dâ'imâ mesned-i hilâfetde muhassılü'l-âmâl olub tedâvîr-i leyl ü nehârı ve tesârîf-i dühûr u a'sârı umûr-ı re'y-i hümâyûnlarına mutâbık ve 'azîmet-i meymenet-makrûnlarına muvâfık tahvîl ü tedvîr eyleyüb a'lâm-ı devletleri ve âfitâb-ı rif'atleri müctemi' ve mürtefi' olsun. *Âmîn yâ Mucîbe's-sâ'ilîn.*

Nazm:

"Dünya fatihi Cemşid'in ayağını bastığı yerin toprağı
Murassa kemer kuşanmış feleğin başına taç olmuştur

120a 119b

119b *O öyle dalgalı bir denizdir ki inciler bağışlayan umman*
Onun dalgasının köpüğüyle sayısız hale gelir

Oku ve kalemi korku ve ümit vesilesidir
Lütuf ve gazabı yarar ve zarar vasıtasıdır

Onun kapısının toprağına ulaşma şerefine nail olan her baş
Felek gibi ezel devirlerinden beri taç giymiş olur

Bütün dünya halkı mutlulukla sevinç içindedir (çünkü)
Denizin ve karanın şahı Sultan Selim Han geldi"

Düstûr-ı isâbet-fıtrat hazretleri mûcib-i nizâm-ı 'adâlet ba'z-ı umûr firâset idüb şehriyâr-ı 'âdil-dil hazretlerine 'arza cür'et itdükleri ve cevâbıdur

Pes umûr-ı vezâret ki istidâmet-i devlet ve istikāmet-i memleket ve ri'âyet-i umûr-ı 'âlemiyân ve itmâm-ı mühimmât-ı cihâniyân ve terşîh-i nihâl-i ma'delet ve teftîh-i ebvâb-ı nasafet içün mebnîdür düstûr-ı a'zam hazretleri bu bâbda cidd-i belîğ masrûf buyurub mesâlih-i re'âyâ vü berâyâ ve mühimmât-ı memâlik-i mahrûse ne ise külliyyen görüb umûr-ı cemâhîr-i ümem ve rüsûm-ı desâtîr-i 'âlem ve kavânîn-i sükkân-ı ekālîm icrâ idüb ve ashâb-ı dîvân ve nüvvâb-ı a'yân ahvâline

120a gereği gibi vâkıf olub her birini câdde-i sedâd-ı kavîm ve minhac-ı reşâd-ı müstakīm üzre sülûk itdürmekde bezl-i makdûr ve sa'y-i mevfûr iderlerdi. Ve umûr-ı 'akd ü hall ve harc [u] dahl ve nasb [u] 'azl ve hayr [u] şer ve nef' [ü] zar husûsında dahi kemâ-yenbagī mütetebbi' olmak üzerlerine vâcib ve lâzım olmağın evvelâ harc u dahl husûsın hisâb eyleyüb görmişlerdi ki merhûm ve mağfûr Sultân Selîm *'aleyhi rahmetü'l-Kerîm* serîr-i saltanata cülûs itdüklerinde yeniçeri tâ'ifesi yedi bin nefer olub üç bin nefer dahi 'ulûfeli 'acemî oğlanı varmış ve dört bin nefer dahi bölük halkı olub ve bi'l-cümle 'umûmen 'ulûfeye mutasarrıf olan kapu halkı defterle on yedi bin nefer bulınmış. Ve bu on yedi bin neferle memâlik-i 'Acem ki taht-ı Kisrâ'dur şâhı olan İsmâ'îl Bahâdır ve 'askeri ki kılıç anılur anlarla uğraş idüb sıyub bir iş itmişdür ki tâ rûz-ı kıyâmet söylenür bir mesel ve bir hikâye olmışdur. Ve andan gayrı memâlik-i 'Arab tahtı mahrûse-i Mısır ki

121a 120b

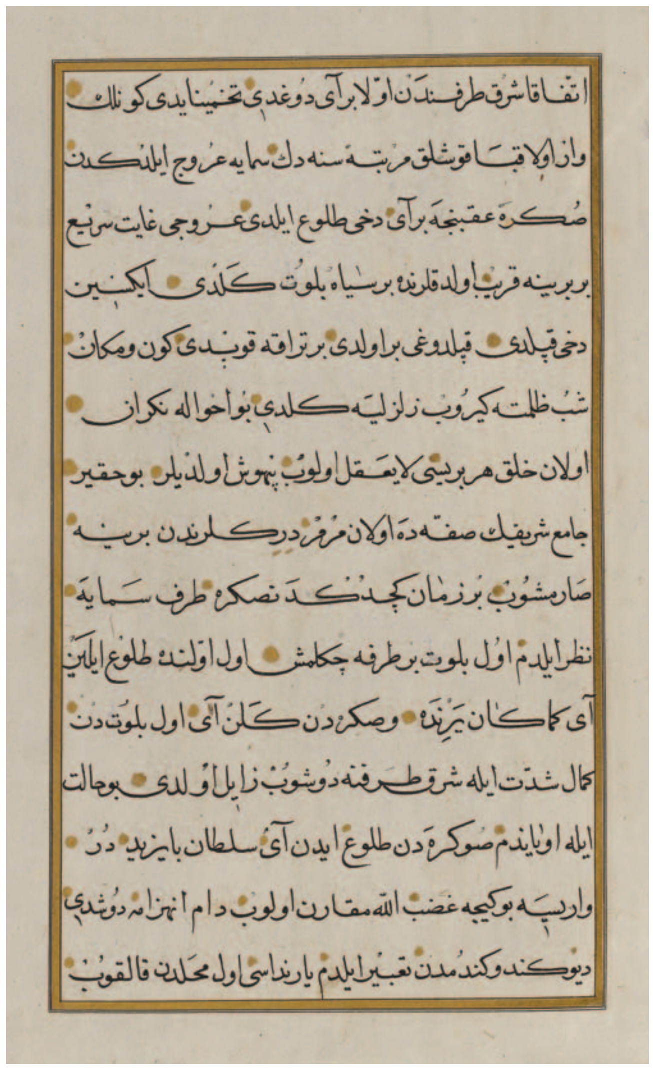
120b masîr-i ʿazîzân-ı cihâniyân ve merciʿ-i ümerâ-i ʿArabistân'dur ʿale'l-husûs cündîlik ile iştihâr bulan ʿasâkir-i bî-pâyânla uğraşub sultânların dutub ʿazîz iken zelîl ve zikr olan ʿaskeri kırub geçirüb pây-mâl-ı fi's-sebîl eylemişdür. Muhassal-ı kelâm ol kadarca ʿaskerle ʿArab ve ʿAcem'i meftûh u musahhar itmişdür. Ve andan sonra cenâb-ı mağfiret-penâhî bihişt-destgâhî sultân-ı selâtîn-i cihân burhân-ı havâkīn-ı zemân merhûm ve mağfûr Sultân Süleymân Hân Gāzî hazretleri dahi taht-ı saltanata cülûs-ı hümâyûn buyurduklarında ol vakt dahi defterle ol mikdâr kul bulınub kefere-i menhûs içinde Engürüs gibi yavuzluğla anılan kıral ve ʿasker-i pür-dalâlle Mihac-âbâd'da uğraşub sıyub ne vechle gazâ-yı ʿazîm olmışdur efvâh-ı ʿâlemde mezkûrdur. Ve kalʿa-i Belgırad ve Rodos ve sefer-i Beç ve Körfüs muhassal-ı kelâm on dört kerre sefer-i ʿazîm ve gazâ-yı ʿamîm eyledüği meşhûrdur. Cümleden biri

121a feth-i Belgırad ve ikinci feth-i Rodos'dur. Ve üçüncüsi Mihac'dur ki ʿumûmen küffâr-ı hâk-sâr Mihac-âbâd'a geldükde altı kerre yüzbin kâfir ile hâzır olmış idi. Dördünci Beç ve beşinci Alaman altıncı feth-i Bağdâd yedinci Körfüz sekizinci Boğdan dokuzuncı Tabur. Sefer-i mezbûrda Budun Erdel kıralından alınub vezâret ile Anadolı beğlerbeğisi Süleymân Paşa'ya virilmiş. Onuncı Üstolni-Belgırad ve Estergon ve andan mâʿadâ on pâre kılâʿ dahi feth olunmış. On birinci seferleri Elkas Mirzâ gelmekle Vân seferidür. On ikinci Nahcıvân on üçünci Sultân Bâyezîd bagy ü hıyânet eyledükde ʿâmme-i ʿulemâ fetvâ virmeğin saʿâdetle Üsküdar'a geçüb altı ay mikdârı anda ikāmet eylediler. Merhûm pâdişâh Üsküdar'a geçmezden mukaddem Vezîr Muhammed Paşa *dâme ikbâlühû* hazretlerin bir mikdâr bölük halkıyla geçirüb Kadıköyi kurbında on beş gün mikdârı ikāmet itdürüb müşârün-ileyh dahi bölük halkından bölük bölük âdemler dil sayd içün etrâf u eknâfa gönderüb Sivrihisâr taraflarında eşkıyâ-yı bâgıyyeden

122a 121b

121b bir mikdâr diller getürdüb Sultân Bâyezîd câdde-i ʻinâda kadem basub büyük karındaşı üzerine yetmiş seksen bin mikdârı eşkıyâ uydurub gitdüği mukarrer olduğı haber virdiler. Sâhib-i saʻâdet mezbûr dilleri saʻâdetlü pâdişâh-ı ʻâlem-penâh hazretlerine gönderüb söyledüklerinden sonra zât-ı habâset-âlûdları iktizâsıyla harc-ı şemşîr-i saʻâdet-te'sîre sürdürdiler. Ahvâl çünki böyle oldı düstûr-ı mükerrem hazretlerine emr-i pâdişâhî ile nâzil oldı ki, "Kadıköyi'nden kalkub Tekfur çayırına varub emrüme muntazır olub etrâf u eknâfa kemâ-kân dil içün kullarumı gönderesin. Ve emrüm sana vusûl buldukda aslâ bir ân te'hîr eylemeyüb mûcibiyle ʻamel idesiz." Ol gice ki anda yatılub yarındası emr-i şerîf mûcibince Tekfur çayırına gidilse gerek idi bu hakīr ve müznib ʻâlem-i rü'yâda gördüm ki kendüm mahrûse-i İstanbul'da Dikilitaş yanında olan ʻAlî Paşa Câmiʻ-i şerîfinde imişüm. Ahâlî-i İslâm'dan bir niçe âdem ile yeni ay görmesine müterakkıb olub dururuz.

122a İttifâkan şark tarafından evvelâ bir ay doğdı tahmînen yedi günlük var. Evvelâ kaba kuşluk mertebesine dek semâya ʻurûc eyledükden sonra ʻakabince bir ay daha tulûʻ eyledi. ʻUrûcı gāyet serîʻ birbirine karîb olduklarında bir siyâh bulut geldi. İkisin dahi kapladı. Kapladuğı bir oldı bir terâke kopdı. Kevn ü mekân şeb-i zulmete girüb zelzeleye geldi. Bu ahvâle nigerân olan halk her birisi lâ-yaʻkıl olub bî-hûş oldılar. Bu hakīr câmiʻ-i şerîfün sofada olan mermer direklerinden birine sarmaşub bir zemân geçdükden sonra taraf-ı semâya nazar eyledüm. Ol bulut bir tarafa çekilmiş. Ol evvelinde tulûʻ eyleyen ay kemâ-kân yirinde ve sonradan gelen ay ol bulutdan kemâl-i şiddet ile şark tarafına düşüb zâ'il oldı. Bu hâlet ile uyandum. "Sonradan tulûʻ iden ay Sultân Bâyezîd'dür. Var ise bu gice gazabu'llâh mukārin olub dâm-ı inhizâma düşdi" diyü kendü kendümden taʻbîr eyledüm. Yarındası ol mahalden kalkub

123a 122b

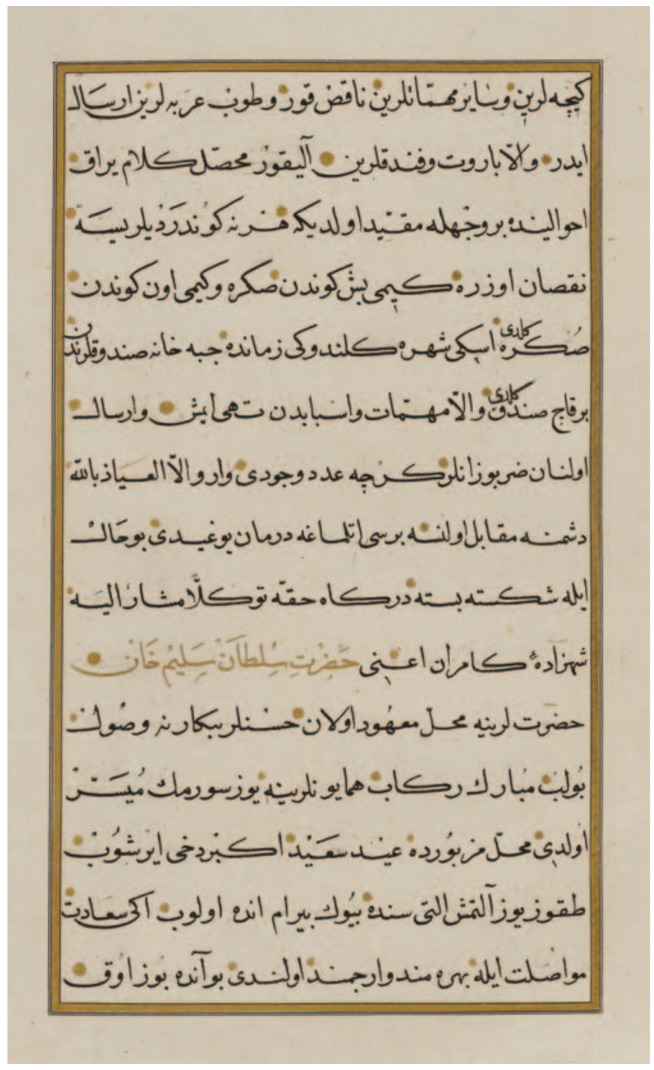
122b Tekfur çayırına varılub konıldı. Üç gün ikāmetden sonra Anadolı beğlerbeğisi Cenâbî Paşa'nun çavuşları geldi. Sultân Bâyezîd münhezim olub oğlı Orhan bir tarafa kendü bir tarafa ve ʻasker-i şeytânet-eseri bölük bölük dağılub cenâb-ı Hakk'dan üzerlerine belâ-yı ʻazîm nâzil olduğın bildürdiler. Çünki bu haber der-saʻâdete geldi sâhib-i saʻâdete serdârlık emri ve sancak-ı hümâyûn irişdi ki, "ʻUmûmen Rumili [ʻaskeri] ile silahdâr ve sağ ʻulûfeci ve sol gurebâ ile ve üç bin yeniçeri ve elli darbuzan ile muʻaccelen bâğī-i mezbûrun üzerine varub ele getüresiz. Emmâ mukaddemce nusret-şân hazret-i Selîm Hân ile haberleşüb ne mahalle varmağa emr iderse emrine imtisâl idüb murâd-ı hümâyûnum üzre nûr-ı dîdem uğurına bezl-i makdûr idesiz" diyü buyurılmış. Gerçi vüzerâ-i sâʼire ve ʻasâkir-i hâzıranun ekseri taraf-ı hilâfda olub Sultân Bâyezîd'e hevâdâr oldılar. Emmâ düstûr-ı dilîr diyânet ile mümtâz olub velî-niʻmetinün

123a rızâsun gözedüb hakk-ı sarîh şehzâde-i nusret-makrûn Sultân Selîm Hân tarafında gün gibi rûşen olmağın safâyı dil birle hidmet-i şerîflerine bel bağlayub hâzırca bulduğı kendü nökerlerin yanına alub emr olınan bölük halk[ı] ve yeniçeri ile Eskişehir'e doğrı yüridiler. Ve ne mahalle varılacağı istîzân içün saʻâdetlü ve devletlü şâhzâde-i nîk-baht hazretlerine ulaklar gönderilmişdi. Ulaklar dahi müşârün-ileyh hazretlerine vardukları gibi vezîr-i mezbûr ne mahalle geleceği müşâvere buyurduklarında lalaları ve baʻz-ı aʻyân, "Eğer doğrı Amasiyye üzerine varub giderlerse oklanmış şikârımuzdur. Ele getürdüklerinde câʼiz ki kapu halk[ı] bâğīye iʻânet iderler" diyü baʻz-ı mülâhazalara düşinmişler. Muhassal vezîr-i mûmâ-ileyh Bozok içinde Hasanlar-pınarı dimekle maʻrûf mahalle gelmek emr idüb fermân-ı şerîfleri eyle sâdır oldı. Vezîr-i lâ-nazîr dahi emre itâʻat idüb ʻasker-i nusret-peymâ ile ol ʻâlî cenâbun fermân-ı şerîfleri ile

124a 123b

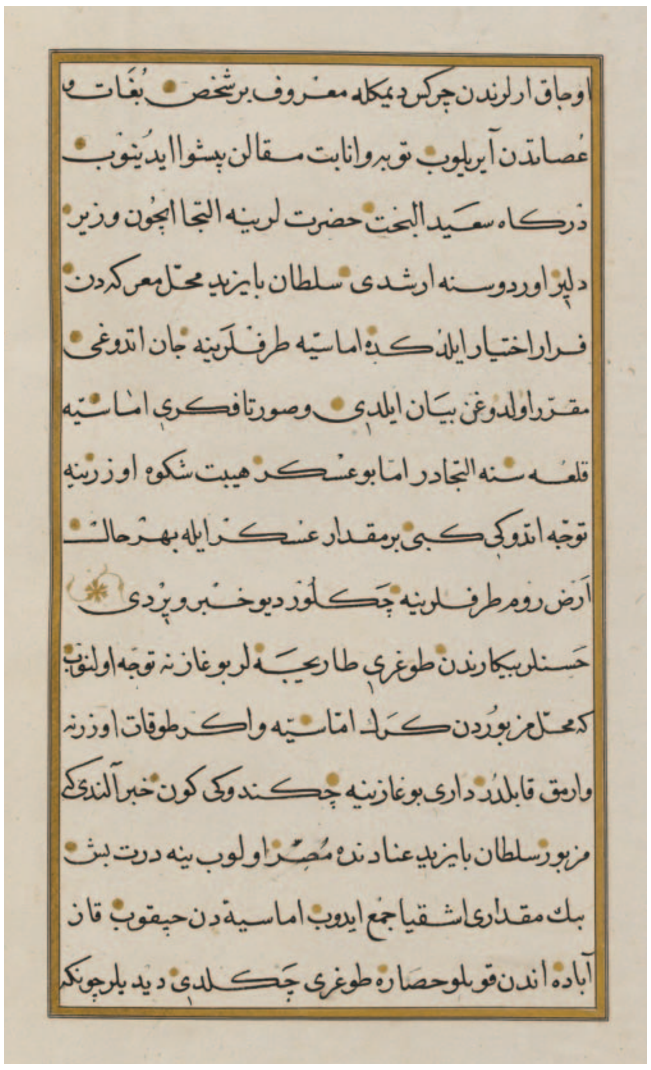

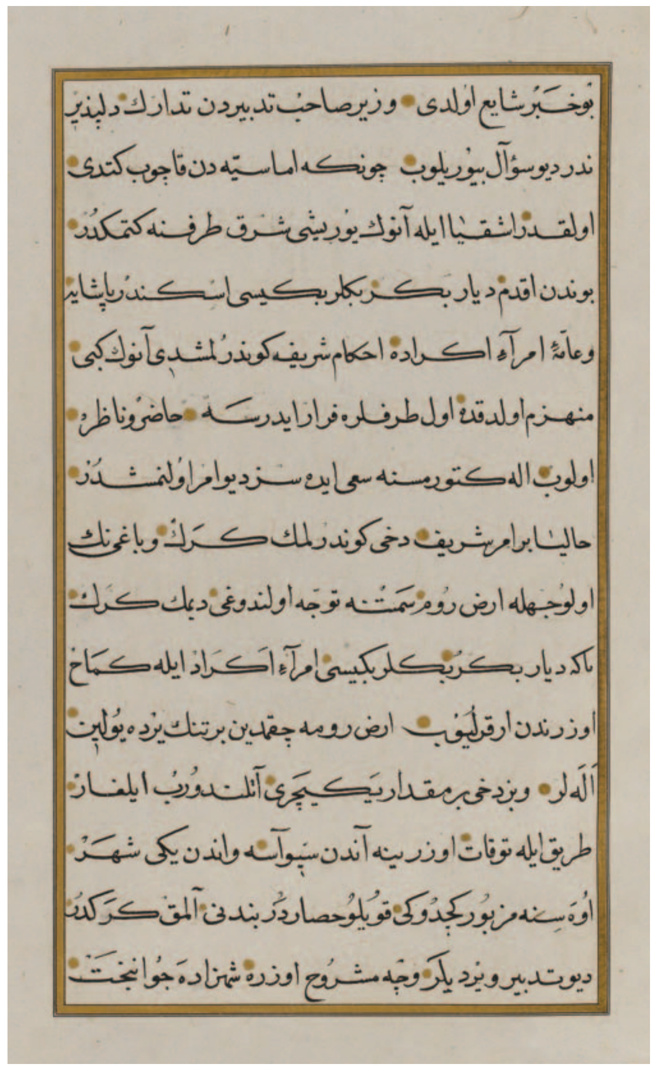
123b rikâb-ı hümâyûnları teşrîfine cân atub yürümeğe sa'y-i belîğ ve cidd-i bî-dirîğ iderlerdi ve lâkin, "Lâzım olan top ve tüfeng ve bârût ve yarak ve cebehânenün bu kadarı gönderildi" diyü hemân hükm-i şerîf geldüği var idi. Arada yarakdan eser olmayub 'âkıbet paşa-yı kâr-şinâs vâki' hâli sa'âdetlü pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerine i'lâm idüb, "Sa'âdetlü pâdişâh-ı cihân-penâhun fermân-ı şerîfleri olduğı üzre ber-vech-i müsâra'at şehzâde-i sa'îdü'l-baht hazretlerine irişmeğe dikkat olınur. Emmâ bu kullarına emr olınan yarakdan bir nesne irişmeyüb yaraksuz gidilürse güç katlanursam mesâlih 'avk olub fitne be-her-hâl yine cem'iyyet itmek mukarrerdür. Emr-i şerîf nedür?" Sa'âdetlü pâdişâh vezîr-i a'zama 'itâb ile hitâb buyurub, "Muhammed Paşa ile gidecek cebehâne ve top ve sâ'ir mühimmât mu'accelen gönderilüb 'akablerince yetişdürilsün" buyurub mûmâ-ileyh gerçi irsâlinde dikkat-i tâm gösterürlerdi. Emmâ cebehâne sandûkların gönderür

124a kiçelerin ve sâ'ir mühimmâtların nâkıs kor ve top 'arabaların irsâl ider ve illâ bârût ve fındukların alıkor. Muhassal-ı kelâm yarak ahvâlinde bir vechle mukayyed oldı ki her ne gönderdiler ise noksân üzre kimi beş günden sonra ve kimi on günden sonra geldi. Eskişehir'e gelindüği zemânda cebehâne sandûklarından bir kaç sandûk geldi ve illâ mühimmât ve esbâbdan tehî imiş ve irsâl olınan darbuzanlar gerçi 'aded-i vücûdı var ve illâ el-'iyâzü bi'llâh düşmene mukâbil olınsa birisi atılmağa dermân yoğ idi. Bu hâl ile şikeste beste dergâh-ı Hakk'a tevekkülen müşârün-ileyh şehzâde-i kâm-rân a'nî hazret-i Sultân Selîm Hân hazretlerine mahall-i ma'hûd olan Hasanlar-pınarı'na vusûl bulub mübârek rikâb-ı hümâyûnlarına yüz sürmek müyesser oldı. Mahall-i mezbûrda 'îd-i sa'îd-i ekber dahi irişüb dokuz yüz altmış altı [sene]sinde büyük bayram anda olub iki sa'âdet muvâsalat ile behre-mend ve erc-mend olundı. Bu anda Bozok

125a 124b

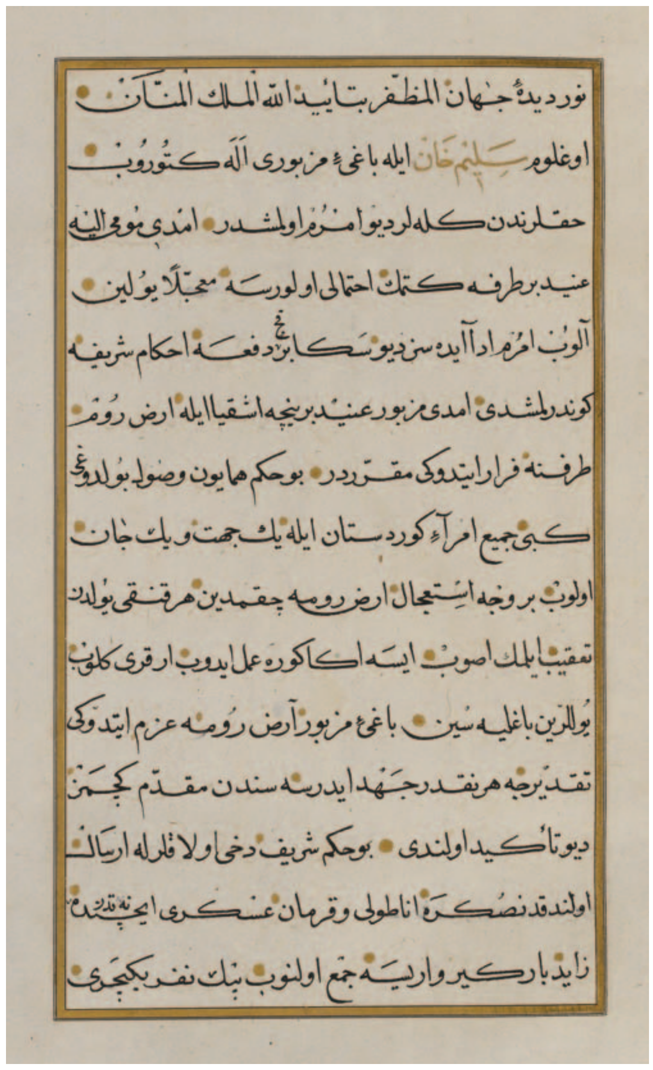
124b ocak erlerinden Çerkes dimekle ma'rûf bir şahs bugāt u 'usâtdan ayrılub tevbe vü inâbet makālin pîşvâ idinüb dergâh-ı sa'îdü'l-baht hazretlerine ilticâ içün vezîr-i dilîr ordusına irişdi. Sultân Bâyezîd mahall-i ma'rekeden firâr ihtiyâr eyledükde Amasiyye taraflarına cân atduğı mukarrer olduğın beyân eyledi ve, "Sûretâ fikri Amasiyye kal'asına ilticâdur. Emmâ bu 'asker-i heybet-şükûh üzerine teveccüh itdüği gibi bir mikdâr 'asker ile be-her-hâl Arz-ı Rum taraflarına çekilür" diyü haber virdi. Hasanlar-pınarı'ndan doğrı Darıcalar-boğazı'na teveccüh olınub ki mahall-i mezbûrdan gerek Amasiyye ve eğer Tokat üzerine varmak kābildür Darı-boğazı'na çekindüği gün haber alındı ki, "Mezbûr Sultân Bâyezîd 'inâdında musırr olub yine dört beş bin mikdârı eşkıyâ cem' idüb Amasiyye'den çıkub Kazâbâd'a andan Koyluhisâr'a doğrı çekildi" didiler. Çünki

125a bu haber şâyi' oldı vezîr-i sâhib-tedbîrden, "Tedârük-i dil-pezîr nedür?" diyü su'âl buyurılub, "Çünki Amasiyye'den kaçub gitdi ol kadar eşkıyâ ile anun yüriyüşi şark tarafına gitmekdür. Bundan akdem Diyârbekir beğlerbeğisi İskender Paşa'ya ve 'âmme-i ümerâ-i Ekrâd'a ahkâm-ı şerîfe gönderilmişdi. 'Anun gibi münhezim oldukda ol taraflara firâr iderse hâzır ve nâzır olub ele getürmesine sa'y idesiz' diyü emr olunmışdur. Hâliyâ bir emr-i şerîf dahi gönderilmek gerek ve bâğīnün ol vechle Arz-ı Rum semtine teveccüh olunduğı dimek gerek tâ ki Diyârbekir beğlerbeğisi ümerâ-i Ekrâd ile Kemah üzerinden arkurıluyub Arz-ı Rum'a çıkmadın bir teng yirde yolın alalar. Ve biz dahi bir mikdâr yeniçeri atlandurub ılgar tarîk ile Tokat üzerine andan Sivas'a ve andan Yenişehir ovasına mezbûr geçdüği Koyluhisâr derbendini almak gerekdür" diyü tedbîr virdiler. Vech-i meşrûh üzre şehzâde-i cüvân-baht

126a 125b

125b hazretleri beğlerbeğilere emirler irsâl buyurdukdan sonra muktezâ-yı vezâret üzre sa'âdetlü pâdişâh tarafından dahi mü'ekked ahkâm-ı şerîfe yazub irsâl olundı. Mezâmîn-i ahkâm-ı sa'âdet-istihkâm budur ki, "Siz ki Diyârbekir beğlerbeğisi İskender Paşa'sın ve ümerâ-i Ekrâd-ı sadâkat-nihâdsın hukūk-ı übüvveti tebâh idüb câdde-i hilâfetümden kadem-i itâ'atini taşra koyan oğlum Bâyezîd itdüği fesâd muktezâsınca vücûdı nâ-bûd olmak mûcib-i sıyânet-i şer'-i şerîf olduğına 'âmme-i 'ulemâ fetvâ-yı hümâyûn virmeğin ele getürüb icrâ-yı hak eylemek içün 'asker-i nusret-makrûnum ile teveccüh idüb otak-ı zafer-âfâkum Üsküdar'a geçdi. Ve bu mühimmün husûlüne vüzerâ-i sa'âdet-ârâmdan düstûr-ı mükerrem ve müşîr-i mufahham vezîrüm Muhammed Paşa *edâma'llâhu te'âlâ ma'âliyehû* kapum kullarından silahdâr ve 'ulûfeci ve gurebâ bölükleri ve üç bin yeniçeri koşılub mukaddemce irsâl olunmışdur. Tâ ki

126a nûr-ı dîde-i cihân *el-muzaffer bi-te'yîdi'llâhi'l-Meliki'l-Mennân* oğlum Selîm Hân ile bâğī-i mezbûrı ele getürüb haklarından geleler diyü emrüm olmışdur. İmdi mûmâ-ileyh 'anîd bir tarafa gitmek ihtimâli olursa mu'accelen yolın alub emrüm edâ idesiz diyü sana birkaç def'a ahkâm-ı şerîfe gönderilmişdi. İmdi mezbûr 'anîd bir niçe eşkıyâ ile Arz-ı Rum tarafına firâr itdüği mukarrerdür. Bu hükm-i hümâyûn vusûl bulduğı gibi cemî'-i ümerâ-i Kürdistân ile yek-cihet ve yek-cân olub ber-vech-i isti'câl Arz-ı Rum'a çıkmadın her kankı yoldan ta'kīb eylemek asveb ise ana göre 'amel idüb arkurıgelüb yolların bağlayasın. Bâğī-i mezbûr Arz-ı Rum'a 'azm itdüği takdîrce her ne kadar cehd iderse senden mukaddem geçmez" diyü te'kîd olundı. Bu hükm-i şerîf dahi ulaklarla irsâl olundukdan sonra Anadolı ve Karaman 'askeri içinde ne kadar zâ'id bârgîr var ise cem' olınub bin nefer yeniçeri

127a 126b

126b atlandurub mezbûr Darı-boğazı'ndan vezîr-i müşârün-ileyh Sivas tarafına ʿazm idüb andan Yenişehir-âbâd'dan Koyluhisârı'nun yolın almağa saʿy eylemek içün müteveccih olmışdı. Muhassal Darı-boğazı'ndan Sivas'a kârbân menzil ile on iki menzil yirdür. Üçünci gün kuşluk zemânında Sivas'a gelindi. Mahall-i mezbûra gelmezden akdem Sivas ile Artuk-âbâd aralığında olan Yıldız suyı üzerine konıldukda mezbûr Sultân Bâyezîd'ün üç nefer çavuşları gelüb mektûblar getürdiler. Ne mahalden ayrıldukları su'âl olınub, "Tokat'un üsti yanında Gümenek nâm mahalde istimâʿ olundı ki ʿasker-i bî-şümâr ile sizün ılgar ve hücûmınuzı bildi. Ahvâlinde perîşân olmağın kendüsi ol derbendde kalub istidʿâ-yı ʿinâyet içün mektûbların gönderdi. Mâdâm ki cevâb gelmeye andan ayrılmaz" diyü haber virdiler. Mezbûr çavuşlar vech-i meşrûh üzre haber virüb mektûbları teslîm itdükleri gibi üçin dahi

127a dergâh-ı ʿâlî çavuşlarına habs içün teslîm idüb, "Cevâbları virilince onat dutun" diyü buyurdılar. Mektûbları açılub görilince yazılmış ki, "Benüm saʿâdetlü lalacığum takdîr-i Rabbânî'yle bir iş ki oldı cânum ile kurtılub Amasiyye'ye geldüğümde bana saʿâdetlü pâdişâhun emr-i şerîfleri vârid olub, 'Mebde'-i fesâd olanlardan birkaç ağanun başların kesüb bana gönderürsen suçun ʿafv idüb min-baʿd sana riʿâyet iderin. Ve Selîm Hân ile mâ-beyninüz ıslâh ideyin' diyü buyurmışlar. Ben dahi babam emrine mutîʿ olub ol ağalarun başların kesdüm. Devlet eşiğine gönderdüm. Sonra işitdüm ki siz bir niçe kapu halkıyla ve yeniçeriyle üzerüme teveccüh eylemişsiz. ʿAceb sahîh midür diyü tereddüd üzre iken dersaʿâdetden Sivas beğlerbeğisine çavuşlar ile hükümler gönderilmiş ki, 'Vezîrüm Muhammed Paşa ʿasker ile irişince Bâyezîd bir tarafa gitmek ihtimâli olursa derbend yirlerine el-erin üşürüb geçürtmeyesin'

128a 127b

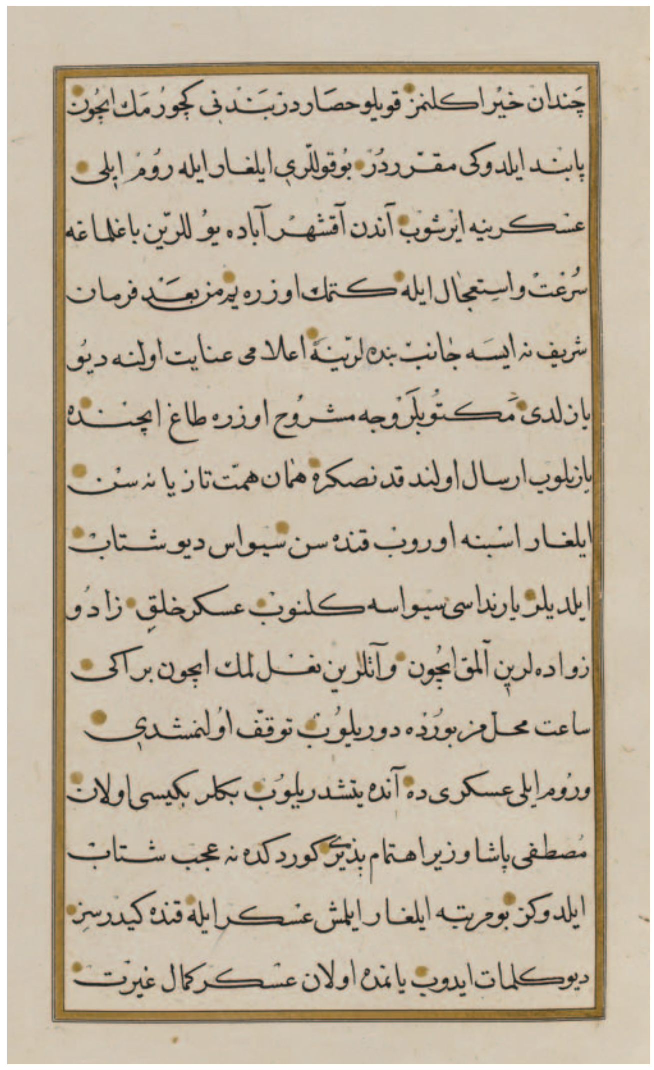
127b diyü yazılmış. ʿAvn-i Hakk-ile ol çavuşlar Turhal yanında elegelüb ahvâle vâkıf oldum. Hâzır yanumda olan ʿaskerüm ve kapum kulından altı bin mikdâr âdem ile hâzır olub ʿaceb gelürler mi diyü havf u haşyet ile durdum. Sonra haber aldum ki siz bir niçe bin yeniçeri atlandurub bir niçe bin yarar ʿasker ile ılgar tarîk üzre üzerüme gelmenüz mukarrer idüb cân acısından Amasiyye derbendinde bulınmayam diyü Kaz-âbâd'dan çekilüb Yıldız Dağı derbendin önüme aldum. Benüm lalacığum sen bir müslimân ve bî-garaz ve mütedeyyin devletlüsin. Benüm ahvâlüme nazar idüb devletlü ve saʿâdetlü karındaşum ve emremi tesellî-i hâtır idüb babamdan bana ʿinâyet nazarı olduğın bildüresin. Ola kim anlar dahi inâyetlerin dirîg buyurmayub ʿafv ideler. Min-baʿd emremün emrin emr bilüb kimesnenün söziyle ʿinâd ve muhâlefet itmeyem. Üşte bu mektûbumun haberine tevakkufen Yıldız dağı yaylağında kaldum. Ümmîddür ki lalalık nasîhatleriyle

128a benüm vîrân gönlümi âbâd idüb saʿâdetlü emremün merhametini bana iʿlâm idesin. Şöyle ki yanunuzda olan ʿasker-i cerrârun ʿinânların boş idüb ahvâlüme mukayyed olmayasın eğer benüm ve eğer evlâd u ensâbumun ve eğer yanumda olan bir bölük fukarânun kanı boynunuza olur. Kıyâmet gününde huzûr-ı Hakk'da cevâb viremezsin" diyü yazmış. Zikr olan mektûb mütâlaʿa olınub mefhûm ve maʿlûm olıcak mektûbun bir sûreti der-saʿâdete ve bir sûreti şehzâde-i saʿîdü'l-bahta irsâl olınub der-saʿâdete bu vechle ʿarz olundı ki, "Bu kulları fermân-ı cihân-ârâ-yı pâdişâhîye imtisâlen şehzâde-i ʿâlem hazretlerinün emriyle bin nefer atlu yeniçeri ve dört bin mikdârı süvâr ʿasker ile Bozok içinden Darı-boğazı nâm mahalden Sultân Bâyezîd Amasiyye'den çıkub yukarıya ʿazm itmekle ılgar idüb ikinci gün Yıldız suyına gelindüği gibi üç nefer âdem ile işbu mektûbları irsâl olundı. Ve lâkin bu kulları kemâ-kân

129a 128b

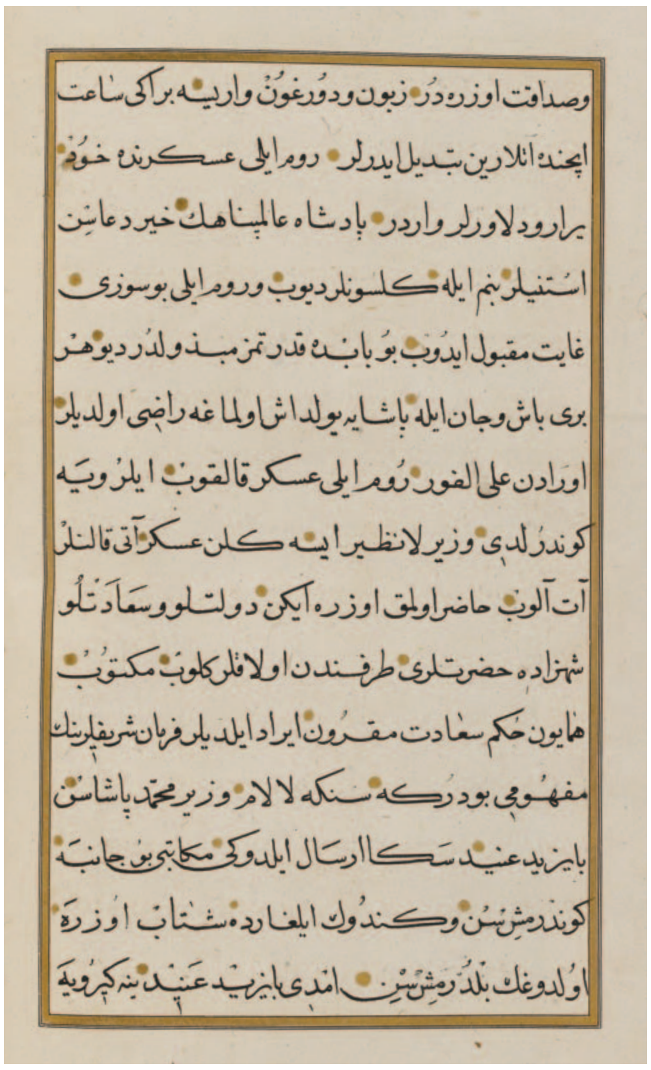

128b ılgarda şitâb üzereyin. İnşâ'allâh yarındası Sivas'a gelinür. Şöyle ki ihmâl olına mûmâ-ileyh Koyluhisâr yolından çıkub Akşehir-âbâd'a ve andan Karahisâr yolından Bayburd'a ve andan Arz-ı Rum'a çıkar. Fursat bulursa şarka düşmek ihtimâli vardur. Ana binâ'en Diyârbekir beğlerbeğisine ve beğlerine ve Arz-ı Rum beğlerbeğisine ve beğlerine bi'd-defe'ât ahkâm-ı şerîfe irsâl olınub, 'Anun gibi önümüzden kurtılub ol tarafa çıkarsa derbend ve sa'b yirlere el-eri üşürüb elbette ele getüresiz' dinilmişdür. Vech-i meşrûh üzre tenbîh olunduğı 'arz olundı." Ve şehzâde hazretlerine dahi bir mektûb yazıldı ki, "Ordu-yı hümâyûndan müfârakat olınub emr-i şerîfün ile ılgar olınub ikinci gün Yıldız suyına varulduğı mahalde Sultân Bâyezîd'ün işbu mektûbları gelüb sûreti yazılub bâb-ı sa'âdetinüze irsâl olundı. Ve bir sûret dahi der-sa'âdete irsâl olunmışdur diyü bildürildi. Ve illâ bu mektûblardan

129a çendân hayr anlanmaz. Koyluhisâr derbendini geçürmek içün pâ-bend eyledüği mukarrerdür. Bu kulları ılgar ile Rumili 'askerine irişüb andan Akşehir-âbâd'a yolların bağlamağa sür'at ü isti'câl ile gitmek üzereyüm. Min-ba'd fermân-ı şerîf ne ise cânib-i bendelerine i'lâmı 'inâyet olına" diyü yazıldı. Mektûblar vech-i meşruh üzre dağ içinde yazılub irsâl olundukdan sonra hemân himmet tâziyânesin ılgar esbine urub, "Kandesin Sivas?" diyü şitâb eylediler. Yarındası Sivas'a gelinüb 'asker halk[1] zâd ü zevâdelerin almak içün ve atların na'llamak içün bir iki sâ'at mahall-i mezbûrda durılub tevakkuf olunmışdı. Ve Rumili 'askeri de anda yetişdürilüb beğlerbeğisi olan Mustafâ Paşa vezîr-i ihtimâmpezîri gördükde, "Ne 'aceb şitâb eyledünüz? Bu mertebe ılgar eylemiş 'asker ile kande gidersiz?" diyü kelimât idüb, "Yanumda olan 'asker kemâl-i gayret

130a 129b

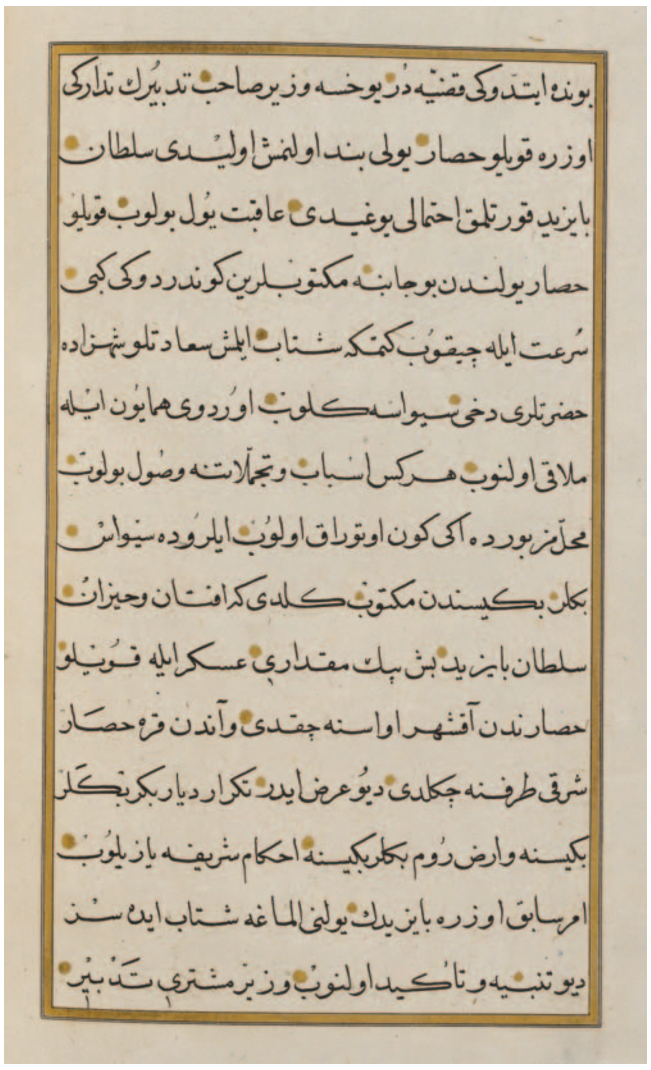
129b ü sadâkat üzredür. Zebûn ve durgun var ise bir iki sâ'at içinde atların tebdîl iderler. Rumili 'askerinde hod yarar ve dilâverler vardur. Pâdişâh-ı 'âlem-penâhun hayr du'âsın isteyenler benüm ile gelsünler" diyüb ve Rumili ['askeri] bu sözi gâyet makbûl idüb, "Bu bâbda kudretimüz mebzûldür" diyü her biri baş u cân ile paşaya yoldaş olmağa râzî oldılar. Oradan 'ale'l-fevr Rumili 'asker[i] kalkub ilerüye gönderildi. Vezîr-i lâ-nazîr ile[40] gelen 'asker atı kalanlar at alub hâzır olmak üzre iken devletlü ve sa'âdetlü şehzâde hazretleri tarafından ulaklar gelüb mektûb-ı hümâyûn-ı hükm-i sa'âdet-makrûn îrâd eylediler. Fermân-ı şerîflerinün mefhûmı budur ki, "Sen ki lalam Vezîr Muhammed Paşa'sın Bâyezîd-i 'anîd sana irsâl eyledüği mekâtîbi bu cânibe göndermişsin ve kendün ılgarda şitâb üzre olduğun bildürmişsin. İmdi Bâyezîd-i 'anîd yine girüye

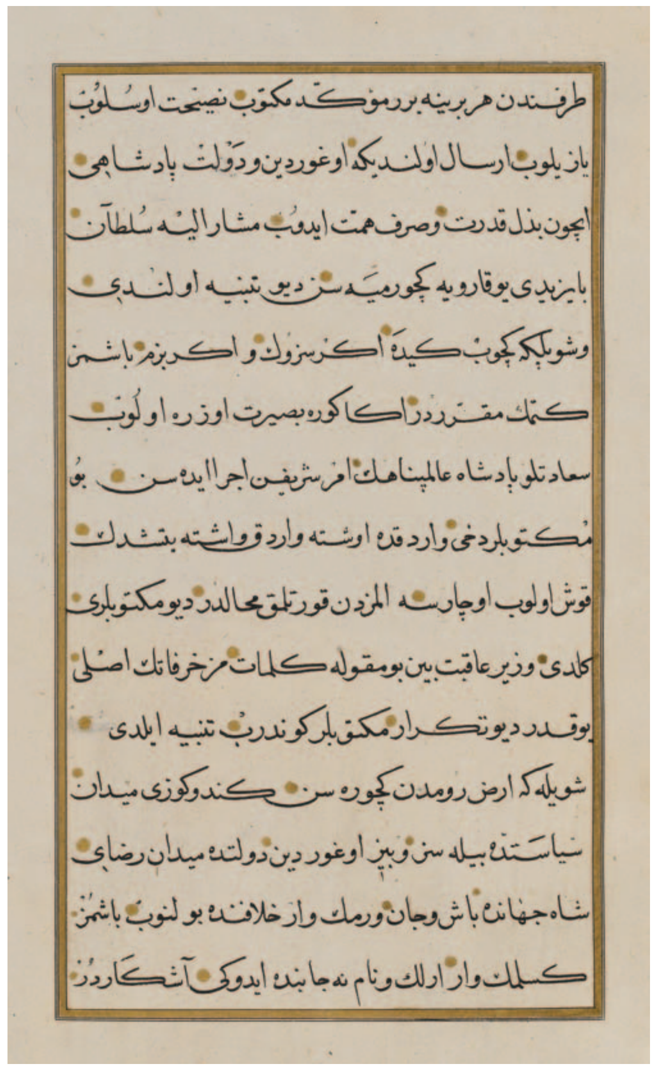
130a 'avdet itmek ihtimâli vardur. Emrüm vusûl bulduğı gibi aslâ hareket itmeyüb ordu-yı hümâyûnuma mütevakkıf olasın" diyü buyurılmış. Çünki bu emr vâsıl oldı vezîr-i müşârün-ileyh yirinden gitmeğe kādir olmayub emre ittibâ' ve imtisâl üzre ordu-yı hümâyûna tevakkuf eyledükde sa'âdetlü şehzâdenün otağ-ı gerdûn-nitâkı geldüği gün bir emr-i şerîf dahi göndermişler. Mazmûnı, "Sivas'a gelindükden sonra anda kalmanun aslı nedür?" diyü 'itâb olunmış. Vezîr-i sâhib-tedbîr emr-i sâbık ve emr-i cedîdün sûretlerin yazub sa'âdetlü şehzâdeye gönderdiler. Sonra yazılan emr Mustafâ Paşa ki lalalarıdur vezîre tasannu' kasdın itdüği zâhir oldı. Mezbûr Mustafâ Paşa Konya muhârebesinde Sultân Bâyezîd ele gelmiş iken ele getürmesine mukayyed olmayub anda vezîr hazretleri ne üzerine varmak emr olunmış iken, "Oklanmış şikârımuzdur" diyü varmağa komayub Hasanlar-pınarı'na gelmek tedbîr idüb üçünci

40 Metinde "ise" şeklindedir.

131a 130b

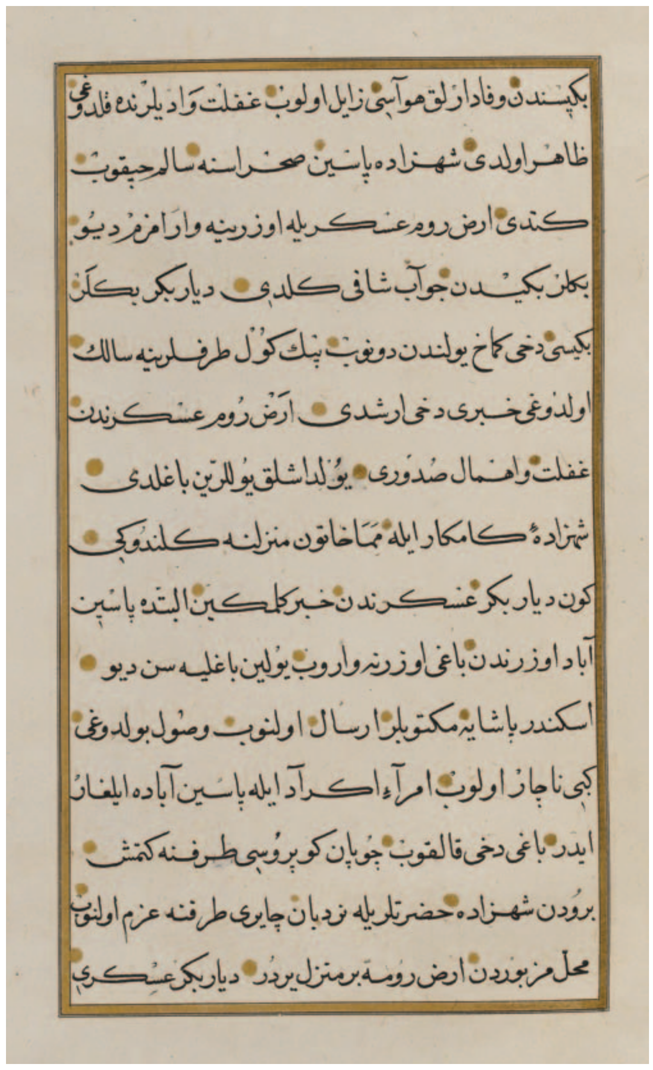
130b bunda itdüği kazıyyedür. Yohsa vezîr-i sâhib-tedbîrün tedârüki üzre Koyluhisâr yolı bend olunmış olaydı Sultân Bâyezîd kurtulmak ihtimâli yoğ idi. ʻÂkıbet yol bulub Koyluhisâr yolından bu cânibe mektûbların gönderdüği gibi sürʻat ile çıkub gitmeğe şitâb eylemiş. Saʻâdetlü şehzâde hazretleri dahi Sivas'a gelüb ordu-yı hümâyûn ile mülakī olınub herkes esbâb ü tecemmülâtına vusûl bulub mahall-i mezbûrda iki gün oturak olub ilerüde Sivas beğlerbeğisinden mektûb geldi ki, "Üftân ü hîzân Sultân Bâyezîd beş bin mikdârı ʻasker ile Koyluhisârı'ndan Akşehir ovasına çıkdı ve andan Karahisâr-ı şarkī tarafına çekildi" diyü ʻarz ider. Tekrâr Diyârbekir beğlerbeğisine ve Arz-ı Rum beğlerbeğisine ahkâm-ı şerîfe yazılub, "Emr-i sâbık üzre Bâyezîd'ün yolını almağa şitâb idesiz" diyü tenbîh ü teʼkîd olınub vezîr-i müşterî-tedbîr

131a tarafından her birine birer müʼekked mektûb-ı nasîhat-üslûb yazılub irsâl olundı ki, "Uğur-ı dîn ü devlet-i pâdişâhî içün bezl-i kudret ve sarf-ı himmet idüb müşârün-ileyh Sultân Bâyezîd'i yukaruya geçürmeyesin" diyü tenbîh olundı ve, "Şöyle ki geçüb gide eğer sizün ve eğer bizüm başımuz gitmek mukarrerdür. Ana göre basîret üzre olub saʻâdetlü pâdişâh-ı ʻâlem-penâhun emr-i şerîfin icrâ idesin." Bu mektûblar dahi vardukda, "Üşte varduk ve üşte yetişdük. Kuş olub uçarsa elimüzden kurtulmak muhâldür" diyü mektûbları geldi. Vezîr-i ʻâkıbet-bîn, "Bu makûle kelimât-ı muzahrafâtun aslı yokdur" diyü tekrâr mektûblar gönderüb tenbîh eyledi, "Şöyle ki Arz-ı Rum'dan geçüresin kendünüzi meydân-ı siyâsetde bilesiz. Ve biz uğur-ı dîn [ü] devletde meydân-ı rızâ-yı şâh-ı cihânda baş u cân virmek var. Hilâfında bulınub başımuz kesilmek var. Erlik ve nâm ne cânibde idüği âşikârdur.

132a 131b

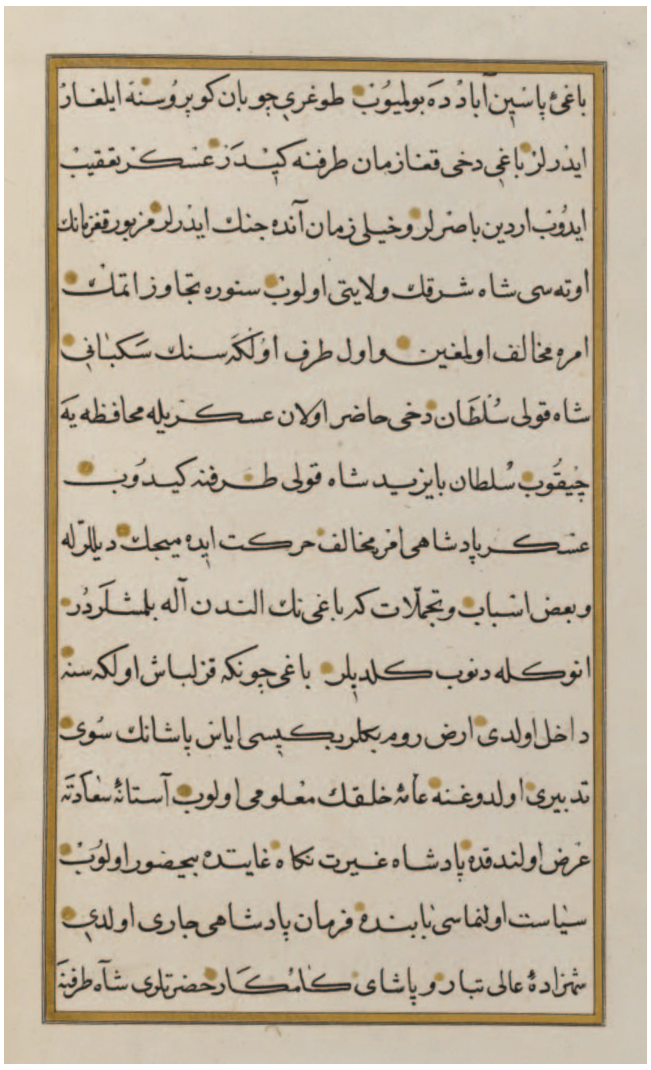

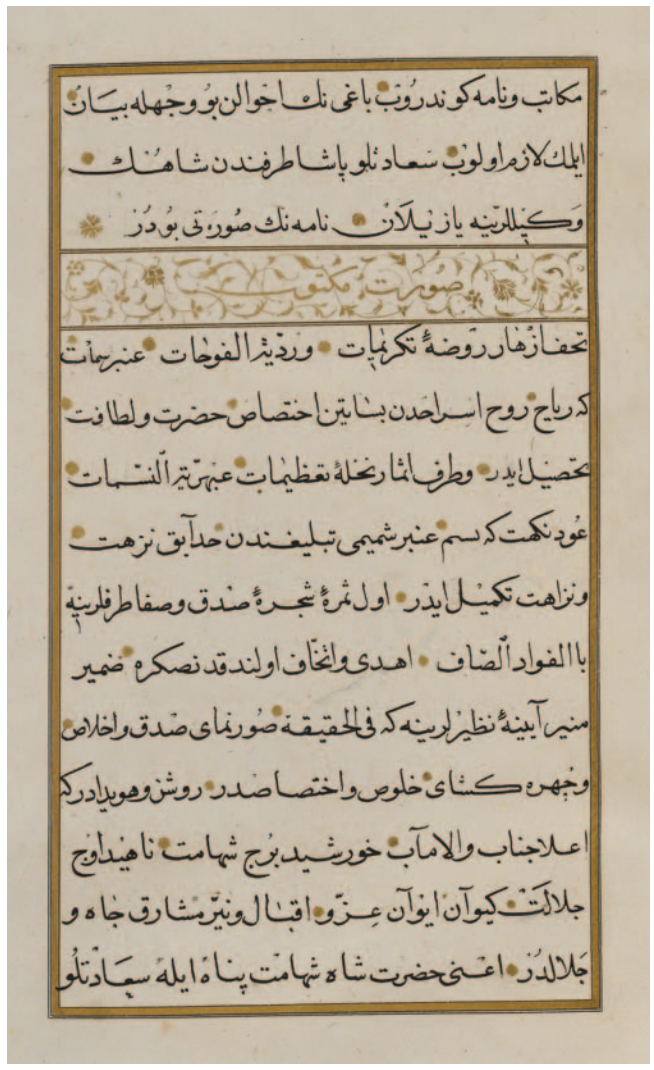
131b Ana göre ihtimâmınuz vücûda getürüb de'bince 'asker ile hâzır olasın" diyü tenbîh olundı. Arz-ı Rum beğlerbeğisi Ayas Paşa nîk-ahlâk ve sadâkatde ferîd idi ve illâ ba'z-ı bed-bahtlarun sözine aldanub emre imtisâl itmeyüb, "Şehzâdeyi kal'a-i Arz-ı Rum'a getürüb hammâma koyayın. Ba'dehû ele getüreyin" diyü sevdâ-yı bî-sûda düşmiş. Hattâ mûmâ-ileyhün âdemlerinden Kābil nâm kethudâsı gelüb şehzâdenün hakkında bu tedbîri söyledükde, "Bre bed-baht! Bu tedârük ne asl tedârükdür ki şürû' eylemişsin? Efendinün başına belâ mı getürmek istersin?" diyü nasîhat olınub müfîd olmayub âsitâne-i sa'âdetden vârid olan evâmirün 'aksin dutub ol tarafa hâmî olanlarun sözlerine inkıyâd eyleyüb ihmâli bir vechle gösterdi ki, "Hammâmda ele getürmek sevdâsınun tedbîr[i] ile 'askerine na'l [u] zahîre dahi virdi" didiler. Hele Arz-ı Rum derbendinden yol virdüği mukarrer oldı. Arz-ı Rum beğler-

132a beğisinden vefâ-dârlık hevâsı zâ'il olub gaflet vâdîlerinde kalduğı zâhir oldı. Şehzâde Pasin sahrâsına sâlim çıkub gitdi. "Arz-ı Rum 'askeriyle üzerine varamazum" diyü beğlerbeğiden cevâb-ı şâfî geldi. Diyârbekir beğlerbeğisi dahi Kemah yolından dönüb Bingöl tarafларına sâlik olduğı haberi dahi irişdi. Arz-ı Rum 'askerinden gaflet ve ihmâl sudûrı yoldaşlık yolların bağladı. Şehzâde-i kâm-kâr ile Mama Hâtûn menziline gelindüği gün Diyârbekir 'askerinden haber gelmeğin, "Elbette Pasin-âbâd üzerinden bâgī üzerine varub yolın bağlayasın" diyü İskender Paşa'ya mektûblar irsâl olınub vusûl bulduğı gibi nâ-çâr olub ümerâ-i Ekrâd ile Pasin-âbâd'a ılgar ider. Bâgī dahi kalkub Çoban-köprüsi tarafına gitmiş. Berüden şehzâde hazretleriyle Nerdübân çayırı tarafına 'azm olınub mahall-i mezbûrdan Arz-ı Rum'a bir menzil yirdür Diyârbekir 'askeri

133a 132b

132b bâğīyi Pasin-âbâd'da bulmayub doğrı Çoban-köprüsi'ne ılgar iderler. Bâğī dahi Kağızman tarafına gider. ʿAsker taʿkīb idüb ardın basarlar ve hayli zemân anda ceng iderler. Mezbûr Kağızman'un ötesi şâh-ı şarkun vilâyeti olub sınura tecâvüz itmek emre muhâlif olmağın ve ol taraf ülkesinün segbânı Şâhkulı Sultân dahi hâzır olan ʿaskeriyle muhâfazaya çıkub Sultân Bâyezîd Şâhkulı tarafına gidüb ʿasker-i pâdişâhî emre muhâlif hareket idemeyecek dillerle ve baʿz-ı esbâb u tecemmülât ki bâğīnün elinden alabilmişlerdür anunla dönüb geldiler. Bâğī çünki kızılbaş ülkesine dâhil oldı Arz-ı Rum beğlerbeğisi Ayas Paşa'nun sû'-i tedbîri olduğına ʿâmme-i halkun maʿlûmı olub âsitâne-i saʿâdete ʿarz olundukda pâdişâh-ı gayret-nigâh gâyetde bî-huzûr olub siyâset olunması bâbında fermân-ı pâdişâhî cârî oldı. Şehzâde-i ʿâlî-tebâr ve paşa-yı kâm-kâr hazretleri şâh tarafına

133a mekâtîb ve nâme gönderüb bâğīnün ahvâlin bu vechle beyân eylemek lâzım olub saʿâdetlü paşa tarafından şâhun vekîllerine yazılan nâmenün sûreti budur:

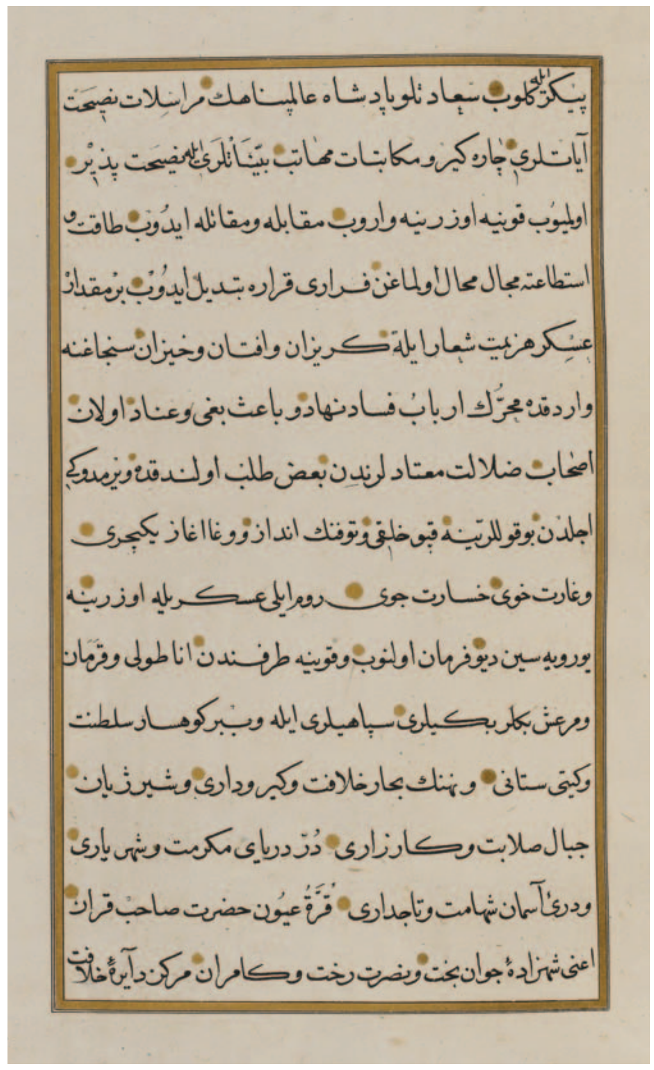
Sûret-i Mektûb

"Tuhaf-ı ezhâr-ı ravza-i tekrîmât-ı verdiyyetü'l-fevehât-ı ʿanber-simât ki riyâh-ı rûh-ı isrâhdan besâtîn-i ihtisâs-ı hazret ü letâfet tahsîl ider ve turaf-ı esmâr-ı nahle-i taʿzîmât-ı ʿabheriyyetü'n-nesemât-ı ʿûd-nükhet ki nesem-i ʿanber-şemîmi teblîğinden hadâ'ik-i nüzhet ü nezâhet tekmîl ider. Ol semere-i şecere-i sıdk u safâ taraflarına bi'l-fuâdi's-sâf ihdâ' ve ithâf olundukdan sonra zamîr-i münîr-i âyîne-i [bî-]nazîrlerine ki fi'l-hakîka sûr-nümâ-yı sıdk u ihlâs ve çehre-güşâ-yı hulûs u ihtisâsdur. Rûşen ü hüveydâdur ki aʿlâ-cenâb vâlâ-me'âb hûrşîd-i burc-ı şehâmet nâhîd-i evc-i celâlet keyvân-ı eyvân-ı ʿizz ü ikbâl ve neyyir-i meşârık-ı câh u celâldür. Aʿnî hazret-i şâh-ı şehâmet-penâh ile saʿâdetlü

134a 133b

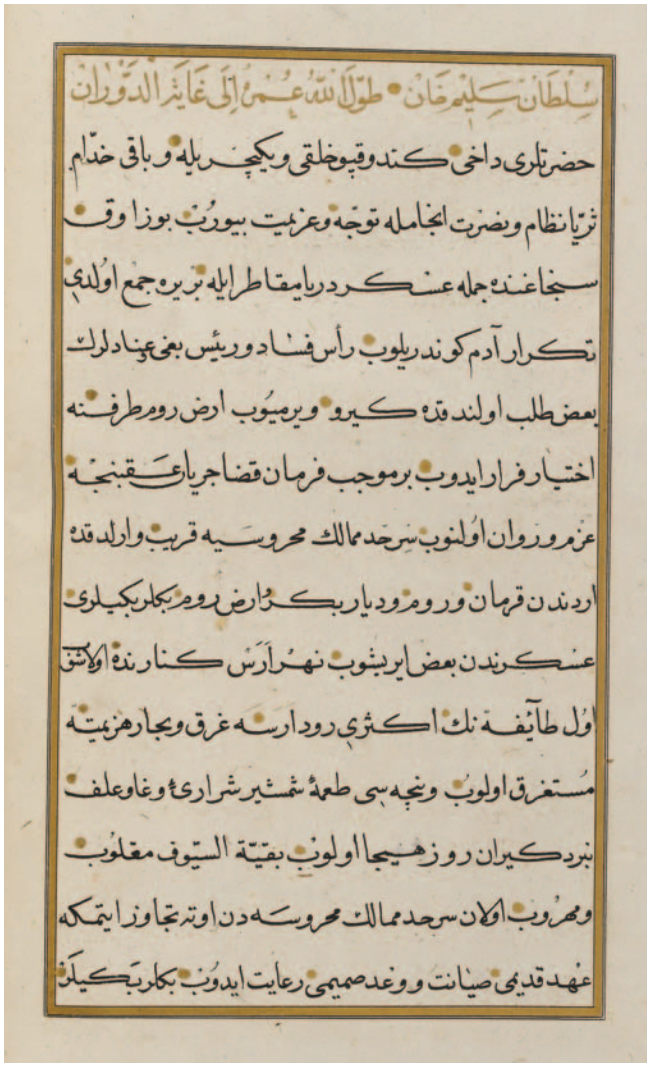

133b pâdişâh-ı gîtî-sitân u hilâfet-bünyân ve fermân-fermâ-yı selâtîn-i zemîn ü zemân ve sâhib-kırân-ı nusret-iktirân ve kahramân-ı kahr [u] emân *e'azza'llâhü ensârehû* hazretlerinün mâ-beynlerinde bünyân-ı 'ahd ü emân muhkem ü üstüvâr ve bünyân-ı va'd ü eymân müstahkem ve ber-karâr olmak ile serhadler emn ü emân ve tarafeynün re'âyâsı refâhiyyet ü itmi'nân üzre olub memâlik ü mesâlik ma'mûr ve âbâdân olmış iken bu mertebe musâfât u vifâk nev'â nifâk u şikâka mübed-del bel nizâm-ı mülk ü millete halel gelmeğe sebeb ve bâ'is olan ahvâle ruhsat ve cânib-i nakz-ı 'ahd ü emâna 'azîmet câ'iz görilmedüği a*zherun mine'ş-Şems'*dür. Binâ'en 'alâ hâzâ mukaddemâ sa'âdetlü pâdişâh-ı 'adâlet-mu'tâdun evlâd u emcâdı 'idâdından olub bir bölük eşkıyâ-yı şekâvet-mu'tâd ve gürûh-ı güm-râh-ı şenâ'at-nihâd dimâğın ifsâd itmekle tuğyân u 'inâd üzre olub ol karındaşınun üzerine leşker-i hezîmet-

134a peyker ile gelüb sa'âdetlü pâdişâh-ı 'âlem-penâhun mürâselât-ı nasîhat-âyâtları çâre-gîr ve mükâtebât-ı mehâbet-beyyinâtları ile nasîhat-pezîr olmayub Kon-ya üzerine varub mukābele vü mukātele idüb tâkat ü istitâ'ate mecâl muhâl olmağın firârı karâra tebdîl idüb bir mikdâr 'asker-i hezîmet-şi'âr ile gürîzân ve üftân ü hîzân sancağına vardukda muharrik-i erbâb-ı fesâd-nihâd ve bâ'is-i bagy ü 'inâd olan ashâb-ı dalâlet-mu'tâdlarından ba'zı taleb olundukda virmedüği ecil-den bu kullarına, 'Kapu halkı ve tüfeng-endâz ve vegâ-âgâz yeniçeri ve gâret-hûy hasâret-cûy Rumili 'askeriyle üzerine yürüyesin' diyü fermân olınub ve Konya tara-fından Anadolı ve Karaman ve Mar'aş beğlerbeğileri sipâhîleri ile ve bebr-i kûhsâr-ı saltanat u gîtî-sitânî ve neheng-i bihâr-ı hilâfet ü gîrûdârî ve şîr-i jiyân-ı cibâl-i salâbet ü kâr-zârî dürr-i deryâ-yı mekremet ü şehriyârî ve derî-i âsmân-ı şehâmet ü tâc-dârî kurret-i 'uyûn-ı hazret-i sâhib-kırân a'nî şehzâde-i cüvân-baht u nusret-raht ve kâm-rân-ı merkez-i dâ'ire-i hilâfet

135a 134b

134b Sultân Selîm Hân *tavvela'llâhu 'ömrehû ilâ gâyeti'd-devrân* hazretleri dahi kendü kapu halkı ve yeniçeriyle ve bâkī huddâm-ı süreyyâ-nizâm u nusret-encâmla teveccüh ve 'azîmet buyurub Bozok sancağında cümle 'asker-i deryâ-makātır ile bir yire cem' oldı. Tekrâr âdem gönderilüb re'S-i fesâd ve re'îs-i bagy ü 'inâdlarun ba'zı taleb olundukda girü virmeyüb Arz-ı Rum tarafına ihtiyâr-ı firâr idüb ber-mûceb-i fermân-ı kazâ-cereyân 'akabince 'azm ü revân olınub serhadd-i memâlik-i mahrûseye karîb varıldukda ardından Karaman ve Rum ve Diyârbekir ve Arz-ı Rum beğlerbeğileri 'askerinden ba'zı irişüb nehr-i Aras kenârında ulaşub ol tâ'ifenün ekseri rûd-ı Aras'a gark ve bihâr-ı hezîmete müstagrak olub ve niçesi tu'me-i şemşîr-i şerârî-i vegā ve 'alef-i neberd-gîrân-ı rûz-ı heycâ olub bakıyyetü's-süyûf mağlûb ve mehrûb olan[lar] serhadd-i memâlik-i mahrûseden öte tecâvüz itmeğe 'ahd-i kadîmi sıyânet ve va'd-ı samîmi ri'âyet idüb beğlerbeğiler

135a 'avdet eyledükleri haberi vârid olmazdan mukaddem sa'âdetlü pâdişâh-ı zıllu'llâh taraflarından hazret-i şâh-ı şehâmet-penâh cânibine nâme-i hümâyûn-ı hümâhemtâları vürûd idüb mukaddemâ mâ-beynde olan sulh u salâha sebeb olub nev'â ol cenâb-ı Firdevs-âsânun tevkīr-i ihtirâmdan habîr olan Ejdehân beğ[i] Sinân Beğ *dâme 'uluvvühû* buyurılub mâ-beynimüzde esâs-ı sıdk u ihlâs râsih ve binâ-yı hulûs-ı ihtisâs şâmih ve metîn olub lâ-'ale't-ta'yîn ol tarafdan bu cânibe firâr iden kim olursa dutılub girü ol tarafa gönderile. Ve bu cânibden dahi varan hem-çünân eyle olmak şartıyla kemer-i 'ahd ü emân miyân-ı va'd u eymâna bend olmış idi. Ol ecilden ahvâl-i mâ-fi'l-bâl nâme-i mahabbet-âmâl birle i'lâm olundı. Sa'âdetlü pâdişâh-ı rub'-ı meskûnun bu denlü enzâr-ı 'inâyât-ı hûrşîd-leme'ânlarına mazhar düşmiş iken kanâ'at eylemeyüb emr-i şerîflerine muhâlefet ve rızâ-yı münîflerine musâdefet gösterüb bir bölük eşkıyâya mâlik olmak ile tarîk-ı dalâlet ü muhâlefete sâlik olub mâ-beynde vâki'

136a 135b

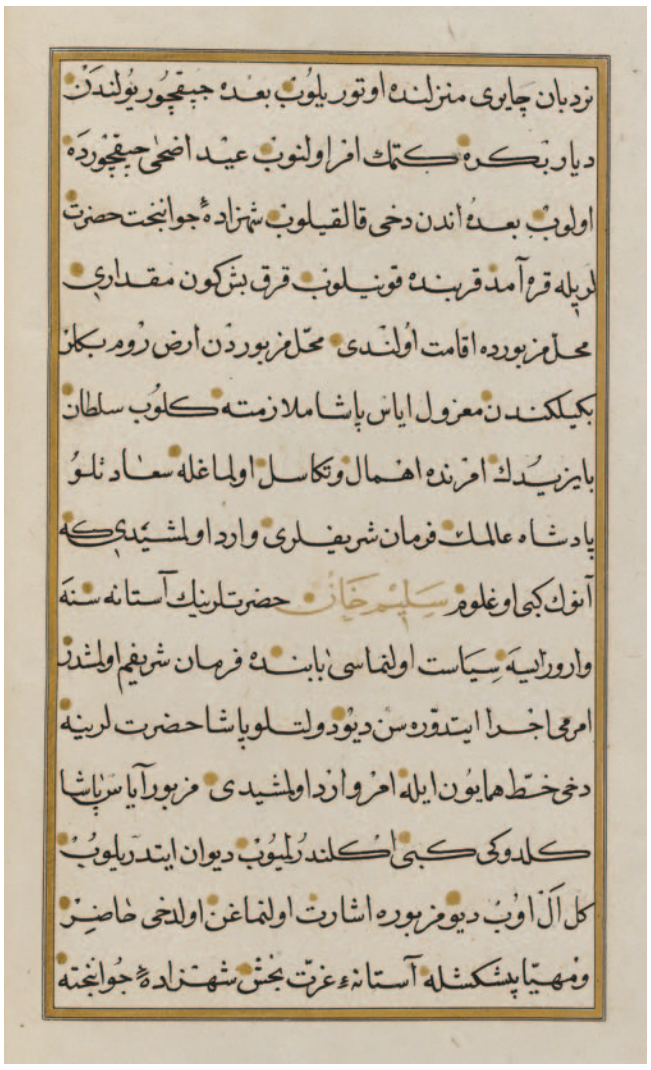
135b olan sirâc-ı vehhâc-ı sulh u salâh ki şi'âr-ı âfitâb-ı zerrîn-cenâh gibi reh-revân-ı erbâb-ı felâh u necâha hâdî-i sübül olmışdı. Ana binâ'en *el-kâsibu habîbu'llâh*[41] silkine münselik olan niçe mâl-dâr u tüccâr-ı bâ-vakār kimesneler ol diyârdan bu vilâyete ticârete gelüb ümîd ve refâhiyyet ile girü 'avdet eyledüklerinde mûmâ-ileyh kendü âdemlerin tarîk-ı kuttâ'u't-tarîkda biri birine refîk olmış. Bir niçe eşkıyâ-yı şekāvet-pîşe ve hasâret-endîşeyi gönderüb emn [ü] emân üzre mübtehic ve handân olan kârbânı basub esbâbları nehb ü gāret ve mâl u menâllerin yağma ve hasâret itdürdüği *ke'ş-şemsi fî vasati'n-nehâr* zâhir ve âşikârdur. Eyle olsa elyak ve ahrâ olan budur ki meşârık-ı hakīkat ü musâfâtdan âfitâb-ı sadâkat ü muvâsât tâli' vü lâmi' olub sa'âdetlü pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerinün nâme-i hümâyûn-ı hümâ-behcetleri muktezâsınca serhâd vilâyetlerine fikr-i 'âtıl ile dâhil olan şehzâde-i muhâlefet-menkabeti kabûl eylemeyüb

136a ne tarîk câ'iz ve revâ ve ne vechle münâsebet ve sezâ görilürse nâme-i hakīkat-me'âl ü mahabbet-misâlleriyle girü bu tarafa irsâl ü îsâl eyleyüb mâ-beynlerinde mukābele-i 'ahd ü emân mümehhed ve esâs-ı 'ahd ü eymân müşeyyed olub kemâ-kân memâlik ü mesâlik âbâdân ve re'âyâ vü berâyâ refâhiyyet ü itmi'nân üzre olub kıyâm-ı hıyâm 'ömr ü devletleri du'âlarına iştigāl ve 'ale'd-devâm 'izz ü rif'atları senâlarına muvâzabet hasb-i hâlleri ola. Bu bâbda dergâh-ı sa'âdet-destgâh çavuşlarından 'Alî Çavuş *zîde kadrühû* irsâl olınub ba'z-ı ahbâr-ı sadâkat-şi'âr iş'âr olundı. İstihbâr olınub cevâb-ı hakīkat-disârlarına i'timâd olına. Ziyâde ne dimek lâzımdur ki 'ilm-i şerîf-i 'âlem-şümûlleri muhît ve şâmil olmaya. Bâkī hemîşe âfitâb-ı sadâkat ü musâfât ki matla'-ı hakīkat ü muvâlât tâli' vü lâmi' bâd bi-Rabbi'l-'ibâd." Vech-i meşrûh üzre paşa tarafından dahi nâme yazılub irsâl olundukdan sonra 'asâkir-i mansûre ile bir niçe gün

41 "Kazanan Allah'ın sevdiği kuldur."

137a 136b

136b Nerdübân çayırı menzilinde oturılub ba‘dehû Çapakçur yolından Diyârbekir'e gitmek emr olınub ‘îd-i adhâ Çapakçur'da olub ba‘dehû andan dahi kalkılub şehzâde-i cüvân-baht hazretleriyle Kara-Âmid kurbında konılub kırk beş gün mikdârı mahall-i mezbûrda ikāmet olundı. Mahall-i mezbûrdan Arz-ı Rum beğlerbeğiliğinden ma‘zûl Ayas Paşa mülâzemete gelüb Sultân Bâyezîd'ün emrinde ihmâl ve tekâsül olmağla sa‘âdetlü pâdişâh-ı ‘âlemün fermân-ı şerîfleri vârid olmış idi ki, "Anun gibi oğlum Selîm Hân hazretlerinün âsitânesine varur ise siyâset olunması bâbında fermân-ı şerîfüm olmışdur. Emrümi icrâ itdüresin" diyü devletlü paşa hazretlerine dahi hatt-ı hümâyûn ile emr vârid olmış idi. Mezbûr Ayas Paşa geldüği gibi eğlendürilmeyüb dîvân itdürilüb, "Gel, el öp" diyü mezbûra işâret olunmağın ol dahi hâzır ve müheyyâ pîşkeşle âsitâne-i ‘izzet-bahş-ı şehzâde-i cüvân-bahta

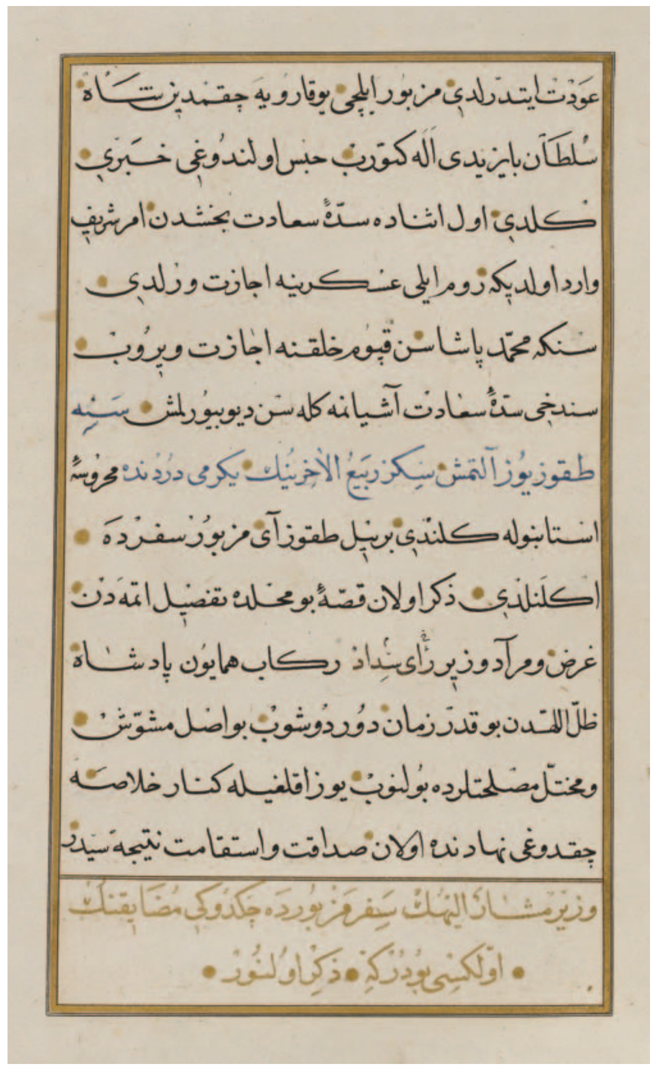
137a gelüb içerü otağ-ı hümâyûna dâhil olduğı gibi hazret-i Halîfe-i rûy-ı zemînün cârî olan emr-i şerîflerin icrâ eylediler. *El-hükmü li'llâhi'l-vâhidi'l-Kahhâr.*[42] Çünkim Ayas Paşa'nun emri bitdi yanında olan esbâb defter ile zabt olınub icrâ-yı emr-i hümâyûnda imtisâl-i tâm olunduğı yazılub ulak ile bârgâh-ı sa‘âdet-penâha ‘arz olundı. Mezbûr Ayas Paşa siyâset olundukdan sonra on güne kalmayub der-sa‘âdetden hükm-i hümâyûn vârid oldı ki şehzâde-i cüvân-baht hazretleriyle Haleb'e gelmek emr olınub ve Anadolı ‘askerine icâzet ve Rumili'ne kışlak içün Mardin nevâhîsi ta‘yîn olunmış. Ber-mûceb-i emr Anadolı ve Karaman ve Mar‘aş ‘askeri evlü evine Rumili ‘askeri Mardin'e ve sağ ‘ulûfeci bölüği Bağdâd muhâfazasına gönderdükden sonra sa‘âdetlü şehzâde ile kalkılub ‘Urfa'ya doğrı andan Birecik'e andan Haleb'e duhûl olundı. On beş günden sonra hükm-i

42 Kur'ân 39/4, 40/16, 12/39'dan: "Hüküm, tek ve kahredici Allah'ındır." Bu ifade başka âyetlerde de yer almaktadır.

138a 137b

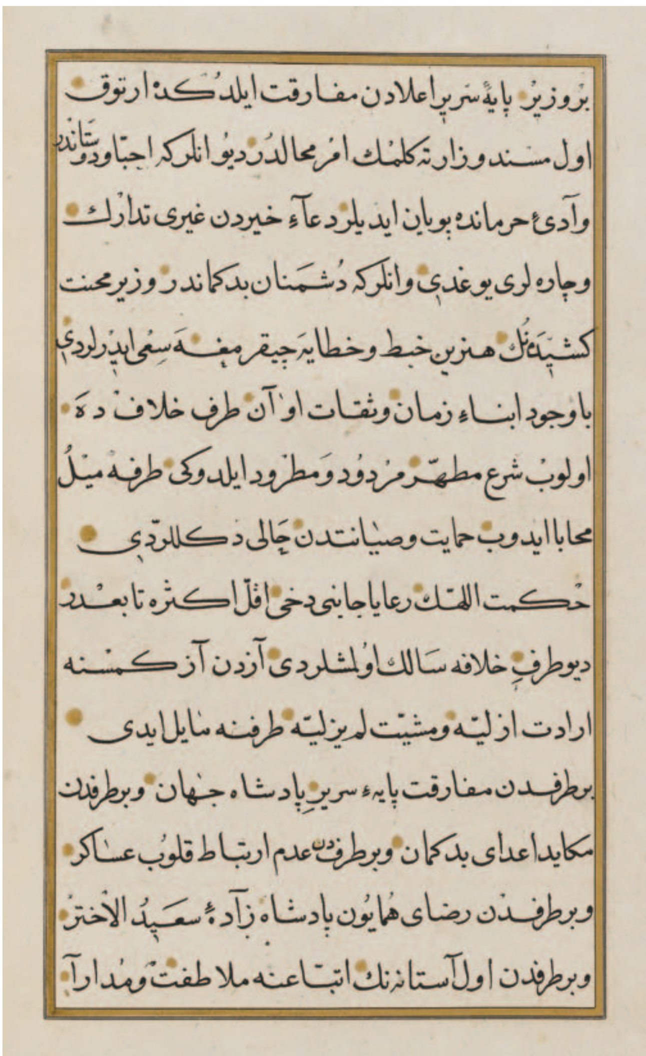
137b hümâyûn nâzil oldı ki, "Şehzâde-i ʻâlî-tebâr hazretleri kapusı halkıyla Konya'ya müteveccih olub vezîr-i müşârün-ileyh hazretleri sâ'ir kapu halkıyla ve üç bin yeniçeriyle mahrûse-i Haleb'de kışlaya" diyü buyurılmış. Ber-mûceb-i emr-i şerîf şehzâde-i cüvân-baht *tâle bekāhû* hazretleri mahrûse-i Konya taraflarına müteveccih olub üç menzil mikdârı yol bilece paşa-yı kâm-kâr gitdiler. Saʻâdet ile şehzâde hazretleri Konya tarafına müteveccih olub paşa-yı ʻâlî-re'y dahi yine Haleb'e dönüb emr-i şerîf üzre karâr eylediler. Sâhib-i saʻâdet hazretleri Haleb'de iken şâh tarafından üç ilçi biri âsitâne-i saʻâdete ve biri şehzâde-i cüvân-bahta ve biri paşa-yı kâm-kâr hazretlerine irsâl eylemişler. Paşaya gelen ilçi mahrûse-i Haleb'e gelüb bir münâsib mahalde kondurılub ʻâdet üzre yem ve yemek taʻyîn olınub getürdüği nâmesi görilüb ve nâmesine virilecek cevâb yazılub yine şarka

138a ʻavdet itdürildi. Mezbûr ilçi yukaruya çıkmadın şâh Sultân Bâyezîd'i ele getürüb habs olundığı haberi geldi. Ol esnâda südde-i saʻâdet-bahşdan emr-i şerîf vârid oldı ki, "Rumili ʻaskerine icâzet virildi. Sen ki Muhammed Paşa'sın kapum halkına icâzet virüb sen dahi südde-i saʻâdet-âşiyânuma gelesin" diyü buyurılmış. Sene dokuz yüz altmış sekiz Rebîʻü'l-âhirinün yigirmi dördünde mahrûse-i İstanbul'a gelindi. Bir yıl dokuz ay mezbûr seferde eğlenildi. Zikr olan kıssayı bu mahalde tafsîl itmeden ʻarz ve murâd vezîr-i re'y-i sedâd rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı zıllu'llâhdan bu kadar zemân dûr düşüb bu asl müşevveş ve muhtell maslahatlarda bulınub yüz aklığıyla kenâr-ı halâsa çıkduğı nihâdında olan sadâkat ve istikāmet netîcesidür.

Vezîr-i müşârün-ileyhün sefer-i mezbûrda çekdüği muzâyakanun evvelkisi budur ki zikr olınur

139a 138b

138b "Bir vezîr pâye-i serîr-i a'lâdan müfârakat eyledükde artuk ol mesned-i vezârete gelmek emr-i muhâldür" diyü anlar ki ehibbâ ve dostândur vâdî-i hırmânda pûyân idiler du'â-yı hayrdan gayrı tedârük ve çâreleri yoğdı. Ve anlar ki düşmenân-ı bed-gümândur vezîr-i mihnet-keşîdenün hünerin habt u hatâya çıkarmağa sa'y iderlerdi bâ-vücûd ebnâ-yı zemân ü sikât-i evân taraf-ı hilâfda olub şer'-i mutahhar merdûd ve matrûd eyledüği tarafa meyl ü muhâbâ idüb himâyet ve sıyânetden hâlî değillerdi. "Hikmet Allâh'un. Re'âyâ cânibi dahi ekall eksere tâbi'dür" diyü taraf-ı hilâfa sâlik olmışlardı. Azdan az kimesne irâdet-i Ezeliyye ve meşiyyet-i Lem-yezeliyye tarafına mâ'il idi. Bir tarafdan müfârakat-ı pâye-i serîr-i pâdişâh-ı cihân ve bir tarafdan mekâ'id-i a'dâ-yı bed-gümân ve bir tarafdan 'adem-i irtibât-ı kulûb-ı 'asâkir ve bir tarafdan rızâ-yı hümâyûn-ı pâdişâh-zâde-i sa'îdü'l-ahter ve bir tarafdan ol âsitânenün etbâ'ına mulâtafet ü müdârâ

139a celb-i kulûb mülâhazası muhassal-ı kelâm gazab-ı pâdişâhîden masûn oldukları her kâra ki niyyet idüb şürû' eyler idi murâdları Hakk sübhânehû ve te'âlâ hazretlerinün rızâsı idi.

Nazm:

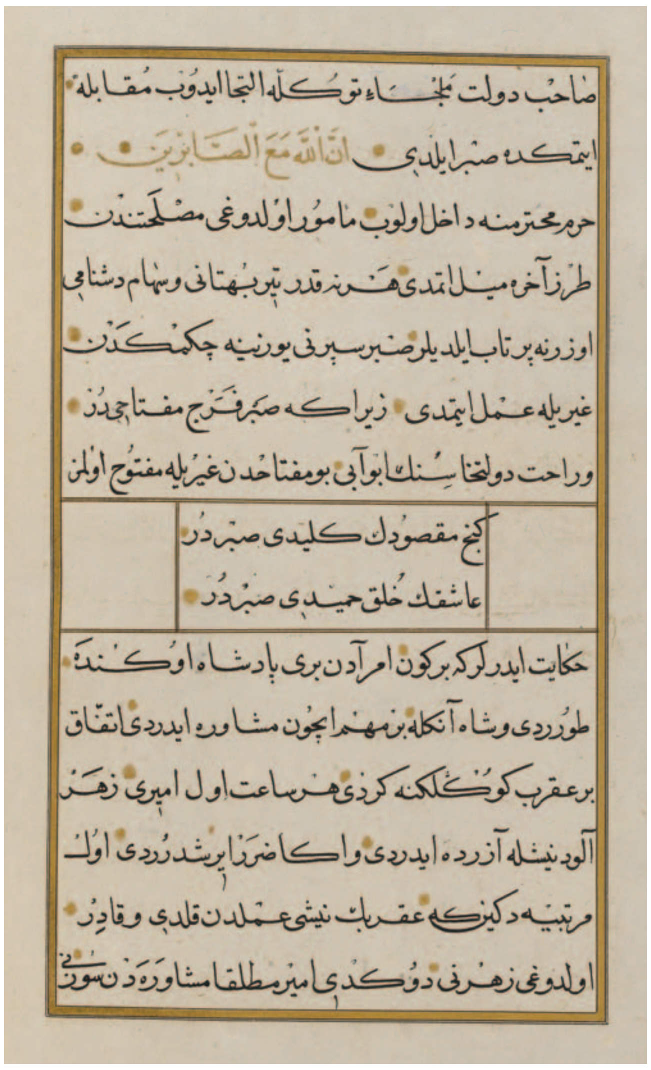
Her kimün ihlâs olur rehberi
'Îsâ gibi tâze olur her demi

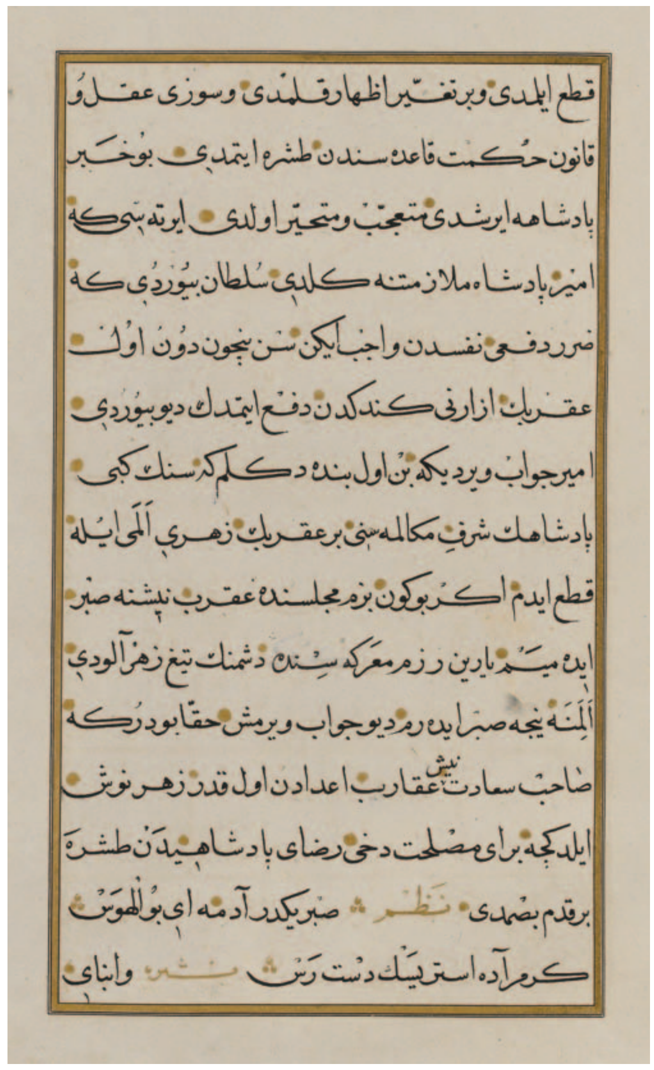
Nesr: Ve ehibbâ vü dostân intizâm-ı ahvâl-i vezîrden mahrûm olmışlar iken du'â-yı devâm-ı devletinden her nefes dûr olmadıklarına sebeb budur ki müşârün-ileyh sâhib-i sa'âdet hazretleri vefâ vü 'ahdde sâhib-i kemâl idiler. Herkes ki gönli murgını anlarun vefâsı dâmına düşürürdi boynını anun mahabbeti silsilesinden çıkarmazdı. Muhassal nass-ı şerîf ki *evfû bi-'ahdî ûfi bi-'ahdiküm*[43] fermânıyla dâ'im 'amel eylemeğin dostân-ı hâlisü'l-cenân her hâlinde bîdâr idiler. Ve düşmenân-ı bed-gümân dâ'imü'l-evân hünerlerin habt u hatâya çıkarmağa her ne kadar sa'y ü ikdâm eylediler hızlân vâdîsinden çıkmaduklarına sebeb budur ki a'dâ-yı bed-gümân her ne tedbîr ve kemîn itdiler ise sâhib-i

43 Kur'ân 2/40'tan: "Bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım."

140a 139b

139b devlet melce'-i tevekküle iltica idüb mukābele itmekde sabr eyledi. *İnnallâhe ma'a's-sâbirîn.*[44] Harem-i muhteremine dâhil olub me'mûr olduğı maslahatından tarz-ı âhara meyl itmedi. Ve her ne kadar tîr-i bühtânı ve sihâm-ı düşnâmı üzerine per-tâb eylediler sabr siperini yüzine çekmekden gayrıyla 'amel itmedi. Zîrâ ki sabr ferec miftâhıdur. Ve râhat devlethâ[ne]sinün ebvâbı bu miftâhdan gayrıyla meftûh olmaz.

Nazm:

Genc-i maksûdun kilidi sabrdur
'Âşıkun hulk-ı hamîdi sabrdur

Nesr: Hikâyet iderler ki bir gün ümerâdan biri pâdişâh önünde durırdı ve şâh anunla bir mühimm içün müşâvere iderdi. İttifâk bir 'akreb gönleğüne girdi. Her sâ'at ol emîri zehr-âlûd nîşle âzürde iderdi ve ana zarar irişdürürdi. Ol mertebeye değin ki 'akrebün nîşi 'amelden kaldı. Ve kādir olduğı zehrini dökdi. Emîr mutlakā müşâvereden sözüni

140a kat' eylemedi. Ve bir tegayyür izhâr kılmadı. Ve sözi 'akl u kānûn-ı hikmet kā'idesinden taşra itmedi. Bu haber pâdişâha irişdi müte'accib ve mütehayyir oldı. İrtesi ki emîr pâdişâh mülâzemetine geldi sultân buyurdı ki, "Zarar def'i nefsden vâcib iken sen niçün dün ol 'akrebün âzârını kendünden def' itmedün?" diyü buyurdı. Emîr cevâb virdi ki, "Ben ol bende değilüm ki senün gibi pâdişâhun şeref-i mükâlemesini bir 'akrebün zehri elemi ile kat' idem. Eğer bu gün bezm meclisinde 'akreb nîşine sabr idemeyem yarın rezm ma'rekesinde düşmenün tîğ-ı zehr-âlûdı elemine nice sabr iderem" diyü cevâb virmiş. Hakkā budur ki sâhib-i sa'âdet nîş-i 'akārib-i a'dâdan ol kadar zehr-nûş eyledükçe berây-ı maslahat dahi rızâ-yı pâdişâhîden taşra bir kadem basmadı.

Nazm:

Sabr yeğdür âdeme iy bü'l-heves
Ger murâda ister isen dest-res

Nesr: Ve ebnâ-yı

44 Kur'ân 8/46'dan: "Şüphe yok ki Allah, sabredenlerle beraberdir." Bu ifade başka âyetlerde de yer almaktadır.

141a 140b

140b zemân ve sikāt-ı evân taraf-ı hilâfda iken kenâr-ı halâsda müşâhede-i dîdâr-ı murâd müyesser olduğı her mühimm kim bi-haseb-i irâdet-i İlâhî zuhûr ide idi *et-te'ennî mine'r-Rahmân* mısdâkınca ʻamel idüb te'emmül ve âhestelik ile şürûʻ iderlerdi. Ve şitâb ile edâsı mühimm olan umûrı serhadd-i müşâvereye irişdürdükde ʻale'l-fevr icrâ iderdi. Ve taht-ı re'yinde olan ʻaskerün kulûbı mazbût değil iken dağdağa-i fitneden masûn olduğı ʻasker halkından herkes ki muzîku'l-bâl huzûrına gelse kelimât-ı mülâtafet ile ol münkesirü'l-bâli mesrûrü'l-hâl iderdi. Nitekim dimişlerdür,

Nazm:

Telattuf olaydı eğer fîl-ile
Yedilürdi ol fîl bir kīl-ile

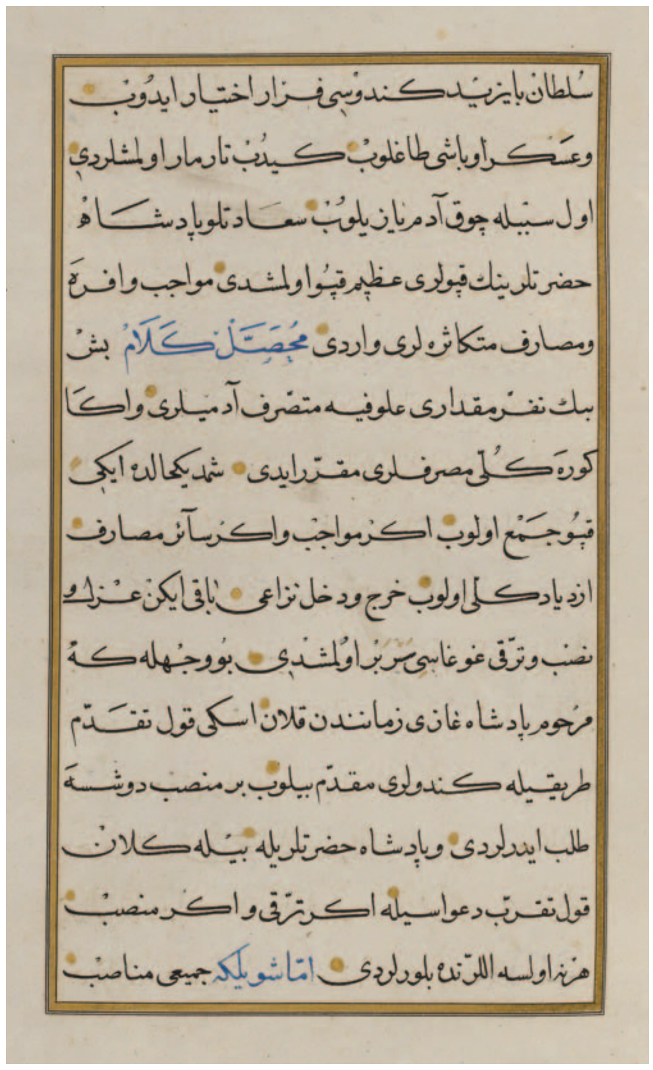
Nesr: Ve pâdişâh-ı cihân-penâh rızâsından sonra şehzâde-i cüvân-baht hazretlerinün gönlince hareket eyledüği âsitâne-i saʻâdet-

141a âşiyân huddâmıyla hüsn-i muʻâmele ile ʻamel itdüğidür. Ve reʻâyâya kemâl-i şefekatleri bâhir olmağın bu asl muhtell mesâlih ile her ne mahalle ve vilâyete dâhil oldılar ise evzâʻ-i ʻadlleri şâyiʻ olmağın düşmen-i sitîze-kâr huzûr-ı şehriyâr-ı kâm-kârda hilâfa âġāz idemezlerdi. Mesâlih-i mezbûrenün sühûleti bundan özge nice olur ki ol kadar ihtilâfât ki olurdı. ʻAsker halkından bu kadar cefâ ve taʻannüt zuhûr itmiş iken müşârün-ileyh düstûr-ı kerâmet-mevfûr sâhil-i necâta çıkdukda ne kimsenün dirliğin aldurdı ve ne kimesneyi rencîde itdürdi. Muhassal-ı kelâm sebeb-i necât ez-âfât-ı ihtilâfât: Evveli ihlâs; ikincisi sabrdur; üçünci tevekkül; dördünci hilm; beşinci vefâ; altıncı hulk u rıfk. Herkes ki muzâyaka ahvâlinde bu altı hasleti yâd idüb kendüye meded-kâr bile Hudâ-yı Müteʻâl anı girdâb-ı muzâyakadan

142a 141b

141b sâhil-i ganîmete irişdürüb ʿâkıbet hayırlığın müyesser itmek mukarrerdür. Bi-fazli'llâhi teʿâlâ geldük asl-ı dâsitân-ı dil-sitân ki umûr-ı devletün fevâ'idini müşʿirdür ve esrâr-ı ʿavâ'id-i tedbîrini muhbirdür ana şürûʿ olundı. Merhûm pâdişâh-ı cennet-mekân hazretleri bu on dört seferün ekserin ol mikdâr ʿasker ile eylemiş idi. Sonradan baʿz-ı hâlâtla kırk bin ere yetişdirilüb mevâciblerinde ve sâ'ir masârifde dahi izdiyâd olmağla asl-ı hâsıldan ziyâde harc yüz yükden daha ziyâde olmışdı. Ol zemânda bu vechle îrâddan masraf yüz yükden ziyâde ve mütecâviz iken saʿâdetlü pâdişâh hazretleri dahi şehzâde iken Sultân Bâyezîd câdde-i mutâvaʿatdan mâdde-i muhâlefete ʿudûl eyleyüb bir niçe bin erâzil ü evbâş cemʿ idüb savaş eylemişdi. Ol zemânda saʿâdetlü pâdişâh hazretleri dahi çok âdem yazub Konya sahrâsında uğraş oldukda gālib olub

142a Sultân Bâyezîd kendüsi firâr ihtiyâr idüb ve ʿasker-i evbâşı dağılub gidüb târ-mâr olmışlardı. Ol sebeble çok âdem yazılub saʿâdetlü pâdişâh hazretlerinün kapuları ʿazîm kapu olmışdı. Mevâcib-i vâfire ve masârif-i mütekâsireleri vardı. Muhassal-ı kelâm beş bin nefer mikdârı ʿulûfeye mutasarrıf âdemîleri ve ana göre küllî masrafları mukarrer idi. Şimdiki hâlde iki kapu cemʿ olub eğer mevâcib ve eğer sâ'ir masârif izdiyâd-ı küllî olub harc u dahl nizâʿı bâkī iken ʿazl u nasb ve terakkī gavgāsı ser-ber olmışdı. Bu vechle ki merhûm pâdişâh-ı gāzî zemânından kalan eski kul takaddüm tarîkıyle kendüleri mukaddem bilüb bir mansıb düşse taleb iderlerdi. Ve pâdişâh hazretleriyle bile gelen kul takarrüb daʿvâsıyla eğer terakkī ve eğer mansıb her ne olsa ellerinde bilürlerdi. Emmâ şöyle ki cemîʿ-i menâsıb

143a 142b

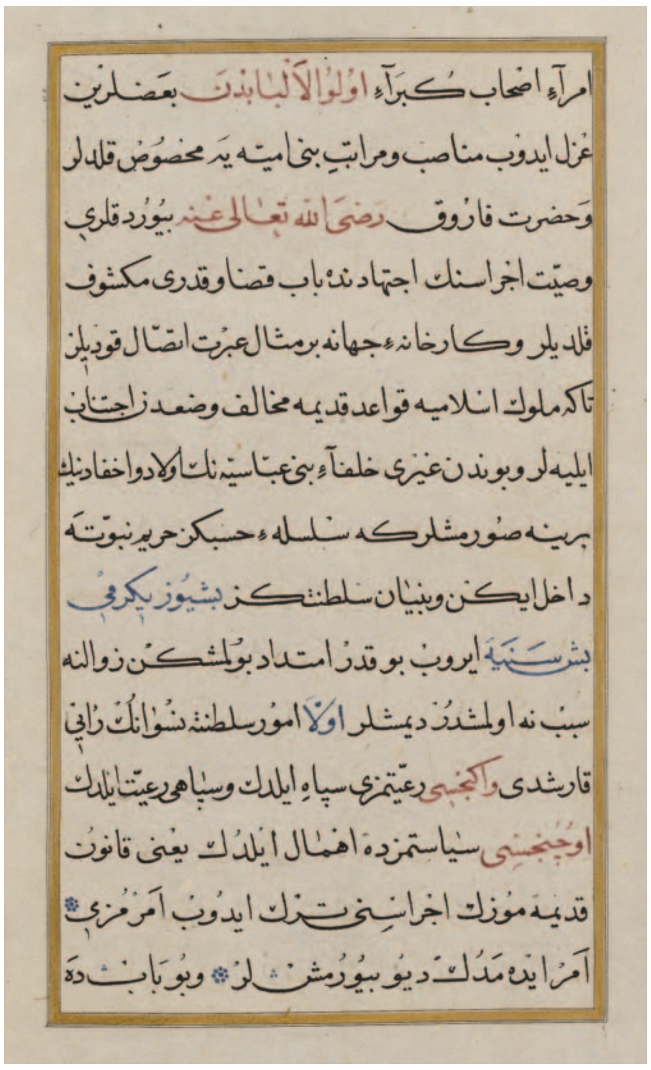

142b ve merâtib pâdişâh hazretleriyle bile gelenlere virilse cümlesi dört beş bin âdem ber-murâd ve mesrûrü'l-hâtır olmak kābil idi. Emmâ kırk bin nefer eski kul münkesirü'l-bâl ve muztaribü'l-ahvâl olmak lâzım gelürdi. Bu bâbda pâdişâh-ı ʿâlem-penâh hazretlerinün fermân-ı şerîfleri nenün üzerine idüği maʿlûm olmağıçün vâkiʿ hâli serîr-i ʿâlîlerine ʿarzdan gayra çâre olmayub âhirü'l-emr bu vechle ʿarz olundı ki, "Ey şâh-ı cihân ve ey pâdişâh-ı devrân! Asl kul eski ve emekdâr olan vârisle intikāl iden huddâm-ı saltanatdur. Sadâkat ve ʿubûdiyyet bunlardadur. Eğer bunlara himmet ve ʿinâyet idüb ihsân-ı şâhâne mebzûl buyurılursa kuvvet ve kudret bunlardadur. Ve rızâ-yı hazret-i Rabbü'l-ʿizzet dahi bunda olmak fehm olınur. Ve eğer, 'Öteden bile gelen kullar yarar ve emekdârlardur. Riʿâyetleri mühimdür' diyü buyurılursa buyruk pâdişâh hazretlerinündür. Nitekim kütüb-i tevârîhde

143a buna hisse olur kıssa tahrîr eyleyüb böyle dimişler ki, 'Ol zemânda hazret-i Fârûk *radıya'llâhu teʿâlâ ʿanhû* bu ʿâlemden dârü'l-bekāya intikāl rahtın düşürdiler. Hilâfeti ashâb-ı güzînden altı nefer sâhib-i saʿâdetün zimmetlerine havâle eylemişler. Ve her birin tenhâlarına getürdüb başka vasıyyet idüb umûr-ı dîn ü devlete nâfiʿ ve izdiyâd-ı ferr-i şevket-i İslâm'a râciʿ olan ahvâli zikr idüb buyurmışlar ki, 'Eğer hilâfet sana müyesser olursa dîn ü devlet hidmetinde bulduğun ümerâ-i küberâyı muhkem riʿâyet eyleyüb ellerinden mansıbların alub kendü tevâbiʿ [ü] levâhıkuna ve kabîlün cemâʿatine münhasır kılmayasın' diyü her birine başka sifâriş eylemişler. Çünki hazret-i ʿOsmân bin ʿAffân *radıya'llâhu teʿâlâ ʿanhu* be-hükm-i irâdet-i İlâhî serîr-i hilâfete cülûs buyurdılar ol zât-ı şerîfün şefekati gālib olmağın akribâsına mansıb olmak içün etrâf [u] eknâf-ı hudûd-ı İslâmiyye'yi hıfz u hırâset iden

144a 143b

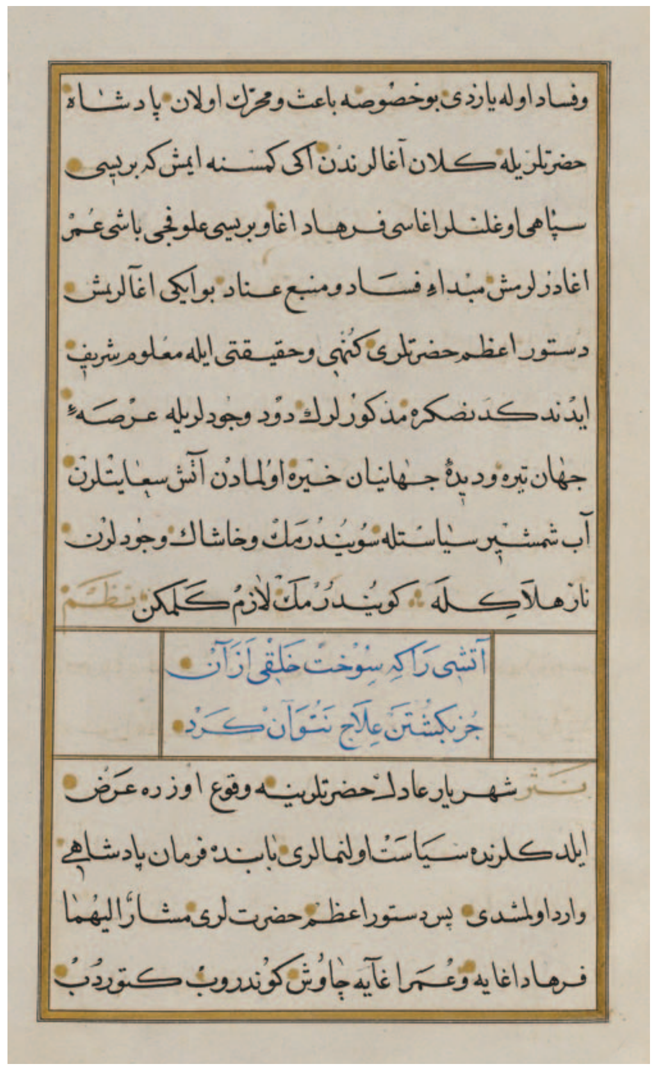
143b ümerâ-i ashâb-ı küberâ-i ulü'l-elbâbdan ba'zıların 'azl idüb menâsıb ve merâtibi benî Ümeyye'ye mahsûs kıldılar. Ve hazret-i Fârûk *radıya'llâhu te'âlâ 'anhu* buyurdukları vasıyyet icrâsının ictihâdında bâb-ı kazâ ve kaderi mekşûf kıldılar. Ve kârhâne-i cihâna bir misâl-i 'ibret-ittisâl kodılar. Tâ ki mülûk-i İslâmiyye kavâ'id-i kadîme muhâlif vaz'dan ictinâb eyleyeler. Ve bundan gayrı hulefâ-i benî 'Abbâsiyye'nün evlâd u ahfâdınun birine sormışlar ki, 'Silsile-i hasebinüz harîm-i Nübüvvet'e dâhil iken ve bünyân-ı saltanatınuz beş yüz yigirmi beş seneye irüb bu kadar imtidâd bulmışken zevâline sebeb ne olmışdur?' dimişler. 'Evvelâ umûr-ı saltanata nisvânun re'yi karışdı. Ve ikincisi ra'iyyetimüzi sipâh eyledük ve sipâhı ra'iyyet eyledük. Üçüncisi siyâsetimüzde ihmâl eyledük ya'nî kānûn-ı kadîmemüzün icrâsını terk idüb emrimüzi emr idemedük' diyü buyurmışlar. Ve bu bâbda

144a dîn ü devlet emrine nâfi' ne ise Hudâ-yı Rabbü'l-'âlemîn pâdişâh-ı rûy-ı zemîn hazretlerine anı ilhâm idivire" diyü hatm-i kelâm olundı. Kaçan ki bu 'arz-ı sahîhü'l-mazmûn pâdişâh-ı rub'-ı meskûn hazretlerine vusûl bulub nazar-ı hümâyûnları müte'allık oldı fermân-ı kazâ-cereyân-ı vâcibü'l-iz'ânları bu vechle sudûr buldı ki, "Devlet ü sa'âdet-i saltanat ki bu kadar istihkâm bulmağa sebeb olmışdur eski kullarun hidmet ve istikāmetiyle hâsıl olmışdur. Benüm emekdâr vâcibü'r-ri'âye kullarum anlardur. Anlar ki benümle gelmişlerdür anlar dahi emekdârlarumdur. Ve lîkin şimdiye değin mutasarrıf oldukları mevâcib ü merâtib ü menâsıbda ne kadar vüs'at ve istihkâm vardı bi-hamdi'llâh şeref-i sa'âdetüm mukārenetiyle evvelki mevâcibleri mü'ebbed ve menâsıbları mü'eyyed oldı. Pâye-i serîr-i a'lâya min-ba'd hidmet ve istikāmet iderlerse anlara dahi menâsıb ve merâtib virilür" diyü fermân-ı

145a 144b

144b celliyyü'ş-şân buyurıldı. Çünki pâdişâh-ı ʻâlem-penâh hazretlerinün serâ'ir-i zamâ'ir-i saʻâdet-neyyir-i hûrşîd-tenvîrleri ne idüği düstûr-ı aʻzam hazretlerinün hâtır-ı ʻatîr ve zamîr-i münîrlerine âfitâb-ı rahşân gibi tâbende vü dırahşân oldı cibillet-i istikāmet-nihâdları mûcibince muʻtâd oldukları desâtîr-i sadâkat-emel üzre kemâ-kân düstûrü'l-ʻamel olub şol emr ki dîn ü devlete lâyık ve şerʻ-i şerîfe muvâfıkdur icrâsı bâbında saʻy ü ikdâm idüb ve şol nesne ki nâmûs-ı saltanata mülâyim olmaya ve ana irtikâbdan mâl-ı beytü'l-mâle zarar müterettib ola andan ictinâb iderlerdi. Düstûr-ı aʻzam hazretlerinün vech-i meşrûh üzre icrâ-yı ahkâm itdüği pâdişâh-ı ʻâlem-penâh hazretleriyle gelen kullarun vefk-ı merâmı üzre olmaduğı bâʻisden her birisi yir yir harf atmağa başladılar ve hayli nâ-maʻkūl ve nâ-şâyeste hareketler ve edebsüzlükler eylediler. Hattâ bir mertebeye vardı ki azacık zemân içinde çokça fitne vü

145a fesâd olayazdı. Bu husûsa bâʻis ve muharrik olan pâdişâh hazretleriyle gelen ağalarından iki kimesne imiş ki birisi Sipâhî-oğlanlar ağası Ferhâd Ağa ve birisi ʻUlûfeci-başı Ömer Ağa dirlermiş mebde'-i fesâd ve menbaʻ-ı ʻinâd bu iki ağalar imiş. Düstûr-ı aʻzam hazretleri künhi ve hakîkati ile maʻlûm-ı şerîf idündükden sonra mezkûrlarun dûd-ı vücûdlarıyla ʻarsa-i cihân tîre ve dîde-i cihâniyân hîre olmadan âteş-i siʻâyetlerin âb-ı şemşîr-i siyâsetle söyündürmek ve hâşâk-ı vücûdların nâr-ı helâk-ile göyündürmek lâzım gelmeğin,

Nazm:

"Halkı yakıp yandıran ateşi
Söndürmekten başka çare yoktur"

Nesr: Şehriyâr-ı ʻâdil hazretlerine vukūʻ üzre ʻarz eyledüklerinde siyâset olunmaları bâbında fermân-ı pâdişâhî vârid olmışdı. Pes düstûr-ı aʻzam hazretleri müşârün-ileyhimâ Ferhâd Ağa'ya ve Ömer Ağa'ya çavuş gönderüb getürdüb,

146a 145b

145b "Yarın dîvâna gelün ve bölüğünüzde ri'âyeti vâcib kimesnelerünizi isimleriyle tezkire eyleyesiz bile getüresiz" diyü sipâriş buyurdılar. Mezkûrlara bu husûsda hayli safâ vü sürûr ve te'arruf[45] ü gurûr gelüb, "Maslahatımuz tâziyânesin ikdâmla çalduk ve murâdımuz hisârını kılıcımuzla alduk" diyü şâdân u handân olub hâneleri câniblerine revân oldılar. Ol gice tâ subha değin evrâk-ı defter-i perîşânların görüb ve nâme-i a'mâl-i nâ-kâmların dürüb irtesi ikisi bile savlet ü salâbetle dîvân-ı hümâyûna gelüb defter-i siyâhların ve cerîde-i dil-hâhların 'atebe-i 'aliyye-i 'adâlet-destgâha getürüb düstûr-ı a'zam hazretlerine 'arz idüb ve umûr-ı merâmlarına müte'allık hadden ziyâde ibrâmlar eyledüklerinden sonra düstûr-ı a'zam hazretleri çavuşbaşına ve çavuşlara işâret idüb, "Bunlarun defterleri görilmişdür ve maslahatları temâm olmışdur. Zîrâ ki sa'âdetlü pâdişâh hazretleri ikisine

146a bile siyâset buyurmışdur. Bunlara siyâset olmak ve emr-i pâdişâhî yirine gelmek gerekdür" diyü buyurdılar. Fi'l-hâl çavuşlar emr-i pâdişâhîye itâ'at idüb ikisini bile dutub dîvânhâne-i hümâyûn öninde çökerüb ve cellâd gelüb boyunların vurdılar. Mukteżâ-yı 'amellerine lâyık mukadder olan oymış ki gördiler. Ma'lûm oldı ki her 'amele mükâfât olurmış eğer ihsân ve eğer isâ'et her kişi itdüğin bulurmış. Çünki fitne dağarı sındı ve jîve bardağı ufandı erbâb-ı hasedden ba'zı bu hâleti müşâhede idicek sevdâ-yı garazdan berî olub tevbe vü inâbet yolların dutdılar. *El-kanâ'atü sıhhatün ve's-sadâkatü 'âfiyetün* mazmûnıyla 'amel itdiler. Ve bi'l-cümle da'va-i takarrüb-i saltanat idenlerün ekseri,

Mısra':

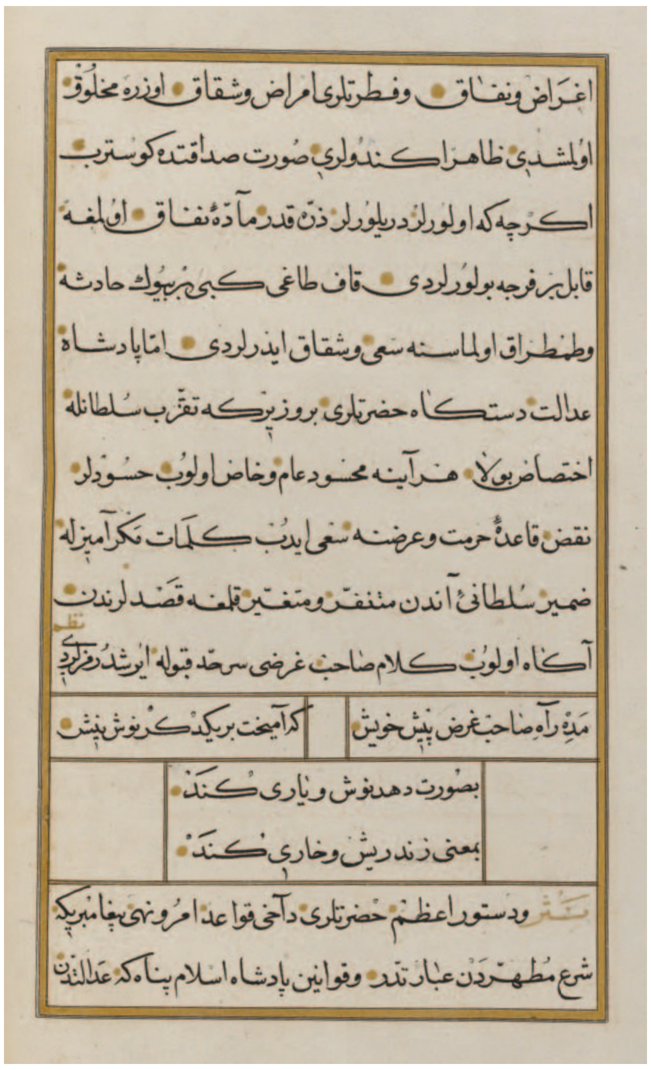
"Sultana yakınlık yakıcı ateştir"

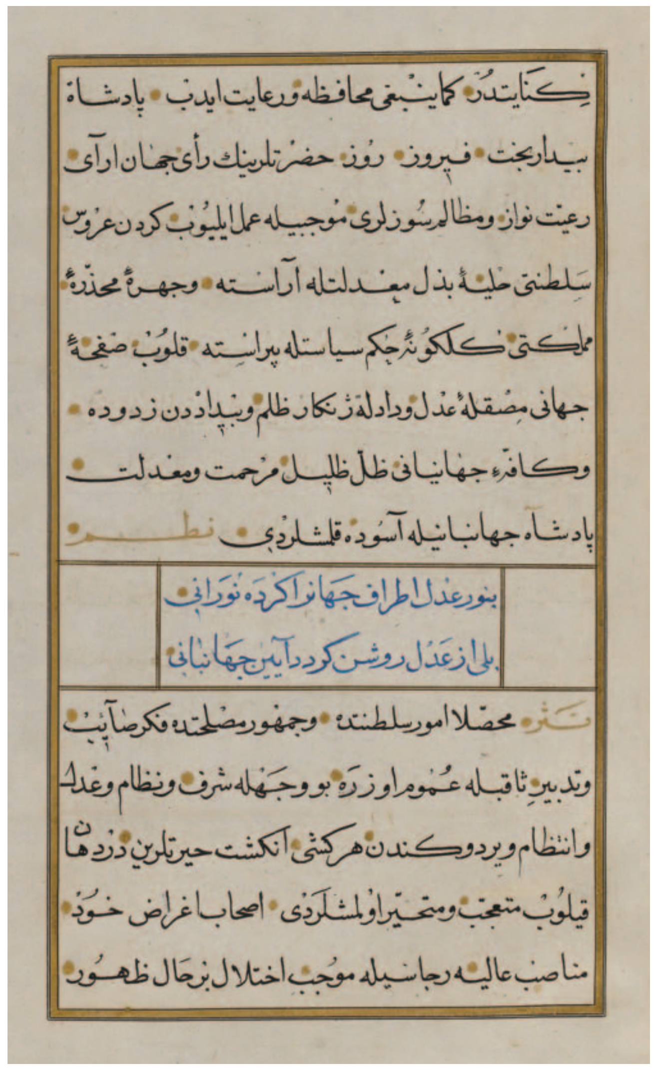
Nesr: Karîneleriyle câdde-i kanâ'atde ve nehc-i istikāmetde mukīmü'l-hâl ve müstakīmü'l-ahvâl kendü 'âlemlerinde oldılar. Ve anlar ki nihâdları

45 Metinde "te'errüf" şeklindedir. Diğer nüshalarda bu şekildedir.

147a 146b

146b agrâz u nifâk ve fıtratları emrâz u şikāk üzre mahlûk olmışdı zâhiren kendüleri sûret-i sadâkatde gösterüb eğerçi ki ölürler dirilürler zerre kadar mâdde-i nifâk olmağa kābil bir fürce bulurlardı. Kāf Dağı gibi bir büyük hâdise ve tumturâk olmasına sa'y ü şikāk iderlerdi. Emmâ pâdişâh-ı 'adâlet-destgâh hazretleri bir vezîr ki takarrüb-i sultânla ihtisâs bula her âyîne mahsûd-ı 'âmm u hâss olub hasûdlar nakz-ı kā'ide-i hürmet ve 'ırzına sa'y idüb kelimât-ı mekr-âmîzle zamîr-i sultânîyi andan müteneffir ve mütegayyir kılmağa kasdlarından âgâh olub kelâm-ı sâhib-i garazı serhadd-i kabûle irişdürmezlerdi.

Nazm:

"Garazkâr insanın önüne çıkmasına fırsat verme
Çünkü zehirle afiyeti (lezzeti) birbirine katıştırır

Görünürde afiyet diler ve dostluk eder
Ama iç yüzünde yaralar ve dikenlik eder"

Nesr: Ve düstûr-ı a'zam hazretleri dahi kavâ'id-i emr ü nehy-i peygāmberî ki şer'-i mutahharadan 'ibâretdür ve kavânîn-i pâdişâh-ı İslâm-penâh ki 'adâletden

147a kinâyetdür kemâ-yenbagī muhâfaza ve ri'âyet idüb pâdişâh-ı bîdâr-baht-ı fîrûz-rûz hazretlerinün re'y-i cihân-ârâ-yı ra'iyyet-nüvâz ü mezâlim-sûzları mûcibiyle 'amel eyleyüb gerden-i 'arûs-ı saltanatı hilye-i bezl-i ma'deletle ârâste ve çehre-i muhazzere-i memleketi gül-gûne-i hükm-i siyâsetle pîrâste kılub safha-i cihânı mıskale-i 'adl ü dâdla jengâr-ı zulm ü bî-dâddan zidûde ve kâffe-i cihâniyânı zıll-ı zalîl-i merhamet ü ma'delet-i pâdişâh-ı cihân-bânîyle âsûde kılmışlardı.

Nazm:

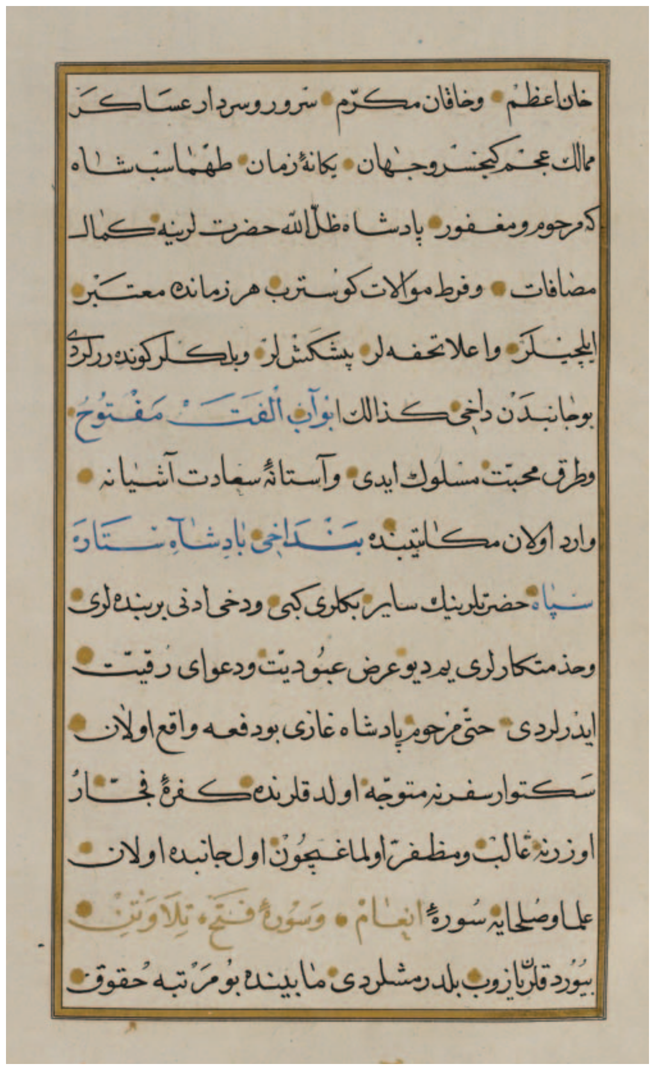
"Adalet nuruyla dünyanın etrafını aydınlattı
Evet dünyayı yönetme töresi adaletle aydınlanır"

Nesr: Muhassalâ umûr-ı saltanatda ve cumhûr-ı maslahatda fikr-i sâ'ib ve tedbîr-i sâkıbla 'umûm üzre bu vechle şeref ü nizâm ve 'adl ü intizâm virdüğinden her kişi engüşt-i hayretlerin der-dehân kılub müte'accib ve mütehayyir olmışlardı. Ashâb-ı agrâz, "Hod menâsıb-ı 'âliye recâsıyla mûcib-i ihtilâl bir hâl zuhûr

148a 147b

147b bulmak hevâsıyla hîle-sâzlıklar ve hud'a-bâzlıklar eyleyüb pâdişâh hazretlerine hoş gelmeyecek bir 'amel-i hatâ ve bir fi'l-i nâ-sezâ ola" diyü müterakkıblardı. Düstûr-ı a'zam hazretleri cenâb-ı Hakk'a tevekkül idüb tedbîr-i isâbet-pezîrle umûr-ı saltanatda cemî'-i husûsda sâdık ve tasarrufları dîn ü devlete muvâfık ve mutâbık olduğı ecilden cenâb-ı Hakk *celle şânuhû* hazretleri mu'în ü zahîr olub cemî'-i umûrları savâba makrûn ve 'izz ü hürmetleri pâdişâh-ı rub'-ı meskûn hazretleri katında daha ziyâde ve efzûn oldı. Zîrâ ki re'y-i râst ve tedbîr-i dürüst mûcib-i necât ü necâh ve bâ'is-i fevz ü felâhdur.

Nazm:

"Akıl sahibi (kimse) işleri öyle bir düzeltir ki
(Bunu yapmak) yüzlerce kalabalık orduyla mümkün olmaz"

Şâh-ı şarka nâme gönderildükde, "Evvel nâme ol cânibden gelmek gerek idi. Ba'dehû bu cânibden gönderilmek gerek idi" diyü su'âl olunduğı ve cevâb-ı savâb virildüğidür

148a Hân-ı a'zam ve hâkān-ı mükerrem server ü serdâr-ı 'asâkir-i memâlik-i 'Acem Keyhusrev-i cihân yegâne-i zemân Tahmâsb Şâh ki merhûm ve mağfûr pâdişâh-ı zıllu'llâh hazretlerine kemâl-i musâfât ve fart-ı muvâlât gösterüb her zemânda mu'teber ilçiler ve a'lâ tuhfeler [ve] pîşkeşler ve bilikler gönderürlerdi bu cânibden dahi kezâlik ebvâb-ı ülfet meftûh ve turuk-ı mahabbet meslûk idi. Ve âsitâne-i sa'âdet-âşiyâna vârid olan mekâtîbinde, "Ben dahi pâdişâh-ı sitâre-sipâh hazretlerinün sâ'ir beğleri gibi ve dahi ednâ bir bendeleri ve hidmetkârlarıyum" diyü 'arz-ı 'ubûdiyyet ve da'vâ-yı rıkkıyyet iderlerdi. Hattâ merhûm pâdişâh-ı gāzî bu def'a vâki' olan Sigetvar seferine müteveccih olduklarında kefere-i füccâr üzerine gālib ve muzaffer olmağıçün ol cânibde olan 'ulemâ ve sulehâya Sûre-i En'âm ve Sûre-i Feth tilâvetin buyurdukların yazub bildürmişlerdi. Mâ-beynde bu mertebede hukūk

149a 148b

148b u dâd olmağın çarh-ı munkalibü'l-ahvâl bunun gibi takallüb-i hâl gösterüb pâdişâh-ı zemîn ü zemân hazretleri dârü'l-bekāya irtihâl idüb ve taht-ı saltanatları oğullarına tahvîl ve intikāl eyleyüb devlet ü sa'âdetle cülûs-ı hümâyûnları ile 'arsa-i 'âlem münevver olduğı ahbâr etrâf u eknâfa cemî'-i selâtîn ve ümerâ-i cihâna 'umûmen ve şâh-ı mezbûra husûsan i'lâm ü ihbâr olunmak vâcib ve mühimm idüği âfitâb-ı 'âlem-tâb gibi vâzıh u rûşen [ve] mübeyyen ü müberhendür. Binâ'en 'alâ hâzâ ol zemân ki devlet ü sa'âdetle pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretleri mahrûse-i Belgırad'a gelmişlerdi ve merhûm pâdişâh-ı cennet-mekân firdevs-âşiyân hazretlerinün meyyit-i şerîfleri mahmiyye-i Belgırad'dan mahrûse-i İstanbul'a merkad-ı mağfiret-mekînlerine gönderilmişdi ol eyyâmda kudûm-ı şerîfleri berekâtında küffâr-ı hâk-sâr vilâyetinde 'asker-i İslâm-şi'âr tâ'ife-i Tatar-ı sabâ-reftâr 'askeriyle altı pâre hisâr alınduğı ve Çih vilâyetinden

149a elli bin mikdârı esîr aldukları ve serdârları olan Lazar nâm mütekebbir mel'ûn firâr itdüği cülûs-ı hümâyûndan sonra vâki' olmışdı. Vech-i meşrûh üzre merhûm pâdişâh-ı gāzînün rıhleti ve sa'âdetlü pâdişâhun yümn [ü] devletle serîr-i saltanata cülûs-ı hümâyûnları ve bu makūle daha hisârlar alınub feth ü fütûh müyesser olduğı haberleri husûsında nâme yazılub sa'âdetlü pâdişâh hazretlerinün şehzâdeliği zemânında kapu kethudâları olan kıdvetü'z-zü'amâ ve'l-emâcid müstecmi'ül-mekârim ve'l-mehâmid emcedü'l-akrân ve es'adü'l-emsâl sâdıkü'l-makāl hamîde-hısâl Muhammed Ağa *dâme mecdühû* hazretleri mutasarrıf oldukları elli bin akçe ze'âmetine yigirmi bin akçe terakkī ile dergâh-ı 'âlî müteferrikalığı ta'yîn buyurılub mahmiyye-i Sofya menziline gelindükde müşârün-ileyh Muhammed Ağa zikr olan nâme-i meserret-nümâ ile şâh-ı şarka irsâl olunmışdı. Ve 'âdet-i kadîme-i selâtîn-i mâziyye mûcibince bu ahbâr-ı meserret-

150a 149b

149b âsâr iştihâr bulmağıçün etrâf ü eknâfa ümerâya ve küberâya ve Nasârâ kullarına ve bi'l-cümle bu haber-i huceste-eserün i'lâmı ve izhârı lâzım olan yirlere 'umûmen beşâret-nâmeler yazılub irsâl olunmışdı. Bu bâbda ba'z-ı kimesneler düstûr-ı a'zam hazretlerine müte'ârız olub, "Şâh-ı şarkdan ta'ziye-nâme gelmedin bu tarafdan nâme ile âdem göndermek câ'iz değil. Belki nâmûs-ı devlete muhildür" diyü nâ-sâz nâğmelere ser-âğāz eylediler. Garazları buydı ki pâdişâh-ı 'âdil hazretlerinün huzûr-ı şerîflerinde düstûr-ı deryâ-dil hazretlerinün bu tedbîrleri 'adem-i kabûle haml olınub bu vesîle ile bir tâze haber peydâ ola diyü muntazırlardı. Ve lîkin düstûr-ı dîn ü devlet hazretleri hadd-i zâtında nihâdında olan sadâkat ü istikāmet mûcibince câdde-i sıdk üzre sâlik olub âyîne-i zamîr-pâki gubâr-ı agrâzdan müberrâ ve hâtır-ı safâ-nümâları âb-ı sâfî gibi gıll u gışdan mu'arra idi. Şöyle ki her tedbîr-i

150a dil-pezîrleri Hudâ-yı Rabbü'l-'âlemîn hazretlerinün irâdetlerine muvâfık ve pâdişâh-ı rûy-ı zemîn hazretlerinün rızâ-yı şerîflerine mutâbık vâki' olurdı. Ve şâh-ı şarkdan ta'ziye içün bu cânibe mukaddem nâme gelmezden akdem ol cânibe nâme gönderilmesine takdîm ve ikdâm bâbında su'âl-i bî-me'âl idenlere cevâb-ı vâfî ve ilzâm-ı kâfî budur ki: Evvelâ tahvîl-i saltanat bâbında 'âdet-i marzıyye-i havâkīn-ı sâlifîn mûcibince ki etrâf ü eknâfda olan 'âmme-i ümerâ-i mü'minîn bel mülûk-i Nasârâ-yı hilâf-dîne 'umûm üzre mekâtîb-i tehânî-i cülûs-ı hümâyûn gönderilmesi vâcib ve lâzım iken gayrılara gönderilüb dahi şâh-ı şarkla bu kadar hukūk-ı musâdakat varken anı tarh eylemeğün ma'nâsı nedür? Ve bir dahi bu ki selâtîn-i selef zemânında bu vechle tahvîl-i saltanat oldukda serhadlerde olan edânî vü erzâl baş kaldurub gāret-i emvâl ve itlâf-ı nüfûs idüb re'âyâya mûcib-i ihtilâl bir niçe ahvâl iderlermiş. Bu def'a dahi kānûn-ı kadîme

151a 150b

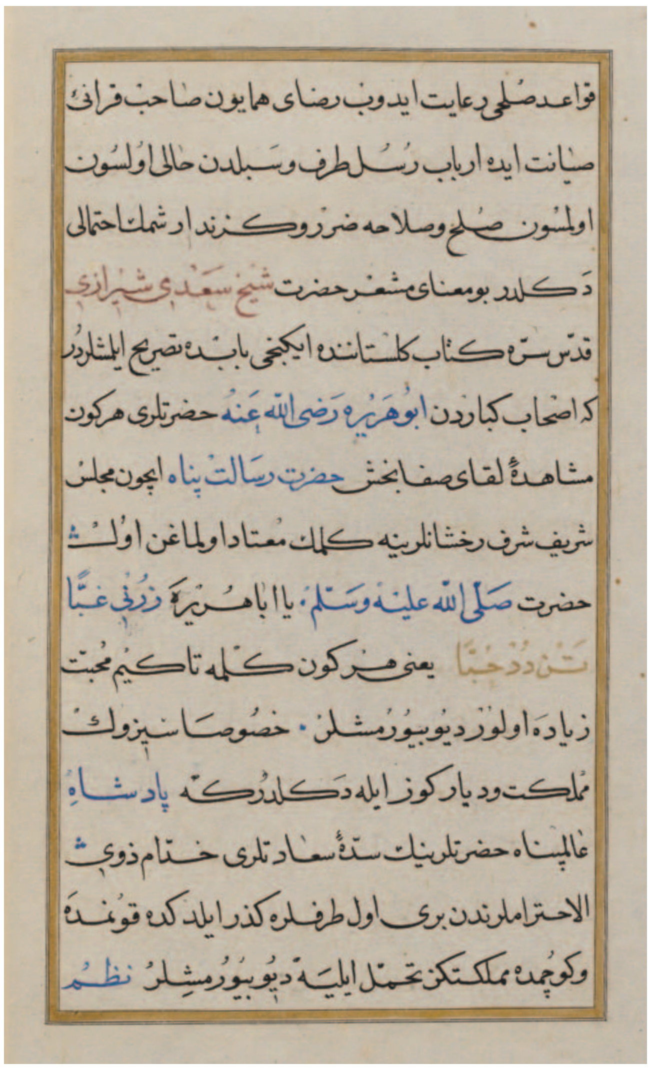
150b muhâlif ihmâl olınsa bu makūle bir fesâd ü hareket eylemek ihtimâli yok mıydı? Ve ol hînde anlar ilçi göndermiş olsalar vech-i meşrûh üzre yollarda erâzil [ü] evbâş baş kaldurmış bulınsa ol ilçiye zarar ve âfet irişse devlete ve saltanata lâyık mıydı? Ol makūle mahzûrâtun def'i bu cânibden mukaddem mektûb gönderilmekle ve ahvâl ma'lûm olmağla olur. Ve bir dahi bu ki bu cânibden te'hîr olınub ol âdem ol cânibden geldüği takdîrce câ'iz ki şâh-ı şark bir mu'teber 'azîm ilçi göndere ve bu cânibden dahi ana göre bir mükellef ve mu'teber âdem gönderilmek ve niçe dürlü tuhaf ve hedâyâ göndermek lâzım geleydi. Bu takdîrce mezbûr Muhammed Ağa saltca gönderilüb ve anlardan âdem gelmezden mukaddem bu cânibden bu vechle âdem gönderilmesi husûsında takdîm ü ikdâm evlâ bi't-tarîk olduğı ma'lûm-ı hâss u 'âmm olub ashâb-ı su'âle kemâl mertebede ilzâm olmağla su'âllerine nâdim ve hıffet-i idrâklerine câzim olmışlardı.[46]

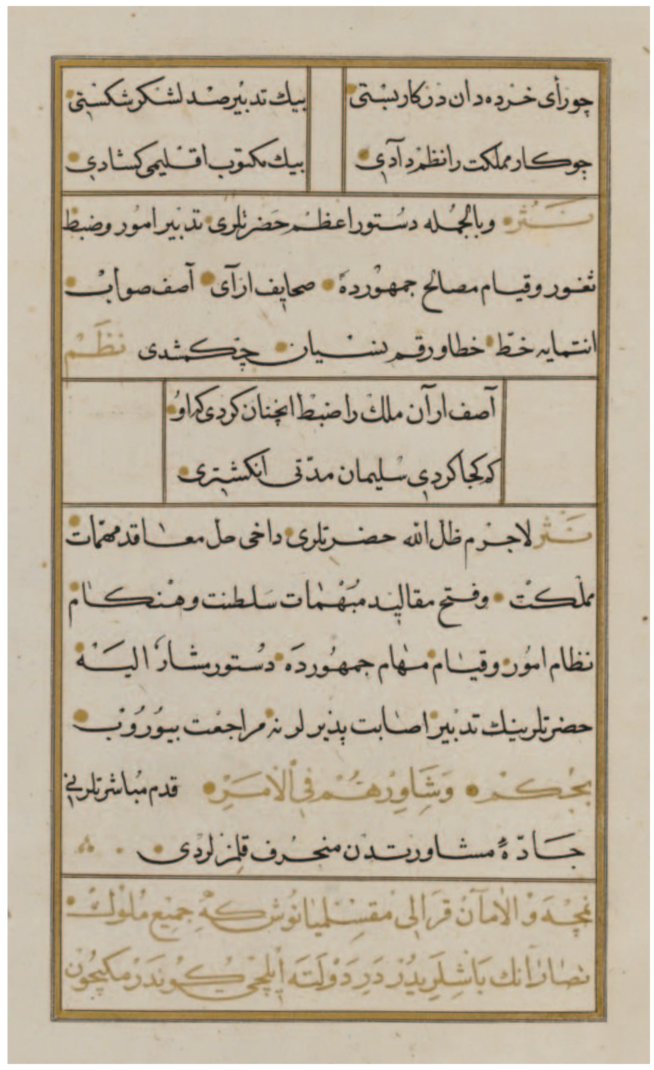
151a Düstûr-ı mükerrem ve müşîr-i mufahham hazretleri ol bâbda her ne fikr ü tedbîr [ve] re'y ü takdîr eylemişler ise savâb-ı sahîh ve kavâ'id-i sarîh idüği âfitâb-ı 'âlem-tâb gibi rûşen olub hattâ ilçi geldükde bu ma'nâya müte'allık bir niçe def'a keşf-i makāl idüb, "Şâhımuzun murâd-ı tâmmı budur ki sa'âdetlü pâdişâh-ı 'âlem-penâh tarafından dergâh-ı şâha bir mu'teber ilçi gele. Tâ ki sadâkat ü ihlâs müşâhede idüb delâ'il-i akvâ ile hulûsların pâye-i serîr-i a'lâya takrîr idüb yevmen fe-yevmen ülfet-i vidâd u hullet ve ittihâd-ı terâkkī vü izdiyâd bula" diyü küllî ibrâmlar ve müntehâ ikdâmlar eylemişdi. Düstûr-ı mülk ü millet hazretleri mezbûr ilçinün redd-i su'âline dahi ihtimâm itdükçe ol tazarru' ve ilhâhların dahi ziyâde iderdi. Mezbûr ilçinün ibrâm ve tazarru'ı serhadd-i ıtnâba iricek müşârün-ileyh hazretleri ecvibe-i müskite makālinden bu manâyı der-miyân eyledi ki, "Ülfet ve hullet kulûbun sıdk u safâsından hâsıl olur. Mâdâm ki şâh-ı kâm-yâb

46 Metinde bu kelimeden sonra "nazm" kelimesi yer almaktadır. Ancak bu kelime diğer nüshalarda bulunmamaktadır.

152a 151b

151b kavâ'id-i sulhı ri'âyet idüb rızâ-yı hümâyûn-ı sâhib-kırânîyi sıyânet ide erbâb-ı rusul tarf u sebelden hâlî olsun olmasun sulh u salâha zarar u gezend irişmek ihtimâli değildür. Bu ma'nâyı müş'ir hazret-i Şeyh Sadî-i Şîrâzî *kuddise sırruhû* kitâb-ı *Gülistân*'ında ikinci bâbda tasrîh eylemişlerdür ki ashâb-ı kibârdan Ebû Hüreyre *radıya'llâhu 'anhu* hazretleri her gün müşâhede-i likā-yı safâ-bahş-ı hazret-i Risâlet-penâh içün meclis-i şerîf-i şeref-rahşânlarına gelmek mu'tâd olmağın ol Hazret *salla'llâhu 'aleyhi ve sellem*, 'Yâ Ebâ Hüreyre, *zürnî gıbben tezdüd hubben*' ya'nî 'Her gün gelme tâ kim muhabbet ziyâde olur' diyü buyurmışlar. Husûsâ sizün memleket ve diyârınuz eyle değildür ki pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerinün südde-i sa'âdetleri huddâm-ı zevi'l-ihtirâmlarından biri ol taraflara güzer eyledükde konmada ve göçmede memleketinüz tahammül eyleye" diyü buyurmışlar.

Nazm:

152a *"Eğer incelikleri bilen kişinin görüşüyle işlerini bağlarsan*
Bir tedbirle yüz orduyu yenersin

Memleket işlerine çeki düzen verince
Bir mektupla bir ülke fethedersin

Nesr: Ve bi'l-cümle düstûr-ı a'zam hazretleri tedbîr-i umûr ve zabt-ı sügūr ve kıyâm-ı mesâlih-i cumhûrda sahâ'if-ârây-ı Âsaf-ı savâb-intimâya hatt-ı hatâ ve rakam-ı nisyân çekmişdi.

Nazm:

"Asaf eğer o mülkü öylesine zapt etseydi
Süleyman yüzüğünü bir süreliğine kaybeder miydi hiç?"

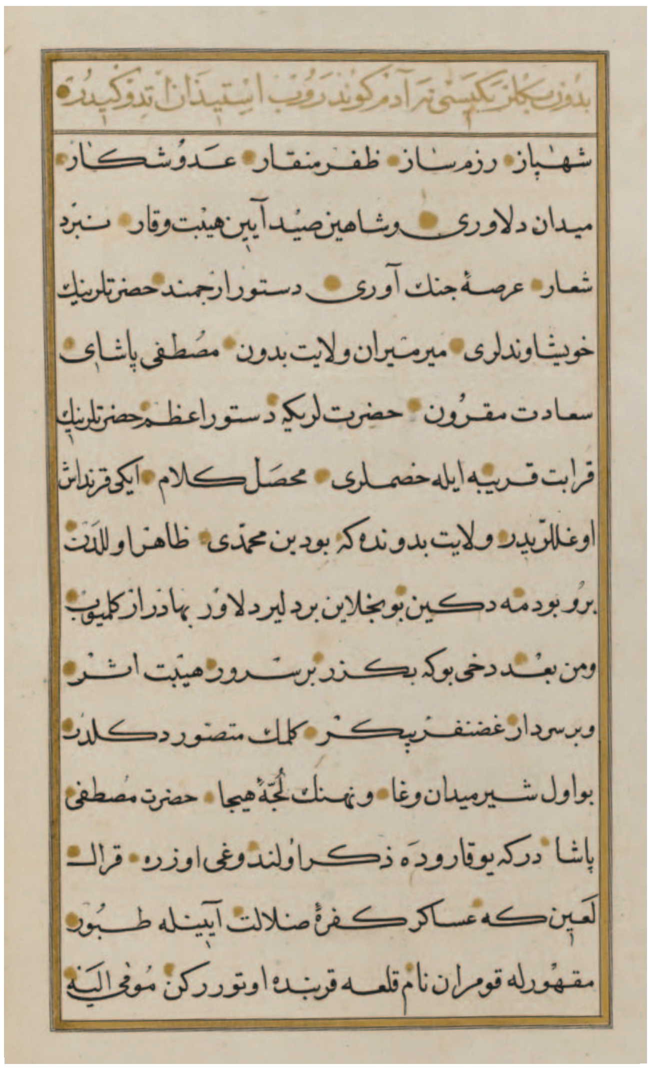
Nesr: Lâ-cerem zıllu'llâh hazretleri dahi hall-i mu'âkad-ı mühimmât-ı memleket ve feth-i makālîd-i mübhemât-ı saltanat ve hemgâm-ı nizâm-ı umûr ve kıyâm-ı mehâmm-ı cumhûrda düstûr-ı müşârün-ileyh hazretlerinün tedbîr-i isâbet-pezîrlerine mürâca'at buyurub be-hükm-i *ve şâvirhüm fi'l-emr*[47] kadem-i mübâşeretlerini câdde-i müşâveretden münharif kılmazlardı.

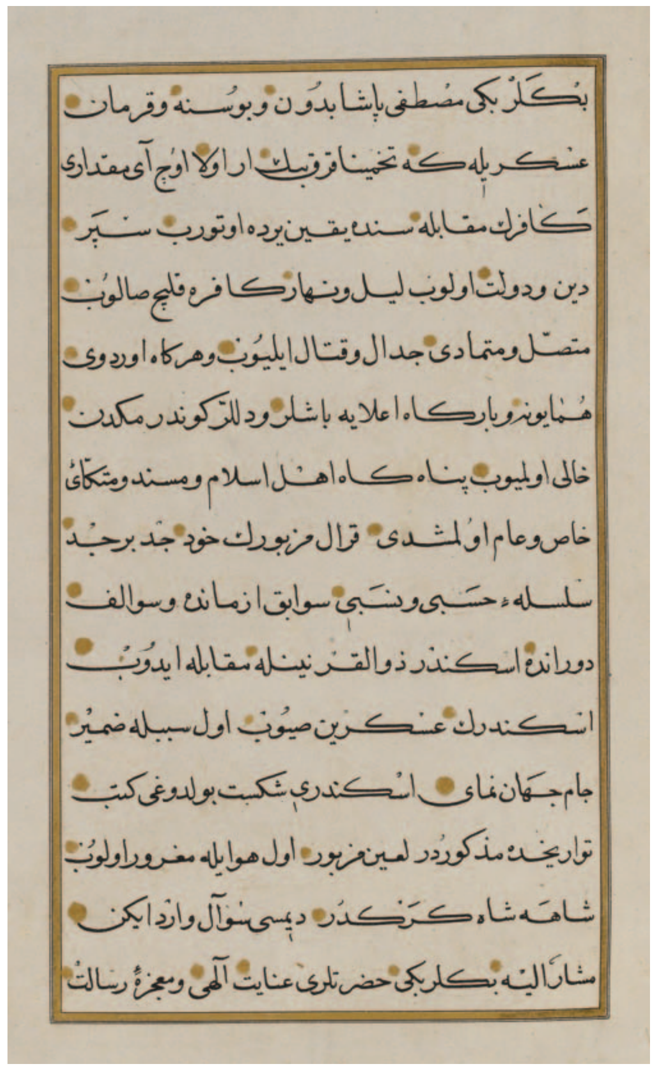
Nemçe ve Alaman kıralı Maksimilyanoş ki cemî'-i mülûk-i Nasârâ'nun başlarıdur der-i devlete ilçi göndermekiçün

47 Kur'ân 3/159'dan: "(Yapacağın) işlerde onlara da danış."

153a 152b

152b **Budun beğlerbeğisine âdem gönderüb istîzân itdüğidür**

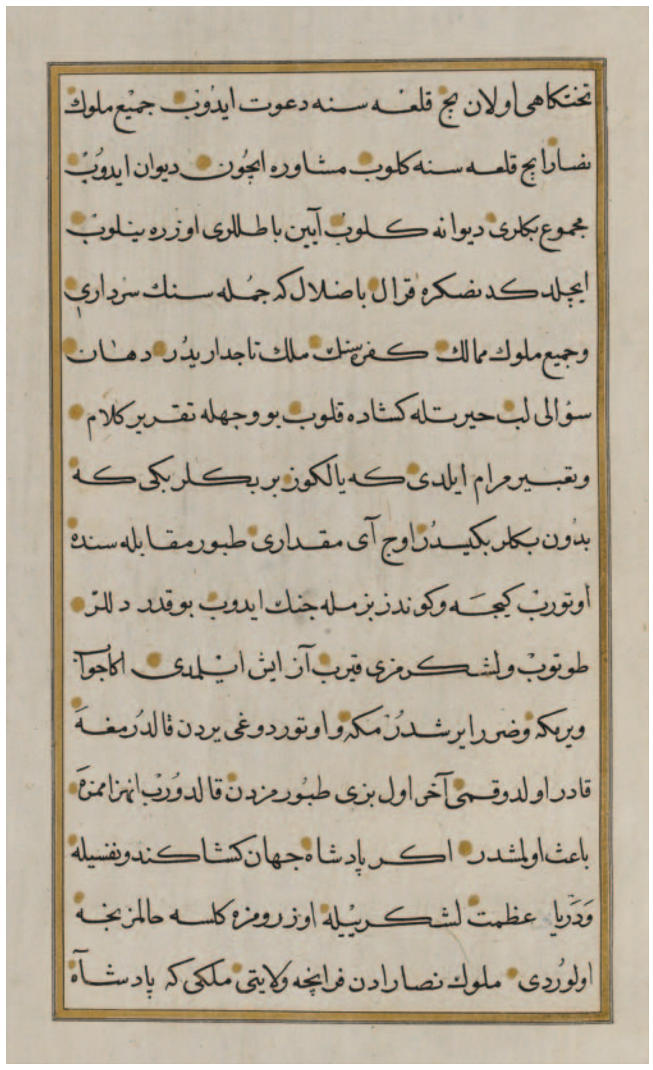
Şehbâz-ı rezm-sâz-ı zafer-minkār-ı ʿadû-şikâr-ı meydân-ı dilâverî ve şâhîn-i sayd-âyîn-i heybet-vakār-ı neberd-şiʿâr-ı ʿarsa-i ceng-âverî düstûr-ı erc-mend hazretlerinün hîşâvendleri mîr-i mîrân-ı vilâyet-i Budun Mustafâ Paşa-yı saʿâdet-makrûn hazretleri ki düstûr-ı aʿzam hazretlerinün karâbet-i karîbe ile hısımları muhassal-ı kelâm iki karındaş oğullarıdur vilâyet-i Budun'da ki bu dîn-i Muhammedî zâhir olaldan berü bu deme değin buncılayın bir dilîr [ü] dilâver bahâdır gelmeyüb ve min-baʿd dahi buna benzer bir server-i heybet-eser ve bir serdâr-ı gazanfer-peyker gelmek mutasavver değildür. Bu ol şîr-i meydân-ı vegā ve neheng-i lücce-i heycâ hazret-i Mustafâ Paşa'dur ki yukaruda zikr olunduğı üzre kıral-ı laʿîn ki ʿasâkir-i kefere-i dalâlet-âyînle tabur-ı makhûrla Komaran nâm kalʿa kurbında otururken mûmâ-ileyh

153a Beğlerbeği Mustafâ Paşa Budun ve Bosna ve Karaman ʿaskeriyle ki tahmînen kırk bin er ola üç ay mikdârı kâfirün mukābelesinde yakın yirde oturub siper-i dîn ü devlet olub leyl ü nehâr kâfire kılıç salub muttasıl ve mütemâdî cidâl ü kıtâl eyleyüb ve her gâh ordu-yı hümâyûna ve bârgâh-ı aʿlâya başlar ve diller göndermekden hâlî olmayub penâhgâh-ı ehl-i İslâm ve mesned ü müttekâ-yı hâss u ʿâmm olmışdı. Kıral-ı mezbûrun hod ced-ber-ced silsile-i hasebi ve nesebi sevâbık-ı ezmânda ve sevâlif-i devrânda İskender-i Zü'l-karneyn'le mukābele idüb İskender'ün ʿaskerin sıyub ol sebeble zamîr-i câm-ı cihân-nümâ-yı İskenderî şikest bulduğı kütüb-i tevârîhde mezkûrdur. Laʿîn-i mezbûr ol hevâyla magrûr olub, "Şâha şâh gerekdür" dimesi suʾâl-i vârid iken müşârün-ileyh beğlerbeği hazretleri ʿinâyet-i İlâhî ve muʿcize-i Risâlet-

154a 153b

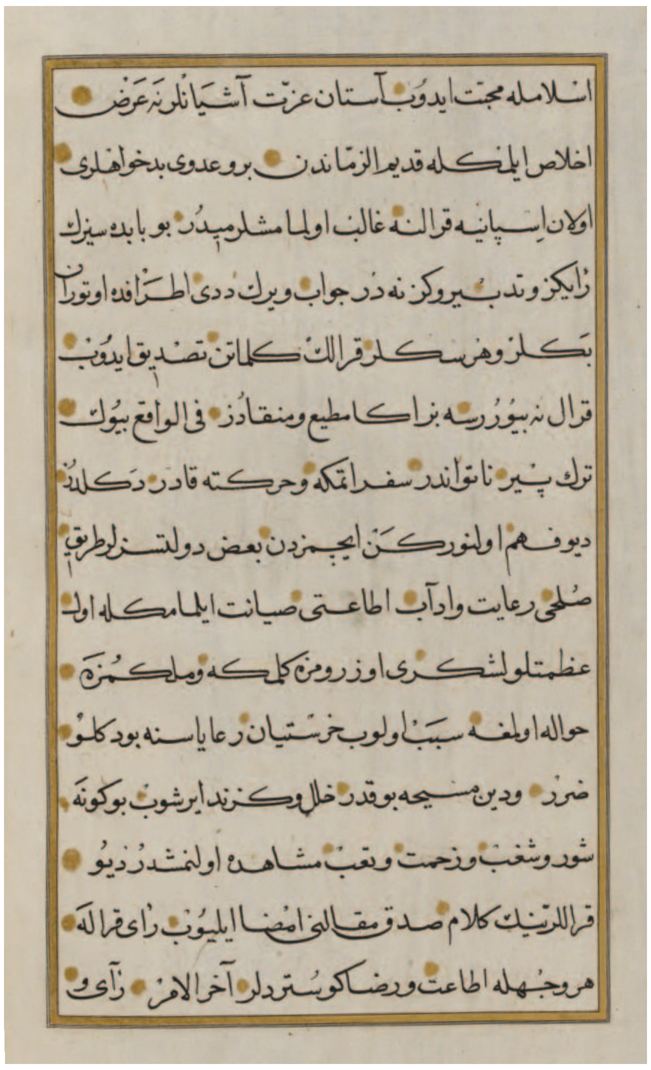
153b penâhî ve du'â-yı pâdişâh-ı dîn ü devlet berekâtında ve takviyet-i tedbîr-i isâbet-pezîr-i hazret-i düstûr-ı a'zam mukāreneti ve müzâheretiyle ki *el-harbu hud'atün*[48] mûcibiyle ba'z-ı mürtedler vesîlesiyle hiyel ü hud'a olunmağla zafer bulub la'în-i merkūm mekâtîb-i haşyet-mersûm havfından taburın bozub kalkub gidüb Yanık nâm hisârlarına varub konub andan dahi haşerât-ı arz gibi bölük bölük dağılub gitmişlerdi. Kıral-ı dalâl-millet müşârün-ileyh beğlerbeğide bu vechle şecâ'at ve cür'et müşâhede eyleyicek kemâl mertebede tahsîn ü aferîn idüb mûmâ-ileyh ile müdârâ vü mutâva'ata başlayub gâh-be-gâh a'lâ ve musanna' sâ'atler ve zîbâ zırhlar ve Engürüs ve Nemçe tuhfelerinden bî-nihâye pîşkeşler göndermeğe başlamışlar. Ve mezkûr kıralun bu işler cânına kâr idüb bir gün müşâvere güni ta'yîn idüb Nemçe ve Alaman ve Macar ve Talyan herseklerin

154a tahtgâhı olan Beç kal'asına da'vet idüb cemî'-i mülûk-i Nasârâ Beç kal'asına gelüb müşâvere içün dîvân idüb mecmû'-ı beğleri dîvâna gelüb âyîn-i bâtılları üzre yenilüb içildükden sonra kıral-ı bâ-dalâl ki cümlesinün serdârı ve cemî'-i mülûk-i memâlik keferesinün melik-i tâc-dârıdur dehân-ı su'âli leb-i hayretle küşâde kılub bu vechle takrîr-i kelâm ve ta'bîr-i merâm eyledi ki, "Yalnuz bir beğlerbeği ki Budun beğlerbeğisidür üç ay mikdârı tabur mukābelesinde oturub gice ve gündüz bizümle ceng idüb bu kadar diller dutub ve leşkerimüzi kırub az iş eylemedi. Ana cevâb virmeğe ve zarar irişdürmeğe ve oturduğı yirden kaldurmağa kādir olduk mı? Âhir ol bizi taburımuzdan kaldurub inhizâmımuza bâ'is olmışdur. Eğer pâdişâh-ı cihân-güşâ kendü nefsiyle ve deryâ-'azamet leşkeriyle üzerümüze gelse hâlimüz nice olurdı? Mülûk-i Nasârâ'dan Fırançe vilâyeti meliki ki pâdişâh-ı

48 "Savaş hiledir."

155a 154b

154b İslâm'la mahabbet idüb âsitâne-i ʻizzet-âşiyânlarına ʻarz-ı ihlâs eylemekle kadîmü'z-zemândan berü ʻadûyı bed-hâhları olan İspanya kıralına gālib olmamışlar mıdur? Bu bâbda sizün re'yinüz ve tedbîrünüz nedür? Cevâb virün" didi. Etrâfda oturan beğler ve hersekler kıralun kelimâtın tasdîk idüb, "Kıral ne buyurursa biz ana mutîʻ ve münkāduz. Fi'l-vâkiʻ Büyük Türk pîr-i nâtüvândur. Sefer itmeğe ve harekete kādir değildür diyü fehm olınurken içimüzden baʻz-ı devletsüzler tarîk-ı sulhı riʻâyet ve âdâb-ı itâʻati sıyânet eylememekle ol ʻazametlü leşkeri üzerümüze gelmeğe ve mülkimüze havâle olmağa sebeb olub Hıristiyan reʻâyâsına bu denlü zarar ve dîn-i Mesîh'e bu kadar halel ve gezend irişüb bu gûne şûr u şegab ve zahmet ü taʻab müşâhede olunmışdur" diyü kırallarınun kelâm-ı sıdk-makālini imzâ eyleyüb re'y-i kırala her vechle itâʻat ve rızâ gösterdiler. Âhirü'l-emr re'y ü

155a tedbîrlerini bunun üzerine mukarrer eylediler ki ʻözr-hâhlık tarîkıyle yine der-i devlete yol bulalar ve birkaç yıllık harâc virmeğe mültezim olalar. Pes müşâvereleri vech-i meşrûh üzre münʻakid oldukdan sonra bu bâbda müşârün-ileyh Budun beğlerbeğisi Mustafâ Paşa hazretlerine mektûb-ı darâʻat-üslûb yazub göndermişler.

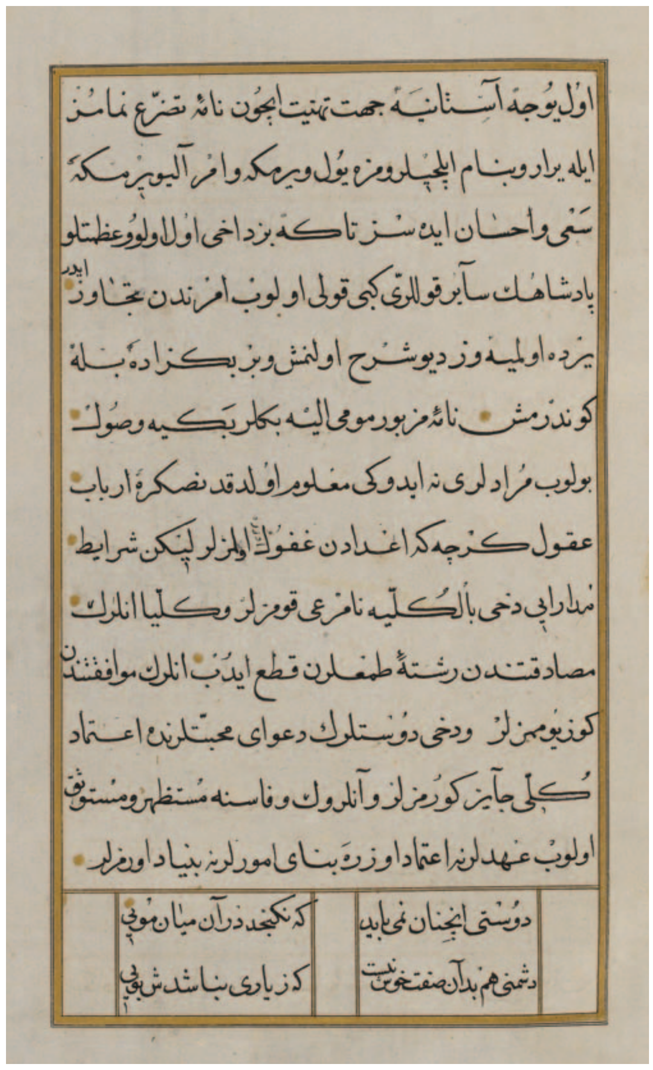
Ol mektûbun mazmûnı budur

"Bizüm sevgilü ve mergūb dostımuz ve devleti gür mürüvveti bol konşumuz hakkā budur ki zât-ı şerîfinüz bahâdırlar nâmûsı ve pâdişâhlar makbûli ulu asîl ve gereklü nesîl Sokoloviçe oğlanlarınun zübdesi ve beğlik âşiyânlarınun şâhîn yavrusı Budun vilâyetinün hâfızı ve Engürüs tahtınun ârâyişi Beğlerbeği Mustafâ Paşa'sın! Ben ki Beç ve Çih ve Alaman ve Talyan kıralı ve ʻâmme-i mülûk-i memâlik-i Nasârâ'nun imperatorıyum! Senün yüce şânuna

156a 155b

155b ve mürüvvetlü nâmuna bu nâmeyi yazarum ki beni dostluk bağçelerinün pâsbânı bilüb hevâdârlık yemişleriyle dâ'im ganî eyleyesiz. Ol zemân ki Yanoş Kıral oğlı İstefan Kıral ol 'azametlü pâdişâh-ı cennet-makâma bizüm hakkımuzda garaz-âmîz 'arzlarla olur olmaz haberler yazub bizüm içün mültezim olduğı harâcı 'inâd idüb virmedüğinden gayrı muttasıl Erdel beğlerine ve re'âyâsına mektûblar ve emirler yazar gönderür ki, 'Erdel-oğlı'ndan dönün. Bana itâ'at idün' diyü tahrîk ider diyüb hilâf-ı vâki' bizi gamz eylemekle devletlü pâdişâh ilçimüzi habs idüb üzerümüze teveccüh buyurduklarında her bâr ki tazarru' ve niyâz eyledük teskîne kâbil olmayub üzerümüze geldiler. Takdîr-i Rabbânî'de olacak var imiş. Elimüzden ne gelür? Şimdiye değin olacak oldı. Şimden sonra pâdişâh-ı devrân Sultân Selîm Hân hazretlerinün 'ömürleri çoğ olsun. Biz hatâmuzı bildük ve itdüğimüzi bulduk. Hâliyâ ulu sıfatınuzdan recâ ideriz ki

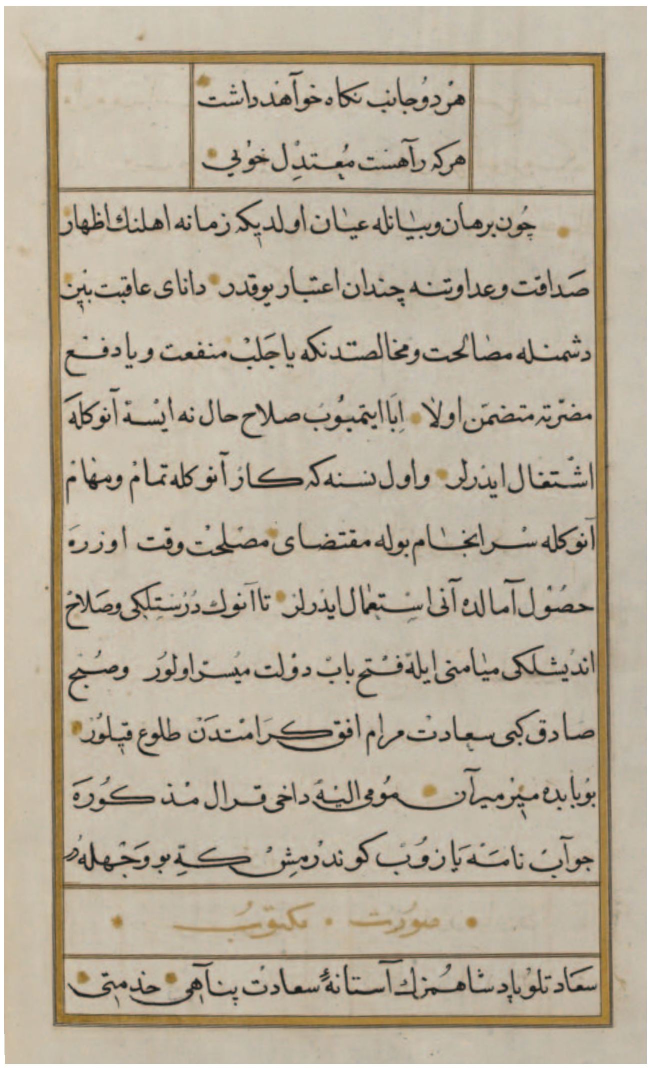
156a ol yüce âsitâneye cihet-i tehniyet içün nâme-i tazarru'-nümâmuz ile yarar ve be-nâm ilçilerümüze yol virmeğe ve emr alıvirmeğe sa'y ü ihsân idesiz. Tâ ki biz dahi ol ulu ve 'azametlü pâdişâhun sâ'ir kulları gibi kulı olub emrinden tecâvüz ider yirde olmayavuz" diyü şerh olunmış ve bir beğzâde bile göndermiş. Nâme-i mezbûr mûmâ-ileyh beğlerbeğiye vusûl bulub murâdları ne idüği ma'lûm oldukdan sonra erbâb-ı 'ukûl gerçi ki a'dâdan gufûl olmazlar lîkin şerâ'it-i müdârâyı dahi bi'l-külliyye nâ-mer'î komazlar ve külliyyen anlarun musâdakatından rişte-i tama'ların kat' idüb anlarun muvâfakatından göz yummazlar. Ve dahi dostlarun da'vâ-yı mahabbetlerinde i'timâd-ı küllî câ'iz görmezler ve anlarun vefâsına müstazhir ve müstevsik olub 'ahdlerine i'timâd üzre binâ-yı umûrlarına bünyâd urmazlar.

"Araya kıl sığmayacak kadar (yakın) bir dostluğa gerek yoktur

Dostundan bir koku almayacak kadar düşmanlık sıfatı da hoş değildir

157a 156b

156b *Her iki tarafı da dikkate alacaktır*
Kimde mutedil bir ahlak varsa"

Çün burhân ü beyânla ʻayân oldı ki zemâne ehlinün izhâr-ı sadâkat ü ʻadâvetine çendân iʻtibâr yokdur. Dânâ-yı ʻâkıbet-bîn düşmenle musâlahat ü muhâlasatdan ki yâ celb-i menfaʻat veyâ defʻ-i mazarrata mutazammın ola ibâ' itmeyüb salâh-ı hâl ne ise anunla iştigâl iderler. Ve ol nesne ki kâr anunla temâm ve mehâmm anunla ser-encâm bula muktezâ-yı maslahat-ı vakt üzre husûl-i âmâlde anı istiʻmâl iderler. Tâ anun dürüstliği ve salâh-endîşliği meyâmini ile feth-i bâb-ı devlet müyesser olur. Ve subh-ı sâdık gibi saʻâdet-i merâm ufk-ı kerâmetden tulûʻ kılur. Bu bâbda mîr-i mîrân-ı mûmâ-ileyh dahi kıral-ı mezkûra cevâb-nâme yazub göndermiş ki bu vechledür:

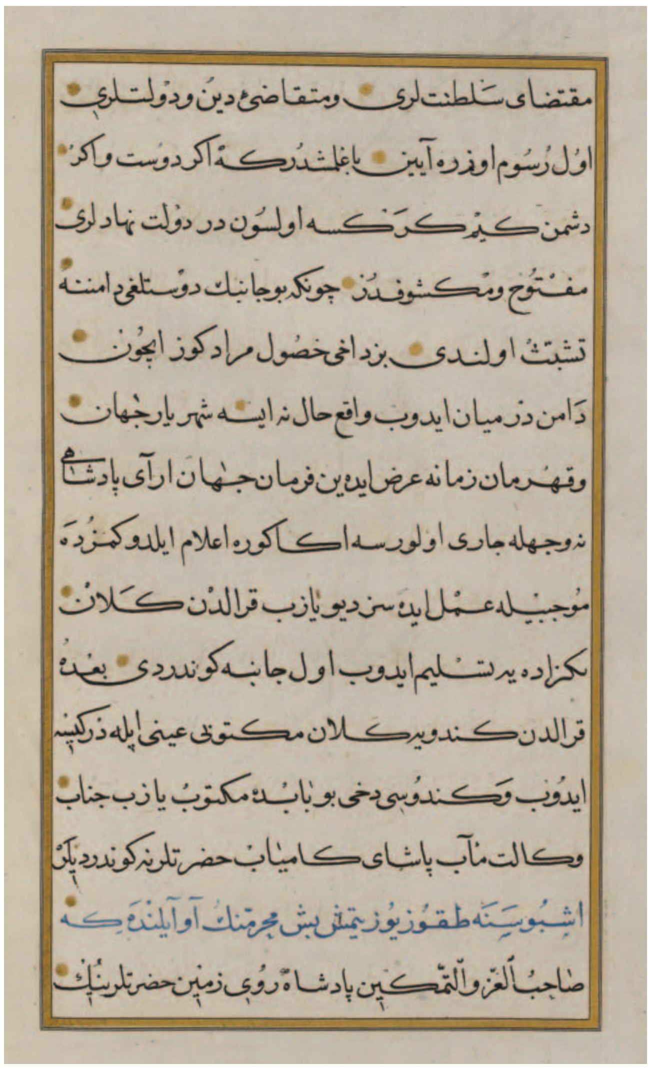
Sûret-i mektûb

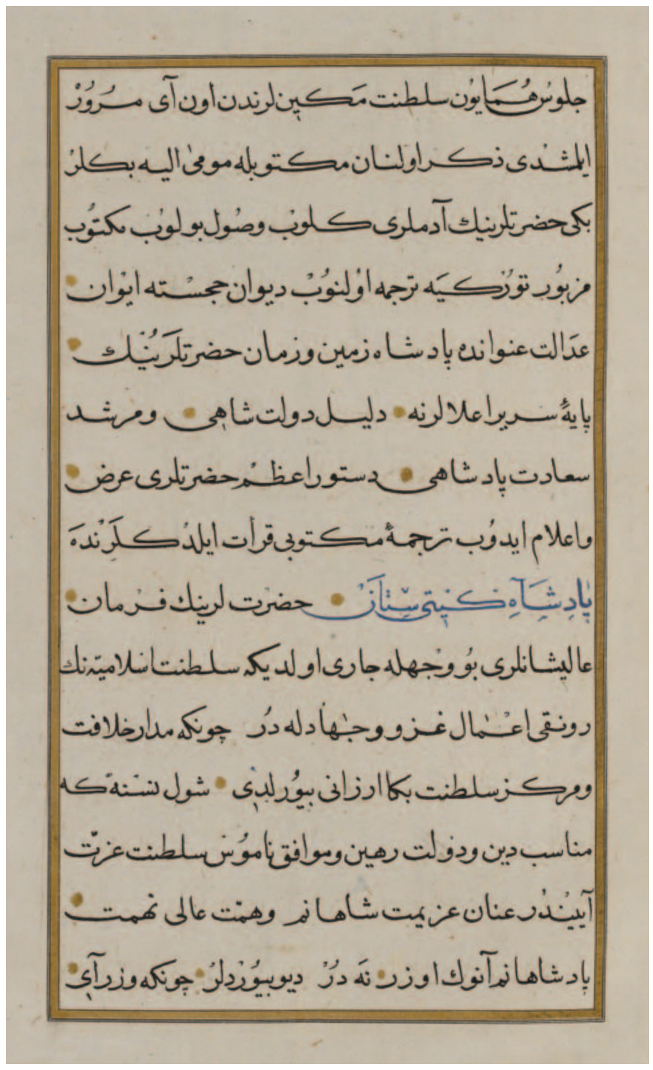
"Saʻâdetlü pâdişâhımuzun âsitâne-i saʻâdet-penâhı hidmeti ve

157a ve itâʻati hevâlarına heves iden kıral ve imperator hazretlerine iʻlâm olınur ki bir yarar beğzâdenüz yedinden bu cânibe mektûb-ı muvâlâtınuz vârid olub pâdişâh-ı sâhib-kırân *eʻazza'llâhu şânehû* hazretlerinün dergâh-ı muʻallâ ve bârgâh-ı aʻlâlarına ʻözr eylemeğe ve cülûs-ı taht-ı hümâyûnları mübârekliğine tehniye-nâmeler göndermeğe serhaddimüzden yol virmeğe ve bu maʻnâyı ol ulu dergâha ʻarz idüb izn-i şerîf ʻinâyet olunmasına ʻarz itmeğe ve biʼl-cümle dostluk husûsına baʻz-ı murâdât bildürmişsiz. Her ne kim dinilmiş ise biʼt-temâm maʻlûmımuz oldı. İmdi kırallığınuza rûşen ola ki havâlî-i hudûd-ı serhad satvet-i kâhire-i pâdişâhî birle bir vechle mesdûddur ki nefʻ ü zarr hayr u şerr her ne hâdise olsa anı bârgâh-ı sâhib-kırâna ʻarz itmeyince ve dergâh-ı saʻâdet-aşiyâna bildürmeyince redde ve kabûle hiçbir nesneye kâdir değilüm. Lîkin pâdişâh-ı ʻâlem-penâh hazretlerinün

158a 157b

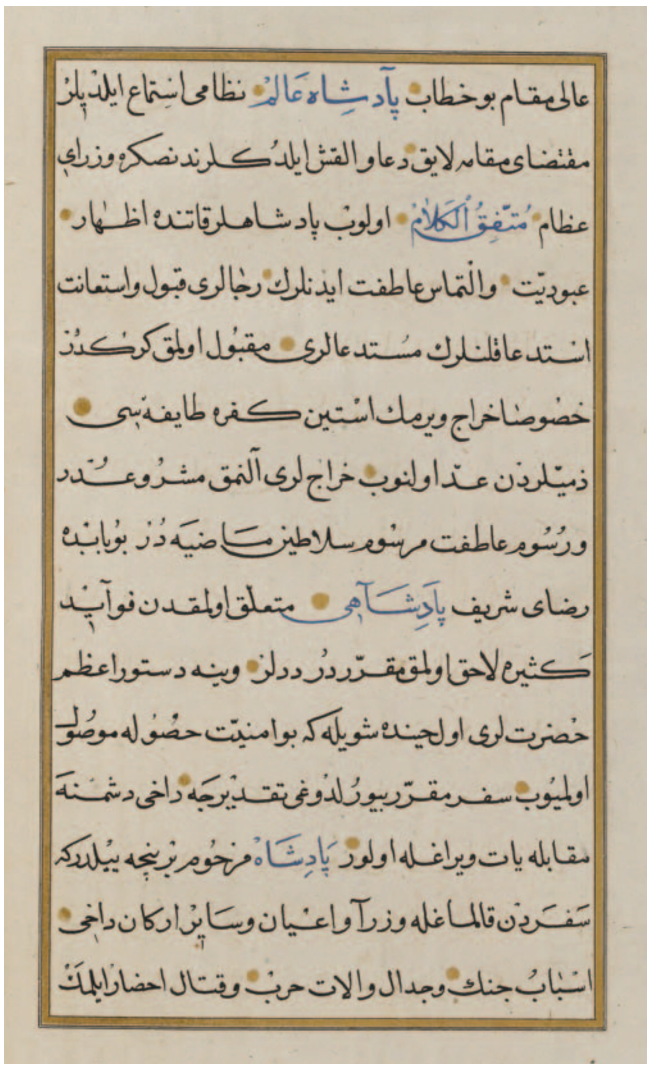

157b muktezâ-yı saltanatları ve mütekâzî-i dîn ü devletleri ol rüsûm üzre âyîn bağlamışdur ki eğer dost ve eğer düşmen kim gerekse olsun der-i devlet-nihâdları meftûh ve mekşûfdur. Çünki bu cânibün dostlığı dâmenine teşebbüs olundı biz dahi husûl-i murâdınuz içün dâmen der-miyân idüb vâki' hâl ne ise şehriyâr-ı cihân ve kahramân-ı zemâna 'arz ideyin. Fermân-ı cihân-ârâ-yı pâdişâhî ne vechle cârî olursa ana göre i'lâm eyledüğimüzde mûcibiyle 'amel idesiz" diyü yazub kıraldan gelen beğzâdeye teslîm idüb ol cânibe gönderdi. Ba'dehû kıraldan kendüye gelen mektûbı 'aynı ile der-kîse idüb ve kendüsi dahi bu bâbda mektûb yazub cenâb-ı vekâlet-me'âb paşa-yı kâm-yâb hazretlerine gönderdiler. İşbu sene dokuz yüz yetmiş beş Muharrem'inün evâ'ilinde ki sâhibü'l-'izz ve't-temkîn pâdişâh-ı rûy-ı zemîn hazretlerinün

158a cülûs-ı hümâyûn-ı saltanat-mekînlerinden on ay mürûr eylemişdi zikr olınan mektûbla mûmâ-ileyh beğlerbeği hazretlerinün âdemleri gelüb vusûl bulub mektûb-ı mezbûr Türkî'ye terceme olınub dîvân-ı huceste-eyvân-ı 'adâlet-'unvânda pâdişâh-ı zemîn ü zemân hazretlerinün pâye-i serîr-i a'lâlarına delîl-i devlet-i şâhî ve mürşid-i sa'âdet-i pâdişâhî düstûr-ı a'zam hazretleri 'arz u i'lâm idüb terceme-i mektûbı kırâ'et eyledüklerinde pâdişâh-ı gîtî-sitân hazretlerinün fermân-ı 'âlî-şânları bu vechle cârî oldı ki, "Saltanat-ı İslâmiyye'nün revnakı a'mâl-ı gazv ü cihâdladur. Çünki medâr-ı hilâfet ve merkez-i saltanat bana erzânî buyurıldı şol nesne ki münâsib-i dîn ü devlet-rehîn ve muvâfık-ı nâmûs-ı saltanat-ı 'izzet-âyîndür 'inân-ı 'azîmet-i şâhânem ve himmet-i 'âlî-nehmet-i pâdişâhânem anun üzerinedür" diyü buyurdılar. Çünki vüzerâ-i

159a 158b

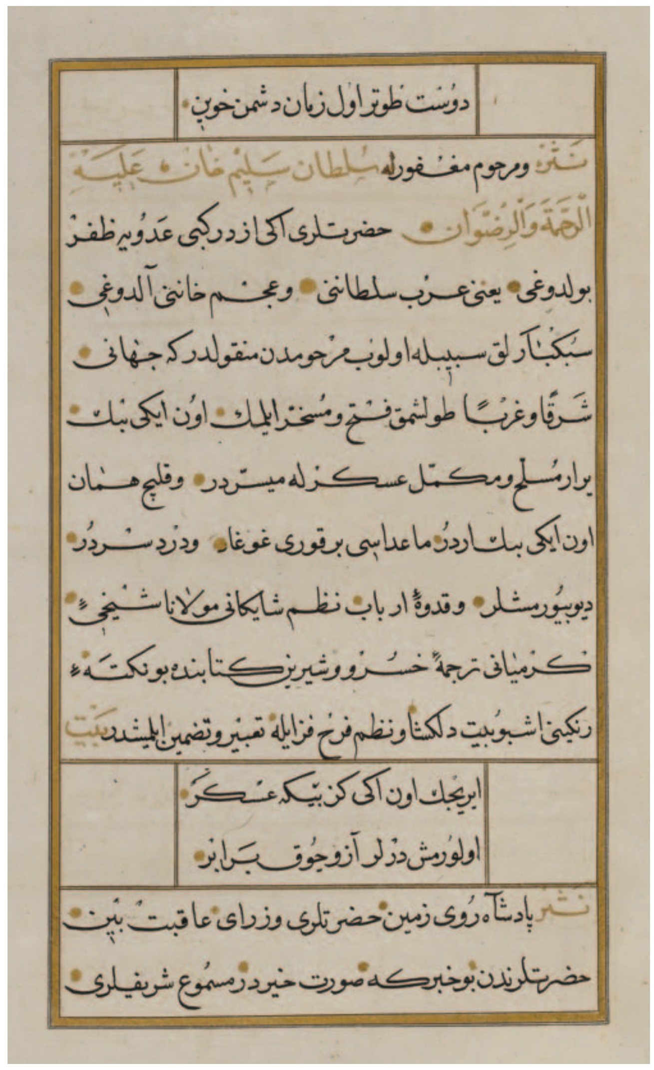
158b ʻâlî-makām bu hitâb-ı pâdişâh-ı ʻâlem-nizâmı istimâʻ eylediler muktezâ-yı makāma lâyık duʻâ vü alkış eyledüklerinden sonra vüzerâ-i ʻizâm müttefikü'l-kelâm olub, "Pâdişâhlar katında izhâr-ı ʻubudiyyet ve iltimâs-ı ʻâtıfet idenlerün recâları kabûl ve istiʻânet-i istidʻâ kılanlarun müstedʻâları makbûl olmak gerekdür. Husûsâ harâc virmek isteyen kefere tâ'ifesi zimmîlerden ʻadd olınub harâcları alınmak meşrûʻdur ve rüsûm-ı ʻâtıfetmersûm-ı selâtîn-i mâziyyedür. Bu bâbda rızâ-yı şerîf-i pâdişâhî müteʻallık olmakdan fevâ'id-i kesîre lâhık olmak mukarrerdür" didiler. Ve yine düstûr-ı aʻzam hazretleri ol hînde, "Şöyle ki bu emniyyet husûle mevsûl olmayub sefer mukarrer buyurıldığı takdîrce dahi düşmene mukābele yat u yarağla olur. Pâdişâh-ı merhûm bir niçe yıldur ki seferden kalmağla ve vüzerâ vü aʻyân ve sâ'ir erkân dahi esbâb-ı ceng ü cidâl ve âlât-ı harb u kıtâl ihzâr eylemek

159a bâbında ihmâl eyleyüb mukayyed olmamışlardur. Hâliyâ eğer ʻasker yarağında ve eğer kılâʻ yarağında küllî kusûr ve noksân vardur. Cümleden bârût-ı siyâh ki andan mühimm yarak yokdur eğer hisâr döğmekde ve eğer uğraş olmakda her vechle lâzım ve lâ-büddür. Şöyle ki sefer ola fe-lâ-ekall yigirmi bin kantar bârût bile hâzır olmak vâcibdür. Andan eksük olsa hasb-i merâm üzre itmâm-ı mesâlih olmak mümkin değildür. Ve bi'l-fi'l ʻâmme-i memâlik-i mahrûse yoklansa iki bin kantar bârût-ı siyâh hâzır bulınmak ancak müyesserdür. Yalnız bu emrün husûli içün her ne kadar saʻy olınsa üç yıl mütevâliyen bâʻis-i taʻvîk olduğı mukarrerdür. Sâ'ir yarak yasak dahi bu nesâk üzre tahsîl ü tekmîl olunmak haylice emr-i ʻasîrdür. Ve saʻâdetle henüz cülûs-ı şerîf buyurılub bu kadar bahşiş virilmişdür ve terakkîler olmışdur. Bu sebeble hızâne-i ʻâmire tedennî bulmışdur. Ve ʻasker

160a 159b

159b hod kemâl mertebede çokdur. Mevâcibleri kesretine ve sâ'ir masârif vefretine hadd ü pâyân yokdur. Sefer olduğı takdîrce yine küllî harc lâzım olub ve kul tâ'ifesine bahşiş virmek îcâb idüb bu kadar halkı in‘âm ü ihsânla râzî vü şâkir kılmak emr-i ‘azîmdür. Ne hazînede vüs‘at vardur ve ne ‘asker halkında kanâ‘at vardur. Bu bendeleri ki niçe def‘a serdârlık hidmetiyle sefer eyleyüb ‘asker halkınun keyfiyyet-i hâllerine ol seferlerde vukūf-ı küllî kesb idüb ahvâllerine ve fakīrlıklarına ıttılâ‘-ı tâmla muttali‘ olub dururam. Bir gün olmazdı ki tahsîl-i ‘alîk içün çadır önine gelüb takāzâ ve su'âl eylemeyelerdi. ‘Asker oldur ki serhad içinde bârî dört beş günlük zâd ü zevâdeleri tedârükine kādir olub âhara muhtâc olmayalar. Ol ‘asker ki aç ve zelîl olub mahall-i ihtiyâcda her birisi gelüb takāzâ vü tecâvüz ve itâle-i lisân eyledükleri takdîrce âhardan ‘adûyla duruşmak ve düşmenle buluşmak hâcet değildür."

Mısrâ‘:

160a Dost dutar ol zemân düşmen hûyın

Nesr: Ve merhûm mağfûrun-leh Sultân Selîm Hân *‘aleyhi'r-rahmeti ve'r-rıdvân* hazretleri iki ejder gibi ‘adûya zafer bulduğı ya‘nî ‘Arab sultânı ve ‘Acem hânını alduğı sebük-bârlık sebebiyle olub merhûmdan menküldür ki, "Cihânı şarkan ve garben dolaşmak feth ü musahhar eylemek on iki bin yarar müsellah ve mükemmel ‘askerle müyesserdür. Ve kılıç hemân on iki bin erdür mâ‘adâsı bir kurı gavgâ ve derd-i serdür" diyü buyurmışlar. Ve kıdve-i erbâb-ı nazm-ı şâygânî Mevlânâ Şeyhî-i Germiyânî *Terceme-i Husrev ü Şîrîn* kitâbında nükte-i rengîni işbu beyt-i dil-güşâ ve nazm-ı ferah-fezâyla ta‘bîr ve tazmîn eylemişdür:

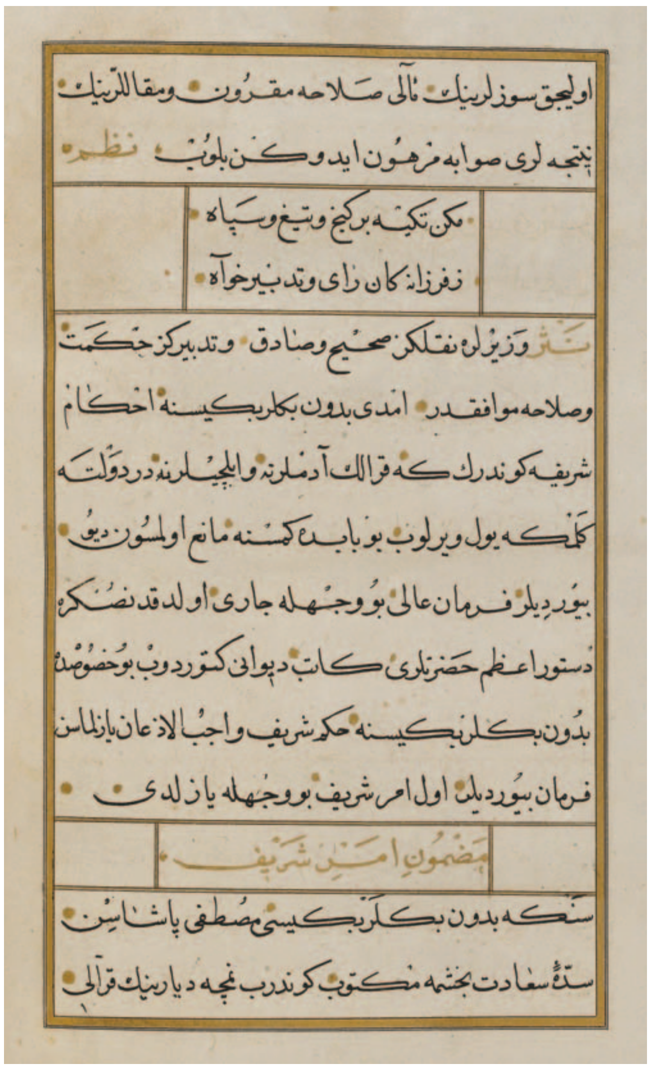
Beyt:

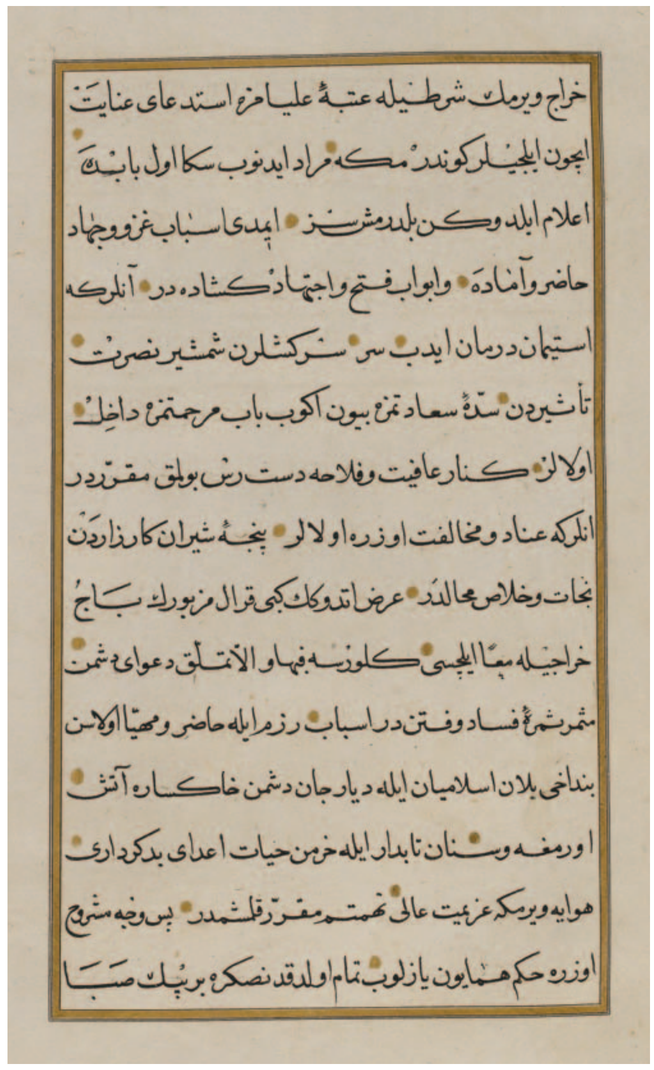
İricek on iki kez bine ‘asker
Olurmış dirler az u çok berâber

Nesr: Pâdişâh-ı rûy-ı zemîn hazretleri vüzerâ-i ‘âkıbet-bîn hazretlerinden bu haber ki sûret-i hayrdur mesmû‘-ı şerîfleri

161a 160b

160b olıcak sözlerinün me'âli salâha makrûn ve makâllerinün netîceleri savâba merhûn idüğin bilüb,

Nazm:

"Hazineye kılıca ve orduya güvenme
Bilgelerden görüş ve tedbir iste"

Nesr: "Vezîrlere naklinüz sahîh u sâdık ve tedbîrinüz hikmet ü salâha muvâfıkdur. İmdi Budun beğlerbeğisine ahkâm-ı şerîfe gönderün ki kıralun âdemlerine ve ilçilerine der-i devlete gelmeğe yol virilüb bu bâbda kimesne mâni' olmasun" diyü buyurdılar. Fermân-ı 'âlî bu vechle cârî oldukdan sonra düstûr-ı a'zam hazretleri kâtib-i dîvânı getürdüb bu husûsda Budun beğlerbeğisine hükm-i şerîf-i vâcibü'l-iz'ân yazılmasın fermân buyurdılar. Ol emr-i şerîf bu vechle yazıldı:

Mazmûn-ı emr-i şerîf

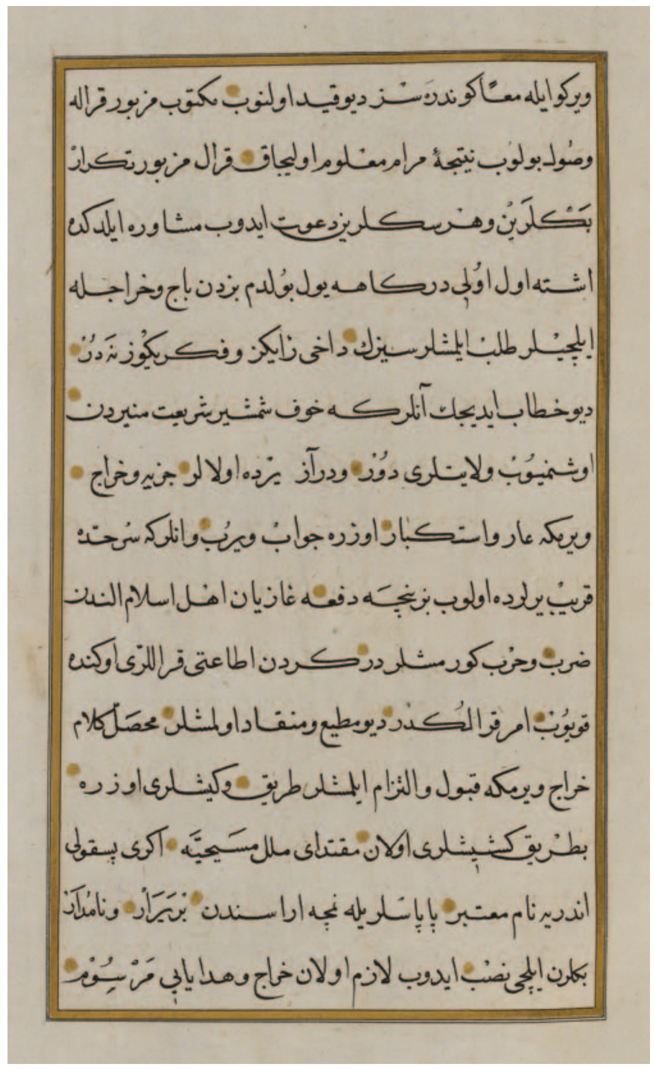
"Sen ki Budun beğlerbeğisi Mustafâ Paşa'sın südde-i sa'âdet-bahşuma mektûb gönderüb Nemçe diyârınun kıralı

161a harâc virmek şartıyla 'atebe-i 'ulyâmuza istid'â-yı 'inâyet içün ilçiler göndermeğe murâd idinüb sana ol bâbda i'lâm eyledüğin bildürmişsiz. İmdi esbâb-ı gazv ü cihâd hâzır u âmâde ve ebvâb-ı feth ü ictihâd küşâdedür. Anlar ki istîmân-ı dermân idüb ser-i serkeşlerin şemşîr-i nusret-te'sîrden südde-i sa'âdetimüze boyun eğüb bâb-ı merhametimüze dâhil olalar kenâr-ı 'âfiyet ü felâha dest-res bulmak mukarrerdür. Anlar ki 'inâd ü muhâlefet üzre olalar pençe-i şîrân-ı kâr-zârdan necât ve halâs muhâldür. 'Arz itdüğün gibi kıral-ı mezbûrun bâc [u] harâcıyla ma'an ilçisi gelürse febihâ ve illâ temelluk-ı da'vâ-yı düşmen müsmir-i semere-i fesâd ü fitendür. Esbâb-ı rezm ile hâzır u müheyyâ olasın. Ben dahi yelân-ı İslâmiyân ile diyâr-ı cân-ı düşmen-i hâk-sâra âteş urmağa ve sinân-ı tâb-dâr ile harmen-i hayât-ı a'dâ-yı bed-kirdârı hevâya virmeğe 'azîmet-i 'âlî-nehmetüm mukarrer kılmışumdur." Pes vech-i meşrûh üzre hükm-i hümâyûn yazılub temâm oldukdan sonra bir peyk-i sabâ-

162a 161b

161b reftârla irsâl olundı. Zikr olınan emr-i şerîf-i şehriyârî hâfız-ı serhadd-i memâlik-i İslâm-şi'ârî Budun beğlerbeğisine vâsıl oldukda mûmâ-ileyh beğlerbeği hazretleri dahi derhâl kıral-ı mezbûra bir mektûb inşâ idüb gönderdi.

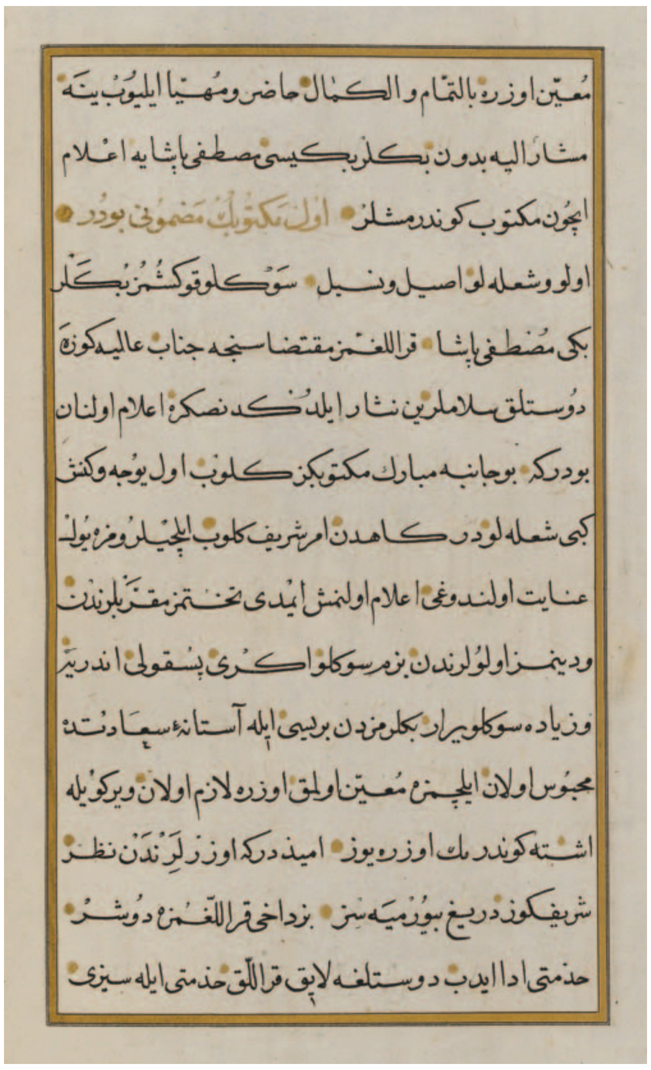
Ol mektûbun mazmûnı budur

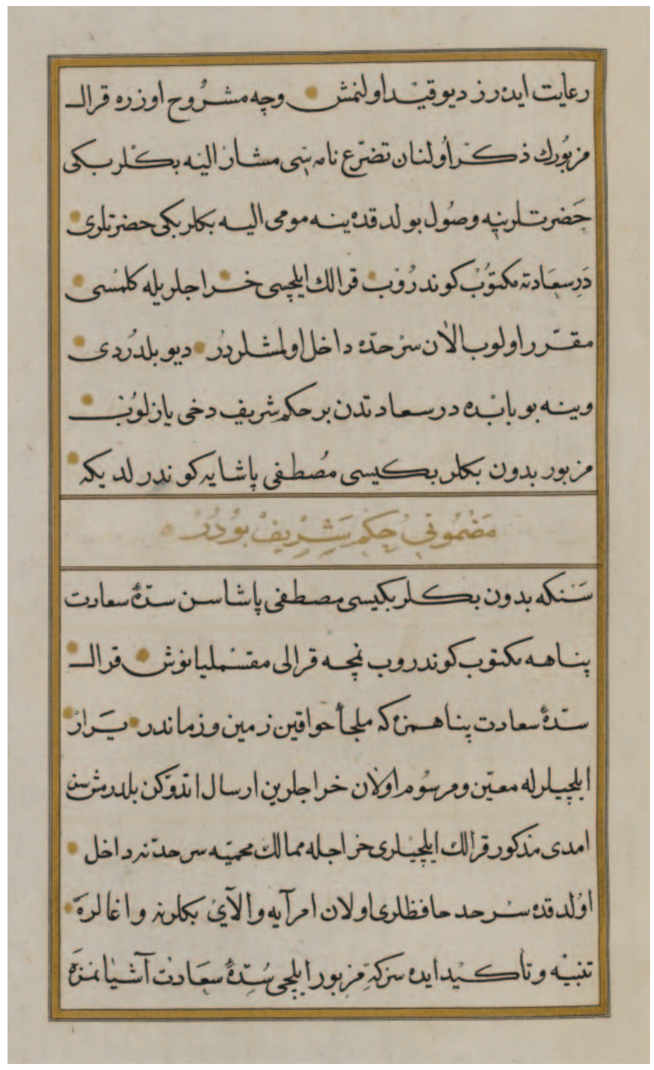
"Mesîhâ rüsûmınun mîr-i mezheb-penâhı ve ekālîm-i Nasârâ-yı çelîpâ-perestün emîr-i tâc-dâr u sâhib-i külâhı Nemçe ve Macar ve Alaman ve Hırvat ve Talyan memleketlerinün kıralı ve imperatoru Maksimilyanoş Kıral'un 'ilm-i rûşenlerine 'arz olınur ki bundan akdem bu cânibe vârid olan mektûbınuzda âsitâne-i sa'âdet-âşiyân kıbeline ilçilerünüze yol virmek bâbında olan istid'ânuz bârgâh-ı devlete 'arz olunmışdı. Hâliyâ bu bende üzerine fermân-ı şerîf-i pâdişâhî öyle nâzil oldı ki, 'Harâcla gelen ilçilere hüsn-i icâzet viresiz' diyü buyurılmış. İmdi kırallığınuza lâyık ve 'ahdinüze muvâfık ne ise ilçilerinüzi vâcib olan

162a virgü ile ma'an gönderesiz" diyü kayd olınub mektûb-ı mezbûr kırala vusûl bulub netîce-i merâm ma'lûm olıcak kıral-ı mezbûr tekrâr beğlerin ve herseklerin da'vet idüb müşâvere eyledükde, "İşte ol ulı dergâha yol buldum. Bizden bâc u harâcla ilçiler taleb eylemişler. Sizün dahi re'yinüz ve fikrinüz nedür?" diyü hitâb idicek anlar ki havf-ı şemşîr-i şerî'at-münîrden üşenmeyüb vilâyetleri dûr u dirâz yirde olalar cizye ve harâc virmeğe 'âr u istikbâr üzre cevâb virüb ve anlar ki serhadde karîb yirlerde olub bir niçe def'a gāziyân-ı ehl-i İslâm elinden darb u harb görmişlerdür gerden-i itâ'ati kıralları öninde koyub, "Emr kıralundur" diyü mutî' ve münkād olmışlar. Muhassal-ı kelâm harâc virmeğe kabûl ve iltizâm eylemişler. Tarîk ve kîşleri üzre batrik-i keşîşleri olan muktedâ-yı milel-i Mesîhiyye Eğri Piskolı Anderye nâm mu'teber papaslarıyla Nemçe arasından bir yarar ve nâm-dâr beğlerin ilçi nasb idüb lâzım olan harâc ve hedâyâyı mersûm-ı

163a 162b

162b mu'ayyen üzre bi't-temâm ve'l-kemâl hâzır u müheyyâ eyleyüb yine müşârün-ileyh Budun beğlerbeğisi Mustafâ Paşa'ya i'lâm içün mektûb göndermişler.

Ol mektûbun mazmûnı budur

"Ulu ve şu'lelü asîl ve nesîl sevgilü konşumuz Beğlerbeği Mustafâ Paşa! Kırallığımuz muktezâsınca cenâb-ı 'âliyenüze dostluk selâmların nisâr eyledükden sonra i'lâm olınan budur ki bu cânibe mübârek mektûbınuz gelüb ol yüce ve güneş gibi şu'lelü dergâhdan emr-i şerîf gelüb ilçilerümüze yol 'inâyet olunduğı i'lâm olunmış. İmdi tahtımuz mukarreblerinden ve dînimüz ulularından bizüm sevgilü Eğri Piskolı Anderye ve ziyâde sevgilü yarar beğlerimüzden birisi ile âsitâne-i sa'âdetde mahbûs olan ilçimüze mu'ayyen olmak üzre lâzım olan virgüyle işte göndermek üzreyüz. Ümîddür ki üzerlerinden nazar-ı şerîfinüz dirîg buyurmayasız. Biz dahi kırallığımuza düşer hidmeti edâ idüb dostlığa lâyık kırallık hidmeti ile sizi

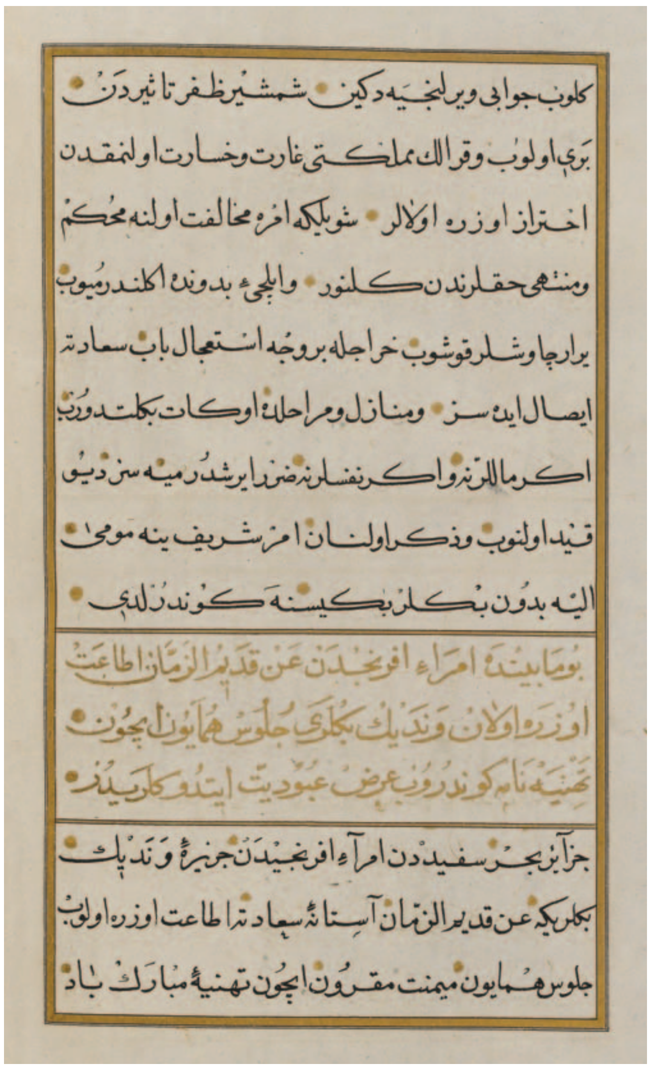
163a ri'âyet iderüz" diyü kayd olunmış. Vech-i meşruh üzre kıral-ı mezbûrun zikr olınan tazarru'-nâmesi müşârün-ileyh beğlerbeği hazretlerine vusûl buldukda yine mûmâ-ileyh beğlerbeği hazretleri der-sa'âdete mektûb gönderüb, "Kıralun ilçisi harâclarıyla gelmesi mukarrer olub el-ân serhadde dâhil olmışlardur" diyü bildürdi. Ve yine bu bâbda der-sa'âdetden bir hükm-i şerîf dahi yazılub mezbûr Budun beğlerbeğisi Mustafâ Paşa'ya gönderildi ki,

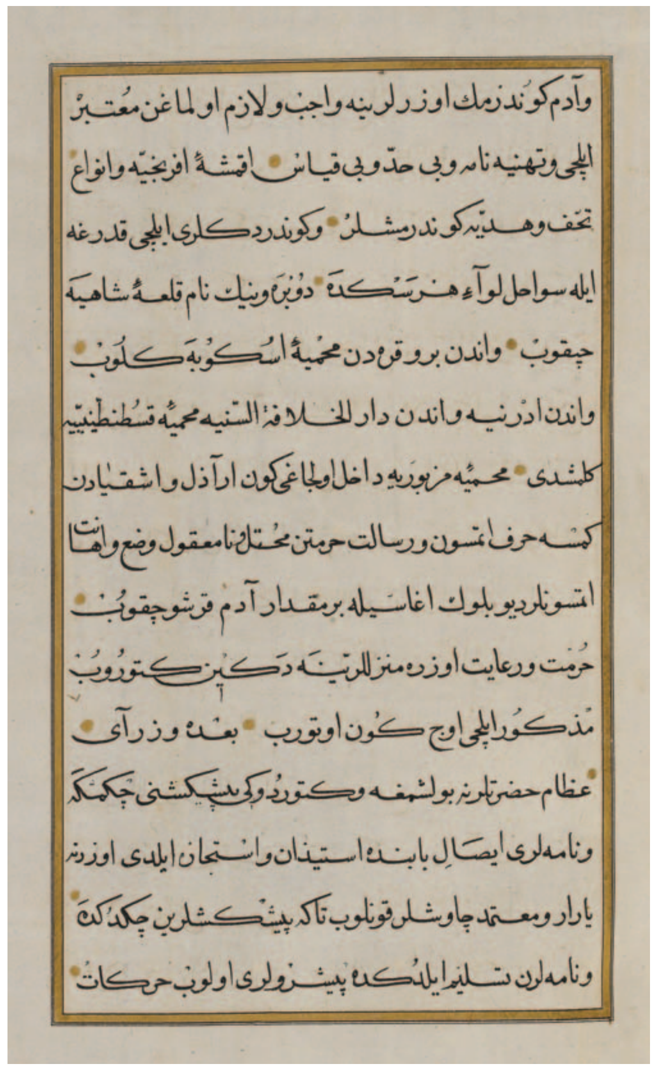
Mazmûn-ı hükm-i şerîf budur

"Sen ki Budun beğlerbeğisi Mustafâ Paşa'sın südde-i sa'âdet-penâha mektûb gönderüb Nemçe kıralı Maksimilyanoş Kıral südde-i sa'âdet-penâhımuza ki melce'-i havâkīn-ı zemîn ü zemândur yarar ilçilerle mu'ayyen ve mersûm olan harâcların irsâl itdüğin bildürmişsin. İmdi mezkûr kıralun ilçileri harâcla memâlik-i mahmiyye serhaddine dâhil oldukda serhad hâfızları olan ümerâya ve alay beğlerine ve ağalara tenbîh ü te'kîd idesiz ki mezbûr ilçi südde-i sa'âdet-âşiyânımuza

164a 163b

163b gelüb cevâbı virilinceye değin şemşîr-i zafer-te'sîrden berî olub ve kıralun memleketi gâret ü hasâret olunmakdan ihtirâz üzre olalar. Şöyle ki emre muhâlefet olına muhkem ve müntehî haklarından gelinür. Ve ilçiyi Budun'da eğlendirmeyüb yarar çavuşlar koşub harâcla ber-vech-i isti'câl bâb-ı sa'âdete îsâl idesiz ve menâzil ü merâhilde onat bekletdürüb eğer mâllarına ve eğer nefslerine zarar irişdürmeyesiz" diyü kayd olınub ve zikr olınan emr-i şerîf yine mûmâ-ileyh Budun beğlerbeğisine gönderildi.

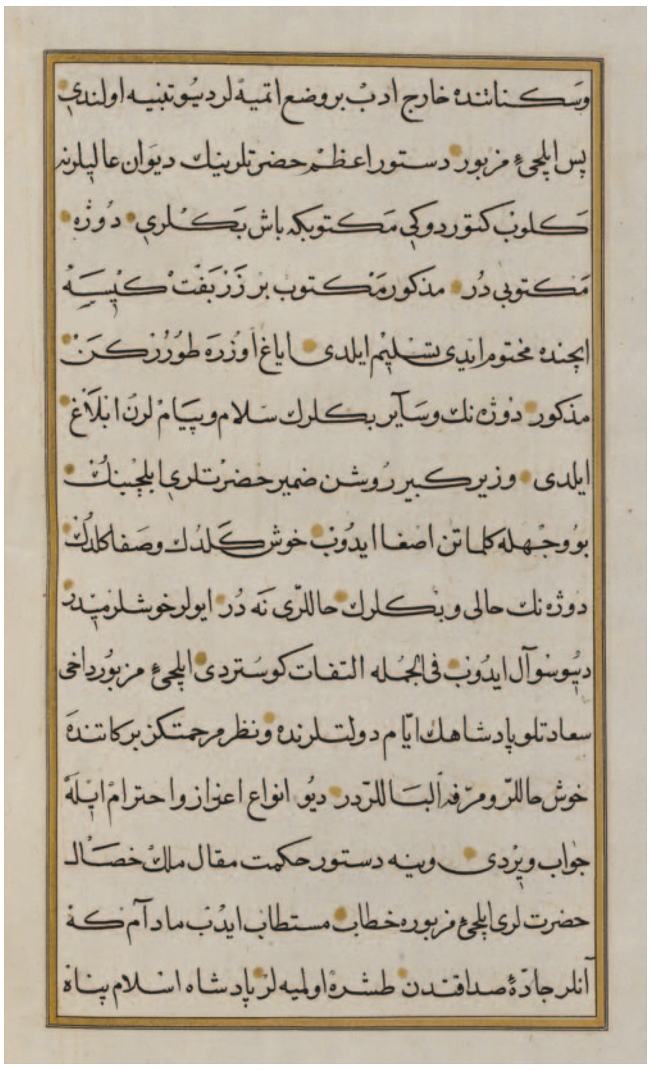
Bu mâ-beynde ümerâ-i Efrenc'den 'an-kadîmi'z-zemân itâ'at üzre olan Venedik beğleri cülûs-ı hümâyûn içün tehniye-nâme gönderüb 'arz-ı 'ubûdiyyet itdükleridür

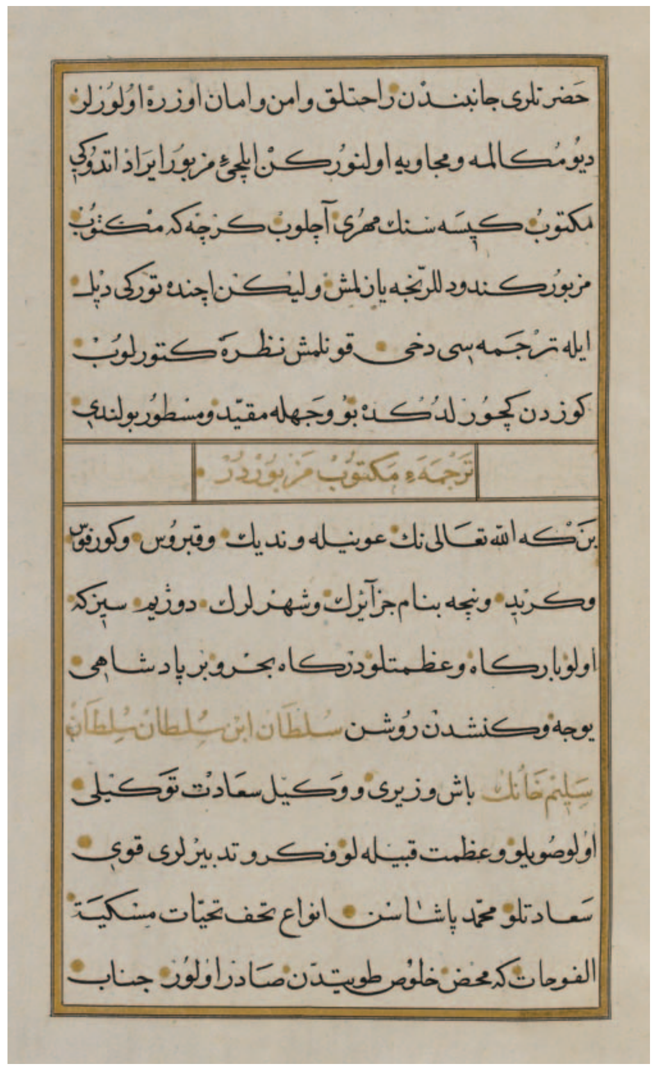
Cezâ'ir-i bahr-i Sefîd'den ümerâ'-i Efrencî'den cezîre-i Venedik beğleri ki 'an-kadîmi'z-zemân âsitâne-i sa'âdete itâ'at üzre olub cülûs-ı hümâyûn-ı meymenet-makrûn içün tehniye-i mübârek-bâd

164a ve âdem göndermek üzerlerine vâcib ve lâzım olmağın mu'teber ilçi ve tehniye-nâme ve bî-hadd ü bî-kıyâs akmişe-i Efrenciyye ve envâ'-i tuhaf ve hediyye göndermişler. Ve gönderdükleri ilçi kadırga ile sevâhil-i livâ-i Hersek'de Dubrevnik nâm kal'a-i şâhîye çıkub ve andan berü karadan mahmiyye-i Üsküb'e gelüb ve andan Edirne'ye ve andan dârü'l-hilâfeti's-seniyye mahmiyye-i Kostantiniyye'ye gelmişdi. Mahmiyye-i mezbûreye dâhil olacağı gün, "Erâzil ü eşkıyâdan kimse harf atmasun ve risâlet-i hürmetin muhtell ve nâ-ma'kūl vaz' ve ihânet itmesünler" diyü bölük ağasıyla bir mikdâr âdem karşu çıkub hürmet ve ri'âyet üzre menzillerine değin getürüb mezkûr ilçi üç gün oturub ba'dehû vüzerâ-i 'izâm hazretlerine buluşmağa ve getürdüği pîşkeşini çekmeğe ve nâmeleri îsâl bâbında istîzân ve isticâze eyledi. Üzerine yarar ve mu'temed çavuşlar konılub tâ ki pîşkeşlerin çekdükde ve nâmelerin teslîm eyledükde, "Pîşrevleri olub harekât

165a 164b

164b ve sekenâtında hâric-i edeb bir vaz‘ itmeyeler" diyü tenbîh olundı. Pes ilçi-i mezbûr düstûr-ı a‘zam hazretlerinün dîvân-ı ‘âlîlerine gelüb getürdüği mektûb ki baş beğleri doje mektûbıdur mezkûr mektûb bir zer-beft kîse içinde mahtûm idi teslîm eyledi. Ayağ üzre dururken mezkûr dojenün ve sâ’ir beğlerün selâm u peyâmların iblâğ eyledi. Vezîr-i kebîr-i rûşen-zamîr hazretleri ilçinün bu vechle kelimâtın ısgâ idüb, "Hoş geldün ve safâ geldün. Dojenün hâli ve beğlerün hâlleri nedür? Eyüler hoşlar mıdur?" diyü su’âl idüb fi'l-cümle iltifât gösterdi. İlçi-i mezbûr dahi, "Sa‘âdetlü pâdişâhun eyyâm-ı devletlerinde ve nazar-ı merhametinüz berekâtında hoş hâller ve müreffehü'l-bâllerdür" diyü envâ‘-i i‘zâz ü ihtirâm ile cevâb virdi. Ve yine düstûr-ı hikmet-makāl-i melek-hısâl hazretleri ilçi-i mezbûra hitâb-ı müstetâb idüb, "Mâdâm ki anlar câdde-i sadâkatden taşra olmayalar pâdişâh-ı İslâm-penâh

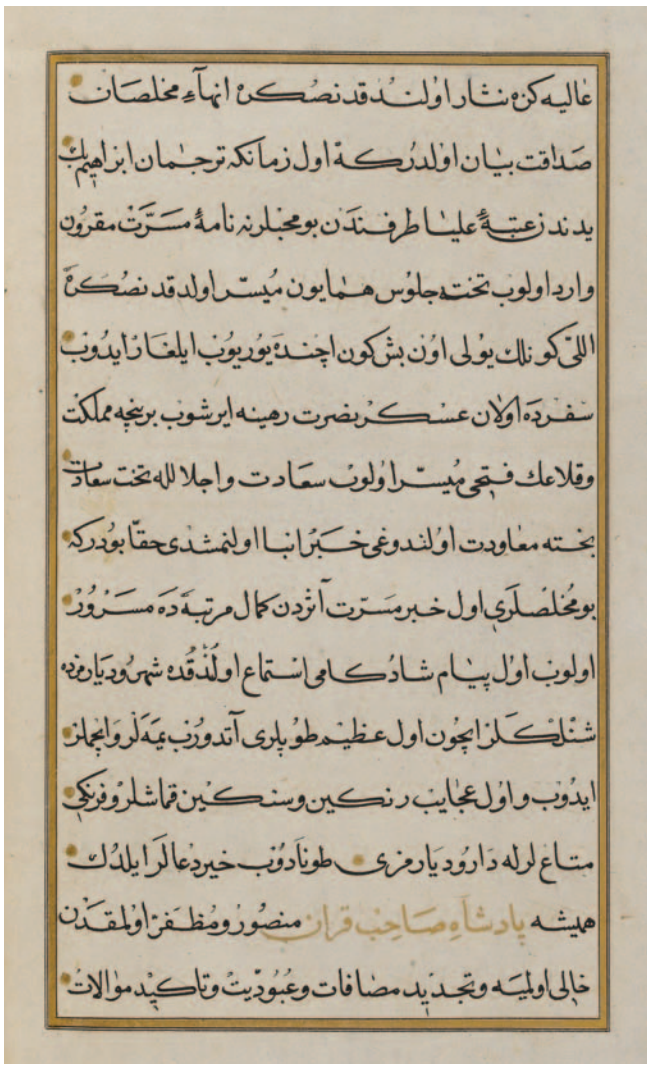
165a hazretleri cânibinden râhatlık ve emn ü emân üzre olurlar" diyü mükâleme ve mücâvebe olınurken ilçi-i mezbûr îrâd itdüği mektûb kîsesinün mühri açılub gerçi ki mektûb-ı mezbûr kendü dillerince yazılmış ve lîkin içinde Türkî dil ile tercemesi dahi konılmış nazara getürilüb gözden geçürildükde bu vechle mukayyed ve mastûr bulındı.

Terceme-i mektûb-ı mezbûrdur

"Ben ki Allâh te‘âlânun ‘avniyle Venedik ve Kıbrus ve Korfus ve Girid ve niçe be-nâm cezâ’irün ve şehirlerün Dojıyum! Siz ki ulu bârgâh ve ‘azametlü dergâh-ı bahr ü berr pâdişâhı yüce ve güneşden rûşen Sultân ibn Sultân Sultân Selîm Hân'un baş vezîri ve vekîl-i sa‘âdet-tevkîli ulu soylu ve ‘azamet kabîlelü fikr ü tedbîrleri kavî sa‘âdetlü Muhammed Paşa'sın! Envâ‘-i tuhaf-ı tahiyyât-ı miskiyyetü'l-fevehât ki mahz-ı hulûs-ı taviyyetden sâdır olur cenâb-ı

166a 165b

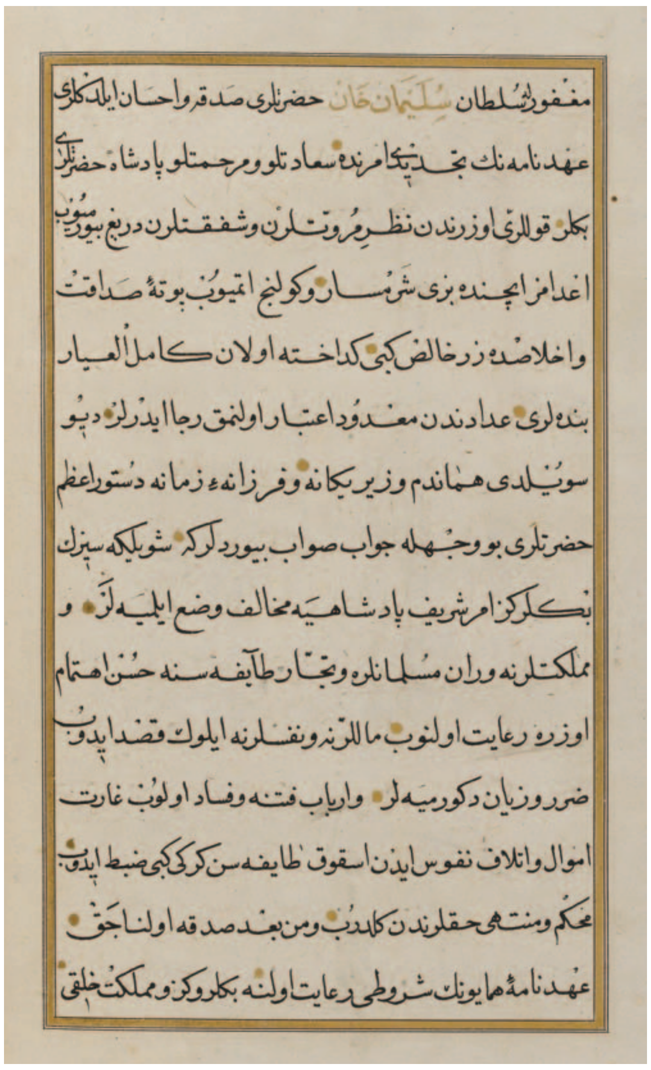

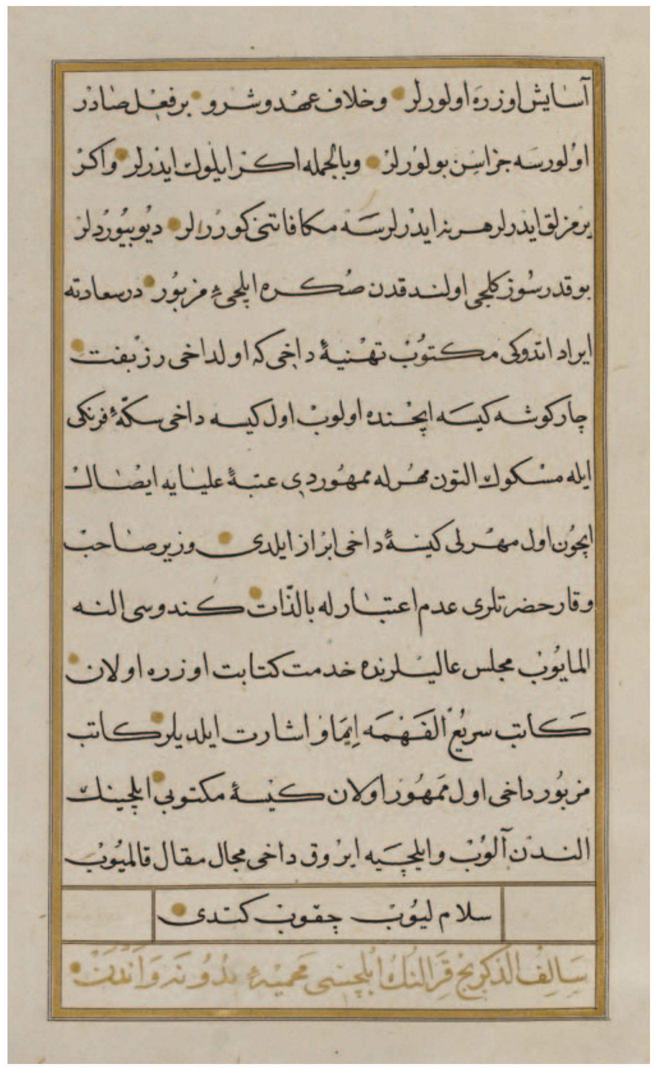
165b ‘âliyenüze nisâr olundukdan sonra inhâ-i muhlisân-ı sadâkat-beyân oldur ki ol zemân ki Tercemân İbrâhîm Beğ yedinden ‘atebe-i ‘ulyâ tarafından bu muhibleri-ne nâme-i meserret-makrûn vârid olub tahta cülûs-ı hümâyûn müyesser oldukdan sonra elli günlük yolı on beş gün içinde yüriyüb ılgar idüb seferde olan ‘asker-i nusret-rehîne irişüb bir niçe memleket ve kılâ‘un fet-hi müyesser olub sa‘âdet ü iclâlle taht-ı sa‘âdet-bahta mu‘âvenet olunduğı haber [ü] inbâ olunmışdı. Hakkā budur ki bu muhlisleri ol haber-i meserret-eserden kemâl mertebede mesrûr olub ol peyâm-ı şâd-kâmı istimâ‘ oldukda şehr ü diyârımuzda şenlikler içün ol ‘azîm toplar atdurub yemeler ve içmeler idüb ve ol ‘acâ’ib rengîn ü sengîn kumâşlar ve Frengî metâ‘larla dâr u diyârımuzı donadub hayr du‘âlar eyledük. Hemîşe pâdişâh-ı sâhib-kırân mansûr u muzaffer ol-makdan hâlî olmaya. Ve tecdîd-i musâfât u ‘ubûdiyyet ve te’kîd-i muvâlât-ı

166a sulh u salâhiyyet içün âdemimüz bendenüz tehniye-nâme ve pîşkeş ve tuhaf ve hedâyâyla âsitâne-i sa‘âdete irsâl olunmışdur. Ümîddür ki üzerinden nazar-ı ‘inâyetinüz dirîğ buyurmayub ve bizüm tarafımuz-dan her ne takrîr ve recâ iderse bizüm ısmarladuğımuz sahîh haberimüz bilüb ısgā buyurub i‘timâd olına" diyü kayd olunmış. Tercemesi beyâza çıkarılub bu vech üzre kırâ’et olınub ma‘lûm ve mefhûm oldukdan sonra yine müşîr-i milel ü millet düstûr-ı sâhib-fıtnat haz-retleri mezbûr ilçiye hitâb idüb, "İşte mektûbınuzun mazmûn-ı merkūmı ma‘lum oldı. Emmâ, 'İlçi bizüm tarafımuzdan ne takrîr iderse sahîh bizüm haberimüz-dür' diyü kayd olınan erkām-ı rumûz-irtisâm nedür?" diyü buyurdılar. Ol dem hemân mezbûr ilçi ayağ üzre durub du‘â vü alkış merâsimin edâ itdükden sonra bu vechle takrîr eyledi ki, "Müddet-i medîdedür ki bizüm beğlerimüz bu ‘atebe-i ‘aliyyenün sadâkat üzre ben-deleridür. Hidmetlerinde taksîr ve ‘ahd-i sulh u salâhı tebdîl ü tagyîr eylemezler. Merhûm

167a 166b

166b [ve] mağfûrun-leh Sultân Süleymân Hân hazretleri sadaka vü ihsân eyledükleri ʻahd-nâmenün tecdîdi emrinde saʻâdetlü ve merhametlü pâdişâh hazretleri beğler kulları üzerinden nazar-ı mürüvvetlerin ve şefekatlerin dirîğ buyurmayub aʻdâ'muz içinde bizi şerm-sâr ve gülünc itmeyüb pûte-i sadâkat ü ihlâsda zer-i hâlis gibi güdâhte olan kâmilü'l-ʻayâr bendeleri ʻidâdından maʻdûd iʻtibâr olunmak recâ iderler" diyü söyledi. Hemân-dem vezîr-i yegâne ve ferzâne-i zemâne düstûr-ı aʻzam hazretleri bu vechle cevâb-ı savâb buyurdılar ki, "Şöyle ki sizün beğlerinüz emr-i şerîf-i pâdişâhîye muhâlif vazʻ eylemeyeler ve memleketlerine varan müslimânlara ve tüccâr tâ'ifesine hüsn-i ihtimâm üzre riʻâyet olınub mâllarına ve nefslerine eyülük kasd idüb zarar u ziyân değürmeyeler ve erbâb-ı fitne vü fesâd olub gāret-i emvâl ve itlâf-ı nüfûs iden Uskok tâ'ifesin gereği gibi zabt idüb muhkem ve müntehî haklarından geldürüb ve min-baʻd sadaka olınacak ʻahd-nâme-i hümâyûnun şurûtı riʻâyet olına beğlerünüz ve memleket halkı

167a âsâyiş üzre olurlar. Ve hilâf-ı ʻahd ü şurû[t] bir fiʻl sâdır olursa cezâsın bulurlar. Ve bi'l-cümle eğer eyülük iderler ve eğer yaramazlık iderler her ne iderlerse mükâfatını görürler" diyü buyurdılar. Bu kadar söz keleci olundukdan sonra ilçi-i mezbûr der-saʻâdete îrâd itdüği mektûb-ı tehniyeyi dahi ki ol dahi zer-beft çâr-kûşe kîse içinde olub ol kîse dahi sikke-i Frengî ile meskûk altun mühürle memhûrdı ʻatebe-i ʻulyâya îsâl içün ol mühürli kîseyi dahi ibrâz eyledi. Vezîr-i sâhib-vakār hazretleri ʻadem-i iʻtibârla bi'z-zât kendüsi eline almayub meclis-i ʻâlîlerinde hidmet-i kitâbet üzre olan kâtib-i serîʻü'l-fehme îmâ vü işâret eylediler. Kâtib-i mezbûr dahi ol memhûr olan kîse-i mektûbı ilçinün elinden alub ve ilçiye ayruk daha mecâl-i makāl kalmayub selâmlayub çıkub gitdi.

Sâlifü'z-zikr Beç kıralının ilçisi mahmiyye-i Budun'a ve andan

168a 167b

167b **dârü'l-hilâfet mahrûse-i İstanbul'a geldüğidür**

Vaktâ ki Budun beğlerbeğisi Mustafâ Paşa hazretleri, "Kıralun ilçisi serhadde geldi" diyü der-sa'âdete bildürmeğin, "Eğlemeyüb ta'cîl der-i devlete gönderesin" diyü fermân-ı şerîf irsâl olunmışdı. Fermân-ı şerîf varub vusûl buldukda ilçiler dahi ol zemânda mahmiyye-i Budun'a gelmişlerdi. Mezbûr ilçi mahmiyye-i Budun'a dâhil oldukda üç yüz nefer mikdârı kimesne boyunlarında altun zencîr ve kırk 'aded 'arabaları vardı ki her 'arabayı on ikişer bârgîr çekerdi. Vâfir âdem ve hayl ü haşem ile bu vechle zîb ü zînetle mahmiyye-i Budun'a dâhil olmışlardı. Budun'da kondurub mûmâ-ileyh beğlerbeği kemâl-i ri'âyet ile vezâ'if-i ziyâfetlerinde kemâ-yenbagī mer'î oldukdan sonra mezkûr ilçi baş kethudâsın koşub ve Budun çavuşlarından ve gönüllü ve erbâb-ı tîmârdan kadr-ı kifâyetce âdemler koşılub ve mahmiyye-i Budun'dan tâ mahrûse-i Kostantiniyye'ye dârü'l-hilâfeti's-seniyye[ye]

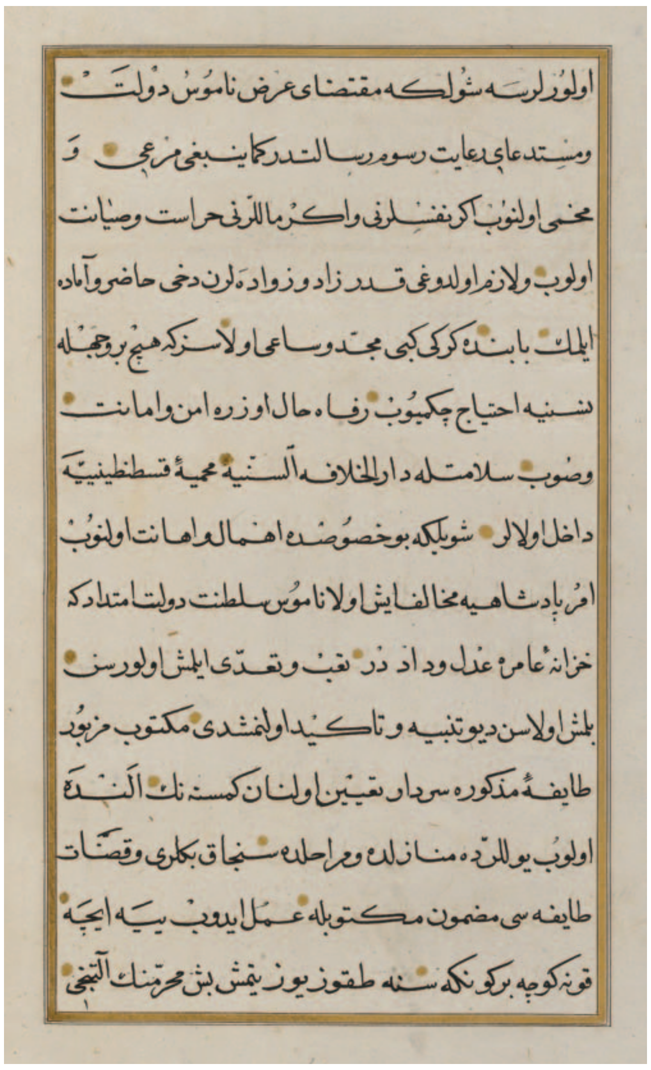
168a değin yol üzerinde olan sancakbeğlerine ve voyvodalarına ve kadı efendilere ve nâ'iblerine ve bi'l-cümle ehl-i hükm olan kimesnelere mektûb-ı şerîf virüb bu vechle sipâriş buyurmışlar ki zikr olınur:

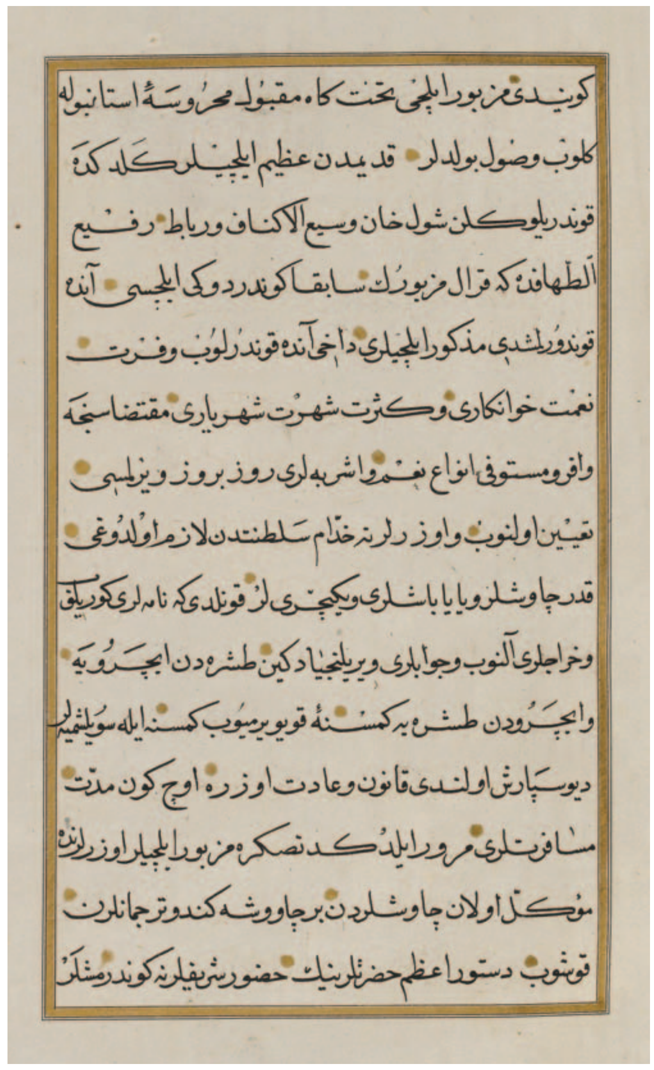
Ol mektûb-ı şerîfün mazmûnıdur

"'Âmme-i Nasârâ'nun imperatoru ve Macar ve Nemçe kıralı Maksimilyanoş Kıral bir niçe def'adur der-sa'âdete darâ'at-nâmeler gönderüb cizye virmeğe mültezim olub ve der-sa'âdete ilçi gönderüb istid'â-yı 'inâyet-i 'azîme ve isti'fâ-yı cerâ'im-i 'amîme eylemeğin 'avâtıf-ı 'aliyye-i şâhâne ve levâtıf-ı seniyye-i pâdişâhâne vücûd ve zuhûr buyurılub istid'âları kabûl ve müdde'âları minassa-i icâbete mevsûl olub ilçileri âsitâne-i sa'âdete vusûl bulmağa yol virilmesi bâbında bu bendeye fermân-ı 'âlî-şân vârid olmağın mezkûr kıralun ilçileri Budun'a gelüb ve mezkûr ilçilere kethudâmuz ve bir niçe çavuş ve serhad huddâmından kadr-ı kifâyetce âdemler koşılub der-sa'âdete irsâl olunmışlardur. Her kankı sancağa ve kadılığına dâhil

169a 168b

168b olurlarsa şol ki muktezâ-yı ʻırz-ı nâmûs-ı devlet ve müstedʻâ-yı riʻâyet-i rüsûm-ı risâletdür kemâ-yenbagī merʻî ve mahmî olınub eğer nefslerini ve eğer mâllarını hırâset ü sıyânet olub ve lâzım olduğı kadar zâd ü zevâdelerin dahi hâzır u âmâde eylemek bâbında gereği gibi mücidd ü sâʻî olasız ki hiçbir vechle nesneye ihtiyâc çekmeyüb refâh-ı hâl üzre emn ü emânet ve savb-ı selâmetle dârü'l-hilâfeti's-seniyye mahmiyye-i Kostantiniyye'ye dâhil olalar. Şöyle ki bu husûsda ihmâl ve ihânet olınub emr-i pâdişâhîye muhâlif iş ola nâmûs-ı saltanat-ı devlet-imtidâd ki hızâne-i ʻâmire-i ʻadl ü dâddur taʻb ü teʻaddî eylemiş olursın bilmiş olasın" diyü tenbîh ü te'kîd olunmışdı. Mektûb-ı mezbûr tâ'ife-i mezkûra serdâr taʻyîn olınan kimesnenün elinde olub yollarda menâzilde ve merâhilde sancakbeğleri ve kuzât tâ'ifesi mazmûn-ı mektûbla ʻamel idüb yiye içe kona göçe bir gün ki sene dokuz yüz yetmiş beş Muharrem'inün altıncı

169a güniydi mezkûr ilçi tahtgâh-ı makbûl mahrûse-i İstanbul'a gelüb vusûl buldılar. Kadîmden ʻazîm ilçiler geldükde kondurılugelen şol hân-ı vasîʻü'l-eknâf ve ribât-ı refîʻü't-tahâf ki kıral-ı mezbûrun sâbıkā gönderdüği ilçisi anda kondurılmışdı mezkûr ilçileri dahi anda kondurılub vefret-i niʻmet-i hân-kârî ve kesret-i şöhret-i şehriyârî muktezâsınca vâfir ve müstevfâ envâʻ-i niʻam ü eşribeleri rûz-be-rûz virilmesi taʻyîn olınub ve üzerlerine huddâm-ı saltanatdan lâzım olduğı kadar çavuşlar ve yayabaşıları ve yeniçeriler konıldı ki, "Nâmeleri görilüb ve harâcları alınub ve cevâbları virilinceye değin taşradan içerüye ve içerüden taşraya kimesneyi koyuvirmeyüb kimesne ile söyleşmeyeler" diyü sipâriş olundı. Kānûn ve ʻâdet üzre üç gün müddet-i müsâferetleri mürûr eyledükden sonra mezbûr ilçiler üzerlerinde mü'ekkil olan çavuşlardan bir çavuşa kendü tercemânların koşub düstûr-ı aʻzam hazretlerinün huzûr-ı şerîflerine göndermişler

170a 169b

169b ve dimişler ki, "Serhaddimüz havf-ı şemşîr-i gāziyândan muzayâka vü ıztırâb üzredür. Ve kıralımuz bizi dergâh-ı ʿâlîye gönderdüği zemânda ol vechle ısmarlamışdur ki, 'İstidʿâ-yı ʿinâyet-i pâdişâhî ve irticâ-i ʿâtıfet-i şâhenşâhî husûsında her ne mertebe dikkat ü ikdâm ve cidd ü ihtimâm idebilürsenüz idesiz. Ve bi'l-cümle makdûrınuz masrûf ve mechûdınuz maʿtûf kılub ol ulu bârgâh-ı gerdûn-iştibâh ki mânend-i âfitâb-ı ʿâlem-tâb kemâl-i istiğnâ vü istiʿlâ üzredür zerrât-ı hâk-sâr gibi gâh-be-gâh şuʿâʿ-ı şems-i ʿâtıfet-i şâhânîden irtifâʿ recâsına kendünüzi izhâr idüb hevâ-yı recâ ile fezâ-yı darâʿatda galtân u devân üzre olub husûl-i merâm bâbında gereği gibi kûşiş-i kelâm eyleyesiz' diyü buyurmışdur. *El-me'mûru maʿzûrun* mûcibince bizüm küstahlığımuzı maʿzûr buyurub saʿâdetlü paşa hazretleri merhamet ve ihsânlarından ʿâmme-i erbâb-ı hâcâta meftûh olan der-i devlet-medârları bu hâk-sârlarından dahi

170a mesdûd buyurılmaya ki dîvân-ı ʿâlîlerine varub hâk-i pây-i kimyâ-me'âsir-i kuhlü'l-cevâhirleri ki tûtiyâ-yı ʿuyûn-ı ashâb-ı murâdâtdur yüzimüz sürüb dîde-i ʿanâ-dîdelerümüze iktihâl kılmak devleti ve saʿâdeti ile behre-mend ve mugtenim olmamuz bâbında hüsn-i icâzet ve lutf u ʿâtıfet [ve] ʿinâyet ü himmet eylesünler" diyü tazarruʿ ve iltimâs eylemişler. Çavuş ile gelen tercemân bu vechle teblîğ-i kelâm ve îsâl-i peyâm eyledükde düstûr-ı dânâ-dil vezîr-i ʿâdil hazretleri mezkûrlarun haberlerin ısgā idüb buyurdılar ki, "Der-i devlet-medâr-ı pâdişâh-ı sâhib-kırânî ve bâb-ı dîvân-ı şehinşâh-ı gerdûn-iktidâr-ı cihân-bânî ʿâmme-i ashâb-ı hâcât ve kâffe-i erbâb-ı murâdâta mekşûf u meftûhdur. Ve sükkân-ı ekālîm-i rubʿ-ı meskûndan yetmiş iki milletden dostdan ve düşmenden her kim gelürse redd olunmak ihtimâli yokdur. Sizün dahi hâcetinüz ne ise görilür ve su'âlinüze göre cevâb virilür. Varun haber virün. Gelsünler ve nâmelerin dahi getürsünler. Sözleri ne ise söylesünler. Geldükleri

171a 170b

170b kapu pâdişâh-ı ʻâdil kapusıdur. Metâlib ve makāsıdları ne ise pâye-i serîr-i aʻlâya ʻarz idelüm. Ve şeref-i takbîl-i ʻatebe-i ʻaliyye-i pâdişâh-ı ʻâlem-penâh hazretleriyle müşerref olmasıçün izn-i hümâyûn alıvirelüm" diyü buyurdılar.

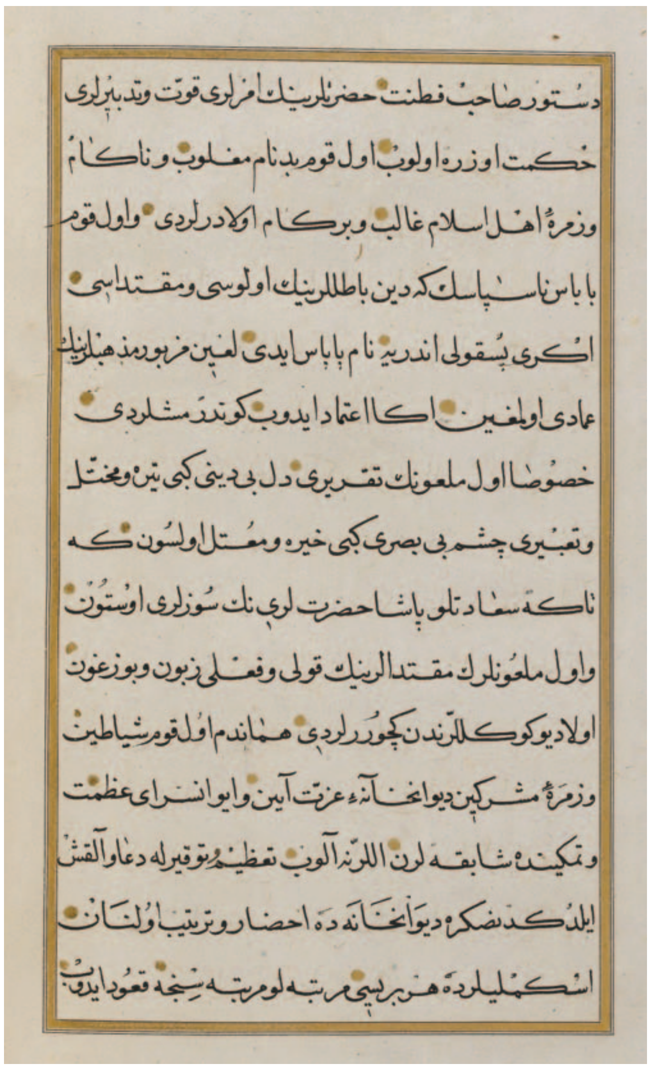
Düstûr-ı aʻzam hazretleri Beç kıralınun ilçileri içün evvel defʻa meclis-i şerîf buyurduklarıdur

Çünki tercemân olan düstûr-ı sâhib-kırân hazretlerinün bu vechle fermân-ı meserret-nişânları olduğın varub ilçilere iʻlâm ü iʻlân eyledi ilçiler şâdân u handân olub meclis-i ʻâlî-i hazret-i düstûr-ı aʻzama gelmeğe hâzırlanub gayret-i câhiliyyeleri ve ʻâdet-i bâtılıyyeleri muktezâsınca başlarında şabka ve arkalarında palaşte ve boyunlarında seg-i nahcîr gibi altun zencîr şöyle her birisi bir dürlü hey'et ve bir nevʻa mâhiyyet ile birer deccâl-ı vakt olmışlardı. Bu hâlet ile ol sâʻat düstûr-ı aʻzamet ve sâhib-i haşmet hazretlerinün meclis-i ʻâlî-i mehâbet-menziletlerine irişügeldiler. Düstûr-ı dîn-penâh

171a hazretleri mezbûr ilçiler gelmezden mukaddem dîvân-ı ʻulyâ ve mahfil-i isnâlarını kemâl-i tertîb üzre zîb ü zînet itdürüb şöyle ki sadr-ı aʻzamun bir cânibi dergâh-ı ʻâlî çavuşları ve sâ'ir pâdişâh-ı ʻâlem-penâh bendeleriyle ki her birisi fâhir libâslar ve sengîn câmelerle mülebbes ü müzeyyen olub ve bir cânib dahi saʻâdetlü paşa hazretlerinün kendü kulları ve nökerleriyle ki her birisinün başlarında üsküf-i zer ve miyânlarında murassaʻ ve mücevher sîmîn ve zerrîn kemer ve hançer ve eğinlerinde rengîn câmeler ve fâhir libâslar envâʻ-i şöhret ve esnâf-ı zînetle hâzır u müheyyâ olub dururlardı. Ve ol meclis-i sâmî ve mahfil-i girâmîde müctemiʻ olan ehl-i İslâm derûn-ı dillerinden zebân-ı hâlle Hâlıku'l-enâm Hakk *celle ve ʻaʻlâ* dergâhından tazarruʻ-ı tâmla duʻâ vü hâcet dilerlerdi ki, "Bu gelen kavm-i şûm [ve] ehl-i küfr-i meyşûmun takrîrleri dîn-i bâtılları gibi müşevveş ve taʻbîrleri âyîn-i ʻâtılları gibi nâ-hoş düşüb

172a 171b

171b düstûr-ı sâhib-fıtnat hazretlerinün emirleri kuvvet ve tedbîrleri hikmet üzre olub ol kavm-i bed-nâm mağlûb u nâ-kâm ve zümre-i ehl-i İslâm gālib u ber-kâm ola" dirlerdi. Ve ol kavm-i papas-ı nâ-sipâsun ki dîn-i bâtıllarınun ulusı ve muktedâsı Eğri Piskolı Anderye nâm papas idi la'în-i mezbûr mezheblerinün 'imâdı olmağın ana i'timâd idüb göndermişlerdi. Husûsâ, "Ol mel'ûnun takrîri dil-i bî-dînî gibi tîre vü muhtell ve ta'bîri çeşm-i bî-basarî gibi hîre vü mu'tel olsun ki tâ ki sa'âdetlü paşa hazretlerinün sözleri üstün ve ol mel'ûnlarun muktedâlarınun kavli ve fi'li zebûn ve bozgun ola" diyü gönüllerinden geçürürlerdi. Hemândem ol kavm-i şeyâtîn ve zümre-i müşrikîn dîvânhâne-i 'izzet-âyîn ve eyvân-sarây-ı 'azamet ü temkînde şabkaların ellerine alub ta'zîm ü tevkīrle du'â vü alkış eyledükden sonra dîvânhânede ihzâr ü tertîb olınan iskemlilerde her birisi mertebelü mertebesince ku'ûd idüb

172a evvelâ kıralları tarafından feth-i bâb idüb hâk-i pây-i şerîf-i paşa-yı kâm-yâb hazretlerine kırallarından selâmlar ve peyâmlar 'arz u teblîğ eylediler. Düstûr-ı kâm-kâr hazretleri dahi mukteżâ-yı 'ırz u vakārla güftâra gelüb, "Hoş geldinüz ve safâ geldinüz. Kıralınuzun hâli ve ahvâli nedür? Eyüler midür hoşlar mıdur?" diyü istifsâr buyurdılar. Ol hâlde hemân mezkûrûn ilçiler sagīr u kebîr kim var ise düstûr-ı 'âlî-serîr hazretlerinün huzûr-ı şerîflerinde ser-â-ser ayağ durub kıralları husûsında su'âl olınan misâl-i vâcibü'l-imtisâle münâsib cevâb virdüklerinden sonra îrâd itdükleri nâmelerin ibrâz idüb ve öpüb başlarına koyub teslîm eylemek istedüklerinde vezîr-i pür-tedbîr hazretleri huzûr-ı şerîflerinde hidmet iden kâtib-i 'Utârid-nazîre emr ü işâret eyleyüb ol dahi alub ve zarfından çözüb çıkarub ve açub gördükde deri üzerine yazılmış ve kendü dillerince kitâbet olunmış bulınmağın dergâh-ı 'âlî tercemânlarına teslîm olınub

173a 172b

172b zikr olınan mektûb Türkî dile terceme olunmasına fermân olundı. Ve nâme-i mezbûr tercemâna teslîm olundukdan sonra kendülerden dahi ağız haberleri sorılub ve, "Yol zahmetleriyle hâlinüz nedür?" dinildükde mezkûrûn ilçiler dahi, "Bizüm zahmetimüz ʻatebe-i ʻulyâya gelince husûsâ bu meclis-i şeref-bahşa vusûl bulınca idi. Şimden sonra bi-hamdi'llâhi teʻâlâ zahmetimüz kalmamışdur" diyü izhâr-ı sürûr ve ihbâr-ı hubûr ʻarz eylediler. Meclis-i mezkûr bu kadarla makdûr olub itmâma irişdükden sonra mezbûr ilçiler selâmlayub menzillerine müteveccih oldılar. Pes ol hînde düstûr-ı aʻzam hazretleri tercemânı yine ihzâr idüb evvelâ kendülere vârid olan mektûbun mazmûnın maʻlûm idinmek murâd-ı şerîf eyleyüb ʻale'l-fevr tercemâna buyurdılar ki ol mektûbı fi'l-hâl Türkî'ye terceme eylediler.

Sûret-i tercemesi budur

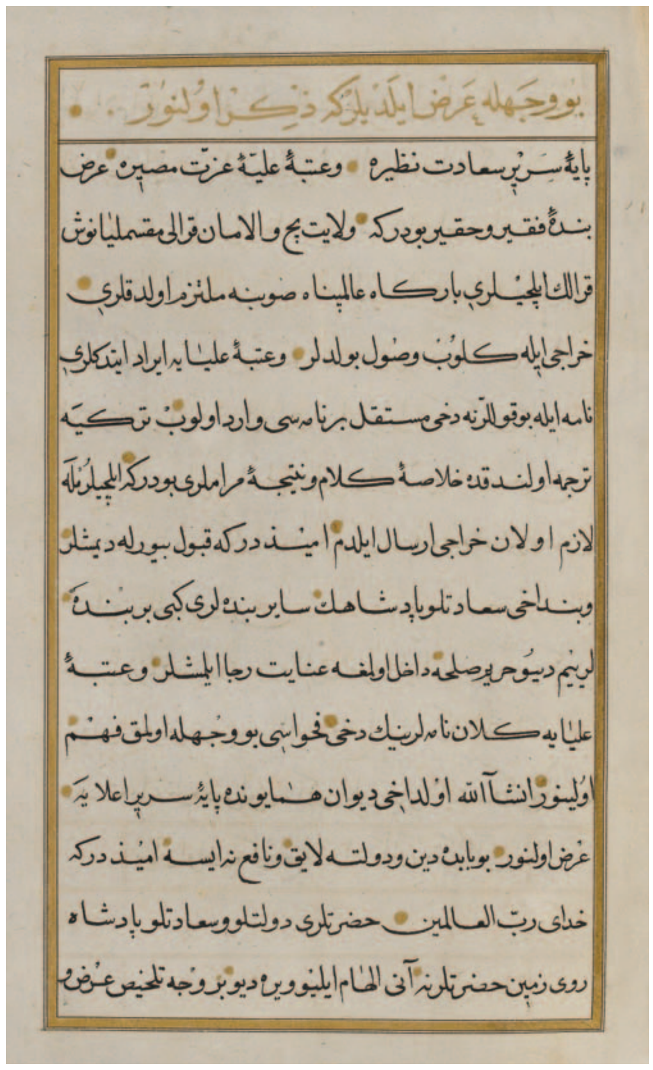
"Ziyâde şuʻlelü ve ulu güneş gibi rûşen İslâm pâdişâhınun

173a baş vezîri Muhammed Paşa hazretlerinün hâk-i pây-i şerîflerine ʻarz-ı muhlisâne budur ki ol zemân ki Mikel nâm ilçimüzle der-saʻâdete mektûblarımuz gönderilüb Erdel kıralı İstefan Kıral'un itdüği teʻaddîsin bildürüb kadîmî olan mülklerimüze dahl idüb taʻarruz eylemişdi. Her bâr ki kendüye nasîhat idüb ve ahvâlimüzi pâye-i ʻâlîye bildürdük. Hakkımuz elimüzde iken merhûm pâdişâh bizüm itdüğimüz ʻarz-ı hâle bakmağa himmet ve ʻinâyet itmeyüb mezbûr İstefan Kıral'un hîle-âmîz ve fitne-engîz cevâbların makbûl dutub biz harâcımuzı âsitâne-i saʻâdete gönderidururken merhûm pâdişâh üzerimüze ʻazm eyleyüb pîrlik deminde bu kadar zahmet çekdiler. Ol vakt dahi bizüm sulh u salâha muhâlif işimüz yoğdı. Bu defʻa dahi yokdur. Âsitâne-i saʻâdete sâʼir muhlisler gibi ben dahi doğrılık üzre sulh u salâh recâ idüb ol ümîde ʻazametlü ve saʻâdetlü pâdişâh-ı ʻâlem-penâh hazretlerinden istidʻâ-yı ʻinâyet recâsına dînimüz ulusu Anderye Piskos

174a 173b

173b ve beğlerimüzden [Şakur Katefar(?)][49] nâm beğ ilçi ta'yîn olınub ol ulu bârgâha 'azîm virgüyle irsâl olunmışdur. Eyle olsa ulu sa'âdetinüzden recâmuz budur ki vâkı'ı üzre recâmuzı 'atebe-i 'ulyâda kabûl itdürüb irsâl olınan virgüyi makbûliyyete irişdürüb bizi sâ'ir 'ibâd-ı muhlisîn 'idâdından mahsûb eyleyüb 'ahdnâme-i cedîd sadaka vü ihsân olunmasına sa'y-i belîğ eyleyesin. Biz dahi inşâ'allâh kırallığımuz durınca hidmetler idüb sulh u salâha muhâlif beğlerimüze iş itdürmeyevüz" diyü tahrîr ve ta'bîr olunmış. Pes nâme-i mezbûrun fehvâsı bu yüzden olıcak der-sa'âdete vârid olan nâmenün mûcibi üslûb-ı mezbûr üzre olduğı mukarrer ahz olınub kıralun merâmı ma'lûm ve nâmesinün fehvâsı mefhûm olmağın hemân kendülere vârid olan zikr olınan Türkî'ye terceme olınan nâmenün tercemesin vukū'ı üzre yazub şehriyâr-ı cihângîr hazretlerinün pâye-i serîr-i 'adâlet-masîrlerine 'arz u i'lâm eyledi.

174a **Bu vechle 'arz eylediler ki zikr olınur**

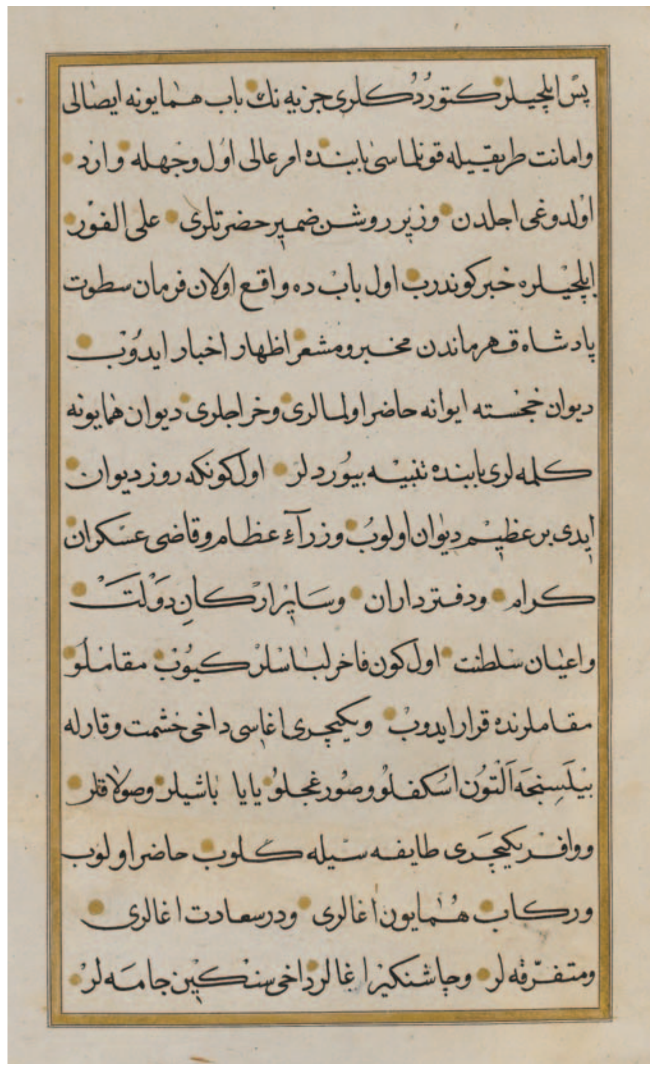
"Pâye-i serîr-i sa'âdet-nazîre ve 'atebe-i 'aliyye-i 'izzet-masîre 'arz-ı bende-i fakîr u hakîr budur ki vilâyet-i Beç ve Alaman kıralı Maksimilyanoş Kıral'un ilçileri bârgâh-ı 'âlem-penâh savbına mültezim oldukları harâcı ile gelüb vusûl buldılar. Ve 'atebe-i 'ulyâya îrâd itdükleri nâme ile bu kullarına dahi müstakil bir nâmesi vârid olub Türkî'ye terceme olundukda hulâsa-i kelâm ve netîce-i merâmları budur ki, 'İlçilerümle lâzım olan harâcı irsâl eyledüm. Ümîddür ki kabûl buyurıla' dimişler ve 'Ben dahi sa'âdetlü pâdişâhun sâ'ir bendeleri gibi bir bendeleriyüm' diyü harîm-i sulha dâhil olmağa 'inâyet recâ eylemişler. Ve 'atebe-i 'ulyâya gelen nâmelerinün dahi fehvâsı bu vechle olmak fehm olınur. İnşâ'allâh ol dahi dîvân-ı hümâyûnda pâye-i serîr-i a'lâya 'arz olınur. Bu bâbda dîn ü devlete lâyık ve nâfi' ne ise ümîddür ki Hudâ-yı Rabbü'l-'âlemîn hazretleri devletlü ve sa'âdetlü pâdişâh-ı rûy-ı zemîn hazretlerine anı ilhâm eyleyüvire" diyü ber-vech-i telhîs 'arz u

49 Metinde boş bırakılmış olan şahıs adı, benzer hususdan bahseden 254b'de görüldüğü şekliyle tamamlanmıştır.

175a 174b

174b iʻlâm eylediler. Pâdişâh-ı ʻâlem-penâh hazretlerinün zamîr-i münîr-i âfitâb-nazîr ve hâtır-ı hatîr-i mâhtâb-tenvîrleri ki mir'ât-ı rumûz-ı künûz-ı esrâr-ı dakā'ik ve mişkât-ı envâr-ı ebsâr-ı ûli'l-ebsâr-ı hakā'ikdür ilçilerün muhassal-ı merâmları n'idüğin ihâta buyurduklarında ʻarz tezkiresinün üzerinde fermân-ı hümâyûnları öyle buyurılmış ki, "Getürdükleri harâc emânet tarîkıyle bâb-ı hümâyûnda konılsun ve sulhı ne yüzden recâ iderler görilsün" diyü ʻadem-i kabûle müteʻallık baʻz-ı işâret-i ʻâlî buyurılmış. Pâdişâh-ı sâhib-haşmet hazretlerinün bu bâbda buyurdukları emr ü işâretleri mahz-ı hikmet-i Yezdânî ve feyz-i kudret-i Samedânî vâkiʻ olmışdur ki aşağada düstûr-ı aʻzam hazretleri mezkûr ilçilerle itdüği mecâlisde beyân olınsa gerekdür. İnşâ'allâhu teʻâlâ.

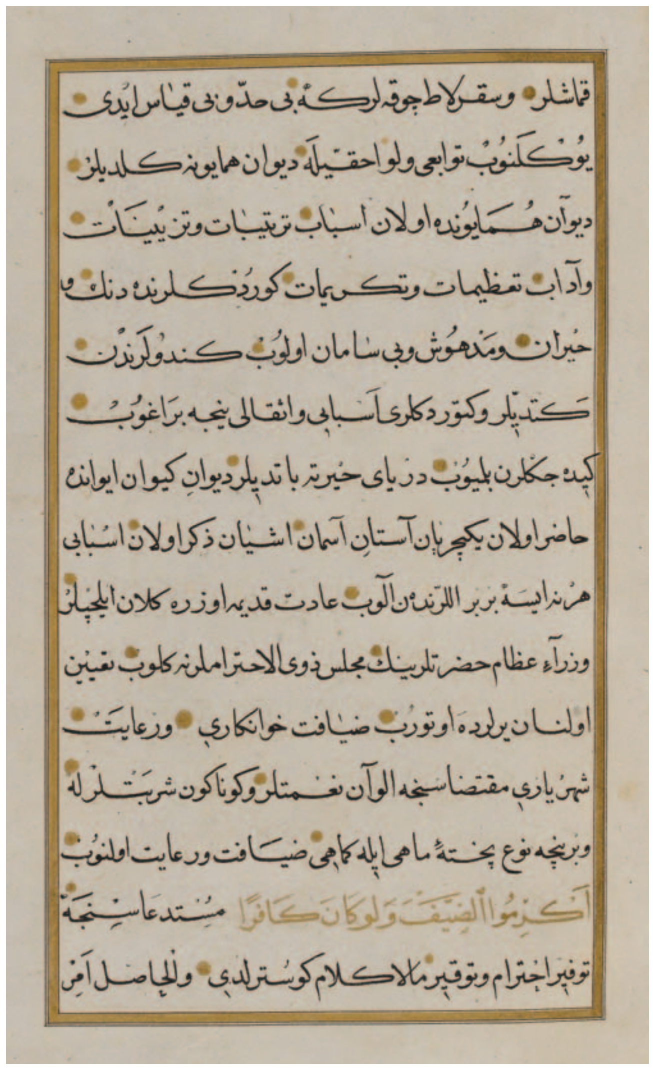
Takbîl-i pâye-i serîr-i aʻlâ içün kıralun ilçisi dîvân-ı hümâyûna geldüğidür

175a Pes ilçiler getürdükleri cizyenün bâb-ı hümâyûna îsâli ve emânet tarîkıyle konılması bâbında emr-i ʻâlî ol vechle vârid olduğı ecilden vezîr-i rûşen-zamîr hazretleri ʻale'l-fevr ilçilere haber gönderüb ol bâbda vâkiʻ olan fermân-ı satvet-i pâdişâh-ı kahramândan muhbir ve müşʻir izhâr-ı ahbâr idüb dîvân-ı huceste-eyvâna hâzır olmaları ve harâcları dîvân-ı hümâyûna gelmeleri bâbında tenbîh buyurdılar. Ol gün ki rûz-ı dîvân idi bir ʻazîm dîvân olub vüzerâ-i ʻizâm ve kadıʻaskerân-ı kirâm ve defterdârân ve sâ'ir erkân-ı devlet ve aʻyân-ı saltanat ol gün fâhir libâslar geyüb makāmlu makāmlarında karâr idüb ve yeniçeri ağası dahi haşmet-i vakārla bilesince altun üsküflü ve sorguçlu yayabaşılar ve solaklar ve vâfir yeniçeri tâ'ifesiyle gelüb hâzır olub ve rikâb-ı hümâyûn ağaları ve der-i saʻâdet ağaları ve müteferrikalar ve çâşnigîr ağalar dahi sengîn câmeler

176a 175b

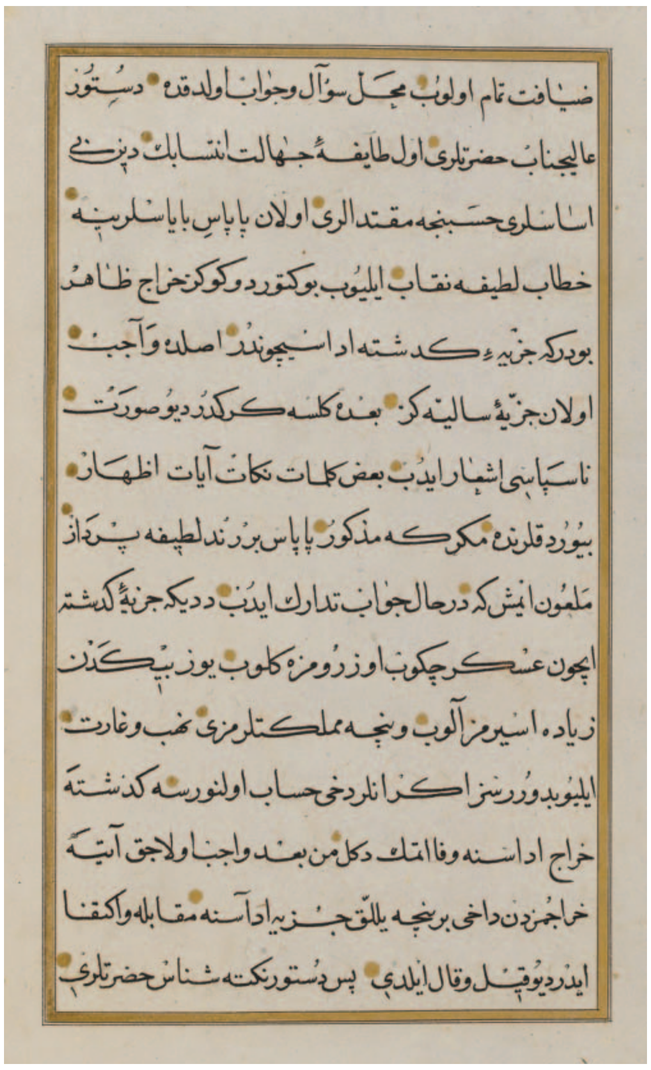
175b ve rengîn libâslar geyüb ve bölük ağaları dahi bölükleri halkından vâfir mülebbes ve müzeyyen âdemlerle gelüb ve bi'l-cümle ol gün kesret-i nüfûs-ı huddâm-ı encüm-ihtişâm ve vefret-i enâm-ı havâss u ʻavâmdan dîvân-ı ʻazamet-ʻunvân mâl-â-mâl olmışdı ve savlet ü salâbet ve satvet ü sadâmetden sâha-i felek-mesâha-i fezâ-yı eyvân-ı übbehet-nişân-ı vüsʻat-mekân gulgule ve velvele ile dolmışdı. Pes dîvân-ı saʻâdet-âyîn bu vechle tezyîn olundukdan sonra ilçilere çavuş gönderilüb dîvân-ı hümâyûna gelmeleri taʻyîn buyurıldı. İlçiler dahi gayret-i câhiliyyeleri üzre getürdükleri harâcı dîvân-ı hümâyûna getürmekde sebeb-i zînet ve nümâyiş-i şöhret murâd idinüb iki yüz âdem idi ki her bir âdemün omuzlarında birer kîse guruş vardı ve evânî-i sîm ü zerden vâfir yâdigârlar ve kupalar ve deve tabanı kadehler ve akmişe cinsinden dahi aʻlâ şîbler ve müzehheb kâdifeler ve ağır çatmalar ve sengîn

176a kumâşlar ve sakırlât çukalar ki bî-hadd ü bî-kıyâs idi yüklenüb tevâbiʻi ve levâhıkıyla dîvân-ı hümâyûna geldiler. Dîvân-ı hümâyûnda olan esbâb-ı tertîbât ü tezyînât ve âdâb-ı taʻzîmât ü tekrîmât gördüklerinde deng ü hayrân ve medhûş u bî-sâmân olub kendülerinden gitdiler ve getürdükleri esbâbı ve eskâli nice bıragub gideceklerin bilmeyüb deryâ-yı hayrete batdılar. Dîvân-ı keyvân-eyvânda hâzır olan yeniçeriyân-ı âsitân-ı âsmân-âşiyân zikr olan esbâbı her ne ise bir bir ellerinden alub ʻâdet-i kadîme üzre gelen ilçiler vüzerâ-i ʻizâm hazretlerinün meclis-i zevi'l-ihtirâmlarına gelüb taʻyîn olınan yirlerde oturub ziyâfet-i hân-kârî ve riʻâyet-i şehriyârî muktezâsınca elvân niʻmetler ve gûn-â-gûn şerbetlerle ve bir niçe nevʻ puhte-i mâhî ile kemâhiye ziyâfet ü riʻâyet olınub *ekrimu'd-dayfe velev-kâne kâfiran*[50] müstedʻâsınca tevfîr-i ihtirâm ve tevkīr-i mâlâ-kelâm gösterildi. Ve'l-hâsıl emr-i

50 "Kafir de olsa misafire ikram ediniz."

177a 176b

176b ziyâfet temâm olub mahall-i su'âl ü cevâb oldukda düstûr-ı ʻâlî-cenâb hazretleri ol tâ'ife-i cehâlet-intisâbun dîn-i bî-esâsları hasebince muktedâları olan papas-ı bâ-ye'slerine hitâb-ı latîfe-nikâb eyleyüb, "Bu getürdüğünüz harâc zâhir budur ki cizye-i güzeşte edâsıçündür. Asılda vâcib olan cizye-i sâliyyenüz baʻdehû gelse gerekdür" diyü sûret-i nâ-sipâsı işʻâr idüb baʻz-ı kelimât-ı nikât-âyât izhâr buyurduklarında meğer ki mezkûr papas bir rind-i latîfe-perdâz melʻûn imiş ki derhâl cevâb tedârük idüb didi ki, "Cizye-i güzeşte içün ʻasker çeküb üzerümüze gelüb yüz binden ziyâde esîrimüz alub ve niçe memleketlerimüzi nehb ü gāret eyleyüb durursız. Eğer anlar dahi hisâb olınursa güzeşte harâc edâsına vefâ itmek değil min-baʻd vâcib olacak âtiyye harâcımuzdan dahi bir niçe yıllık cizye edâsına mukābele ve iktifâ ider" diyü kīl u kāl eyledi. Pes düstûr-ı nükte-şinâs hazretleri

177a mezbûr papasa yine bu makāl-i ilzâm-me'âlle fermân-ı vâcibü'l-imtisâlleri cârî ve sârî oldı ki, "Ol sizün tahayyülât-ı fâside ve tevehhümât-ı kâsidenüz ki mezheb-i bed-kîş ve âyîn-i bâ-teşvîşinüz gibi muhtell ü muʻattaldur. Her çend ki re'y-i bâtıl ve efkâr-ı ʻâtılınuz ile ʻamel eyledinüz ol bizüm kesret-i fevâ'id ve vefret-i ʻavâ'idemüz delâlet eyledi. Ol kadar nefer esîr alınmağla ve ol kadar memleketinüz yağma olunmağla halâsa mecâl buldınuz. Eğer bilürsenüz ol size mevhibet-i İlâhî ve ʻatiyye-i ʻâtıfet-i merhamet-i pâdişâhîdür. Husûsâ bilürdinüz ki cenâb-ı mağfiret-penâh merhûm pâdişâh hazretleri zemânında zimmiyân-ı cizye-güzârân heybet-i kāhirelerinden me'mûn ve evâmir-i ʻaliyyelerine itâʻat iden halk-ı ʻâlemiyân satvet-i bâhirelerinden masûn olurdı ve ol zemânda cizye-i cüz'iyyenüz vardı. İrsâli bâbında ihmâl eylemeyeydinüz. Ol kadar cizye-i cüz'î gönder[ey]dinüz şimdi bu kadar çok esîr ve küllî mâl virmek

178a 177b

الآنه كرفتار اولمزدیكز ومن اساء فعلیها فحوای شریفی
موجبنجه اتدوككزی بولدككز شمدیكی حینده بو دكلو تكلیفات
اولنسه بعید دكلدر دیو حكمت آمیز و نكته
انكیز بر نیجه سخن لآلی مثالی ایله میدان مقالی مآلی
قیلوب مذكور ایلچیلرك دخی نطقه مجاللری قالمیوب
قوللرینه نادم و خطالرینه عازم اولمشلردی بو حینده
ایكن ایچرودن پادشاه زمین و زمان سایهٔ لطف
یزدان همای آشیان سلطنت و شهریار همایون منزلت
حضرتلرینك جانب اعلالرندن فرمان شریف واجب
القبوللری ورود ونزول بولوب وزرای عظام ایلچیلرله
ایچرویه پایهٔ سریر علیایه كلسونلر دیو دعوت بیورلمش
بر موجب امر متعالی وزرای عالی عادت مألوفلری اوزره
ایچرویه كیردكدن صكره ایلچیلر داخی قپوجی باشیلری
اللریله ایچرویه كیروب پایهٔ سریر سعادت مصیر
یوزلر سوریوب دعا والقش ایلدلر

177b âlâmına giriftâr olmazdınuz. *Ve men esâ'e fe-'aleyhâ*[51] fehvâ-yı şerîfi mûcibince itdüğünüzi buldunuz. Şimdiki hînde bu denlü teklîfât olınsa ba'îd değildür" diyü hikmet-âmîz ve nükte-engîz bir niçe sühan-ı leâlî-misâlî ile meydân-ı makâli me'âlî kılub mezkûr ilçilerün dahi nutka mecâlleri kalmayub kavillerine nâdim ve hatâlarına 'âzim olmışlardı. Bu hînde iken içerüden pâdişâh-ı zemîn ü zemân sâye-i lutf-ı Yezdân hümâ-yı âşiyân-saltanat ve şehriyâr-ı hümâyûn-menzilet hazretlerinün cânib-i a'lâlarından fermân-ı şerîf-i vâcibü'l-kabûlleri vürûd ve nüzûl bulub, "Vüzerâ-i 'izâm ilçilerle içerüye pâye-i serîr-i 'ulyâya gelsünler" diyü da'vet buyurılmış. Ber-mûceb-i emr-i müte'âlî vüzerâ-i 'âlî 'âdet-i me'lûfeleri üzre içerüye girdükden sonra ilçiler dahi kapucıbaşıları elleriyle içerüye girüb pâye-i serîr-i sa'âdet-masîre yüzler sürüyüb du'â ve alkış eylediler.

178a [Habsburg elçisinin Sultan Selim'in huzuruna kabulü]

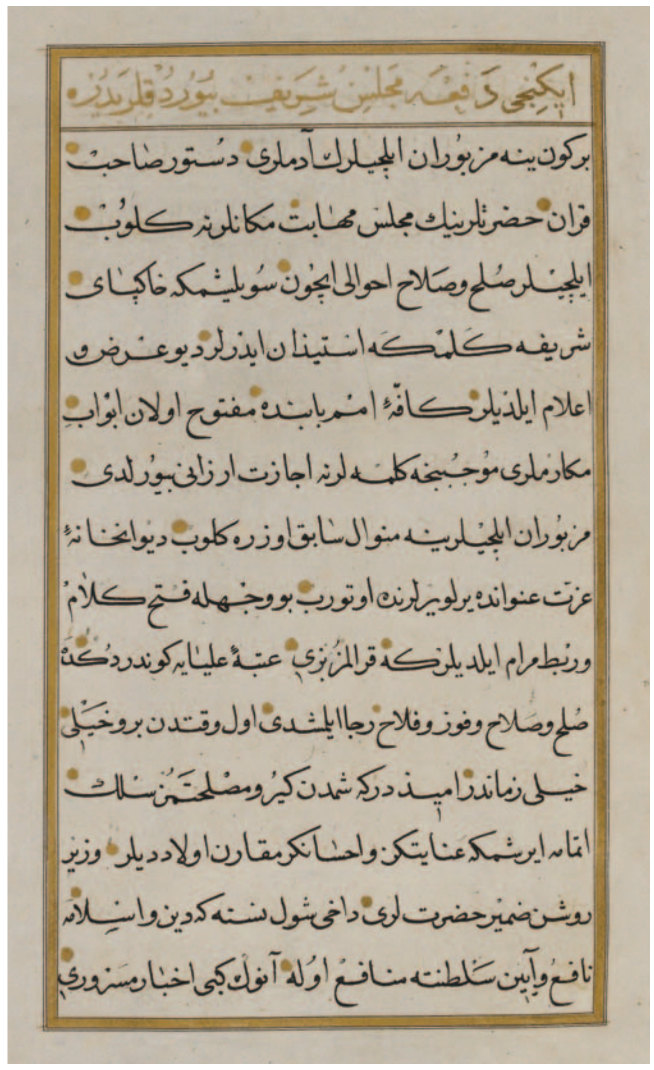
51 Kur'ân 41/46, 45/15'ten: "Her kim bir kötülük yaparsa, kendi aleyhine yapmış olur."

179a 178b

178b Mezkûrân ilçiler çünki içerüye girdiler mehâbet-i meclis-i hümâyûn-ı pâdişâh-ı İslâm-penâhı gördiler şükûh-i haşmet-i saltanat-ı cihân-bânî ve rüsûm-ı şevket-i ʻazamet-i gîtî-sitân-ı hâkānî müşâhedesinden mezbûrlarun ʻaklı gaşy olub tekellüme tâkat ve söz söylemeğe kābiliyyetden kalub ancak kırallarının, "ʻAtebe-i ʻulyâya ihlâs u ʻubûdiyyeti vardur ve nâme-i darâʻat-intimâ ile cizye-i lâzımesin irsâl eyledi" diyü ʻarz idebildiler. Pâdişâh-ı kâm-kâr-ı sâhibü'l-vakār hazretleri dahi kemâl-i ferr ü celâlet ve semt-i râh-ı ʻadâlet ile, "Âsitân-ı saʻâdet-âşiyânımuza ihlâsı olanlarun eyülüği vusûl bulur ve ʻatebe-i ʻulyâmuza ʻubûdiyyet idenlerün mükâfâtı olur" diyü fermân-ı kazâ-mezâları ancak bu kadar buyurıldı. Andan sonra ilçiyân-ı mezkûrân taşra çıkarılub dîvânhâne-i hümâyûndan mekân-ı muʻayyenlerine doğrı revân oldılar. Bunun üzerine bir niçe gün mürûr u güzerân eyledi.

Düstûr-ı aʻzam hazretleri Beç kıralınun ilçileriçün

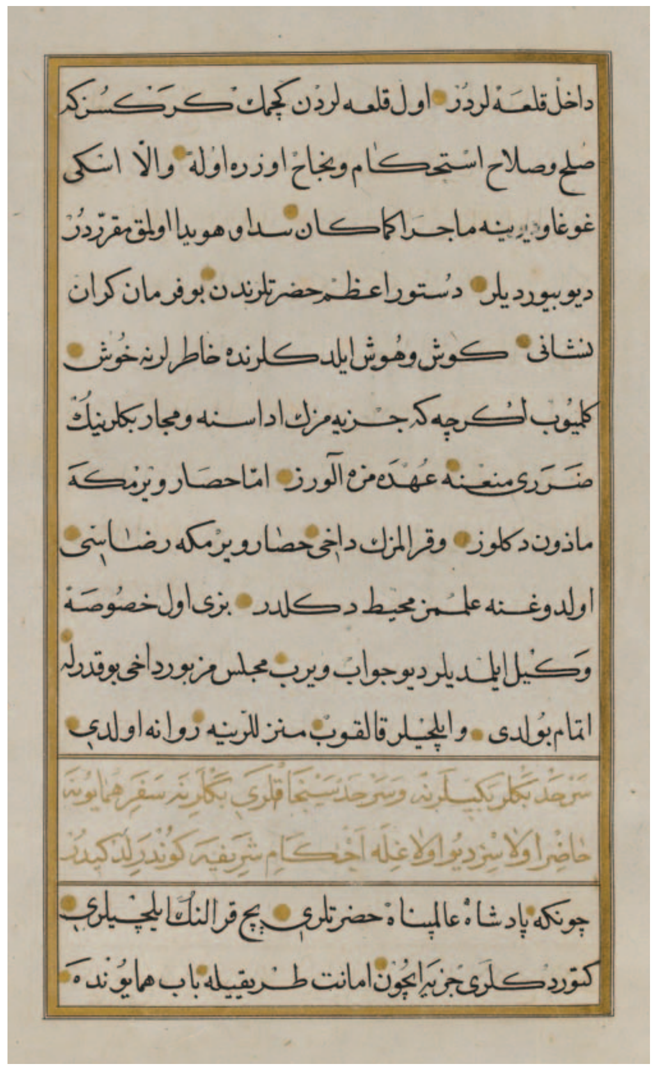
179a **ikinci defʻa meclis-i şerîf buyurduklarıdur**

Bir gün yine mezbûrân ilçilerün âdemleri düstûr-ı sâhib-kırân hazretlerinün meclis-i mehâbet-mekânlarına gelüb, "İlçiler sulh u salâh ahvâli içün söyleşmeye hâk-i pây-i şerîfe gelmeğe istîzân iderler" diyü ʻarz u iʻlâm eylediler. Kâffe-i ümem bâbında meftûh olan ebvâb-ı mekârimleri mûcibince gelmelerine icâzet erzânî buyurıldı. Mezbûrân ilçiler yine minvâl-i sâbık üzre gelüb dîvânhâne-i ʻizzet-ʻunvânda yirlü yirlerinde oturub bu vechle feth-i kelâm ve rabt-ı merâm eylediler ki, "Kıralımuz bizi ʻatebe-i ʻulyâya gönderdükde sulh u salâh ve fevz ü felâh recâ eylemişdi. Ol vakitden berü hayli hayli zemândur ümîddür ki şimden girü maslahatımuz silk-i itmâma irişmeğe ʻinâyetinüz ve ihsânınuz mukārin ola" didiler. Vezîr-i rûşen-zamîr hazretleri dahi, "Şol nesne ki dîn-i İslâm'a nâfiʻ ve âyîn-i saltanata münâfiʻ ola anun gibi ahbâr-ı mesrûrı

180a 179b

179b ‘arz u i‘lâma me’mûrum ve ol haberün ki müslimanlara fâ’idesi ve hızâne-i saltanata â’idesi olmaya ol asl kīl u kāl lisân u makâle gelmek muhâldür. ‘Ale'l-husûs ki pâdişâh-ı Süleymân-nişân ve şehinşâh-ı zemîn ü zemân hazretleri kefere-i müşrikîn ve zümre-i dalâlet-âyîn üzerine varmağa râgıb ve ibtidâ-i devlet-i saltanatlarında bir ‘azîm gazâ vü cihâd eylemeğe tâlibdür. Cemî‘-i havâ’ic ve esbâb hâzır ve levâzım-ı sefer ve ‘asker müstevfî ve vâfirdür. Cüz’î bahâne isterler ki üzerünüze varalar ve bir ulu gazâ eyleyeler. Bunun def‘i ve tedârüki yine sizün tazarru‘nuza ve istid‘â ve istimdâd eylemenüze menût ve merbûtdur. Şöyle ki murâd üzre bâc u harâc viresiz sulhunuza mu‘âvenet iderin. Emmâ mâdâm ki Macar beğleri serhaddimüze karîbdür ve ol arada memleketimüz içinde birkaç pâre kal‘alar ki vardur menba‘-ı fesâd ü fiten ve menşe’-i gavgā vü mihen ol kal‘alardur ol ortalık dahi ber-taraf olmayınca sulhun size çendân fâ’idesi olmaz. Memleketimüze

180a dâhil kal‘alardur. Ol kal‘alardan geçmek gereksüz ki sulh u salâh istihkâm ve necâh üzre ola. Ve illâ eski gavgā ve yine mâcerâ kemâ-kân peydâ ve hüveydâ olmak mukarrerdür" diyü buyurdılar. Düstûr-ı a‘zam hazretlerinden bu fermân-ı girân-nişânı gûş u hûş eyledüklerinde hâtırlarına hoş gelmeyüb, "Eğerçi ki cizyemüzün edâsına ve Macar beğlerinün zararı men‘ine ‘uhdemüze aluruz. Emmâ hisâr virmeğe me’zûn değilüz. Ve kıralımuzun dahi hisâr virmeğe rızâsı olduğına ‘ilmimüz muhît değildür. Bizi ol husûsa vekîl eylemediler" diyü cevâb virüb meclis-i mezbûr dahi bu kadarla itmâm buldı ve ilçiler kalkub menzillerine revâne oldı.

Serhad beğlerbeğilerine ve serhad sancakları beğlerine sefer-i hümâyûna hâzır olasız diyü ulağla ahkâm-ı şerîfe gönderildüğidür

Çünki pâdişâh-ı ‘âlem-penâh hazretleri Beç kıralınun ilçileri getürdükleri cizye içün emânet tarîkıyle bâb-ı hümâyûnda

181a 180b

180b konılub ve, "Sulhları ne yüzden idüği ma'lum olınca dursun" diyü buyurmışlardı düstûr-ı a'zam hazretleri cânibinden dahi hisârlar taleb olınub teklîfât-ı girân olmağla ilçilerün ahvâli perîşân olmışdı. Küffâr-ı hâk-sâr cânibinden câ'iz ki serhadlerde bir hâl ola diyü gaflet ve ihmâl üzre olmamağıçün ve hem mezbûrân ilçiler sefer 'alâmetinden vehm ü hirâs üzre olmağla murâd üzre cizye edâsına ve matlûb olan hisârları virmeğe müstevcib takviyet melhûz olunmağla kefere cânibinde olan serhadlerden Budun beğlerbeğisine ve Budun serhaddinün sancağıbeğlerine ve Bosna ve Kilis ve Raça ve Pojaga serhaddi beğlerine ve Tımışvar beğlerbeğisine ve Tımışvar serhaddinün sancağıbeğlerine der-sa'âdetden ahkâm-ı şerîfe yazılub ulaklarla irsâl olundı.

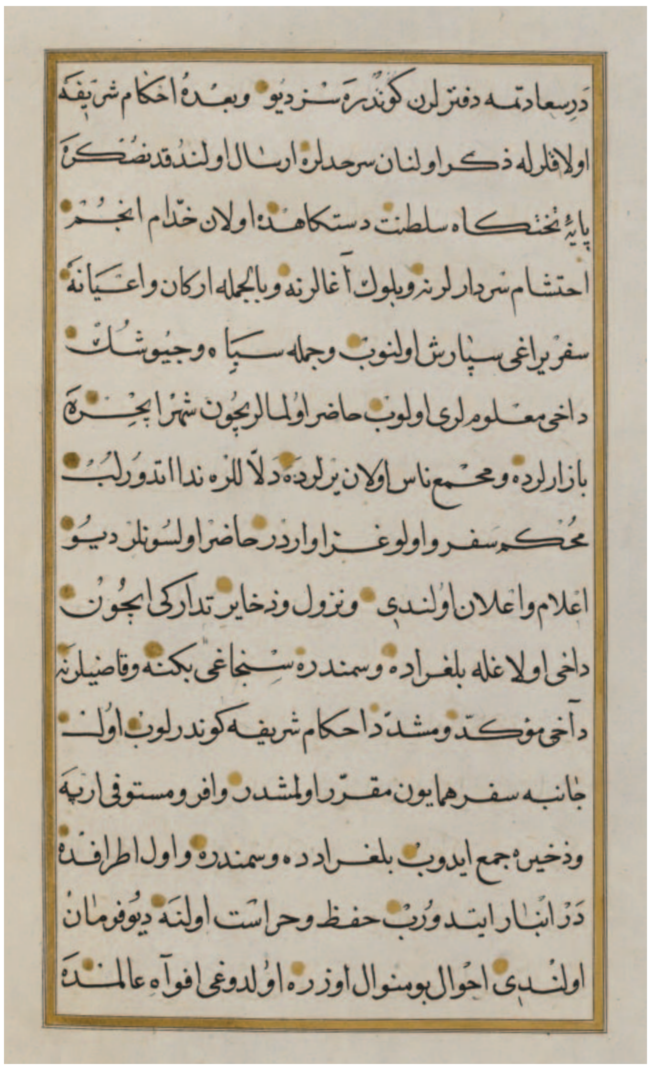
Ol gönderilen ahkâm-ı şerîfenün mezâmîn-i hümâyûnı budur

"Tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki Beç ve Alaman

181a kıralı Maksimilyanoş Kıral'un 'atebe-i 'ulyâmuza harâcla ilçileri gelüb kabûl olınub ve cevâbları virilince gerekdür ki siz serhadlerde gâfil bulınmayub yarak u âlât ve sipâh u neferât ile her birinüz yirlerinüzde hâzır ve müheyyâ bulınasız. Anun gibi iktizâ-yı gayret-i İslâm-ı mübîn ile küffâr-ı hâk-sârun üzerine hücûm itmek bâbında ulağla hükm-i hümâyûnum varub vusûl bula gayret-i dîn-i İslâm-âyîni yirine getüresiz. Ve taht-ı hükûmetinüzde serhad muhâfazasına lâzım kılâ' u bikâ'ı meremmet itdürüb ceng yirlerin hâzır idüb cemî'-i âlât u esbâbı ve bârût-ı siyâhı müheyyâ ve mühennâ eyleyesiz. Ve'l-hâsıl bir husûsda gaflet câ'iz değildür. Şöyle ki bu bâbda ihmâlinüz zuhûr idüb pâye-i serîr-i a'lâma 'arz olına 'azîm 'ikāb ile mu'âkab ve mu'âteb olmanuz mukarrerdür. Ana göre siz ki beğlerbeğisiz taht-ı eyâletinüzde olan beğlerün zabtında vâki' olan kılâ'un neferlerin ve yarakların yoklatdurub

182a 181b

181b der-i sa'âdetüme defterlerin gönderesüz" diyü ve ba'dehû ahkâm-ı şerîfe ulaklarla zikr olınan serhadlere irsâl olundukdan sonra pâye-i tahtgâh-ı saltanat-destgâhda olan huddâm-ı encüm-ihtişâm serdârlarına ve bölük ağalarına ve bi'l-cümle erkân u a'yâna sefer yarağı sipâriş olınub ve cümle sipâh u cüyûşun dahi ma'lûmları olub hâzır olmalarıçün şehr içre bâzârlarda ve mecma'-ı nâs olan yirlerde dellâllara nidâ itdürilüb, "Muhkem sefer ve ulu gazâ vardur. Hâzır olsunlar" diyü i'lâm ü i'lân olundı ve nüzûl ve zehâ'ir tedârüki içün dahi ulağla Belgırad'a ve Semendire sancağıbeğine ve kadılarına dahi mü'ekked ü müşedded ahkâm-ı şerîfe gönderilüb, "Ol cânibe sefer-i hümâyûn mukarrer olmışdur. Vâfir ve müstevfî arpa ve zahîre cem' idüb Belgırad'da ve Semendire ve ol etrâfda der-anbâr itdürüb hıfz u hırâset olına" diyü fermân olundı. Ahvâl bu minvâl üzre olduğı efvâh-ı 'âlemde

182a şuyû' bulub husûsâ kıralun ilçilerinün mesmû'ları olıcak düstûr-ı şehriyâr-ı sâhibü'l-vakār hazretlerinün hâk-i pây-i kimyâ-âsârlarına mezkûrân ilçiler bir 'arz-ı hâl yazub göndermişler. Mazmûnında, "Bir 'azîm sefer tedârük olunduğı mesmû'muz olmışdur. Emr-i şerîfe muhâlif kıralımuzdan bir vaz' sâdır olmamışdur. Sa'âdetlü pâdişâh her ne buyurursa emr anlarundur. Bir def'a dahi 'izz-i huzûr-ı sa'âdet-mevfûra buluşub 'arz itmeğe cevâbımuz vardur. Hüsn-i icâzet sadaka buyurılmasına 'inâyet olına" diyü yazmışlardı. Vezîr-i 'âkıbet-endîş ol hînde cevâb virmeyüb dört beş gün geçdükden sonra ilçiler üzerinde duran çavuşı getürdüb, "İlçiler bu cânibe 'arz-ı hâl gönderüb meclisimüze gelmeğe icâzet taleb eylemişler. Var sor gör ki maslahatları nedür?" diyü tenbîh idüb çavuş-ı mezbûr dahi ber-vech-i me'mûr ilçilere varub, "Paşa hazretlerine buluşmakdan

183a 182b

182b murâd nedür? Sizden şâfî cevâb ister" didükde ilçiler dahi, "Esrâr-ı sulha müte'allık ba'z-ı mükâlememüz vardur. Hâk-i pây-i şerîflerine 'arz itmekden gayrı çâre yokdur" diyü tekrâr tazarru' idüb buluşmağa icâzet 'inâyet itmeğe çavuş-ı mesfûrı paşa-yı sâhib-re'y hazretlerine irsâl eylediler. Çavuş-ı mezbûr dahi meclis-i sa'âdet-bahş-ı hazret-i düstûr-ı a'zama geldükde ilçilerün telâk-ı hâk-i pây-i 'izzet-simât husûsında tazarru'ların 'ayân [u] beyân eyledükde yine düstûr-ı sâhib-re'y hazretleri istiğnâ yüzinden, "Üç dört günden sonra gelsünler" diyü buyurdılar. Çavuş-ı mezbûr bu haberle vardukda mezbûr ilçiler eğerçi ki bu icâzet haberinden hazz-ı mevfûr eylediler ve lîkin eyyâm-ı mühlet ki hengâm-ı mihnetdür temâm olınca *el-intizâru eşeddü mine'l-mevt* fehvâsıyla timâm bî-huzûr olmışlardı. *'Aleyhim mâ-yestahık.* Düstûr-ı a'zam hazretleri bu bâbda itdükleri bürûdet ve istiğnâ ol mel'ûnlara

183a mahzâ kesr-i 'ırz-ı dîn ü dünyâlarına binâ'en idi.

Düstûr-ı a'zam hazretleri Beç kıralınun ilçileriçün üçünci def'a meclis-i şerîf buyurduklarıdur

Pes eyyâm-ı intizâr itmâm bulub rûz-ı mev'ûd ve vakt-i ma'hûd vücûd buldı ya'nî dördünci gün oldı düstûr-ı a'zam hazretlerinün emirlerine itâ'at ve rûz-ı va'de da'vetine icâbet gösterüb mezkûr ilçiler menzillerinden kalkub cenâb-ı Âsaf-re'y-i mesâlih-ârây vezîr-i a'zam hazretlerinün hâk-i pây-i kîmyâ-hâsiyyetleri savbına gelüb düstûr-ı hikmet-şinâs u tedbîr-esâs hazretleri mezbûr ilçileri bu def'a buluşmakda ihmâl üzre olmak sipâriş idüb evvelki def'a buluşdukları gibi buluşdurmayub bir mikdâr zemân taşrada 'avk u te'hîr sûretin gösterdüb ba'dehû da'vet olınub mezbûrlar içerüye dîvânhâne-i sa'âdet-âşiyâneye girüb şabkaların ellerine alub ayağ üzre durub hezârân du'â vü alkış eyledüklerinden sonra iftitâh-ı kelâm

184a 183b

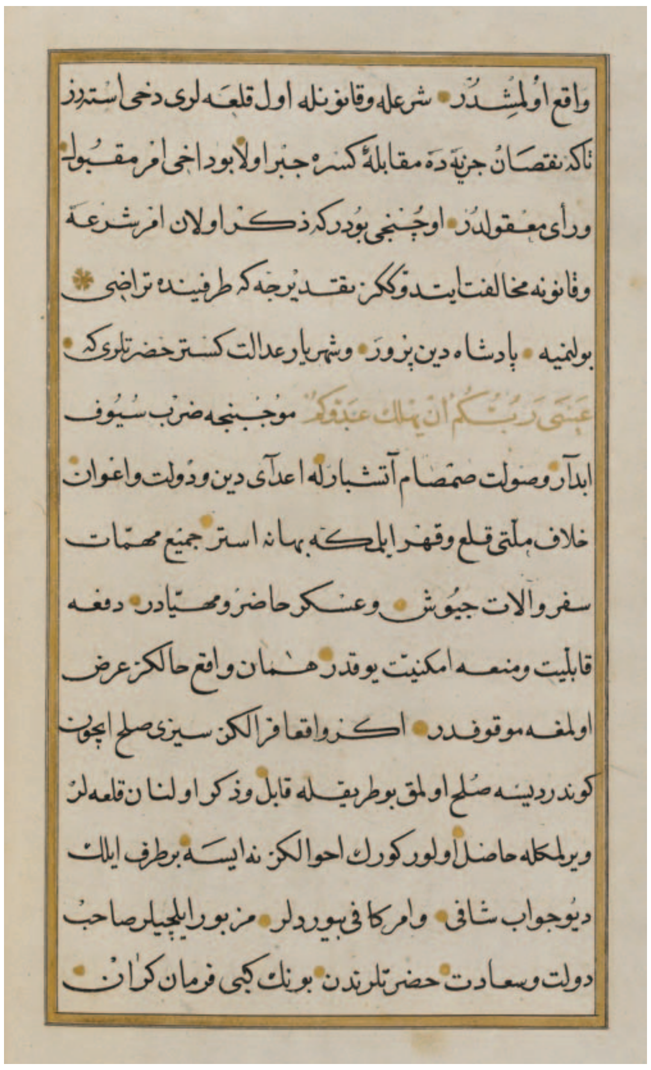
183b ve ibtidâ-i peyâmları bu vechle oldı ki, "Devletlü ve sa'âdetlü paşa hazretlerinden ümîddür ki bize merhamet gözіyle nazar idüb kıralımuz muhlisinüzi kırallar içinde ve dukalar arasında hacîl itdürmeyüb, 'Pâdişâh-ı 'âlî-şân-ı sâhib-kırân hazretlerinün âsitâne-i sa'âdetlerinün muhlis bendelerinden 'add eyleyesiz' diyü tazarru' idüb mübârek hâk-i pây-i şerîfinüze yüzler sürmişlerdür. Sulh bâbında 'inâyet ve himmet eylen" didiler. Düstûr-ı a'zam hazretleri dahi mezbûr ilçilere hitâb idüb, "Kıralınuz sulhı ne vechle recâ ider? Beyân eylen görelüm" diyü buyurdılar. Mezkûr ilçiler dahi, "Kıralımuzun ehemm-i metâlibi ve etemm-i makâsıdı şâhenşâh-ı 'âlemün kulluğı pûtesinde kâl olmağla kâmilü'l-'ayâr ve sâhibü'l-i'tibâr olan hâlis bendeleri 'idâdından ma'dûd olub ve mâdâm ki kayd-ı hayâtdadur mültezim olduğı virgüyi virüb tarîk-ı sulh muhkem ve rüsûm-ı muhâlesat müstahkem olmakdur" didiler. Hemân-dem düstûr-ı 'azamet-cenâb hazretleri mezbûr ilçilere bu vechle

184a rengîn hitâb idüb, "Bu taleb itdüğünüz sulh u salâh ve fevz ü necâh mukâbelesinde nenüz vardur ki? Hâliyâ bizüm şerî'atımuz mûcibince sizün üzerinüze üç nesne teklîf eylemek bizüm üzerümüze vâcib ve lâzımdur. Evvelâ siz dîn-i bâtıl ve âyîn-i 'âtılınuzdan rücû' idesiz. Dîn-i İslâm'a dâhil olub bizüm mezheb ve erkânımuz tarîkı üzre gidesiz ki *küllü mü'minin ihvetün*[52] mûcibince sizünle dîn kardaşları ve İslâm yoldaşları olavuz. Ayruk mâ-beynde nifâk u şikâk kalmaya. Cümleden bu eslemdür tâ ki İslâm'a gelesiz selâmetle halâs olasız. İkinci budur ki cizye-i şer'iyyedür ki ol dahi zimmîlerün hâllerine ve kudretlerine göre teklîf olunmak meşrû'dur. Hâliyâ siz getürdüğinüz cizye cüz'î nesnedür. Kuvvet ü kudretinüze nisbet küllî noksânı vardur ki sâbıkā süm-i semend-i sa'âdet-mend-i şehriyâr-ı İslâm-penâhî ile müsted'ad olub ve zemânla içlerinde ikāmet-i salât-ı cum'a ve kırâ'et-i ezân

52 Kur'ân 49/10'dan: "Bütün müminler kardeştir."

185a 184b

184b vâki‘ olmışdur. Şer‘le ve kānûnla ol kal‘aları dahi isterüz tâ ki noksân cizyede mukābele-i kesre cebr ola. Bu dahi emr-i makbûl ve re’y-i ma‘kūldür. Üçünci budur ki zikr olan emr-i şer‘e ve kānûna muhâlefet itdüğinüz takdîrce ki tarafeynde terâzî bulınmaya pâdişâh-ı dîn-perver ve şehriyâr-ı ‘adâlet-güster hazretleri ki *‘asâ rabbuküm en yühlike ‘adüvveküm*[53] mûcibince darb-ı süyûf-ı âb-dâr ve savlet-i samsâm-ı âteş-bârla a‘dâ-yı dîn ü devlet ve a‘vân-ı hilâf-milleti kal‘ u kahr eylemeğe bahâne ister. Cemî‘-i mühimmât-ı sefer ve âlât-ı cüyûş u ‘asker hâzır ve müheyyâdur. Def‘e kābiliyyet ve men‘e emkeniyyet yokdur. Hemân vâki‘ hâlinüz ‘arz olmağa mevkūfdur. Eğer vâkı‘â kıralınuz sizi sulh içün gönderdiyse sulh olmak bu tarîkla kābil ve zikr olınan kal‘alar virilmekle hâsıl olur. Görün ahvâlinüz ne ise ber-taraf eylen" diyü cevâb-ı şâfî ve emr-i kâfî buyurdılar. Mezbûr ilçiler sâhib-i devlet ü sa‘âdet hazretlerinden bunun gibi fermân-ı girân-

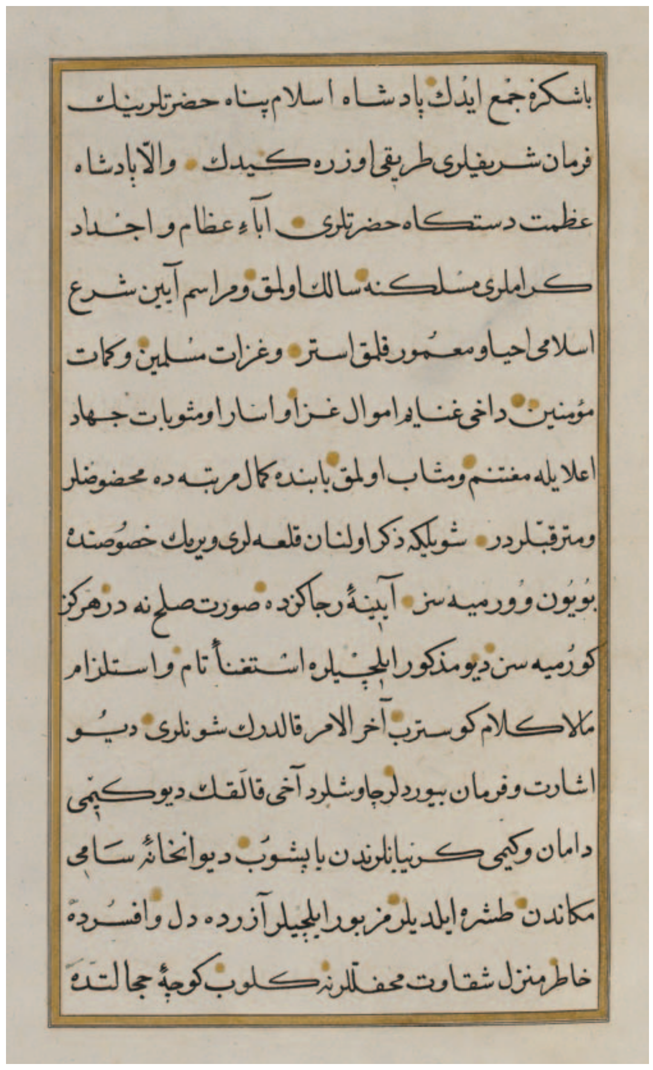
185a nişânı gûş u hûş eyledüklerinde makām-ı hayrete varub mest ü medhûş olmışlardı. Yine ol dem mezbûrlarun serdârları olan papas-ı pelîd izhâr-ı âgāz-ı sühanân-ı ‘anîd eyleyüb, "Kıralun bu âsitân-ı ‘izzet-âşiyân-ı ‘adâlet-‘unvânda ihlâs u ‘ubûdiyyeti sâ’irlerden mümtâz ve ser-efrâz olmak üzre murâdı olduğına bâ‘is buydı ki taht-ı tasarrufunda olan eyâlet ve vilâyeti kemâ-kân tasarrufunda olaydı. Kıralımuzdan bu vechle kal‘a taleb olunduğı takdîrce mülûk-i Nasârâ içlerinde ‘ırzı kalmaz. Bi’l-farz hisâr virmek husûsında cüz’î rızâları müte‘allık olsa başı ile kurtulmaz. Hâsılı kal‘a talebinden gayrı her ne emr teklîf olınsa makbûldür. Ve illâ kal‘a virmek husûsı cidden husûle mevsûl olur maslahat değildür" didi. Pes düstûr-ı ekrem hazretleri dahi buyurdılar ki, "Emr-i sulhun ki salâhı ve fesâdı bir kal‘aya mahsûs ve mübtenî ola ki virilmedüği takdîrce kemâ-kân ol hisârda fitne vü fesâd olub ol sebeb ile yine üzerinüze

53 Kur’ân 7/129’dan: "Umulur ki, Rabbiniz düşmanlarınızı helak edecek."

186a 185b

185b varılmağa ve vilâyetinüz vurılmağa bâʿis ola ve virildüği takdîrce sulh u salâh müstahkem ve mâ-beynde emn ü emân mübrem ve muhkem olub huzûr u refâhiyyet ve sürûr u istirâhat hâsıl olmak mukarrer ve muhakkak ola. Öyle olıcak kıralınuz olsun ve sâʾir beğlerinüz olsun ol asl emr-i maʿkūle ve reʾy-i makbûle râzî olmayub dahi sulh u salâh recâ eylemenün ne aslı vardur? Ve merhûm pâdişâh-ı kuds-âşiyân ve firdevs-mekân *enâraʾllâhu burhânehû* hazretleri zemânında sekiz yıllık sulh içün ol kadar mâl ve hazîne sarf eyledinüz. Yalnız bir yıllık sulhını sıyânet idebildinüz mi ve ʿuhde-i ʿahdinüzden geldinüz mi? Şimdi ki ol kalʿalar virilmeye yine ol kalʿalarda fitne vü fesâd eksük olmayub muttasıl ve mütemâdî gavgā vü âşûb olmak mukarrerdür. Bu bâbda, 'Hisâr virmek kıralun ʿırzına haleldür' dimek bir kurı gayret-i nâ-mahal ve bir bîhûde nizâʿ vü cedel eylemekdür. Ve bizüm çendân sulhdan dahi safâmuz yokdur. ʿAklınuz var-ise

186a başınuza cemʿ idün. Pâdişâh-ı ʿâlem-penâh hazretlerinün fermân-ı şerîfleri tarîkı üzre gidün. Ve illâ pâdişâh-ı ʿazamet-destgâh hazretleri âbâ-i ʿizâm ve ecdâd-ı kirâmları mesleğine sâlik olmak ve merâsim-i âyîn-i şerʿ-i İslâm'ı ihyâ ve maʿmûr kılmak ister. Ve guzât-ı müslimîn ve kümât-ı müʾminîn dahi ganâʾim-i emvâl-i gazâ ve üsârâ ve mesûbât-ı cihâd-ı aʿlâyla mugtenim ve müsâb olmak bâbında kemâl mertebede mahzûzlar ve müterakkıblardur. Şöyle ki zikr olınan kalʿaları virmek husûsında boyun vurmayasız âyîne-i recânuzda sûret-i sulh nedür hergiz görmeyesiz" diyü mezkûr ilçilere istiğnâ-i tâm ve istilzâm-ı mâ-lâ-kelâm gösterüb âhirüʾl-emr, "Kaldurun şunları!" diyü işâret ve fermân buyurdılar. Çavuşlar dahi, "Kalkun!" diyü kimi dâmân ve kimi girîbânlarından yapışub dîvânhâne-i sâmî-mekândan taşra eylediler. Mezbûr ilçiler âzürde-dil ve efsürde-hâtır menzil-i şekāvet-mahfillerine gelüb kûçe-i hacâletde

187a 186b

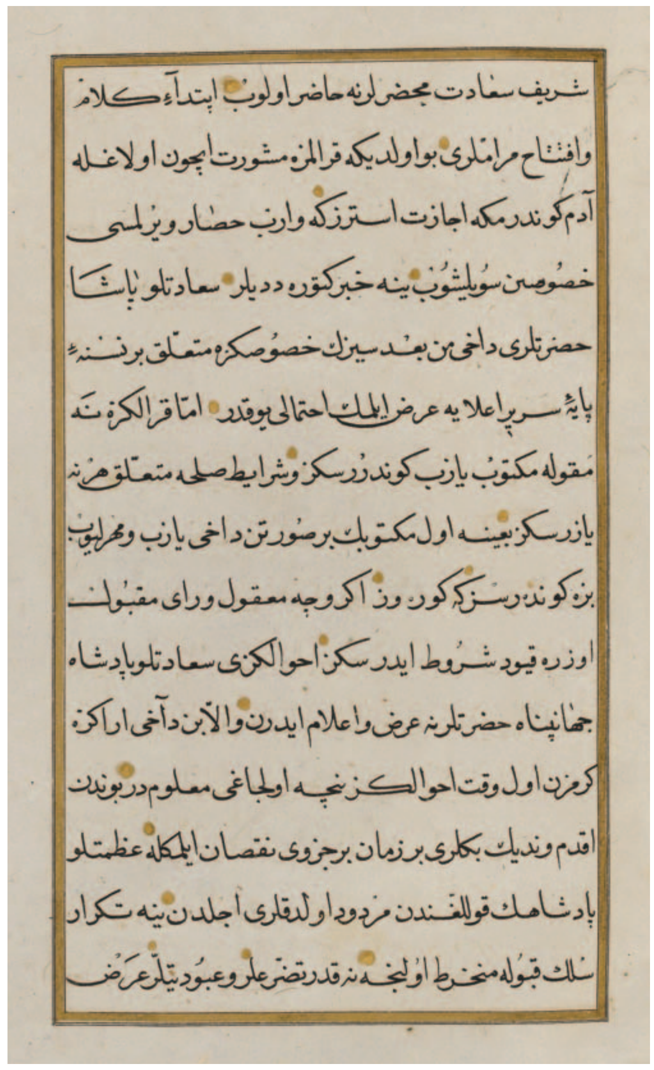
186b ve mesken-i kasâvetde münzevî olub dururlardı. Ve yine düstûr-ı a'zam hazretleri mezbûr ilçiler kalkub gitdüklerinden sonra tercemânların çağırdub buyurdı ki, "Var ilçilere bizden selâm eyle. Bu gün bunda bana takrîr itdükleri kelimât-ı nâ-merbût ve türrehât-ı nâ-mazbût eğer kıralları ağzından ise ki kıralları ısmarlamış ola kırallarınun dahi hâli ma'lûm ve anı imperatorluğa üründüleyüb çıkarub ta'yîn idenlerün dahi hâlleri mefhûm oldı. Ve illâ kırallarınun ve imperatorlarınun bundan haberi yokdur. Rüsûm-ı risâlet iktizâsınca, 'Bu sözleri biz kendü yanımuzdan söyleriz' dirlerse zihî kelâm-ı bî-ma'nâ ve sûret-i haber-i mâ-lâ-ya'nî bunun gibi kurı ve bîhûde efsânelerinden ma'lûm oldı ki meydân-ı sühan yegâneliğinde bîgânelermiş. Pes bu sebeble rüsûm-ı risâlete istihkâkları ve kavâ'id-i ilçi-geriliğe liyâkatleri yoğmış. Lâzım geldi ki kırallarına i'lâm eylemeğiçün serhaddimüz beğlerbeğisine

187a ahkâm-ı şerîfe gönderevüz ki ol dahi kırala bildüre. Eğer kıralun murâdı sulh u salâh ise söz kolayın bulur. Ve ma'kûl fâhim bir âdemi var ise göndere ki mesâlih-i sulh ne ise söyleşüb itmâm bula. Ve illâ bu hâl ile bu maslahat temâm olmak yokdur. Sözleri ve cevâbları nedür? Elbetde bize bildürsünler" diyü tercemâna muhkem tenbîh ü te'kîd buyurdılar. Tercemân dahi ilçilerün konağına varub sâhib-i devlet ü sa'âdet hazretlerinün fermân-ı 'âliyelerin îsâl eyledükde ilçiler dahi ziyâde endûh-gîn olub mezbûr tercemâna dimişler ki, "Eğer paşa-yı kâm-bîn hazretlerinün ihsân-ı şerîfleri olursa kal'alar husûsın kıralımuza i'lâm idelüm. Ol dahi beğleriyle müşâvere eylesün. Başdaki beğlerin râzî idebile ki 'azametlü pâdişâhun ululuğın ve şevketin ve kadr ü haşmetin kıralımuz bilür ve anlar emirlerinden tecâvüz eylemezler ve tecâvüz idenlerün hâlleri n'olduğın görmişler ve bilmişlerdür. Pâdişâh uğurına kal'a değil cân u başların dahi dirîg eylemezler.

188a 187b

187b Lîkin ibtidâ-i imperatorluklarıdur. 'Müslimâna kal'a virdün' diyü kefere beğleri kıralı melâmet iderler ve imperatorluğın dahi alurlar. Belki başına dahi kasd iderler. Emmâ bu bâbda sâhib-i devlet ü sa'âdet ile yine buluşub bu husûsı murâd üzre söyleşmek isterüz. Sa'âdetlü paşa hazretlerinün hâk-i pây-i kimyâ-hâsiyyetlerinden dîde-i ümîdimüz terakkub ider ki yine isticâze bâbında 'ulüvv-i 'inâyetlerin dirîg buyurmayalar ki varub bu husûsı gereği gibi söyleşevüz" diyü tercemâna çok çok tazarru'lar ve tevazzu'lar eylediler. Tercemân dahi düstûr-ı a'zam hazretlerinün hâk-i pây-i şerîflerine gelüb bu husûsı haber virüb mülâkî olmağa isticâzelerin 'arz u i'lâm eyledi. Eltâf-ı 'amîme ve ahlâk-ı kerîmeleri muktezâsınca yine dîvân-ı sâmî ve meclis-i nâmîlerine gelmeğe izn ü icâzet masrûf buyurdılar.

Düstûr-ı a'zam hazretleri Beç kıralının ilçileriçün dördüncü def'a meclis-i şerîf buyurduklarıdur

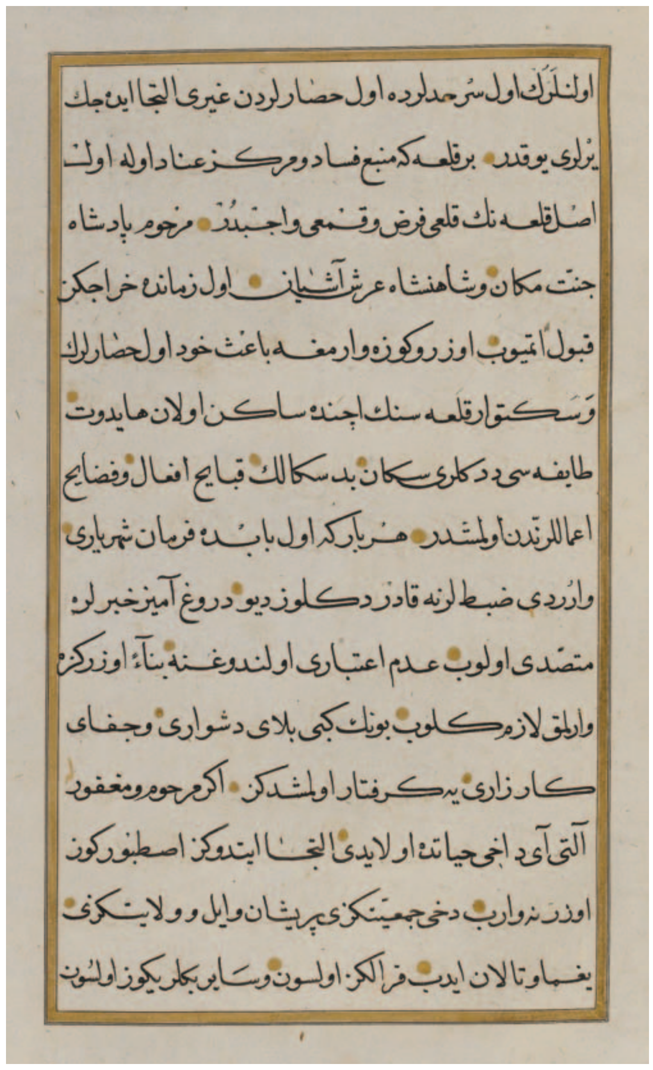
Pes yine mezbûr ilçiler düstûr-ı 'adâlet-güster hazretlerinün meclis-i

188a şerîf-i sa'âdet-mahzarlarına hâzır olub ibtidâ-i kelâm ve iftitâh-ı merâmları bu oldı ki, "Kıralımuza meşveret içün ulağla âdem göndermeğe icâzet isterüz ki varub hisâr virilmesi husûsın söyleşüb yine haber getüre" didiler. Sa'âdetlü paşa hazretleri dahi, "Min-ba'd sizün husûsınuza müte'allık bir nesneyi pâye-i serîr-i a'lâya 'arz eylemek ihtimâli yokdur. Emmâ kıralınuza ne makûle mektûb yazub gönderürsenüz ve şerâ'it-i sulha müte'allık her ne yazarsanuz bi-'aynihî ol mektûbun bir suretin dahi yazub ve mühürleyüb ve bize göndere-siz ki görevüz. Eğer vech-i ma'kûl ve re'y-i makbûl üzre kuyûd-ı şurût idersenüz ahvâlinüzi sa'âdetlü pâdişâh-ı cihân-penâh hazretlerine 'arz u i'lâm iderin. Ve illâ ben dahi aranuza girmezin. Ol vakt ahvâlinüz niçe olacağı ma'lûmdur. Bundan akdem Venedik beğleri bir zemân bir cüz'î noksân eylemeğe 'azametlü pâdişâhun kulluğından merdûd oldukları ecilden yine tekrâr silk-i kabûle münharıt olınca ne kadar tazarru'lar ve 'ubûdiyyetler 'arz

189a 188b

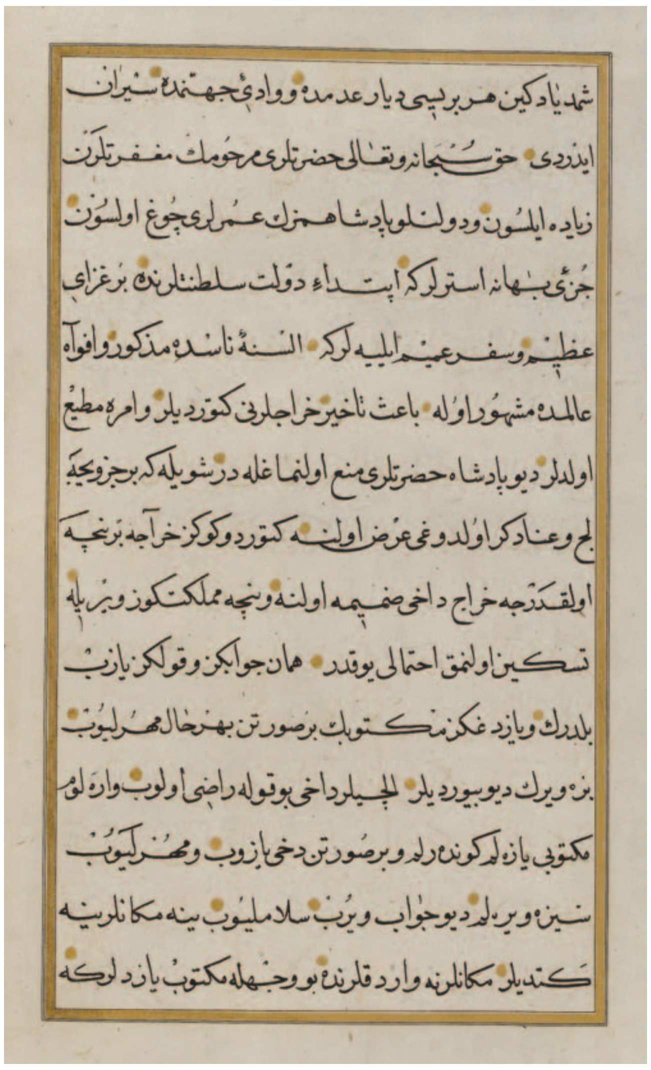

188b eylediler ve ne kadar hazîneler ve pîşkeşler virdiler ve ne kadar zahmetler ve meşakkatler çekdiler hiç işitdinüz mi? Âsitâne-i İslâm-penâhdan sulh recâ idüb tâlib-i emn ü emân olanlar be-her-hâl bir niçe mâl u menâl ve kılâ' u emlâkdan geçmek gerekdür. Ve Tahmâsb Şâh ki 'Acem vilâyetinün hânı ve kisrâ tahtınun Nûşîrü'r-revân'ı geçer pâdişâh-ı âl-i 'Osmânî ile sulh u salâh idince ne kal'alar ve ne memleketler virmişdür. Vân'ı ve Nahcıvân'ı belki temâmî-i memâlik-i Azerbâycân'ı elinden çıkmışdur ve serhadd-i şarkda niçe ma'mûr u âbâdân olan yirlerini hâliyâ hâlî vü harâb kalmışdur. Mâ-beynde olan binâ-i mevâdd-ı meveddete halel irişmesün diyü taşı taş üzerine komağa kâdir değildür. Taleb-i istîmân ve rağbet-i emn ü emân ve izhâr-ı sadâkat ve 'urza-i 'ubûdiyyet bu keyfiyyet ile olur. Evvelâ 'azametlü ve sa'âdetlü pâdişâhımuzun memlekete ve ne kal'aya ne ihtiyâcı vardur? Mücerred serhadd-i garb-ı memâlik-i mahrûsedeki ol taleb olınan hisâr mesken-i eşrârdur. Ehl-i fitne vü fesâd

189a olanlarun ol serhadlerde ol hisârlardan gayrı ilticâ idecek yirleri yokdur. Bir kal'a ki menba'-ı fesâd ve merkez-i 'inâd ola ol asl kal'anun kal'ı farz ve kam'ı vâcibdür. Merhûm pâdişâh-ı cennet-mekân ve şâhenşâh-ı 'arş-âşiyân ol zemânda harâcınuz kabûl itmeyüb üzerünüze varmağa bâ'is hod ol hisârlarun ve Sigetvar kal'asınun içinde sâkin olan haydut tâ'ifesi didükleri segân-ı bed-sigâlün kabâ'ih-i ef'âl ve fazâ'ıh-ı a'mâllerinden olmışdur. Her bâr ki ol bâbda fermân-ı şehriyârî varurdı, 'Zabtlarına kādir değilüz' diyü dürûg-âmîz haberlere mütesaddî olub 'adem-i i'tibârı olunduğına binâ'en üzerinüze varılmak lâzım gelüb bunun gibi belâ-yı düşvârî ve cefâ-yı kâr-zârîye giriftâr olmışdınuz. Eğer merhûm ve mağfûrun-leh altı ay daha hayâtda olaydı ilticâ itdü[gü]nüz ıstaburınuz üzerine varub dahi cem'iyyetinüzi perîşân ve il ü vilâyetinüzi yağma ve talan idüb kıralınuz olsun ve sâ'ir beğlerinüz olsun

190a **189b**

189b şimdiye değin her birisi diyâr-ı ʿademde ve vâdî-i cehennemde seyerân iderdi. Hakk sübhânehû ve teʿâlâ hazretleri merhûmun mağfiretlerin ziyâde eylesün ve devletlü pâdişâhımuzun ʿömürleri çoğ olsun. Cüz'î bahâne isterler ki ibtidâ-i devlet-i saltanatlarında bir gazâ-yı ʿazîm ve sefer-i ʿamîm eyleyeler ki elsine-i nâsda mezkûr ve efvâh-ı ʿâlemde meşhûr ola. Bâʿis-i te'hîr harâclarını getürdiler ve emre mutîʿ oldılar diyü pâdişâh hazretleri menʿ olunmağladur. Şöyle ki bir cüz'îce lecc ü ʿinâd-ger olduğı ʿarz olına getürdüğünüz harâca bir niçe ol kadarca harâc dahi zamîme olına ve niçe memleketinüz virile teskîn olunmak ihtimâli yokdur. Hemân cevâbınuz ve kavlinüz yazub bildürün ve yazdığınuz mektûbun bir sûretin be-her-hâl mühürleyüb bize virün" diyü buyurdılar. İlçiler dahi bu kavle râzî olub, "Varalum mektûbı yazalum gönderelüm ve bir sûretin dahi yazub ve mühürleyüb size virelüm" diyü cevâb virüb selâmlayub yine mekânlarına gitdiler. Mekânlarına varduklarında bu vechle mektûb yazdılar ki

190a Türkî'ye terceme olundukda baʿz-ı kuyûd bulındı ki âyîn-i bâtıl ve mezheb-i ʿâtılları üzerine yazmışlar. Ol kuyûd mezheb-i İslâmiyye'ye muhâlif ve dîn-i şerʿ-i Muhammediyye'ye mugâyir elfâz-ı küfrdür. *Neʿûzü bi'llâh. Allâhümma'hfızı's-sînetü'l-müslimîn min küfri'l-kelâm ve emmin kulûbü'l-mü'minîn bi'l-îmâni ve'l-İslâm.* Hakk sübhânehû ve teʿâlâ hazretleri ki *lem yelid ve lem yûled ve lem yekün lehû küfüven ehad*[54] nass-ı şerîfi mûcibince şirk ü reybden münezzeh ve müberrâdur. Şirk isnâd eylemişlerdür ve ol bâbda herze söylemişlerdür.

Nazm:

"Zatı işaret ettiklerinden münezzehtir
Şanı söylediklerinden yücedir"

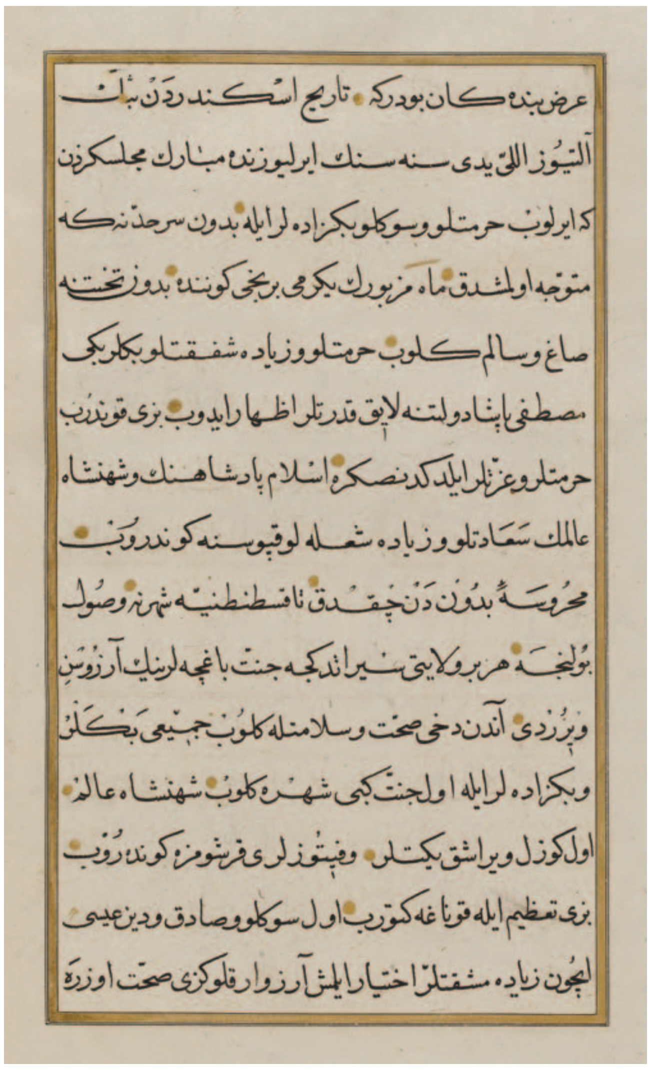
Ol mektûbın tercemesi budur

"Kırallık kürsîlerine ve imperatorluk meclislerine ki dâ'im ol meclis-i ʿâlî hazret-i Meryem kadınun envâr-ı ʿinâyetiyle devlet-i ʿÎsâ hazretlerinün kuvveti ve kudreti anda zâhirdür. Saʿâdetlü kıralun nâm-ı şerîfin taʿzîm ü tevkīr içün ol yüce ve ʿâlî hazretlerine

54 Kur'ân 112/3 ve 112/4: "Doğurmadı ve doğurulmadı, O'na bir denk de olmadı."

191a 190b

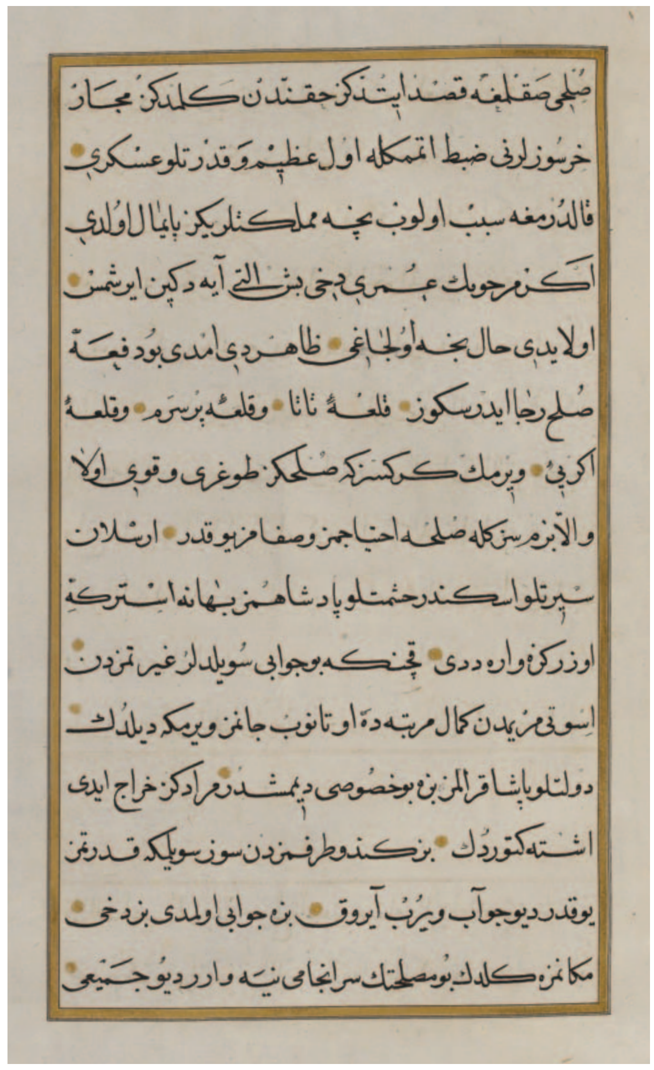
190b ʿarz-ı bendegân budur ki târîh-i İskender'den bin altı yüz elli yedi senesinün Aprilyozında mübârek meclisinüzden ki ayrılub hürmetlü ve sevgilü beğzâdeler ile Budun serhaddine ki müteveccih olmışduk mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci güninde Budun tahtına sağ ve sâlim gelüb hürmetlü ve ziyâde şefekatlü Beğlerbeği Mustafâ Paşa devletine lâyık kudretler izhâr idüb bizi kondurub hürmetler ve ʿizzetler eyledükden sonra İslâm pâdişâhının ve şehinşâh-ı ʿâlemün saʿâdetlü ve ziyâde şuʿlelü kapusına gönderüb mahrûse-i Budun'dan çıkduk. Tâ Kostantiniyye şehrine vusûl bulınca her bir vilâyeti seyr itdükçe cennet bağçelerinün ârzûsın virürdi. Andan dahi sıhhat ve selâmetle gelüb cemîʿ-i beğler ve beğzâdeler ile ol cennet gibi şehre gelüb şehinşâh-ı ʿâlem ol güzel ve yaraşık yiğitler ve fitozları karşumuza gönderüb bizi taʿzîm ile konağa getürüb ol sevgilü ve sâdık ve dîn-i ʿÎsâ içün ziyâde meşakkatler ihtiyâr eylemiş ârzû-[d]âr kulunuzı sıhhat üzre

191a bulduk. Saʿâdetlü kıralun merhameti ve şefekatini iblâğ eyledüğimüzde gûyâ ki bir mürde idi hayâta irişdürdük. Çok ağladı ve çok tahassürler eyledi. Ol saʿâdetlü Krijtoz'dan ümîddür ki ʿan-karîb cümlemüzi hayırla saʿâdetlü gölgenüze irişdüre. Ve konağımuzda üç gün ikāmet eyledüğimüzden sonra şehinşâhun ulu vezîri olan Sokolovice-oğlı Muhammed Paşa'ya buluşmağa icâzet istedük. Anlar dahi kapusına yol açub daʿvet eyledi. Biz dahi kırallık ʿırzını ve imperatorluk nâmûsını riʿâyet içün kudretimüz vücûda getirüb üçümüz bile ve sâʾir beğzâdeler ile atlanub kırallık pîşkeşiyle Sokolovice Vezîr-i aʿzam Muhammed Paşa'ya varduk. Ol cennet saffetlü makāma vusûl bulduğımuzda anun tertîb ü tezyîni gözlerimüzi kamaşdurdı. Uzun boylu kumral sakallu fikri çok sözi az devletlü ancak buluşduğımuz gibi, 'Kıral hazretleri nicedür? Eyü midür?' diyü suʾâl eylediler. Andan bizüm gönlümüzi ohşayub temâm-ı riʿâyet eyleyüb konuklar riʿâyet

192a 191b

191b olunduğı üzre ri'âyet eylemişdür. Andan ol heybetlü güneşden yüce âsitâne-i sa'âdete varduk. Sa'âdetlü şehinşâh-ı 'âlemün meclis-i İslâm-âşiyânlarına ki yüz sürdük ol gözler görmedük ve gönüllere görünmedük zînetleri ki gördük bin yıl 'ömrimüz olsa ve bin dilimüz olsa biz anı sa'âdetlü kırala vasf idemezüz. Zihî ululuk ve zihî pâdişâhlık mübârek tahtlarınun ayağına yüzimüz sürdükde, 'Sa'âdetlü kıralımuz va'de eyledüği virgüyi getürdük' dimekden gayrı çâremüz olmadı. Yine taşra çıkduğımuzda doğrı konağımuza geldük. Ba'dehû sa'âdetlü kıral ısmarladuğı üzre sulh husûsın söyleşmeye Sokoloviç-oğlı Vezîr-i a'zam Muhammed Paşa'ya varduğımuzda eğerçi bize ri'âyetlerin dirîğ eylemeyüb emmâ bize bir maslahat teklîf eylediler ki biz anı hergiz sa'âdetlü kıraldan işitmedük. Gerçi dile getürmek güçdür emmâ nâ-çârlık bize çok söz söyledür. Hele muhassalı budur ki, 'Sâbıkâ merhûm koca pâdişâh zemânında ki sulh olundı her bâr ki

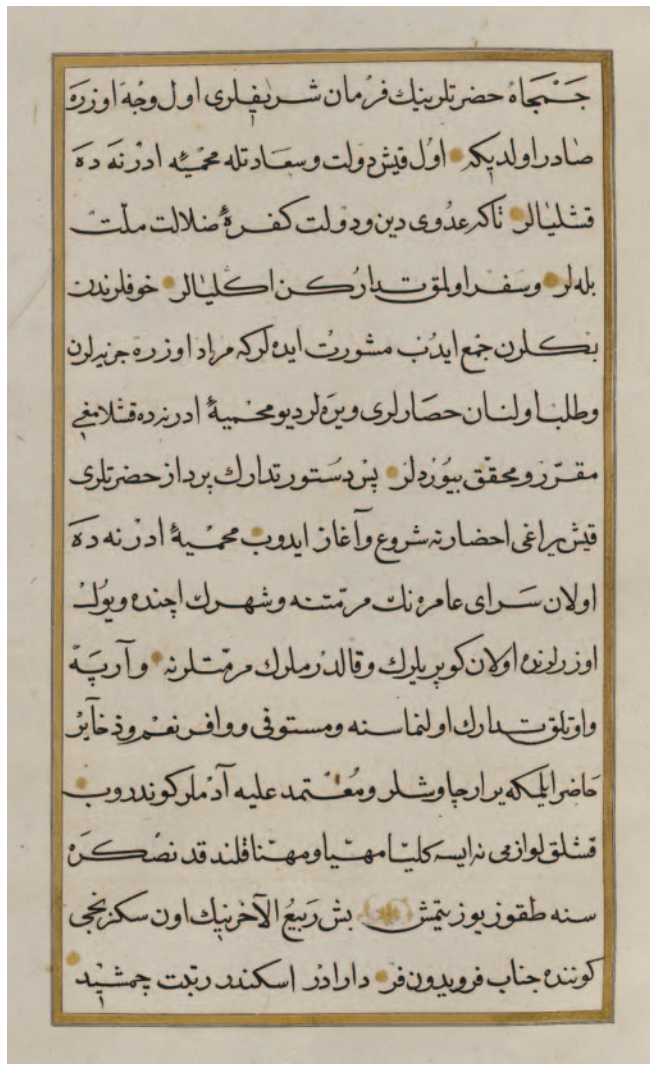
192a sulhı saklamağa kasd itdinüz hakkından gelmedinüz. Macar hırsuzlarını zabt itmemekle ol 'azîm ve kudretlü 'askeri kaldurmağa sebeb olub niçe memleketlerinüz pây-mâl oldı. Eğer merhûmun 'ömri dahi beş altı aya değin irişmiş olaydı hâl nice olacağı zâhirdi. İmdi bu def'a sulh recâ idersenüz kal'a-i Tata ve kal'a-i Pespirim[55] ve kal'a-i Eğri'yi virmek gereksiz ki sulhınuz doğrı ve kavî ola. Ve illâ bizüm sizünle sulha ihtiyâcımuz ve safâmuz yokdur. Arslan-sîretli İskender-haşmetlü pâdişâhımuz bahâne ister ki üzerinüze vara' didi. Kaçan ki bu cevâbı söylediler gayretimüzden isvet-i Meryem'den kemâl mertebede utanub cânımuz virmeğe diledük. 'Devletlü paşa kıralımuz bize bu husûsı dimemişdür. Murâdınuz harâc idi işte getürdük. Biz kendü tarafımuzdan söz söylemeğe kudretimüz yokdur' diyü cevâb virüb ayruk bize cevâbı olmadı. Biz dahi mekânımuza geldük, "Bu maslahatun serencâmı neye varur?" diyü cemî'-i

55 Metinde "Persirem" şeklindedir.

193a 192b

192b beğzâdeler ve gayretlü yiğitlerle her bâr ki müşâvere eyledük ve müşâveremüzden sonra sözimüz ve fikrimüzi taşra getürmeğe vezîr-i a'zama varmağa murâd idindük. Yol virmekde bize çok sovukluklar gösterdi. 'Âkıbet bunı fikre getürdük ki ahvâli devletlü kıralımuza bildürevüz. Gerçi bu sözimüz redd olunmadı. Emmâ bundan sonra Türklerün tedârüki ve hareketi ayrıksı olmışdur. Bilmeziz bizüm hâlimüz neye irişecekdür? İşte kulluğımuz ve sadâkatimüz üzre sa'âdetlü kırallığınuza vâki' hâli beyân eyledük. Emrinüz ne ise bize ol emri imperatorluk hükmiyle buyurasız. Ana göre biz dahi cevâb virevüz" diyü yazılmışdı. Vech-i meşrûh üzre yazılan mektûbların mezbûr ilçiler bir yarar beğzâdeleriyle kırallarına göndermişlerdi.

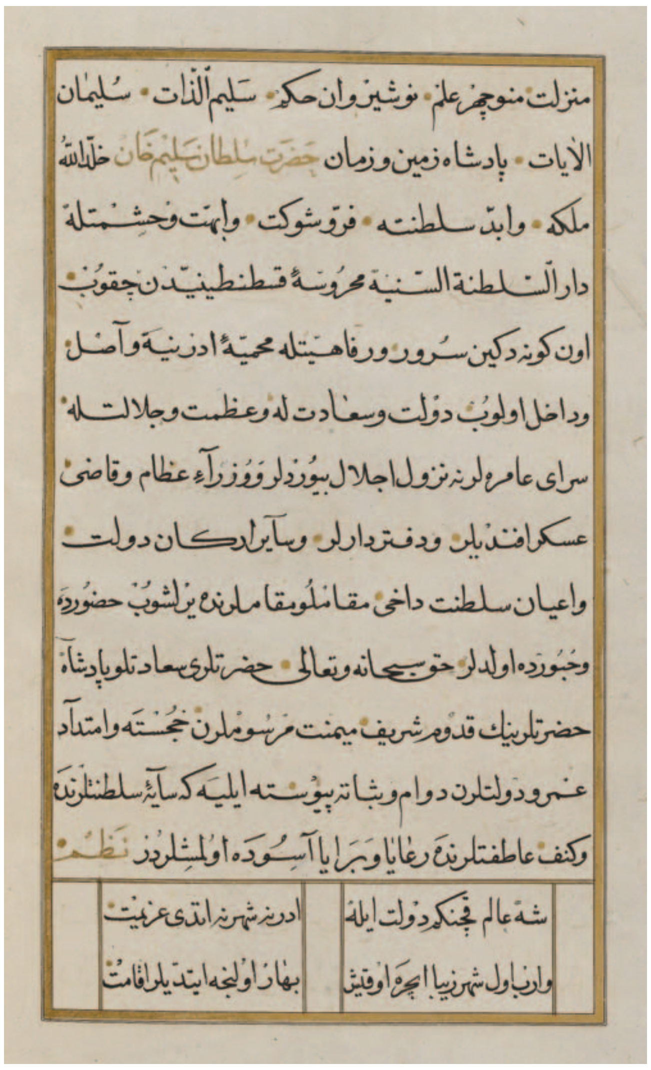
Şehriyâr-ı gerdûn-vakār hazretleri devlet ve sa'âdetle ol kış mahmiyye-i Edirne'de kışlamak ihtiyâr buyurduklarıdur

Kıralun ilçilerinden sulh bâbında hisâr taleb olundukda meşvere içün mektûb yazub kırallarına îsâl eyledükden sonra pâdişâh-ı

193a Cem-câh hazretlerinün fermân-ı şerîfleri ol vech üzre sâdır oldı ki ol kış devlet ü sa'âdetle mahmiyye-i Edirne'de kışlayalar. Tâ ki 'adû-yı dîn ü devlet [ve] kefere-i dalâlet-millet bileler ve sefer olmak tedârükin anlayalar. Havflarından beğlerin cem' idüb meşveret ideler ki murâd üzre cizyelerin ve taleb olınan hisârları vireler diyü mahmiyye-i Edirne'de kışlamağı mukarrer ve muhakkak buyurdılar. Pes düstûr-ı tedârükperdâz hazretleri kış yarağı ihzârına şurû' vü âğâz idüb mahmiyye-i Edirne'de olan sarây-ı 'âmirenün meremmetine ve şehrün içinde ve yol üzerlerinde olan köprilerün ve kaldurumlarun meremmetlerine ve arpa ve otlak tedârük olunmasına ve müstevfî ve vâfir ni'am ü zehâ'ir hâzır eylemeğe yarar çavuşlar ve mu'temedün-'aleyh âdemler gönderüb kışlak levâzımı ne ise külliyyen müheyyâ ve mühennâ kılındukdan sonra sene dokuz yüz yetmiş beş Rebî'ü'l-âhirinün on sekizinci güninde cenâb-ı Ferîdûn-fer Dârâ-der İskender-rütbet Çemşîd-

194a 193b

193b menzilet Minûçihr-'ilm Nûşîrevân-hükm selîmü'z-zât Süleymânü'l-âyât pâdişâh-ı zemîn ü zemân hazret-i Sultân Selîm Hân *halleda'llâhu mülkehû ve ebbede saltanatehû* ferr ü şevket ve übbehet ü haşmetle dârü's-saltanati's-seniyye mahrûse-i Kostantiniyye'den çıkub on güne değin sürûr ve refâhiyyetle mahmiyye-i Edirne'ye vâsıl ve dâhil olub devlet ü sa'âdetle ve 'azamet ü celâletle sarây-ı 'âmirelerine nüzûl-i iclâl buyurdılar. Ve vüzerâ-i 'izâm ve kadı'asker efendiler ve defterdârlar ve sâ'ir erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat dahi makāmlu makāmlarında yirleşüb huzûrda ve hubûrda oldılar. Hakk sübhânehû ve te'âlâ hazretleri sa'âdetlü pâdişâh hazretlerinün kudûm-ı şerîf-i meymenet-mersûmların huceste ve imtidâd-ı 'ömr ü devletlerin devâm ve sebâta peyveste eyleye ki sâye-i saltanatlarında ve kenef-i 'âtıfetlerinde re'âyâ vü berâyâ âsûde olmışlardur.

Nazm:

Şeh-i 'âlem kaçan kim devlet ile
Edirne şehrine itdi 'azîmet

Varub ol şehr-i zîbâ içre o kış
Bahâr olınca itdiler ikāmet

194a

Kudûm-ı şehriyârî ile o şehr
Müşerref oldı çün mânend-i cennet

Uyurdı çeşm-i fitne sâyesinde
Uyanuğıdı ol 'ayn-ı 'adâlet

Refâhiyyetde idi halk-ı 'âlem
Cihân dolmış idi emn [ü] emânet

Husûsâ hazret-i düstûr-ı a'zam
Melâz u melce'-i erbâb-ı hâcet

İderdi şer' ü kānûn-ile ısgā
Ne denlü gelse ashâb-ı şikâyet

İlâhî devleti pâyende olsun
Şeh-i 'âlem-penâhun tâ kıyâmet

Zemânında eğer yohsul eğer bay
Kamusı oldı mikdârınca râhat

Selîmü'l-bâl olub 'âlemde herkes
Gam-ı dünyâdan oldılar selâmet

Eğer tavsîf ola evsâf-ı 'adli
Dükenmez haşr olınca bu hikâyet

Şehinşâh-ı cihân Sultân Selîm Hân
Meh-i burc-ı sa'âdet mihr-i devlet

Kaçan 'azm eyledi ol şâh-ı 'âlem
Didüm târîhini devlet sa'âdet

975

Mahmiyye-i Mısır'dan ulağla âdem gelüb mahrûse-i mezbûrede ve cevânib-i Yemen'de vâki' olan havâdis ve vâkı'ât mektûbların getürdükleridür

195a 194b

194b Âyîne-i çarh-ı devvâr ki sûret-nümâlıkda gûyâ ki bir hayâl-i fenârdur ki dürlü dürlü sûretler ve gûne gûne hey'etler bedîdâr ider.

Nazm:

Devrân ki hâdisâtla her gice yüklüdür
Gün doğmadın neler doğa kim bile nâ-gehân

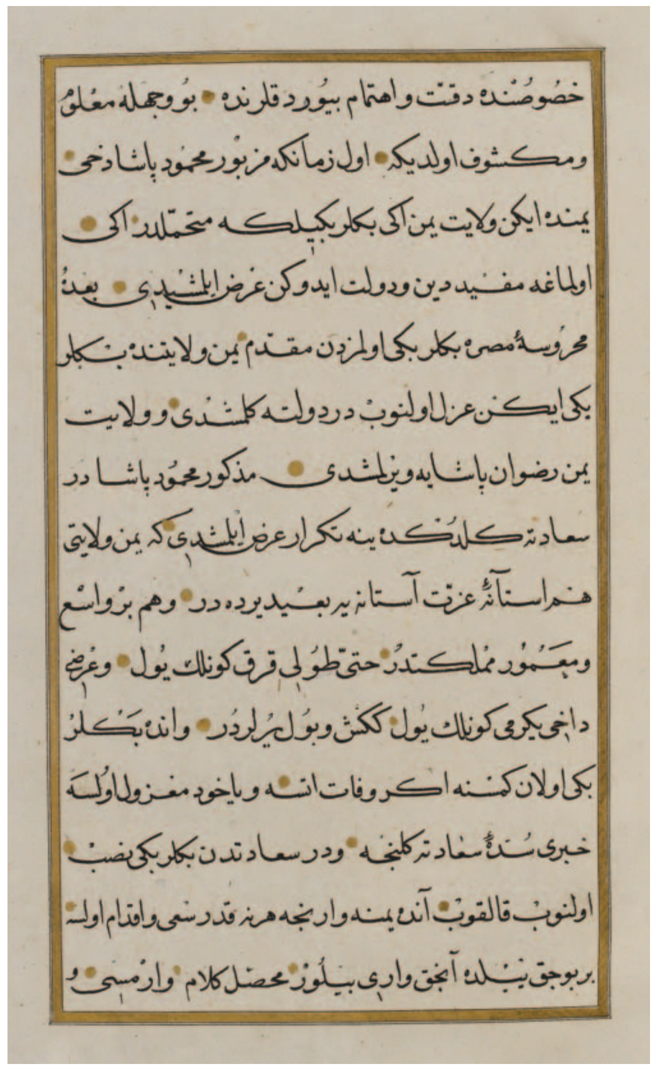
Nesr: Hâlık-ı kevn ü mekân ve Perverdgâr-ı Yezdân Hakk sübhânehû ve te'âlâ hazretleri hemân pâdişâh-ı cihân hazretlerinün vücûd-ı şerîflerin havâdis-i zemân ve vekāyi'-i devrândan masûn u mahrûs kılsun. Ve devlet-i saltanatları ve sa'âdet-i hilâfetleri *ilâ kıyâmi's-sâ'ati ve sâ'ati'l-kıyâm* ber-devâm olsun ki bekā-yı nizâm anun zât-ı selîmü's-sıfâtlarıyla ber-kıyâmdur. Vaktâ ki devlet ü sa'âdetle mahrûse-i Edirne'ye varub karâr ve kıvâm gösterdiler mahrûse-i Mısır'da tüfengçiler ağası olan fahr-ı erbâb-ı 'izz ü 'alâ Hüseyn Ağa *dâme 'alâhû* ulaklığla der-sa'âdete gelüb ol zemânda mahmiyye-i Mısır kadısı olan akzâ-yı kuzâti'l-mefâhir Mevlânâ eş-Şeyh 'Abdü'l-kādir Çelebi *dâme fazluhû* ve fahrü'l-emâcid ve'l-emsâl nâzirü'l-emvâl olan Muhammed Beğ *dâme mecdühû* câniblerinden memhûr ve mümzâ mektûb-ı havâdis-imlâ getürüb

195a işbu sene dokuz yüz yetmiş Rebî'ü'l-âhirinün yigirminci gününde ki yevmü'l-erbi'âdur Mısır beğlerbeğisi Mahmûd Paşa 'âdet-i kadîmiyyeye binâ'en hayl ü haşem ile süvâr olub şehri dolaşmağa çıkdukda Bulak semtinde Farb[?] nâm mahâlde meğer ki ba'z-ı eşkıyâ bir bağçe dîvârının iç yüzin melce' ve me'vâ idinüb kendülerini hıfz idüb durmışlar. Mezkûr Mahmûd Paşa ümerâ-i Mısır'dan Hamza Beğ ve İbrâhîm Beğ nâm sancakbeğleriyle yanaşub söyleşüb gelürken ol mahalle geldükde ol şakī içerüden tüfengle atub müşârün-ileyh Mahmûd Paşa'yı urmışlar. Ol zahmla atdan yıkılub cân virmiş. Ve bundan gayrı vilâyet-i Yemen'de Şemse'd-dîn oğlanlarından Mutahhar-ı bed-ahter pâdişâh-ı dîn ü dünyâ Minûçihr-levâ hazretlerinün livâ-i sa'âdet-nümâların çeküb ol vilâyetde sancakbeği idi. Çehre-i mazarrat-nişânında nüvişte olan 'alâmât-ı isyân muktezâsınca isyân u tuğyân üzre olub Yemen vilâyetine tâbi' niçe kılâ' ve bikâ' alub ve bi'l-cümle vilâyet-i Yemen'e müstevlî olmağın Ta'izz vilâyeti

196a 195b

195b beğlerbeğisi Murâd Paşa ile dahi Demâr nâm mevzi'de ceng idüb gālib olub mezkûr Murâd Paşa uğur-ı hümâyun-ı pâdişâhîde bezl-i tüvân ve fedâ-yı cân itmeğin ümerâ-i Yemen'den bir niçe beğler bu ahvâli göricek,

Nazm:

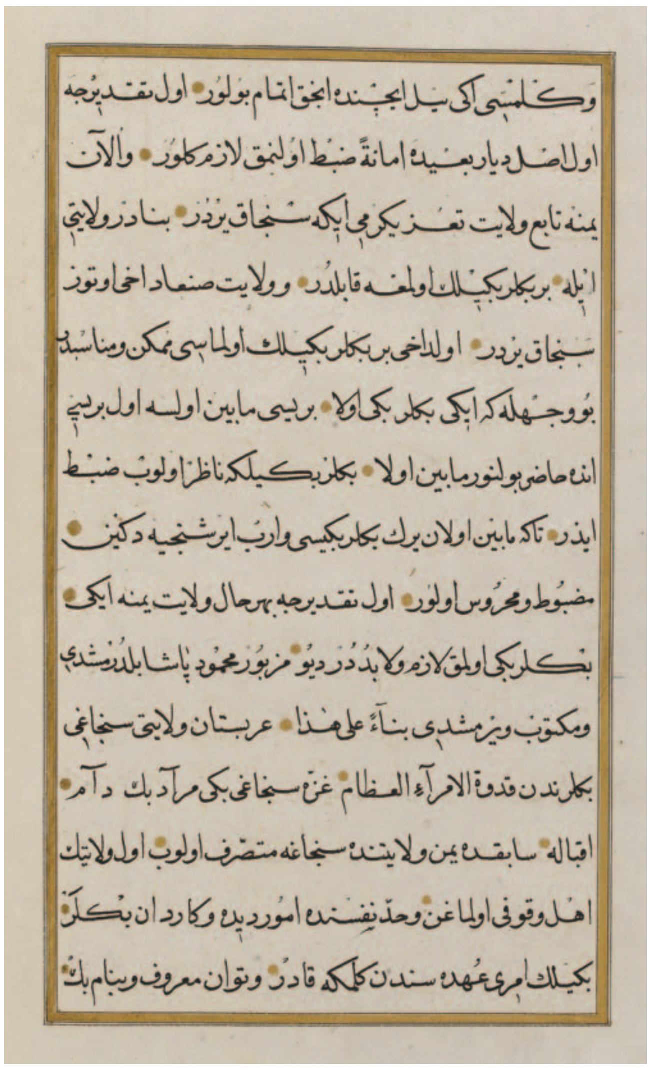
"İki dünyanın huzuru şu iki sözle açıklanır
Dostlara lütuf göstermek düşmanlarla iyi geçinmek"

Nesr: Fehvâsıyla 'amel idüb mezbûr Mutahhar ile sûret-i salâh idüb kenâr-ı felâha yapışmışlar. Hâdise-i 'uzmâ ve vâkı'a-i kübrâ olduğın 'arz eylemişler. Düstûr-ı kebîr hazretleri bu ahvâle gereği gibi habîr olmak murâd idinüb eğerçi ki Mahmûd Paşa vâkı'ası icmâl üzre 'arz olunmağın tafsîli ve sıhhati üzre vukūfa kābiliyyet olmayub lâkin Yemen ahvâline ıttılâ' müyesser olub mezkûr Mutahhar'un ol vilâyete istîlâsına ve bu kadar fitne vü fesâd olmasına sebeb n'olduğı künhi ve hakīkatiyle ma'lûm olmak

196a husûsında dikkat ve ihtimâm buyurduklarında bu vechle ma'lûm u mekşûf oldı ki ol zemân ki mezbûr Mahmûd Paşa dahi Yemen'de iken vilâyet-i Yemen iki beğlerbeğiliğe mütehammildür iki olmağa müfîd-i dîn ü devlet idüğin 'arz eylemiş idi. Ba'dehû mahrûse-i Mısır'da beğlerbeği olmazdan mukaddem Yemen vilâyetinde beğlerbeği iken 'azl olınub der-i devlete gelmişdi ve vilâyet-i Yemen Rıdvân Paşa'ya virilmişdi. Mezkûr Mahmûd Paşa der-sa'âdete geldükde yine tekrâr 'arz eylemişdi ki, "Yemen vilâyeti hem âsitâne-i 'izzet-âstâneye bâ'id yirdedür ve hem bir vâsi' ve ma'mûr memleketdür. Hattâ tûlı kırk günlük yol ve 'arzı dahi yigirmi günlük yol geniş ve bol yirlerdür. Ve anda beğlerbeği olan kimesne eğer vefât itse ve yâhûd ma'zûl olsa haberi südde-i sa'âdete gelince ve der-sa'âdetden beğlerbeği nasb olınub kalkub anda Yemen'e varınca her ne kadar sa'y ü ikdâm olsa bir buçuk yılda ancak varıbilür. Muhassal-ı kelâm varması ve

197a 196b

196b gelmesi iki yıl içinde ancak itmâm bulur. Ol takdîrce ol asl diyâr ba'dehû emâneten zabt olunmak lâzım gelür. Ve el-ân Yemen'e tâbi' vilâyet-i Ta'izz yigirmi iki sancak yirdür. Benâdir-i vilâyeti ile bir beğlerbeğilik olmağa kābildür. Ve vilâyet-i San'â dahi otuz sancak yirdür. Ol dahi bir beğlerbeğilik olması mümkin ve münâsibdür. Bu vechle ki iki beğlerbeği ola. Birisi mâ-beyn olsa ol birisi anda hâzır bulınur mâ-beyn ola[n] beğlerbeğiliğe nâzır olub zabt ider. Tâ ki mâ-beyn olan yirün beğlerbeğisi varub irişinceye değin mazbût u mahrûs olur. Ol takdîrce be-her-hâl vilâyet-i Yemen'e iki beğlerbeği olmak lâzım ve lâ-büddür" diyü mezbûr Mahmûd Paşa bildürmişdi ve mektûb virmişdi. Binâ'en 'alâ hâzâ 'Arabistân vilâyeti sancağıbeğlerinden kıdvetü'l-ümerâ'i'l-'izâm Gazze sancağıbeği Murâd Beğ *dâme ikbâlühû* sâbıkda Yemen vilâyetinde sancağa mutassarrıf olub ol vilâyetün ehl-i vukūfı olmağın ve hadd-i nefsinde umûr-dîde ve kâr-dân beğlerbeğilik emri 'uhdesinden gelmeğe kādir u tüvân [ve] ma'rûf u be-nâm beğ

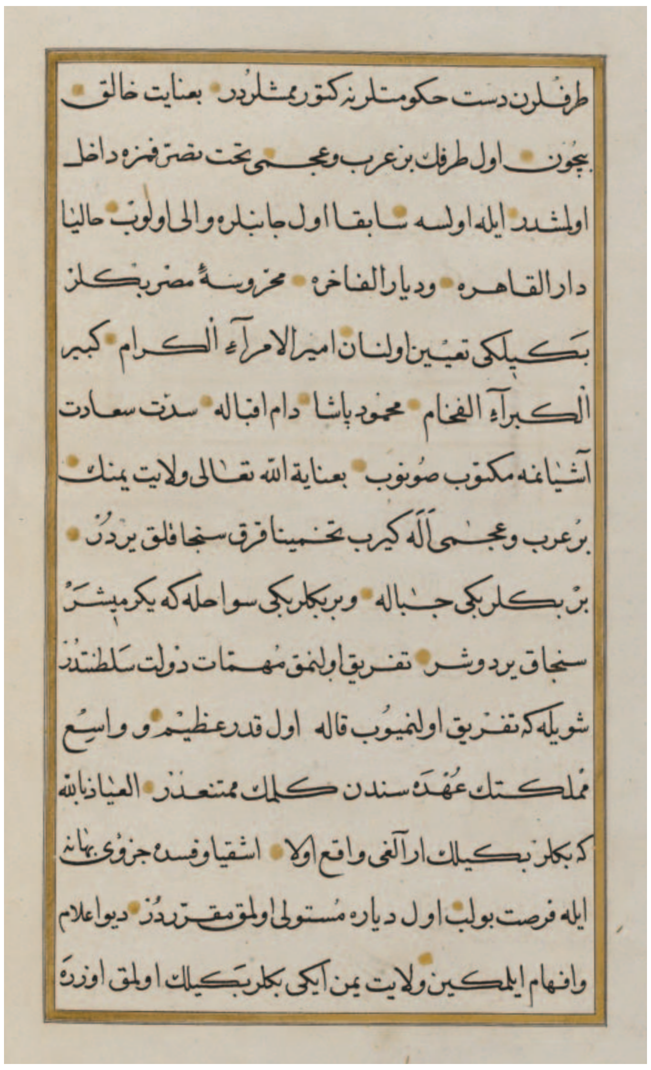
197a olduğı ecilden pâdişâh-ı cihân *e'aza'llâhu a'vânehû* hazretlerinün pâye-i serîr-i sidre-mekânlarına 'arz u i'lân olundukda sezâ-vâr görüb sadaka ve ihsân buyurmışlardı. Yemen beğlerbeğiliği bölünüb iki beğlerbeğilik olub bir cânibi mezbûr Gazze beği Murâd Beğ'e virildükde ol zemânda anda beğlerbeği olan Rıdvân Paşa'ya hitâben fermân-ı vâcibü'l-iz'ân gönderildi.

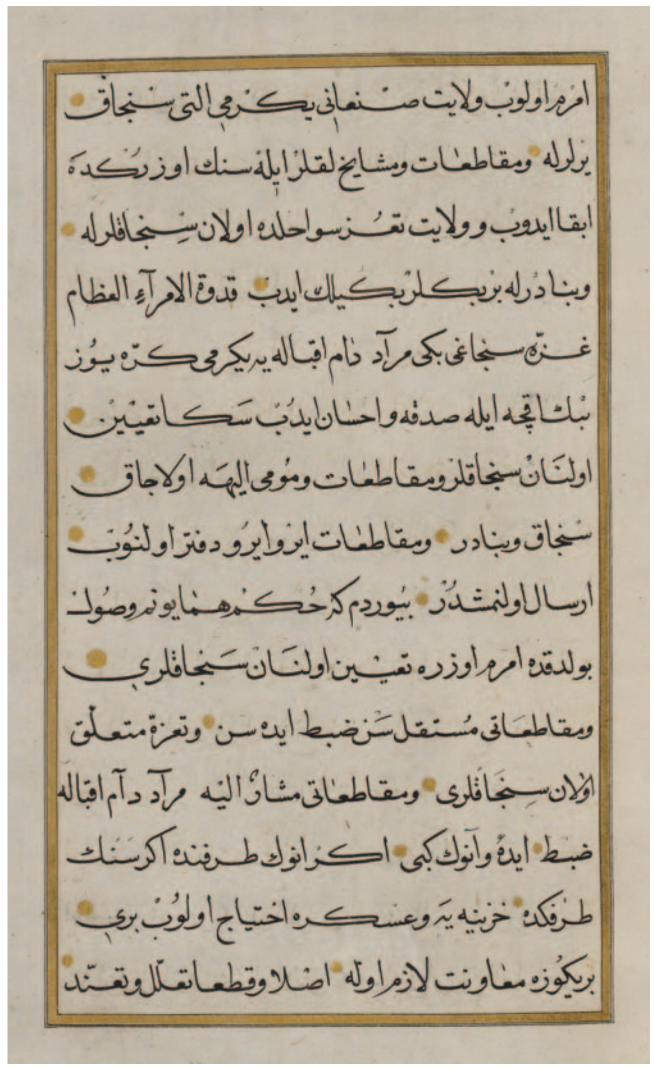
Mazmûnı budur ki zikr olınur

"Emîrü'l-ümerâ'i'l-kirâm kebîrü'l-küberâ'i'l-fihâm zi'l-kadr ve'l-ihtirâm sâhibü'l-'izz ve'l-ihtişâm el-mahsûs bi-sunûfi 'avâtıfi'l-meliki'l-'allâm vilâyet-i Yemen beğlerbeğisi Rıdvân Paşa *dâme ikbâlühû* tevkī'-i refî'ü'ş-şân ve yarlığ-ı belîğü'l-'unvânum vâsıl olıcak ma'lûm ola ki ibtidâ-yı vilâyet-i Yemen feth-i kāhire-i satvet-bâhire ile feth olaldan berü cibâl ü tilâl tarafları hükkâm hırâsetinde 'âciz kalub cibâl taraflarına mâlik olanlar sâhil-i deryâya hükm itmişlerdür. Ve sâhil-i deryâya hükûmet idenler cibâl ü tilâl

198a 197b

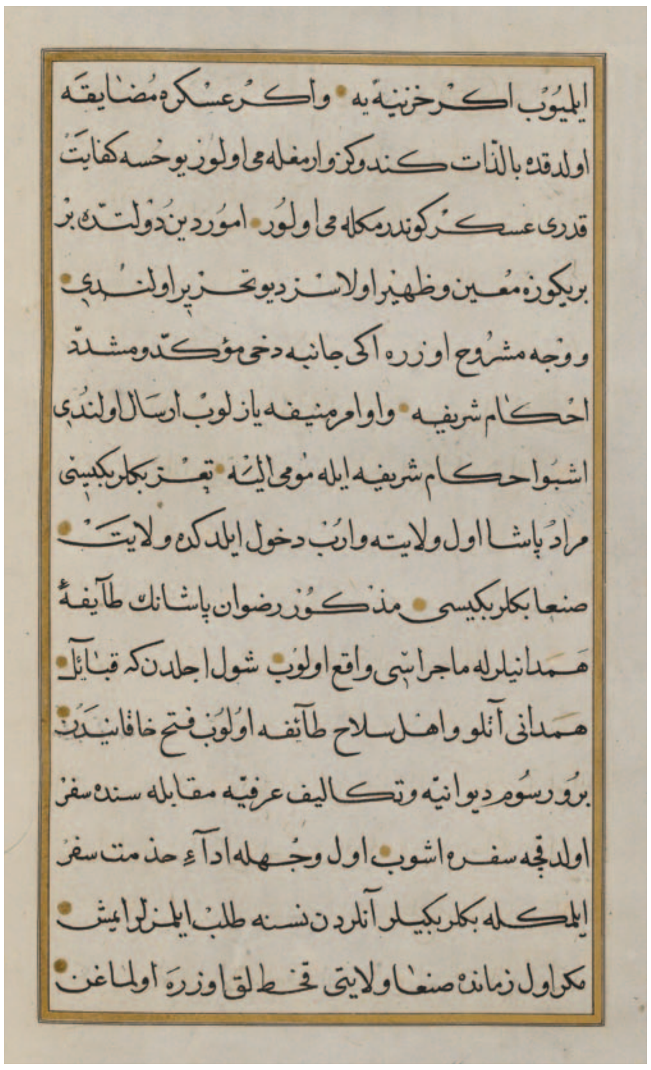

197b tarafların dest-i hükûmetlerine getürmemişlerdür. Bi-'inâyet-i Hâlık-ı bî-çûn ol tarafun berr-i 'Arab u 'Acem'i taht-ı tasarrufımuza dâhil olmışdur. Eyle olsa sâbıkā ol câniblere vâlî olub hâliyâ dârü'l-kāhire ve diyârü'l-fâhire mahrûse-i Mısır beğlerbeğiliği ta'yîn olınan emîrü'l-ümerâ'i'l-kirâm kebîrü'l-küberâ'i'l-fihâm Mahmûd Paşa *dâme ikbâlühû* süddet-i sa'âdet-âşiyânuma mektûb sunub, 'Bi-'inâyeti'llâhi te'âlâ vilâyet-i Yemen'ün berr-i 'Arab ve 'Acem'i ele girüb tahmînen kırk sancaklık yirdür bir beğlerbeği cibâle ve bir beğlerbeği sevâhile ki yigirmişer sancak yir düşer tefrîk olunmak mühimmât-ı devlet-i saltanatdur. Şöyle ki tefrîk olunmayub kala ol kadar 'azîm ve vâsi' memleketün 'uhdesinden gelmek mümteni'dür. El-'iyâzü bi'llâh ki beğlerbeğilik aralığı vâki' ola eşkıyâ vü fesede cüz'î bahâne ile fursat bulub ol diyâra müstevlî olmak mukarrerdür' diyü i'lâm ve ifhâm eylemeğin vilâyet-i Yemen iki beğlerbeğilik olmak üzre

198a emrüm olub vilâyet-i San'â'nı yigirmi altı sancak yirlerle ve mukāta'ât ve meşâyıhlıklar ile senün üzeründe ibkā idüb ve vilâyet-i Ta'izz sevâhilde olan sancaklarla ve benâdirle bir beğlerbeğilik idüb kıdvetü'l-ümerâ'i'l-'izâm Gazze sancakbeği Murâd Beğ *dâme ikbalühû*ya yigirmi kerre yüzbin akçe ile sadaka vü ihsân idüb sana ta'yîn olınan sancaklar ve mukāta'ât ve mûmâ-ileyhe olacak sancak ve benâdir ve mukāta'ât ayru ayru defter olınub irsâl olunmışdur. Buyurdum ki hükm-i hümâyûnum vusûl buldukda emrüm üzre ta'yîn olınan sancakları ve mukāta'âtı müstakil sen zabt idesin ve Ta'izz'e müte'allık olan sancakları ve mukāta'âtı müşârün-ileyh Murâd *dâme ikbâlühû* zabt ide ve anun gibi eğer anun tarafında eğer senün tarafunda hazîneye ve 'askere ihtiyâc olub birbirinüze mu'âvenet lâzım ola aslâ ve kat'â ta'allül ü ta'annüd

199a 198b

198b eylemeyüb eğer hazîneye ve eğer ʻaskere muzâyaka oldukda bi'z-zât kendünüz varmağla mı olur yohsa kifâyet kadarı ʻasker göndermekle mi olur umûr-ı dîn [ü] devletde birbirinüze muʻîn ü zahîr olasız" diyü tahrîr olundı. Ve vech-i meşrûh üzre iki cânibe dahi müʼekked ü müşedded ahkâm-ı şerîfe ve evâmir-i münîfe yazılub irsâl olundı. İşbu ahkâm-ı şerîfe ile mûmâ-ileyh Taʻizz beğlerbeğisi Murâd Paşa ol vilâyete varub duhûl eyledükde vilâyet-i Sanʻâ beğlerbeğisi mezkûr Rıdvân Paşa'nun tâʼife-i Hemedânîlerle mâcerâsı vâkiʻ olub şol ecilden ki kabâʼil-i Hemedânî atlu ve ehl-i silâh tâʼife olub feth-i hâkānîden berü rüsûm-ı dîvâniyye ve tekâlîf-i ʻörfiyye mukābelesinde sefer oldukça sefere eşüb ol vechle edâ-yı hidmet-i sefer eylemekle beğlerbeğiler anlardan nesne taleb eylemezler imiş. Meğer ol zemânda Sanʻâ vilâyeti kahtlık üzre olmağın

199a her çend ki mezbûrlar iltimâslar ve tazarruʻlar idegörmişler ol teklîfden halâs u menâs bulmamışlar. Ve biʼl-cümle, "Siz emre itaʻât eylemedinüz" diyü mezkûr tâʼifenün şeyhlerini müşârün-ileyh Rıdvân Paşa ele getürüb katl eylemiş. Ve ol esnâda yine pâdişâh-ı mağfiret-mekân mukīm-i makām-ı cinân merhûm Sultân Süleymân Hân serîr-i sarây-ı ʻukbâda sultân olduğı haber istimâʻıyla, "Tahvîl-i saltanatdur. Fitne vü fesâd idecek zemândur" diyü anlarun ki âşiyân-ı dimâğlarında vesâvis-i şeytâniyye *ʻaleyhiʼl-laʻne*den beyza-i fesâd-nihâde idi ol miyânda fitne beçelerin zuhûra getürüb her semtden âşûb u fitne belürüb tavâʼif-i Hemedânî şeyhlerinün kanı husûsında ki müteʼellimler ve fursat-bînler idiler reʼîs-i fitne vü fesâd ve serdâr-ı bagy u ʻinâdları olan ol mülhid-i müfsid ü bîhûde-ser ve ol nâ-pâk-ı pelîd ü ʻanîd ü bed-ahter aʻnî mezkûr Mutahhar-ı murdâr-ter zîver-i sadâkat-tezvîrle müzeyyen ü müzehher olub

200a 199b

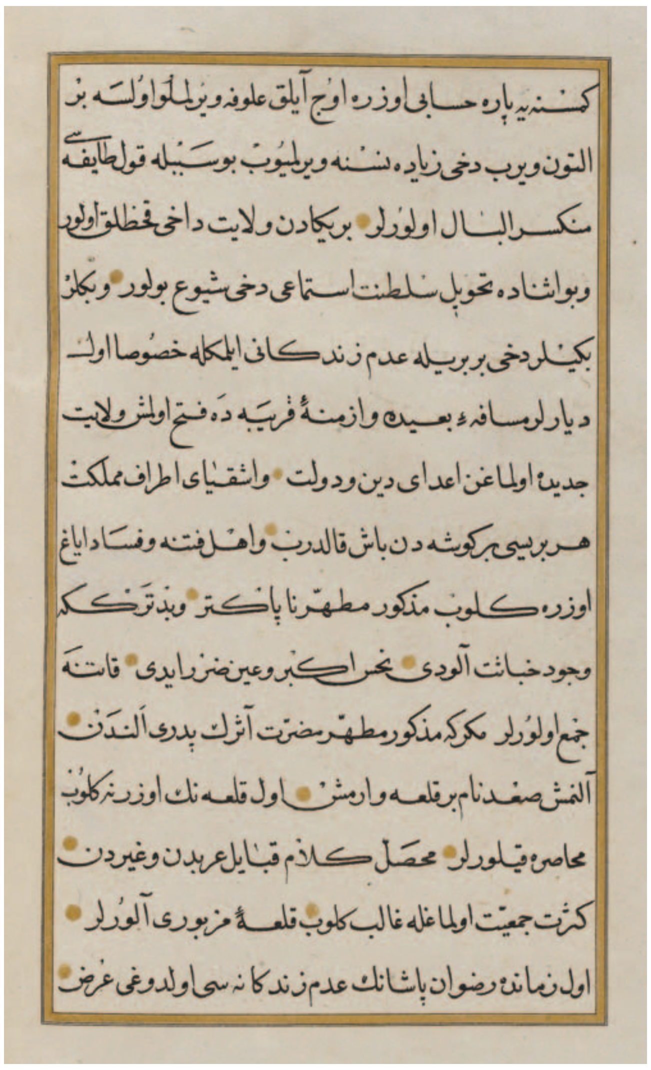
199b nasîhat yüzinden ve dostluk semtinden mezkûr San'â vilâyeti beğlerbeğisi Rıdvân Paşa'ya izhâr-ı ihlâs ve intimâ-i ihtisâs idüb, "Tâ'ife-i Hemedânî kadîmden berü âsitâne-i âl-i 'Osmânî ve südde-i celâl-i hâkânînün hidmetkârları ve emekdârları 'idâdından ma'dûddur. Ol tâ'ifeye bu asl iş itmeğün aslı yokdur ve bu demde ki tahvîl-i saltanat ve inkılâb-ı mülk ü milletdür böyle eylemenün ma'nâsı bu gün anlara ise yarın bizedür" diyü bildürmiş. Mezkûr Mutahhar'un bu haberi müşârün-ileyh Rıdvân Paşa'ya mü'essir olur. Bu bâbda hayli müte'ellim olub arada güft ü gû ve bürûdet olmağla ve'l-'uhdetü 'ale'r-râvî mezkûr Rıdvân Paşa, "Çünki tahvîl-i saltanat olmışdur pâye-i taht-ı âl-i 'Osmânî'de ihtilâl vardur. Biz bunda durub ne hayr görsevüz gerekdür?" diyü hayâlât-ı fâside ve tevehhümât-ı kâsideye döşenüb 'inâyet-i kudret-i Hakk ve himâyet-i Feyyâz-ı Mutlak'dan gâfil ve zâhil[56] olur. Hattâ sevâlif-i ezmândan

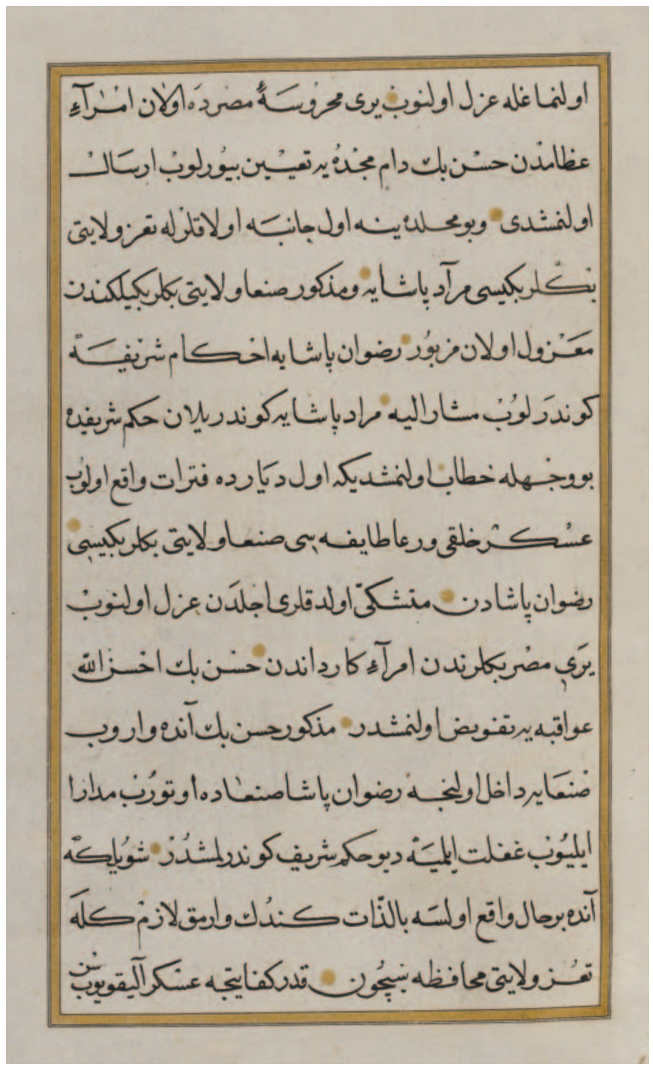
200a ve sevâbık-ı a'vâmdan San'â kal'asında evlâd-ı mülûk-i 'Arab ve sâ'ir eşrâf-ı nâsdan irtihân tarîkıyle mahbûs olanlardan çok kimesneleri habsden ıtlâk ider. Ve ol diyârda ibtidâ-yı feth-i hâkânîden berü tâ Mahmûd Paşa zemânına gelince bir sikke-i hasene-i kâmilü'l-'ayâr doksân ve yüz yigirmi pâre i'tibâr olurmış. Sonra mezbûr Mahmûd Paşa, "Diyâr-ı Hind'e gümüş gitmesün" diyü pâreye ziyâdece nühâs koyub ol sebeble her bir sikke altun üç yüz pâreye satılur olmış imiş. Sonra mezkûr Rıdvân Paşa dahi ol vilâyete vardukda hazînede bu makûle pâreden beş altı yüz kîse pâre bulub kâl ve 'ayâr ider. Her üç yüz 'aded pârenün içinde on beş dirhem gümüş ancak bulınur. Ma'a hâzâ ol dahi tekrâr pâre-i mezbûrı kâl itdürüb her üç yüz 'aded pâreye hemân sekizer dirhem gümüş tarh idüb hazîneye sa'y ider. Bu vechle tefâvüt-i 'ayârdan bir sikke altun yedi sekiz yüze ve dahi ziyâdeye hattâ bin iki yüz pâreye olur. Bu takdîrce yevmî otuz akçe mevâcibe mutasarrıf olan

56 Metinde "dâhil" şeklindedir.

201a 200b

200b kimesneye pâre hisâbı üzre üç aylık ʻulûfe virilmelü olsa bir altun virüb daha ziyâde nesne virilmeyüb bu sebeble kul tâ'ifesi münkesirü'l-bâl olurlar. Bir yanadan vilâyet dahi kahtlık olur ve bu esnâda tahvîl-i saltanat istimâʻı dahi şuyûʻ bulur ve beğlerbeğiler dahi birbiriyle ʻadem-i zindegânî eylemekle husûsâ ol diyârlar mesâfe-i baʻîde ve ezmine-i karîbede feth olmış vilâyet-i cedîde olmağın aʻdâ-yı dîn ü devlet ve eşkıyâ-yı etrâf-ı memleket her birisi bir kûşeden baş kaldurub ve ehl-i fitne vü fesâd ayağ üzre gelüb mezkûr Mutahhar-ı nâ-pâk-ter ve bed-terün ki vücûd-ı habâset-âlûdı nahs-ı ekber ve ʻayn-ı zarar idi katına cemʻ olurlar. Meğer ki mezkûr Mutahhar-ı mazarrat-âsirün pederi elinden alınmış Saʻd nâm bir kalʻa varmış ol kalʻanun üzerine gelüb muhâsara kılurlar. Muhassal-ı kelâm kabâ'il-i ʻArabdan ve gayrıdan kesret-i cemʻiyyet olmağla gālib gelüb kalʻa-i mezbûrı alurlar. Ol zemânda Rıdvân Paşa'nun ʻadem-i zindegânesi olduğı ʻarz

201a olunmağla ʻazl olınub yiri mahrûse-i Mısır'da olan ümerâ-i ʻizâmdan Hasan Beğ *dâme mecdühû*ya taʻyîn buyurılub irsâl olunmışdı. Ve bu mahalde yine ol cânibe ulaklarla Taʻizz vilâyeti beğlerbeğisi Murâd Paşa'ya ve mezkûr Sanʻâ vilâyeti beğlerbeğiliğinden maʻzûl olan mezbûr Rıdvân Paşa'ya ahkâm-ı şerîfe gönderilüb müşârün-ileyh Murâd Paşa'ya gönderilen hükm-i şerîfde bu vechle hitâb olunmışdı ki, "Ol diyârda feterât vâkiʻ olub ʻasker halkı ve reʻâ[yâ] tâ'ifesi Sanʻâ vilâyeti beğlerbeğisi Rıdvân Paşa'dan müteşekkî oldukları ecilden ʻazl olınub yiri Mısır beğlerinden ümerâ-i kârdândan Hasan Beğ *ahsena'llâhu ʻavâkıbehû*ya tefvîz olunmışdur. 'Mezkûr Hasan Beğ anda varub Sanʻâ'ya dâhil olınca Rıdvân Paşa Sanʻâ'da oturub müdârâ eyleyüb gaflet eylemeye' diyü hükm-i şerîf gönderilmişdür. Şöyle ki anda bir hâl vâkiʻ olsa bi'z-zât kendün varmak lâzım gele. Taʻizz vilâyeti muhâfazasıçün kadr-ı kifâyetce ʻasker alıkoyub sen

202a 201b

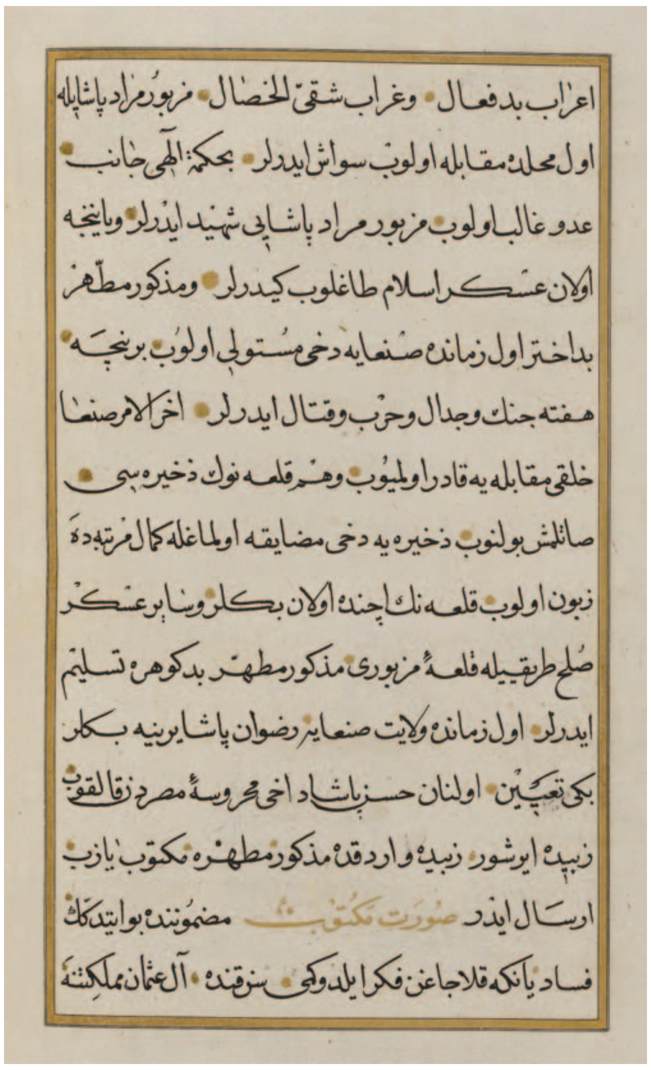

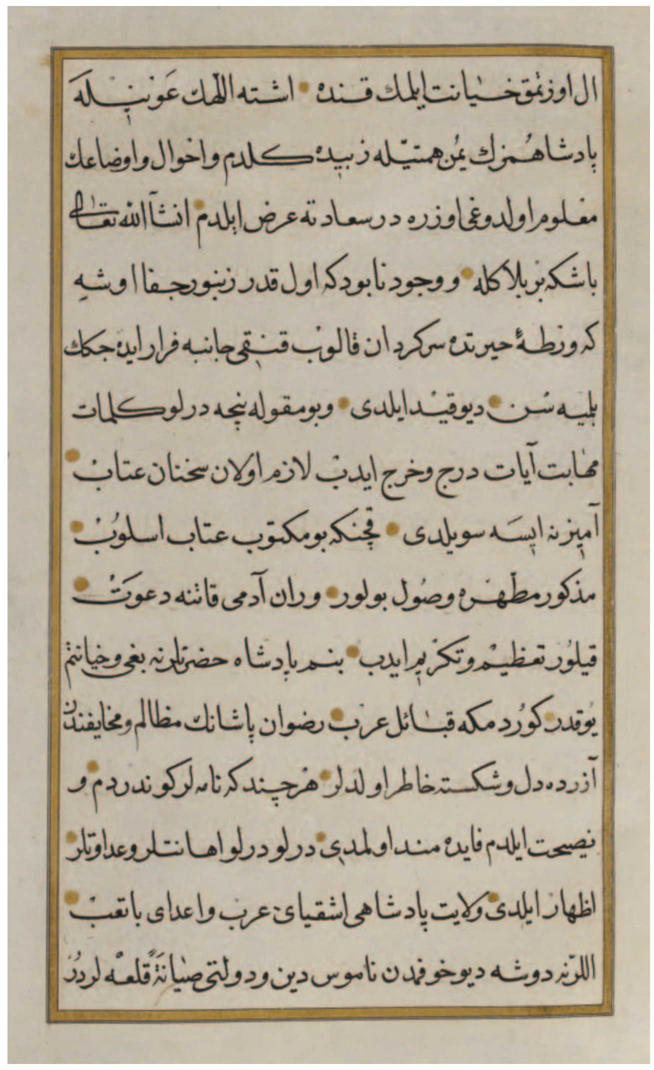
201b kendün bi'z-zât anda varub mezbûr Rıdvân Paşa'ya mu'âvenet ve müzâheret eyleyesin. Ve eğer sen kendün varmak lâzım gelmeyüb 'asker göndermekle kifâyet iderse ol bâbda dahi gereği gibi ihtimâm üzre olub kadr-ı kifâyetce 'asker gönderüb mu'âvenet ve müzâheret itdüresin" diyü buyurılmışdı. Ve mezkûr Rıdvân Paşa'ya dahi gönderilen hükm-i şerîfde vech-i meşrûh üzre, "Kezâlik senün yirüne San'â vilâyetine Mısır beğlerinden Hasan Beğ beğlerbeği nasb olunmışdur. Emmâ mezbûr Hasan Beğ anda varub tâ San'â'ya dâhil olınca sen kalkmayub San'â'da oturub halkla ve 'askerle müdârâ eyleyüb hiç bir vechle gaflet eylemeyesin. Eğer anun gibi bir hâl vâki' olub 'askere ihtiyâc olursa Ta'izz vilâyeti beğlerbeğisi Murâd Paşa'ya dahi hükm-i şerîf gönderilmişdür. Muhkem tenbîh ü te'kîd olunmışdur. Bi'z-zât kendüsi varmak olursa kendüsi varub ve eğer 'asker göndermek lâzım gelürse kifâyet kadarı 'asker göndere diyü buyurılmışdur.

202a Sen dahi ana göre 'amel idüb Hasan Beğ tâ anda San'â'ya varub dâhil olmayınca sen hareket itmeyesin San'â'da oturasın" diyü fermân olunmışdı. Zikr olınan evâmir-i şerîfe ulaklarla San'â'ya varub müşârün-ileyh Rıdvân Paşa'ya vusûl buldukda *el-firâru 'inde 'ademi't-tâka min süneni'l-mürselîn* fehvâsı zeyline teşebbüs idüb vilâyet-i San'â'nı bıragub gidüb her çend ki vilâyet halkı ve beğler ve sâ'ir 'asker, "Gitme!" diyü pend ü nasîhat eylemişlerdür sûd-mend olmayub dimâğına efkâr-ı mâ-lâ-ya'nî müstevlî olur. Pes San'â'dan kalkub 'azm-i dergâh-ı me'men-penâh eyleyüb hazret-i pâdişâh-ı 'âlem-penâh eşiğine gelür. Ol cânibde olan 'asker bî-ser ü sâmân olub leşker-i a'dâ kavî-ter olur. Bu husûsda Ta'izz beğlerbeğisi Murâd Paşa tedârük-pezîr olub 'asker halkından kadr-ı kifâyetce vilâyet-i Ta'izz'de 'asker koyub kendüsi sâ'ir 'askerle San'â tarafına müteveccih olur. Demâr nâm mahalle geldükde

203a 202b

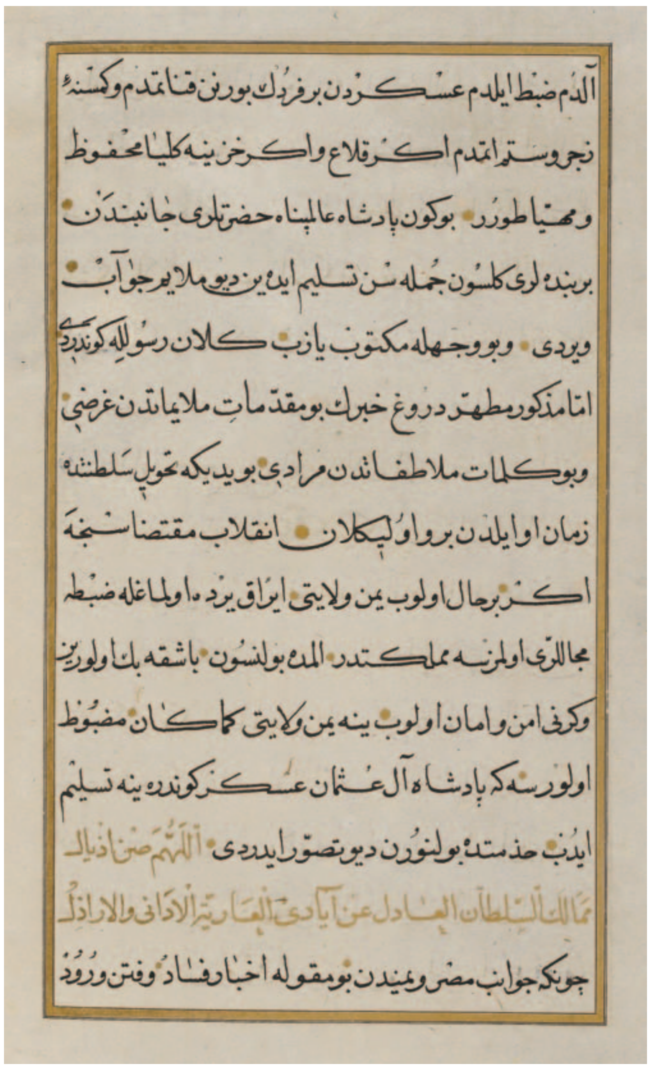
202b a‘râb-ı bed-fi‘âl ve gurâb-ı şakīyyü'l-hısâl mezbûr Murâd Paşa'yla ol mahalde mukābele olub savaş iderler. Bi-hikmeti İlâhî cânib-i ‘adû gālib olub mezbûr Murâd Paşa'yı şehîd iderler ve yanınca olan ‘asker-i İslâm dağılub giderler ve mezkûr Mutahhar-ı bed-ahter ol zemânda San‘â'ya dahi müstevlî olub bir niçe hafta ceng ü cidâl ve harb u kıtâl iderler. Âhirü'l-emr San‘â halkı mukābeleye kādir olmayub ve hem kal‘anun zahîresi satılmış bulınub zahîreye dahi muzâyaka olmağla kemâl mertebede zebûn olub kal‘anun içinde olan beğler ve sâ'ir ‘asker sulh tarîkıyle kal‘a-i mezbûrı mezkûr Mutahhar-ı bed-gevhere teslîm iderler. Ol zemânda vilâyet-i San‘â'ya Rıdvân Paşa yirine beğlerbeği ta‘yîn olınan Hasan Paşa dahi mahrûse-i Mısır'dan kalkub Zebîd'e irişür. Zebîd'e vardukda mezkûr Mutahhar'a mektûb yazub irsâl ider.

Sûret-i mektûb mazmûnında, "Bu itdüğün fesâd yanuna kalacağın fikr eyledün mi? Sen kande âl-i ‘Osmân memleketine

203a el uzatmak hıyânet eylemek kande? İşte Allâh'un ‘avniyle [ve] pâdişâhımuzun yümn-i himmetiyle Zebîd'e geldüm ve ahvâl ü evzâ‘un ma‘lûm olduğı üzre der-sa‘âdete ‘arz eyledüm. İnşâ'allâhu te‘âlâ başuna bir belâ gele ve vücûd-ı nâ-bûduna ol kadar zenbûr-ı cefâ üşe ki varta-i hayretde ser-gerdân kalub kankı cânibe firâr ideceğün bilmeyesin" diyü kayd eyledi ve bu makūle niçe dürlü kelimât-ı mehâbet-âyât derc ü harc idüb lâzım olan sühanân-ı ‘itâb-âmîz ne ise söyledi. Kaçan ki bu mektûb-ı ‘itâb-üslûb mezkûr Mutahhar'a vusûl bulur varan âdemi katına da‘vet kılur. Ta‘zîm ü tekrîm idüb, "Benüm pâdişâh hazretlerine bagy ü hıyânetüm yokdur. Gördüm ki kabâ'il-i ‘Arab Rıdvân Paşa'nun mezâlim ü mehâyifinden âzürde-dil ve şikeste-hâtır oldılar. Her çend ki nâmeler gönderdüm ve nasîhat eyledüm fâ'idemend olmadı. Dürlü dürlü ihânetler ve ‘adâvetler izhâr eyledi. Vilâyet-i pâdişâhî eşkıyâ-yı ‘Arab ve a‘dâ-yı bâta‘ab ellerine düşe diyü havfumdan nâmûs-ı dîn ü devleti sıyâneten kal‘alardur

204a 203b

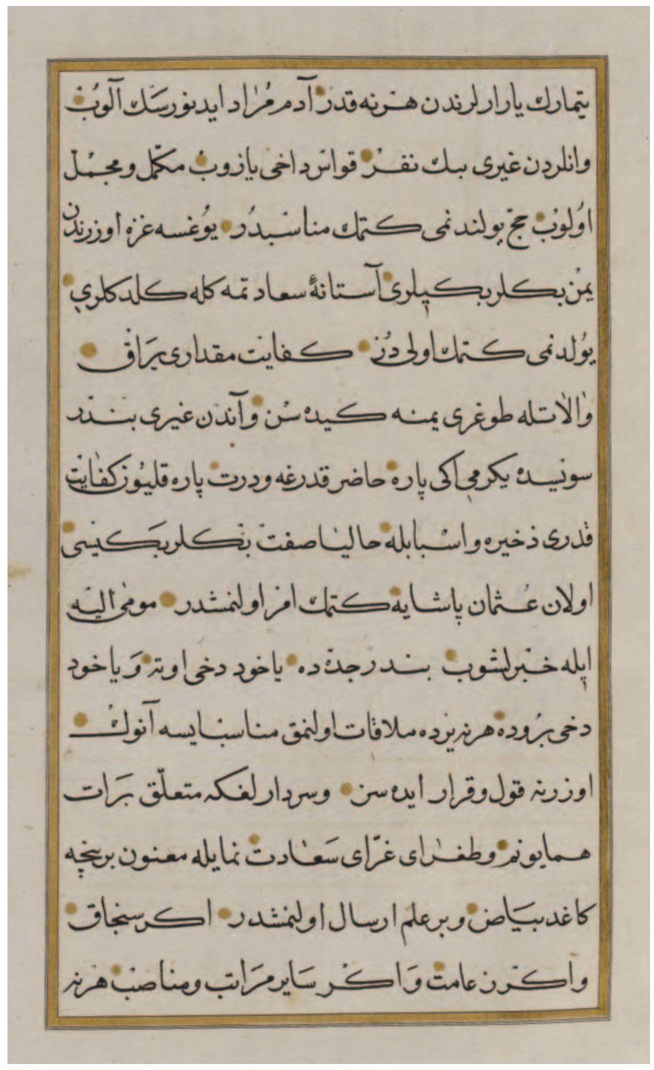
203b aldum zabt eyledüm. ʻAskerden bir ferdün burnın kanatmadum ve kimesneyi zecr ü sitem itmedüm. Eğer kılâʻ ve eğer hazîne külliyyen mahfûz ve müheyyâ durur. Bugün pâdişâh-ı ʻâlem-penâh hazretleri cânibinden bir bendeleri gelsün cümlesin teslîm ideyin" diyü mülâyim cevâb virdi ve bu vechle mektûb yazub gelen resûl-ile gönderdi. Emmâ mezkûr Mutahhar-ı dürûg-haberün bu mukaddemât-ı mülâyemâtdan garazı ve bu kelimât-ı mülâtafâtdan murâdı buydı ki, "Tahvîl-i saltanatda zemân-ı evâʼilden berü olıgelen inkılâb muktezâsınca eğer bir hâl olub Yemen vilâyeti ırak yirde olmağla zabta mecâlleri olmazsa memleketdür elümde bulınsun başka beğ olurın. Vegernî emn ü emân olub yine Yemen vilâyeti kemâ-kân mazbût olursa ki pâdişâh-ı âl-i ʻOsmân ʻasker göndere yine teslîm idüb hidmetde bulınurın" diyü tasavvur iderdi *Allâhümme sun ezyâle memâliki's-sultâni'l-ʻâdil ʻan eyâdi'l-ʻâriyyeti'l-edânî ve'l-erâzil.* Çünki cevânib-i Mısır ve Yemen'den bu makūle ahbâr-ı fesâd ü fiten vürûd

204a buldı vârid olan mekâtîb ve ʻurûz pâye-i serîr-i aʻlâya maʻrûz oldukda ayak dîvânı olmak emr olınub pâdişâh-ı cihân-penâh hazretleri saʻâdetle sarây-ı ʻâmireden süvâr olub çıkub vüzerâ-i ʻizâmdan evvelâ düstûr-ı aʻzam Muhammed Paşa hazretleri bendeleri yanaşub ve andan sonra Vezîr-i sânî Pertev Paşa hazretleri bendeleri yanaşub ve andan sonra Vezîr-i sâlis Ferhâd Paşa hazretleri yanaşub ve andan sonra Vezîr-i râbiʻ Ahmed Paşa hazretleri bendeleri yanaşub ve andan sonra Vezîr-i hâmis Mahmûd Paşa hazretleri yanaşub muhassal-ı kelâm Edirne sarâyından çıkub şehr kurbında Kazancılar nâm karyeye varınca ve andan ʻavdet olınub yine sarây-ı ʻâmireye gelince bu husûs müşâvere olınub tâ ki pâdişâh-ı ʻâlem-penâh hazretleri devlet ü saʻâdetle sarây-ı ʻâmirelerine dâhil ve sâʼir erkân-ı dîvân ve meşâhîr ü aʻyân mekânlu mekânlarına vâsıl oldılar. Düstûr-ı ʻâlî-makām hazretleri dahi saʻâdet-hânelerine gelüb reʼîs-i küttâb-ı dîvân-ı hümâyûnı

205a 204b

204b getürdüb, "Fermân-ı şerîf-i pâdişâhî bu vechle olmışdur ki, 'Şâm beğlerbeğisi Mustafâ Paşa hazretleri vezâret 'unvânıyla serdârlık tarîkıyle kifâyet kadarı 'askerle Yemen vilâyetine varub ol vilâyeti tashîh eylesün' diyü buyurmışlardur. Ahkâm-ı şerîfe yazılmak gerekdür" diyü buyurdılar.

Ol hükm-i şerîfün mazmûnı bu vechle idi ki zikr olınur

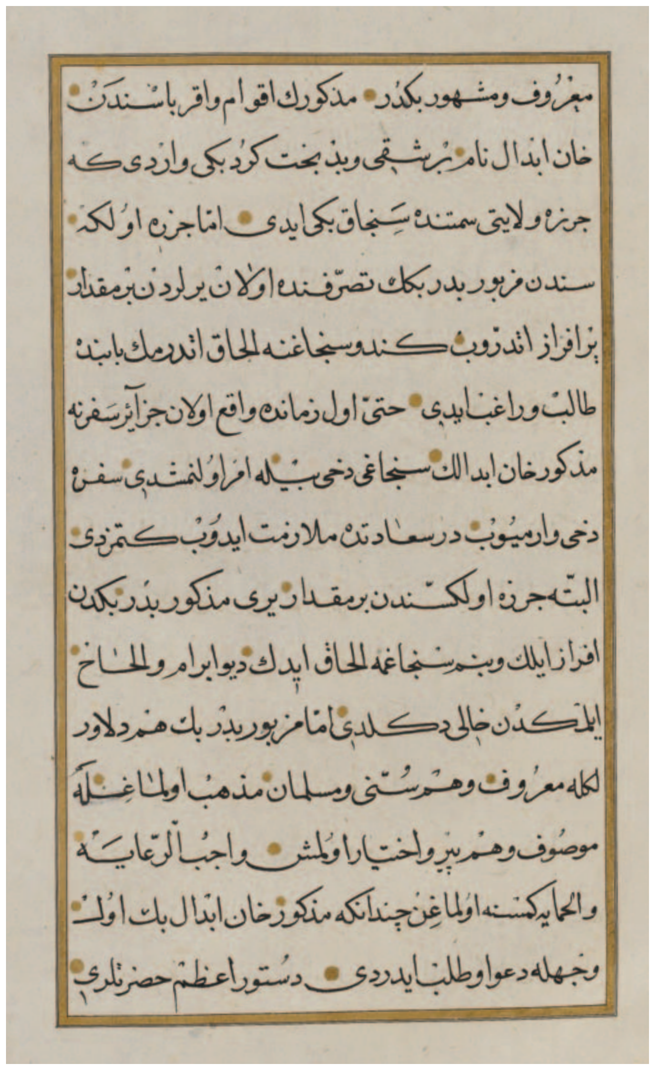
"Sen ki Şâm beğlerbeğisi Mustafâ Paşa'sın ma'lûm ola ki hâliyâ Yemen beğlerbeğisi Hasan Paşa dergâh-ı 'âlem-penâha 'arz gönderüb ol tarafda eşkıyâ-yı 'Arab memlekete müstevlî oldukların bildürmiş. Senün kemâl-i firâset ve hüsn-i kiyâsetüne ve cibilletünde olan şecâ'at ü istikâmetüne i'timâd-ı şerîfüm olub vilâyet-i mezbûrede olan ihtilâli nazm u intizâma getürmeğe vezâretle seni ser'asker ve serdâr ta'yîn eyledüm. İmdi Şâm-ı şerîfde olan yeniçeri kullarumdan her ne kadar yeniçeri alursan alub ve Şâm beğlerinden ve zü'amâsından ve erbâb-ı

205a tîmârun yararlarından her ne kadar âdem murâd idinürsen alub ve anlardan gayrı bin nefer kavvâs dahi yazub mükemmel ve mücemmel olub Hacc yolından mı gitmek münâsibdür yoğsa Gazze üzerinden Yemen beğlerbeğileri âsitâne-i sa'âdetüme gelegeldükleri yoldan mı gitmek evlâdur kifâyet mikdârı yarak ve âlâtla doğrı Yemen'e gidesin. Ve andan gayrı bender-i Süveys'de yigirmi iki pâre hâzır kadırga ve dört pâre kalyon kifâyet kadarı zahîre ve esbâbla hâliyâ Safet beğlerbeğisi olan 'Osmân Paşa'ya gitmek emr olunmışdur. Mûmâ-ileyh ile haberleşüb bender-i Cidde'de yâhûd daha öte ve yâhûd daha berüde her ne yirde mülâkât olunmak münâsib ise anun üzerine kavl ü karâr idesiz. Ve serdârlığuna müte'allık berât-ı hümâyûnum ve tuğrâ-yı garrâ-yı sa'âdet-nümâyla mu'anven bir niçe kâğıd-ı beyâz ve bir 'alem irsâl olunmışdur. Eğer sancak ve eğer ze'âmet ve eğer sâ'ir merâtib ü menâsıb her ne

206a 205b

205b ise yoldaşlıkda bulınanlara virüb istihdâm idüb ser'askerlik berâtıyla 'âmil olasın. Dîn ü devlet uğurında hidmetde bulınmak mezîd-i 'inâyetüme mazhar olmağa sebebdür" diyü tahrîr olundı ve bundan gayrı dahi lâzım ve mühimm olan emr-i şerîf ve ahkâm-ı münîf yazılub eğer serdârlığa müte'allıkdur ve eğer sâ'ir umûrdur cemî'an münâfi' ve münâsib olub[57] mühimmât ve merâm bî-kusûr itmâm olub ol bâbda hiçbir husûsda mechûl ü müşevveş nesne konılmayub bi't-temâm ve'l-kemâl istikmâl olundukdan sonra zikr olınan evâmir-i şerîfe ve 'alem ve nişânlu beyâz kağıdlar çavuşlarla Şâm-ı şerîfe mezkûr Mustafâ Paşa hazretlerine irsâl olundı.

Bu haber Hân Abdâl nâm Kürd beği mahmiyye-i Edirne'de itdüği hâdise beyânıdur

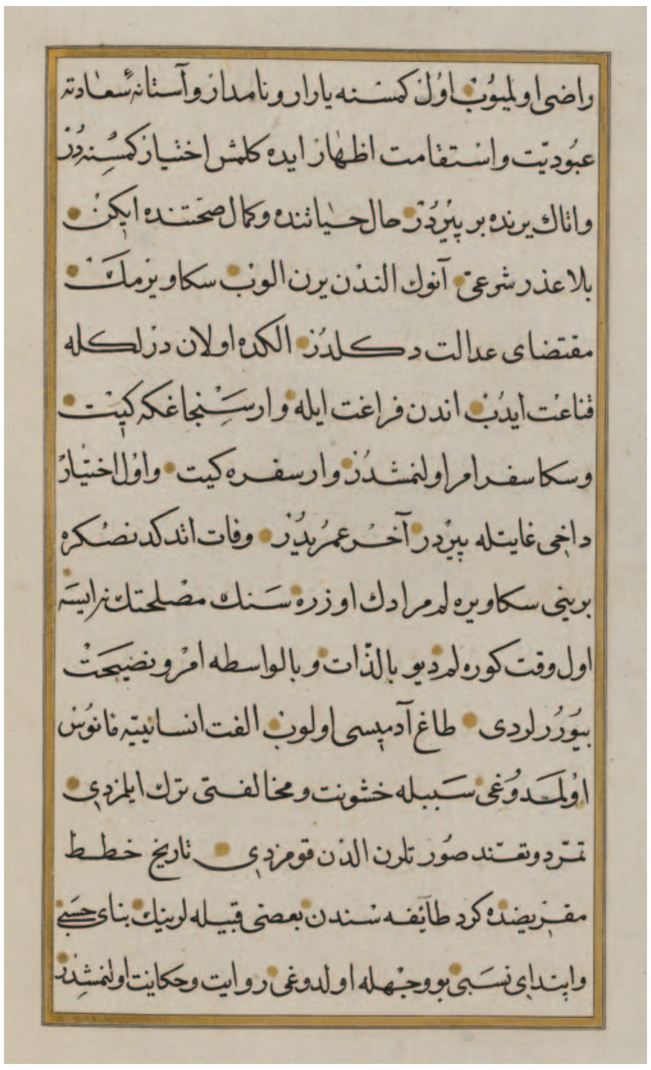
Diyâr-ı Kürdistân'dan Cizre vilâyeti hâkimi olan Bedr Beğ nâm Kürd beği ki dilâverlikle ve sünniyyü'l-mezheb olmağla yâd olınur

206a ma'rûf ve meşhûr beğdür. Mezkûrun akvâm ve akribâsından Hân Abdâl nâm bir şakî ve bed-bâht Kürd beği vardı ki Cizre vilâyeti semtinde sancakbeği idi. Emmâ Cizre ülkesinden mezbûr Bedr Beğ'ün tasarrufında olan yirlerden bir mikdâr yir ifrâz itdürüb kendü sancağına ilhâk itdürmek bâbında tâlib ve râgıb idi. Hattâ ol zemânda vâki' olan Cezâ'ir seferine mezkûr Hân Abdâl'un sancağı dahi bile emr olunmışdı. Sefere dahi varmayub der-sa'âdetde mülâzemet idüb gitmezdi. "Elbette Cizre ülkesinden bir mikdâr yiri mezkûr Bedr Beğ'den ifrâz eylen ve benüm sancağuma ilhâk idün" diyü ibrâm u ilhâh eylemekden hâlî değildi. Emmâ mezbûr Bedr Beğ hem dilâverlikle ma'rûf ve hem sünnî ve müslimân mezheb olmağla mevsûf ve hem pîr ü ihtiyâr olmış vâcibü'r-ri'âye ve'l-himâye kimesne olmağın çendân ki mezkûr Hân Abdâl Beğ ol vechle da'vâ vü taleb iderdi düstûr-ı a'zam hazretleri

57 Metinde "olasın" şeklinde yanlış yazılmıştır. Konya nüshası temel alınarak düzeltilmiştir.

207a 206b

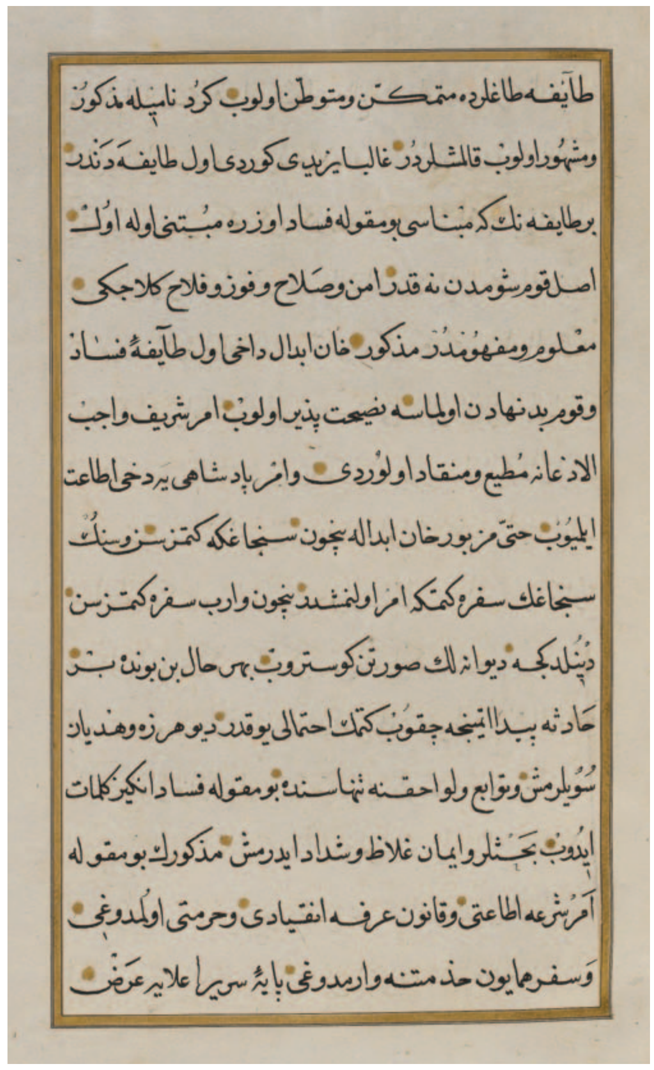
206b râzî olmayub, "Ol kimesne yarar ve nâm-dâr ve âsitâne-i sa'âdete 'ubûdiyyet ve istikāmet izhâr idegelmiş ihtiyâr kimesnedür ve atan yirinde bir pîrdür. Hâl-i hayâtında ve kemâl-i sıhhatinde iken bilâ-'özr-i şer'î anun elinden yirin alub sana virmek muktezâ-yı 'adâlet değildür. Elünde olan dirlikle kanâ'at idüb andan ferâgat ile var sancağuna git ve sana sefer emr olunmışdur var sefere git ve ol ihtiyâr dahi gâyetle pîrdür âhir 'ömridür. Vefât itdükden sonra yirini sana virelüm. Murâdun üzre senün maslahatun ne ise ol vakt görelüm" diyü bi'z-zât ve bi'l-vâsıta emr ü nasîhat buyururlardı. Dağ âdemîsi olub ülfet-i insâniyyeye me'nûs olmaduğı sebeble huşûnet ü muhâlefeti terk eylemezdi. Temerrüd ve ta'annüd sûretlerin elden komazdı. *Târîh-i Hıtat-ı Makrîz*'de Kürd tâ'ifesinden ba'z-ı kabîlelerinün binâyı hasebi ve ibtidâ-yı nesebi bu vechle olduğı rivâyet ve hikâyet olunmışdur.

207a Ol zemân ki mülk-i Dahhâk-ı Câbir ki gıdâ-yı mâr-ı zâhirlerini iki nefer magz-ı ser-i nev'-i beşere münhasır kılmışdı. Mezbûr Dahhâk'un ol hidmet üzre me'mûr olmış bir vezîr-i merhamet-zamîrleri vardı ki her gün bir nefer insânı mârân-ı mezkûrâna gıdâ virüb ve her bir neferin merhamet idüb hufyeten salıvirürdi ve salıvirdüği kimesneleri ol diyârlarda Fârs dağlarından Istahr nâm dağa gönderüb anda hıfz itdürürdi. Tâ ki Süleymân Nebî *'aleyhi's-selâm* zemânına değin ol kavm ol beyâbân dağlarda gezerlerdi vahşet ile mu'tâd olmışlardı. Süleymân peygâmber *'aleyhi's-selâm* vâkı'aya uğrayub hâtem-i nübüvveti ve nigîn-i saltanatı elinden gidüb Istahr dîv eline girüb bu vâkı'a vukū'ıyla niçe zemân dergâh-ı Bî-niyâz'a tazarru' u recâ üzre 'inâyet-i İlâhî ümîdiyle yüriyüb âhirü'l-emr 'inâyet-i Yezdânî ve himâyet-i Samedânî irişüb yine mühr-i Süleymânî ve hâtem-i cihân-bânî eline girdükde sarây-ı 'âmiresi halkın teftîş idüb menkûhalarından

208a 207b

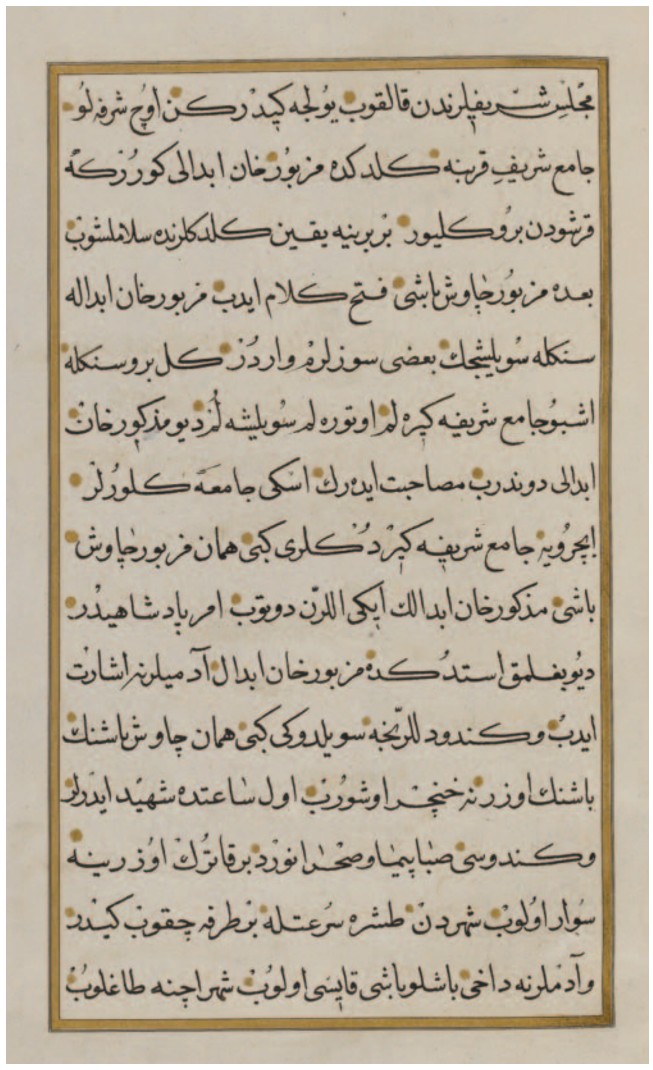
207b ve cevârîsinden anlar ki mü'minât-ı pâk-i'tikādlar idi perde-i ʿismetden hâric iş itmemişlerdi maʿlûm olub meyâmin-i iʿtikādât-ı mü'minâtları berekâtıyla gazab-ı Nebî *ʿaleyhi's-selâm*dan beriyyü's-sıhhat olmışlardı ve berekât-ı ʿismet ü iʿtikādları mûcibince derecât-ı ʿâliye bulmışlardı ve anlarun ki ʿadem-i iʿtikādlarına binâ'en dimâğları cevfine vesâvis-i şeytâniyye yol bulmışdı ol sebeble küfrânü'n-niʿmet olub dâ'ire-i ʿismetden hurûcları sâbit ü zâhir olmışdı. Ol asl zümre-i münâfıkāt maʿraz-ı gazabda maʿdûd olub bu bâbda makāl-i mübârek-fâl-ı hazret-i Süleymân Nebî *ʿaleyhi's-selâm*, "*Ekridûhünne ile'l-cibâl*" diyü fermân-ı kazâ-cereyânları vürûd ve nüzûl bulub ol zümre-i münâfıkātı sarây-ı sürûrlarından ihrâc itdürüb Istahr dağlarına ol beyâbâna sürdürüb ol dağlarda olan tuʿme-i mâr-ı Dahhâk'dan kalan tâ'ife ile çüftleşüb anlardan tevâlüd ü tenâsül iden nevʿ-i insâna Kürd diyü tesmiye olınub ol vakitden berü ol

208a tâ'ife dağlarda mütemekkin ü mütevattın olub Kürd nâmıyla mezkûr u meşhûr olub kalmışlardur. Gālibâ Yezîdî Kürd'i ol tâ'ifedendür. Bir tâ'ifenün ki mebnâsı bu makūle fesâd üzre mübtenî ola ol asl kavm-i şûmdan ne kadar emn ü salâh ve fevz ü felâh geleceği maʿlûm u mefhûmdur. Mezkûr Hân Abdâl dahi ol tâ'ife-i fesâd ve kavm-i bed-nihâdın olmasa nasîhat-pezîr olub emr-i şerîf-i vâcibü'l-izʿâna mutîʿ vü münkād olurdı. Ve emr-i pâdişâhîye dahi itâʿat eylemeyüb hattâ mezbûr Hân Abdâl'a, "Niçün sancağuna gitmezsin? Ve senün sancağun sefere gitmeğe emr olunmışdur. Niçün varub sefere gitmezsin?" dinildükçe dîvânelik sûretin gösterüb, "Be-her-hâl ben bunda bir hâdise peydâ itmeyince çıkub gitmek ihtimâli yokdur" diyü herze vü hezeyân söylermiş ve tevâbiʿ vü levâhıkına tenhâsında bu makūle fesâd-engîz kelimât idüb bahsler ve eymân-ı gulâz u şidâd idermiş. Mezkûrun bu makūle emr-i şerʿe itâʿati ve kānûn-ı ʿörfe inkıyâdı ve hürmeti olmaduğı ve sefer-i hümâyûn hidmetine varmaduğı pâye-i serîr-i aʿlâya ʿarz

209a 208b

208b u i'lâm olundukda fermân-ı cihân-mutâ' vârid olub, "Emre muhâlif iş idenlerün habs ü tehdîdi lâ-büddür. Habs olsun" diyü emr olunmışdı. Ber-mûceb-i emr-i 'âlî mezkûr Kürd beğini dutub habs itmek bâbında ol zemânda çavuşbaşı olan fahrü'l-emâsil ve'l-akrân Muhammed Ağa *zîde kadrühû*ya sipâriş olunmışdı. Ve mezbûr Kürd beğinün müşârün-ileyh çavuşbaşıyla âşinâlığı ve dostlığı dahi var imiş. Ol bâbda düstûr-ı a'zam hazretleri bu vechle buyurmışlardı ki, "Hân Abdâl Beğ'le senün münâsebetün ve dostlığun olub gâh u bî-gâh ol senün odana gelüb ve sen ana varub mâ-beynde ülfet ü vidâd var imiş. İmdi görmek gereksin. Şöyle ki yanına varub fursat bulub dutabilürsen emr-i pâdişâhî ile hiç mecâl virme dut getür. Ve illâ tenhâ fursat bulamayub dutmağa kādir olmazsan mukayyed olma ikindü vaktinde bunda dîvânhâneye geldükde bir tedârük idelüm" diyü buyurmışlardı. Hâl bu minvâl üzre oldukdan sonra mezbûr çavuşbaşı düstûr-ı a'zam hazretlerinün

209a meclis-i şerîflerinden kalkub yolca giderken Üç Şerefelü Câmi'-i şerîf kurbına geldükde mezbûr Hân Abdâl'ı görür ki karşudan berü geliyor. Birbirine yakın geldüklerinde selâmlaşub ba'dehû mezbûr çavuşbaşı feth-i kelâm idüb mezbûr Hân Abdâl'a, "Senünle söyleşecek ba'z-ı sözlerüm vardur. Gel berü senünle işbu câmi'-i şerîfe girelüm oturalum söyleşelüm" diyü mezkûr Hân Abdâl'ı döndürüb musâhabet iderek Eski Câmi''e gelürler. İçerüye câmi'-i şerîfe girdükleri gibi hemân mezbûr çavuşbaşı mezkûr Hân Abdâl'un iki ellerin dutub, "Emr-i pâdişâhîdür" diyü bağlamak istedükde mezbûr Hân Abdâl âdemîlerine işâret idüb ve kendü dillerince söylediği gibi hemân çavuşbaşının başının üzerine hançer üşürüb ol sâ'atde şehîd iderler. Ve kendüsi sabâ-peymâ ve sahrâ-neverd bir katırun üzerine süvâr olub şehirden taşra sür'atle bir tarafa çıkub gider ve âdemlerine dahi başlu başı kaysı olub şehr içine dağılub

210a 209b

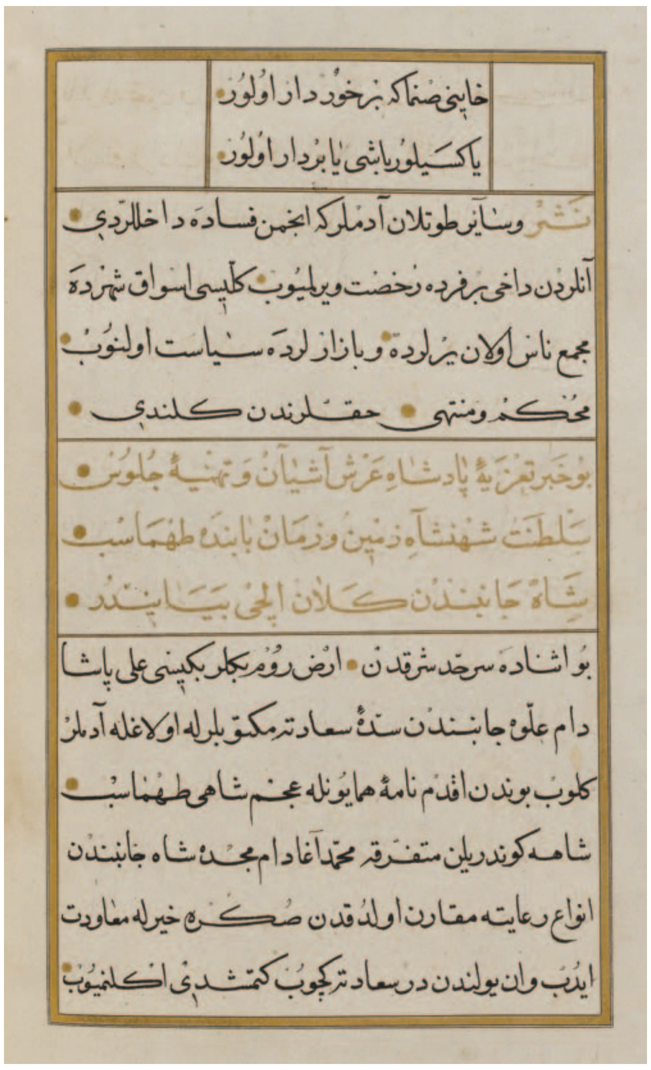
209b giderler. Hâdise maʻlûm olduğı gibi şehr içinde nidâ olınub, "Tâ'ife-i mezbûrdan her kimi bulurlarsa eğer sipâh ve eğer şehirlü tâ'ifesi kim olursa olsun kādir olanlar dutsunlar getürsünler" diyü sipâriş olunmışdı ve kendinün dahi ʻakabince yarar müsellah ü müselleb çavuşlar gönderilmiş idi. Mezbûr Hân Abdâl Reyhân Kırı dimekle maʻrûf kırda kaçub giderken çavuşlar irişüb dutub getürdiler ve şehr içinde dahi dağılub giden âdemîlerini sipâh tâ'ifesi ve şehirlü tâ'ifesi bir bir dutub getürdiler. Muhassal-ı kelâm ehl-i fesâddan bir ferd halâs olmayub kayd-ı zabta ve kılâde-i tasarrufa çekilüb cümlesi mahbûs ve giriftâr olmışlardı. Mezbûr Hân Abdâl'a, "Ol hâlde pâdişâh-ı ʻâlem-penâh hazretlerinün sen bir sancağıbeği idün. Sefere varmaduğun ve emr-i pâdişâhîye itâʻat itmedüğün içün pâdişâh hazretleri seni mahbûs olmak buyurmışlardı. Emr-i şerîfe niçün ʻinâd ü muhâlefet eyledün? Ve ol mazlûmlarun

210a kanlarıyla niçün vebâle girdün ki şimdi sen hem kendün belâya uğradun ve hem yanunca olan niçe kimesnelerün helâkına bâʻis oldun?" dinildükde zâhiren eğerçi ki kazâ ve kadere havâle idermiş. Lîkin baʻz-ı kimesnelere dirmiş ki, "Devlet, âl-i ʻOsmân'undur. Yohsa çavuşbaşı gibi ednâ herîfün mukābelesinde şemşîr-i harca sürilecek kişi değildüm" dirmiş. Ol dîv-i bed-ziştün sûret-i keyfiyyet-i ahvâli pâye-i serîr-i saltanat-ı ʻâlîye ʻarz olundukda şehriyâr-ı Süleymân-şân ve Husrev-i Dâver-devrân saʻâdetlü pâdişâh hazretlerinden fermân-ı vâcibü'l-izʻân vârid olub, "Evvelen sefere gitmeyüb emrüm sıdı. Sâniyen bu kadar fesâd eyledi. Emr-i Hakk ne ise tevâbiʻiyle anun yirine irişdürün" diyü buyurıldı. Mezkûr dîv-i pür-rîv dîvân-ı eyvân-ı Süleymân-mekân ve ʻatebe-i ʻaliyye-i âsmân-âşiyânda tâ bâb-ı hümâyûn öninde salb ü siyâset olınub emr-i pâdişâhîye inkıyâd olundı.

Nazm:

211a 210b

210b

Hâ'ini sanma ki ber-hurdâr olur
Yâ kesilür başı yâ ber-dâr olur

Nesr: Ve sâ'ir dutılan âdemler ki encümen-i fesâda dâhillerdi anlardan dahi bir ferde ruhsat virilmeyüb küllîsi esvâk-ı şehirde mecma'-ı nâs olan yirlerde ve bâzârlarda siyâset olınub muhkem ve müntehî haklarından gelindi.

Bu haber ta'ziye-i pâdişâh-ı 'arş-âşiyân ve tehniye-i cülûs-ı saltanat-ı şehinşâh-ı zemîn ü zemân bâbında Tahmâsb Şâh cânibinden gelen ilçi beyânıdur

Bu esnâda serhadd-i şarkdan Arz-ı Rum beğlerbeğisi 'Alî Paşa *dâme 'uluvvühû* cânibinden südde-i sa'âdete mektûblarla ulağla âdemler gelüb, "Bundan akdem nâme-i hümâyûnla 'Acem şâhı Tahmâsb Şâh'a gönderilen Müteferrika Muhammed Ağa *dâme mecdühû* şâh cânibinden envâ'-i ri'âyete mukârin oldukdan sonra hayırla mu'âvedet idüb Vân yolından der-sa'âdete geçüb gitmişdi. Eğlenmeyüb

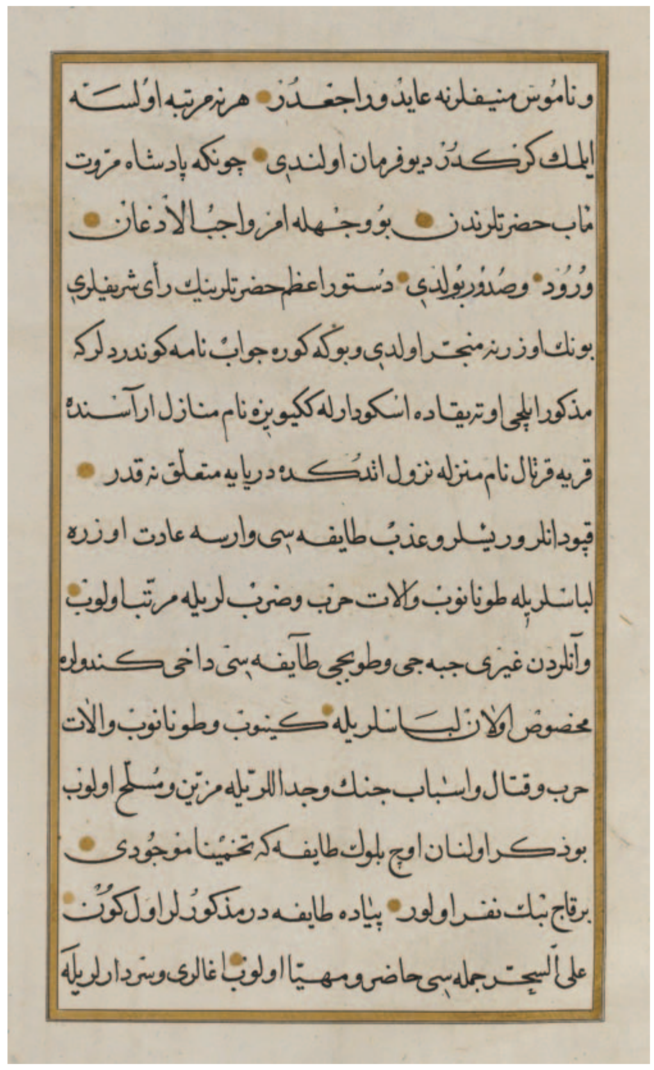
211a

'akabince Nahcıvân ve Revân eyâletine hâkim olub vekîl-i şâhî olan Şâhkulı Sultân'a şâh cânibinden Kazvîn'den pervâne gelüb da'vet eylediler. Der-sa'âdete ilçiliğe göndermeğe murâd idinmişler. 'An-karîbi'z-zemân 'azametle vâfir âdemle ve 'azîm pîşkeşle varmak üzredür" diyü bildürmişdi. Bunun üzerine hayli zemân mürûr itdükden sonra bir gün dârü's-saltanati's-seniyye ve makarrü'l-hilâfeti's-semiyye mahmiyye-i Kostantiniyye'de muhâfaza emrinde olan fahr-ı sudûr-ı sadâret mühr-i âsmân-ı vezâret vezîr-i ekrem ve kapudan-ı mükerrem el-muhtass bi-'inâyeti'l-Meliki'l-'ulyâ vezîr-i kapudan hazret-i Piyâle Paşa *dâme lehü'l-'izzü ve'l-'alâ* cânibinden ve cenâb-ı a'lâ-şân refî'ü'l-mahal ve'l-mekân sâhibü'r-rütbeti'l-a'lâ Yeniçeri ağası 'Alî Ağa *dâme 'uluvvühû* câniblerinden mahmiyye-i Edirne'ye mektûb ve âdem gelüb gelen mekâtîbün mezâmîn-i dürer-bâr [u] gevher-nisârlarında, "Hâliyâ şâh-ı şark cânibinden vükelâsından Şâhkulı Sultân nâm vekîli ve mu'teber âdemi

212a 211b

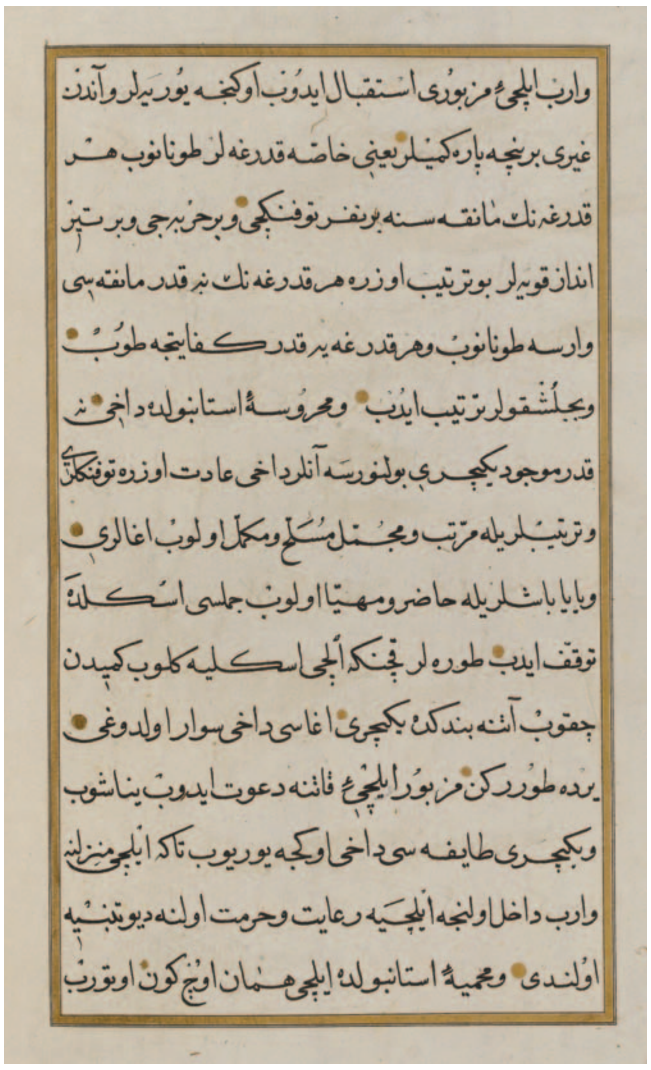

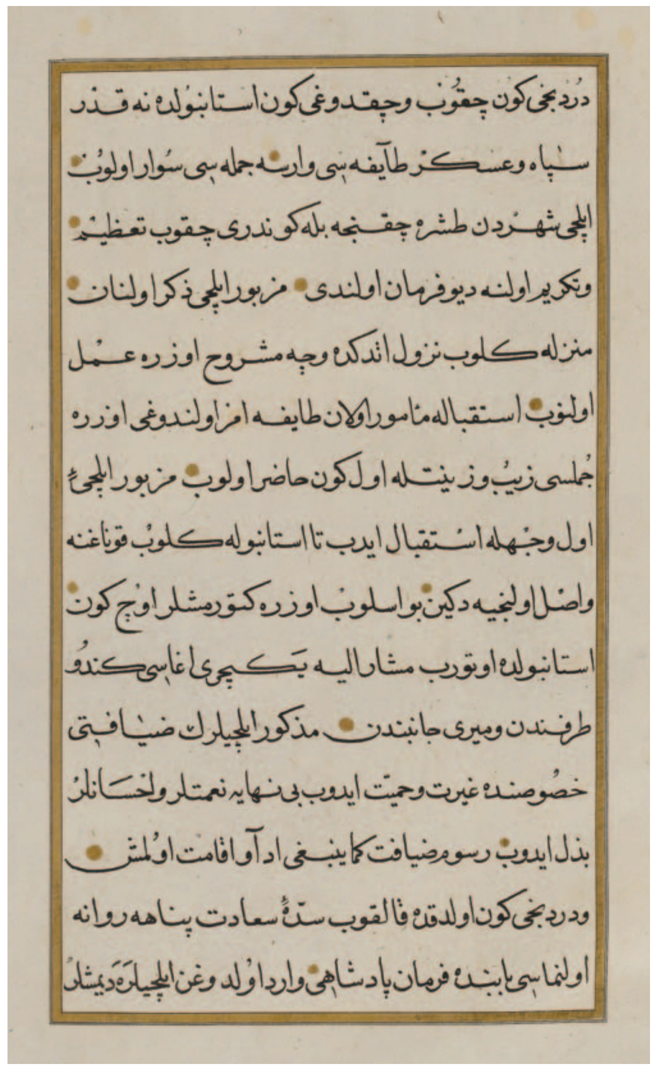
211b risâlet tarîkıyle bin nefere karîb âdemle ve ʻazîm pîşkeşlerle geliyorlar. Dârü's-saltanati'l-makbûl mahmiyye-i İstanbul'a duhûlleri karîbdür. İstikbâl bâbında ve riʻâyet âdâbında ne vechle tedârük olunmak gerekdür?" diyü südde-i saʻâdete ʻarz u iʻlâm eylemişler. Pes düstûr-ı aʻzam hazretleri dahi bu husûsda dîn ü devlete lâyık ve ʻırz-ı saltanata muvâfık ne ise anunla ʻamel olunmak üzre emr-i şerîf-i pâdişâhî sudûr bulmak recâsına pâye-i serîr-i aʻlâya ʻarz eyledüklerinde pâdişâh-ı kâmkâr ve şehriyâr-ı zevi'l-iktidâr *hullide mülkühû* hazretleri cânibinden emr-i şerîf bu vechle ısdâr buyurıldı ki, "Bu bâbda ʻarza müteʻallık her ne nevʻa izhâr-ı gayret ü şöhret olsa ve nâmûsa mahsûs her ne resme işʻâr-ı şevket ü şehâmet kılınsa netâʼic-i tayyibe-i saʻâdet-encâmı cenâb-ı Risâlet-penâhî *ʻaleyhi efzalü's-salavât* hazretlerinün ve cenâb-ı Çehâr-yâr-ı kirâm hazretlerinün ʻırz-ı şerîflerine

212a ve nâmûs-ı münîflerine ʻâʼid ve râciʻdür. Her ne mertebe olsa eylemek gerekdür" diyü fermân olundı. Çünki pâdişâh-ı mürüvvet-meʼâb hazretlerinden bu vechle emr-i vâcibü'l-izʻân vürûd ve sudûr buldı düstûr-ı aʻzam hazretlerinün reʼy-i şerîfleri bunun üzerine müncerr oldı ve buna göre cevâb-nâme gönderdiler ki, "Mezkûr ilçi öte yakada Üsküdar'la Gegivize nâm menâzil arasında karye-i Kartal nâm menzile nüzûl itdükde deryâya müteʻallık ne kadar kapudanlar ve reʼîsler ve ʻazeb tâʼifesi varsa ʻâdet üzre libâslarıyla donanub ve âlât-ı harb u darblarıyla müretteb olub ve anlardan gayrı cebeci ve topcı tâʼifesi dahi kendülere mahsûs olan libâslarıyla geyinüb ve donanub ve âlât-ı harb u kıtâl ve esbâb-ı ceng ü cidâlleriyle müzeyyen ü müsellah olub bu zikr olınan üç bölük tâʼife ki tahmînen mevcûdı birkaç bin nefer olur piyâde tâʼifedür mezkûrlar ol gün ʻale's-seher cümlesi hâzır u müheyyâ olub ağaları ve serdârlarıyla

213a 212b

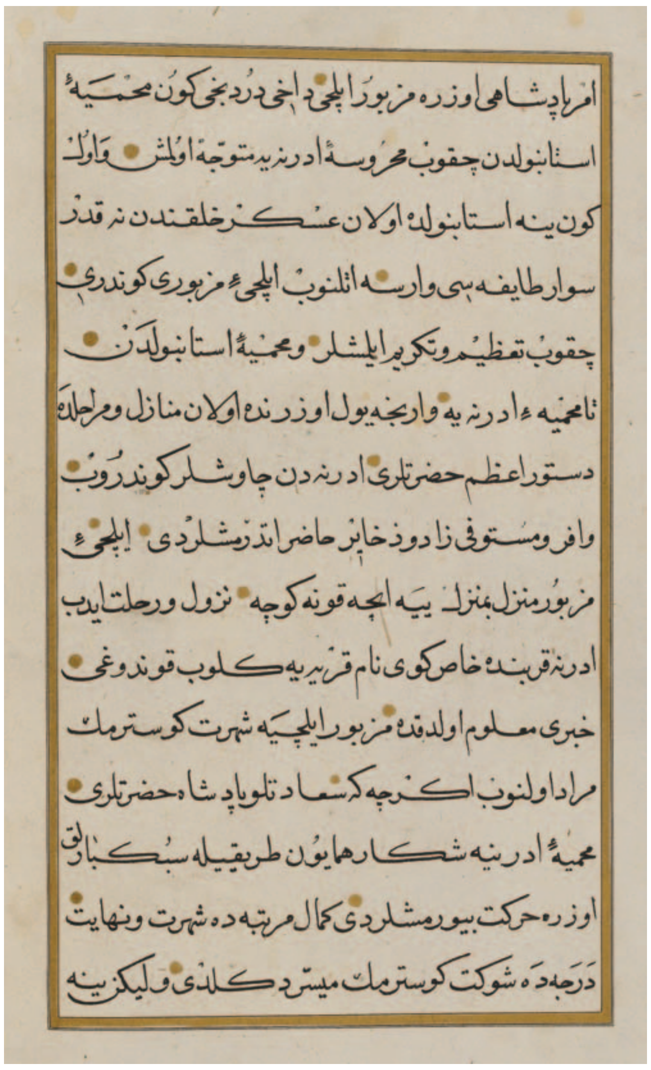

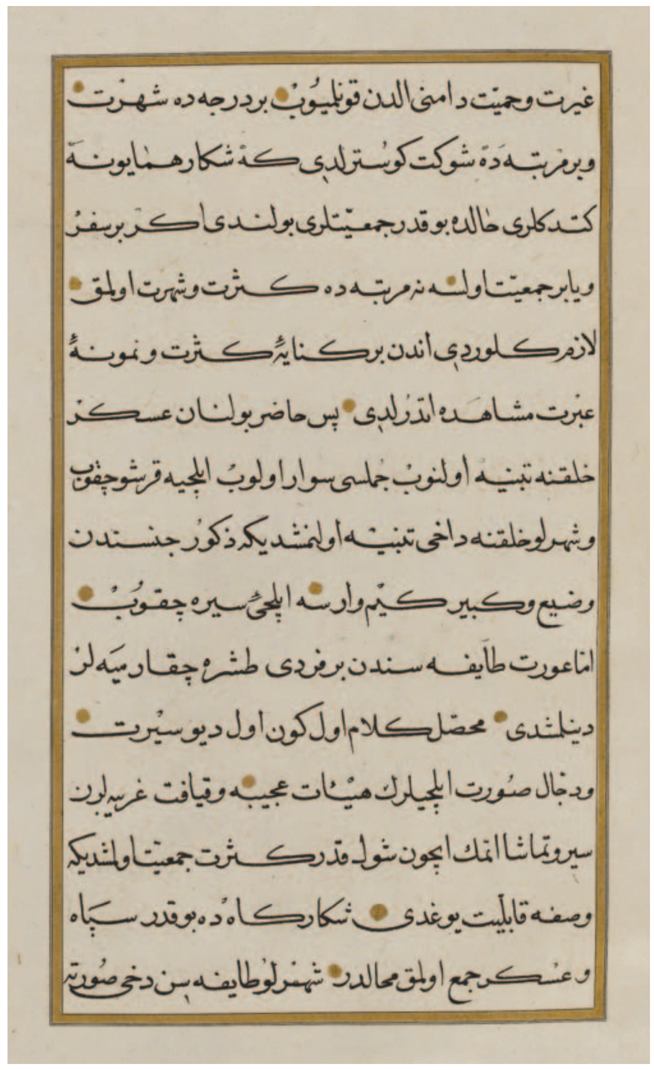
212b varub ilçi-i mezbûrı istikbâl idüb önince yüriyeler. Ve andan gayrı bir niçe pâre gemiler ya‘nî hâssa kadırgalar donanub her kadırganun mankasına bir nefer tüfengçi ve bir harbeci ve bir tîr-endâz koyalar. Bu tertîb üzre her kadırganun ne kadar mankası varsa donanub ve her kadırgaya kadr-ı kifâyetce top ve bacaluşkolar tertîb idüb ve mahrûse-i İstanbul'da dahi ne kadar mevcûd yeniçeri bulınursa anlar dahi ‘âdet üzre tüfengleri ve tertîbleriyle müretteb ü mücemmel [ve] müsellah ü mükemmel olub ağaları ve yayabaşılarıyla hâzır u müheyyâ olub cümlesi iskelede tevakkuf idüb duralar. Kaçan ki ilçi iskeleye gelüb gemiden çıkub atına bindükde yeniçeri ağası dahi süvâr olduğı yirde dururken mezbûr ilçiyi katına da‘vet idüb yanaşub ve yeniçeri tâ'ifesi dahi önce yüriyüb tâ ki ilçi menziline varub dâhil olınca ilçiye ri‘âyet ve hürmet olına" diyü tenbîh olundı ve, "Mahmiyye-i İstanbul'da ilçi hemân üç gün oturub

213a dördünci gün çıkub ve çıkduğı gün İstanbul'da ne kadar sipâh ve ‘asker tâ'ifesi varsa cümlesi süvâr olub ilçi şehirden taşra çıkınca bile gönderi çıkub ta‘zîm ü tekrîm olına" diyü fermân olundı. Mezbûr ilçi zikr olınan menzile gelüb nüzûl itdükde vech-i meşrûh üzre ‘amel olınub istikbâle me'mûr olan tâ'ife emr olunduğı üzre cümlesi zîb ü zînetle ol gün hâzır olub mezbûr ilçiyi ol vechle istikbâl idüb tâ İstanbul'a gelüb konağına vâsıl olıncaya değin bu üslûb üzre getürmişler. Üç gün İstanbul'da oturub müşârün-ileyh yeniçeri ağası kendü tarafından ve mîrî cânibinden mezkûr ilçilerün ziyâfeti husûsında gayret ve hamiyyet idüb bî-nihâye ni‘metler ve ihsânlar bezl idüb rüsûm-ı ziyâfet kemâ-yenbagī edâ ve ikâmet olmış ve dördünci gün oldukda kalkub südde-i sa‘âdet-penâha revâne olunması bâbında fermân-ı pâdişâhî vârid olduğın ilçilere dimişler.

214a 213b

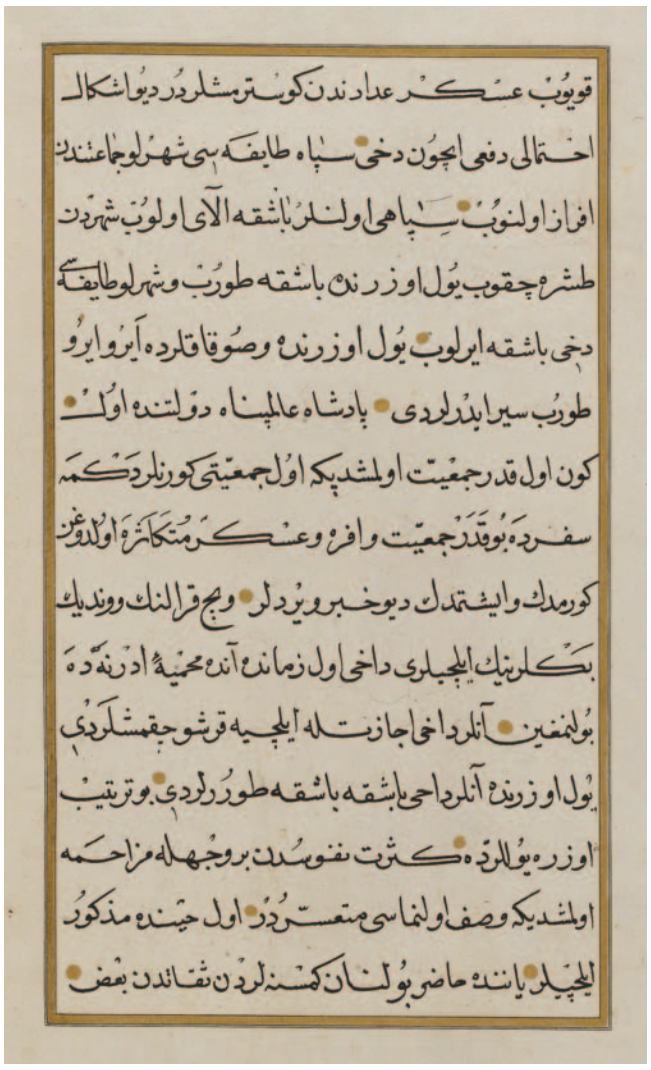

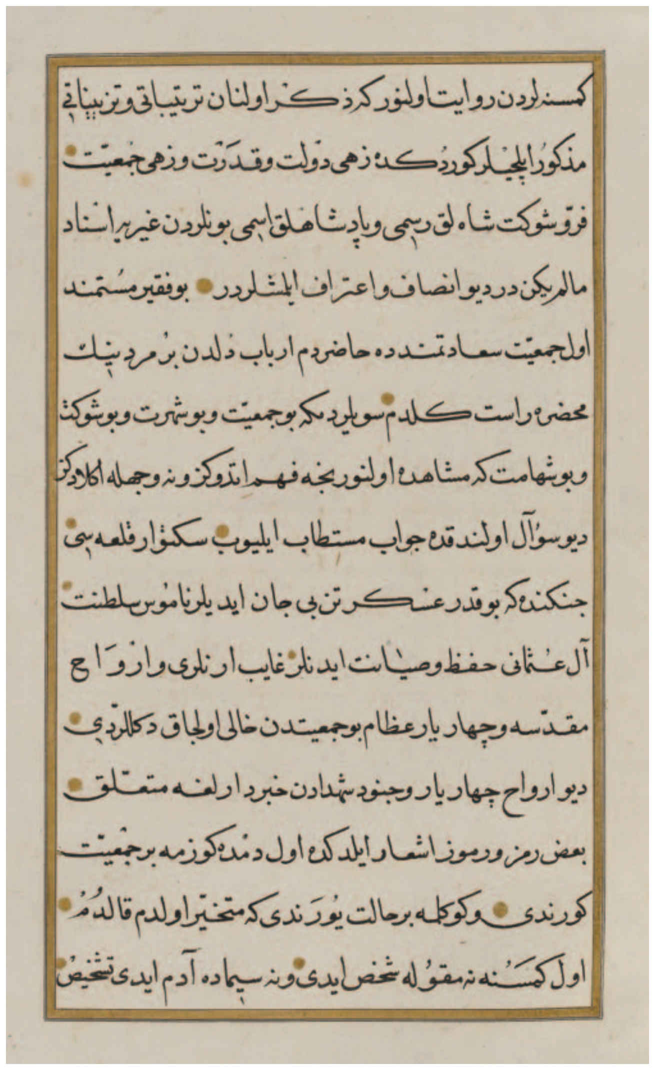
213b Emr-i pâdişâhî üzre mezbûr ilçi dahi dördünci gün mahmiyye-i İstanbul'dan çıkub mahrûse-i Edirne'ye müteveccih olmış ve ol gün yine İstanbul'da olan 'asker halkından ne kadar süvâr tâ'ifesi varsa atlanub ilçi-i mezbûrı gönderi çıkub ta'zîm ve tekrîm eylemişler ve mahmiyye-i İstanbul'dan tâ mahmiyye-i Edirne'ye varınca yol üzerinde olan menâzil ü merâhilde düstûr-ı a'zam hazretleri Edirne'den çavuşlar gönderüb vâfir ve müstevfî zâd ü zehâ'ir hâzır itdürmişlerdi. İlçi-i mezbûr menzil be-menzil yiye içe kona göçe nüzûl ve rıhlet idüb Edirne kurbında Hasköy nâm karyeye gelüb konduğı haberi ma'lûm oldukda mezbûr ilçiye şöhret göstermek murâd olınub eğerçi ki sa'âdetlü pâdişâh hazretleri mahmiyye-i Edirne'ye şikâr-ı hümâyûn tarîkıyle sebükbârlık üzre hareket buyurmışlardı kemâl mertebede şöhret ve nihâyet derecede şevket göstermek müyesser değildi ve lîkin yine

214a gayret ü hamiyyet dâmeni elden konılmayub bir derecede şöhret ve bir mertebede şevket gösterildi ki şikâr-ı hümâyûna gitdükleri hâlde bu kadar cem'iyyetleri bulındı. Eğer bir nefer veya bir cem'iyyet olsa ne mertebede kesret ve şöhret olmak lâzım gelürdi andan bir kinâye-i kesret ve nümûne-i 'ibret müşâhede itdürildi. Pes hâzır bulınan 'asker halkına tenbîh olınub cümlesi süvâr olub ilçiye karşu çıkub ve şehirlü halkına dahi tenbîh olınmışdı ki, "Zükûr cinsinden vazî' ve kebîr kim var ise ilçiyi seyre çıkub emmâ 'avret tâ'ifesinden bir ferdi taşra çıkarmayalar" dinilmişdi. Muhassal-ı kelâm ol gün ol dîv-sîret ve deccâl-sûret ilçilerün hey'et-i 'acîbe ve kıyâfet-i garîbelerin seyr ü temâşâ itmek içün şol kadar kesret-i cem'iyyet olmışdı ki vasfa kābiliyyet yoğdı. "Şikârgâhda bu kadar sipâh u 'asker cem' olmak muhâldür. Şehirlü tâ'ifesin dahi sûrete

215a 214b

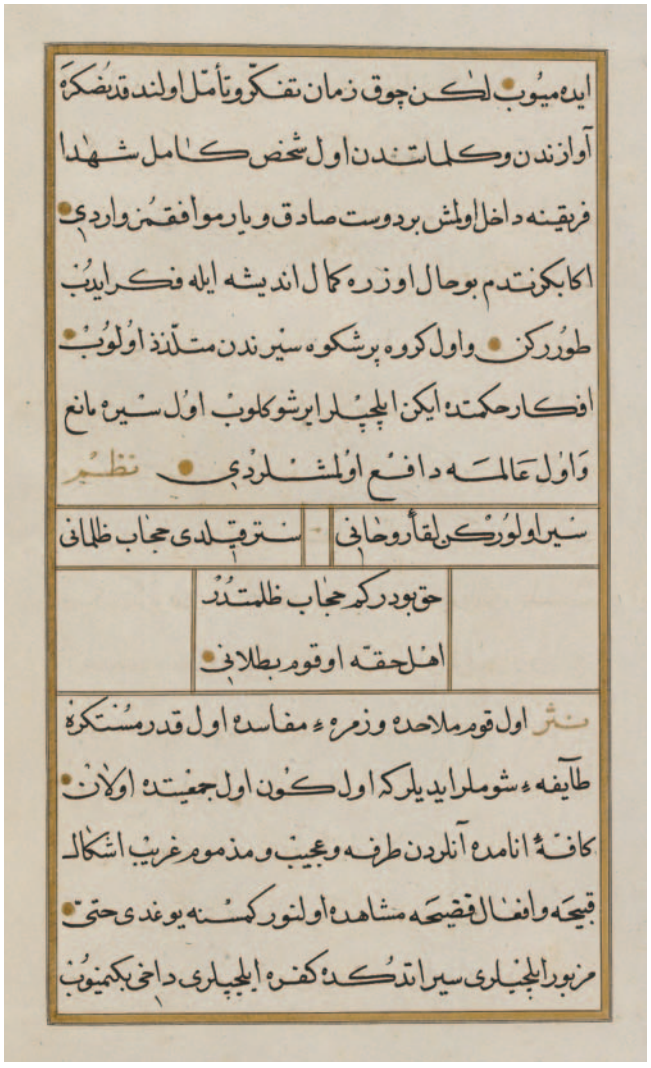

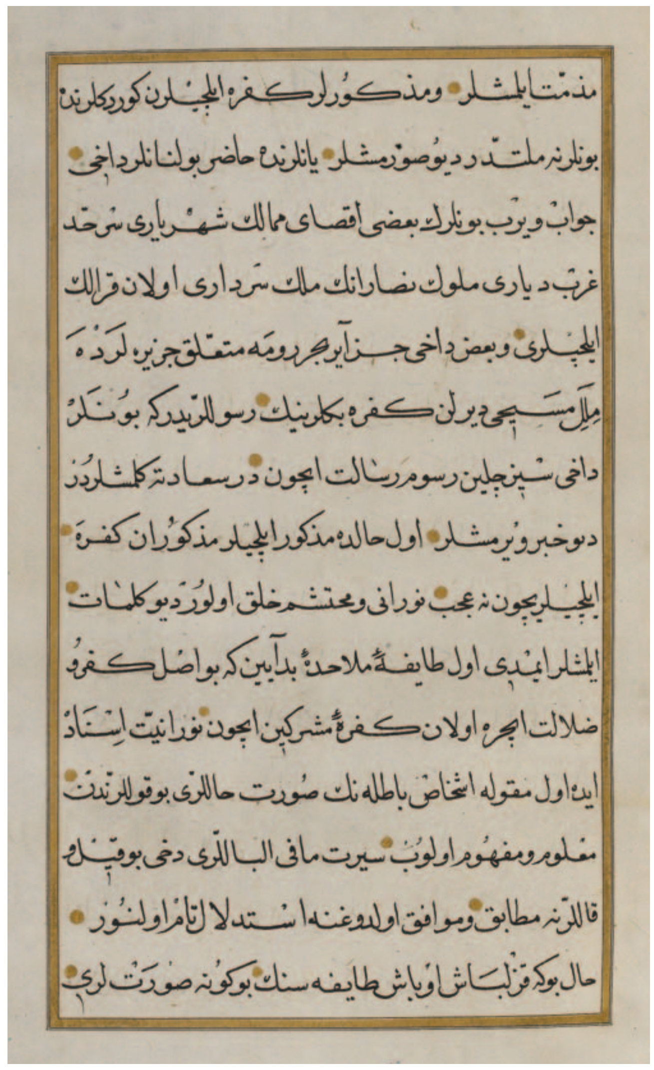
214b koyub 'asker 'idâdından göstermişlerdür" diyü işkâl-i ihtimâlî def'i içün dahi sipâh tâ'ifesi şehirlü cemâ'atinden ifrâz olınub sipâhî olanlar başka alay olub şehirden taşra çıkub yol üzerinde başka durub ve şehirlü tâ'ifesi dahi başka ayrılub yol üzerinde ve sokaklarda ayru ayru durub seyr iderlerdi. Pâdişâh-ı 'âlem-penâh devletinde ol gün ol kadar cem'iyyet olmışdı ki ol cem'iyyeti görenler, "Değme seferde bu kadar cem'iyyet-i vâfire ve 'asker-i mütekâsire olduğın görmedük ve işitmedük" diyü haber virdiler. Ve Beç kıralınun ve Venedik beğlerinün ilçileri dahi ol zemânda anda mahmiyye-i Edirne'de bulınmağın anlar dahi icâzetle ilçiye karşu çıkmışlardı. Yol üzerinde anlar dahi başka başka dururlardı. Bu tertîb üzre yollarda kesret-i nüfûsdan bir vechle müzâhame olmışdı ki vasf olunması müte'assirdür. Ol hînde mezkûr ilçiler yanında hâzır bulınan kimesnelerden [ve] sikātdan ba'z-ı

215a kimesnelerden rivâyet olınur ki zikr olınan tertîbâtı ve tezyînâtı mezkûr ilçiler gördükde, "Zihî devlet ü kudret ve zihî cem'iyyet-i ferr ü şevket. Şâhlık resmi ve pâdişâhlık ismi bunlardan gayrıya isnâd mâ-lemyekündür" diyü insâf ve i'tirâf eylemişlerdür. Bu fakîr-ı müstemend ol cem'iyyet-i sa'âdet-mendde hâzırdum. Erbâb-ı dilden bir merd-i nîk-mahzara râst geldüm. Söylerdüm ki, "Bu cem'iyyet ve bu şöhret ve bu şevket ve bu şehâmet ki müşâhede olınur nice fehm itdünüz ve ne vechle anladınuz?" diyü su'âl olundukda cevâb-ı müstetâb eyleyüb, "Sigetvar kal'ası cenginde ki bu kadar 'asker ten-i bî-cân idiler nâmûs-ı saltanat-ı âl-i 'Osmân'ı hıfz u sıyânet idenler gā'ib erenleri ve ervâh-ı mukaddese ve Çehâr-yâr-ı 'izâm bu cem'iyyetden hâlî olacak değillerdi" diyü ervâh-ı Çehâr-yâr ve cünûd-ı şühedâdan haberdârlığa müte'allık ba'z-ı remz ü rumûz iş'âr eyledükde ol demde gözüme bir cem'iyyet görindi ve gönlüme bir hâlet yörendi ki mütehayyir oldum kaldum. Ol kimesne ne makūle şahs idi ve ne sîmâda âdem idi teşhîs

216a 215b

215b idemeyüb lâkin çok zemân tefekkür ve te'emmül olundukdan sonra âvâzından ve kelimâtından ol şahs-ı kâmil şühedâ ferîkına dâhil olmış bir dost-ı sâdık ve yâr-ı muvâfıkımuz vardı ana benzetdüm. Bu hâl üzre kemâl-i endîşe ile fikr idüb dururken ve ol gürûh-ı pürşükûh seyrinden mütelezziz olub efkâr-ı hikmetde iken ilçiler irişügelüb ol seyre mâni‘ ve ol ‘âleme dâfi‘ olmışlardı.

Nazm:

Seyr olurken likā-i rûhânî
Setr kıldı hicâb-ı zulmânî

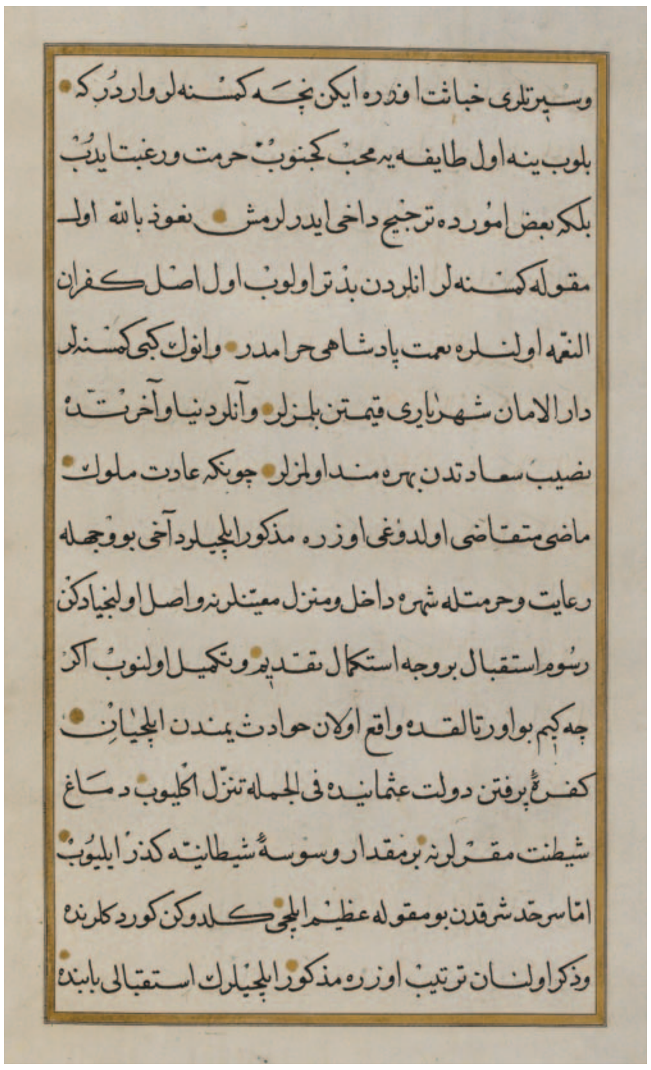
Hak budur kim hicâb-ı zulmetdür
Ehl-i Hakk'a o kavm-i butlânî

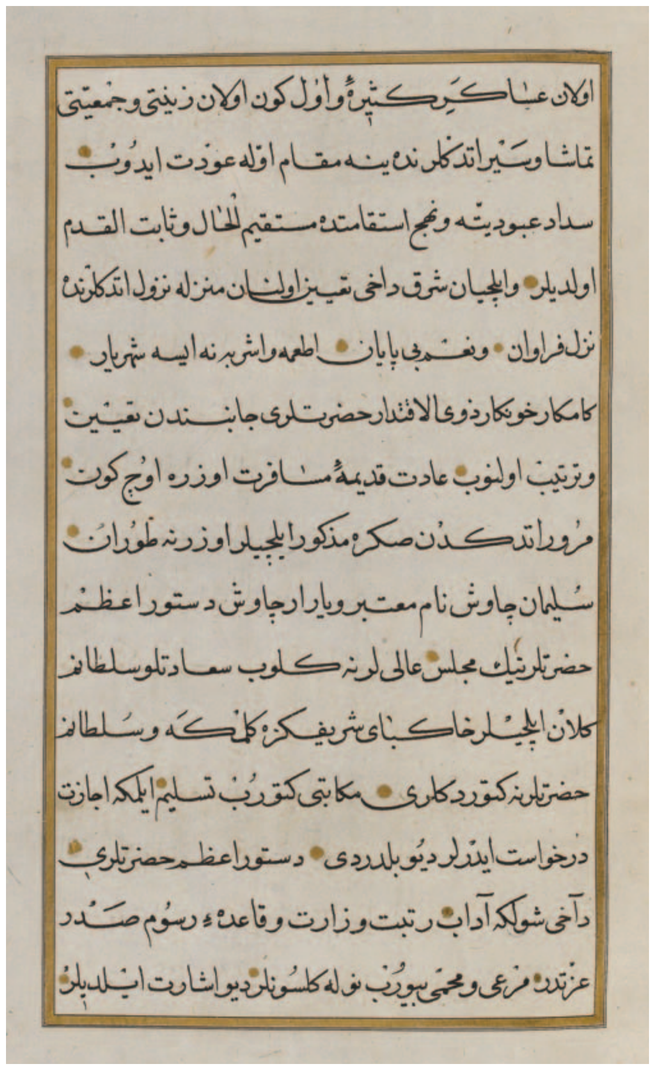
Nesr: Ol kavm-i melâhide ve zümre-i mefâside ol kadar müstekreh tâ'ife-i şûmlar idiler ki ol gün ol cem‘iyyetde olan kâffe-i enâmda anlardan turfa vü ‘acîb ve mezmûm [u] garîb eşkâl-i kabîha ve ef‘âl-i fazîha müşâhede olınur kimesne yoğdı. Hattâ mezbûr ilçileri seyr itdükde kefere ilçileri dahi beğenmeyüb

216a mezemmet eylemişler ve mezkûrlar kefere ilçilerin gördüklerinde, "Bunlar ne milletdür?" diyü sormışlar. Yanlarında hâzır bulınanlar dahi cevâb virüb, "Bunlarun ba‘zı aksâ-yı memâlik-i şehrîyârî serhadd-i garb diyârı mülûk-i Nasârâ'nun mülk serdârı olan kıralun ilçileri ve ba‘zı dahi cezâ'ir-i bahr-i Rum'a müte‘allık cezîrelerde milel-i Mesîhî dirler kefere beğlerinün resûlleridür ki bunlar dahi sizcileyin rüsûm-ı risâlet içün der-sa‘âdete gelmişlerdür" diyü haber virmişler. Ol hâlde mezkûr ilçiler mezkûrân kefere ilçileriçün, "Ne ‘aceb nûrânî ve muhteşem halk olur?" diyü kelimât eylemişler. İmdi ol tâ'ife-i melâhide-i bed-âyîn ki bu asl küfr ü dalâlet içre olan kefere-i müşrikîn içün nûrâniyyet isnâd ide ol makūle eşhâs-ı bâtılanun sûret-i hâlleri bu kullarından ma‘lûm ve mefhûm olub sîret-i mâ-fi'l-bâlleri dahi bu kīl u kāllerine mutâbık ve muvâfık olduğına istidlâl-ı tâm olınur. Hâl bu ki kızılbaş-ı evbâş tâ'ifesinün bu gûne sûretleri

217a 216b

216b ve sîretleri habâset üzre iken niçe kimesneler vardur ki bilüb yine ol tâ'ifeye muhibb geçinüb hürmet ve rağbet idüb belki ba'z-ı umûrda tercîh dahi iderlermiş. Ne'ûzü bi'llâh ol makûle kimesneler anlardan bed-ter olub ol asl küfrânü'n-ni'met olanlara ni'met-i pâdişâhî harâmdur. Ve anun gibi kimesneler dârü'l-emân-ı şehriyârî kıymetin bilmezler ve anlar dünyâ ve âhiretde nasîb-i sa'âdetden behre-mend olmazlar. Çünki 'âdet-i mülûk-i mâzî mütekâzî olduğı üzre mezkûr ilçiler dahi bu vechle ri'âyet ve hürmetle şehre dâhil ve menzil-i mu'ayyenlerine vâsıl olıncaya değin rüsûm-ı istikbâl ber-vech-i istikmâl takdîm ve tekmîl olınub eğerçi kim bu ortalıkda vâki' olan havâdis-i Yemen'den ilçiyân-ı kefere-i pür-fiten devlet-i 'Osmânî'de fi'l-cümle tenezzül anlayub dimâğ-ı şeytanet-makarlarına bir mikdâr vesvese-i şeytâniyye güzer eyleyüb emmâ serhadd-i şarkdan bu makûle 'azîm ilçi geldüğin gördüklerinde ve zikr olınan tertîb üzre mezkûr ilçilerin istikbâli bâbında

217a olan 'asâkir-i kesîreyi ve ol gün olan zîneti ve cem'iyyeti temâşâ ve seyr itdüklerinde yine makām-ı evvele 'avdet idüb sedâd-ı 'ubûdiyyete ve nehc-i istikāmetde müstakīmü'l-hâl ve sâbitü'l-kadem oldılar. Ve ilçiyân-ı şark dahi ta'yîn olınan menzile nüzûl itdüklerinde nüzl-i firâvân ve ni'am-ı bî-pâyân et'ime vü eşribe ne ise şehriyâr-ı kâm-kâr hünkâr-ı zevi'l-iktidâr hazretleri cânibinden ta'yîn ü tertîb olınub 'âdet-i kadîme-i müsâferet üzre üç gün mürûr itdükden sonra mezkûr ilçiler üzerine duran Süleymân Çavuş nâm mu'teber ve yarar çavuş düstûr-ı a'zam hazretlerinün meclis-i 'âlîlerine gelüb, "Sa'âdetlü sultânum gelen ilçiler hâk-i pây-i şerîfinüze gelmeğe ve sultânum hazretlerine getürdükleri mekâtîbi getürüb teslîm eylemeğe icâzet der-hâst iderler" diyü bildürdi. Düstûr-ı a'zam hazretleri dahi şol ki âdâb-ı rütbet-i vezâret ve kā'ide-i rüsûm-ı sadr-ı 'izzetdür mer'î ve mahmî buyurub, "N'ola gelsünler" diyü işâret eylediler

218a 217b

217b ve ol demde yine düstûr-ı a'zam hazretlerinün fermân-ı şerîfleriyle anda hâzır olan çavuşân-ı dergâh-ı 'âlî ve bendegân-ı gerdûn-havâlî ve sâhib-i devlet ü sa'âdet müşârün-ileyh düstûr-ı 'azamet hazretlerinün kendü ağaları ve kulları ve nökerleri sagīr ü kebîr pâdişâh-ı cihângîr hazretlerinün eyyâm-ı hümâyûnlarında kādir oldukları libâslarıyla müretteb ü mükemmel [ve] müzeyyen ü mücemmel olub dîvânhâne-i 'âlîde hâzır ve müheyyâ olmışlardı ve devlet ü sa'âdetle kendüler dahi sadr-ı 'izzetde ve makarr-ı sa'âdetde oturub mezkûr ilçinün gelmesine mütevakkıf iken nâ-gâh ol tâ'ife-i gümrâh bir gürûh-ı enbûh olub birbirinün ökçesin basarak çıka geldiler. Pîşvâ ve muktedâları olan Şâhkulı Sultân Ustacalu Emîr-i Dîvân içlerinden ayrılub tazarru' ellerin iki zânûsına koyub âyîn-i müslimânî ve sünen-i İslâmiyânî üzre makāl-i selâm ve güftâr-ı peyâm eyleyüb musâfaha-i dost-yârî olundukdan sonra düstûr-ı a'zam hazretleri ilçi-i mezbûra, "Hoş

218a geldün ilçi beğ. Gel berü otur. Haber-i risâlet ne ise yirine getür" diyü buyurdılar. İlçi-i mezbûr dahi oturub fermân-ı düstûrı yirine getürdükden sonra yine ayağ üzre kalkub ihtirâm-ı meclis içün düstûr-ı a'zam hazretleri dahi ayağ üzre kalkub ilçi-i merkūm 'âdet üzre alkış itdükden sonra, "Şâh-ı mürüvvet-penâhımuz hidmetinüze selâm ve du'â dürrlerin nisâr eyledi. Mübârek omuzınuzı öpmek ısmarladı" diyü fi'l-hâl düstûr-ı a'zam hazretlerinün iki omuzların öpdükden sonra yine eyitdi ki, "Şâh-ı mürüvvet sefer-i Sigetvar'da ahâlî-i İslâm hakkında itdüğünüz cidd ü ihtimâmı husûsâ cenâb-ı cennet-mekân 'arş-âşiyân pâdişâh-ı sa'îd ve şehinşâh-ı şehîdün vefât haberin cevher-i meknûn gibi sadr-ı sadâretde mahzûn eyleyüb a'dâ-yı dîn ve eşkiyâ-yı bed-âyînden masûn u mahrûs kılmağla merâm-ı umûr-ı dîn ü devlet âsânlığla kabza-i tasarrufa dâhil olduğı re'y-i şerîfinizün semeresi ve tedbîr-i münîfinizün netâ'ic-i

219a 218b

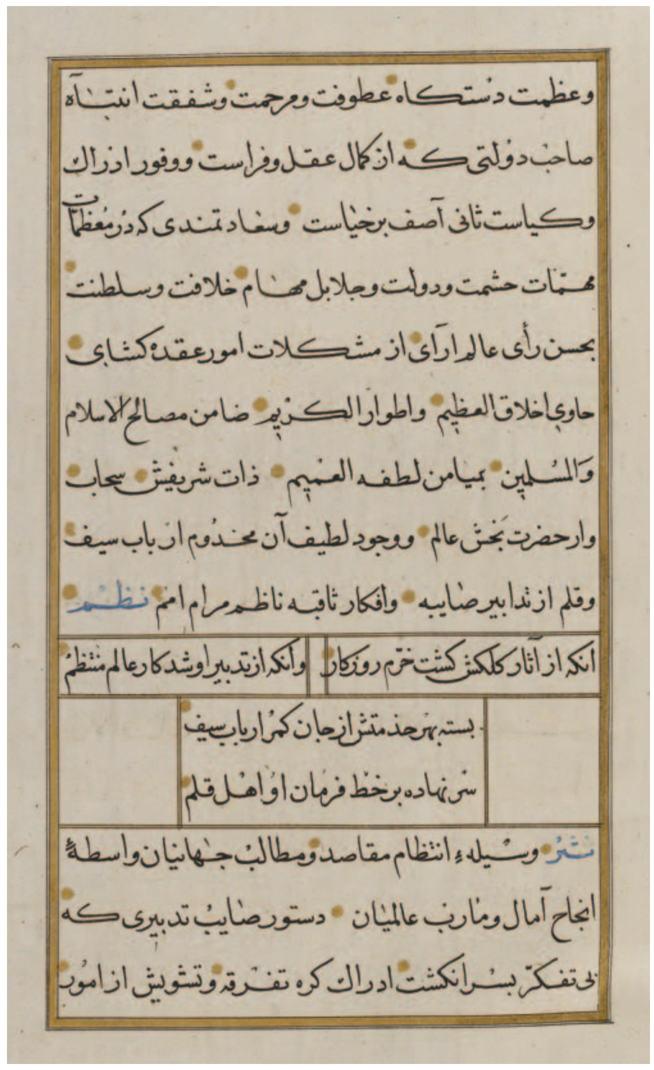
218b tayyibesi olduğın ma'lûm idinüb tahsînler ve âferînler eyleyüb ol bâbda olan fikr-i sâ'ibleri ve tedârük-i sâkıbları ki vücûd u zuhûr bulmışdur bir vechle ma'kūl ve makbûl vâki' olmışdur ki, 'fudalâ-yı rûzgâr ve 'ukalâ-yı dâr u diyâr ser-levha-i kütüb-i ma'ârifde imlâ vü tahrîr ve mecâlis-i nefâ'isde inşâ vü tasvîr eyleseler el-yak ü evlâ ve sezâvâr u ahrâdur' diyü vasıyyet ve sipâriş buyurmışlardur" didi. Düstûr-ı a'zam hazretleri dahi derhâl bu makāle-i ferhunde-fâlle cevâba mütesaddî olub, "Şâh-ı mürüvvet-nişân hazretlerinün 'ömürleri ve mürüvvetleri ziyâde olsun. Bu hakīr-i kesîrü't-taksîrün ol kadar tedbîr ü tasarrufa kudreti ve ol denlü fikr ü firâsete vüs'ati yoğdı ki merhûm pâdişâh-ı gāzînün âlâm-ı firâkıyla mürde cisme dönüşmişken yine tâze hayât bulmak müyesser olub husûsâ şeref-i visâl-i sa'âdet-ittisâl-i sülâle-i âl-i 'Osmâniyye ve rûşen-çerâğ-ı dûd-mân-ı devlet-i saltanat-ı Süleymâniyye ile müşerref ve müstes'ad

219a olayduk. Lâkin 'inâyet-i İlâhî ve meyâmin-i himem-i pâdişâhî ve tevfîkāt-ı kerem-i şâhî ve füyûzât-ı ervâh-ı mukaddese berekâtıyla ve sâ'ir ehibbâ-yı dîn ü devlet ve asdıkā-yı sa'âdet-i saltanatun ed'iye-i hayrâtıyla ol asl varta-i ıztırâbdan rehâ bulub bi-hamdi'llâhi te'âlâ hâliyâ sıhhat ü safâyla her ne makāsıda ki kasd olundı eshel-i vücûhla hâsıl ve her ne metâlibe ki taleb kılındı âsânlığla vâsıl oldı" diyü buyurdılar. Çünki ilçiyân-ı şarkıyân düstûr-ı nükte-dân hazretlerinden bu makūle sühan-ı bedî'ü'l-beyân mesmû'ları oldı ayruk daha su'âl ve cevâb olunmayub şâh tarafından irsâl olınan pîşkeşlerinün tezkirelerin ve şâhun vezîr-i mükerremi ve vekîl-i mu'azzamı olan cenâb-ı vekâlet-mersûm Ma'sûm Sultân cânibinden düstûr-ı a'zam hazretlerine yazılmış iki kıt'a nâmeler ki birisi rüsûm-ı ta'ziyet ve kā'ide-i tehniyet-i saltanat içün yazılmışdı ve birisi dahi ol diyârun halkı Ka'be-i mutahharaya ve Medîne-i münevvereye tavf u ziyâret

220a 219b

219b içün isticâze mektûbuydı düstûr-ı a'zam hazretlerine gönderilmiş idi. Ancak ol mektûbları çıkarub virüb ve kalkub 'âdet üzre selâmlayub menzil-i mu'ayyenlerine müteveccih oldılar.

Ol mektûb ki ta'ziye ve tehniye içün idi sûreti budur ki zikr olınur

"Yüce âlemin kulluğa durmuş münzevilerinin kutsal nefesleri gibi olan güzel dualarının hediyeleri dostluk, ahit ve ittifakı şüphe ve şaibeden arî kılıp aramızdaki ilişkiyi yeniden tazelemektedir. Gönül aynası gibi pak, kir ve pastan arınmış olan övgü sayfaları iki taraf arasındaki kaynaşma ve ilişki bağlarını dünya ve dünyalılar arasında meşhur yapmıştır. Şerefli meclisin armağanı, esenlik bahşeden mahfilin hediyesi, yüce makamın hizmetçisi, felek ihtişamlı, Hz. Asaf mertebeli, yüce menzilli, ulu rütbeli, azamet sahibi, insaf ve adaletin menkıbesi, şevketin, haşmetin ve azametin sığınağı,

220a şefkat sonlu, merhamet ve utufetin tezgâhı, bir devletin sahibi ki, akıl ve ferasetinin kemalinden, idrak ve kavrayışının bolluğundan dolayı ikinci Asaf'tır, öyle bir bahtiyar ki, haşmet ve devletin, hilafet ve saltanatın önemli işlerinin kapısıdır. Âlemi süsleyen güzel fikriyle cümle umurun müşkilini çözer. Cömertçe hareketlere ve yüce ahlaka sahiptir. Her yanı kaplayan lütfunun uğuru sayesinde İslam'ın ve müslümanların işlerini teminat altına alır. Onun zat-ı şerifi bulut gibidir, cihana yeşillik ve tazelik bağışlar. Onun zarif vücuduna kılıç erbabı hizmet etmektedir. Onun kalemi isabetli tedbirleri yazar. Nüfuz edici fikirleri, cümle milletlerin işlerini düzenler.

Nazım:

Kaleminden çıkan hükümlerle zaman şenlendi
Tedbirleri sayesinde âlemin işleri düzene girdi

Kılıç erbabı canla başla onun hizmeti için kemer kuşanmıştır
Kalem erbabı fermanının yazısı karşısında boyun eğmiştir

Nesir: Cihan halkının maksat ve isteklerinin düzenlenmesinin vesilesi, âlem ehlinin arzu ve emellerinin gerçekleşmesinin vasıtası, isabetli bir tedbirin düsturudur ki, idrak başparmağıyla dokunarak halkın karışık olan işlerinin düğümünü düşünmeksizin

221a 220b

220b çözer. Eşsiz olan Müşteri yıldızının işaretçisidir ki, anlayışlı parmaklarıyla işleri geciktiren ve illetli yapan düğümleri bir dokunuşta ortadan kaldırır. Yüceler yücesi devletin ve hakanlığın emini, ulu saltanatın uğuru, sultanlığın yüceliği, kendisine şefkat ve merhamet nazarıyla bakılan, merhamet eden, yüce iltifatın uğuruyla en ulu mertebelere yükselen, bütün canlıların sığınağı, havass ve avamdan bütün mahlûkatın buluşma dergâhı, emirleri ve büyük vezirleri istihdam eden, ulu valilerin ve saygıdeğer hâkimlerin destekleyicisi, azametli hilafetin sütunlarının ustası, yüce saltanatın temelinin pekiştiricisi, lakapların uzayıp giden iplerine ihtiyaç duymayan şerefli zat, lakaplarının onunla gurur duyduğu ve övündüğü âlicenap, eyaletin, hükümetin, vezaretin, insafın, adaletin, şevketin, haşmetin, azametin, ululuğun, izzet ve celalin güneşi Vezir-i azam Muhammed Paşa -Yüce Allah eyaletinin, insafının ve adaletinin temellerini güçlendirsin,

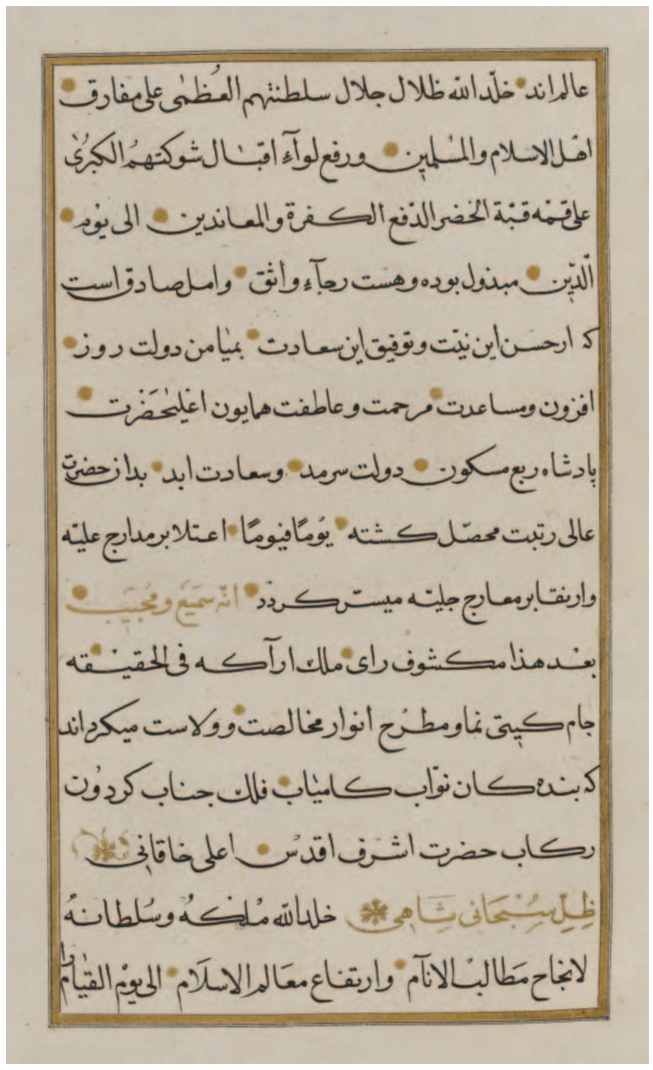
221a dönüş gününe kadar mahlûkatın ihtiyaçlarını karşılasın, kıyamet kopacağı güne kadar saltanatın gereklerini ve maksatlarını elde etsin, güzel şekilde yerine getirsin, kıyamet gününde de arzuları gerçekleşmiş olsun- makamın ve ihtişamın devamı, o yüce hazretin iclali, devletin devamı ve istikameti, şevketli Asaf, ikbal sahibinin güneş misalli gölgesinin kapısı, İslam padişahının süsü ve ebedi gölgesi, Allah'ın gölgesi, halka güven ve huzur yaygılarını yayan, adalet ve ihsan sahifelerini saçan, dünyadaki ulu sultanların sultanı, milletlerin arasındaki büyük hakanların sığınağı, yüce kapısı, zamanın büyük meliklerinin barınağı olan zat, yüce huzuru, zamanın kisralarının sığınağı olan cenap, İskender şanına sahip zamanın sultanı, Süleyman nişanının sahibi, Cemşid mertebeli, Dara rütbeli, Feridun mekânlı, zamana ve zemine hükm eden ferman sahibi, *inna'llâhe ye'müru bi'l-'adli ve'l-ihsân*[58] dört iklimin hüsrevi, izzet temkinli, feleğin bargâhının şehinşahı, adalet töreli dergâhı, karaların sultanı, denizlerin hakanı, Haremeyn ve Şerefeyn'in ikinci hadimi,

58 Kur'ân 16/90'dan: "Şüphesiz ki Allah, size adaleti ve iyilik yapmayı emreder."

222a 221b

221b İskender-i Zülkarneyn, maşrıkın ve mağribin koruyucusu, Allah'ın gölgesi, şahlarşahı -Allah mülkünü ve saltanatını ebedi kılsın, onun adaletini ve ihsanını âlemlere bahşetsin- bu azamet sahibi hazretten -Allah onun azametini kutsasın- bir mesele gösterdi. Vezaretin yüce mertebesinin gereğinden dolayı ki, hilafet işlerinin ve saltanatın kanunlarının düzenleyicisidir, cömert sıfatlı zatın gereği, selim zatlı o hazret, Sumnat meliki ki adalet töresiyle o saadet sahibi ve yüce şanlı Asaf, bütün müslümanların refahı ve tüm dünyalıların istirahatı için sağlam temelli kaidelere nizam vermekle yüce hazretler İslam âleminin padişahları arasındadırlar, ki milletlerin meselelerini halletme vesilesi ve subhani feyzlerin bütün âlem halkına varmasının vasıtasıdır.

222a -Allah, onların, İslam ehlinin ve müslümanların çeşitli zümreleri üzerindeki yüce saltanatlarını daim kılsın. Kâfirleri ve inatçıları def eden yeşil kubbelerinin şahsında somutlaşan büyük şevketlerinin sancağını kıyamet gününe kadar yüceltsin. Sağlam rica ve doğru ümittir ki, bu saadetin uyumu ve bu niyetin güzelliğinden dolayı günden güne artan devletin uğuruyla kara parçalarının padişahı ve âli-hazretin kutlu merhametiyle ebedi saadet ve sonsuz devlet o yüce rütbeli hazretin eline geçer. Yüksek derecelere tırmanmak, ulu merdivenlere çıkmak günden güne kolaylaşır. *İnnehû Semî'un ve Mucîb.*[59] Mülkü süsleyen bu keşfedilmiş fikirlerden sonra, ki gerçekten cihanı gösteren kadeh ve halislik nurlarının nakşıdır, ki felek cenaplı mutlu naiblerin bendeleri, en mukaddes ve en şerefli hazretin rikabının feleği, şahlığın subhani gölgesi -Allah mülkünü ve saltanatını ebedi kılsın ki canlılar isteklerine kavuşabilsinler, İslam'ın alametleri kıyamet gününe kadar yücelsin-

59 "Muhakkak ki O, işitendir ve icabet edendir."

223a 222b

توجهات خاطر فیض مآثر و تعلقات ضمیر قدسی سرایر
باعلی درجه بدان معطوف و براسخ مرتبه بر آن مصروفست
که ارکان قوی البنیان مخالصت و وداد و بنیان
شدید الارکان مؤالفت و اتحاد که بفیض فضل سبحانی
وعون عنایت یزدانی درمیانه آن خاندان سلطنت آشیان
واین دودمان ولایت مکان ممهدست یوما فیوما
استواری این قاعده مرضیه زیاده و نسلا بعد نسل
استحکام این شیوه رضیه مضاعف گشته جهت
رفاه حال عموم رعایا و فراغ بال جمهور برایا بنوعی
تشیید و استحکام و بروجهی تاسیس و انتظام پذیرد که
زیاده بر آن بیش عقل دوراندیش از قبیل محالات و مافوق
آن در نظر خرد خرده بین از مقوله ممتنعات بوده تا
انقراض زمان احتمال خلل و فتور و تا انقطاع دوران
شوائب نقص و قصور بقواعد و ضوابط آن راه نتواند یافت
چراکه چون لمعات آفتاب تابان و مانند اشعات خورشید رخشان

بر عالمیان روشن است که در زمان سلطنت اعلی حضرت
پادشاه اسلام پناه اسکندر جاه جنت مکان رضوان
آشیان سلیمان نشان مصداق وفضل الله المجاهدين على
القاعدين سلطان اعاظم السلاطين واجل اماجد
الخواقين انار الله برهانه وجعل الجنة مكانه هموار
منظور نظر کیمیا مآثر و ملحوظ خاطر ملکوت ناظر نواب
کامیاب دوستی و محبت و خصوصیت و مودت
باعلیحضرت سلطان سلاطین پناه عالیجاه ظل الله فی الارضین
قهرمان الماء والطین بوده چنانچه در وقتی که ایالت پناهین
علی پاشا و مرحومی حسن آقا بایلچیگری بدرگاه
معلا آمده امر عالی و فرمان متعالی اعلیحضرت پادشاه
رضوان مکان علیین آشیانی درباب تسلیم سلطان بایزید
و اولاد آوردند ایشان از تسلیم نکرده موقوف بآمدن نامه
نامی و ملازمان سامی اعلیحضرت پادشاه سلیمان جاه فلک
بارگاه ستاره سپاه فرمودند و بعد از رسیدن غلامان

222b feyiz izli gönlün tevcihatı ve kutsal alametli vicdanın payları, en yüce dereceyle ona matuftur ve ünsi mertebelere ve ona sarf edilmiştir ki, halisliğin sağlam temelli sütunları, birleşme ve kaynaşma temellerindeki dostluk, ilahi inayet ve subhani fazilet feyziyle bu velayet mekânlı sülalenin ve bu saltanat yuvalı hanedanın arasında yayılmıştır. Bu rıza kaidesinin sağlamlığı günden güne artmakta, bu memnuniyet şivesinin güçlülüğü nesilden nesile iki kat artmaktadır. Reayanın tümünün refahı için ve ahalinin huzuru için öyle bir sağlamlık bulur ve öyle intizam kabul eder ki, derin düşünen akılda ve her şeyi inceleyen aklın nazarında zamanın yıkılışına ve devranın yok oluşuna kadar kusur, eksiklik ve şaibeler yol bulamayacaktır. Çünkü parlak güneşin ışıkları gibi ve aydınlık güneşin ışınları gibi

223a cümle dünyalılara aydınlıktır ki, yüce hazretlerin, İslam'ın sığınağı İskender makamlı, cennet mekân ve rıdvan aşiyan ve Süleyman nişanlı padişahın saltanatı zamanında, *ve fazzala'llâhü'l-mücâhidîne 'ale'l-kā'idîn*[60] büyük sultanların sultanı, ulu hakanların ulusu -Allah delilini nurlandırsın, mekânını cennet eylesin- kimya eserli bakışı ve melekût hatırının görülmüşlüğüyle dostluk ve muhabbet naiblerinin nazırı, sultanların sığındığı yüce makamlı sultan, iki cihanda da Allah'ın gölgesi ve su ile çamurun kahramanı olmuştur. Öyle ki, eyaletin sığınağı Ali Paşa ve merhum Hasan Ağa, elçi olarak yüce kapıya geldiklerinde cennet mekânlı padişah-ı âli-hazretin Sultan Bayezid ve oğullarının teslimi konusundaki yüce emir ve fermanlarını getirdiler. Onları teslim etmeyip, Süleyman makamlı, felek saraylı, yıldızların sayısına denk askerlerin sahibi padişah-ı âli-hazretin yüce mülazımlarının ve meşhur mektubunun gelmesini gözlediler. Dünyanın ve dünyalıların, zaman ve yerin şahının bağış nişanlı mektubunun ve

60 Kur'ân 4/95'ten: "Allah, mallarıyla ve canlarıyla cihat edenleri derece itibariyle oturanlardan üstün kılmıştır."

224a 223b

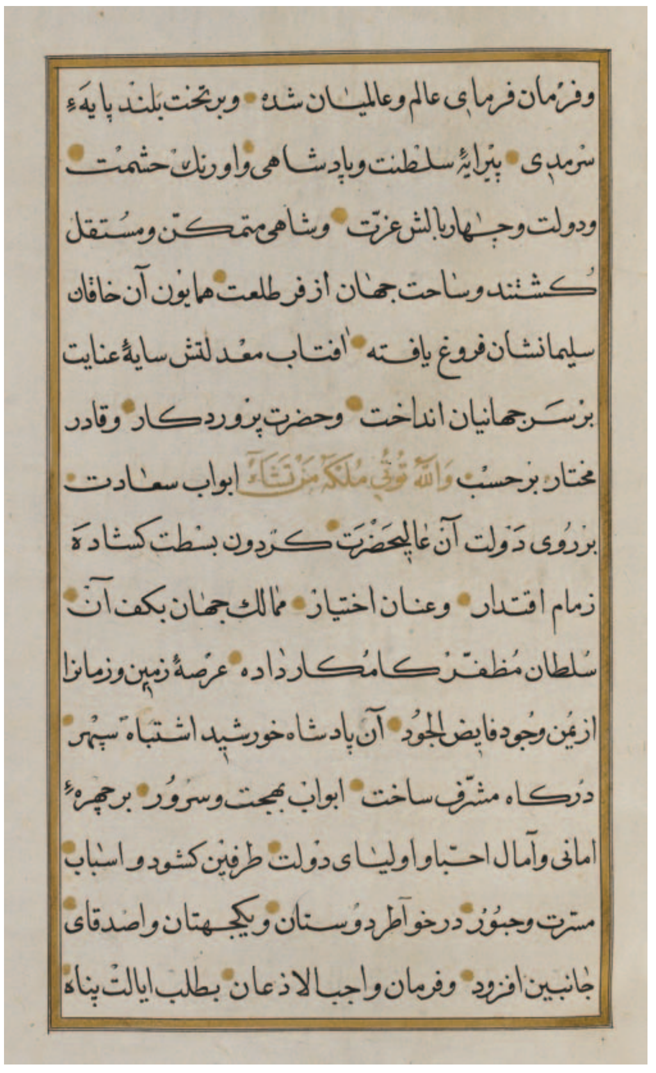
223b yüce hizmetçilerinin varmasından sonra Sultan Bayezid ve evlatlarını onlara teslim ettiler ki, Süleyman'ınkini andıran arş tahtının âli-hazreti, aydınlatıcı güneşin parlak vicdanında zuhur etsin ve açıklık bulsun. Âli-hazretin deryadaki damlalara denk olan hatırının rızası için Sultan Bayezid ve çocuklarını verdiler. Bu hizmetin güzelliği ve ihlâsın olgunluğuyla bir cihetle Cem kıymetli ve Süreyya mekânlı bu Hüsrev'e nispetle kendilerini dünyalılara zahir ettiler. Velhasıl, bağışlanmanın sığınağı padişahın zamanında dostluk ve sevgi bir olsa da kutlu saatli bu vakitlerde Süleyman saltanatının yüce mesnedi, mutluluk ve haşmetin eşsiz feleğinin tahtı, Süleyman nişanlı ve yüce mekânlı hakanın cömert vücudunun feyzinden ve yumuşak zatının ferrinden süslenmişti ve bir sevgi, bin hatta yüz bin kere artmış ve ilerlemişti. İnşallah bundan sonra günden güne

224a bu dereceden de daha yukarılara çıkacaktır. Üzüntü izleriyle dolu bu vakitlerde âli-hazret, cennet yuvalı ve rıdvan mekânlı padişahın külfet neticeli haberi ve korkunç vakası mutlu naiplerin bendelerinin kulaklarına ulaştı. Üzüntü verici bu hikâye, çirkin sözler yoluyla ağızlarda ve dillerde zikredildi. Bundan önceki senelerde de birkaç defa gam dolu olan bu haber Kürtler tarafından, Van ve Van hududundaki halk tarafından ortaya atılmıştı. Ondan sonra bunun gerçek olmadığı anlaşılmıştı. Serhad paşaları tarafından bu konuda bir haber aktarılmamıştı. Bundan dolayı o haberin doğru mu veya yalan mı olduğu malum olmamıştı. Bahtiyar naipler, doğru yollu Hâdi'nin rehberliğiyle Mekke ve Medine'ye -Allah bu iki şehrin şerefini arttırsın- tavaf maksadıyla bir cemaatin gitmesi zamanına değin o haberi kabul etmeyi doğru bulmuyorlardı. O yüce saadetin ve büyük bağışın idrakinden sonra südre mertebeli

225a 224b

224b yüce eşiğin ziyaretine yönelince Bağdat'ta bu haberi duymuşlardı. O âli-hazretin kutlu lakaplarıyla basılmış altın sikkeyi getirdiler. Bu mana kesinlik kazandı ki, cennet mekânlı ve güzel hitaplı padişah hazretlerine *ircı'î ilâ rabbiki râziyeten marziyye*[61] lebbeyk demişlerdi. Onun pak ruhu, alçak topraktan feleğin gök kubbesinin zirvesine uçtu. Bu fani dünyadan göçüp gitmişti. Beka eşyasını ebedi sarayın genişliğine doğru çekmişti. Gerçi bahtiyar naiplerin kemal-i ihlâsından dolayı bir o kadar üzüntü ve bıkkınlık haberi yüce dergâha bağlı kullara en kutsal ve en şerefli olanların gönlüne ulaştı ki, göğsü delen kalem ya da siyah giyinmiş kalem ve ağlamaklı göz cûş u hurûş eden dille tahrir ve takdir uhdesinden çıkabilir. Ama, ilahi lütufların uğurundan ve sonsuz hediyelerin güzelliğinden dolayı felek gibi yüce ve geniş olan o padişah, cihanın ülkelerinin ve mülklerinin sahibi,

225a dünyanın ve dünyalıların hâkimi olmuştu. Sonsuzluğun yüce payeli tahtında saltanat ve padişahlığın süsü, şahlığın devletinin, haşmetinin ve dört ikliminin tahtı mütemekkin olmuştu. Cihan arsası, Süleyman nişanlı o hakanın kutlu doğuşlu ferinden aydınlanmıştı. Onun adaletinin güneşi, inayet gölgesini dünyalıların üzerine atmıştı. Kullarının besleyicisi yüce Allah, mutlak kudret sahibi *vallâhu tü'ti'l-mülke men teşâ'*[62] manası hükmünce mutluluk kapılarını felek genişliğindeki o âli-cenabın devletinin yüzüne açtı. Cihan memleketlerinin iktidar dizginlerini ve hükmetme yetkisini o muzaffer ve bahtiyar sultanın avucuna verdi. Yerin ve zamanın arsasını, güneş misalli ve talih dergâhlı o padişahın cömert, feyz bağışlayan vücuduyla müşerref kıldı. Mutluluk ve sevinç kapılarını, iki taraf devletinin evliya ve dostlarının emel çehresine açtı. Yine sevinç sebeplerini iki tarafın dostlarının gönlünde artırdı. Uyulması gereken fermanı, eyalete ve

61 Kur'ân 89/28: "Hem hoşnut edici hemde hoşnut edilmiş olarak Rabbine dön."
62 Kur'ân 3/26'dan: "Allah mülkü dilediğine verir."

226a 225b

حکومت دستگاه جلالت • وامارت انتباه • عمدة الامرآ
والحکام العظام • افتخار الولاة بين الانام • نظاما للايالة
والحكومة • والنصفة والجلالة • والعز والاقبال • شاه قلی
سلطان • استاجلو امیر دیوان • که مدتهای مدید است
که اقبال وار • وظفر کردار • در ظل ظلیل ابدی
التظلیل • اشرف اعلی • رتبهٔ ایالت وحکومت سرافراز
وهمیشه از اعاظم امرآء ذوی الاقتدار • بمزید قرب ومحرمیت
مخصوص وممتاز بوده فرستادند که بقدغن تمام بدرگاه
معلی آید که آن ایالت پناه را • جهت پرسش تعزیت
واقدام بوظایف ولوازم تهنیت سلطنت روانه درگاه
عالم پناه وبارگاه گردون اشتباه عالیحضرت • پادشاه
جم جاه فرازنده رایات سعادت آیات • سلطانی فروزنده
چراغ دودمان عالیشان سلیمانی • گردانند آن
اعلیحضرت پادشاه اسلام پناه ظل الله لطف ومرحمت
وشفقت ومکرمت فرموده • از غایت خصوصیت والتفات واظهار

نهایت مصادقت ومصافات جناب امارت مآب حکومت
وسعادت نصاب رفعت ومعالی ایاب شمسا للامارة والسعادة
والحکومة والاقبال • محمد بیك متفرقه دام مجده وزید قدره
واقباله را پیشتر فرستاده • از اخبار مسرت آثار فتح وکمال
نصرت واقبال واجلال عالیحضرت پادشاه عالیجاه صاحب
جاه وجلال بخاطر اشرف همایون خوشحالی تمام رسانیدند وچون
ازین معنی کمال لطف ومحبت وغایت مرحمت ومودت مشاهد
عالمیان شد بغایة الغایة • موجب اعتضاد واستظهار همگنان
بالطاف بی پایان ومراحم بی کران • اعلی حضرت سلطان
سلاطین نشان گشته • باعث ازدیاد مواد امیدواری
عالمیان شد وجمیع انام از خواص وعوام بوظایف شکرگذاری
این موهبت عظیم ومراسم سپاس داری این مکرمت کریم
اشتغال نموده از صمیم دل وجان برحسب لو کانت لی
دعوة مستجابة لصرفتها • الی السلطان العادل •
بدعاگوی دوام دولت ابدی الاتصال • وخلود سلطنت عدیم الزوال •

225b yüce olan hükümete sığınma talebiyle emirlerin ve hâkimlerin esası, yaratılmışlar arasındaki iftihar sahibi, hükümet ve eyaletin düzenleyicisi, adalet, ikbal ve izzet sahibi, Divan Emiri Şahkulu Sultan Ustaclu'ya -ki uzun zamandan beri ikbal sahibi, ebedi olan gölgelerde muzaffer, en yüce şeref sahibi, hükümet rütbesiyle şerefraz ve daima iktidar sahibi büyük emirlerden mahremiyet ve yakınlığı dolayısıyla seçkin idi- gönderdiler ki, bütün yasaklarla yüce dergâha gele ki o eyalete sığınmışı taziye dilemek ve saltanatının esenliğinin lüzumu ve vazifelerini yola koymak maksadıyla Süleyman'ın ocağının kandilinin yakıcısı, saltanatın saadet neticeli sancağının yükselticisi, Cem makamlı padişahın felek saraylı ve âlemin sığınağı olan dergâhına göndereler. O âli-hazret İslam'ın sığınağı padişah, Allah'ın gölgesi şefkat ve cömertlik buyurdu. İltifatın sonsuzluğuyla

226a dostluğun ve yakınlığın ortaya çıkmasıyla saadet ve hükümetin emaresi, ululuğun ve yüceliğin yerleştiricisi ikbal, hükümet ve saadetin güneşi Müteferrika Muhammed Bey'i -Allah ululuğunu devam ettirsin, kuvvet ve ikbalini arttırsın- daha önce gönderdi. Azamet sahibi yüce makamlı âli-hazretin nusret ve ikbalini, fetih sonuçlu sevinç haberlerini kutlu olan en şereflinin gönlüne ulaştırdılar. Merhamet sonsuzluğunun, lütuf ve muhabbet kemalinin bu manasıyla dünyalıların gözleyicisi oldu. Sultanların sultanı hazretin sonsuz merhametleri ve sınırsız lütuflarıyla herkesin kuvvetlenmesine ve yardım bulmasına neden oldu. Dünyalıların ümitlerinin artmasına sebep oldu. Avamdan ve havasdan olan bütün insanlar, bu yüce bağışa karşı şükür vazifelerini yerine getirmekle ve bu cömert ihsan için merasim düzenlemekle meşgul oldular. Canı gönülden, *velev kânet lî da'vetün müstecâbetün lesarraftühâ ile's-sultâni'l-'âdil*[63] manası gereğince ebedi devletin devamı ve yok olmaz saltanatın bekası için dua etme yoluna gittiler.

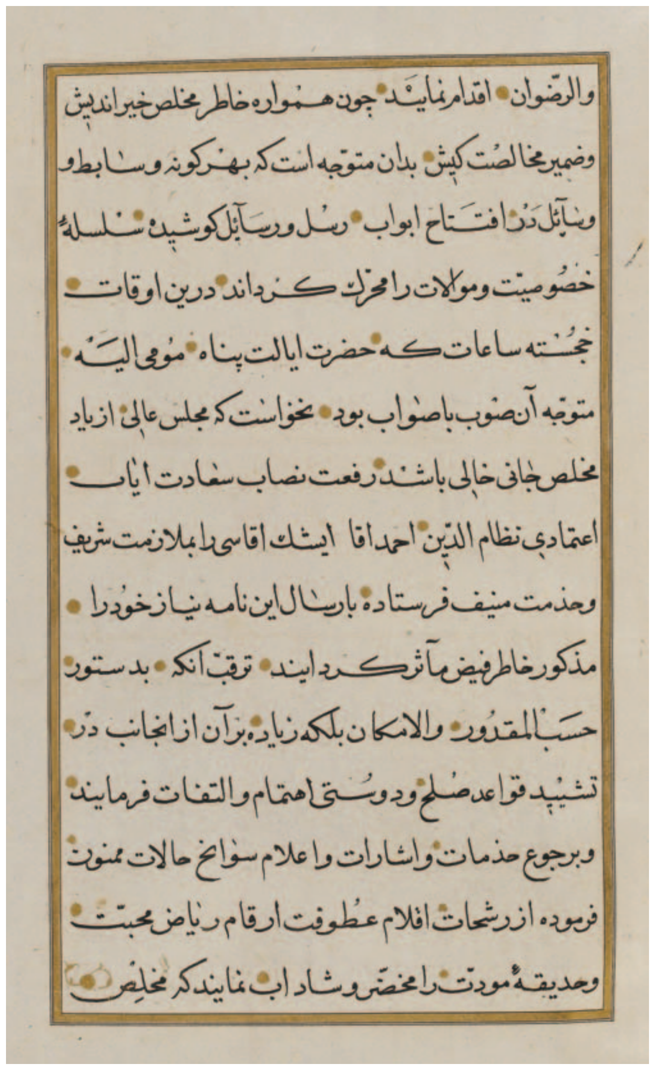
63 "Eğer kabul edilecek bir duam olsaydı, onu âdil sultan için yapardım."

227a 226b

قیام واقدام نمودند وبنا بر مراعات آداب وحرمت آن
درگاه معلی نواب کامیاب اعلی امارت مآب مشار
الیه را در اقصی مرتبه کمال اعزاز واحترام وتعظیم واکرام
فرموده حسب الامر وفرمان واجب الاذعان حضرت پادشاه
عالم وعالمیان ایلچی عالیشان را بزودی زود روانه آن صوب
فرمودند ودرین ولا حضرت ایالت پناه عمدة الحکام مشار
الیه را نیز با صحیفه مودت واخلاص ونامه نیاز واختصاص
به آستان بوسی بدرگاه معلی روانه نمودند که عذرخواهی
مکارم والطاف ومراحم واعطاف آن اعلیحضرت فلک
رفعت نموده مبارکباد تخت سپهر پایه که ان شاء الله تعالی
تا سلطان خرشید بر فلک چهارم متمکن است ومتمکنات
را در عرصه وجود بقا متمکن از فر وجود فایض الجود
آن اعلی حضرت پادشاه جهان وشاهنشاه زمین وزمان
مشرف باد قیام وبر طایف پرسش عزای غم افزای
اعلیحضرت پادشاه جنت منزلت رضوان مکان علیه الرحمة

والرضوان اقدام نمایند چون همواره خاطر مخلص خیراندیش
وضمیر مخالصت کیش بدان متوجه است که بهر گونه وسایط و
وسایل در افتتاح ابواب رسل ورسایل کوشیده سلسله
خصوصیت وموالات را محرک گرداند درین اوقات
خجسته ساعات که حضرت ایالت پناه مومی الیه
متوجه آن صوب باصواب بود نخواست که مجلس عالی از یاد
مخلص جانی خالی باشد رفعت نصاب سعادت ایاب
اعتقادی نظام الدین احمد آقا ایشک آقاسی را بملازمت شریف
وخدمت منیف فرستاده بارسال این نامه نیاز خود را
مذکور خاطر فیض مآثر گردانید توقع آنکه بدستور
حسب المقدور والامکان بلکه زیاده بر آن از آن جانب در
تشیید قواعد صلح ودوستی اهتمام والتفات فرمایند
وبرجوع خدمات واشارات واعلام سوانح حالات ممنون
فرموده از رشحات اقلام عطوفت ارقام ریاض محبت
وحدیقه مودت را مخضر وشاداب نمایند که مخلص

226b O yüce dergâhın hürmet, adap ve iyi geçinme ilişkisine dayanarak ulu emarelere sahip mutlu naipler, adı geçen kişiyi kemal mertebede ağırlayıp, ikramlarda bulunup onu tazim ettiler. Dünya ve dünya halkının padişahının uyulması gereken fermanın gereğince yüce şanlı elçiyi çabucak o tarafa gönderdiler. Bu arada eyalet-penah, hâkimlerin temeli padişah hazretleri, adı geçen kişiyi de halislik sayfaları ve niyaz mektuplarıyla eşiği öpmek için yüce dergâha gönderdi ki, felek yüceliğine sahip o âli-hazretten lütuf ve merhametle özür dileye. Güneş payeli taht kutlu olsun demek -ki inşallah güneşin sultanı dördüncü gök tabakasında mütemekkin kalır- beka vücudunun arsasında mütemekkin olanlara zamanın ve yerin şehenşahı ve o âli-hazret padişahın cömert ferinden feyz bağışlamak ve cennet menzilli ve rıdvan mekânlı o yüce padişahın gam artıran üzüntüsünü sormak için o adamı gönderdi.

227a Her zaman iyiyi düşünen muhlis gönül ve halis dinli vicdan şu şeye yönelir ki, her türlü vasıta ve vesile ile elçilerin ve mektupların kapılarını açmak için çaba sarf eder ve dostluk bağlarını daha da hareketli kılar. Kutlu saatli bu vakitlerde, ki eyalet-penah hazret, o adı geçen zat doğru olan o yöne yönelmişti, yüce meclisin bu can muhlisliğini yâd etmekten boş kalmasını istememişti. Saadet alametlerini yerleştiren yücelik, dinin nizamı ve itimadı, Eşik Ağası Ahmed Ağa'yı şerefli hizmete ve mülazemete göndermişti. Bu mektubu göndermekle kendi niyazını feyiz izli gönüle şu şeyleri umarak anlattı; imkân ve kader ölçüsünde belki ondan daha fazla olarak dostluk ve barış kaidelerinin sağlamlaştırılmasına o taraftan ihtimam göstereler, memnun olan hallere ve hizmetlere döneler, muhabbet ve dostluk bahçesini bağış yazan kalemin damlalarıyla yeşertsin ve ter ü taze etsinler ki,

228a 227b

227b özel olan muhlis de elinden geldiğince ilişkilerin akdi merasiminde ve vazifesinde ve esenliğin sağlanmasında her zaman büyük çaba sarf etmiştir. Hilafet ve saltanat sarayı menzili süslü ve Asaf mertebeli o hazretin görkemi ve feriyle, ikbal gözü, adalet ve insaf neticeli o zatın makamının nurlarını seyretmekle aydın olsun."

Ve ol mektûb ki Mekke-i mutahhara ve Medîne-i münevvereye tavâf ve ziyâret içün isticâze mektûbıydı sûreti budur ki zikr olınur

"Her zaman ilahi yardımların uğuruyla ve sonsuz teyitlerin güzelliğiyle devlet ve ikbal kapıları, yüce makamlı hizmetçilerin, felek ihtişamlı saygıdeğer melikin, yüce rütbeli, ulu menzilli, Utarit tabiatlı, Müşteri yıldızı saadetli, Asaf mertebeli, insaf ve şevketin sığınağı, adalet tezgâhlı ulu hazretin, vezirlerin

228a düsturu, halkın işlerinin tedbircisi, cumhurun işlerinin kefili, saltanat kaidelerinin güzel ve isabetli fikirlerle yapıcısı, adalet ve insaf temellerinin uğurlu fikirlerle banisi, namlı veziriazamın emel ve umut çehresine dönüktür. Onun kutlu sıfatı parlak aydır, âlemin aydınlık bağışlayıcısıdır. Feyiz bağışlayan vücudu, doğru fikir ve hüsnü tedbirle âlemi süsler ve insanoğlunun işlerini nizama sokar.

Nazım:

Onun yeri vezaretin tahtıydı
Görüşü de milletlerin işlerinin kefiliydi

Dünyanın dönüşünü isabetli tedbiriyle yönlendirirdi
Onun sayesinde dünyanın işleri düzene girdi

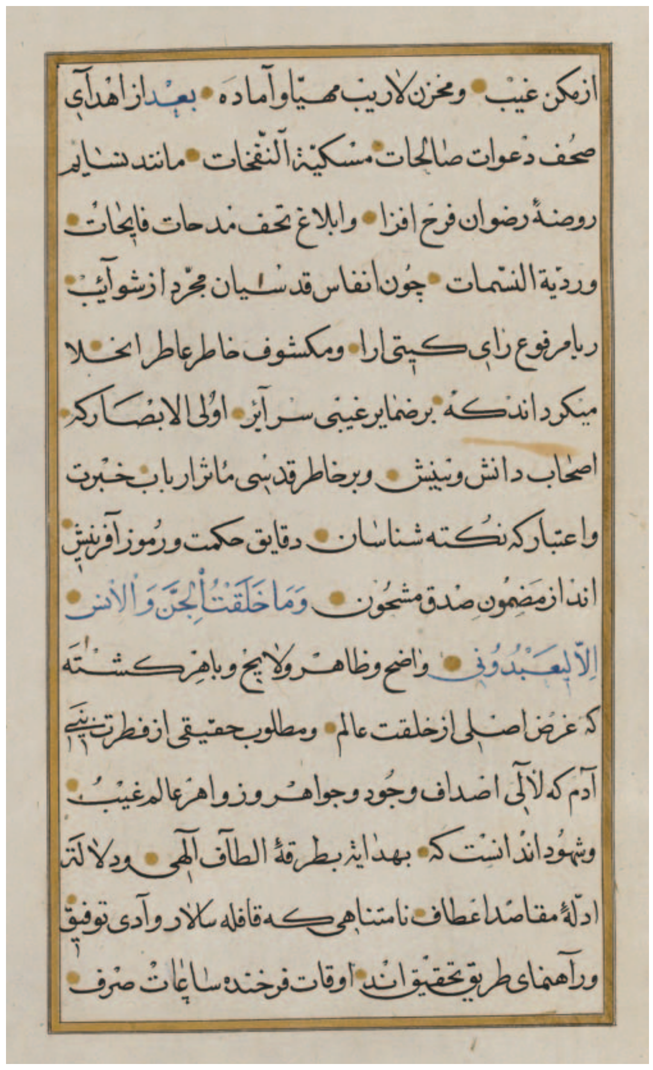
Görüşünün nurundan dünya aydınlık doludur
İhsanının yaygınlığı gönüllere neşe vermektedir

Nesir: Saltanatın güvendiği, hakanlığın yücelik ve haşmetinin yardımcısı, yüce menzili ve şanından dolayı milletler arasındaki büyük hâkim ve valilerin itaat ettiği, gök mertebeli, kalem ve kılıç ehlinin tabi olduğu, lütuf, şefkat ve ihsan sahibi, merhamet, cömertlik ve

229a 228b

228b iyilik dolu, vezaret ve ikbal göğünün güneşi, insaf ve azamet doruğunun güneşi, halkı koruyan merhamet sancağının yükselticisi, adaleti yayan bayrağın koyucusu.

Nazım:

O öyle bir Asaf'tır ki görüşünün güzelliğinden
dolayı memleket bayındır oldu
Bir âlem lütfunun bereketinden dolayı
adalet ve insafla doldu

Nesir: Üstün vasıfların ve iyi ahlakın toplayıcısı, bütün ufuklarda üstünlükleri ve güzellikleri bir araya getiren, yüce derecelere yükselen, azametli ve göz kamaştırıcı yüksekliklere çıkan, vezaretin, eyaletin, insafın, adaletin, haşmetin, şevketin, celaletin, atıfetin, azametin, ululuğun ve izzetin güneşi Muhammed Paşa. Vücudunun iyiliklerinin süslü izleriyle saltanatının genişleticisi, zatının feri ve vücudunun -her daim açık olsun- azizliğiyle memleketin yayıcısı, azamet ve makamın sebeplerinin artırıcısı, Asaf mertebeli, devletin sahibi o hazretin ululuğunu gayb mekânlarından iki kat arttıran

229a kuşku ve şüphelerden arî olan mahzen. Ferahlığı arttıran rıdvan bahçesindeki nesim rüzgârı gibi olan misk ü amber kokulu dua sayfalarını hediye ettikten ve kutsilerin nefesi gibi şaibeden arı, cihanı süsleyen fikir gibi olan, ıtırlı gönülleri keşfeden nesim rüzgârlarının getirdiği övgü hediyelerini takdim ettikten sonra bilgi ve görgü sahibi basiret sahiplerinin gayb sırları ile dolu vicdanlarına, nüktedan, sır yaratan, hikmet sahibi, kutsal izli itibar ehlinin gönüllerine bu mazmundan dolayı, *ve mâ-halaktü'l-cinne ve'l-inse illâ li-ya'budûnî*[64] açık ve aşikâr olmuştur ki, gayb ve şuhud âleminin çiçekleri ve cevherleri, vücut sedeflerinin incisi insanoğlunun ve âlemin yaratılmasındaki hakiki amaç ve asıl kasıt o dur ki; tahkik yolunun rehberi ve yardım vadisinin kervanbaşısı olan ilahi lütufların hidayetiyle ve sonsuz olan atıfların delaletiyle kutlu saatli vakitleri ibadet ve itaat yolunda sarf edeler

64 Kur'ân 51/56'dan: "Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım."

230a 229b

229b ve kulluğun gereklerini yerine getireler. İkbali ikamet etmekle emelleri bu manayla, *mâ-tekarrebe ileyye şibran tekarrebtü ileyhi zirâ'an*[65] muazzez ola ve kıyamet gününde utangaçlık ve hicap duymayalar. Bu yüce rütbeye bu manayı, *et-tevfîku şey'ün 'azîmun lâ-yu'tâ illâ li-'abdin 'azîz*[66] teyid etmekten başka yükselmek mümkün değildir. Şeriat geleneklerini, ki onun en büyük direği Beytullah-ı haramı haccetmektir -Allah'ım onu bize ve cümle ehl-i İslam'a nasip et- ikamet etmekten başka bu ünsî dereceye çıkmak imkânsızdır. Bereketin uğurları ki, *ve ezzin fi'n-nâsi bi'l-hacci ye'tûke ricâlen*[67] onun teyid edicisidir. Yüce emir ve doğru olan ölçüt, bu ifadeyi özgün kılan delil şudur ki, *fevelli vecheke şatre'l-mescidi'l-harâm.*[68] Kutlu sonlu bu günlerde ki yaratılmışların padişahlarının hazreti, insanların en hayırlısı hazret-i Muhammed'in -selam ona ve onun soyuna olsun- şeriatının koruyucusu, İslam ülkesinin bekçisi -Allah onların mülkünü ve saltanatını daim etsin,

230a iyilikle ve ihsanla iki âlemde de feyizlendirsin- bu yüce maksadı hâsıl etmek ve bu ulu amaca ulaşmak için müjde eda eden bu nidayı, *es-sulhu hayr*[69] havasdan avama kadar bütün İslam ehlinin akıl kulağına ulaştırdı. Kişiler arasındaki ilişkiyi ıslah etme hakikati gereğince -dallar peygamberlik dallarındandır- muhabbet ve dostluk, ittifak ve iyi geçinme temelini bu mana ölçüsünde -temeller yedi kat sağlamdır- muhkem ve sağlam yaptı. Bu mana, parlak güneşin ışınları gibi dünyalılara aydın, bu mazmun şule saçan güneş gibi cihan halkına parlak oldu. Onların günden güne artan devletinin uğurundan ve ebedi saltanatlarının güzelliğinden dolayı ebedi saadetin bağışıyla ve sonsuz hediyelerin feyziyle bütün engeller ortadan kalktı. Her saadetli kimse ki yardımcının yardımına mazhar olur ve emel ve umutlarına yaklaşır gönlünün rahatlığından ve batın ve zahir hislerinin toplanmasından dolayı Mekke'nin -Allah onun şerefini arttırsın- tavafını idrak etmeye ve Medine'nin

65 "Bana bir karış yaklaşana bir zirâ yaklaşırım."
66 "Başarı, ancak aziz kula verilecek büyük bir mükafattır."
67 Kur'ân 22/27'den: "İnsanlar arasında haccı ilan et ki yaya olarak sana gelsinler."
68 Kur'ân 2/144: "Yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir."
69 Kur'ân 4/128'den: "Barış hayırlıdır."

231a 230b

230b -Allah kerametini ve şerefini arttırsın- ziyaretini elde etmeye müşerref olur. Bu büyük hediyenin şerefini elde etmek ve bu ulu cömertliği kazanmak için kutsal yuvayı andıran o mekânlarda can-ı gönülden bu mana gereğince, *lev kânet lî da'vetün müstecâbetün le-sarraftühâ ile's-sultâni'l-'âdil*[70] Allah'ın gölgesi, İslam'ın sığınağı padişahların saltanat ve haşmet günlerinin bekası ve devletinin devamı yolunda dua etme vazifesiyle meşgul olur. Onun mükâfatı dünyada ve ahirette kutlu talihli Tanrı tarafından ulaştırılır. Neticeler, izler ve meyvelerinden dolayı kemalatın en yüce mertebesine, ünsi olan merdivenlere ve azametin en yüksek derecelerine varır. Bu arada yüce âlemin mülhimlerinin ilhamıyla ve melekler âleminin münadilerinin telkiniyle karanlığı silen bu nida, *ve li'llâhi 'ale'n-nâsi hiccü'l-beyti meni's-tetâ'a ileyhi sebîlâ*[71] özgün olan muhlisin hidayet ve akıl kulağına ulaşmıştı. Sağlam dinli rehberin delilleriyle ve sırat-ı müstakimin delillerinin hidayetiyle, *men yehdi'llâhu fehüve'l-mühted*[72] övünçlü ve müftehir olmuştu. Şüpheden uzak olan hitap ve güzel olan bu sada,

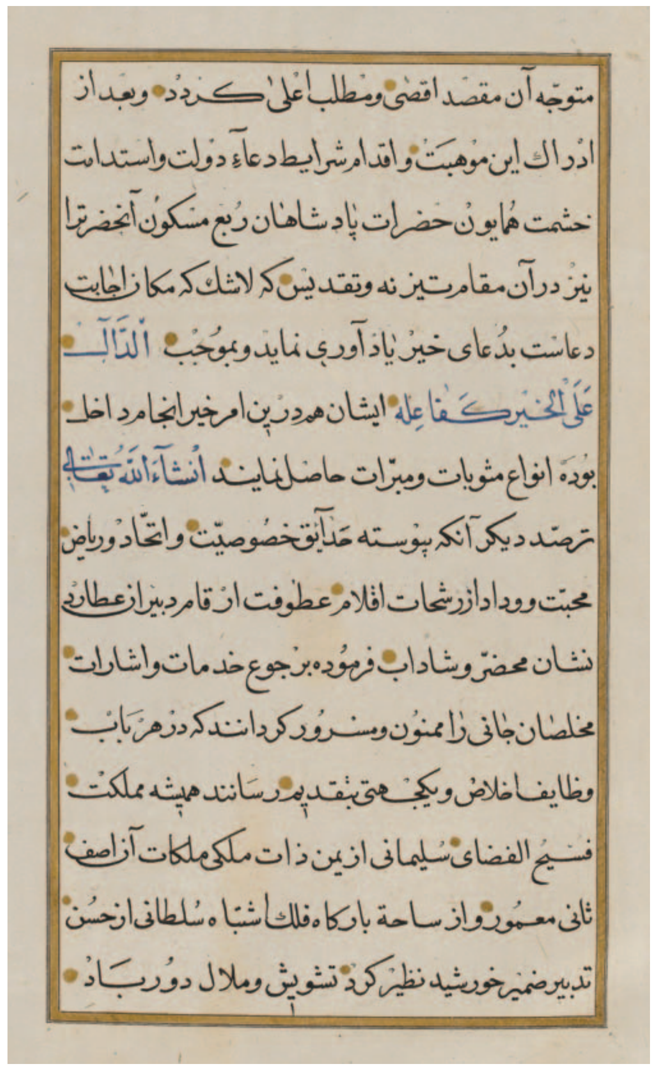
231a *ce'ala'llâhu'l-Ka'bete'l-beyte'l-harame kıyâmen li'n-nâs*[73] hakiki müjdecinin müjdelerinin işaretiyle duyulmuştu. O emel Kabe'sini ziyaret etmek ve o ehl-i imanın Kıble'sini tavaf etmek için, *fîhi âyâtün beyyinâtün makāmu İbrâhîm ve men dahalehû kâne âminâ*[74] harekete geçmişti. Kendisini, Beytullah'ın ve kutsallar kutsalı yaratılmışların en hayırlısının -Allah onun şerefini arttırsın- yüce eşiğini öperek şereflendirmek istiyordu. Asaf mertebeli o hazretin üstün ahlakından, lütuflarından ve şefkatinden umulan şey şudur ki; utufet ve muhabbetin nihayetinden ve şefkat ve lütufun inayetinden dolayı teveccüh ve iltifat, bu muhlisin dünyevi ve uhrevi işlerinin en önemlisi olup, suveri ve manevi derecelerin yükselmesine neden olan iddia ettiklerini hâsıl etme yoluna bağışlanır. Allah'ın mahlûkatları üzerindeki gölgesi, emn ü eman yaygılarının yayıcısı,

70 "Eğer kabul edilecek bir duam olsaydı, onu âdil sultan için yapardım."
71 Kur'ân 3/97'den: "Ona bir yol bulabilenlerin Beyt'i haccetmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır."
72 Kur'ân 18/17'den "Allah kime hidayet ederse, işte o, hakka ulaşmıştır."
73 Kur'ân 5/97'den: "Allah, Kabe'yi, Beyt-i Haram'ı, insanlar için bir kıyam yapmıştır."
74 Kur'ân 3/97'den: "Onda apaçık deliller, İbrahim'in makamı vardır. Oraya giren güvene erer."

232a 231b

231b adalet ve ihsan sayfalarının saçıcısı, dünyadaki büyük sultanların sultanı, milletler arasındaki hakanların büyük kapılı sığınağı, zamanın meliklerinin yüce cenaplı barınağı, zamanın şahlarının eteğini öptüğü, ufukların şahı, mağribin ve maşrıkın koruyucusu, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, suyun ve çamurun kahramanı, karaların sultanı, deryaların hakanı, Haremeyn ve Şerefeyn'in hadimi, ikinci İskender-i Zülkarneyn -Allah onun saltanatını ve mülkünü devam ettirsin, iki âlemde de iyilikle feyizlendirsin- olan padişahın merhametlerinden ve hüsrevane lütuflarından dolayı o mukaddes toprakları tavaf etmek için izin alma o en kutsal vadiye kavuşma şerefine nail olur. Bu konuda Süleyman nişanlı, İskender şanlı, dünya ve dünyalıların padişahının -Allah onun saltanatının uğurunu arttırsın- uyulması zorunlu olan fermanı, serhad ve memleketlerin paşaları, büyüklerin ve koruyucuların emirleri, gitmeye meyilli yollar ve caddeler -ki onu kendi zamanının şeref ve iftihar sermayesi olarak bilmişti-

232a o en umulan maksada ve yüce amaca yönelir. Karaların hâkimi padişah hazretlerinin kutlu haşmetinin ve devletinin devamı için duaya yöneldikten ve bu hediyeleri idrak ettikten sonra o hazreti de kuşkusuz dua ve icabet mekânı olan o takdis makamında hayır duasıyla yâd edeler. Bu mana, *ed-dâllü 'ale'l-hayri ke-fâ'ilihî*[75] gereğince onlar da hayır neticeli bu işe dâhil olalar ve birçok mükâfat ve iyilik elde edeler. İnşallah umulan bir diğer şey de şudur ki; birlik, muhabbet ve dostluk bahçeleri her zaman Utarit alametli kâtiplerin utufet yazan kalemlerinin damlalarıyla yemyeşil ve rengârenk ola. Hizmetlerle ve işaretlerle candan muhlisleri memnun ve sevinçli edeler. Her konuda esenlik vazifelerini yerine getireler. Her zaman Süleyman'ın geniş fezalı memleketi o ikinci Asaf'ın melek gibi olan zatının uğuruyla mamur ola. Üzüntü ve kargaşa tozları daima o sultanın güneş misalli vicdanının hüsnü tedbirinden ve felek gibi olan sarayının sahasından uzak ola."

75 "Hayra delalet eden, hayrı işleyen gibidir."

233a 232b

232b İbtidâ-i nâme-i hazret-i paşa ki bu hakir-i kesîrü't-taksîr imlâ vü inşâ itmişüm düstûr-ı ekrem ve müşîr-i efham vezîr-i 'âlî-câh cenâb-ı sadâret-me'âb sa'âdet-iktisâb siyâdet-intisâb celâlet-kıbâb imlâ vü inşâ itdürdükleri mektûb budur ki zikr olınur

"Ferâ'id-i tahiyyât-ı hayât-âyât ki mânende-i cevher-i 'akl ü idrâk şevâ'ib-i naks u kederden sâf u pâk olub hazâ'in-i vifâk u vefâda mahzûn ve hâsiyyeti emn ü selâmet-i sükkân-ı rub'-ı meskûn ola ve le'âlî-i teslîmât-ı sa'âdet-simât ki gâyet-i cilâ vü incilâda nümûdâr-ı derârî-sâkıbât-ı eflâk-ı şeffâf u tâb-nâk ve menfa'ati derûn-ı dostân-ı yek-cihet ve cân u cenân-ı muhlisân-ı pâkîze-tîneti halecân-ı havâtır-ı hatâ vü hatardan masûn ve me'mûn kıla. Tuhfe-i nâdî-i hidâyet-bâdî ve hediyye-i mahfel-i 'inâyet-hâdî-i hevâdârân-ı 'âlî-şân cenâb-ı celâlet-menâb ve vekâlet-nisâb ve eyâlet-âyât hâce-i hûş-mend-i sâhib-i fetânet ki metânet-i re'y-i savâb-nümâyla etrâf-ı memâlik-i nâmûs u nâm-dârîde def'-i cüyûş-ı deryâ-hurûş havâdis-i

233a rûzgâr-ı hısn-ı hasîn ve hasânet-i tedbîr-i 'âlem-ârâ ve tefekkür-i cihân-pîrâyla pîrâmen-i gül-zâr-ı sa'âdet ü ikbâl ve havâlî-i hadâ'ik-i haşmet ü celâlde sademât-ı seyl-âb-ı fenâya sedd-i âhenîn bünyâd eyler.

Nazm:

"Feleğin çarkı altındaki varlıkların yeniden diriliş gününde
Hiç kimsenin onun korumasından başka sığınağı yoktur

Böyle bir zamanda onun heybetinden
İlim ve delil sahiplerinin aklı izanı dehşete kapılır"

Nesr: Düstûr-ı büzürg-vâr-ı bîdâr-dil ki nefâz-ı nazar-ı dikkat ve hiddet-i basar-ı basîretle şeb-i târîkde mûy-ı bârîki sad bâr şikâfte ve zûr-bâzû-yı idrâk ve dest-bürd-i hâtır-ı derrâkle pençe-i hevâss-i hakîmân-ı Yunan ve feylesûfân-ı cihânı ber-tâfte kılur.

Nazm:

"Senin görüşün güneş ve vicdanın aklın kaynağıdır
Sen o aydınlık suretsin ve o belirgindir

Gaybın kapıları gerçi kapalıdır ama
Senin aydınlık tabiatından dolayı o evde
(gayba açılan bir) pencere vardır"

Hâvî eflâki'l-mecdi ve'l-ma'âlî bi-'uluvvi'l-himem nâsıbu râyâti'r-re'yi'l-'âlî 'alâ muhaddebi'l-feleki'l-a'zami el-kâîmu 'alâ incâhi meâribi'l-

234a 233b

233b enâm fî cemî'i'l-umûr ve'l-müdâvimu li-ıslâhi mehâmmi'l-halâ'ik ve mesâlihi'l-cumhûr şerefen li'l-eyâleti ve'l-celâleti ve'l-vekâleti hazret-i mahdûm-ı ma'delet-rüsûm Ma'sûm Sultân vekîl-i 'âlî-şân *eyyedet erkânu ikbâlehü'l-esnâ ve şeyyedet bünyânü iclâlehü'l-eclâ bi-hürmeti Seyyidü'l-Enâm 'aleyhi efzalü's-salâtü ve's-selâm ve 'alâ âlihi'l-'izâm ve ashâbihi'l-kirâmi'l-fihâm 'alâ hasebi devâmi'l-eyyâm ve eyyâmi'd-devâm* ba'de hâzâ re'y-i 'âlem-ârâya ki fi'l-hakîka câm-ı Çemşîd ve çeşme-i Hûrşîd gibi gerd-i küdûretden sâf u mücellâ ve pâk u musaffâdur vâzıh u rûşen ve zâhir ü mu'ayyen ola ki tâ ol zemândan ki menşûr-ı hükûmet-i basît-i gabrâ *innâ ce'alnâke halîfeten fi'l-arz*[76] tuğrâ-yı garrâsıyla mu'anven kılınub tâc u taht-ı fîrûz-baht-ı Süleymânî ve firâz-ı mesned-i saltanat u cihân-bânî cenâb-ı verâset-iyâb-ı hânedân-ı devlet ü ikbâl rûşen-çerâğ-ı dûd-mân-ı sa'âdet ü 'izz ü iclâl cüvân-baht ve cihân-gîr ve cihân-dâr 'adîmü'n-nazîr kâsiru a'nâki'l-ekâsire ve kâsımu zuhûri'l-kayâsıra el-müeyyed bi-nasrillâhi'l-'Azîzi'l-Kahhâr bi's-saltanati'l-kâhira,

Nazm:

76 Kur'ân 38/26'dan: "Gerçekten biz seni yeryüzünde bir halife yaptık."

234a *"O ki hançerinin korkusundan güneşin bedeni*
Şimşeğin gönlü gibi daima Yemen'e doğru sıçrar durur

Gazabı bir titreme düşürmüş denizin gövdesine
Keremi bulutların ağzını sulandırmıştır"

Nesr: Sultân-ı sâhib-kırân-ı sa'âdet-karîn Hâkān-ı nasafet-nişân-ı ma'delet-âyîn zıllu'llâhi fî-riyâzi'r-re'fet ve'l-ma'delet ve'l-emn ve'l-emân ve ziyâ'ü'l-Hakk 'ale'l-halk bi-mezîdi mekârimi'l-fazl ve'l-'adl ve'l-ihsân,

Nazm:

"Bir melik ki sultanlar izzetine boyun eğdi
Felekler ve zamanlar itaat etti

Sevgiyle karışık bir heybetten dolayı
Kötüler ve iyiler emrine âmâde oldu"

Nesr: Pâdişâh-ı deryâ-sipâh ve Dârâ-şükûh ve şâhenşâh-ı Hurşîd-râyet ve encüm-gürûh penâh-ı selâtîn-i zemân ü zemîn ümmîdgâh-ı esâtîn-i kârhâne-i mâ u tîn mesned-nişîn-i dârül-hilâfeti'l-kübrâ sâhib-i serîr-i ekâlîm-i 'azamet ü kibriyâ,

Nazm:

"Cihanın saltanatı büyük hakan
Temiz kalpli müslüman sultan

Şahlık ikliminin koruyucusu
Sığınma âleminde âlemin sığınağı"

235a 234b

234b Nesr: Lâ-zâlet a'nâku'l-cebâbireti hâzi'aten li-bârikati burhânihî ve sultânihî ve mâ berahat kulûbi'l-ferâgati hâşı'aten li-sâ'ikati kahramânihî melâzu e'âzımi'l-mülûk ve's-selâtîn fi'l-'âlem ve me'âzu efâhimi'l-hulefâ'i ve'l-havâkîn beyne'l-ümem hâdimü'l-Haremeyni'l-muhteremeyn ve mahdûmü'l-berreyn ve'l-bahreyn *halleda'llâhu te'âlâ hilâfetehu'l-kübrâ ve ebbede saltanatehu'l-'uzmâ ve efâza envâre meyâmini vücûdihî 'alâ kâtıbeti'l-cünûd ve'r-re'âyâ ve eşâ'a eşi'ate fazlihî ve cûdihî mâ-beyne'l-arzi ve's-semâ'i şâmileten 'alâ kâffeti'l-berâyâ* hazretlerinün cemâl-i bâ-kemâl-i Hurşîd-misâli birle nûr u safâ ve zînet ü ziyâ buldı.

Nazm:

"Taç bağışlatan sahibin fermanıyla
Bütün hazineler ve oturacak taht ona ulaştı

Cihan sahibi oldu şahlar şahı oldu
Felek haşmetli ve gök makamlı oldu

Nilüfer renkli kasrın dokuzuncu göğüne dek
İskender'in adalet sesi yükseldi"

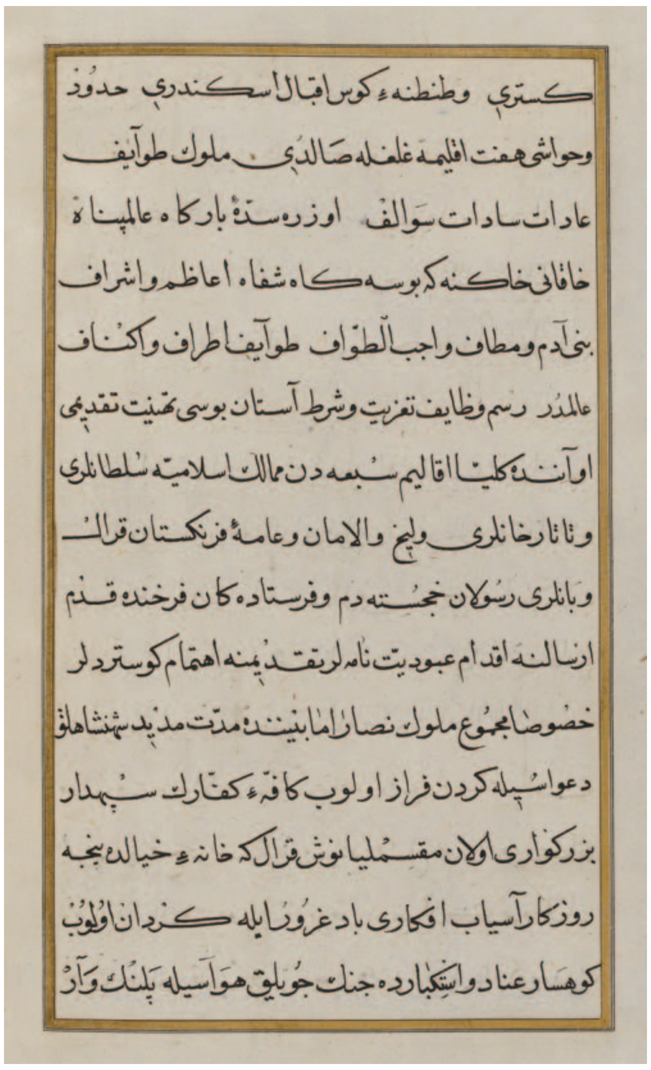
Nesr: Evreng-i sa'âdet ü ikbâl ve erîke-i 'azamet ü celâl üzre yümn-i kadem-i hümâyûn-ı fermân revâ-yı rub'-ı meskûnla nat'-ı müfâharet salınub

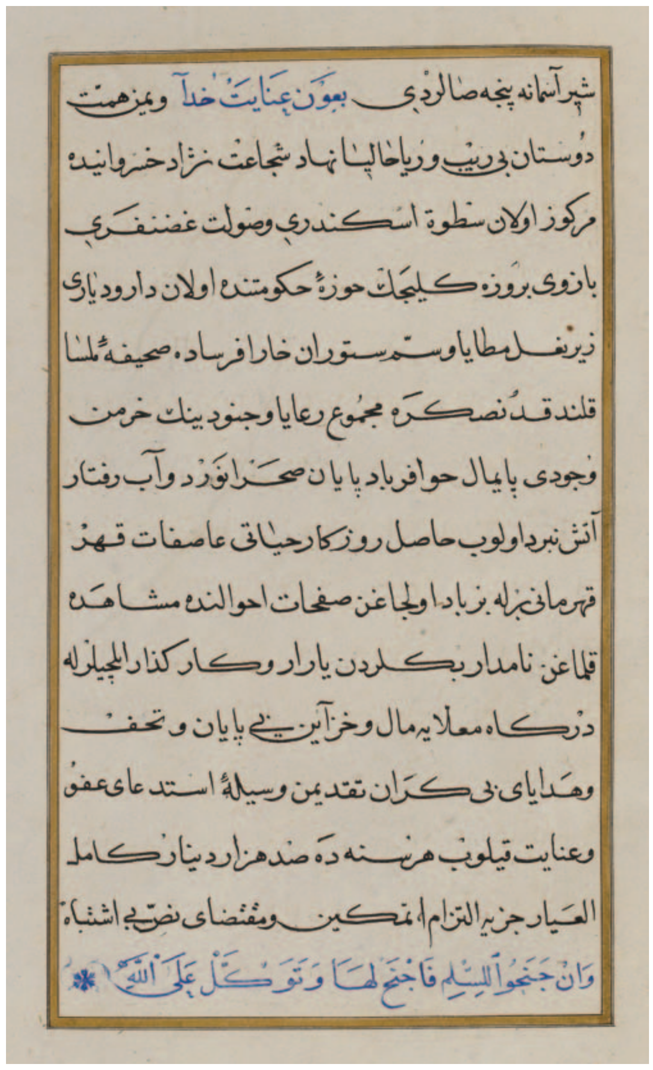
235a tâc-ı ibtihâc-ı husrevânî gevher-i girân-mâye-i kâmrânî birle zînet buldı ve hâtem-i şehriyârî nigîn-i temkîn-i cihân-dârî birle müzeyyen olub fürûğ-ı mâhçe-i râyet-i hâkânî ve ser-i 'alem-i 'âlem-güşâ-yı saltanat ve cihân-bânî-i aktâr u ekâsî hıtta-i hâk ve zevâyâ-yı manzara-i eflâki rûşen kıldı. Ber-mûceb-i fermân-ı e'âlî-i *f'ahküm beyne'n-nâsi bi'l-hakkı velâ tettebi'i'l-hevâ*[77] bast-ı bisât-ı ma'delet ve teşyîd-i mebânî-i nasafetde ihyâ-yı sünnet-i büzürg-vâr ve iktidâ-yı kâvânîn-i ecdâd-ı 'âlî-mikdârları cevânibin mer'î buyurub cell-i himmet-i 'âlî-nehmet ve küll-i niyyet-i sâfî-taviyyetleri tekmîl-i fezâ'il-i zât ve tahsîl-i me'âsir-i sıfât ve iddihâr-ı zehâ'ir-i hayrât ü müberrât ve mürâ'ât-ı ahvâl-i erbâb-ı musâdakat ü muvâlât cânibine masrûf olub 'inân-ı 'azîmetleri kam'-ı kavâ'id-i zulm ü bî-dâd ve kal'-ı şecere-i bagy ü 'inâd ve hedm-i bünyân-ı fitne vü fesâd ve tahrîb-i diyâr-ı kefere vü ilhâd semtine ma'tûf kılındı. Çün zemzeme-i nefîr-i 'âlem-gîr-i ma'delet-

77 Kur'ân 38/26'dan: "Artık insanlar arasında hak ile hüküm ver. Keyfe, arzuya uyma."

236a 235b

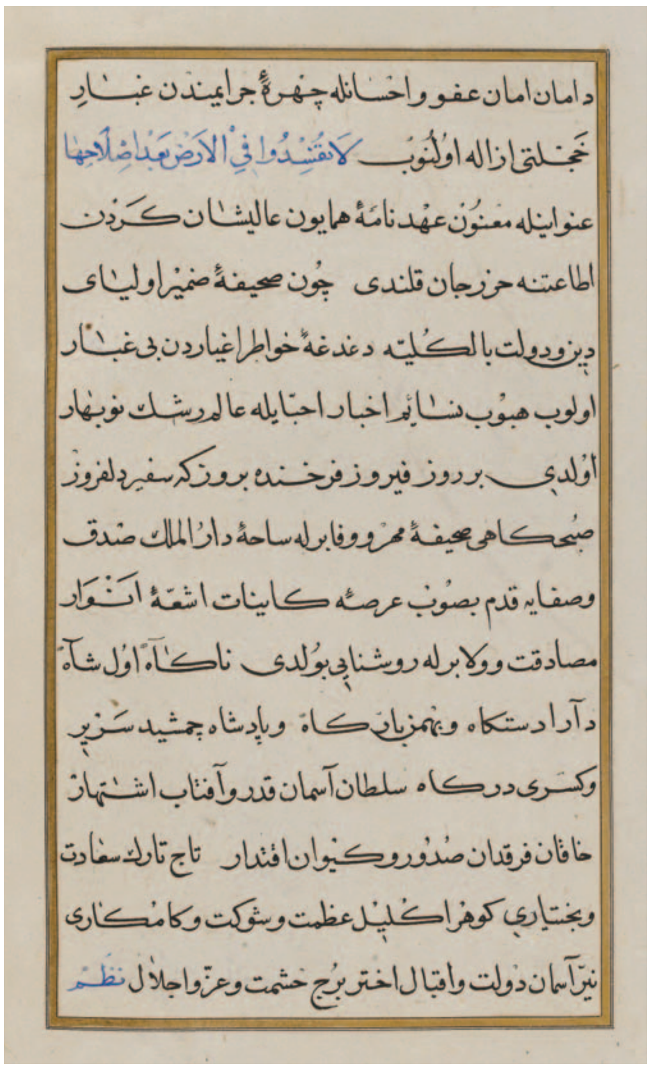
235b güsterî ve tantana-i kûs-ı ikbâl-i İskenderî hudûd ve havâşî-i heft-iklîme gulgule saldı mülûk-i tavâ'if 'âdât-ı sâdât-ı sevâlif üzre südde-i bârgâh-ı 'âlem-penâh-ı hâkānî hâkine ki bûsegâh-ı şifâh-ı e'âzım ve eşrâf-ı benî Âdem ve matâf-ı vâcibü't-tavâf-ı tavâ'if-i etrâf u eknâf-ı 'âlemdür resm-i vezâ'if-i ta'ziyet ve şart-ı âstân-bûsî-i tehniyet takdîmi evânında külliyyen ekālîm-i seb'adan memâlik-i İslâmiyye sultânları ve Tatar hânları ve Lih ve Alaman ve 'âmme-i Firengistân kıral ve banları resûlân-ı huceste-dem ve firistâde-gân-ı ferhunde-kadem irsâline ikdâm-ı 'ubûdiyyet-nâmeler takdîmine ihtimâm göster-diler. Husûsâ mecmû'-ı mülûk-i Nasârâ mâ-beyninde müddet-i medîd şehinşâhlık da'vâsıyla gerden-firâz olub kâffe-i küffârun sipeh-dâr-ı büzürg-vârı olan Mak-similyanoş Kıral ki hâne-i hayâlde nice rûzgâr âsiyâb-ı efkârı bâd-ı gurûr ile gerdân olub kûhsâr-ı 'inâd ü istikbârda ceng-cûyluk hevâsıyla peleng-vâr

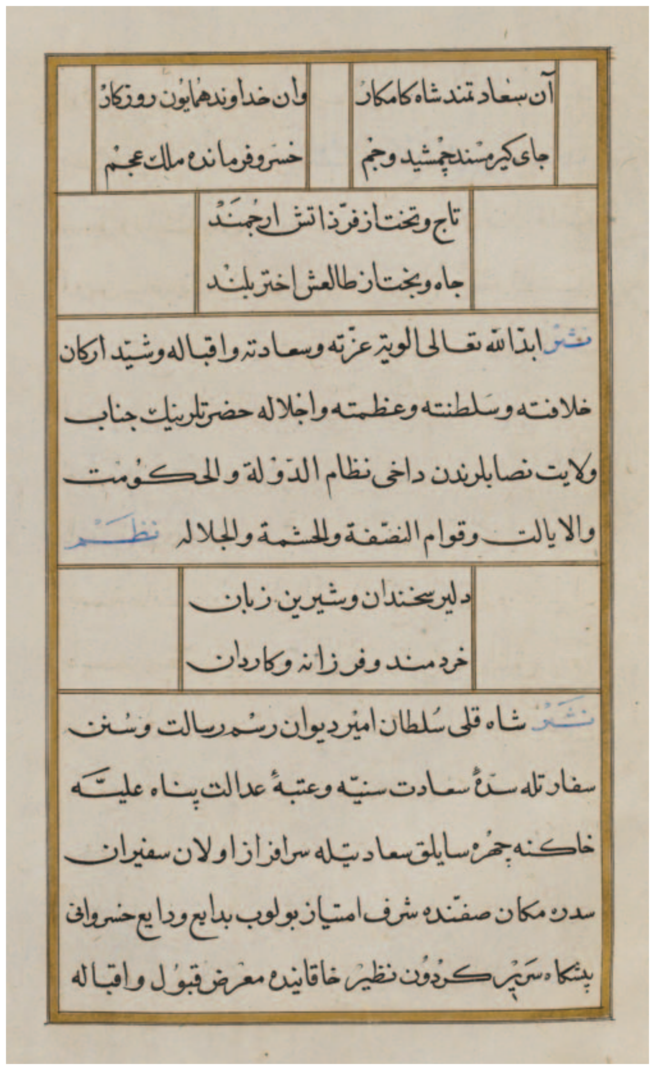
236a şîr-i âsmâna pençe salurdı bi-'avni 'inâyet-i Hudâ ve yümn-i himmet-i dostân-ı bî-reyb ü riyâ hâliyâ nihâd-ı şecâ'at-nijâd-ı husrevânîde merkûz olan satvet-i İskenderî ve savlet-i Gazanferî bâzû-yı berûza geli-cek havze-i hükûmetinde olan dâr u diyârı zîr-i na'l-i metâyâ ve süm-i sütûrân-ı hârâ-fersâda sahîfe-i melsâ kılındukdan sonra mecmû'-ı re'âyâ ve cünûdının harmen-i vücûdı pây-mâl-ı havâfir-i bâd-pâyân-ı sahrâ-neverd ve âb-reftâr-ı âteş-i neberd olub hâsıl-ı rûzgâr-ı hayâtı 'âsıfât-ı kahr-ı kahramânî birle berbâd olacağın safahât-ı ahvâlinde müşâhede kılmağın nâm-dâr beğ-lerden yarar ve kâr-güzâr ilçilerle dergâh-ı mu'allâya mâl u hazâ'in-i bî-pâyân ve tuhaf u hedâyâ-yı bî-kerân takdîmin vesîle-i istid'â-yı 'afv ü 'inâyet kılub her senede sad-hezâr dînâr-ı kâmilü'l-'ayâr cizye iltizâm itmeğin ve muktezâ-yı nass-ı bî-iştibâh-ı *ve in cenehû li's-selmi f'ecnah lehâ ve tevekkel 'ale'llâh*[78]

78 Kur'ân 8/61'den: "Eğer onlar barıştan yana olurlarsa, sen de barıştan yana ol. Ve Allah'a güven."

237a 236b

236b dâmân-ı emân-ı ʻafv ü ihsânla çehre-i cerâ'iminden gubâr-ı hacleti izâle olınub *lâ tüfsidû fi'l-arzi baʻde ıslâhihâ*[79] ʻunvânıyla muʻanven ʻahd-nâme-i hümâyûn-ı ʻâlî-şân gerden-i itâʻatine hırz-ı cân kılındı. Çün sahîfe-i zamîr-i evliyâ-yı dîn ü devlet bi'l-külliyye dağdağa-i havâtır-ı agyârdan bî-gubâr olub hübûb-ı nesâ'im-i ahbâr-ı ehibbâyla ʻâlem reşk-i nev-bahâr oldı bir rûz-ı fîrûz-ı ferhunde-berûz ki sefîr-i dil-fürûz-ı subhgâhî sahîfe-i mihr ü vefâ birle sâha-i dârü'l-mülk-i sıdk u safâya kadem basub ʻarsa-i kâ'inât eşiʻa-i envâr-ı musâdakat ve vilâ birle rûşenâyî buldı nâ-gâh ol şâh-ı Dârâ-destgâh ve Behmen-bârgâh ve pâdişâh-ı Çemşîd-serîr ve kisrâ-dergâh sultân-ı âsmân-kadr u âfitâb-iştihâr hâkân-ı Ferkadân-sudûr u keyvân-iktidâr tâc-ı târek-i saʻâdet ü bahtiyârî gevher-i iklîl-i ʻazamet ü şevket ü kâm-kârî neyyir-i âsmân-ı devlet ü ikbâl ahter-i burc-ı haşmet ü ʻizz ü iclâl,

Nazm:

237a

"O saadetli murada ermiş şah
O kutlu zamanlı sahip

Cemşid ve Cem mesnedinin veliahtı
Acem mülkünün ferman sahibi Husrevi

Taç ve taht onun zatının ihtişamıyla değerlidir
Makam ve bahtın yıldızı onun talihiyle yüksektir"

Nesr: *Ebbeda'llâhu teʻâlâ elviyete ʻizzetihî ve saʻâdetihî ve ikbâlihî ve şeyyede erkâne hilâfetihî ve saltanatihî ve ʻazametihî ve iclâlihî* hazretlerinün cenâb-ı velâyet-nisâblarından dahi nizâmü'd-devlet ve'l-hükûmet ve'l-eyâlet ve kavâmü'n-nasafeti ve'l-haşmet ve'l-celâle.

Nazm:

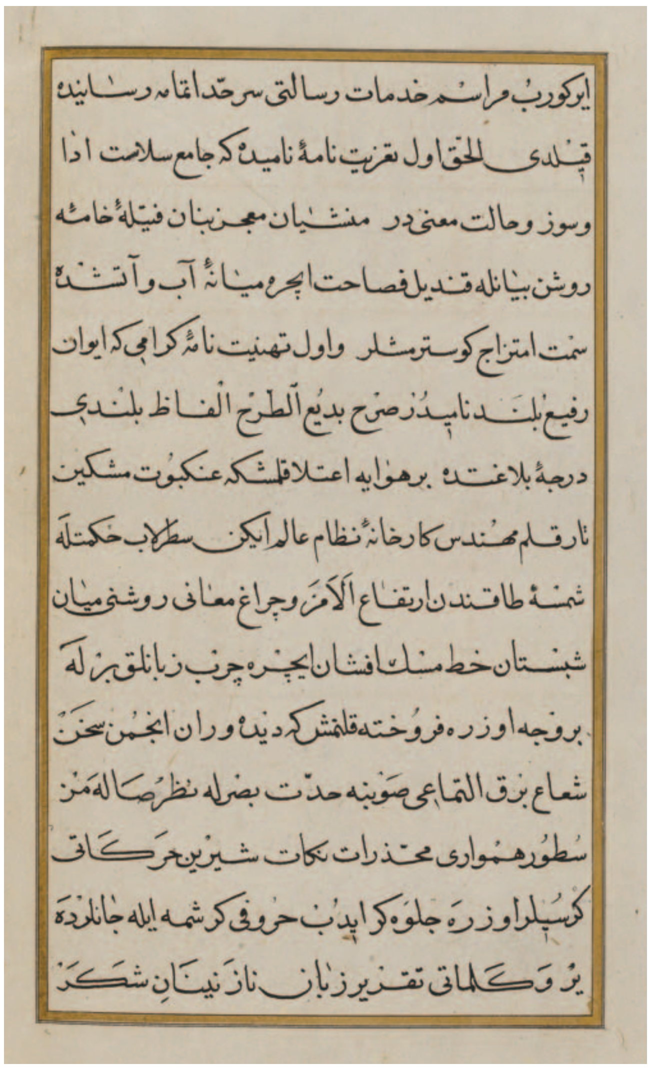
"Söz bilir tatlı dilli yiğit
Akıllı bilge ve iş bilir"

Nesr: Şâhkulı Sultân Emîr-i Dîvân resm-i risâlet ve sünen-i sefâretle südde-i saʻâdet-i seniyye ve ʻatebe-i ʻadâlet-penâh-ı ʻaliyye hâkine çehre-sâylık saʻâdetiyle ser-efrâz olan sefîrân-ı sidre-mekân saffında şeref-i imtiyâz bulub bedâyiʻ-i vedâyiʻ-i husrevânî pîşgâh-ı serîr-i gerdûn-nazîr-i hâkānîde maʻraz-ı kabûl ü ikbâle

79 Kur'ân 7/56'dan: "Islah edildikten sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın."

238a 237b

237b ir görüb merâsim-i hidemât-ı risâleti serhadd-i itmâma resânîde kıldı. El-hakk ol ta'ziyet-nâme-i nâmîde ki câmi'-i selâset-i edâ ve söz ve hâlet-i ma'nâdur münşiyân-ı mu'ciz-benân fetîle-i hâme-i rûşen-beyânla kandîl-i fesâhat içre miyâne-i âb u âteşde semt-i imtizâc göstermişler ve ol tehniyet-nâme-i girâmî ki eyvân-ı refî'-i bülend-nâmîdür sarh-ı bedî'ü't-tarh-ı elfâz-ı bülendi derece-i belâgatde bir hevâya i'tilâ kılmış ki 'ankebût-ı müşkîn-târ-ı kalem mühendis-i kârhâne-i nizâm-ı 'âlem iken suturlâb-ı hikmetle şemse-i tâkından irtifâ' alamaz ve çerâğ-ı me'ânî-rûşeni miyân-ı şebistân-ı hatt-ı misk-efşân içre çerb-zebânlık birle bir vech üzre fürûhte kılınmış ki dîde-verân-ı encümen-i sühan şu'â'-i berk-iltimâ'ı savbına hiddet-i basarla nazar salamaz. Sutûr-ı hemvârı muhazzirât-ı nikât-ı şîrîn-hârekâtı kürsîler üzre cilveger idüb hurûfı kirişme ile cânlarda yer ve kelimâtı takrîr-i zebân-ı nâzenînân-ı şeker-

238a güftâr gibi dillerde makarr eylemiş.

Nazm:

Edâsı selsebîl-i bâğ-ı Rıdvân
Hurûfı ravzdan gelmiş reyâhîn

Hat-ı miskîn içinde noktalardan
Şeb-i târîk içinde şekl-i pervîn

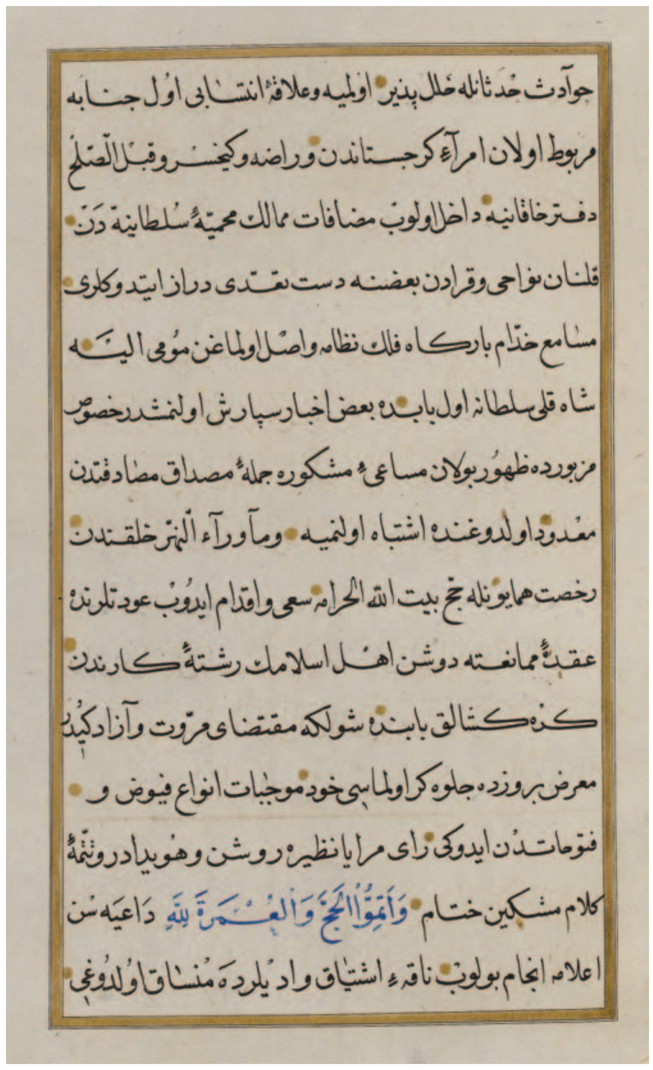
Eğerçi noktadur sûrette anlar
Velî ma'nâ yüzinden hâl-i müşkîn

Nesr: Ve bu esnâda ol cenâb-ı nasafet-nisâb ve eyâlet-iyâb savbından bu hayr-hâhları cânibine rif'at-karîn-i iftihârü'l-mu'temedîn Nizâmü'd-dîn Ahmed Beğ ile kitâb-ı müşkîn-nikâb ve kudsî-hitâb ki turra-i 'unvânı müşk ve 'abîr-i muhâlesatla mu'attar ve kûşe-i dâmânı 'ûd-ı micmere-i hulûs ve meveddetle mubahhar kılınmış simet-i vusûl bulub mûcib-i husûl-i hubûr ve müheyyic-i mevâdd-ı behcet ü sürûr oldı. Mazmûn-ı güher-meşhûnı envâ'-i ezhâr-ı musâdakat ü vilâ birle müzeyyen ü mücellâ kılındukdan sonra silsile-i cereyân-ı çeşme-i beyân miyân-ı gülistân-ı müzâkere-i sulh u salâha intihâ bulmış. Hâlâ şöyle ma'lûm-ı hazret-i Müşterî-nusret ola ki

239a 238b

238b bu hayr-endîşleri dâ'imâ edâ-yı müfterizâtdan sonra cenâb-ı Kâdıye'l-hâcât'dan niyâz ü istid'â vü istimdâdla mecmû'-ı evkātı hazerât-ı 'âliyât-ı pâdişâhân-ı İslâm ve humât-ı havze-i şerî'at-ı Seyyidü'l-Enâm *'aleyhi's-salâtü ve's-selâm* mâ-beyninde mu'âkad-ı vidâd ü ittihâd istihkâm bulub karâr u nizâm-ı cihân ve emn ü emân-ı cihâniyân ve râhat u refâhiyyet-i 'âlemiyân hidmetine maksûr kılmışdur. Cenâb-ı Rabbü'l-'izzet'den recâ-i vâsık oldur ki mâdâm ki hazret-i Hulefâ-yı dîn-i Seyyidü'l-mürselîn kelâm-ı güzîn-i *ve hüve'llezî ce'aleküm halâ'ife'l-arzi ve refe'a ba'zaküm fevke ba'zin derecât*[80] fehvâ-yı zafer-nümâsın âyîne-i i'tibârda müşâhede kılub muktezâ-yı mekârim-i zât ve safâ-yı sıfât ve nakā-yı musâfât ne ise mer'î buyuralar ve nevvâb-ı kâm-yâb-ı gerdûn-cenâb câdde-i iktisâd ve sebîl-i sedâddan sudûd itmeyüb şâh-râh-ı şehâmet ve minhâc-ı istikāmet üzre hırâm eyleyeler. Min-ba'd mebânî-i emn ü emân ve kavâ'id-i 'ahd ü peymân mânend-i binâ-yı heremân ve esâs-ı âsmân tûfân-ı

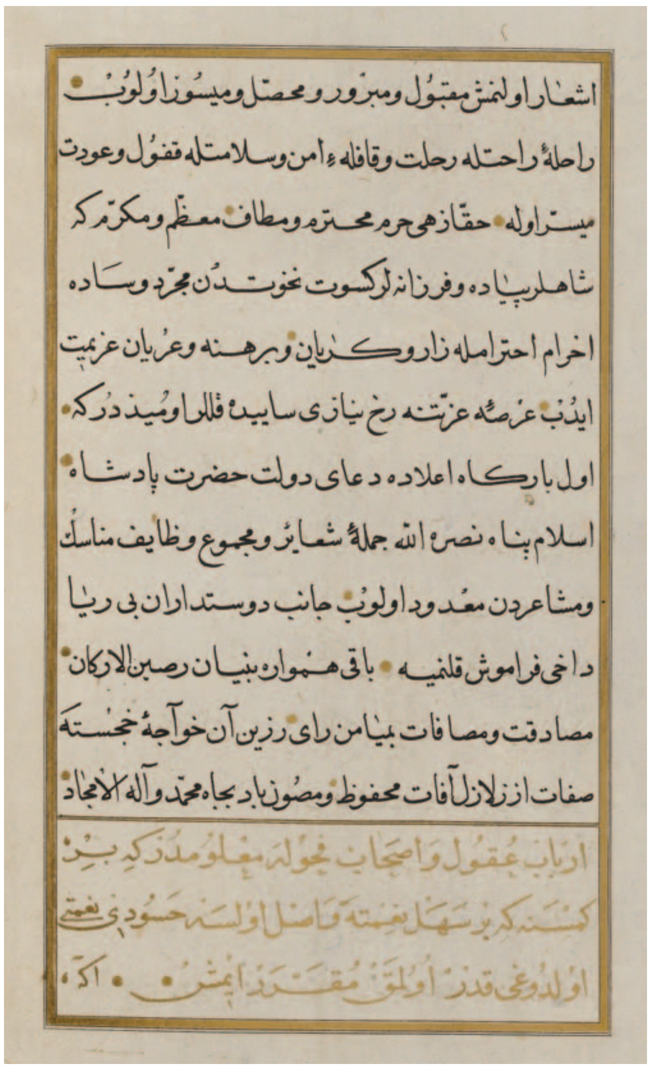
239a havâdis-i hadesânla halel-pezîr olmaya. Ve 'alâka-i intisâbı ol cenâba merbût olan ümerâ-i Gürcistân'dan Varaza ve Keyhusrev kable's-sulh defter-i hâkānîye dâhil olub muzâfât-ı memâlik-i mahmiyye-i sultâniyyeden kılınan nevâhî ve kurâdan ba'zına dest-i te'addî dirâz itdükleri mesâmi'-i huddâm-ı bârgâh-ı felek-nizâma vâsıl olmağın mûmâ-ileyh Şâhkulı Sultân'a ol bâbda ba'z-ı ahbâr sipâriş olunmışdur. Husûs-ı mezbûrda zuhûr bulan mesâ'î-i meşkûre cümle-i mısdâk-ı musâdakatdan ma'dûd olduğında iştibâh olunmaya. Ve Mâverâü'n-nehr halkından ruhsat-ı hümâyûnla hacc-ı Beytu'llâhi'l-harâm'a sa'y ü ikdâm idüb 'avdetlerinde 'ukde-i mümâna'ata düşen ehl-i İslâm'un rişte-i kârından girih-güşâlık bâbında şol ki muktezâ-yı mürüvvet ve âzâdegîdür ma'raz-ı berûzda cilve-ger olması hod mûcibât-ı envâ'-i füyûz ü fütûhâtdan idüği re'y-i merâyâ-nazîre rûşen ve hüveydâdur. Ve tetimme-i kelâm-ı müşkîn-hitâm *ve etimmu'l-hacce ve'l-'umrete li'llâh*[81] dâ'iyesin i'lâma encâm bulub nâka-i iştiyâk vâdîlerde münsâk olduğı

80 Kur'ân 6/165'ten: "Sizi yeryüzünün halifeleri yapan, size verdiği şeylerde, sizi denemek için, kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılan O'dur."

81 Kur'ân 2/196'dan: "Hacc ve umreyi de Allah için tamamlayın."

240a 239b

239b işʿâr olunmış makbûl ü mebrûr ve muhassal u meysûr olub râhile-i râhatla rıhlet ve kâfile-i emn ü selâmetle kufûl ü ʿavdet müyesser ola. Hakkā zihî Harem-i muhterem ve matâf-ı muʿazzam u mükerrem ki şâhlar piyâde ve ferzâneler kisvet-i nahvetden mücerred ü sâde ihrâm-ı ihtirâmla zâr ü giryân ve bürehne vü ʿuryân ʿazîmet idüb ʿarsa-i ʿizzetine ruh-ı niyâzı sâyîde kılalar. Ümîddür ki ol bârgâh-ı aʿlâda duʿâ-yı devlet-i hazret-i pâdişâh-ı İslâm-penâh *nasarahu'llâh* cümle-i şeʿâʾir ve mecmûʿ-ı vezâʾif-i menâsik ü meşâʿirden maʿdûd olub cânib-i dost-dârân-ı bî-riyâ dahi ferâmûş kılınmaya. Bâkī hemvâre bünyân-ı rasînü'l-erkân-ı musâdakat ve musâfât be-meyâmin-i reʾy-i rezîn-i ân hâce-i huceste-sıfât ez-zelâzil-i âfât mahfûz u masûn bâd. Be-câh-ı Muhammed ve âlihi'l-emcâd."

Erbâb-ı ʿukul ve ashâb-ı fuhûle maʿlûmdur ki bir kimesne ki bir sehel niʿmete vâsıl olsa hasûdı niʿmeti olduğı kadar olmak mukarrer imiş ana

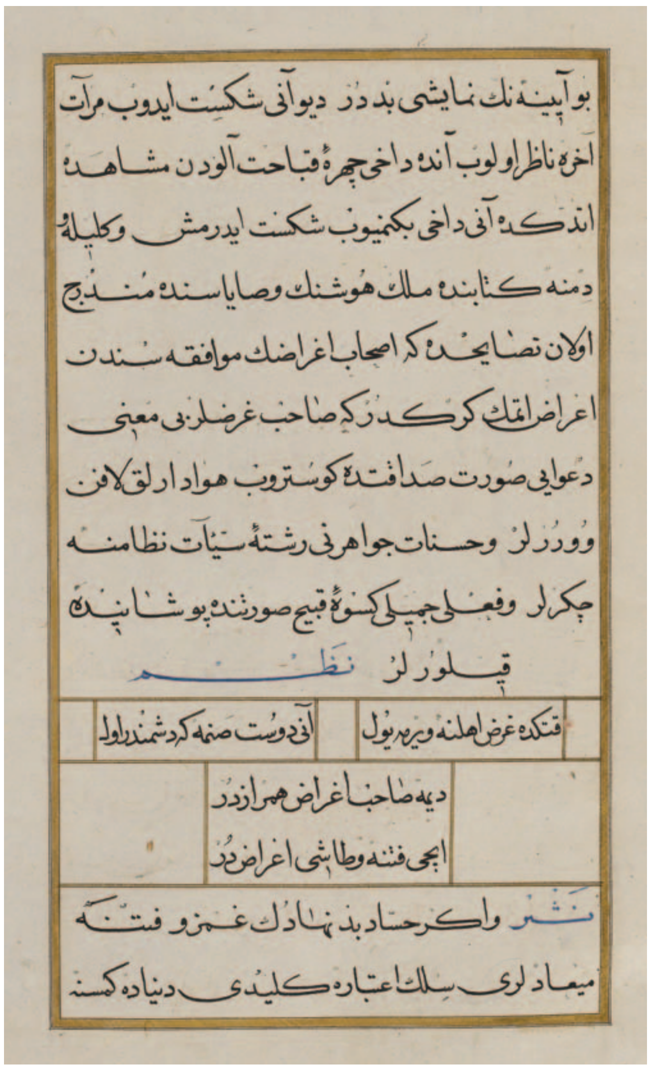
240a Kaçan ki işbu cevâb-nâme-i reşehât-ı hâme levha-i zamîrden sahîfe-i zuhûra geldi ashâb-ı garaz *ve'l-lezîne fî kulûbihim marazun*[82] ve erbâb-ı hased *fî cîdihâ hablun min mesed*[83] zümresinden bir merd-i bî-merhamet ve bir şahs-ı bî-şefekat saʿâdetlü pâdişâh-ı ʿâlem-penâh devletinde ve devletlü ve mürüvvetlü paşa hazretlerinün sâye-i ʿinâyet ve kenef-i ʿâtıfetlerinde mutasarrıf olduğımuz dirliğimüze ve sâʾir mâ-melekimüze reşk ve hased eylemekle garaz-âmîz ve hased-engîz kelimât-ı nikât-âyât bast eyleyüb meclisde hâzır olan kimesnelere eyitmiş ki, "Behey yârân! Bu ne hâletdür ki sakalımuz ağardı ve ʿömrimüz âhire irdi bu kadar zemândan berü ne doyınca nüzül ve niʿmete vâsıl olduk ve ne huzûrla başımuz koyacak bir bâlîn-i râhat bulduk. Hidmetkârlık makāmında olan kimesne ki henüz şâh-sâr-ı cüvânîde iken semere-i niʿam ile müsmir ve haddinden ziyâde dirliği mukarrer emlâk ü esbâbı vâfir ve müstevfâ ve her ciheti maʿmûr ve müheyyâ zâhir oldı ki niʿmet ü devlet ve mansıb u saʿâdet

82 Kur'ân 8/49'dan: "Kalplerinde hastalık bulunanlar."
83 Kur'ân 111/5: "Boynunda da hurma lifinden bir ip olacaktır."

241a 240b

240b gasbla hâsıl olurmış" diyü bu fakîrı mezemmet eylemiş ve her mahal düşdükçe bu husûsı tekrâr idüb meclisinde söyler imiş. Bir kimesne ol meclisde hâzır imiş. Mezbûrun söyledüği sözleri hâtır-nişân idüb gelüb bi-ʻaynihî haber virdi. *Hâzâ bühtânün ʻazîm ve ene berî'ün min zâlike'l-gāsıbîn.*[84] Bu bâbda her ne ki söylemiş garaz-ı mahz ve hased-i sırf beyân eylemiş. Hâşâ ki niʻmet ü devlet gasb u hıyânetle hâsıl ola. Gāsib ve hâ'in olanlar beher-hâl niʻam-ı dünyeviyye ve uhreviyyeden dûr olduğı ve hayr u şer her kişi ne itdiyse bulduğı âyât-ı beyyinâtla zâhir ve müsbetdür ki *cezâ'u seyyiʻetin seyyi'etün mislühâ*[85] ve dahi *in ahsentüm ahsentüm li-enfüsiküm ve in ese'tüm felehâ*[86] nass-ı şerîfi ol maʻnâya sûret-i işâretdür.

Nazm:

"Bu gün senin kötülüğünden ve iyiliğinden haberin yok
Gün olur seni kötülüğünden ve iyiliğinden
haberdar ederler"

Nesr: Ve bu hikâyeti îrâd eylemişler ki bir merd-i hodpesend çehre-i nûrâniyyet ile behre-mend değilmiş. Bir âyîneye nazar itdükde şekl-i kabîhin görüb,

241a "Bu âyînenün nümâyişi beddür" diyü anı şikest idüb mir'ât-ı âhara nâzır olub anda dahi çehre-i kabâhat-âlûdın müşâhede itdükde anı dahi beğenmeyüb şikest idermiş. Ve *Kelîle ve Dimne* kitâbında Melik Hûşeng vesâyâsında münderic olan nesâyihde ki ashâb-ı agrâzun muvâfakasından iʻrâz itmek gerekdür ki sâhib-i garazlar bî-maʻnâ daʻvâyı sûret-i sadâkatde gösterüb hevâdârlık lâfın vururlar ve hâsenât cevâhirini rişte-i seyyiât nizâmına çekerler ve fiʻl-i cemîli kisve-i kabîh sûretinde pûşânîde kılurlar.

Nazm:

Katunda garaz ehline virme yol
Anı dost sanma ki düşmendür ol

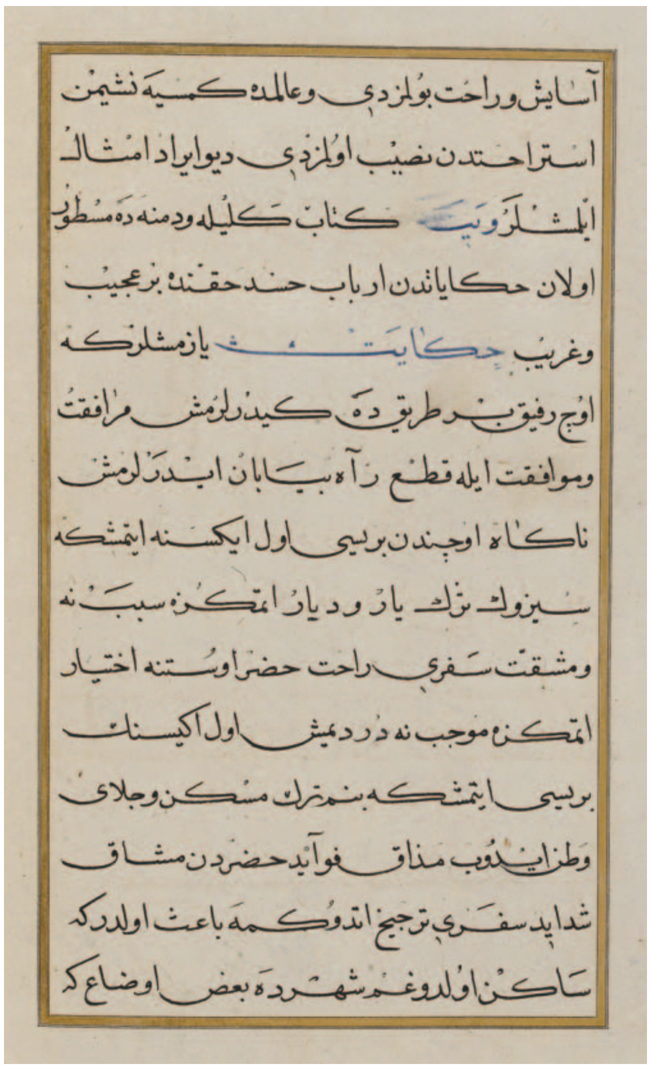
Dime sâhib-agrâz hem-râzdur
İçi fitne vü taşı agrâzdur

Nesr: Ve eğer hussâd-ı bed-nihâdun gamz ü fitne mîʻâdları silk-i iʻtibâra geleydi dünyâda kimesne

84 Kur'ân 24/16'dan: "Bu büyük bir yalandır. Ben bu gaspedicilerden değilim."
85 Kur'ân 42/40'tan: "Kötülüğün cezası misli kadardır."
86 Kur'ân 17/7'den: "Eğer iyilik ederseniz, kendinize iyilik etmiş olursunuz ve eğer kötülük ederseniz yine kendinizedir."

242a 241b

241b âsâyiş ve râhat bulmazdı ve ʿâlemde kimesneye nişîmen-i istirâhatden nasîb olmazdı diyü îrâd-ı emsâl eylemişler. Ve yine kitâb-ı *Kelîle ve Dimne*'de mastûr olan hikâyâtdan erbâb-ı hased hakkında bir ʿacîb ve garîb hikâyet yazmışlar ki üç refîk bir tarîkda giderlermiş. Murâfakat ve muvâfakat ile katʿ-ı râh-ı beyâbân iderlermiş. Nâ-gâh üçinden birisi ol ikisine eyitmiş ki, "Sizün terk-i yâr u diyâr itmenüze sebeb ne? Ve meşakkat-i seferi râhat-ı hazar üstüne ihtiyâr itmenüze mûcib nedür?" dimiş. Ol ikisinün birisi eyitmiş ki, "Benüm terk-i mesken ve celâ-yı vatan idüb mezâkk-ı fevâ'id-i hazardan meşâkk-ı şedâ'id-i seferi tercîh itdüğüme bâʿis oldur ki sâkin olduğum şehirde baʿz-ı evzâʿ ki

242a hâdis olurdı hased iderdüm ve sarsar-ı hased harmen-i sabrumı berbâd idüb ve âteş-i reşkle yanub giderdüm. Âhir derdüme bu devâyı fikr itdüm ki bir kaç gün celâ-yı vatan idem ve başum alub bir cânibe gidem tâ ol ahvâli müşâhede itmeyem ve âşinâ ve bîgâneden dahi işitmeyem" dimiş. Refîk-ı âhar eyitmiş, "Bana dahi bu dâ'-i mehûf dâmen-gîr olub vatan-ı me'lûf ve mesken-i meşʿûfumdan cüdâ kılmışdur." Refîk-ı evvel dahi femerhaben bi'l-vifâk ʿalâ ahseni'l-ittifâk, "Bana dahi bu belâ bâʿis-i celâ olub beni dahi bu derd deşt-peymâ ve sahrâ-neverd itmişdür" dimiş.

"Kimsenin duyamayacağı doğru sözü söyleyeyim
Ki dostlar yiyorlar ve ben bakıyorum"

Refîklar çün birbirinün hâlini tahkīk itmişler be-hükm-i cinsiyyet hoş-hâl olub mülâtafet ve musâhabetle gitmişler. Bir gün miyân-ı râh-güzârda bir bedre zer-i hâlis-i temâm-ʿayâr bulmışlar ve niʿmet-i ganîmet ile şâd-kâm olmışlar ve hemân ol mekânda nüzûl

243a 242b

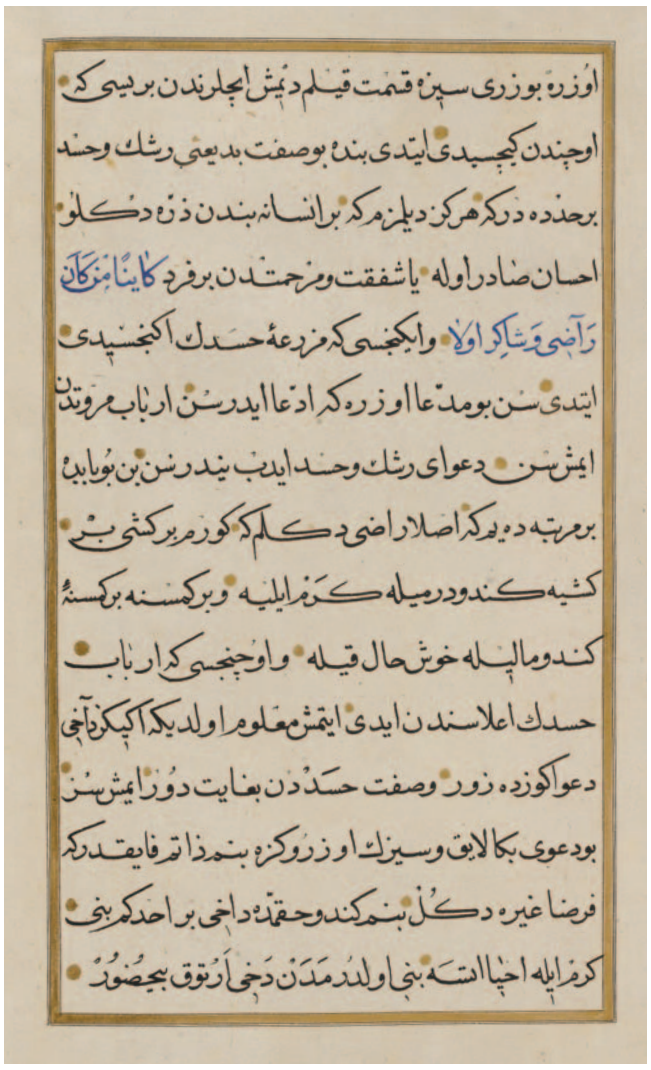

242b itmişler. "Mihnet ü fâkadan ciğerimüz hûn iken ittifâk gencûr-ı hazâ'in-i erzâk bu ihsânı bize erzânî buyurdı. Evlâ budur ki bu zeri 'ale's-seviyye kısmet idevüz ve hemân bu menzilden dönüb vatan-ı aslîmüze gidevüz ve anı ni'met ve ganîmet bilüb sermâye-i kâr ve pîrâye-i rûzgâr idevüz" dimişler. Çün kısmete kasd itmişler 'ırk-ı hased her birinün cesedinde nâyiz ve dîv-i tama'-ı gaşy dimağlarında bâyiz olub hiç birisi râzî olmamış ki kendüden gayra ol bedreden behre vâsıl ola. Pes mütehayyir ve fürû-mânde kalmışlar. Kusûr-ı himmetden ne buna ikdâm idebilmişler ki miyân-ı râhda anı koyub gideler ve vüfûr-ı hasedden ne buna rızâ virmişler ki 'alâ sebîli't-tesâvî her birine kısmet ideler. Bir gün bir gice bu tereddüd üzre miyân-ı beyâbânda hayrân u ser-gerdân kalub mühimleri fasl bulmamış ve bu münâza'adan anlara cû'-ı müfrit ve 'atş-ı mühlikden gayrı fâ'ide hâsıl olmamış. Hikmet-i İlâhî meğer ol nevâhînün pâdişâhı kasd-ı şikâr içün sahrâya çıkmışdı.

243a Ol makāma irişüb ve ol üç nefer şahsı miyân-ı beyâbânda görüb ve hey'etlerinden şâ'ibe-i hayret teferrüs idüb keyfiyyet-i hâllerinden sorub anlar dahi sûret-i vâkı'ayı 'alâ mâ hüve'l-vâki' 'arz idüb, "Biz üç kimesneyüz sıfat-ı hasedle ârâste ve pîrâye-i reşk ü tama'la pîrâste bu sebebden terk-i yâr ve celâ-yı diyâr ihtiyâr idüb hayli zemândur ki ser-gerdân ve bî-sâmân bu deşti geşt iderüz ve bu tarîk-ı dûr u düşvâr ve beyâbân-ı mugaylânzârda rûz u şeb giderüz. Hâliyâ ki bu makāma vusûl bulduk bu hâle mübtelâ olduk. Zarûrî bir hâkime muhtâc idük ki 'alâ vechi'l-istihkāk bu zeri bize kısmet ideydi ve bâb-ı taksîmde câdde-i 'adl ve sırât-ı müstakīm üzre gideydi. Çün kadem-i mübârek-i pâdişâh bu makāma vâsıl oldı bildük ki du'âmuz müstecâb olub murâdımuz hâsıl oldı" dimişler. Pâdişâh eyitmiş ki, "Çün hâlinüz bu minvâl üzredür size lâzım oldı ki sıfat-ı hasedinüz ne mertebededür bilem ve ol nisbet

244a 243b

243b üzre bu zeri size kısmet kılam" dimiş. İçlerinden birisi ki üçinden kiçisiydi eyitdi, "Bende bu sıfat-ı bed ya'nî reşk ü hased bir haddedür ki hergiz dilemezem ki bir insâna benden zerre denlü ihsân sâdır ola. Yâ şefekat ve merhametden bir ferd *kâ'inen men kâne* râzî vü şâkir ola." Ve ikincisi ki mezra'a-i hasedün ekincisiydi eyitdi, "Sen bu müdde'â üzre ki iddi'â idersin erbâb-ı mürüvvetden imişsin. Da'vâ-yı reşk ü hased idüb n'idersin? Ben bu bâbda bir mertebedeyüm ki aslâ râzî değilüm ki görem bir kişi bir kişiye kendü diremiyle kerem eyleye ve bir kimesne bir kimesneyi kendü mâlıyla hoş-hâl kıla." Ve üçüncisi ki erbâb-ı hasedün a'lâsından idi eyitmiş, "Ma'lûm oldı ki ikinüz dahi da'vânuzda zûr ve sıfat-ı hasedden be-gāyet dûr imişsiz. Bu da'vâ bana lâyık ve sizün üzerünüze benüm zâtum fâ'ikdür ki farazâ gayra değil benüm kendü hakkumda dahi bir ehad kim beni kerem ile ihyâ itse beni öldürmeden dahi artuk bî-huzûr

244a olurın. Belki kerem ü lutfını işitdükde vakt olur ki bir ay kadar dahi ziyâde hasta ve rencûr olurın" dimiş. Melik çün anlarun hâllerin bilüb bir zemân engüşt-i hayreti dendân-ı 'ibretle ısırmış durmış. 'Âkıbet pâdişâh eyitmiş ki, "Kendü fetvânuz ile bu mâl-ı helâl size harâm oldı" dimiş. Ve her birine günâhına göre 'ukūbet emr idüb şahs-ı evveli nesi varsa alub ser ü pâ bürehne teşne ve gürisne ol beyâbâna salıvirüb ve hasûd-ı sânîyi fart-ı hasedinden tîg-ı bî-dirîgle cesedinden ayırdılar. Ve şahs-ı sâlisi envâ'-i 'ikâbla mu'âkab kıldukdan sonra anun dahi emrini kayırmışlar. Ol üç kimesne bu vechle dâm-ı hasede giriftâr olmışlar.

Nazm:

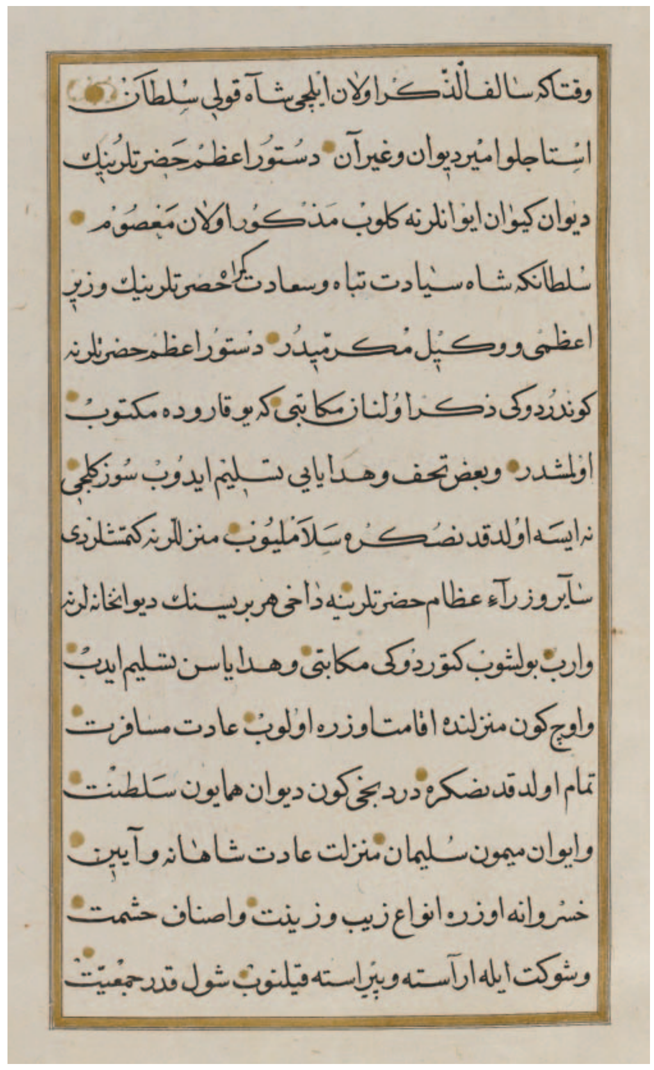
"İlaç kabul etmeyen hastalık kıskançlıktır
Haset düşüncesi şeytanın ve canavarın kuralıdır"

Nesr: Bundan ma'lûm oldı ki erbâb-ı hasedün bir mertebesi olurmış ki gayra değil kendünün sûdı bâbında dahi hased

245a 244b

244b ü reşk idermiş. Ve cenâb-ı Vâhibü'l-mevâhib hazret-i Rabbü'l-'izzet *'azzet esmâuhû ve cellet mevhibetühû* kankı bendesine zerre-i 'inâyetleri mukadder ola ol bendelerin bir pâdişâh-ı 'âdil ve bir sâhib-i devlet ü kâmilün şeref-i istis'âd-ı hidmet-i şerîfleriyle müstes'ad kılur. Tâ ki hidmetkârlığı haysiyyet ile *men hademe hudime*[87] nasîbi ile behre-i sa'âdet bulur. Bi-hamdi'llâhi te'âlâ bu bende-i kem-ter ve çâker-i fürû-terlerini dahi devletlü pâdişâh-ı 'adâlet-destgâh hazretlerinün ve düstûr-ı a'zam ve 'âlî-câh hazretlerinün hidemât-ı sa'âdet-âyâtlarında hidmetkârlık makāmın müyesser ü mukadder eyledi. Emânet ü istikāmet ve hulûs-ı niyyet üzre hidmet ve 'ubûdiyyetimüzün hâşâ ki mükâfâtı zuhûra gelmeyüb gasb u zulm isnâd olına diyü îrâd-ı hikâyet ve nakl ü rivâyet olunduğı bu mahalde itmâma irişdi.

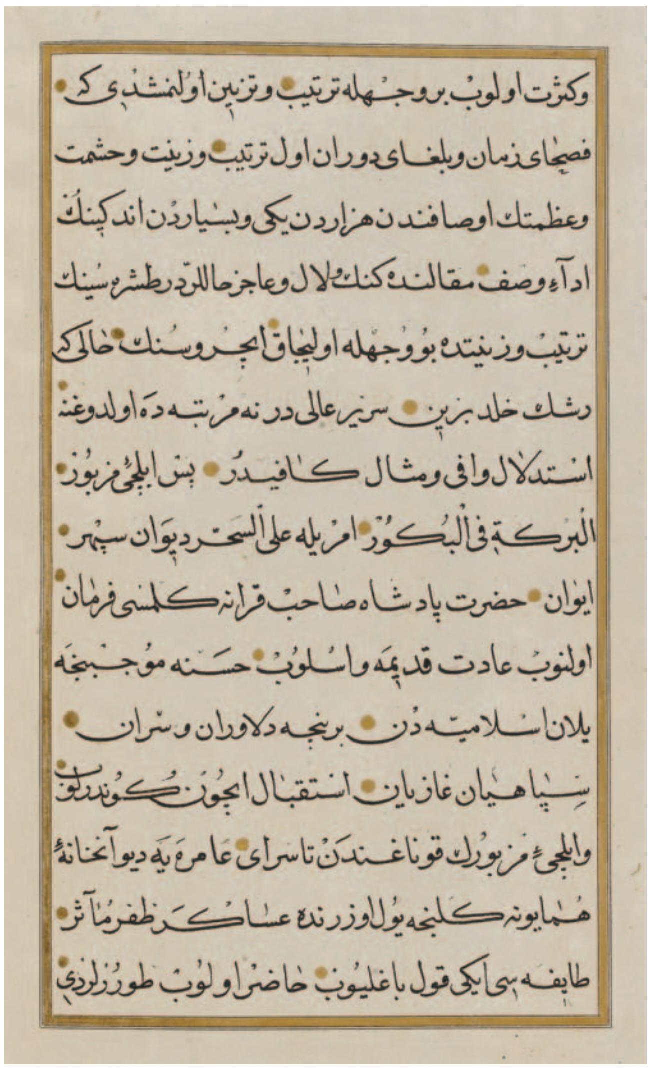
Tetimme-i ahbâr-ı ilçiyân-ı Tahmâsb Şâh be-nâm Şâhkulı Sultân Ustacalu Emîr-i Dîvân ve gayrân

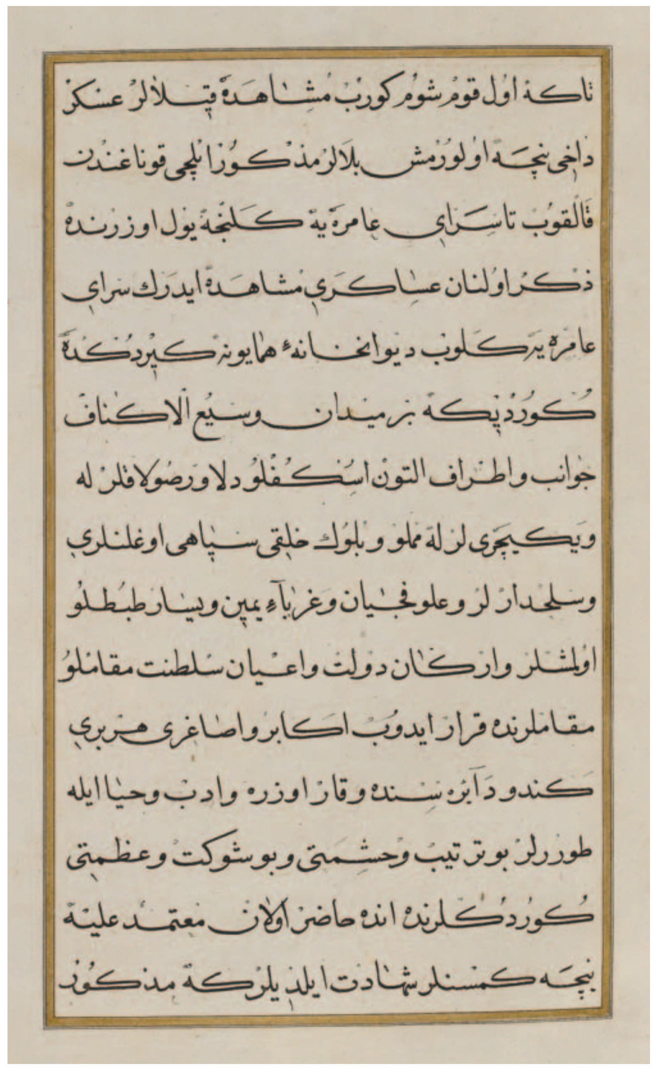
245a Vaktâ ki sâlifü'z-zikr olan ilçi Şâhkulı Sultân Ustacalu Emîr-i Dîvân ve gayrân düstûr-ı a'zam hazretlerinün dîvân-ı keyvân-eyvânlarına gelüb mezkûr olan Ma'sûm Sultân ki şâh-ı siyâdet-tebâh ve sa'âdet-güm-râh hazretlerinün vezîr-i a'zamı ve vekîl-i mükerremidür düstûr-ı a'zam hazretlerine gönderdüği zikr olınan mekâtîbi ki yukaruda mektûb olmışdur ve ba'z-ı tuhaf ve hedâyâyı teslîm idüb söz keleci ne ise oldukdan sonra selâmlayub menzillerine gitmişlerdi. Sâ'ir vüzerâ-i 'izâm hazretlerine dahi her birisinün dîvânhânelerine varub buluşub getürdüği mekâtîbi ve hedâyâsın teslîm idüb ve üç gün menzilinde ikāmet üzre olub 'âdet-i müsâferet temâm oldukdan sonra dördünci gün dîvân-ı hümâyûn-ı saltanat ve eyvân-ı meymûn-ı Süleymân-menzilet 'âdet-i şâhâne ve âyîn-i husrevâne üzre envâ'-i zîb ü zînet ve esnâf-ı haşmet ü şevket ile ârâste vü pîrâste kılınub şol kadar cem'iyyet

87 "Hizmet eden, hizmet görür."

246a 245b

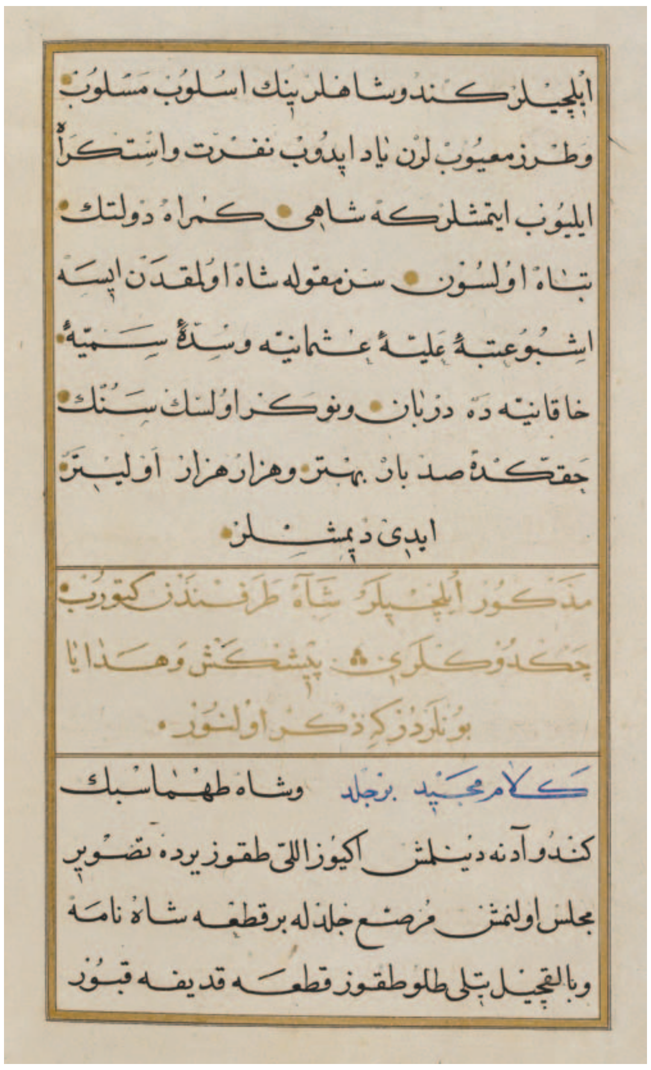

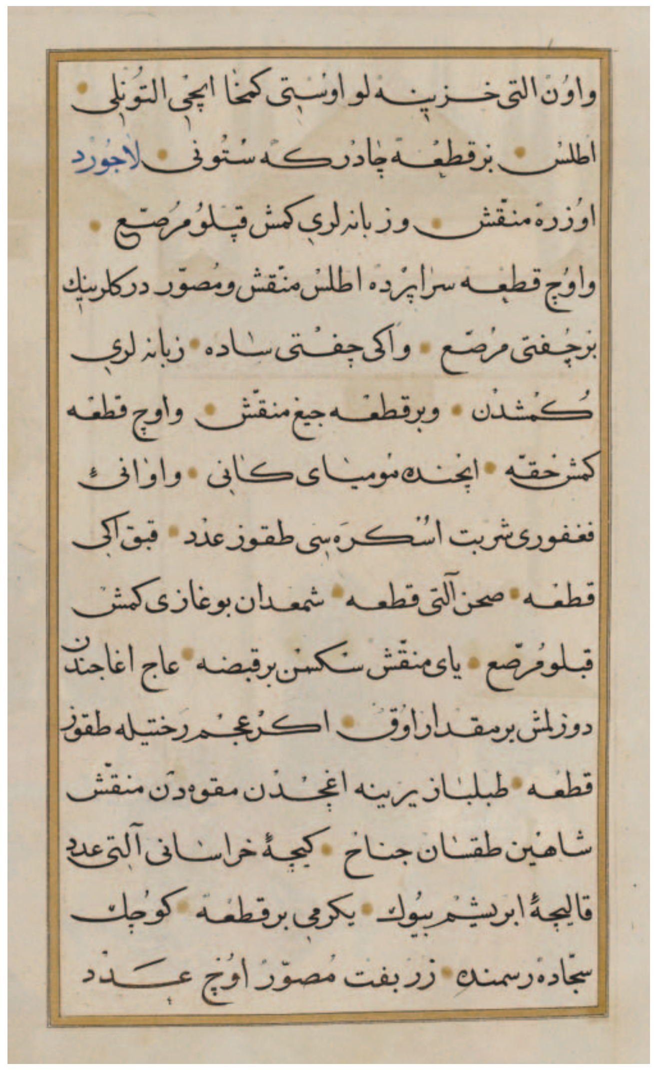
245b ve kesret olub bir vechle tertîb ü tezyîn olunmışdı ki fusahâ-yı zemân ve bülegā-yı devrân ol tertîb ü zînet ve haşmet ü ʿazametün evsâfından hezârdan yeki ve bisyârdan endekinün edâ-yı vasf-ı makālinde güng ü lâl ve ʿâciz hâllerdür. Taşrasınun tertîb ü zînetinde bu vechle olıcak içerüsinün hâli ki reşk-i huld-i berîn-i serîr-i ʿâlîdür ne mertebede olduğına istidlâl-i vâfî ve misâl-i kâfîdür. Pes ilçi-i mezbûr *el-bereketün fi'l-bükûr* emriyle ʿale's-seher dîvân-ı sipihr-eyvân-ı hazret-i pâdişâh-ı sâhib-kırâna gelmesi fermân olınub ʿâdet-i kadîme ve üslûb-ı hasene mûcibince yelân-ı İslâmiyye'den bir niçe dilâverân ve serân-ı sipâhiyân-ı gâziyân istikbâl içün gönderilüb ve ilçi-i mezbûrun konağından tâ sarây-ı ʿâmireye dîvânhâne-i hümâyûna gelince yol üzerinde ʿasâkir-i zafer-meʾâsir tâʾifesi iki kol bağlayub hâzır olub dururlardı.

246a Tâ ki ol kavm-i şûm görüb müşâhede kılalar ʿasker dahi niçe olurmış bileler. Mezkûr ilçi konağından kalkub tâ sarây-ı ʿâmireye gelince yol üzerinde zikr olınan ʿasâkiri müşâhede iderek sarây-ı ʿâmireye gelüb dîvânhâne-i hümâyûna girdükde gördi ki bir meydân-ı vasîʿü'l-eknâf cevânib ü etrâf altun üsküflü dilâver solaklarla ve yeniçerilerle memlû ve bölük halkı sipâhî oğlanları ve silahdârlar ve ʿulûfeciyân ve gurebâ-i yemîn ü yesâr dobdolu olmışlar. Ve erkân-ı devlet ve aʿyân-ı saltanat makāmlu makāmlarında karâr idüb ekâbir ü asâgiri her biri kendü dâʾiresinde vakār üzre ve edeb ü hayâ ile dururlar. Bu tertîb ü haşmeti ve bu şevket ü ʿazameti gördüklerinde anda hâzır olan muʿtemedün-ʿaleyh niçe kimesneler şehâdet eylediler ki mezkûr

247a 246b

246b ilçiler kendü şâhlarınun üslûb-ı meslûb ve tarz-ı ma'yûbların yâd idüb nefret ü istikrâh eyleyüb eyitmişler ki, "Şâh-ı güm-râh devletün tebâh olsun. Sen makûle şâh olmakdan ise işbu 'atebe-i 'aliyye-i 'Osmâniyye ve südde-i semiyye-i hâkâniyyede der-bân ve nöker olsan senün hakkında sad bâr bih-ter ve hezâr hezâr evlâ-ter idi" dimişler.

Mezkûr ilçiler şâh tarafından getürüb çekdükleri pîşkeş ve hedâyâ bunlardur ki zikr olınur

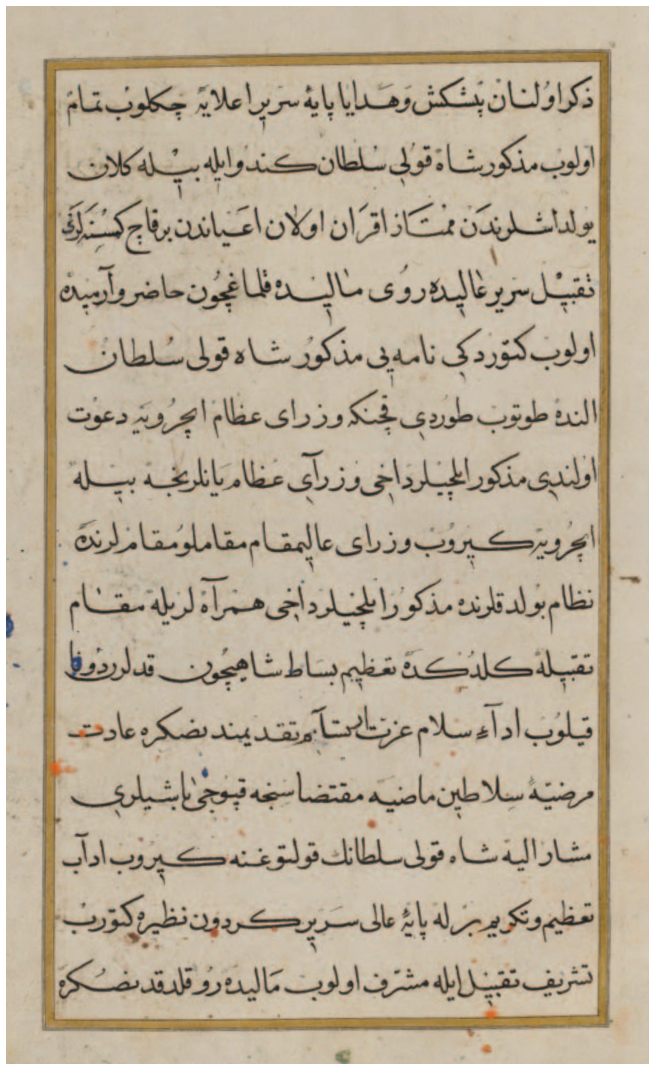
Kelâm-ı mecîd, bir cild. Ve Şâh Tahmâsb'un kendü adına dinilmiş iki yüz elli dokuz yirde tasvîr-i meclis olunmış murassa' cildle bir kıt'a *Şâh-nâme*. Ve balıkçıl teli dolu dokuz kıt'a kadîfe kubûr.

247a Ve on altı hazînelü üsti kemhâ içi altunlı atlas bir kıt'a çadır ki sütûnı lâciverd üzre munakkaş ve zebâneleri gümüş kaplu murassa'. Ve üç kıt'a serâperde atlas munakkaş ve musavver der-kenârınun bir çifti murassa' ve iki çifti sâde zebâneleri gümüşden. Ve bir kıt'a çığ munakkaş. Ve üç kıt'a gümüş hokka içinde mûmyâ-yı kânî. Ve evânî-i fağfûrî şerbet üsküresi. Dokuz 'aded kabak. İki kıt'a sahan. Altı kıt'a şem'dân boğazı gümüş kablu murassa'. Yay munakkaş, seksen bir kabza. 'Âc ağacından düzilmiş bir mikdâr ok. Eyer-i 'Acem rahtıyla dokuz kıt'a, tabl-bâz yirine ağaçdan mukavvadan munakkaş. Şâhîn, doksan cenâh. Kiçe-i Horasanî, altı 'aded. Kālîçe-i ibrişim, büyük yigirmi bir kıt'a. Küçük seccâde resminde zer-beft musavver, üç 'aded.

248a 247b

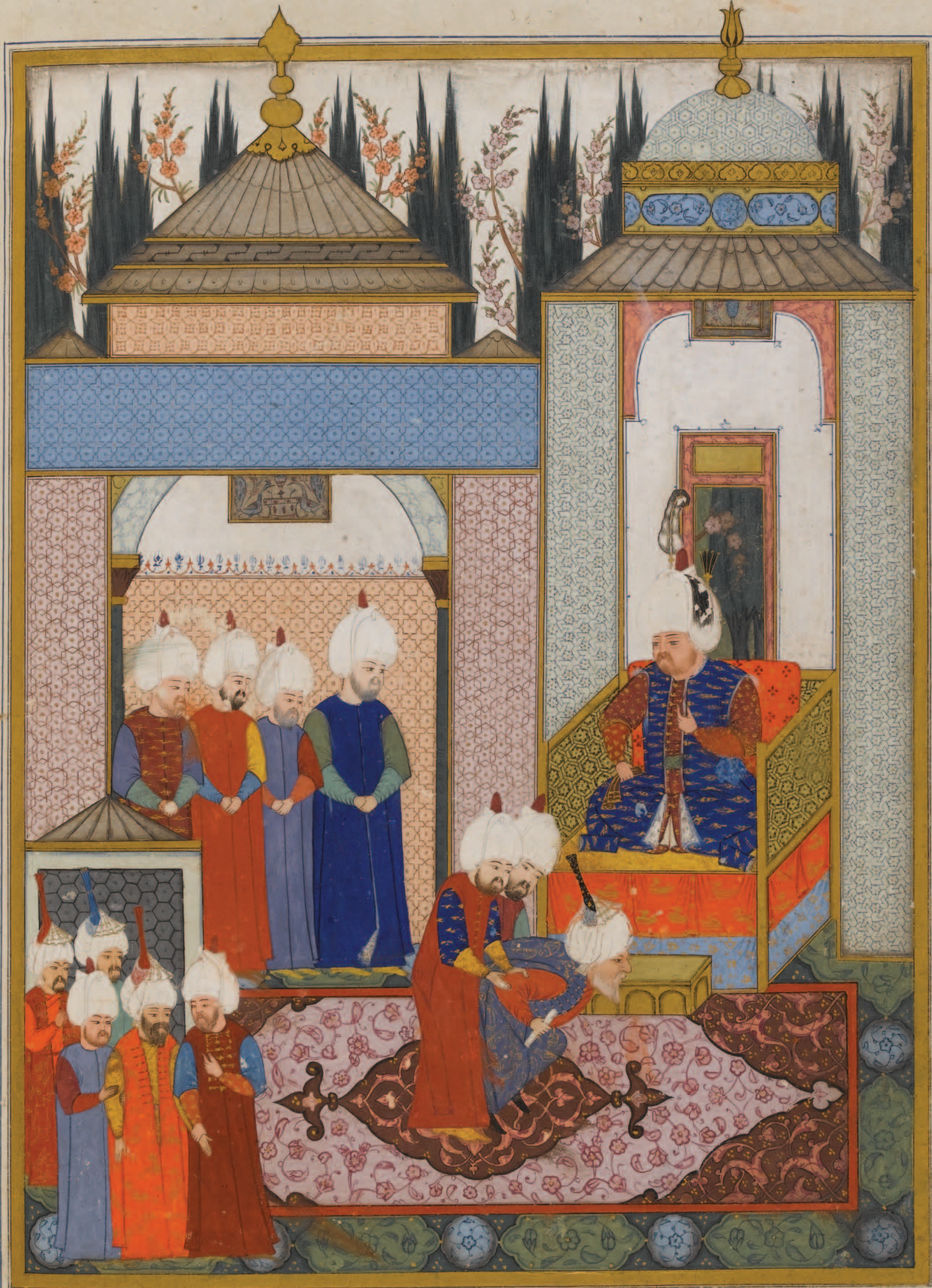

ذکر اولنان پیشکش و هدایا پایهٔ سریر اعلایه چکلوب تمام
اولوب مذکور شاهقولی سلطان کندو ایله بیله کلان
یولداشلرندن ممتاز اقران اولان اعیاندن برقاچ کسنه‌لری
تقبیل سریر عالیده روی مالیده قلمغچون حاضر و آرامیده
اولوب کتوردکی نامه‌یی مذکور شاهقولی سلطان
النده طوتوب طوردی قچنکه وزرای عظام اچرویه دعوت
اولندی مذکور ایلچیلر داخی وزرای عظام یانلرنجه بیله
اچرویه کیروب وزرای عالی‌مقام مقاملو مقاملرنده
نظام بولدقلرنده مذکور ایلچیلر داخی همراهلریله مقام
تقبیله کلدکده تعظیم بساط شاه ایچون قدلرین دوتا
قیلوب اداء سلام عزت ارتسام تقدیمندن صکره عادت
مرضیهٔ سلاطین ماضیه مقتضاسنجه قپوجی باشیلری
مشار الیه شاهقولی سلطانک قولتوغنه کیروب اداب
تعظیم و تکریم برله پایهٔ عالی سریر کردون نظیره کتوروب
تشریف تقبیل ایله مشرف اولوب مالیده رو قلدقدن صکره

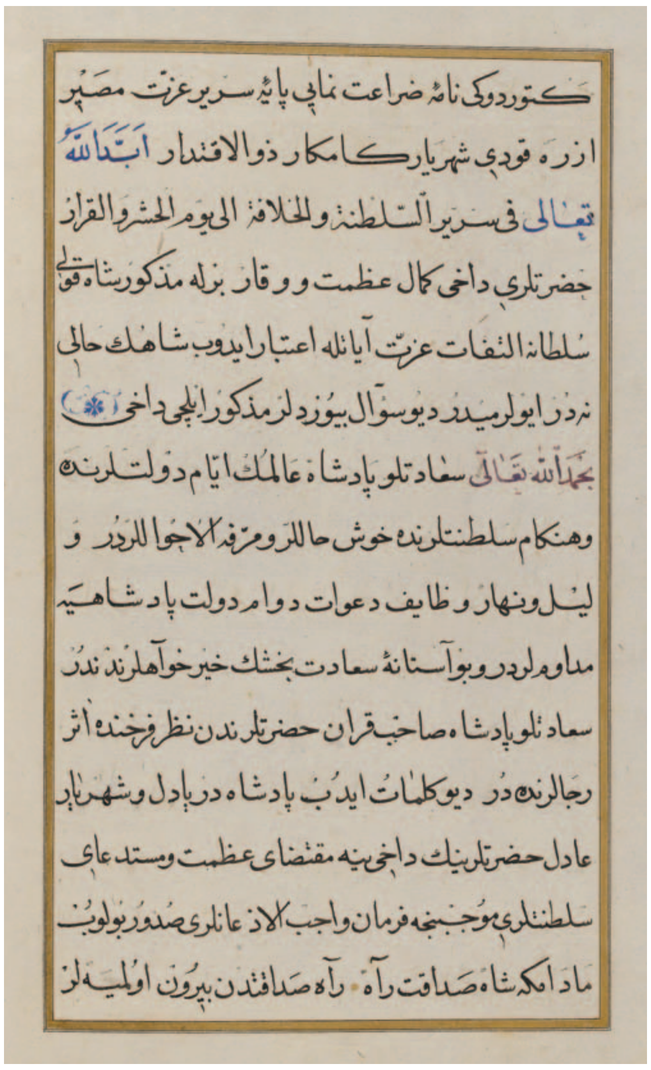
247b [Şah Tahmasb'ın elçilerinin Edirne Sarayı'nda Sultan Selim'in huzuruna çıkışı]

248a Zikr olınan pîşkeş ve hedâyâ pâye-i serîr-i a'lâya çekilüb temâm olub mezkûr Şâhkulı Sultân kendü ile bile gelen yoldaşlarından mümtâz-ı akrân olan a'yândan bir kaç kimesneleri takbîl-i serîr-i 'âlîde rûy-mâlîde kılmağıçün hâzır u âramîde olub getürdüği nâmeyi mezkûr Şâhkulı Sultân elinde dutub durdı. Kaçan ki vüzerâ-i 'izâm içerüye da'vet olundı mezkûr ilçiler dahi vüzerâ-i 'izâm yanlarınca bile içerüye girüb vüzerâ-i 'âlî-makām makāmlu makāmlarında nizâm bulduklarında mezkûr ilçiler dahi hem-râhlarıyla makām-ı takbîle geldükde ta'zîm-i bisât-ı şâh içün kadlerin dü-tâ kılub edâ-i selâm-ı 'izzet-irtisâm takdîminden sonra 'âdet-i marzıyye-i selâtîn-i mâziyye muktezâsınca kapucıbaşıları müşârün-ileyh Şâhkulı Sultân'un koltuğına girüb âdâb-ı ta'zîm ü tekrîm birle pâye-i 'âlî-serîr-i gerdûn-nazîre getürüb teşrîf-i takbîl ile müşerref olub mâlîde-rû kıldukdan sonra

249a 248b

248b getürdüği nâme-i darâ'at-nümâyı pâye-i serîr-i 'izzet-masîr üzre kodı. Şehriyâr-ı kâm-kâr-ı zü'l-iktidâr *ebbeda'llâhu te'âlâ fî serîri's-saltanati ve'l-hilâfeti ilâ yevmi'l-haşri ve'l-karâr* hazretleri dahi kemâl-i 'azamet ü va-kâr birle mezkûr Şâhkulı Sultân'a iltifât-ı 'izzet-âyâtla i'tibâr idüb, "Şâhun hâli nedür? Eyüler midür?" diyü su'âl buyurdılar. Mezkûr ilçi dahi, "Bi-hamdi'llâhi te'âlâ sa'âdetlü pâdişâh-ı 'âlemün eyyâm-ı devletlerinde ve hengâm-ı saltanatlarında hoş-hâller ve müreffehü'l-ahvâllerdür ve leyl ü nehâr vezâ'if-i da'avât-ı devâm-ı devlet-i pâdişâhîye müdâvimlerdür ve bu âsitâne-i sa'âdet-bahşun hayr-hâhlarındandur. Sa'âdetlü pâdi-şâh-ı sâhib-kırân hazretlerinden nazar-ı ferhunde-eser recâlarındadur" diyü kelimât idüb pâdişâh-ı deryâ-dil ve şehriyâr-ı 'âdil hazretlerinün dahi yine mukteżâ-yı 'azamet ve müsted'â-yı saltanatları mûcibince fermân-ı vâcibü'l-'iz'ânları sudûr bulub, "Mâdâm ki şâh-ı sadâkat-râh râh-ı sadâkatdan bîrûn olmayalar

249a bu cânibden eyülükden gayrı nesne müşâhede kılmaya-lar" diyü nevâht ü istimâlet buyurdılar.

Nazm:

"Hazret-i Sultan Selim Şehriyar
Padişahlık tahtına çıkınca

Meliklerin elçileri her taraftan
Şahlığını tebrik etmek için geldiler

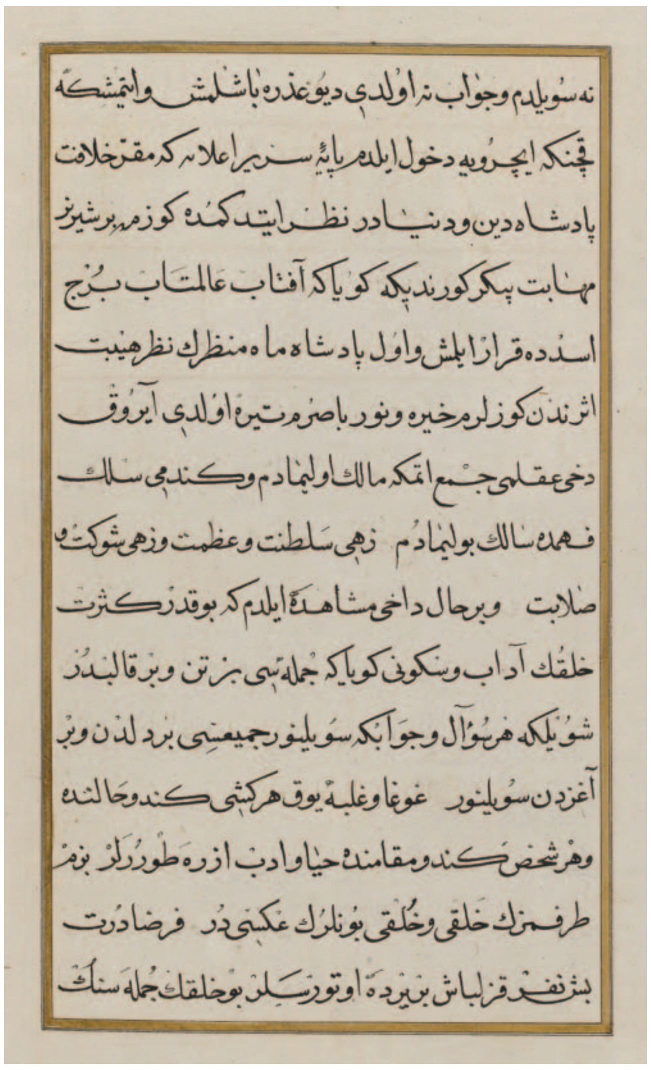
O zamanın elçiliğiyle onun tarihi
'Şah Kulu Sultân zi şâhî âmede' oldu"

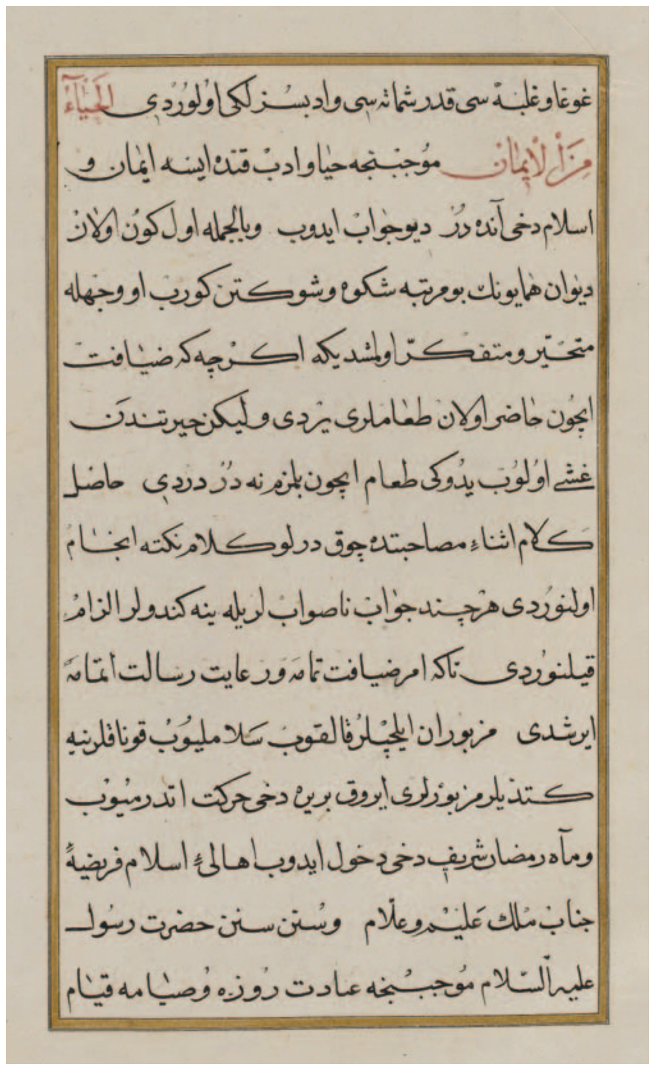
Nesr: Çünki su'âl ü cevâb meclis-i pâdişâh-ı vâlâ-nisâbda itmâma irişdi ilçi-i mezbûrı fi'l-hâl taşra çı-karub kavânîn-i selâtîn üzre ri'âyet-i ziyâfet mer'î kılı-nub envâ'-i ni'am ü eşribe hâzır olmışdı. *Külû v'eşrebû*[88] fehvâ-yı şerîfi üzre yenilüb ve içilüb ol bâbda dahi küllî ri'âyet ü iltifât olundı. Emmâ mezbûr ilçi içerüde sa'âdetlü pâdişâh-ı 'âlem-penâhun serîr-i saltanat üzre mehâbet ü salâbetlerin ve bisât-ı haşmet ü 'azametlerin görüb ve taşrada dahi dîvânhâne-i hümâyûnun tertîb ü tezyîn ve ferr ü şevketin müşâhede kıldukda bir vechle mütehayyir olmış ki, "'Acebâ benden bir nâ-hemvâr vaz' sâdır oldı mı? Ve ben

88 Kur'ân 69/24, 77/43'ten: "Yiyiniz, içiniz."

250a 249b

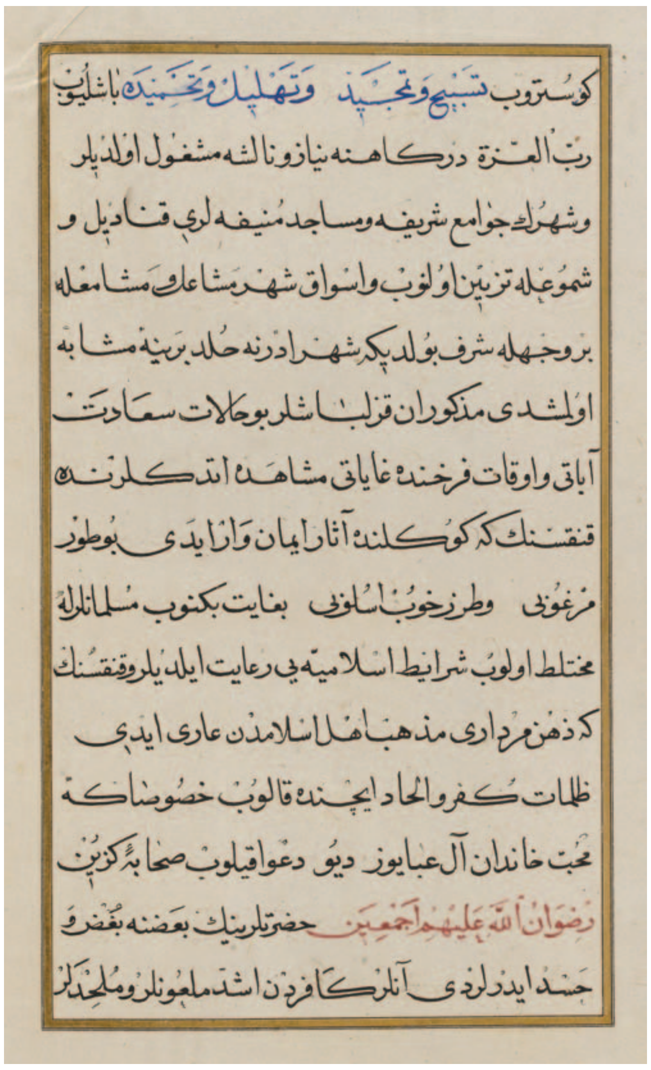
249b ne söyledüm ve cevâb ne oldı?" diyü ʻözre başlamış ve eyitmiş ki, "Kaçan ki içerüye duhûl eyledüm pâye-i serîr-i aʻlâya ki makarr-ı hilâfet-i pâdişâh-ı dîn ü dünyâdur nazar itdüğümde gözüme bir şîr-i ner-i mehâbet-peyker görindi ki gûyâ ki âfitâb-ı ʻâlem-tâb burc-ı esedde karâr eylemiş. Ve ol pâdişâh-ı mâh-manzarun nazar-ı heybet-eserinden gözlerüm hîre ve nûr-ı basarum tîre oldı. Ayruk daha ʻaklumı cemʻ itmeğe mâlik olımadum ve kendümi silk-i fehmde sâlik bulımadum. Zihî saltanat u ʻazamet ve zihî şevket ü salâbet. Ve bir hâl dahi müşâhede eyledüm ki bu kadar kesret-i halkun âdâb-ı sükûnı gûyâ ki cümlesi bir ten ve bir kalıbdur. Şöyle ki her su'âl ve cevâb ki söylenür cemʻi bir dilden ve bir ağızdan söylenür. Gavgā vü galebe yok. Her kişi kendü hâlinde ve her şahs kendü makāmında hayâ vü edeb üzre dururlar. Bizüm tarafımuzun halkı ve hulkı bunlarun ʻaksidür. Farazâ dört beş nefer kızılbaş bir yirde otursalar bu halkun cümlesinün

250a gavgā vü galebesi kadar şamatası ve edebsüzlüği olurdı. *El-hayâ'ü mine'l-îmân*[89] mûcibince hayâ vü edeb kande ise îmân ve İslâm dahi andadur" diyü cevâb idüb ve bi'l-cümle ol gün olan dîvân-ı hümâyûnun bu mertebe şükûh ü şevketin görüb o vechle mütehayyir ve mütefekkir olmışdı ki eğerçi ki ziyâfet içün hâzır olan taʻâmları yirdi ve lîkin hayretinden gaşy olub yedüği taʻâm içün, "Bilmezem nedür?" dirdi. Hâsıl-ı kelâm esnâ-i musâhabetde çok dürlü kelâm-ı nükte-encâm olınurdı. Her çend cevâb-ı nâ-savâblarıyla yine kendüler ilzâm kılınurdı. Tâ ki emr-i ziyâfet temâma ve riʻâyet-i risâlet itmâma irişdi mezbûrân ilçiler kalkub selâmlayub konaklarına gitdiler. Mezbûrları ayruk bir yire dahi hareket itdürmeyüb ve mâh-ı ramazân-ı şerîf dahi duhûl idüb ahâlî-i İslâm farîza-i cenâb-ı Melik-i ʻAlîm ve Allâm ve sinen-i sünen-i hazret-i Resûl *ʻaleyhi's-selâm* mûcibince ʻâdet-i rûze vü sıyâma kıyâm

89 "Haya imandandır."

251a 250b

250b gösterüb tesbîh ü temcîd ve tehlîl ü tahmîde başlayub Rabbü'l-'izzet dergâhına niyâz ü nâlişe meşgūl oldılar. Ve şehrün cevâmi'-i şerîfe ve mesâcid-i münîfeleri kanâdîl ve şümû'la tezyîn olınub ve esvâk-ı şehr meşâ'il ve meşâmi'le bir vechle şeref buldı ki şehr-i Edirne huld-ı Berîn'e müşâbih olmışdı. Mezkûrân kızılbaşlar bu hâlât-ı sa'âdet-âyâtı ve evkāt-ı ferhunde-gāyâtı müşâhede itdüklerinde kankısının ki gönlünde âsâr-ı îmân var idi bu tavr-ı mergūbı ve tarz-ı hûb-üslûbı begāyet beğenüb müslimânlarla muhtelit olub şerâ'it-i İslâmiyye'yi ri'âyet eylediler. Ve kankısının ki zihn-i murdârı mezheb-i ehl-i İslâm'dan 'ârî idi zulmât-ı küfr ü ilhâd içinde kalub husûsâ ki, "Muhibb-i hânedân-ı âl-i 'Abâ'yuz" diyü da'vâ kılub sahâbe-i güzîn *rıdvânu'llâhi 'aleyhim ecma'în* hazretlerinün ba'zına buğz u hased iderlerdi anlar kâfirden eşedd mel'ûnlar ve mülhidler

251a idiler. *La'netu'llâhi 'aleyhim ecma'în.* Ki azâb-ı nâr-ı cehennemde muhalled ü mü'ebbed olsalar gerekdür. *Allâhümm'ahfaznâ min mukāreneti zâlike'l-kavmi'z-zâlimîn ve yessir-lenâ v'ahşurnâ fî zümreti'l-mü'minîne's-sâlihîn.*

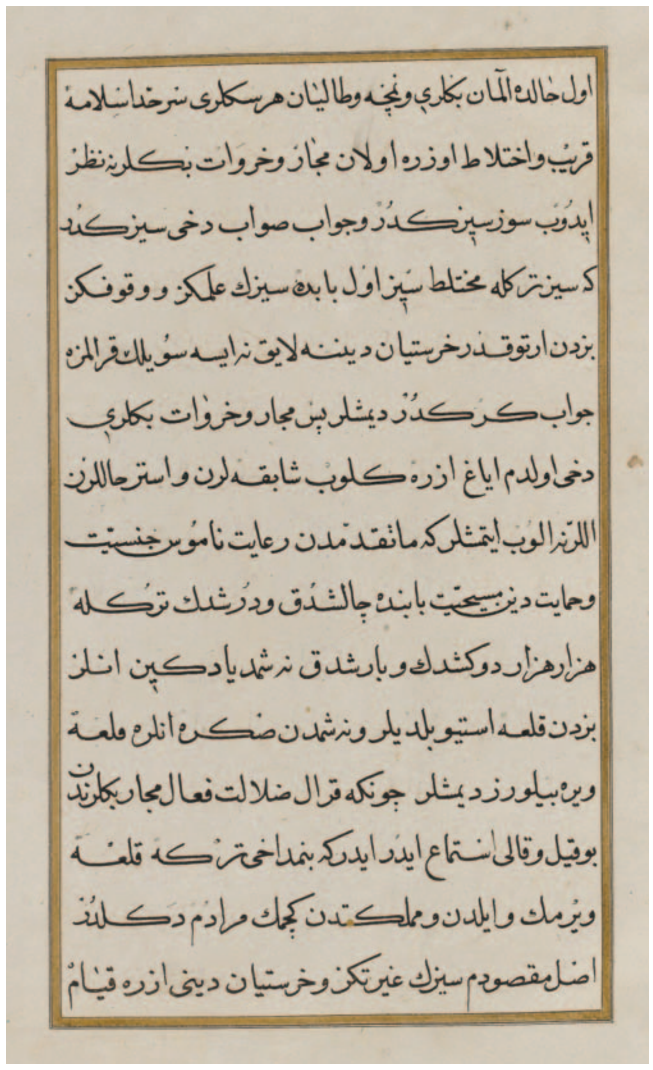
Bu haber Beç kıralının der-sa'âdete gelen ilçilerinden hisâr taleb olundukda isticâze içün kırallarına âdem göndermişlerdi cevâbı geldüğidür

Ol zemân ki Beç kıralı Maksimilyanoş Kıral'un der-sa'âdete gelen ilçilerinden ba'z-ı kal'alar taleb olunmışdı virmede tereddüd idüb kırallarına isticâze içün mektûb göndermişlerdi. Mektûbla âdemîleri vardukda mezkûr Maksimilyanoş Kıral yine memâlik-i mahrûsesinde olan beğlerin ve herseklerin müşâvere içün da'vet idüb anlar dahi da'vet-i kırala imtisâl gösterüb gelmişler. Bir 'âlî dîvân idüb mezkûr kıral ol hâlde zebân-ı su'âlin meftûh kılub eyitmiş ki, "Beğler ve hersekler

252a 251b

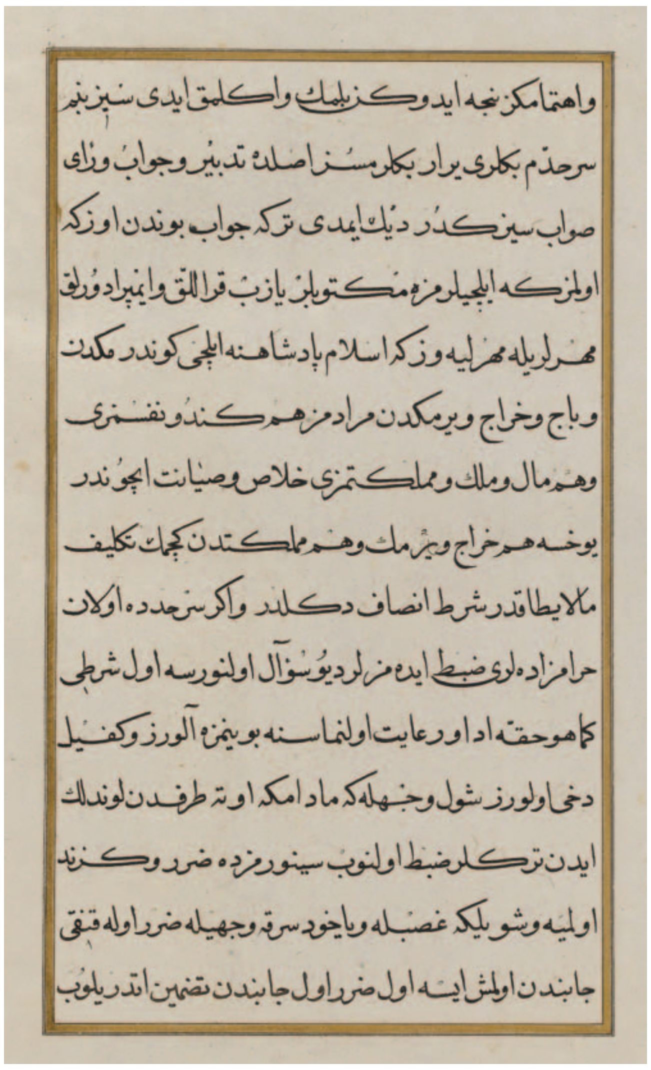

251b işte gönderdüğimüz ilçilerden haber ve mektûb geldi ki Rumili ve Anadolı ve Karaman ve Diyârbekir ve Şâm ve Medîne ve Mekke ve ʿAden ve Yemen ve Mısır ve İskenderiyye ve Trablus-zemîn-i Hâver ve Berber muhassal-ı kelâm zemîn-i şark u garb ve bahr ü berr pâdişâhı ve şâhenşâhı dergâhına varmışlar buluşmışlar. Ve ol gönderdüğimüz virgümüzi kabûl itmeyüb, 'Sulh ne yüzden olur? Maʿlûm olınca emânet tarîkıyle bâb-ı hümâyûnlarında dursun' diyü almayub mevkūf komışlar. Ve kaçan kim sulh ahvâlini söyleşmişler sulh bâbında dahi eski kāʿide üzre sulha râzî olmayub serhaddimüzde olan Eğri kalʿasın ve Polata kalʿasın ve Pesperüm kalʿasın ve Tata kalʿasın istemişler. Zikr olınan kalʿalar içün, 'Menbaʿ-ı fitne vü fesâddur. Yirlerinden yıkılmak gerekdür. Mâdâm ki ol kalʿalar yirinde dura yıkılmaya size sulh fâ'ide itmez' diyü buyurmışlar. Bu husûsda sizün fikrinüz ve re'yinüz nedür? Cevâb virün" diyü söylemiş.

252a Ol hâlde Alaman beğleri ve Nemçe ve Talyan hersekleri serhadd-i İslâm'a karîb ve ihtilât üzre olan Macar ve Hırvat beğlerine nazar idüb, "Söz sizündür ve cevâb-ı savâb dahi sizündür ki siz Türkle muhtelitsiz. Ol bâbda sizün ʿilminüz ve vukūfınuz bizden artukdur. Hıristiyân dînine lâyık ne ise söylen. Kıralımuza cevâb gerekdür" dimişler. Pes Macar ve Hırvat beğleri dahi ol dem ayağ üzre gelüb şabkaların ve istirhallerin ellerine alub eyitmişler ki, "Mâ-takaddemden riʿâyet-i nâmûs-ı cinsiyyet ve himâyet-i dîn-i Mesîhiyyet bâbında çalışduk ve dürüşdük. Türkle hezâr hezâr döğüşdük ve barışduk. Ne şimdiye değin anlar bizden kalʿa istiyübildiler ve ne şimden sonra anlara kalʿa virebilirüz" dimişler. Çünki kıral-ı dalâlet-fiʿâl Macar beğlerinden bu kīl u kāli istimâʿ ider eydür ki, "Benüm dahi Türk'e kalʿa virmek ve ilden ve memleketden geçmek murâdum değildür. Asl maksûdum sizün gayretinüz ve Hıristiyân dîni üzre kıyâm

253a 252b

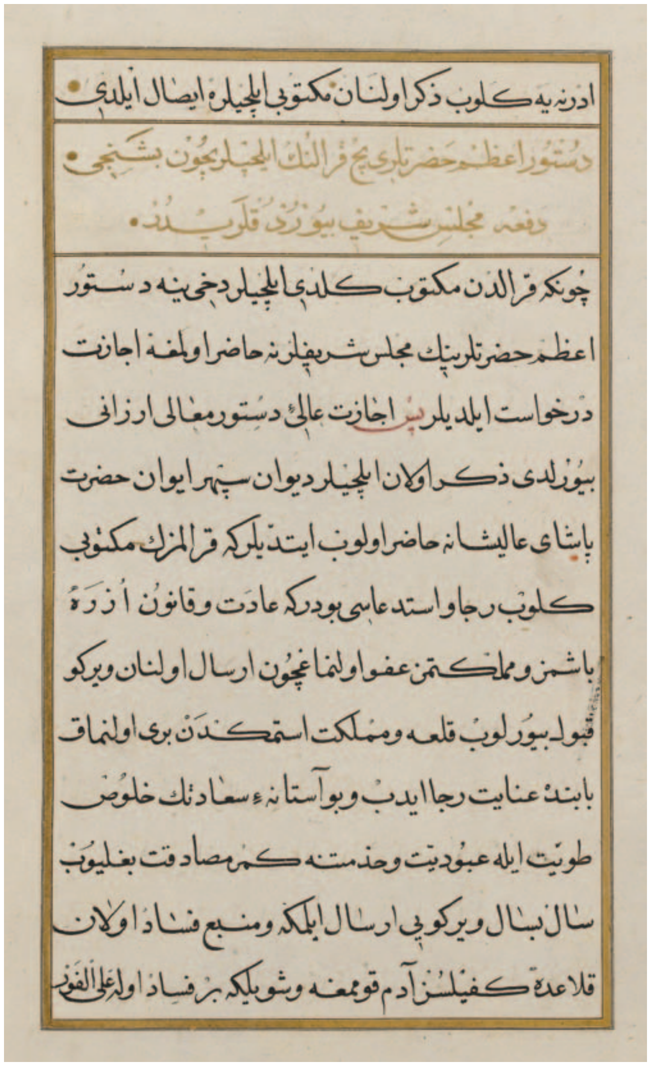

252b ve ihtimâmınuz nice idüğin bilmek ve anlamak idi. Siz benüm serhaddüm beğleri yarar beğlerümsüz. Asılda tedbîr ü cevâb ve re'y-i savâb sizindür, diyün imdi Türk'e cevâb bundan özge olmaz ki ilçilerimüze mektûblar yazub kırallık ve imperatorluk mühürleriyle mühürleyevüz ki İslâm pâdişâhına ilçi göndermekden ve bâc u harâc virmekden murâdımuz hem kendü nefsimüzi ve hem mâl ve mülk ve memleketimüzi halâs ve sıyânet içündür. Yohsa hem harâc virmek ve hem memleketden geçmek teklîf-i mâ-lâ-yutâkdur şart-ı insâf değildür. Ve eğer serhadde olan harâm-zâdeleri zabt idemezler diyü su'âl olınursa ol şartı *kemâ-hüve hakkuhû* edâ ve ri'âyet olunmasına boynımuza aluruz ve kefîl dahi oluruz. Şol vechle ki mâdâm ki öte tarafdan levendlik iden Türkler zabt olınub sınurımuzda zarar u gezend olmaya ve şöyle ki gasbla ve yâhûd sirkat vechiyle zarar ola kankı cânibden olmış ise ol zarar ol cânibden tazmîn itdürilüb

253a ve ol fesâdda bulınanlarun müntehî haklarından geline" diyü kıral-ı mezbûr hâtime-i makāl eylemiş ve ol meclisde hâzır olan beğleri ve hersekleri bu bâbda olan kırallık re'yine âferîn ve imperatorluk tedbîrine tahsîn kılub kendü dillerince kırallarına vâfir alkış ve sitâyiş eylemişler. Muhassal-ı kelâm ekāvîl-i bâtıla ve delâ'il-i 'âtılaları muktezâsınca bu cevâbı savâb bilüb ve dîn-i hızlân-âyînleri mûcibince bu re'yi nâfi' anlayub 'ale'l-ittifâk ilçilere cevâb bu vechle yazılmasına imzâ ve mukarrer kılmışlar. Pes hemân ol dem kırallık emrinde ser-efrâz ve imperatorluk hükminde mümtâz olan mahrem-i râzların getürdüb, "İlçilere mektûb ve der-sa'âdete nâme-i darâ'at-üslûb yazun" diyü tenbîh ü sipâriş eyledi. Anlar dahi kırallarınun emr ü işâretleri mûcibince lâzım olan mekâtîbi yazub ve kırallık ve imperatorluk mühürleriyle mühürlenüb bir yarar kâr-güzâr âdemleri ile der-sa'âdetde olan ilçilerine mahmiyye-i Edirne'ye göndermişler. Mezkûr âdem mahmiyye-i

254a 253b

253b Edirne'ye gelüb zikr olınan mektûbı ilçilere îsâl eyledi.

Düstûr-ı a'zam hazretleri Beç kıralınun ilçileriçün beşinci def'a meclis-i şerîf buyurduklarıdur

Çünki kıraldan mektûb geldi ilçiler dahi yine düstûr-ı a'zam hazretlerinün meclis-i şerîflerine hâzır olmağa icâzet der-hâst eylediler. Pes icâzet-i 'âlî-i düstûr-ma'âlî erzânî buyurıldı. Zikr olan ilçiler dîvân-ı sipihr-eyvân-ı hazret-i paşa-yı 'âlî-şâna hâzır olub eyitdiler ki, "Kıralımuzun mektûbı gelüb recâ vü istid'âsı budur ki 'âdet ü kānûn üzre başımuz ve memleketimüz 'afv olunmağçün irsâl olınan virgü kabûl buyurılub kal'a ve memleket istemekden berî olunmak bâbında 'inâyet recâ idüb ve bu âsitâne-i sa'âdetün hulûs-ı taviyyet ile 'ubûdiyyet ve hidmetine kemer-i musâdakat bağlayub sâl-be-sâl virgüyi irsâl eylemeğe ve menba'-ı fesâd olan kılâ'da kefîlsüz âdem komamağa ve şöyle ki bir fesâd ola 'ale'l-fevr

254a müfsidün hakkından gelüb ve zarar u ziyân ne olursa bî-kusûr zamânına mütekeffil oluruz" diyü şart idüb ve kırallarından gelen mektûbı ibrâz eylediler. Eğerçi ki âyîn-i bâtıl ve resm-i 'âtıllarınca mektûblarında ol mel'ûnlar şer'-i şerîfe muhâlif ve dîn-i İslâm'a mugâyir ba'z-ı kelimât-ı küfr yazmışlar. *Te'âla'llâhu 'ammâ yekûlü'z-zâlimûne 'ulüvven kebîrâ*[90] ki küfrleri mûcibince Hakk sübhânehû ve te'âla hazretleri ol kefere-i bî-dîn ve müşrik-i bed-âyînleri rûz-ı rest-hîzde muhalledün fi'n-nâr kılub ümmet-i ehl-i İslâm'un dillerini küfr kelimeden saklayub kâffe-i mü'minîn ve mü'minât rûz-ı cezâda cenâb-ı Risâlet-penâh *salavâtu'llâhi 'aleyhi ve selâmehû* hazretlerinün sâye-i 'alem-i rahmetlerinde müstazıll ve âsûde kılub ferîkun fi'l-cennet rahmeti ile garîk olan kullarından eyleye. *Âmîn yâ Mu'în.*

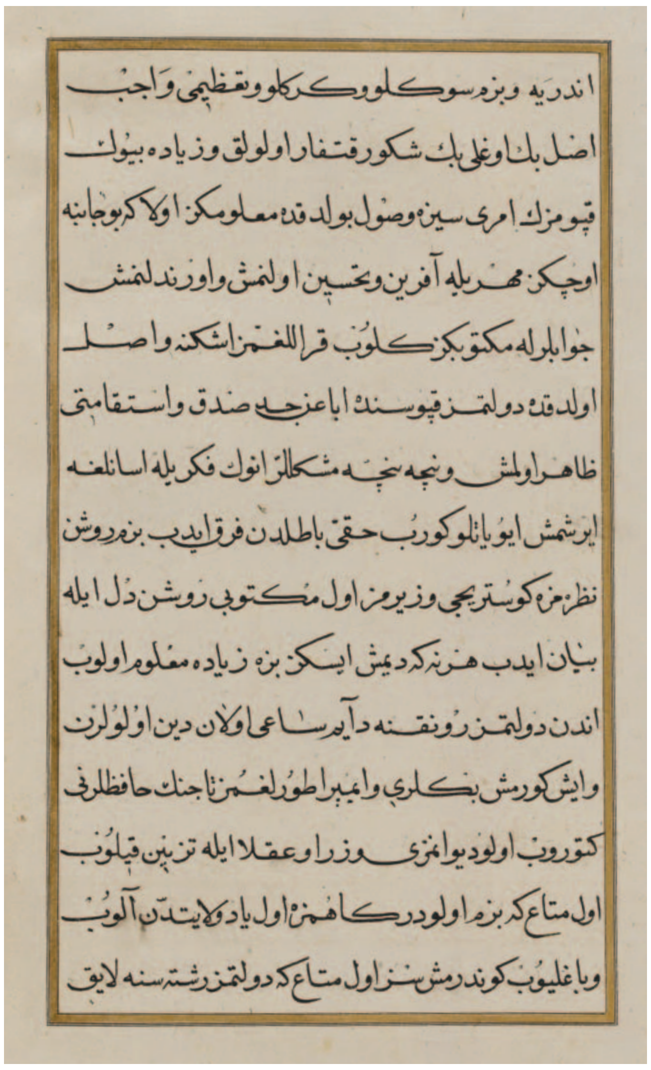
Mel'ûnlarun mektûblarınun sûreti budur

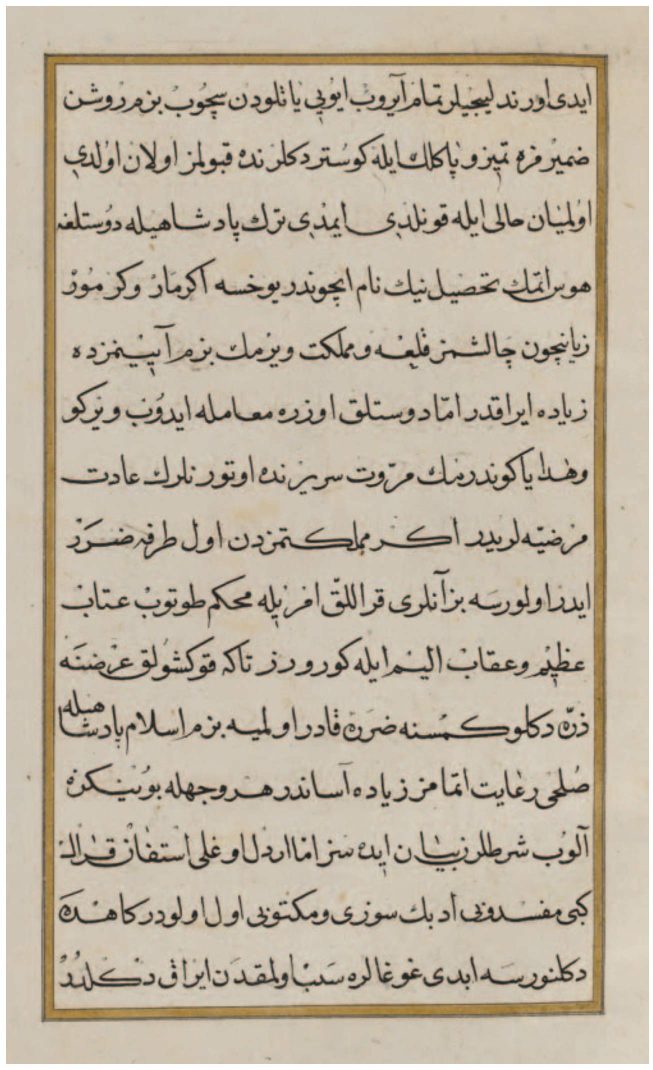
"Dînimüz direği ve âyînimüz yeği Kırıştoz seccâdesinün ulusı Pişkop

90 Kur'ân 17/43'ten: "Yüce Allah, onların (zalimlerin) dediklerinden çok büyük ve çok yücedir."

255a 254b

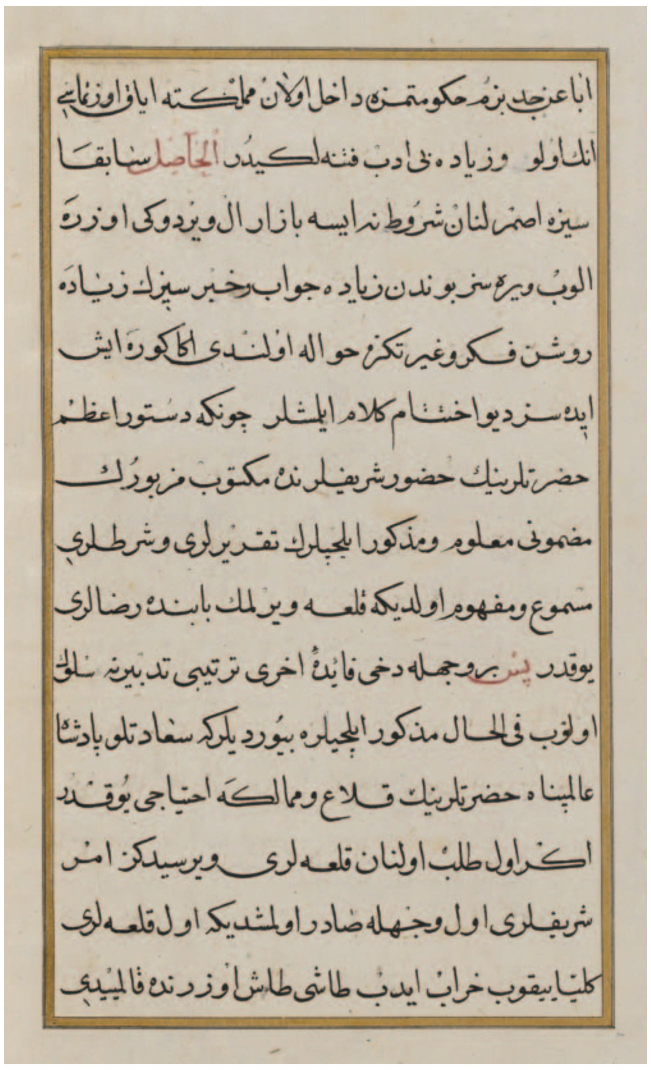

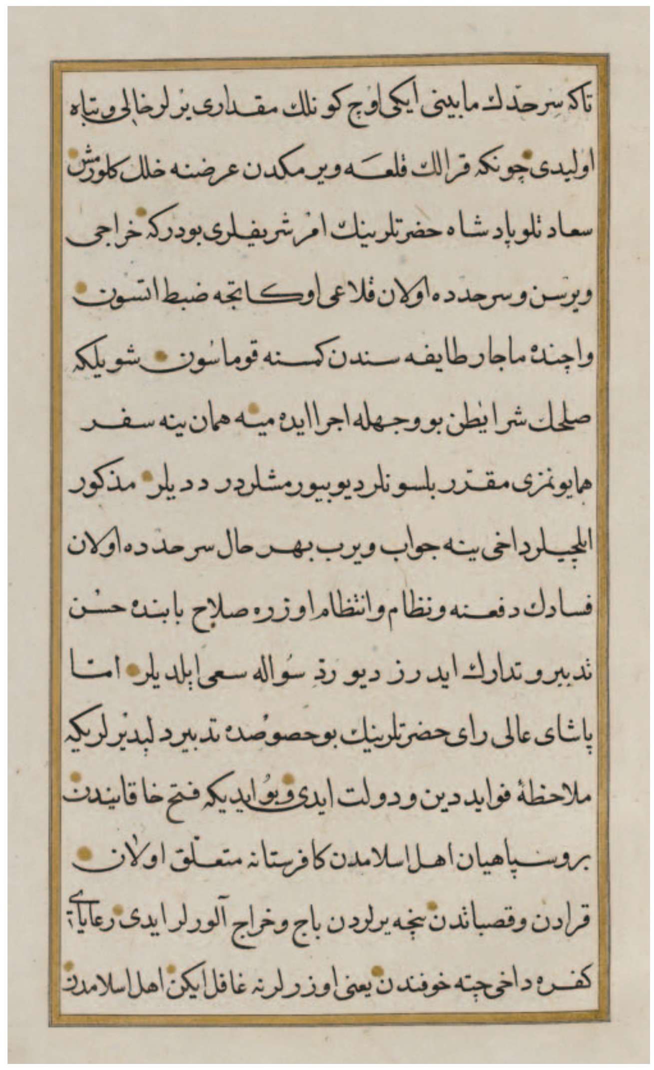
254b Anderye ve bizüm sevgilü ve gereklü ve ta'zîmi vâcib asl beğ oğlı beğ Şakur Katefar[?] ululuk ve ziyâde büyük kapumuzun emri size vusûl buldukda ma'lûmınuz ola ki bu cânibe üçünüz mühriyle âferîn ve tahsîn olunmış ve öründülenmiş cevâblarla mektûbınuz gelüb kırallığımuz eşiğine vâsıl oldukda devletimüz kapusında ebâ 'an ceddin sıdk u istikâmeti zâhir olmış ve niçe niçe müşkiller anun fikriyle âsânlığa irişmiş eyü yatlu görüb hakkı bâtıldan fark idüb bizüm rûşen nazarımuza gösterici vezîrimüz ol mektûbı rûşen-dil ile beyân idüb her ne ki dimiş isenüz bize ziyâde ma'lûm olub andan devletimüz revnakına dâ'im sâ'î olan dîn ululların ve iş görmiş beğleri ve imperatorluğımuz tâcınun hâfızlarını getürüb ulu dîvânımuzı vüzerâ ve 'ukalâ ile tezyîn kılub ol metâ' ki bizüm ulu dergâhımuza ol yâd vilâyetden alub ve bağlayub göndermişsiz ol metâ' ki devletimüz riştesine lâyık

255a idi öründüleyiciler temâm ayırub eyüyi yatludan seçüb bizüm rûşen-zamîrimüze temiz ve pâklık ile gösterdüklerinde kabûlimüz olan oldı olmayan hâli ile konuldı. İmdi Türk pâdişâhıyla dostlığa heves itmek tahsîl-i nîk-nâm içündür. Yohsa eğer mâr ve ger mûr ziyânıçün çalışmaz. Kal'a ve memleket virmek bizüm âyînimüzde ziyâde ırakdur. Emmâ dostluk üzre mu'âmele idüb virgü ve hedâyâ göndermek mürüvvet serîrinde oturanlarun 'âdet-i marzıyyeleridür. Eğer memleketimüzden ol tarafa zarar ider olursa biz anları kırallık emriyle muhkem dutub 'itâb-ı 'azîm ve 'ikāb-ı elîm ile görürüz tâ ki konşuluk 'ırzına zerre denlü kimesne zarara kādir olmaya. Bizüm İslâm pâdişâhıyla sulhı ri'âyet itmemüz ziyâde âsândur. Her vechle boynınuza alub şartların beyân idesiz. Emmâ Erdel-oğlı İstefan Kıral gibi müfsid ve bî-edebün sözi ve mektûbı ol ulu dergâhda dinlenürse ebedî gavgālara sebeb olmakdan ırak değildür.

256a 255b

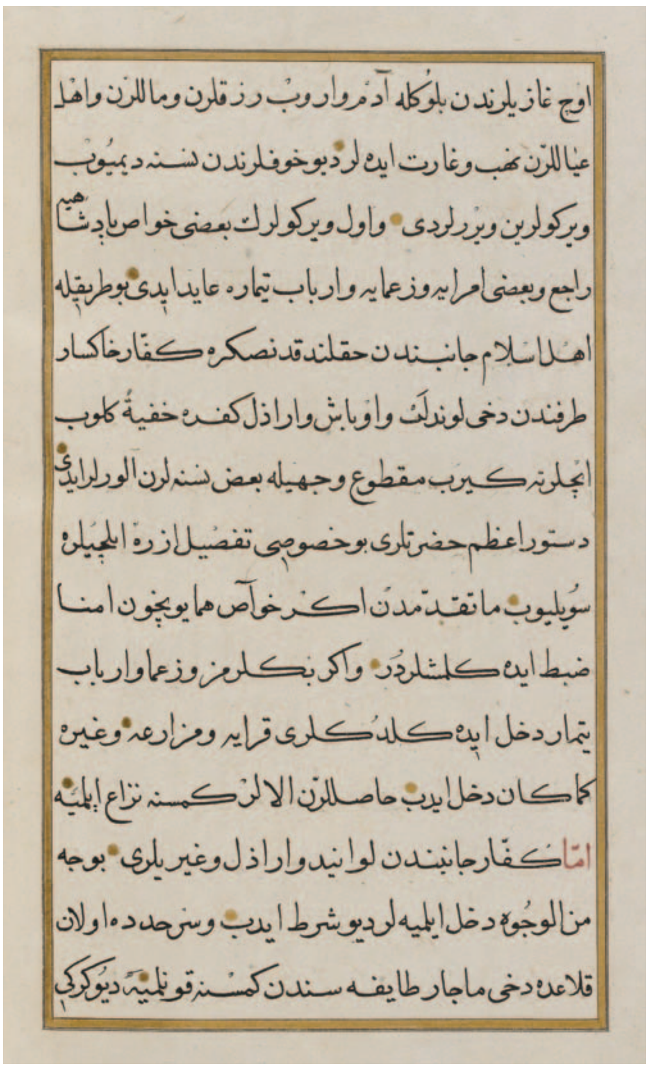

255b Ebâ ʻan ceddin bizüm hükûmetimüze dâhil olan memlekete ayak uzatması anun ulu ve ziyâde bî-edeb fitneliğidür. El-hâsıl sâbıkâ size ısmarlanan şurût ne ise bâzâr elvirdüği üzre alub viresiz. Bundan ziyâde cevâb ve haber sizün. Ziyâde rûşen fikr ü gayretinüze havâle olundı. Ana göre iş idesiz" diyü ihtitâm-ı kelâm eylemişler. Çünki düstûr-ı aʻzam hazretlerinün huzûr-ı şerîflerinde mektûb-ı mezbûrun mazmûnı maʻlûm ve mezkûr ilçilerün takrîrleri ve şartları mesmûʻ vü mefhûm oldı ki kalʻa virilmek bâbında rızâları yokdur pes bir vechle dahi fâʼide-i uhrâ tertîbi tedbîrine sülûk olınub fiʼl-hâl mezkûr ilçilere buyurdılar ki, "Saʻâdetlü pâdişâh-ı ʻâlem-penâh hazretlerinün kılâʻ ve memâlike ihtiyâcı yokdur. Eğer ol taleb olınan kalʻaları virseydinüz emr-i şerîfleri ol vechle sâdır olmışdı ki ol kalʻaları külliyyen yıkub harâb idüb taşı taş üzerinde kalmayaydı.

256a Tâ ki serhaddün mâ-beyni iki üç günlük mikdârı yirler hâlî ve tebâh olaydı. Çünki kıralun kalʻa virmekden ʻırzına halel gelürmiş saʻâdetlü pâdişâh hazretlerinün emr-i şerîfleri budur ki, 'Haracı virsün ve serhadde olan kılâʻı onatca zabt itsün ve içinde Macar tâʼifesinden kimesne komasun. Şöyle ki sulhun şerâʼitin bu vechle icrâ idemeye hemân yine sefer-i hümâyûnımuzı mukarrer bilsünler' diyü buyurmışlardur" didiler. Mezkûr ilçiler dahi yine cevâb virüb, "Be-her-hâl serhadde olan fesâdun defʻine ve nizâm u intizâm üzre salâh bâbında hüsn-i tedbîr ü tedârük iderüz" diyü redd-i suʼâle saʻy eylediler. Emmâ paşa-yı ʻâlî-reʼy hazretlerinün bu husûsda tedbîr-i dil-pezîrleri ki mülâhaza-i fevâʼid-i dîn ü devlet idi ve bu idi ki feth-i hâkānîden berü sipâhiyân-ı ehl-i İslâm'dan kâfiristâna müteʻallık olan kurâdan ve kasabâtdan niçe yirlerden bâc ve harâc alurlar idi. Reʻâyâ-yı kefere dahi çete havfından yaʻnî üzerlerine gâfil iken ehl-i İslâm'dan

257a 256b

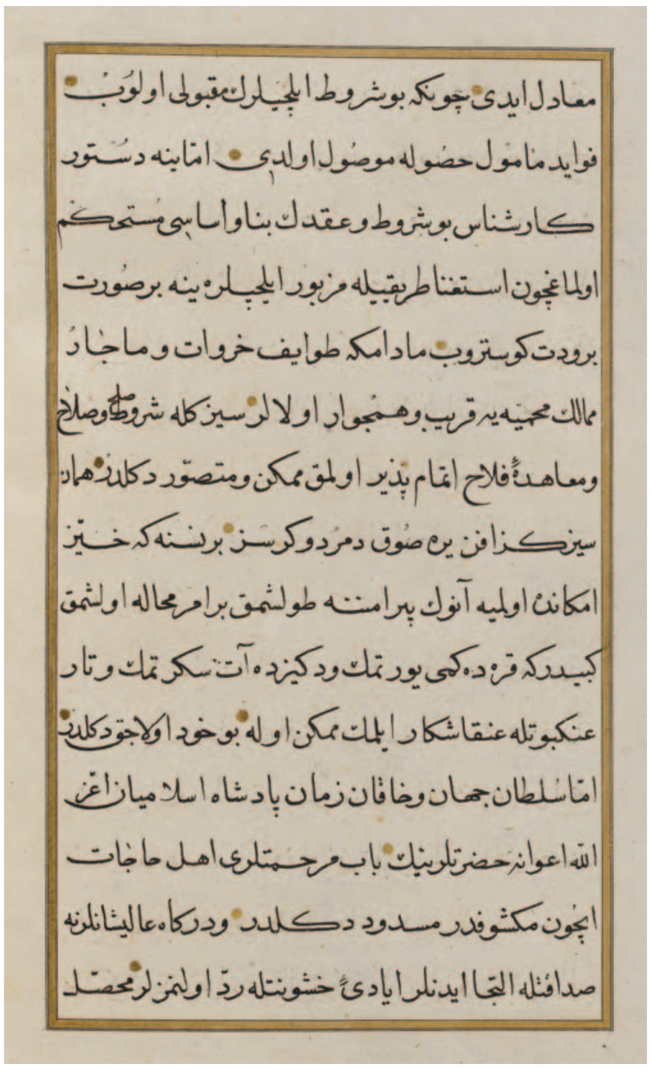

256b uc gāzîlerinden bölükle âdem varub rızıkların ve mâlların ve ehl-i ʿıyâllerin nehb ü gāret ideler diyü havflarından nesne dimeyüb virgülerin virürlerdi ve ol virgülerün baʿzı havâss-ı pâdişâhîye râciʿ ve baʿzı ümerâya ve züʿamâya ve erbâb-ı tîmâra ʿâʾid idi. Bu tarîkla ehl-i İslâm cânibinden haklandukdan sonra küffâr-ı hâksâr tarafından dahi levendler ve evbâş ve erâzil-i kefere hufyeten gelüb içlerine girüb maktûʿ vechiyle baʿz-ı nesnelerin alurlar idi. Düstûr-ı aʿzam hazretleri bu husûsı tafsîl üzre ilçilere söyleyüb, "Mâ-takaddemden eğer havâss-ı hümâyûn içün âminen zabt idegelmişlerdür ve eğer beğlerimüz ve züʿamâ ve erbâb-ı tîmâr dahl idegeldükleri kurâya ve mezâriʿe ve gayra kemâkân dahl idüb hâsılların alalar. Kimesne nizâʿ eylemeye. Emmâ küffâr cânibinden levânid ve erâzil ve gayrıları bi-vechin mineʾl-vücûh dahl eylemeyeler" diyü şart idüb ve, "Serhadde olan kılâʿda dahi Macar tâʾifesinden kimesne konılmaya" diyü gereği

257a gibi şart ve tenbîh eyledi ve, "Serhadde olan kılâʿa Macar tâʾifesinden kimesne konılmaya" dimekden dahi düstûr-ı aʿzam hazretlerinün reʾy-i ʿâlîleri buydı ki serhadde olan kılâʿun küllîsi ebâ ʿan ceddin Macar tâʾifesine irsle intikāl eylemiş kalʿalar olub ata ve dede mülkiyyet üzre mutasarrıf olıgeldükleri mülkleri ve yurdlarıdur. Kıral ol şartı kabûl itmekle ol hisârlarda olan Macar tâʾifesin sürüb çıkarub Nemçe'den veya âhar kefereden âdem kodığı takdîrce Macar beğleri rencîde olub, "Kıral bizi mülkimüzden çıkarub Nemçe tâʾifesin koduğından murâdı mülkimüzi elimüzden almakdur" diyü Nemçe kıralından yüz çevirüb Erdel-oğlı'na mütâbaʿat kılmak ve ol sebeble pâdişâh-ı ʿâlem-penâh hazretlerinün fermân-ı şerîflerine münkād olan sâʾir mülûk-i kefere ʿidâdından maʿdûd olmak melhûz idi. Eğerçi ki bir kaç pâre hisâr virmeğe ʿâr u istikbâr eylediler emmâ bu iki şartun fevâʾidi elli pâre hisâr virmeğe bel dahi ziyâdeye

258a 257b

257b mu'âdil idi. Çünki bu şurût ilçilerün makbûli olub fevâ'id-i me'mûl husûle mevsûl oldı emmâ yine düstûr-ı kâr-şinâs bu şurût ve 'akdün binâ ve esâsı müstahkem olmağçün istiğnâ tarîkıyle mezbûr ilçilere yine bir sûret-i bürûdet gösterüb, "Mâdâm ki tavâ'if-i Hırvat ve Macar memâlik-i Muhammediyye'ye karîb ve hem-civâr olalar sizünle şurût-ı sulh u salâh ve mu'âhede-i felâh itmâm-pezîr olmak mümkin ve mutasavver değildür. Hemân siz güzâfın yire sovuk demür döğersiz. Bir nesne ki hayyiz-i imkânda olmaya anun pîrâmenine dolaşmak bir emr-i muhâle ulaşmak gibidür. Karada gemi yürütmek ve denizde at seğirtmek ve târ-ı 'ankebûtla 'ankā şikâr eylemek mümkin ola. Bu hod olacak değildür. Emmâ sultân-ı cihân ve hâkān-ı zemân pâdişâh-ı İslâmiyân *e'azza'llâhu a'vânehû* hazretlerinün bâb-ı merhametleri ehl-i hâcât içün mekşûfdur mesdûd değildür ve dergâh-ı 'âlî-şânlarına sadâkatle ilticâ idenler eyâdî-i huşûnetle redd olunmazlar. Muhassal-ı

258a kelâm îrâd eyledüğinüz metâ'-ı musâdakat mihekk-i muhâlesatda kâmilü'l-'ayâr olmayıcak bâzâr-ı iddi'â kesâd-ı riyâya düşer. Hele varun 'aklınuzı başınuza devşirün. Fikrinüzi ve müşâverenüzi bir yire mukarrer idün. Âsâyiş-i hâl ne ise ana sa'y ü şitâb eylen. Andan sonra cevâb-ı savâbla huzûra gelün" diyü fermân-ı şerîfleri olub ve meclis-i mezbûr dahi bu kadar kelâmla ihtitâm bulub mezkûr ilçiler kalkub gidüb mâbeynlerinde efkâr ve müşâvereleri ne ise söyleşmeğe meşgûl oldılar.

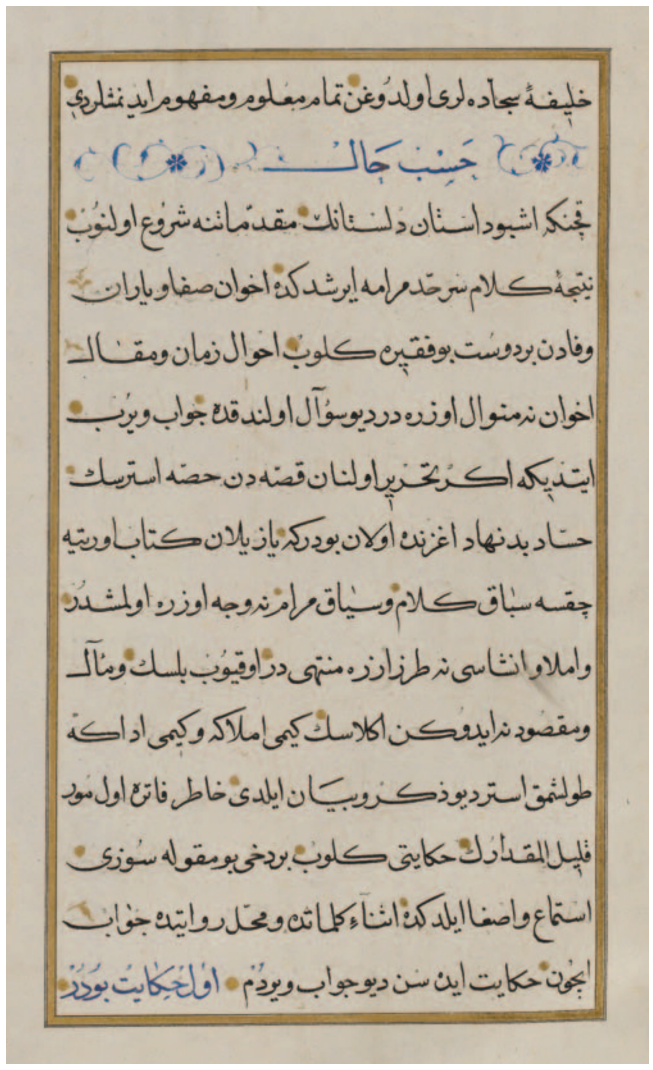
Tetimme-i dâsitân-ı dil-sitân-ı ilçiyân-ı şâh-ı siyâdet-penâh Tahmâsb Şâh

Kaçan ki ilçiyân-ı şâh-ı siyâdet-penâh Şâhkulı Sultân ve gayrân südde-i semiyye-i sipihr-eyvâna yüz sürüb îrâd eyledükleri pîşkeşi çeküb ve nâme-i ihlâs-nümâların pâye-i serîr-i a'lâ takbîli ile müstes'ad oldukda teslîm idüb ve dîvânhâne-i hümâyûnda 'âdet-i selâtîn-i mâziyye üzre ziyâfet ü ri'âyet olınub ve mâh-ı rûze ve 'îd karîb olmağın mürûr idinceye değin kâşâne-i mücâveret-

259a 258b

258b nişânede bir kûşede oturub taşra çıkmayub ve halk-la ihtilât olunmamağıçün tenbîh olunmışdı. İlçi-i mezbûr minvâl-i merkūm üzre oturub evkāt geçirüb gâhî iştiyâk-ı vatan-ı me'lûfıyla gam-gîn ve gâhî 'azamet ü celâl-i devlet-i Çehâr-yâr'la 'ibret-bîn olub selâtîn-i ehl-i İslâm'dan husûsâ dûd-mân-ı âl-i 'Osmân'dan zuhûr iden selâtîn-i kerîmü'ş-şân ve 'amîmü'l-ihsân ki esâtîn-i kıbâb-ı İslâmiyân'durlar sâ'ir mülûk-i kirâm ve ümerâ-i 'izâmdan vücûhla ser-efrâz olub imtiyâz-ı tâm ve iştihâr-ı temâm buldukları sebeble hazret-i Risâlet-penâh *'aleyhi efzalü's-salavât*un nevbet-i nübüvveti kıyâmete değin heft-iklîmde şeş-sû pençgâh üzre vurı-lub çâr 'unsurîde mevâlîd-i segâneden bunlardan eşref selâtîn gelmeyüb iki cihânda şeref buldukları ol ferîd ü yektâ bî-mesel ü bî-hemtâ Hakk *celle ve 'alâ* hazretleri-nün 'inâyet-i bî-gâyetiyle bu nesl-i tâhir ve neseb-i zâhir nevbet-dârları ve serîr-i şer'-i şerîflerinde

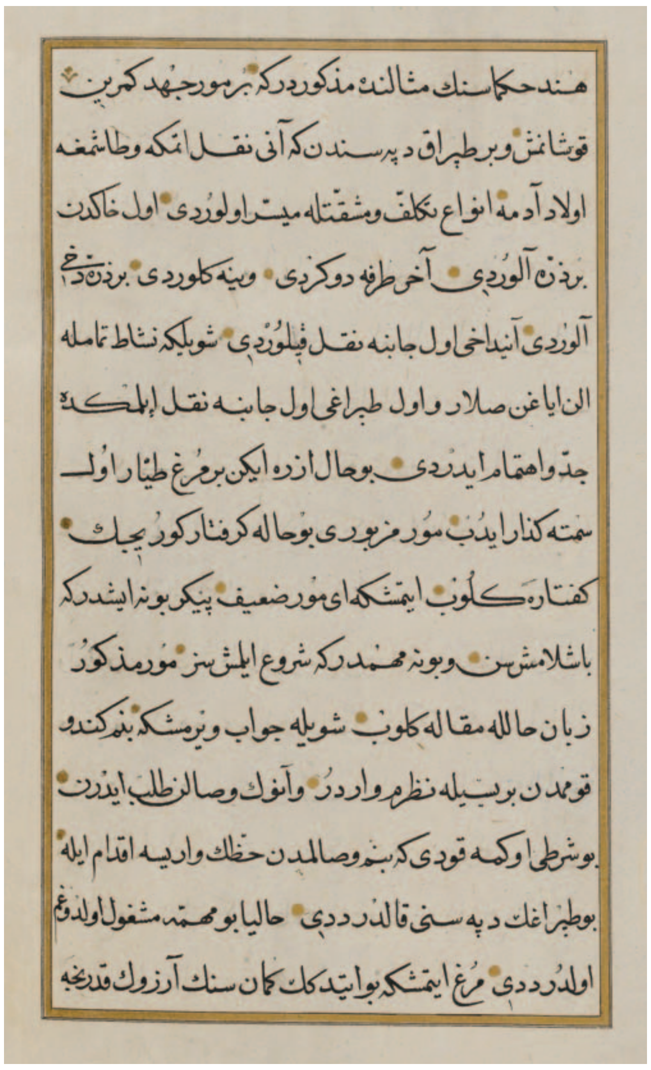
259a halîfe-i seccâdeleri olduğın temâm-ı ma'lûm ve mefhûm idinmişlerdi.

Hasb-i hâl

Kaçan ki işbu dâsitân-ı dil-sitânun mukaddemâtına şürû' olınub netîce-i kelâm serhadd-i merâma irişdükde ihvân-ı safâ ve yârân-ı vefâdan bir dost bu fakīra gelüb, "Ahvâl-i zemân ve makāl-i ihvân ne minvâl üzredür?" diyü su'âl olundukda cevâb virüb eyitdi ki, "Eğer tahrîr olınan kıssadan hisse istersen hussâd-ı bed-nihâd ağ-zında olan budur ki yazılan kitâb ortaya çıksa sibâk-ı kelâm ve siyâk-ı merâm ne vech üzre olmışdur ve imlâ vü inşâsı ne tarz üzre müntehîdür okuyub bilsen ve me'âl ü maksûd ne idüğün anlasan kimi imlâna ve kimi edâna dolaşmak ister" diyü zikr ü beyân eyledi. Hâtır-ı fâtire ol mûr-ı kalîlü'l-mikdârun hikâyeti gelüb, "Bir dahi bu makūle sözi istimâ' ve ısgā eyledükde esnâ-yı kelimâtda ve mahall-i rivâyetde cevâb içün hikâyet ide-sin" diyü cevâb virdüm. Ol hikâyet budur:

260a 259b

259b Hind hukemâsının misâlinde mezkûrdur ki bir mûr cehd kemerin kuşanmış ve bir toprak tepesinden ki anı nakl itmeğe ve taşımağa evlâd-ı Âdem'e envâ'-i tekellüf ü meşakkatle müyesser olurdı. Ol hâkden bir zerre alurdı âhar tarafa dökerdi ve yine gelürdi bir zerre dahi alurdı anı dahi ol cânibe nakl kılurdı. Şöyle ki neşât-ı temâmla elin ayağın salar ve ol toprağı ol cânibe nakl eylemekde cidd ü ihtimâm iderdi. Bu hâl üzre iken bir murg-ı tayyâr ol semte güzâr idüb mûr-ı mezbûrı bu hâle giriftâr göricek güftâra gelüb eyitmiş ki, "Ey mûr-ı za'îf-peyker! Bu ne işdür ki başlamışsın ve bu ne mühimdür ki şürû' eylemişsiz?" Mûr-ı mezkûr zebân-ı hâlle makāle gelüb şöyle cevâb virmiş ki, "Benüm kendü kavmümden birisiyle nazarum vardur ve anun visâlin taleb iderin. Bu şartı önüme kodı ki, 'Benüm visâlümden hazzun var ise ikdâm ile bu toprağun tepesini kaldur' didi. Hâliyâ bu mühimme meşgūl olduğum oldur" didi. Murg eyitmiş ki, "Bu itdüğün gümân senün ârzûn kadrınca

260a değildür ve bu gümân ki sen çekmek istersin senün bâzûn kuvvetince değildür" didi. Mûr eyitdi ki, "Bu kârun şürû'ına 'azm [ü] cezm itdüğüm ve cidd ü cehd kademin ilerüye koduğum maksûd eğer husûle mevsûl olursa fe-hüve'l-murâd ve illâ 'özrümi makbûl dutarlar."

Nazm:

Şart-ı sa'y ü cehdi ben idem edâ
Leyse li'l-insân illâ mâ sa'â

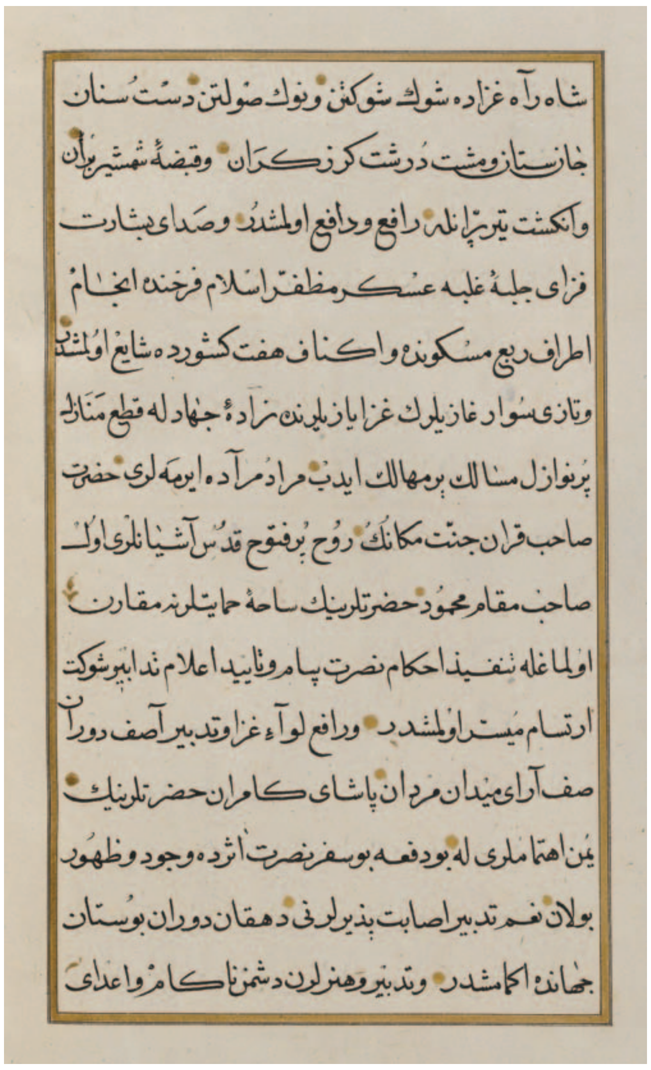
Dâmen-i maksûda ger yapışsa kef
Gussa vü endûh olur ber-taraf

Cehdden ger olmaya kârum temâm
Anda ma'zûr olurın ben ve's-selâm

Nesr: Ey yâr-ı gam-güsâr ve ey mûnis-i rûzgâr! Benüm bu yazduğum ve derece derece derc itdüğüm 'ulûm-ı tıbb ve nücûm ve mantık-ı kelâm değildür. Ne mebhase girecek makāldür ve ne fusahâ-yı zemânun sâha-i 'ilmine düşecek ahvâldür. Benüm yazduğum kendü sergüzeştümdür. Ve meydân-ı zemânda 'ayne'l-yakīn müşâhede itdüğüm ve 'ilme'l-yakīn mücâhede kılduğum hâdisâtdan kādir olduğum kadar tahrîre ve bizâ'a-i kalîle ve taksîrât-ı kesîre ile tasvîre irişdürdüm ki bu sefer-i zafer-eserde kümât-ı guzât-ı mücâhidîn tugāt u bugāt-ı kîş-i câhid-nîk

261a 260b

260b şâh-râh-ı gazâda şevk-i şevketin ve nevk-i savletin dest-i sinân-ı cân-sitân ve muşt-i dürüşt-i gürz-i girân ve kabza-i şemşîr-i berrân ve engüşt-i tîr-i perrânla râfi‘ ve dâfi‘ olmışdur. Ve sadâ-yı beşâret-fezâ-yı celebe-i galebe-i ‘asker-i muzaffer-i İslâm-ı ferhunde-encâm etrâf-ı rub‘-ı meskûnda ve eknâf-ı heft-kişverde şâyi‘ olmışdur. Ve tâzî-süvâr gâzîlerün gazâ yazılarında zâde-i cihâdla kat‘-ı menâzil-i pür-nevâzil-i mesâlik-i pür-mehâlik idüb murâd-ı merâda irmeleri hazret-i sâhib-kırân-ı cennet-mekânun rûh-ı pür-fütûh-ı kuds-âşiyânları ol sâhib-i makām-ı Mahmûd hazretlerinün sâha-i himâyetlerine mukārin olmağla tenfîz-i ahkâm-ı nusret-peyâm ve te’yîd-i a‘lâm-ı tedâbîr-i şevket-irtisâm müyesser olmışdur. Ve râfi‘-i livâ-i gazâ ve tedbîr-i Âsaf-ı devrân saf-ârâ-yı meydân-ı merdân paşa-yı kâm-rân hazretlerinün yümn-i ihtimâmlarıyla bu def‘a bu sefer-i nusret-eserde vücûd ve zuhûr bulan ni‘am tedbîr-i isâbet-pezîrlerini dihkān-ı devrân bostân-ı cihânda anmamışdur. Ve tedbîr ve hünerlerden düşmen-i nâ-kâm ve a‘dâ-yı

261a hilâf-millet ü nâ-fercâm nümûne-i devrân kalmağıçün silk-i tahrîre getürmişler ve târîhin mermerlere kazub sahâ’if-i rûzgâra basma eylemişler. Düşmen-i bed-hâh sâha-i i‘tisâfda pûyân iken ol vechle insâf idüb ol hünermendün hünerine i‘tirâf idüb kadh ve tarh idecek iken medh ü ta‘rîf ideler. Bu za‘îf ve nahîf ki on altı yıldan berü envâ‘-i ni‘am ü ihsânlarıyla neşv ü nemâ bulmış olam kendü velî-ni‘metüme sebeb-i hayr-du‘â ola. Anı terk idersem ni‘metlerinün kadr u kıymetin bilmeyüb hidmetlerinde taksîr-i kesîr itmiş olurın. Ana binâ’en kudret ü istitâ‘at oldukça ‘amel idüb hadd ü mikdârum olduğı üzre kûşiş eyledüm.

Nazm:

Âdemün bu cihân-ı fânîde
Zikr-i bâkîsi ‘ömr-i sânîdür

Hayrla andurı gör adun kim
Zikr bâkî vü ‘ömr fânîdür

Nesr: Hakkā budur ki pâdişâh-ı mihr ki sipihr-bârgâh u sitâre-sipâhdur başına zerrîn-i külâh urınub bu zeberced serîre çıkaldan berü anun nazîri vezîr-i mesned-i müşeyyed-i vezârete ayak

262a 261b

261b basmış değildür. Ol sâlik-i ekāsî-i himem mâlik-i nevâsî-i ümem olan sultân-ı ʻâlemün fermân-ı vâcibü'l-izʻânıyla şark u garbun mesâlih-i suʻûbetlerin hüsn-i tedbîr ve sarb işlerini sühûletle tahsîl eylemişdür. Âyîn-i ʻadâlet ve kavânîn-i nasafet üzerine umûr-ı cumhûra nizâm ve intizâm virüb mühimmât ve mülimmâtı tekmîl itmişdür. Sanevber-vâr serkeşlik iden zeber-destler çınar gibi el arkasın yire koyub şevk-i tâʻatle tavk-ı itâʻate boyun virmişlerdür. El-hâsıl sultân-ı âfitâb-cenâbun rikâb-ı kâmyâbına lâzım ve dergâh-ı âsmân-iştibâhına mülâzım olan ʻibâd-ı ʻinâyet-muʻtâdun üzerine vâcib ve ehemm ve mühimm ve elzem olan kendü sultânını ve velî-niʻmetini medh idüb kudret ü istitâʻat ve rifʻat ü celâleti yevmen fe-yevmen izdiyâd bulmağa ol cenâb-ı Vâhibü'l-âmâl dergâhından tazarruʻ-ı tâm ve temennî-i temâm ile recâ ide. Hayfâ ve dirîgā ol merd-i bî-insâfa ki evkāt-ı sâʻâtini eyülük niʻmeti hasedinde zâyiʻ idüb zebânını

262a mûcib-i nakmet ve dehânını müstevcib-i laʻnet olan makâle küşâde kıla. Saʻâdet-i dâreyn behresinden mahrûm kala. Geldük imdi yine ol dâsitâna ki akvâl-i hussâd-ı bed-nihâdla tabʻ-ı semend-i müstemendinün seng-i taʻnla pây-i fehmin şikest itdüklerinde ki yukaruda kalmışdı yine himmet-i dostân-ı vefâ-dârân ve ʻinâyet-i ʻârifân-ı ʻayb-mestûrânla vücûda getürelüm. İnşâʼallâhu teʻâlâ.

Bu haber ilçiyân-ı şâh-ı şark ziyâfet olınub vilâyetlerine muʻâvedet içün hüsn-i icâzet masrûf olduğıdur

Ol zemân ki, "İlçiyân-ı şarkiyân mübârek mâh-ı Ramazân ve ʻîd-i hümâyûn mürûr idince kâşânelerinden çıkmayalar ve ahâlî-i sünnet ve cemâʻatle karışmayalar ve görüşmeyeler" diyü sipâriş olunmışdı lâkin gâhî atlarına binüb Tunca ve Arda nâm nehirler kenârlarında ve nehreyn-i ʻazîmeyn arasında olan riyâz-ı cennet-misâlde gündüzin seyr ü temâşâ iderlerdi ve gice yine kûşe-i kâşânelerinde birbiriyle musâhabet idüb gördükleri

263a 262b

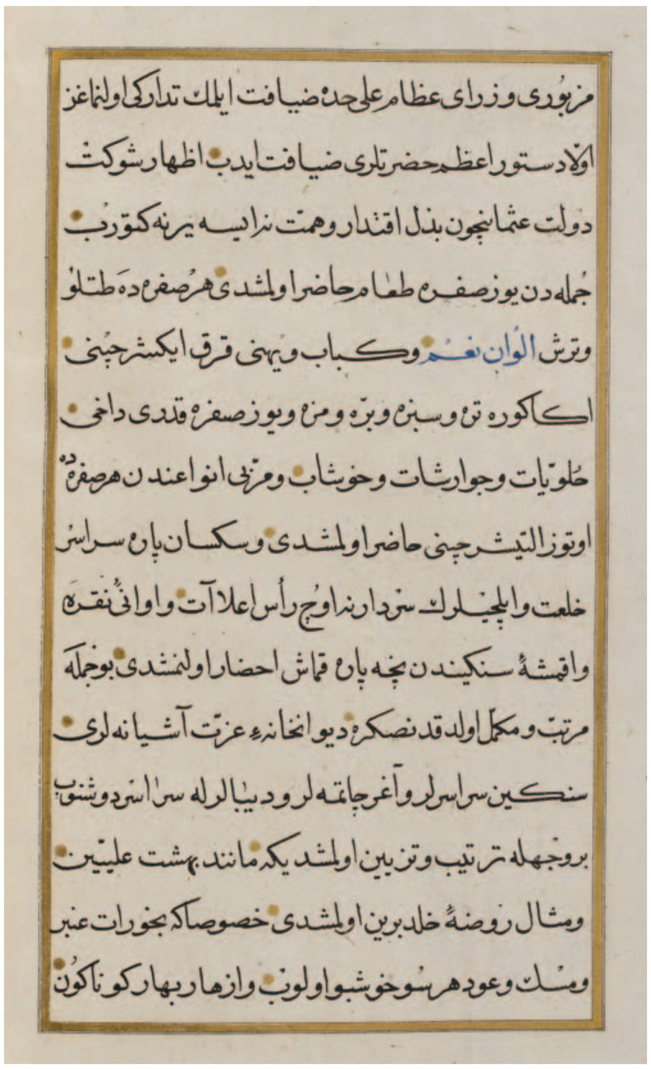

262b yirleri ve seyr itdükleri mahalleri söyleşirlerdi. Tâ ki mübârek rûze ve ʻîd mürûr idüb her kişi kendü şuglına meşgūl oldı düstûr-ı aʻzam hazretleri dahi südde-i saʻâdet-meʼâbda olan ilçilerün maslahatların itmâm idüb vatanlu vatanlarına göndermek tedbîrin eylediler. Pes bu husûsda bu vechle ʻarz eylediler ki, "Pâdişâh-ı zıllu'llâh ve şâhenşâh-ı ʻâlem-penâh hazretlerinün pâye-i serîr-i aʻlâlarına ʻarz-ı bende-i nâ-tüvân oldur ki etrâf u eknâfdan şark u garb ve cenûb u şimâlden südde-i sidretü'l-misâle gelen ilçiler eltâf-ı husrevâne ve aʻtâf-ı şâhâne ile zâkirü'l-himem ve şâkirü'n-niʻam illerine ve memleketlerine ʻavdet eylemek bâbında hüsn-i icâzet istidʻâ iderler. Cümleden ilçiyân-ı şâh-ı şarkun maslahatı silk-i itmâma münselik olub takbîl-i pâye-i serîr-i aʻlâ itmeğe ve ʻinâyet-i icâzet-i ʻâliyeleriyle iline ve günine gitmeğe himem-i ʻulyâ-yı pâdişâhî recâ ider. Emr-i şerîf-i şehriyârî nice ise bu kullarına işâret-i fermân-ı ʻâlî recâ olınur" diyü bildürdi. Bu bâbda emr-i şerîf-i pâdişâh-ı ʻâlem-penâh bu vechle cârî oldı ki

263a "Südde-i semiyye-i saʻâdet-bünyân ve ʻatebe-i ʻaliyye-i ʻadâlet-ʻunvânımuza yüz sürenlerün mesâlihi görilüb ʻâdet-i eltâf-ı şâhâne ve rüsûm-ı aʻtâf-ı pâdişâhânemüz ile müstesʻad olub gideler" diyü buyurılmış. Pes düstûr-ı gayret-mevfûr hazretleri izhâr-ı nâmûs-ı devlet [ü] saltanat ve işʻâr-ı şeʻâʼir-i şevket ü ʻazamet içün dîvânhâne-i hümâyûnı yine zîb ü zînet itdürüb elvân niʻmetler ve sengîn câmeler ve hılʻatler ihzâr olınub ilçi-i mezbûra ʻavdet ve icâzet câmelerin gönderüb pâye-i serîr-i aʻlâ takbîli içün ve ziyâfet olunmağıçün dîvânhâne-i hümâyûna daʻvet olundı. Pes ilçi-i mezbûr dahi tevâbiʻiyle kāʻideleri üzre yine dîvân-ı sipihr-eyvâna hâzır olub mezkûr Şâhkulı Sultân otuz nefer mikdârı aʻyânı ile içerüye konılub pâye-i serîr-i saʻâdet-masîre yüz sürüb ve yine taşra çıkarılub riʻâyet-i ziyâfet dahi kemâ-yenbagī merʻî kılınub ve her birisine hılʻat geydürilüb, "Hoş geldinüz" diyü konaklarına gönderildi. Baʻdehû ilçiyân-ı

264a 263b

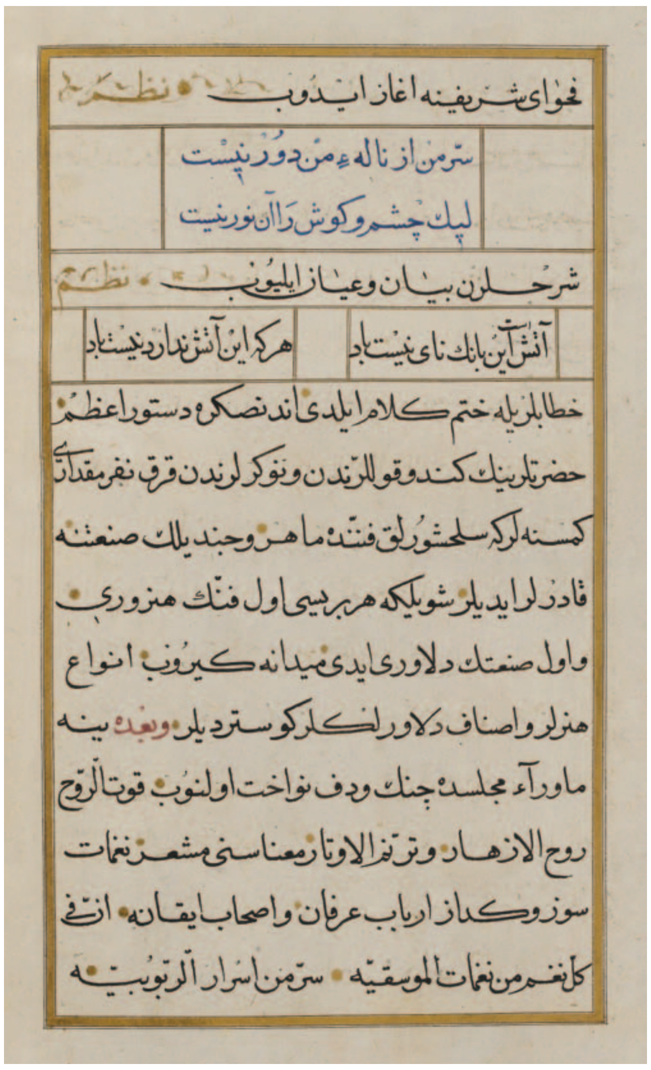
263b mezbûrı vüzerâ-i ‘izâm ‘alâ-haddihî ziyâfet eylemek tedâ-rüki olunmağın evvelâ düstûr-ı a‘zam hazretleri ziyâfet idüb izhâr-ı şevket-i devlet-i ‘Osmânî'çün bezl-i iktidâr ü himmet ne ise yirine getirüb cümleden yüz sofra ta‘âm hâzır olmışdı. Her sofrada tatlu ve turş elvân ni‘am ü kebâb ve yahnî kırk ikişer çînî ana göre tere vü sebze ve berre vü meze ve yüz sofra kadarı dahi hulviyyât ü cevârişât ve hoşâb u mürebbâ envâ‘ından her sofrada otuz altışar çînî hâzır olmışdı ve seksen pâre serâser hıl‘at ve ilçilerün serdârına üç re's a‘lâ at ve evânî-i nukre ve akmişe-i sengînden niçe pâre kumâş ihzâr olunmışdı. Bu vechle müretteb ve mükemmel oldukdan sonra dîvânhâne-i ‘izzet-âşiyâneleri sengîn serâserler ve ağır çatmalar ve dîbâlarla ser-â-ser döşenüb bir vechle tertîb ü tezyîn olmışdı ki mânend-i bihişt-i ‘ılliyyîn ve misâl-i ravza-i huld-i berîn olmışdı. Husûsâ ki buhûrât-ı ‘anber ü misk ve ‘ûd her sû hoş-bû olub ve ezhâr-ı bahâr-ı gûn-â-gûn

264a fağfûrî ve mînâ şükûfe-dânlarla sâha-i meclis her taraf ârâste ve memlû idi ve ol meclis-i şeref-fezâda yedi nefer üstâd-ı bî-hemtâ hâzır u müheyyâ olmışdı ki bunlarun dört neferi hâfız-ı Kelâm-ı Kadîm ve kârî-i cârî-i Furkân-ı hoş-elhânlardı. Ba‘de't-ta‘âm kırâ'et-i âyât-ı beyyinât eylediler. Evvel okıyan hâfız hazret-i ‘Îsâ Nebî *salavâtu'llâhu ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi* ümmeti hakkında nâzil olan âyât-ı Mâ'ide idi ve ikinci okıyan hâfız Hâtem-i Enbiyâ resûlimüz Muhammed Mustafâ *salla'llâhu ‘aleyhi ve sellem* hazretlerinün fezâ'il-i nübüvveti bâbında nâzil olan âyâtı okıdı ve üçünci okıyan hâfızlar Çehâr-yâr-ı ‘izâm husûsında husûsâ ümmü'l-mü'minîn ‘Â'işe *radıya'llâhu ‘anhâ* hazretleri hakkında ‘ismetine ve ‘iffetine müte‘allık nâzil olan âyât-ı beyyinâtı okıdılar. Ba‘dehû bir hânende-i hoş-edâ ve guyende-i sûz-nümâ na‘t-ı Resûl ve medâ'ih-i sahâbe-i kirâm okıyub bundan sonra meclisün mâverâsında,

“Dinle neyden nasıl hikâyet etmede
Ayrılıklardan şikâyet etmede”

265a 264b

264b fehvâ-yı şerîfine âgâz idüb,

Nazm:

"Benim sırrım inleyişimden uzak değildir
Ancak göz ve kulak bu nura sahip değildir"

şerhlerin beyân ü ʻayân eyleyüb,

Nazm:

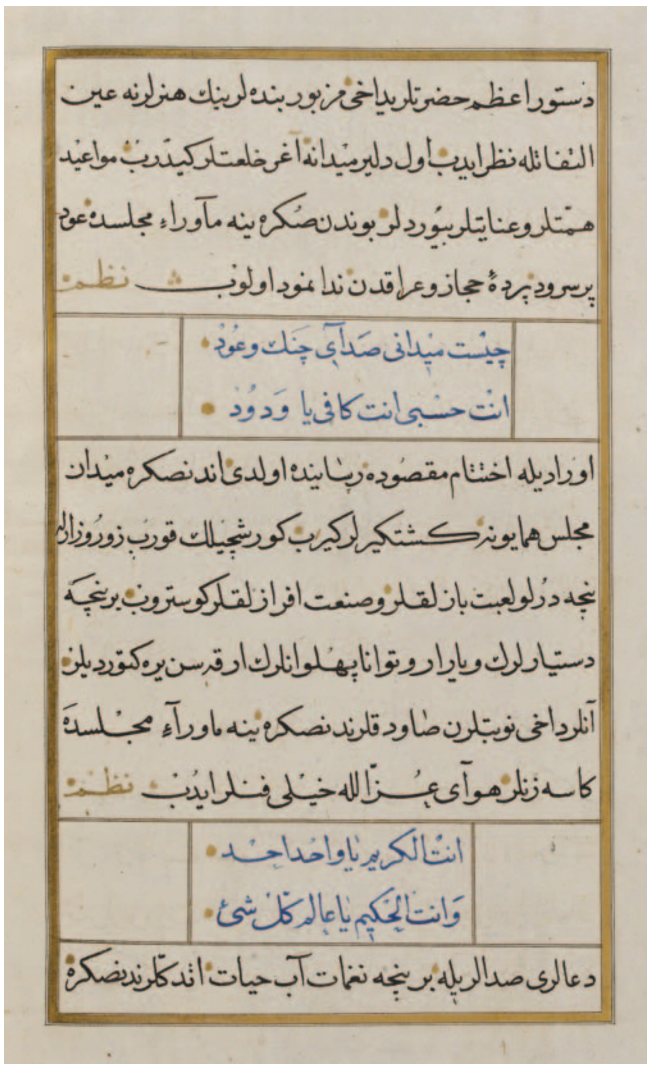
"Ateştir bu ney'in sesi rüzgâr değildir
Kimde bu ateş yoksa yok olsun"

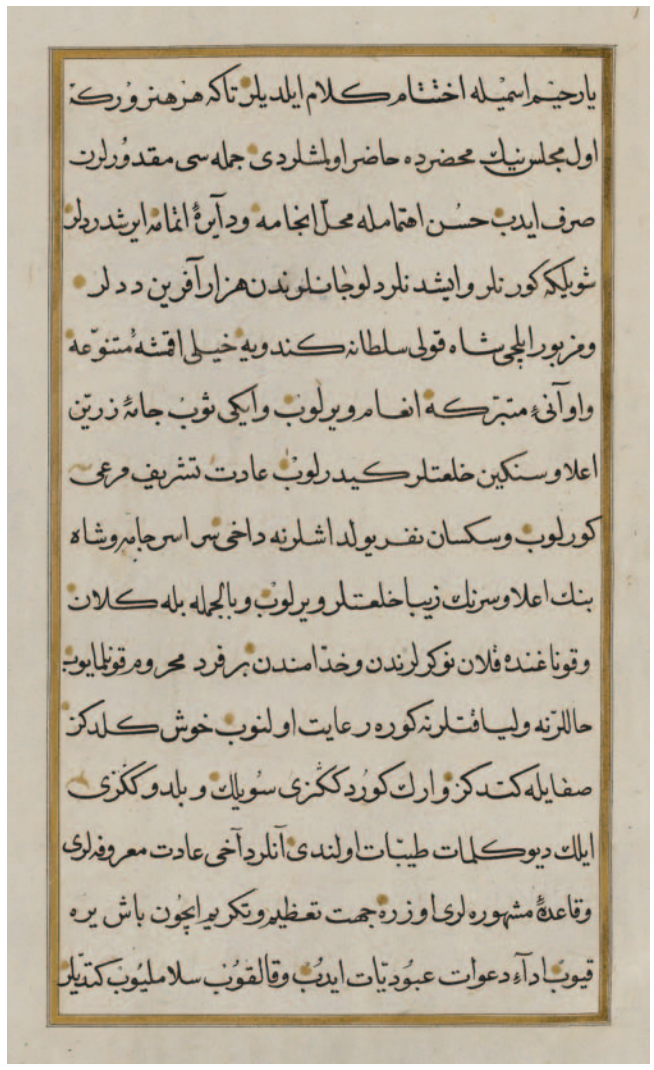
hitâblarıyla hatm-i kelâm eyledi. Andan sonra düstûr-ı aʻzam hazretlerinün kendü kullarından ve nökerlerinden kırk nefer mikdârı kimesneler ki silahşörlük fenninde mâhir ve cündîlik sanʻatına kādirler idiler şöyle ki her birisi ol fennün hüner-veri ve ol sanʻatun dilâveri idi meydâna girüb envâʻ-i hünerler ve esnâf-ı dilâverlikler gösterdiler. Ve baʻdehû yine mâverâ-i meclisde çeng ü def nevâht olınub *kuvvetü'r-rûh rûhü'l-ezhâr ve terennümü'l-evtâr* maʻnâsını müşʻir nagamât-ı sûz u güdâz erbâb-ı ʻirfân ve ashâb-ı îkāna *inne fî külli nigam min nagamâti'l-mûsikiyye sırrun min esrâri'r-rubûbiyye*

265a *lâ-yettaliʻu ʻaleyhi ille'l-enbiyâ ev havâsssu'l-evliyâ* haberlerin muʻâyene kılurdı. Bundan sonra tîr-endâz bir niçe nefer-i hüner-bâzlar meydâna girüb sarb darblar vurub ve âhenîn tablalar delüb ve sanʻatla âyînelere ve şîşelere ok geçürüb çok dürlü hünerler eylediler. Ol hâlde anlar ki ehl-i insâf ve ehl-i îmân idiler âferîn idüb, "Kolınuza kuvvet" didiler. Ve anlar ki düşmenân-ı dîn ü devlet ve tâgıyân u bâgıyân zümresinden idiler ol meclisde hâzır olan merdümân-ı şarkıyân-ı bed-gümân gibi anlar katında pesend düşen oklar gûyâ ki ciğergâhlarına güzer iderdi. Ve ol sâʻat-i ferhunde-hâletde sâhib-i devlet ü saʻâdet hazretlerinün kapucıbaşıları Yûsuf Ağa *eksera'llâhu maʻârifehû* ki bir dilîr-i meydân-ı vegâ ve bir peleng-i ʻarsa-i heycâdur ol denlü kuvvet ve şecâʻat zuhûra getürüb saʻb mahallerde sarb darblar vurub şark ve garbda dâsitân olacak hünerler izhâr eylemişdür ki kābil-i vasf değildür. Sâhib-i devlet ü saʻâdet

266a 265b

265b düstûr-ı a‘zam hazretleri dahi mezbûr bendelerinün hünerlerine ‘ayn-ı iltifâtla nazar idüb ol dilîr-i meydâna ağır hıl‘atler geydürüb mevâ‘îd-i himmetler ve ‘inâyetler buyurdılar. Bundan sonra yine mâverâ-i meclisde ‘ûd-ı pür-sürûd perde-i hicâz ve ‘ırâkdan nidâ-nümûd olub,

Nazm:

“Bilir misin çengin ve udun sesi nedir?
Sen bana yetersin sen kâfisin ey Vedûd!”

evrâdıyla ihtitâm-ı maksûdda resânîde oldı. Andan sonra meydân-ı meclis-i hümâyûna küşt[î]gîrler girüb güreşçilik kurub zûr u zârla niçe dürlü lu‘bet-bâzlıklar ve san‘at-efrâzlıklar gösterüb bir niçe dest-yârlarun ve yarar ve tüvânâ pehlivânlarun arkasın yire getürdiler. Anlar dahi nevbetlerin savduklarından sonra yine mâverâ-i meclisde kâse-zenler hevâ-yı ‘uzzâlla hayli fenler idüb,

Nazm:

“Sen Kerîm'sin ey Bir ve Tek
Ve Sen Hakîm'sin her şeyi bilensin”

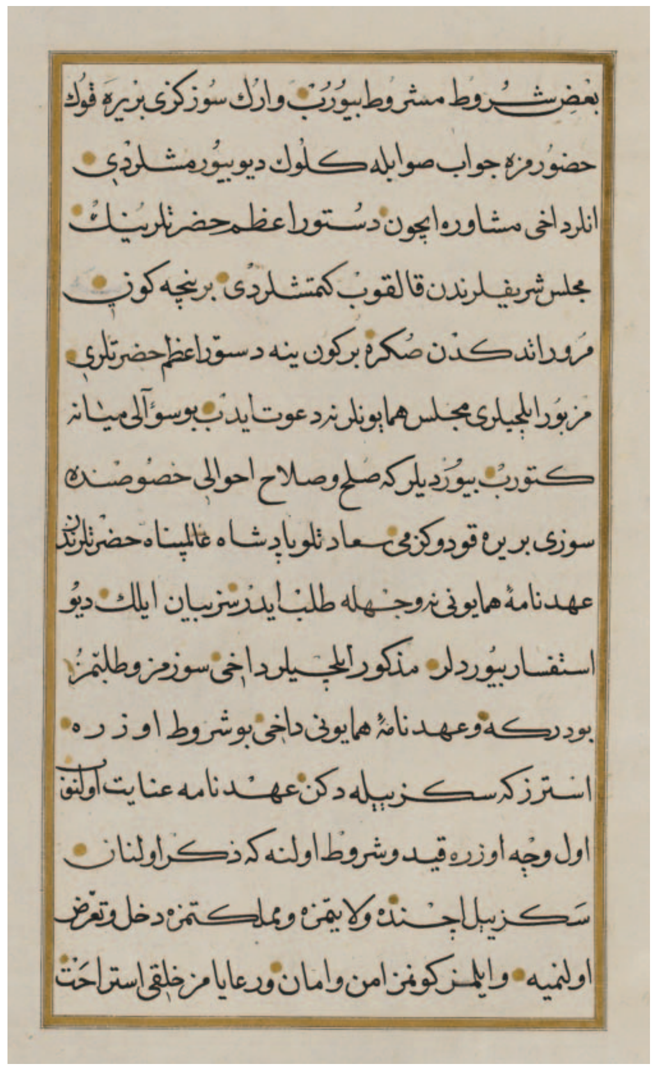
du‘âları sadâlarıyla bir niçe nagamât-ı âb-ı hayât itdüklerinden sonra

266a 'yâ Rahîm' ismiyle ihtitâm-ı kelâm eylediler. Tâ ki her hüner-ver ki ol meclis-i nîk-mahzarda hâzır olmışlardı cümlesi makdûrların sarf idüb hüsn-i ihtimâmla mahall-i encâma ve dâ’ire-i itmâma irişdürdiler. Şöyle ki görenler ve işidenler dil ü cânlarından hezâr âferîn didiler. Ve mezbûr ilçi Şâhkulı Sultân'a kendüye hayli akmişe-i mütenevvi‘a ve evânî-i müteberrike in‘âm virilüb ve iki sevb câme-i zerrîn-i a‘lâ ve sengîn hıl‘atler geydürilüb ‘âdet-i teşrîf mer‘î görilüb ve seksen nefer yoldaşlarına dahi ser-â-ser câme ve şâh-benek-i a‘lâ ve si-reng-i zîbâ hıl‘atler virilüb ve bi'l-cümle bile gelen ve konağında kalan nökerlerinden ve huddâmından bir ferd mahrûm konılmayub hâllerine ve liyâkatlerine göre ri‘âyet olınub, “Hoş geldinüz safâyla gitdinüz. Varun gördüğinüzi söylen ve bildüğinüzi eylen” diyü kelimât-ı tayyibât olundı. Anlar dahi ‘âdet-i ma‘rûfeleri ve kā‘ide-i meşhûreleri üzre cihet-i ta‘zîm ü tekrîm içün baş yire koyub edâ-i da‘avât-ı ‘ubûdiyyât idüb ve kalkub selâmlayub gitdiler.

267a 266b

266b Birer gün aşurı mezbûrân ilçileri sâ'ir vüzerâ-i ʻizâm hazretleri dahi daʻvet ve ziyâfet idüb umûr-ı ziyâfet ve rüsûm-ı risâlet kemâ-yenbagī riʻâyet olınub ber-taraf ve temâm oldukdan sonra mezbûrlara yarar çavuşlar koşılub yola çıkarılub ve bile koşılan çavuşlara tenbîh ü sipâriş olundı ki, "Mahrûse-i İstanbul'a varduklarında eğlenmeyüb hemân öte yakaya geçüreler ve öte yakaya geçdüklerinden sonra dahi Arz-ı Rum'a varınca bile varub ve Arz-ı Rum'dan dahi çıkarub memleketlerine vâsıl olalar" diyü ısmarlandı. Sipâriş ve fermân olunduğı üzre ilçiyân-ı mezbûrân mevâtın-ı me'lûfe ve mesâkin-i maʻrûfelerine vâsıl ve mütevâsıl oldılar. Ve's-selâm.

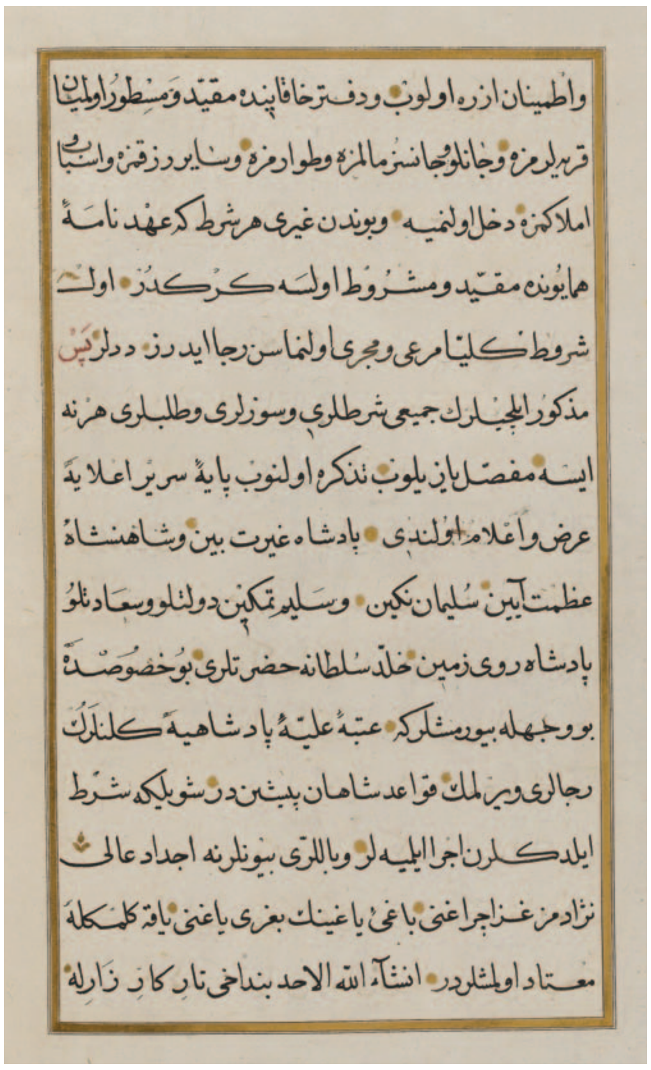
Düstûr-ı aʻzam hazretleri Beç kıralınun ilçileriçün altıncı defʻa meclis-i şerîf buyurduklarıdur

Bundan akdem ki düstûr-ı aʻzam hazretleri Beç kıralınun ilçilerine sulh u salâh bâbında hisâr virilmedüği takdîrce mukābelede

267a baʻz-ı şurût meşrût buyurub ve, "Varun sözinüzi bir yire kon huzûrımuza cevâb-ı savâbla gelün" diyü buyurmışlardı anlar dahi müşâvere içün düstûr-ı aʻzam hazretlerinün meclis-i şerîflerinden kalkub gitmişlerdi. Bir niçe gün mürûr itdükden sonra bir gün yine düstûr-ı aʻzam hazretleri mezbûr ilçileri meclis-i hümâyûnlarına daʻvet idüb bu su'âli miyâna getürüb buyurdılar ki, "Sulh u salâh ahvâli husûsında sözi bir yire kodunuz mı? Saʻâdetlü pâdişâh-ı ʻâlem-penâh hazretlerinden ʻahd-nâme-i hümâyûnı ne vechle taleb idersiz? Beyân eylen" diyü istifsâr buyurdılar. Mezkûr ilçiler dahi, "Sözimüz ve talebimüz budur ki ve ʻahd-nâme-i hümâyûnı dahi bu şurût üzre isterüz ki sekiz yıla değin ʻahd-nâme ʻinâyet olınub ol vech üzre kayd u şurût olına ki zikr olınan sekiz yıl içinde vilâyetimüze ve memleketimüze dahl ü taʻarruz olunmaya. Ve ilimüz günimüz emn ü emân ve reʻâyâmuz halkı istirâhat

268a 267b

267b ü itmi'nân üzre olub ve defter-i hâkânîde mukayyed ü mastûr olmayan karyelerimüze ve cânlu ve cânsuz mâlımuza ve davarımuza ve sâ'ir rızkımuza ve esbâb ü emlâkimüze dahl olunmaya. Ve bundan gayrı her şart ki ʿahd-nâme-i hümâyûnda mukayyed ü meşrût olsa gerekdür ol şurût külliyyen merʿî ve mücrâ olunmasın recâ iderüz" dediler. Pes mezkûr ilçilerün cemîʿ-i şartları ve sözleri ve talebleri her ne ise mufassal yazılub tezkire olınub pâye-i serîr-i aʿlâya ʿarz u iʿlâm olundı. Pâdişâh-ı gayret-bîn ve şâhenşâh-ı ʿazamet-âyîn Süleymân-nigîn ve Selîm-temkîn devletlü ve saʿâdetlü pâdişâh-ı rûy-ı zemîn *hullide sultânuhû* hazretleri bu husûsda bu vechle buyurmışlar ki, "ʿAtebe-i ʿaliyye-i pâdişâhîye gelenlerün recâları virilmek kavâʿid-i şâhân-ı pîşîndür. Şöyle ki şart eyledüklerin icrâ eylemeyeler vebâlleri boyunlarına. Ecdâd-ı ʿâlî-nijâdımuz gazâ çerâğını bâğī-i yâğīnun bağrı yağını yakagelmekle muʿtâd olmışlardur. İnşâ'allâhü'l-ehad ben dahi nâr-ı kâr-zârla

268a ciğerlerini pür-dâğ eyleyem. Bu defʿa şerʿ-i mutahhar iktizâ itdüği üzre ʿahd-nâme-i hümâyûnum virile" diyü buyurmışlar. Fermân-ı şerîf-i şehriyârî mûcibince ʿahd-nâme-i hümâyûn yazıldı.

Ol ʿahd-nâme-i hümâyûnun sûreti budur ki nakl olundı

"Hazret-i Mâlikü'l-mülk ve Melikü'l-müteʿâl ve Müfîzü'l-âmâl Vâhibü'n-nevâl'ün *celle şânuhû ʿani't-teşbîh ve'l-misâl ve tenezzehe mine'l-infiʿâli ve'l-ihtilâl* ʿinâyet-i saʿâdet-gāyet-i ezeliyye ve hidâyet-i ʿizzet-nihâyet-i lem-yezeliyyesiyle ve hazret-i server-i nesl-i Âdem ve sebeb-i rahmet-i dü-ʿâlem şefîʿ-i ʿusât-ı ümem ve menbaʿ-ı lutf ü kerem olan Seyyid-i enbiyâ-i güzîn sened-i asfiyâ-i evvelîn ve âhirîn habîb-i İlâh Muhammed Resûlu'llâh'un *salla'llâhu teʿâlâ ʿaleyhi ve sellem teslîmen kesîrâ* muʿcizât-ı kesîretü'l-berekâtı vesîlesiyle ben ki sultân-ı selâtîn-i memâlik-i Rûm ve ʿArab ve ʿAcem ve hâkān-ı havâkīn-ı Çin ve Hıtâ ve Türk ve Deylem nerîmân-ı savlet ü gîrûdârî kahramân-ı sâha-i taht-gîrî ve tâc-dârî şehsuvâr-ı ʿarsa-i leşker-keş

269a 268b

268b ve kişver-güşâyî-i şehriyâr-ı iklîm-bahş ve memleket-ârâyî-i fermân-fermâ-yı kayâsıra-i ʻasr u evân sâhib-kırân-ı karn-ı nusret ü iktirân olub Akdeniz kenârında olan bilâd-ı sipihr-irtifâʻun ve Karadeniz etrâfındaki kılâʻ u bikāʻun ve nâdire-i ʻasr olan Mısır ve Saʻîd-i aʻlânun ve Bağdâd-ı dârü's-selâmun ve bilâd-ı Haleb ve Şâm'un ve bender-i Cidde ve Beytu'llâhi'l-harâmun ve Medîne-i münevvere ve Kuds-i şerîf-i lâzımü'l-ihtirâmun *şerrefehümü'llâhu teʻâlâ şerefen ve taʻzîmen* ve vilâyet-i Yemen ve ʻAden ve Sanʻâ'nun ve memâlik-i Habeş ve Basra ve Lahsâ'nun ve Kürdistân ve Gürcistân ve Lûristân ve Vân'un ve Deşt-i Kıpçak ve Diyâr-ı Tatar'un külliyyen vilâyet-i Anadolı ve Karaman ve Rum ve Zü'l-kādiriyye'nün ve ʻumûmen memâlik-i Rumili ve Eflak ve Boğdan'un ve bunlardan mâʻadâ niçe şemşîr-i zafer-te'sîrimüzle feth olmış diyâr-ı ʻazîmü'l-iʻtibârun husûsâ kuvvet-i kāhire-i husrevânımuzla feth olmış anca kılâʻ ve bilâd-ı nâm-dârun pâdişâhı ve sultânı Sultân Selîm Hân bin Süleymân Hân bin Selîm Hân bin Bâyezîd Hân bin Muhammed Hân bin Murâd Hân'um!

269a Bi-ʻinâyeti'llâhi'l-Meliki'l-akder ʻinân-ı semend-i saʻâdet-mend-i meydân-ı sâhib-kırânî kabza-i kudretüme mukadder ve savlecân-ı sâha-i kişver-gîrî ve gîtî-sitânî kef-i kifâyet-bahşuma mukarrer ve müyesser olub ʻarsa-i arz bi't-tûl ve'l-ʻarz diyâr-ı şark ve memâlik-i Çin'den tâ be-aksây-ı rûy-ı zemîn lemeʻât-ı bârikāt-ı şemşîr-i kazâyâ-te'sîrümle tâbân ü münevver ve cümle-i rubʻ-ı meskûn ve heft-iklîm zimâm-ı iktidâruma münʻatıf ve musahhar olub bi'l-cümle taht-ı ʻâlî-baht-ı saʻâdet-menşûrımun ednâ pâyesine nisbet kasr-ı kayser-i pür-kusûr ve mülk-i mevrûs-ı maʻdelet-menşûrımun bir kabzası mülk-i melik İskender ve şâh Fağfûr olub hâtem-i mülk-i Süleymânî şâyeste-i engüşt-i cihân-bânî olub sahâ'if-i rûy-ı zemîn zîr-nigîn-i maʻdelet-mekîn ve saʻâdet-karînüm olmışdur.

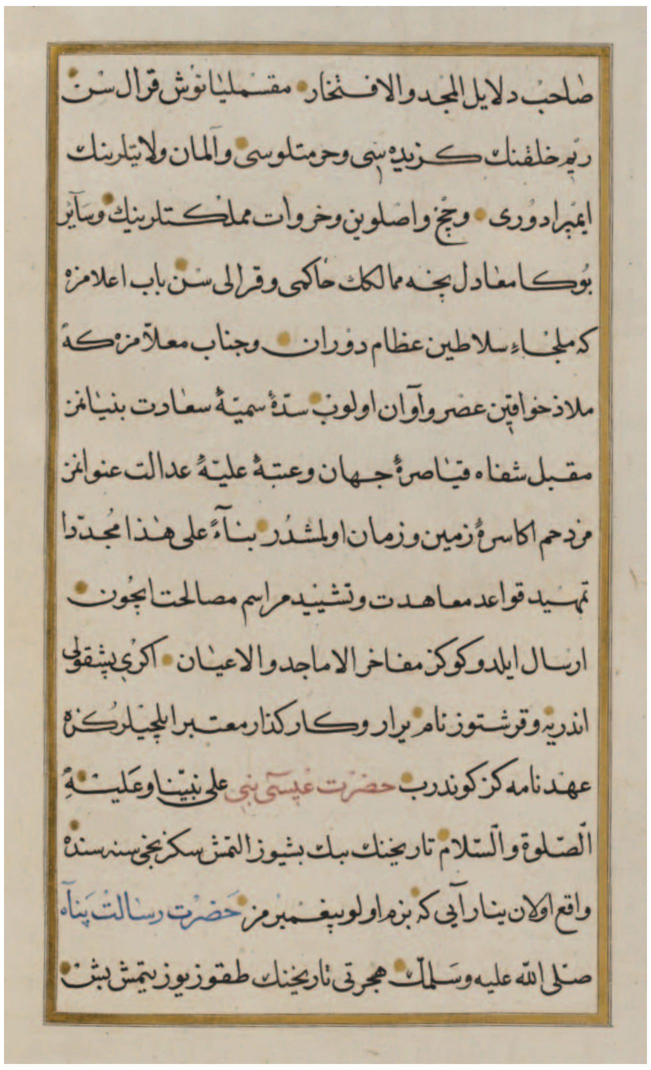
Şiʻr:

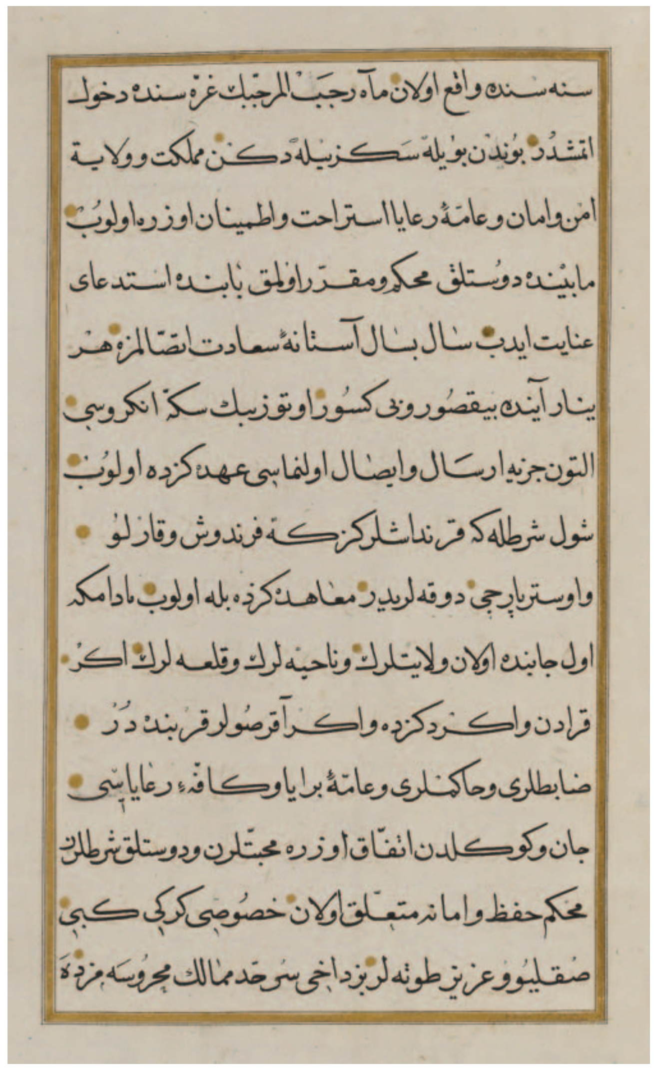
> *"Sonsuz bağışlarından dolayı ona hamdolsun*
> *Güzel nimetlerinden ötürü ona şükürler olsun"*

Ve sen ki iftihârü'l-ümerâ'i'l-ʻizâmü'l-ʻÎseviyye muhtârü'l-küberâ'i'l-fihâm fî milleti'l-Mesîhiyye muslih-i mesâlih-i cemâhîrü't-tâ'ifeti'n-Nasrâniyye sâhibu ezyâli'l-haşmet ve'l-vakār

270a 269b

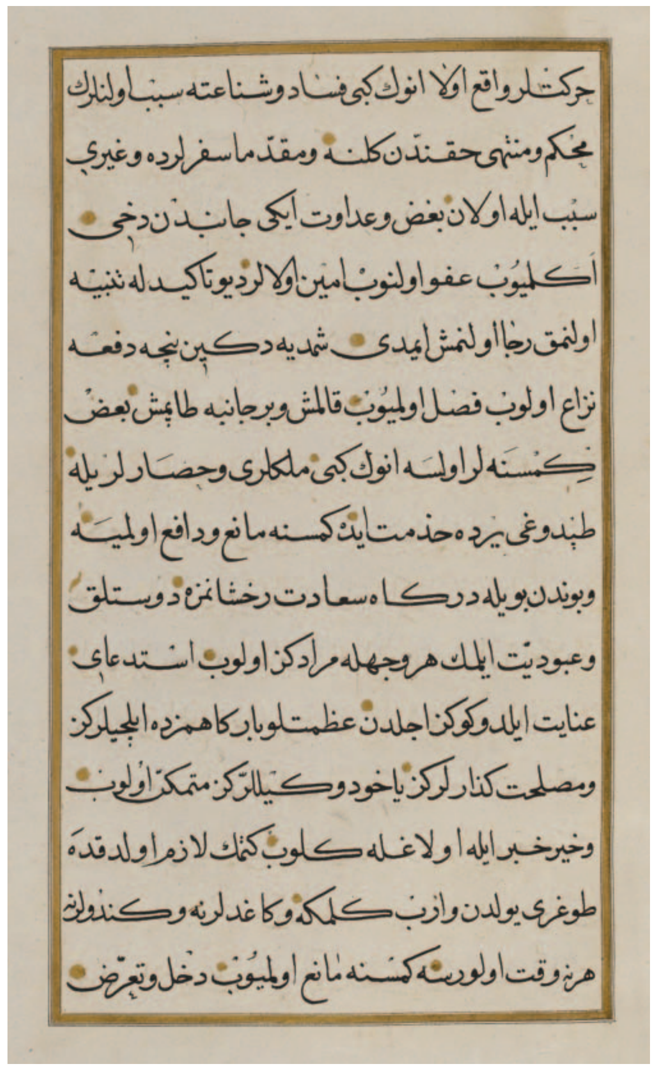
269b sâhibu delâ'ili'l-mecdi ve'l-iftihâr Maksimilyanoş Kıral'sın! Rim halkınun güzîdesi ve hürmetlüsi ve Alaman vilâyetlerinün imperatorı ve Beç ve Islav'ın ve Hırvat memleketlerinün ve sâ'ir buna mu'âdil niçe memâlikün hâkimi ve kıralısın. Bâb-ı a'lâmuza ki melce'-i selâtîn-i 'izâm-ı devrân ve cenâb-ı mu'allâmuza ki melâz-ı havâkîn-ı 'asr u evân olub südde-i semiyye-i sa'âdet-bünyânımuz mukabbel-i şifâh-ı kayâsıra-i cihân ve 'atebe-i 'aliyye-i 'adâlet-'unvânımuz müzdehim-i ekâsire-i zemîn ü zemân olmışdur. Binâ'en 'alâ hâzâ müceddeden temhîd-i kavâ'id-i mu'âhedet ve teşyîd-i merâsim-i musâlahat içün irsâl eyledüğünüz mefâhirü'l-emâcid ve'l-a'yân Eğri Pişkolı Anderye ve Kırıştoz nâm yarâr ve kâr-güzâr mu'teber ilçilerünüze 'ahd-nâmenüz gönderüb hazret-i 'Îsâ nebî *'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm* târîhinün bin beş yüz altmış sekizinci senesinde vâki' olan Yenar ayı ki bizüm ulu peygamberimüz hazret-i Risâlet-penâh *salla'llâhu 'aleyhi ve sellem*ün hicreti târîhinün dokuz yüz yetmiş beş

270a senesinde vâki' olan mâh-ı Recebü'l-müreccebün gurresinde duhûl itmişdür bundan böyle sekiz yıla değin memleket ve vilâyet emn ü emân ve 'âmme-i re'âyâ istirâhat ü itmi'nân üzre olub mâ-beynde dostluk muhkem ü mukarrer olmak bâbında istid'â-yı 'inâyet idüb sâl-be-sâl âsitâne-i sa'âdet-ittisâlimüze her Yenar ayında bî-kusûr ve bî-küsûr otuz bin sikke Engürüsî altun cizye irsâl ve îsâl olunması 'uhdenüzde olub şol şartla ki karındaşlarınuz ki Ferenduş ve Karlo ve Österparçi dukalarıdur mu'âhedenüzde bile olub mâdâm ki ol cânibde olan vilâyetlerün ve nâhiyelerün ve kal'alarun eğer karadan ve eğer denizde ve eğer akarsular kurbındadur zâbitleri ve hâkimleri ve 'âmme-i berâyâ ve kâffe-i re'âyâsı cân u gönülden ittifâk üzre mahabbetlerin ve dostluk şartların muhkem hıfz u emâna müte'allık olan husûsî gereği gibi saklayu[b] ve 'azîz dutalar biz dahi serhadd-i memâlik-i mahrûsemüzde

271a 270b

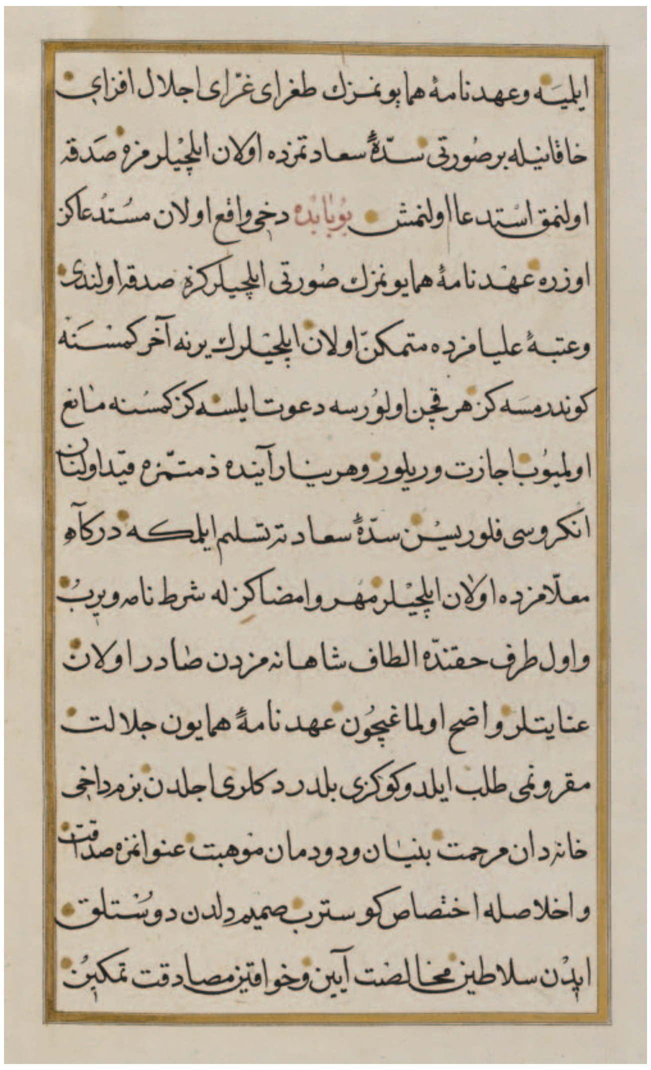

270b olan beğlerbeğiler ve sancakbeğileri kullarımuza ve ʻumûmen ʻasâkir-i mansûremüz halkına ol cânibden ʻahde muhâlif vazʻ sâdır olub yüce dergâhımuza ʻarz u iʻlâm olunmadan ʻahd ü emâna mugâyir iş itmeyeler. Ve defter-i hâkânîde mastûr olmayan kurâ vü hisârlara ve şehr ve kasabalara ve cânlu ve cânsuz rızklarınuza bu dostluk zemânında aslâ dahl olunmayub ve emre muhâlif memleket [ve] vilâyetinüzden nesne taleb olunmayub dostluğı hıfz ideler diyü muhkem tenbîh olına. Ve vilâyet-i Erdel ki şemşîr-i zafer-te'sîrimüzle feth olunmış kişverdür vilâyet-i mezbûreye südde-i saʻâdetimüzden nasb itdügümüz Kıral İstefan'ı sâ'ir kırallar gibi kıral bilüb âsitâne-i saʻâdetimüz kullarına ne vechle riʻâyet olınursa müşârün-ileyhe dahi ol vechle riʻâyet olınub memlekete kıral bilüb kırallığı hükûmetinde olan memlekete dahl ü taʻarruz olunmaya. Şöyle ki südde-i saʻâdetimüze ʻarz olunmadan ol tarafa dağdağa virilüb cemʻiyyet-i ʻasker gibi ve sâ'ir

271a hareketler vâkiʻ ola anun gibi fesâd ü şenâʻate sebeb olanlarun muhkem ve müntehî hakkından geline. Ve mukaddemâ seferlerde ve gayrı sebeb ile olan bugz u ʻadâvet iki cânibden dahi anılmayub ʻafv olınub emîn olalar diyü te'kîdle tenbîh olunmak recâ olunmış. İmdi şimdiye değin niçe defʻa nizâʻ olub fasl olmayub kalmış ve bir cânibe tapmış baʻz-ı kimesneler olsa anun gibi mülkleri ve hisârlarıyla tapduğı yirde hidmet ide kimesne mâniʻ ve dâfiʻ olmaya. Ve bundan böyle dergâh-ı saʻâdet-rahşânımuza dostluk ve ʻubûdiyyet eylemek her vechle murâdınuz olub istidʻâ-yı ʻinâyet eyledüğünüz ecilden ʻazametlü bârgâhımuzda ilçilerinüz ve maslahat-güzârlarınuz yâhûd vekîllerinüz mütemekkin olub ve hayr haber ile ulağla gelüb gitmek lâzım oldukda doğrı yoldan varub gelmeğe ve kâğıdlarına ve kendülerine her ne vakt olursa kimesne mâniʻ olmayub dahl ü taʻarruz

272a 271b

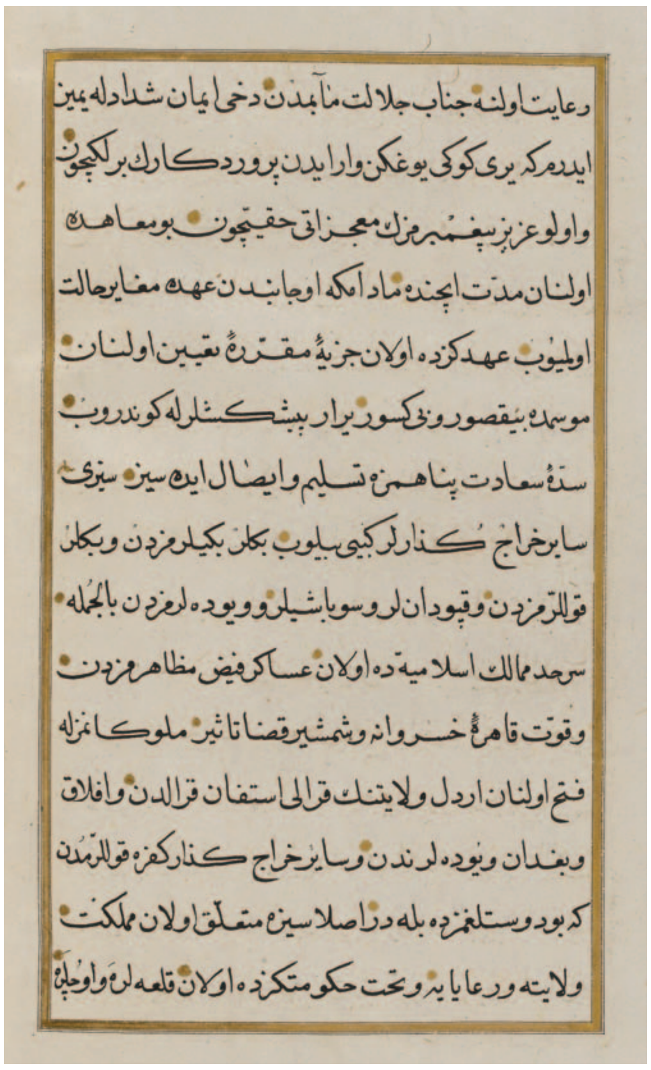

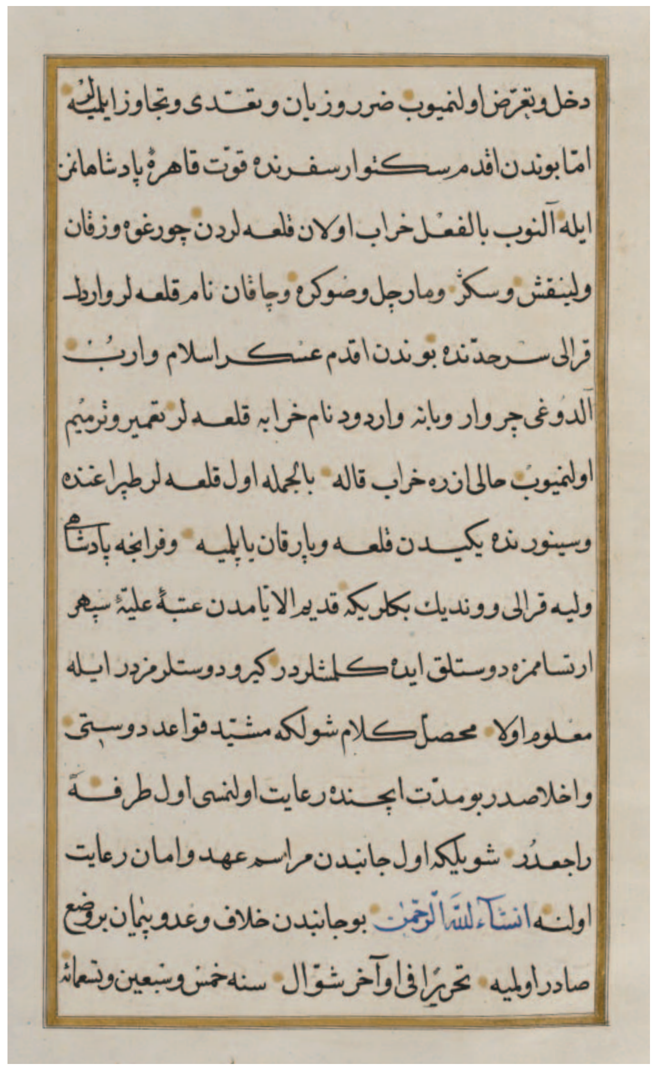
271b eylemeye. Ve ʿahd-nâme-i hümâyûnımuzun tuğrâ-yı garrâ-yı iclâl-efzâ-yı hâkānî-ile bir sûreti südde-i saʿâdetimüzde olan ilçilerimüze sadaka olunmak istidʿâ olunmış. Bu bâbda dahi vâkiʿ olan müstedʿânuz üzre ʿahd-nâme-i hümâyûnımuzun sûreti ilçilerinüze sadaka olundı. Ve ʿatebe-i ʿulyâmuzda mütemekkin olan ilçilerün yirine âhar kimesne göndermesenüz her kaçan olursa daʿvet eylesenüz kimesne mâniʿ olmayub icâzet virilür. Ve her Yenar ayında zimmetimüze kayd olınan Engürüsî filorisin südde-i saʿâdete teslîm eylemeğe dergâh-ı muʿallâmuzda olan ilçiler mühr ü imzânuzla şart-nâme virüb ve ol taraf hakkında eltâf-ı şâhânemüzden sâdır olan ʿinâyetler vâzıh olmağıçün ʿahd-nâme-i hümâyûn-ı celâlet-makrûnumı taleb eyledüğünüzi bildürdükleri ecilden bizüm dahi hânedân-ı merhamet-bünyân ve dûd-mân-ı mevhibet-ʿunvânımuza sadâkat ü ihlâsla ihtisâs gösterüb samîm-i dilden dostluk iden selâtîn-i muhâlesat-âyîn ve havâkīn-ı musâdakat-temkîn

272a husûsında ebvâb-ı musâfâtımuz meftûh olmağın bu ʿahd-nâme-i saʿâdet-nümûnı virdüm ki min-baʿd sizün tarafınuzdan ve size tâbiʿ olan kardaşlarınuzdan ve beğlerinüzden ve gayrı ʿaskerinüzden mâdâm ki bâʿis-i ihtilâl-i ʿahd ü emân olur bir vazʿ sâdır olmayub ve defter-i hâkānîde mukayyed olanlardan 'geçid' didiğinüz karyelere aslâ dahl olunmayub defterde mukayyed olduğı üzre viregeldükleri virgülerini kemâ-kân getürüb vireler. Biʾl-cümle memâlik-i mahrûsemüze cidden âdemlerinüz ve haydutlarunuz girmeyeler. Şöyle ki zikr olunduğı üzre ʿinâyet olınan ʿahd-nâme-i saʿâdet-nümâ ve behçet-fezâmuz muktezâsınca ʿamel olınub ve Sin nâm kalʿanun Uskokları menʿ olınub ve gayrı serhadlerinüzde haydut ve levend tâʾifesine yüz virmeyüb ve Erdel kıralınun ve ana tâbiʿ olanlarun yirlerine ve mülklerine ve serhadd-i memâlik-i mahrûsemüzde olan reʿâyâ vü berâyâya vechen mineʾl-vücûh dahl olunmayub dostluk şerâʾiti merʿî ve muhterem dutılub temâm-ı ʿizzetle

273a 272b

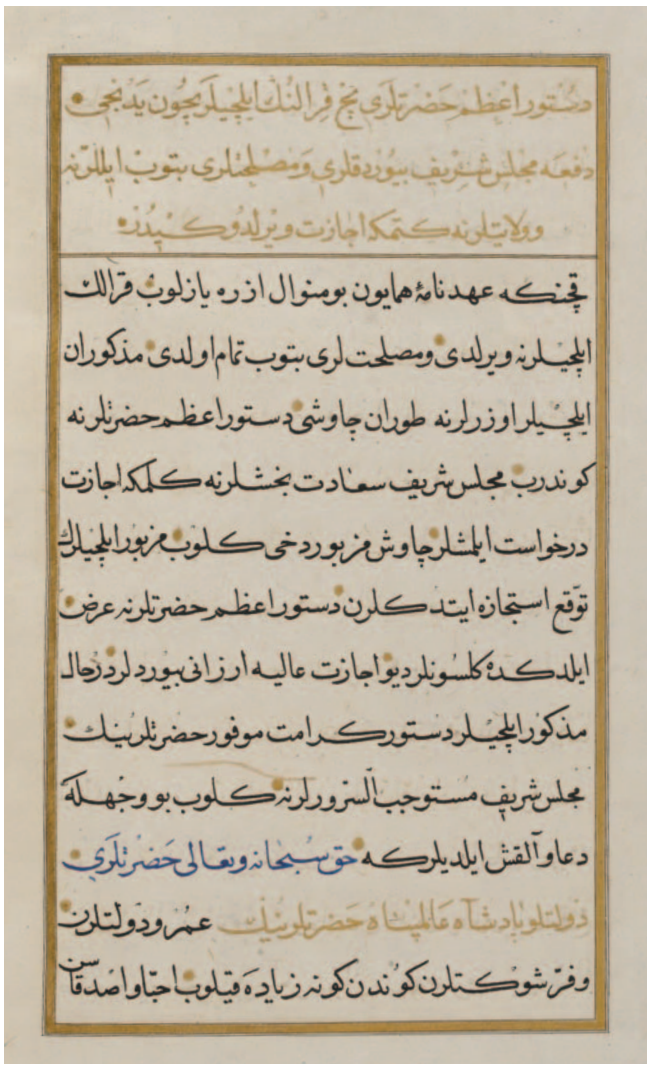

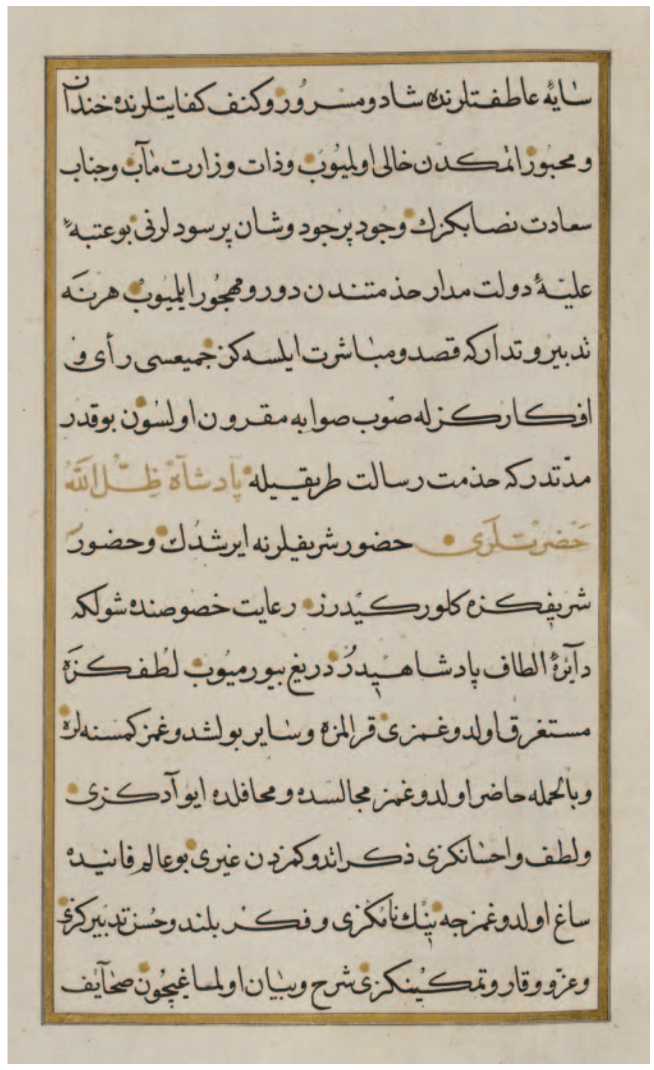
272b ri‘âyet olına cenâb-ı celâlet-me’âbumdan dahi eymân-ı şidâdla yemîn iderüm ki yiri göği yoğken var iden Perverdgâr'un birliğiçün ve ulu ‘azîz Peygamberimüzün mu‘cizâtı hakkıçün bu mu‘âhede olınan müddet içinde mâdâm ki o cânibden ‘ahde mugâyir hâlet olmayub ‘uhdenüzde olan cizye-i mukarrereyi ta‘yîn olınan mevsimde bî-kusûr ve bî-küsûr yarar pîşkeşlerle gönderüb südde-i sa‘âdet-penâhımuza teslîm ve îsâl idesiz sizi sâ’ir harâc-güzârlar gibi bilüb beğlerbeğilerimüzden ve beğler kullarımuzdan ve kapudanlar ve subaşılar ve voyvodalarımuzdan bi'l-cümle serhadd-i memâlik-i İslâmiyye'de olan ‘asâkir-i feyz-mezâhirimüzden ve kuvvet-i kâhire-i husrevâne ve şemşîr-i kazâ-te’sîr-i mülûkânemüzle feth olınan Erdel vilâyetinün kıralı İstefan Kıral'dan ve Eflak ve Boğdan voyvodalarından ve sâ’ir harâc-güzâr kefere kullarumdan ki bu dostluğımuzda biledür aslâ size müte‘allık olan memleket ve vilâyete ve re‘âyâya ve taht-ı hükûmetinüzde olan kal‘alara ve uçlara

273a dahl ü ta‘arruz olunmayub zarar u ziyân ve te‘addî vü tecâvüz eylemeyeler. Emmâ bundan akdem Sigetvar seferinde kuvvet-i kâhire-i pâdişâhânemüz ile alınub bi'l-fi‘l harâb olan kal‘alardan Çorgova[?] ve Zakan ve Lingoş[?] ve Segej ve Marçel ve Sugere[?] ve Çakan nâm kal‘alar ve Erdel kıralı serhaddinde bundan akdem ‘asker-i İslâm varub alduğı Çarvar ve Bane ve Erdud nâm harâbe kal‘alar ta‘mîr ve termîm olunmayub hâli üzre harâb kala. Bi'l-cümle ol kal‘alar toprağında ve sınurında yeniden kal‘a ve parkan yapılmaya. Ve Fırançe pâdişâhı ve Lih kıralı ve Venedik beğleri ki kadîmü'l-eyyâmdan ‘atebe-i ‘aliyye-i sipihr-irtisâmımuza dostluk idegelmişlerdür girü dostlarımuzdur eyle ma‘lûm ola. Muhassal-ı kelâm şol ki müşeyyid-i kavâ‘id-i dostî ve ihlâsdur bu müddet içinde ri‘âyet olunması ol tarafa râci‘dür. Şöyle ki ol cânibden merâsim-i ‘ahd ü emân ri‘âyet olına inşâ’allâhu'r-Rahmân bu cânibden hilâf-ı va‘d ü peymân bir vaz‘ sâdır olmaya. Tahrîren fî evâhiri Şevvâl sene hams ve seb‘în ve tis‘â-mi’e."

274a 273b

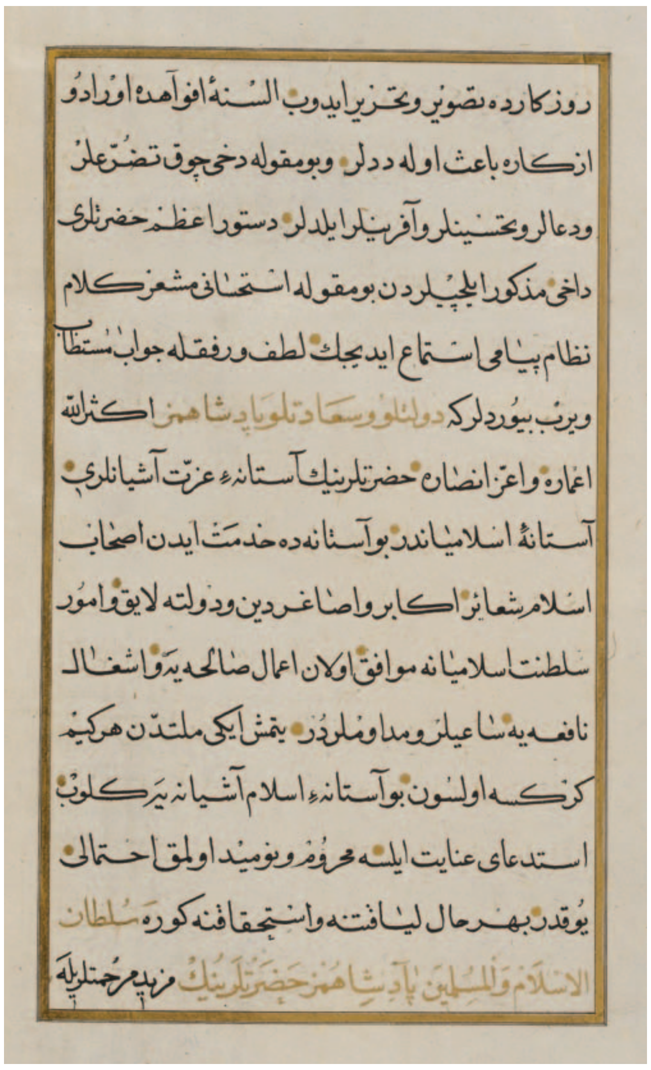
273b **Düstûr-ı a‘zam hazretleri Beç kıralınun ilçileriçün yedinci def‘a meclis-i şerîf buyurdukları ve maslahatları bitüb illerine ve vilâyetlerine gitmeğe icâzet virildüğidür**

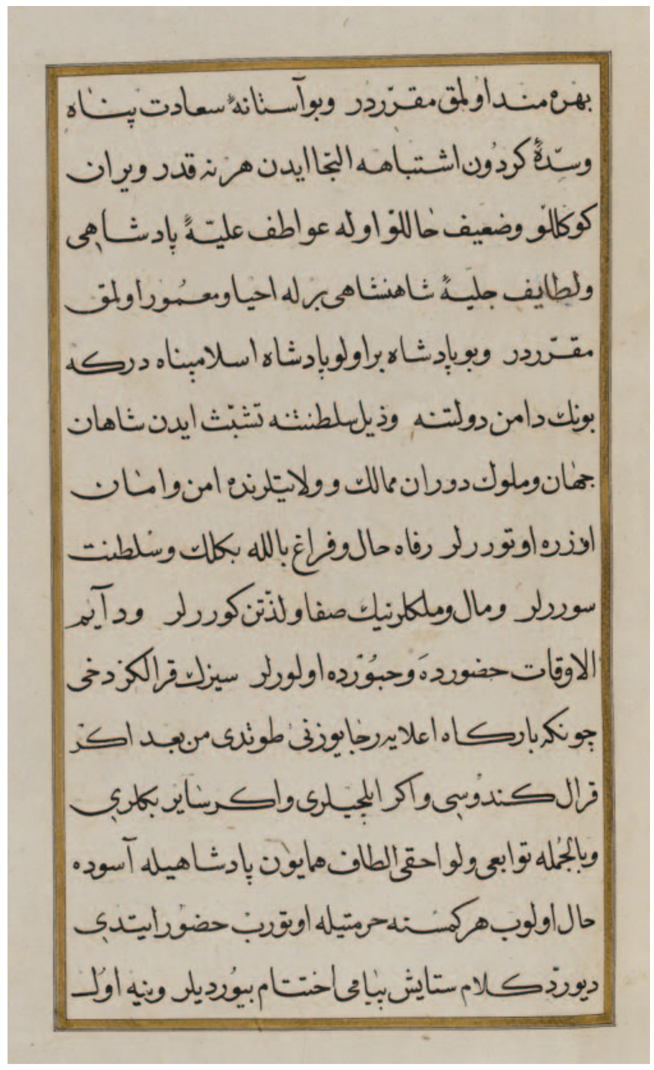
Kaçan ki ‘ahd-nâme-i hümâyûn bu minvâl üzre yazılub kıralun ilçilerine virildi ve maslahatları bitüb temâm oldı mezkûrân ilçiler üzerlerine duran çavuşı düstûr-ı a‘zam hazretlerine gönderüb meclis-i şerîf-i sa‘âdet-bahşlarına gelmeğe icâzet der-hâst eylemişler. Çavuş-ı mezbûr dahi gelüb mezbûr ilçilerün tevakku‘-ı isticâze itdüklerin düstûr-ı a‘zam hazretlerine ‘arz eyledükde, "Gelsünler" diyü icâzet-i ‘âliye erzânî buyurdılar. Derhâl mezkûr ilçiler düstûr-ı kerâmet-mevfûr hazretlerinün meclis-i şerîf-i müstevcibü's-sürûrlarına gelüb bu vechle du‘â vü alkış eylediler ki, "Hakk sübhânehû ve te‘âlâ hazretleri devletlü pâdişâh-ı ‘âlem-penâh hazretlerinün ‘ömr ü devletlerin ve ferr [ü] şevketlerin günden güne ziyâde kılub ehibbâ vü asdıkāsın

274a sâye-i ‘âtıfetlerinde şâd ü mesrûr ve kenef-i kifâyetlerinde handân ü mahbûr itmekden hâlî olmayub ve zât-ı vezâret-me’âb ve cenâb-ı sa‘âdet-nisâbınuzun vücûd-ı pür-cûd ve şân-ı pür-sûdlarını bu ‘atebe-i ‘aliyye-i devlet-medâr hidmetinden dûr u mehcûr eylemeyüb her ne tedbîr ü tedârüke kasd ü mübâşeret eylesenüz cemî‘si re’y ü efkârınuzla savb-ı savâba makrûn olsun. Bu kadar müddetdür ki hidmet-i risâlet tarîkıyle pâdişâh-ı zıllu'llâh hazretleri huzûr-ı şerîflerine irişdük ve huzûr-ı şerîfinüze gelür giderüz ri‘âyet husûsında şol ki dâ’ire-i eltâf-ı pâdişâhîdür dirîg buyurmayub lutfınuza müstagrık olduğımuzı kıralımuza ve sâ’ir buluşduğımuz kimesnelere ve bi'l-cümle hâzır olduğımuz mecâlisde ve mehâfilde eyü adınuzı ve lutf u ihsânınuzı zikr itdüğimüzden gayrı bu ‘âlem-i fânîde sağ olduğımuzca nîk-nâmınuzı ve fikr-i bülend ve hüsn-i tedbîrinüzi ve ‘izz ü vakār ve temkîninüzi şerh ü beyân olmağıçün sahâ’if-i

275a 274b

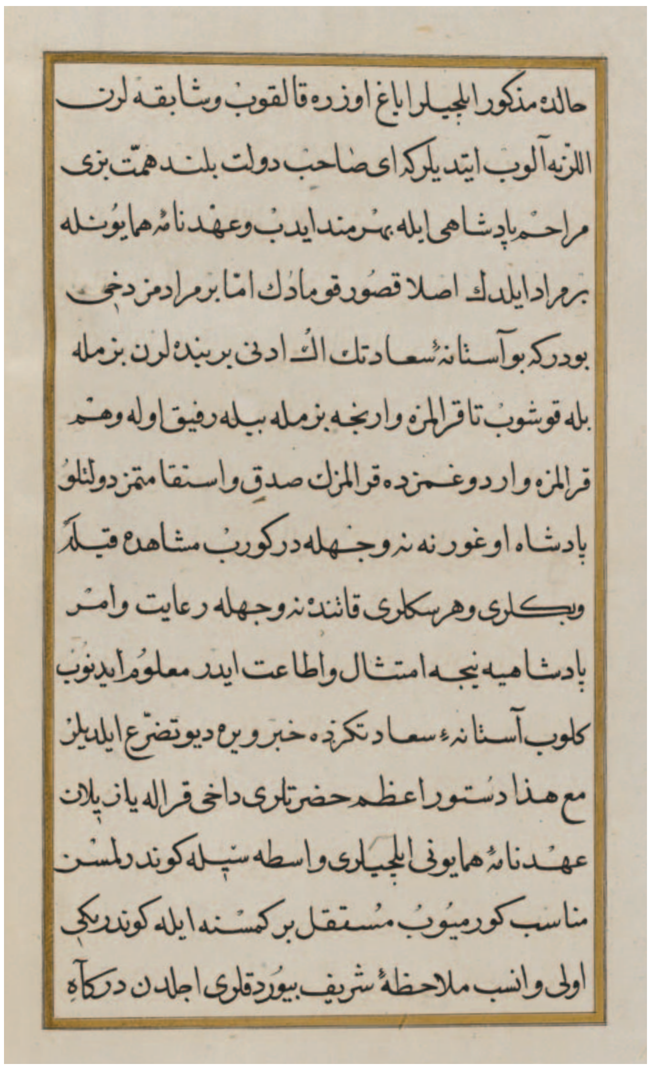

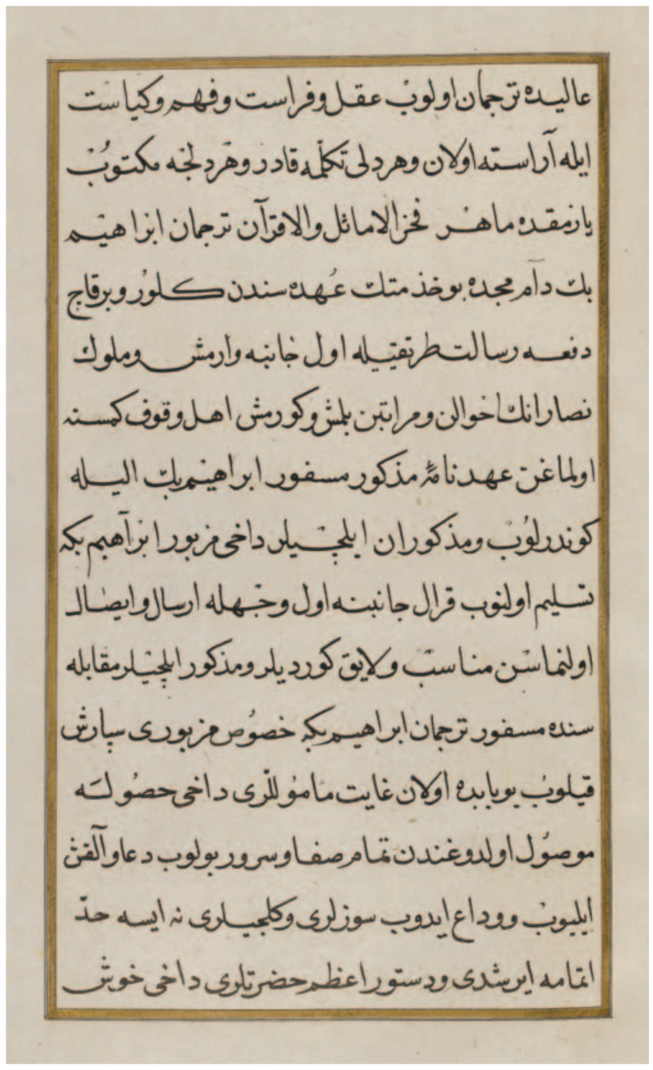
274b rûzgârda tasvîr ü tahrîr idüb elsine-i efvâhda evrâd ü ezkâra bâ'is ola" didiler ve bu makūle dahi çok tazarru'lar ve du'âlar ve tahsînler ve âferînler eylediler. Düstûr-ı a'zam hazretleri dahi mezkûr ilçilerden bu makūle istihsânı müş'ir kelâm-ı nizâm-peyâmı istimâ' idicek lutf u rıfkla cevâb-ı müstetâb virüb buyurdılar ki, "Devletlü ve sa'âdetlü pâdişâhımuz *eksera'llâhu a'mârehû ve e'azze ensârehû* hazretlerinün âsitâne-i 'izzet-âşiyânları âstâne-i İslâmiyân'dur. Bu âsitânede hidmet iden ashâb-ı İslâm-şe'â'ir ekâbir ü asâgir-i dîn ü devlete lâyık ve umûr-ı saltanat-ı İslâmiyân'a muvâfık olan a'mâl-ı sâlihaya ve eşgāl-i nâfi'aya sâ'îler ve müdâvimlerdür. Yetmiş iki milletden her kim gerekse olsun bu âsitâne-i İslâm-âşiyâneye gelüb istid'â-yı 'inâyet eylese mahrûm ve nevmîd olmak ihtimâli yokdur. Be-her-hâl liyâkatine ve istihkākına göre sultânü'l-İslâm ve'l-müslimîn pâdişâhımuz hazretlerinün mezîd-i merhametleriyle

275a behre-mend olmak mukarrerdür ve bu âsitâne-i sa'âdet-penâh ve südde-i gerdûn-iştibâha ilticâ iden her ne kadar vîrân gönüllü ve za'îf hâllü ola 'avâtıf-ı 'aliyye-i pâdişâhî ve letâ'if-i celiyye-i şâhenşâhî birle ihyâ vü ma'mûr olmak mukarrerdür ve bu pâdişâh bir ulu pâdişâh-ı İslâm-penâhdur ki bunun dâmen-i devletine ve zeyl-i saltanatına teşebbüs iden şâhân-ı cihân ve mülûk-i devrân memâlik ve vilâyetlerinde emn ü emân üzre otururlar. Refâh-ı hâl ve ferâğ-ı bâlle beğlik ve saltanat sürerler ve mâl u mülklerinün safâ ve lezzetin görürler ve dâ'imü'l-evkāt huzûrda ve hubûrda olurlar. Sizün kıralınuz dahi çünki bârgâh-ı a'lâya recâ yüzini dutdı min-ba'd eğer kıral kendüsi ve eğer ilçileri ve eğer sâ'ir beğleri ve bi'l-cümle tevâbi'i ve levâhıkı eltâf-ı hümâyûn-ı pâdişâhiyle âsûde-hâl olub her kimesne hürmetiyle oturub huzûr itdi" diyü redd-i kelâm-ı sitâyiş-peyâmı ihtitâm buyurdılar. Ve yine ol

276a 275b

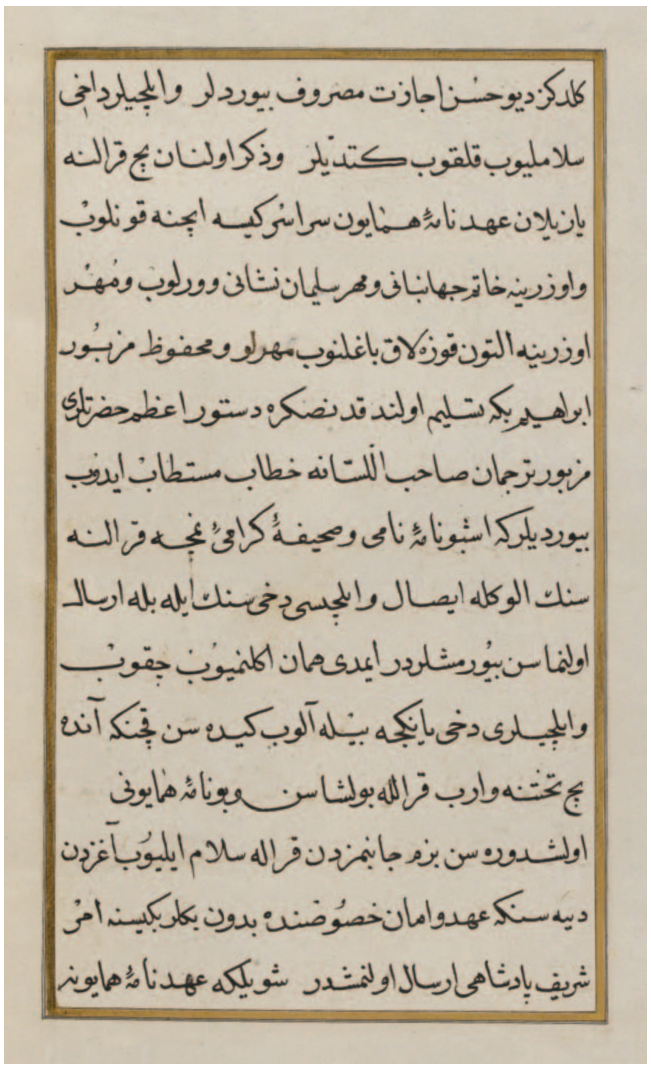

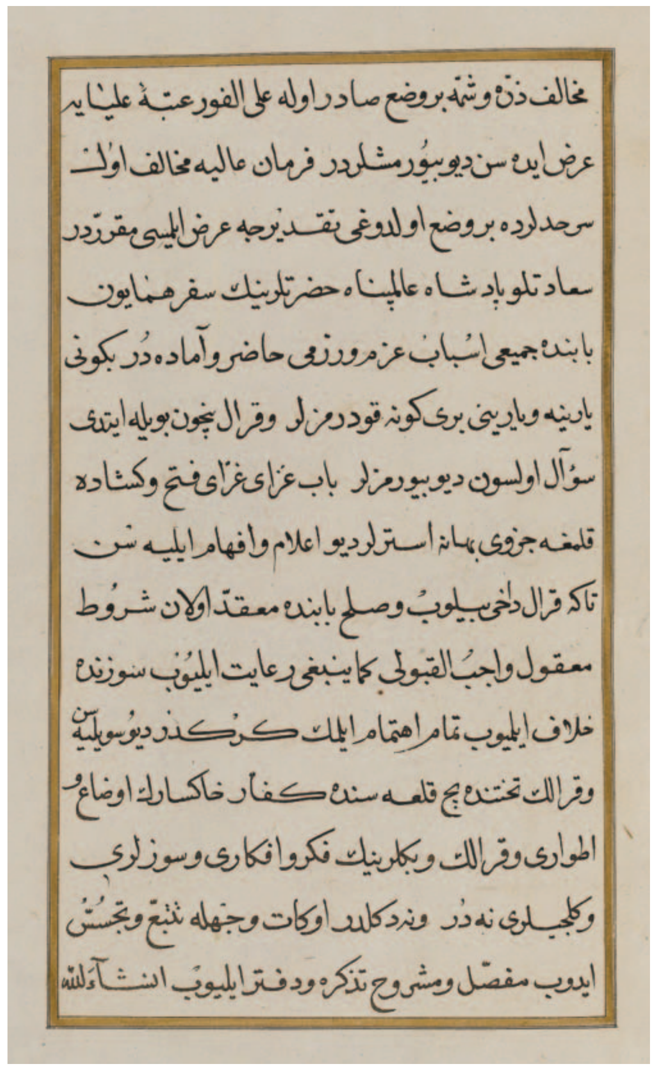
275b hâlde mezkûr ilçiler ayağ üzre kalkub ve şabkaların ellerine alub eyitdiler ki, "Ey sâhib-i devlet-i bülend-himmet! Bizi merâhim-i pâdişâhî ile behre-mend idüb ve ʿahd-nâme-i hümâyûnla ber-murâd eyledün. Aslâ kusûr komadun. Emmâ bir murâdımuz dahi budur ki bu âsitâne-i saʿâdetün en ednâ bir bendelerin bizümle bile koşub tâ kıralımuza varınca bizümle bile refîk ola ve hem kıralımuza varduğımuzda kıralımuzun sıdk u istikāmetimüz devletlü pâdişâh uğurına ne vechledür görüb müşâhede kıla ve beğleri ve hersekleri katında ne vechle riʿâyet ve emr-i pâdişâhîye nice imtisâl ü itâʿat ider maʿlûm idinüb gelüb âsitâne-i saʿâdetinüzde haber vire" diyü tazarruʿ eylediler. Maʿa hâzâ düstûr-ı aʿzam hazretleri dahi kırala yazılan ʿahd-nâme-i hümâyûnı ilçileri vâsıtasıyla gönderilmesin münâsib görmeyüb müstakil bir kimesne ile göndermeği evlâ vü enseb mülâhaza-i şerîf buyurdukları ecilden dergâh-ı

276a ʿâlîde tercemân olub ʿakl u firâset ve fehm ü kiyâset ile ârâste olan ve her dili tekellüme kādir ve her dilce mektûb yazmakda mâhir fahrü'l-emâsil ve'l-akrân Tercemân İbrâhîm Beğ *dâme mecdühû* bu hidmetün ʿuhdesinden gelür ve bir kaç defʿa risâlet tarîkıyle ol cânibe varmış ve mülûk-i Nasârâ'nun ahvâlin ve merâtibin bilmiş ve görmiş ehl-i vukūf kimesne olmağın ʿahd-nâme-i mezkûr mesfûr İbrâhîm Beğ eliyle gönderilüb ve mezkûrân ilçiler dahi mezbûr İbrâhîm Beğ'e teslîm olınub kıral cânibine ol vechle irsâl ve îsâl olunmasın münâsib ve lâyık gördiler ve mezkûr ilçiler mukâbelesinde mesfûr Tercemân İbrâhîm Beğ'e husûs-ı mezbûrı sipâriş kılub bu bâbda olan gāyet-i meʾmûlleri dahi husûle mevsûl olduğından temâm-ı safâ ve sürûr bulub duʿâ vü alkış eyleyüb ve vedâʿ idüb sözleri ve kelecileri ne ise hadd-i itmâma irişdi. Ve düstûr-ı aʿzam hazretleri dahi, "Hoş

277a 276b

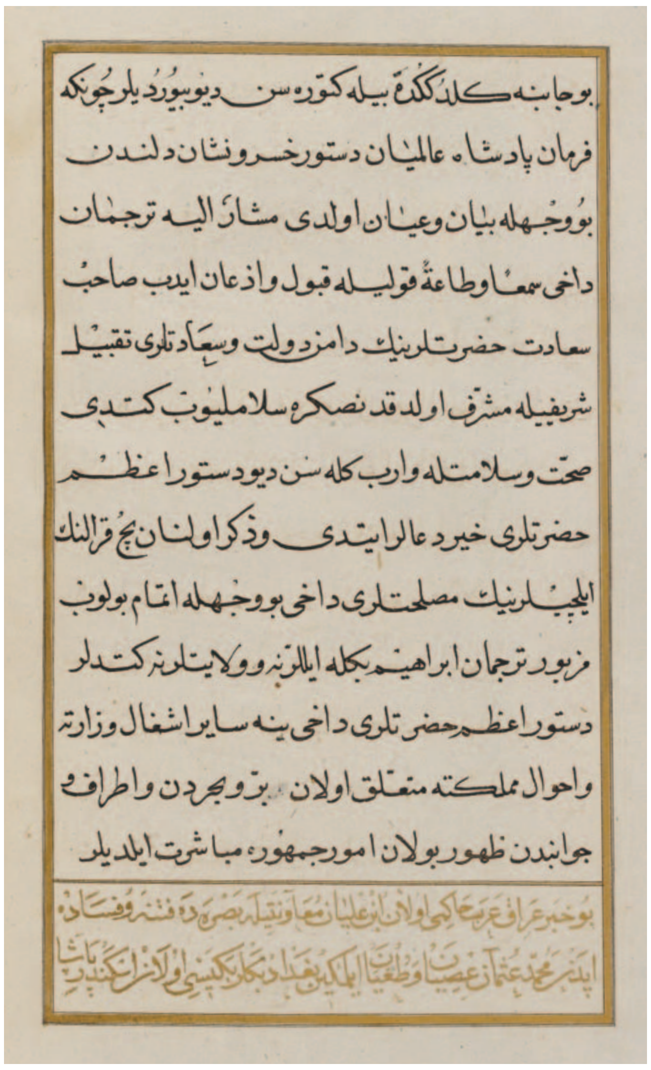

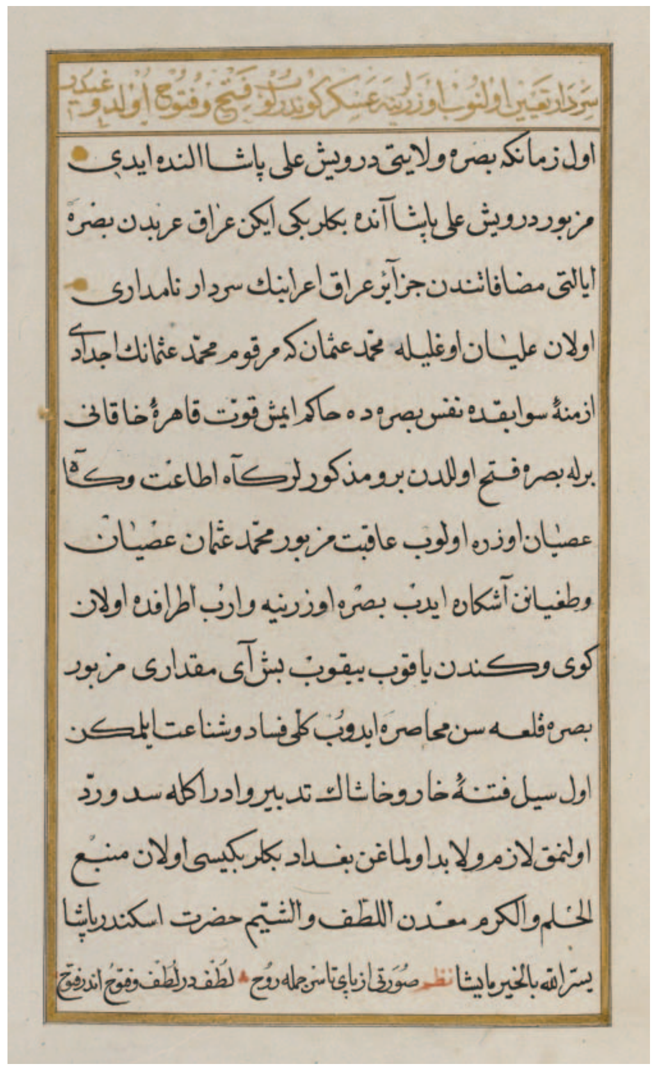
276b geldinüz" diyü hüsn-i icâzet masrûf buyurdılar. Ve ilçiler dahi selâmlayub kalkub gitdiler. Ve zikr olınan Beç kıralına yazılan ʿahd-nâme-i hümâyûn serâser kîse içine konılub ve üzerine hâtem-i cihân-bânî ve mühr-i Süleymân-nişânî vurılub ve mühr üzerine altun kozalak bağlanub mühürlü ve mahfûz mezbûr İbrâhîm Beğ'e teslîm olundukdan sonra düstûr-ı aʿzam hazretleri mezbûr terceman-ı sâhibü'l-lisâna hitâb-ı müstetâb idüb buyurdılar ki, "İşbu nâme-i nâmî ve sahîfe-i girâmîyi Nemçe kıralına senün elünle îsâl ve ilçisi dahi senün ile bile irsâl olunmasın buyurmışlardur. İmdi hemân eğlenmeyüb çıkub ve ilçileri dahi yanunca bile alub gidesin. Kaçan ki anda Beç tahtına varub kıralla buluşasın ve bu nâme-i hümâyûnı ulaşdurasın bizüm cânibimüzden kırala selâm eyleyüb ağızdan diyesin ki, 'ʿAhd ü emân husûsında Budun beğlerbeğisine emr-i şerîf-i pâdişâhî irsâl olunmışdur. Şöyle ki, 'ʿAhd-nâme-i hümâyûna

277a muhâlif zerre ve şemme bir vazʿ sâdır ola ʿale'l-fevr ʿatebe-i ʿulyâya ʿarz idesin' diyü buyurmışlardur. Fermân-ı ʿâlîye muhâlif ol serhadlerde bir vazʿ olduğı takdîrce ʿarz eylemesi mukarrerdür. Saʿâdetlü pâdişâh-ı ʿâlem-penâh hazretlerinün sefer-i hümâyûn bâbında cemîʿ-i esbâb-ı ʿazm u rezmi hâzır ve âmâdedür. Bu güni yarına ve yarını beri güne kodurmazlar ve kıral niçün böyle itdi suʾâl olsun diyü buyurmazlar. Bâb-ı gazâ-yı garrâyı feth ü küşâde kılmağa cüzʾî bahâne isterler' diyü iʿlâm ve ifhâm eyleyesin. Tâ ki kıral dahi bilüb ve 'Sulh bâbında muʿakkad olan şurût-ı maʿkūl-i vâcibü'l-kabûli kemâ-yenbagī riʿâyet eyleyüb sözinde hilâf eylemeyüb temâm-ı ihtimâm eylemek gerekdür' diyü söyleyesin. Ve kıralun tahtında Beç kalʿasında küffâr-ı hâk-sârun evzâʿ u etvârı ve kıralun ve beğlerinün fikr ü efkârı ve sözleri ve kelecileri nedür ve ne değildür onat vechle tetebbuʿ ve tecessüs idüb mufassal ve meşrûh tezkire ve defter eyleyüb inşâʾallâh

278a 277b

277b bu cânibe geldüğünde bile getüresin" diyü buyurdılar. Çünki fermân-ı pâdişâh-ı 'âlemiyân düstûr-ı Husrev-nişân dilinden bu vechle beyân u 'ayân oldı müşârün-ileyh tercemân dahi, "Sem'an ve tâ'aten" kavliyle kabûl ve iz'ân idüb sâhib-i sa'âdet hazretlerinün dâmen-i devlet ü sa'âdetleri takbîl-i şerîfiyle müşerref oldukdan sonra selâmlayub gitdi. "Sıhhat ve selâmetle varub gelesin" diyü düstûr-ı a'zam hazretleri hayr du'âlar itdi. Ve zikr olınan Beç kıralınun ilçilerinün maslahatları dahi bu vechle itmâm bulub mezbûr Tercemân İbrâhîm Beğ'le illerine ve vilâyetlerine gitdiler. Düstûr-ı a'zam hazretleri dahi yine sâ'ir eşgâl-i vezârete ve ahvâl-i memlekete müte'allık olan berr ü bahrdan ve etrâf u cevânibden zuhûr bulan umûr-ı cumhûra mübâşeret eylediler.

Bu haber 'Irâk-ı 'Arab hâkimi olan İbn 'Ulyân mu'âvenetiyle Basra'da fitne vü fesâd iden Muhammed 'Osmân 'isyân u tuğyân eylemeğin Bağdâd beğlerbeğisi olan İskender Paşa

278a **serdâr ta'yîn olınub üzerlerine 'asker gönderilüb feth ü fütûh olduğıdur**

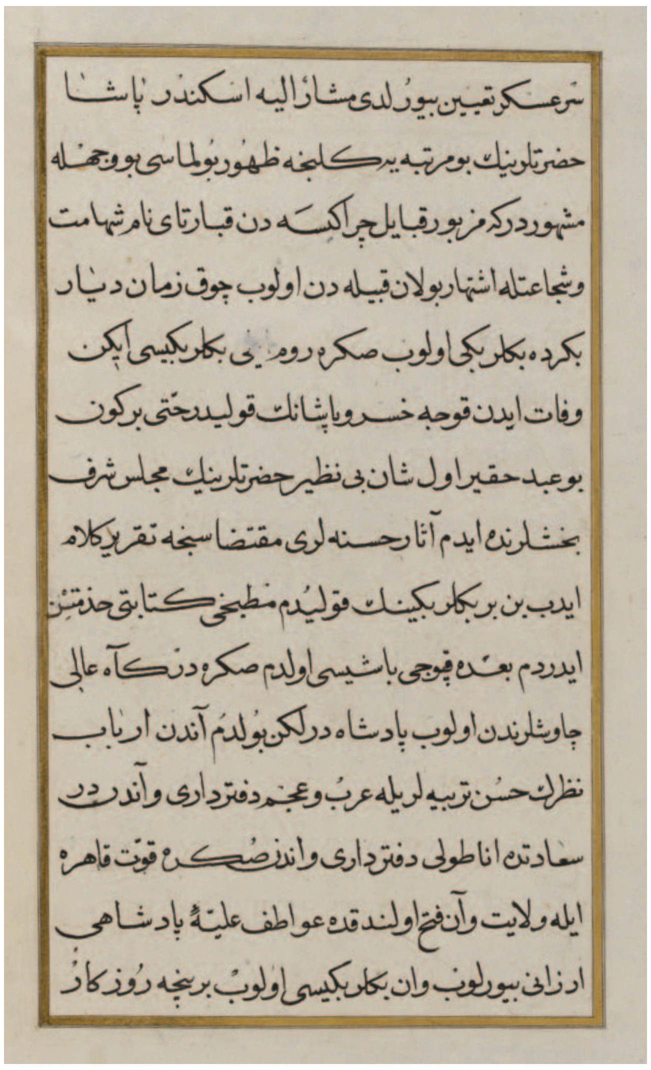
Ol zemân ki Basra vilâyeti Dervîş 'Alî Paşa elinde idi mezbûr Dervîş 'Alî Paşa anda beğlerbeği iken 'Irâk-ı 'Arab'da Basra eyâleti muzâfâtından Cezâ'ir-i 'Irâk a'râbınun serdâr-ı nâm-dârı olan 'Ulyân-oğlı'yla Muhammed 'Osmân ki merkūm Muhammed 'Osmân'un ecdâdı ezmine-i sevâbıkda nefs-i Basra'da hâkim imiş kuvvet-i kāhire-i hâkānî birle Basra feth olaldan berü mezkûrlar gâh itâ'at ve gâh 'isyân üzre olub 'âkıbet mezbûr Muhammed 'Osmân 'isyân u tuğyânın âşikâre idüb Basra üzerine varub etrâfda olan köy ve kendin yakub yıkub beş ay mikdârı mezbûr Basra kal'asın muhâsara idüb küllî fesâd ü şenâ'at eylemeğin ol seyl-i fitne-i hâr u hâşâk tedbîr ü idrâkle sedd ü redd olunmak lâzım ve lâ-büdd olmağın Bağdâd beğlerbeğisi olan menba'u'l-hilm ve'l-kerem ma'denü'l-lutf ve'ş-şiyem hazret-i İskender Paşa *yessara'llâhu bi'l-hayri mâ-yeşâ'*,

Nazm:

"Baştan ayağa kadar tümüyle ruh olan bir suret
Lütuf içinde lütuf ve fetih içinde fetih"

279a 278b

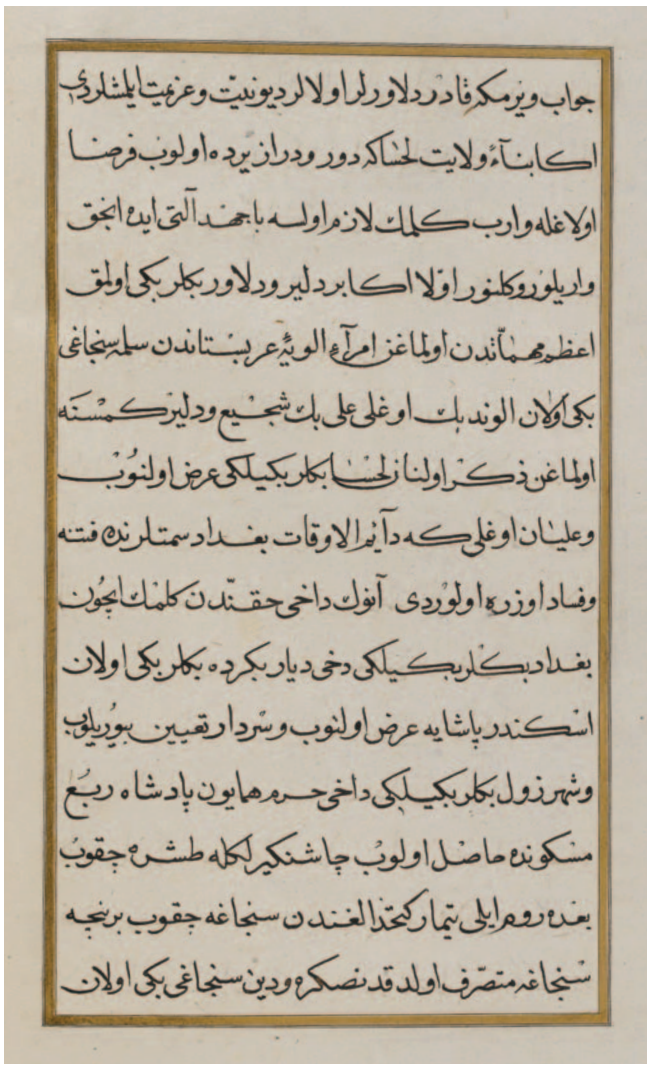

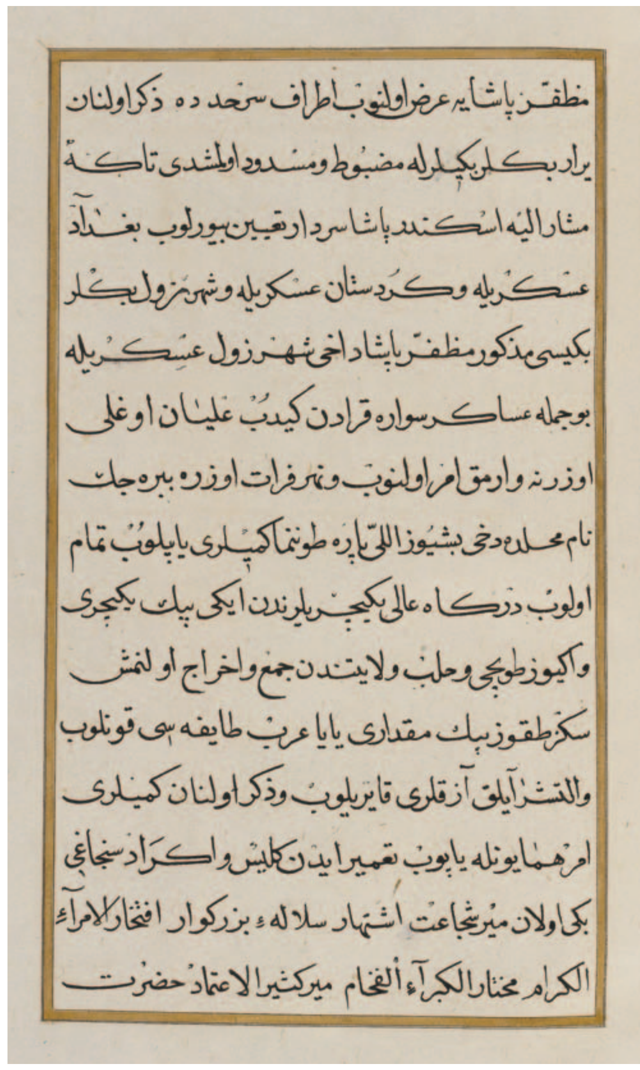
278b ser‘asker ta‘yîn buyurıldı. Müşârün-ileyh İskender Paşa hazretlerinün bu mertebeye gelince zuhûr bulması bu vechle meşhûrdur ki mezbûr kabâ’il-i Çerâkise'den Kabartay nâm şehâmet ü şecâ‘atle iştihâr bulan kabîleden olub çok zemân Diyârbekir'de beğlerbeği olub sonra Rumili beğlerbeğisi iken vefât iden Koca Husrev Paşa'nun kulıdur. Hattâ bir gün bu ‘abd-i hakīr ol şân-ı bî-nazîr hazretlerinün meclis-i şeref-bahşlarında idüm. Âsâr-ı haseneleri muktezâsınca takrîr-i kelâm idüb, "Ben bir beğlerbeğinün kuluydum. Matbahı kitâbeti hidmetin iderdüm. Ba‘dehû kapucıbaşısı oldum. Sonra dergâh-ı ‘âlî çavuşlarından olub pâdişâh dirliğin buldum. Andan erbâb-ı nazarun hüsn-i terbiyeleriyle ‘Arab ve ‘Acem defterdârı ve andan der-sa‘âdetde Anadolı defterdârı ve andan sonra kuvvet-i kâhire ile vilâyet-i Vân feth olundukda ‘avâtıf-ı ‘aliyye-i pâdişâhî erzânî buyurılub Vân beğlerbeğisi olub bir niçe rûzgâr

279a cidd ü ictihâdla kızılbaş-ı evbâşa kılıç salub ugur-ı sa‘âdet-mevfûr-ı şehriyârîde ol serhadde kûşiş eyledüm. Andan Arz-ı Rum'a ve andan Diyârbekir'e beğlerbeği olub merhûm efendimün mertebesine irişdüm elhamdü li'llâhi te‘âlâ" diyü nush u pend tarîkıyle kelâm-ı ‘ibret-peyâm eylemişlerdi. Hakk sübhânehû ve te‘âlâ hazretleri ol zât-ı huceste-makām hazretlerinden râzî vü hoşnûd olsun. *Âmîn yâ Mu‘în*. Ve ol zemân ki sadr-ı sudûr-ı a‘zam ve düstûr-ı kebîr-i mükerrem sa‘âdetlü ve devletlü paşa-yı mu‘azzam hazretleri sadr-ı vezâret ve kürsî-i sa‘âdetde istiklâl bulmışlardı serhadd-i memâlik-i şâhîde olan yirlerde yarar ve nâm-dâr ve bahâdırlığla iştihâr bulmış beğlerbeğiler nasb olunmak tedbîrin eylemişlerdi. Şöyle ki eğer bugāt-ı a‘râb ve A‘câm ve eğer ‘usât-ı kefere-i bed-nâmdur bir nâ-ma‘kūl hareket veyâ cem‘iyyet ve bi'l-cümle bir vechle fitne vü fesâda cür'et ü cesâret ideler serhadde olan beğlerbeğiler ol asl yarar kimesneler ve bahâdır erler ve ‘adûya

280a 279b

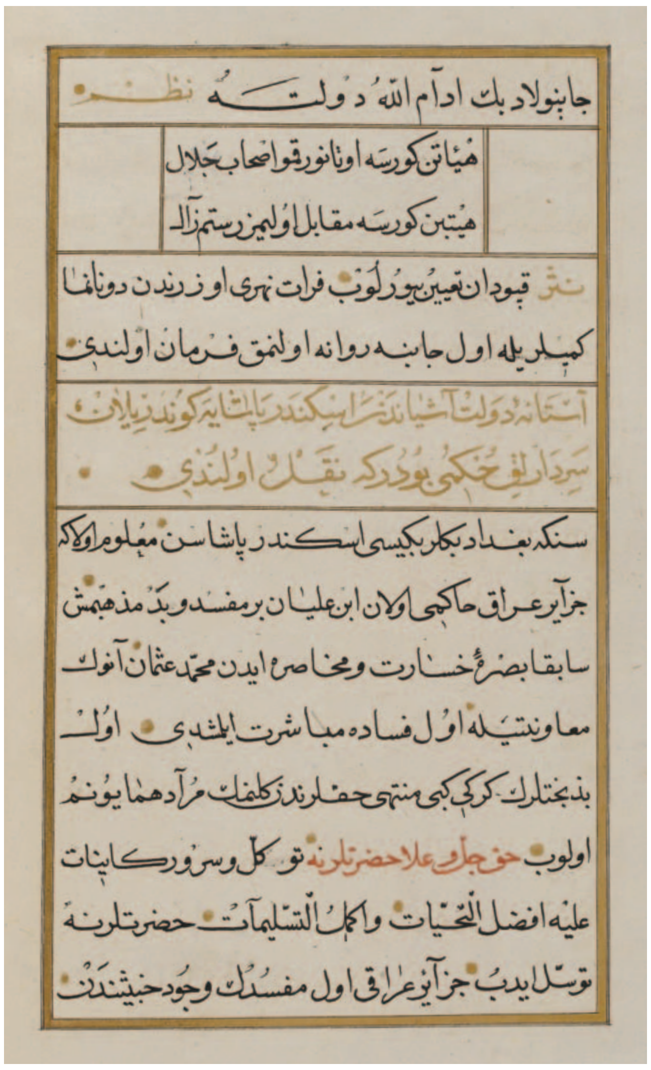

279b cevâb virmeğe kādir dilâverler olalar diyü niyyet ü ʿazîmet eylemişlerdi. Ana binâ'en vilâyet-i Lahsâ ki dûr u dirâz yirde olub farazâ ulağla varub gelmek lâzım olsa bâ-cehd altı ayda ancak varılur ve gelinür evvelâ ana bir dilîr ve dilâver beğlerbeği olmak aʿzam-ı mühimmâtdan olmağın ümerâ-i elviye-i ʿArabistân'dan Selemiyye sancağıbeği olan Elvend Beğ oğlı ʿAlî Beğ şecîʿ vü dilîr kimesne olmağın zikr olınan Lahsâ beğlerbeğiliği ʿarz olınub ve ʿUlyân-oğlı ki dâ'imü'l-evkāt Bağdâd semtlerinde fitne vü fesâd üzre olurdı anun dahi hakkından gelmek içün Bağdâd beğlerbeğiliği dahi Diyârbekir'de beğlerbeği olan İskender Paşa'ya ʿarz olınub ve serdâr taʿyîn buyurılub ve Şehrizol beğlerbeğiliği dahi harem-i hümâyûn-ı pâdişâh-ı rubʿ-ı meskûnda hâsıl olub çâşnigîrlikle taşra çıkub baʿdehû Rumili tîmâr kethudâlığından sancağa çıkub bir niçe sancağa mutasarrıf oldukdan sonra Vidin sancağıbeği olan

280a Muzaffer Paşa'ya ʿarz olınub etrâf-ı serhadde zikr olınan yarar beğlerbeğilerle mazbût ve mesdûd olmışdı. Tâ ki müşârün-ileyh İskender Paşa serdâr taʿyîn buyurılub Bağdâd ʿaskeriyle ve Kürdistân ʿaskeriyle ve Şehrizol beğlerbeğisi mezkûr Muzaffer Paşa dahi Şehrizol ʿaskeriyle bu cümle ʿasâkir-i süvâre karadan gidüb ʿUlyân-oğlı üzerine varmak emr olınub ve nehr-i Fırât üzre Birecik nâm mahalde dahi beş yüz elli pâre donanma gemileri yapılub temâm olub dergâh-ı ʿâlî yeniçerilerinden iki bin yeniçeri ve iki yüz topcı ve Haleb vilâyetinden cemʿ ve ihrâc olunmış sekiz dokuz bin mikdârı yaya ʿArab tâ'ifesi konılub ve altışar aylık azıkları kayırılub ve zikr olınan gemileri emr-i hümâyûnla yapub taʿmîr iden Kilis ve Ekrâd sancağıbeği olan mîr-i şecâʿat-iştihâr sülâle-i büzürg-vâr iftihârü'l-ümerâ'i'l-kirâm muhtârü'l-kübe-râ'i'l-fihâm mîr-i kesîrü'l-iʿtimâd hazret-i

281a 280b

280b Cânpûlâd Beğ *edâma'llâhu devletehû,*

Nazm:

Hey'etin görse utanır kamu ashâb-ı celâl
Heybetin görse mukâbil olımaz Rüstem-i Zâl

Nesr: Kapudan ta'yîn buyurılub Fırât nehri üzerinden donanma gemileriyle ol cânibe revâne olunmak fermân olundı.

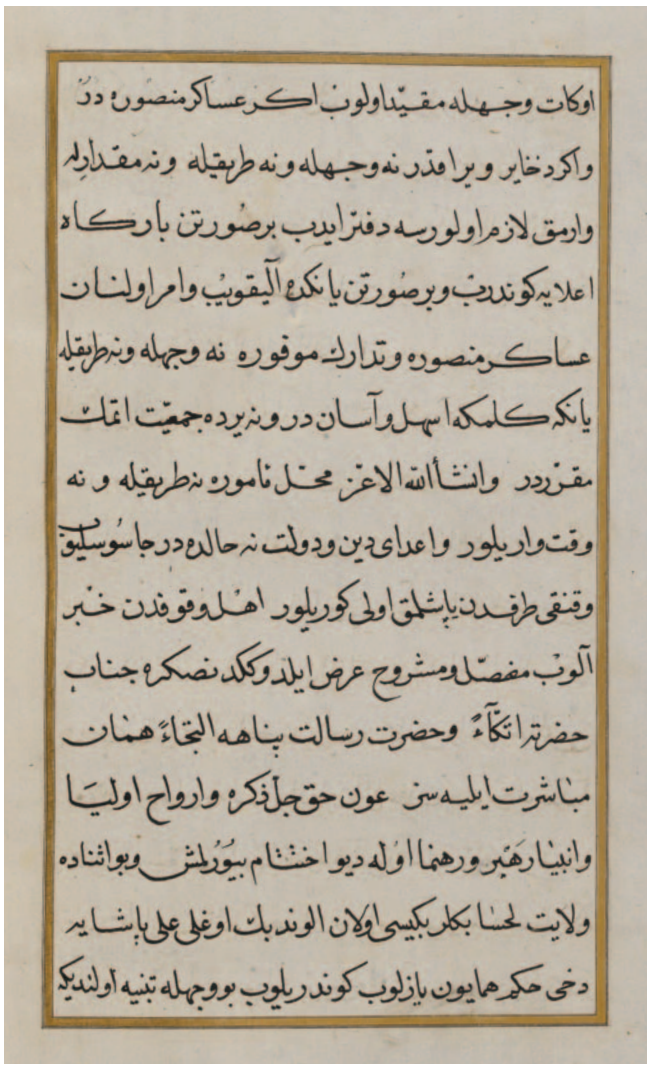
Âsitâne-i devlet-âşiyândan İskender Paşa'ya gönderilen serdârlık hükmi budur ki nakl olundı

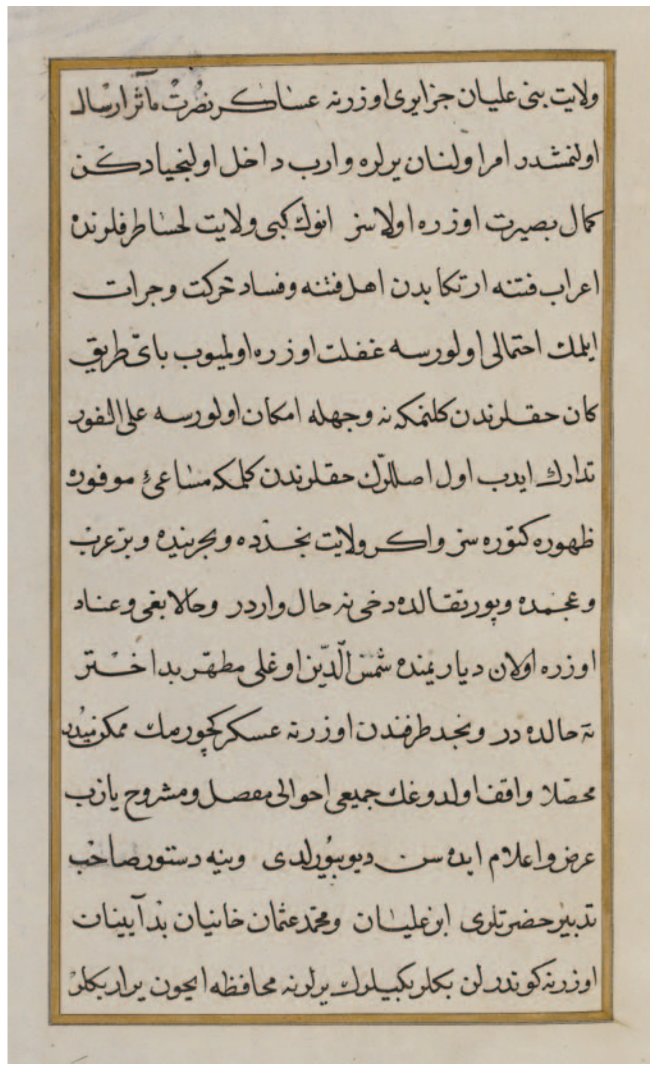
"Sen ki Bağdâd beğlerbeğisi İskender Paşa'sın ma'lûm ola ki Cezâ'ir-i 'Irâk hâkimi olan İbn 'Ulyân bir müfsid ü bed-mezhebmiş. Sâbıkā Basra'yı hasâret ve muhâsara iden Muhammed 'Osmân anun mu'âvenetiyle ol fesâda mübâşeret eylemişdi. Ol bed-bahtlarun gereği gibi müntehî haklarından gelinmek murâd-ı hümâyûnum olub Hakk *celle ve 'alâ* hazretlerine tevekkül ve Server-i kâ'inât *'aleyhi efzalü't-tahiyyât ve ekmelü't-teslîmât* hazretlerine tevessül idüb Cezâ'ir-i 'Irâk'ı ol müfsidün vücûd-ı habîsinden

281a pâk itmeğiçün seni serdâr ta'yîn idüb Şehrizol ve Basra beğlerbeğilerin ve Diyârbekir ve Vân beğlerbeğilerin 'umûmen ümerâ-i Ekrâd-ı sadâkat-nihâdı husûsâ 'İmâdiyye hâkimi âl-i 'Abbâs'dan Sultân Hüseyn Beğ dahi sana mu'âvenet içün ta'yîn olınub, 'Oklu yaylu ve tüfeng-endâz atlu ve yayadan her biri kudretlerine göre altı aylık azık ile yanuna varub münâsib gördüğün mahalde cem'iyyete hâzır olalar' diyü her birisine müstakil [ve] mü'ekked ahkâm-ı şerîfüm gönderilmişdür. Nehr-i Fırât üzerinde Birecik nâm mahalde sekiz yüz pâre zahîre gemileri binâ olınub ve bin pâre gemi dahi cengci 'asker götürmeğiçün binâ olınub zikr olınan 'askere ve gemilere ümerâ-i Ekrâd'dan Kilis ve A'zaz hâkimi olan dûd-mân-ı devlet-i selâtîn-i âl-i 'Osmân ced-ber-ced sadâkat ve hidmeti sebkat eyleyüb harem-i hümâyûnda hâsıl olmış bebr-i meydân-ı şecâ'at ve şîr-i kûhsâr-ı sadâkat emîr-i sâdık Cânpûlâd Beğ *dâme 'izzühû* serdâr ve kapudan ta'yîn olunmışdur. İmdi bu bâbda

282a 281b

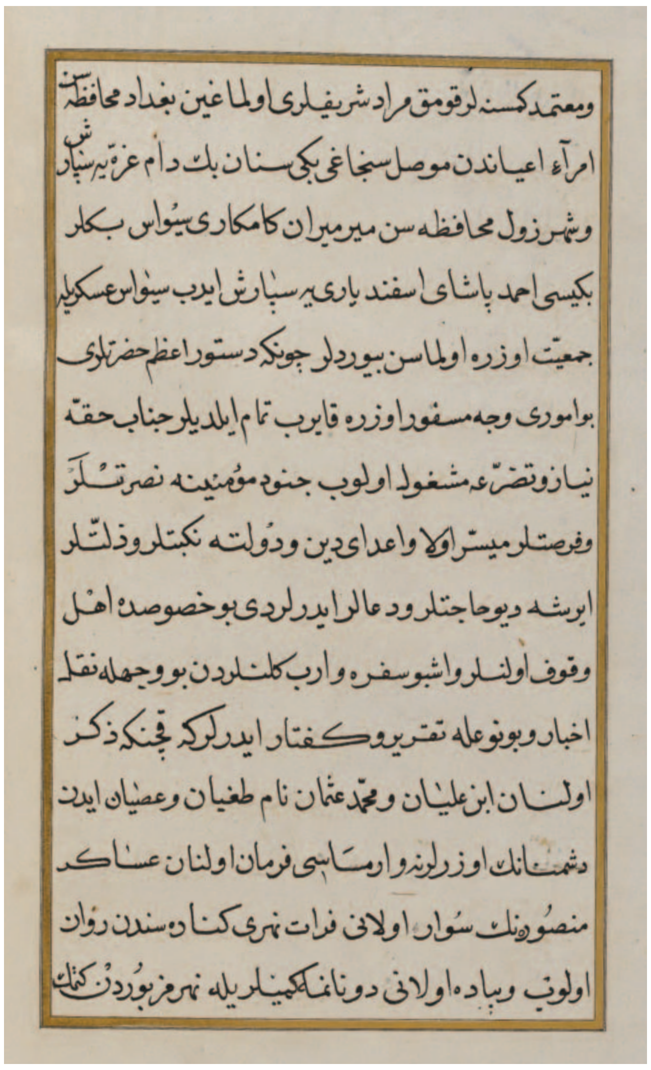

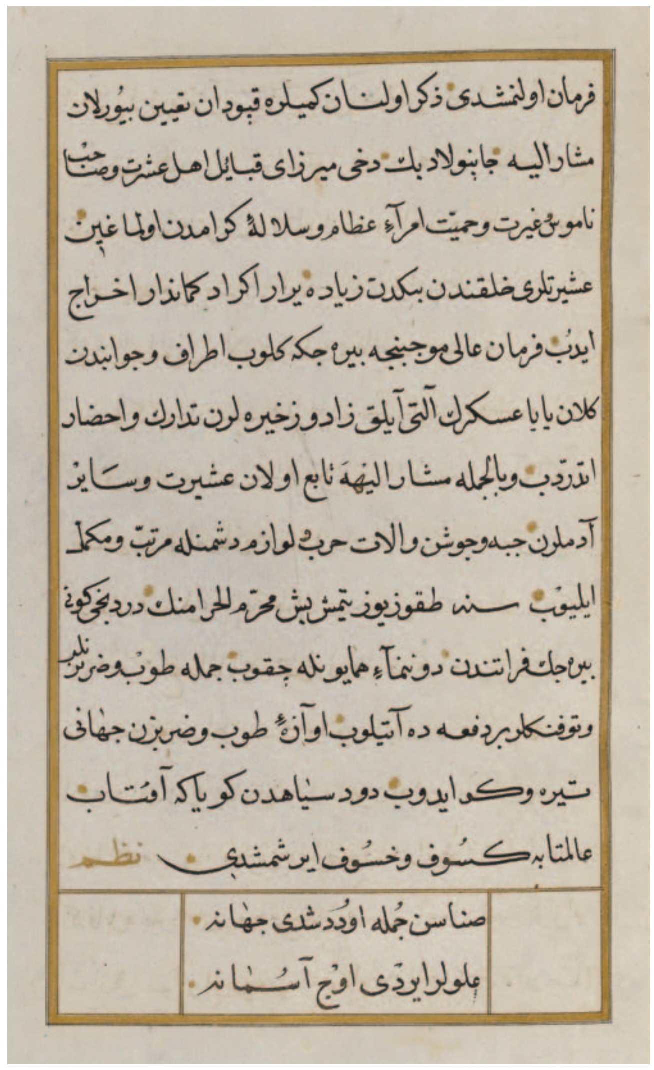
281b onat vechle mukayyed olub eğer ʻasâkir-i mansûredür ve eğer zehâ'ir ve yarakdur ne vechle ve ne tarîkla ve ne mikdârla varmak lâzım olursa defter idüb bir sûretin bârgâh-ı aʻlâya gönderüb ve bir sûretin yanunda alıkoyub ve emr olınan ʻasâkir-i mansûre ve tedârük-i mevfûre ne vechle ve ne tarîkla yanuna gelmeğe eshel ü âsândur ve ne yirde cemʻiyyet itmek mukarrerdür ve inşâ'allâhü'l-eʻazz mahall-i me'mûre ne tarîkla ve ne vakt varılur ve aʻdâ-yı dîn ü devlet ne hâldedür câsûslayub ve kankı tarafdan başlamak evlâ görilür ehl-i vukûfdan haber alub mufassal u meşrûh ʻarz eyledüğünden sonra cenâb-ı Hazret'e ittikâ'en ve hazret-i Risâlet-penâh'a ilticâ'en hemân mübâşeret eyleyesiz. ʻAvn-i Hakk *celle zikruhû* ve ervâh-ı evliyâ ve enbiyâ rehber ve reh-nümâ ola" diyü ihtitâm buyurılmış. Ve bu esnâda vilâyet-i Lahsâ beğlerbeğisi olan Elvend Beğ oğlı ʻAlî Paşa'ya dahi hükm-i hümâyûn yazılub gönderilüb bu vechle tenbîh olundı ki,

282a "Vilâyet-i benî ʻUlyân cezâ'iri üzerine ʻasâkir-i nusretme'âsir irsâl olunmışdur. Emr olınan yirlere varub dâhil olıncaya değin kemâl-i basîret üzre olasız. Anun gibi vilâyet-i Lahsâ taraflarında aʻrâb-ı fitne-irtikâbdan ehl-i fitne vü fesâd hareket ve cür'et eylemek ihtimâli olursa gaflet üzre olmayub *bi-eyyi tarîkın kâne* haklarından gelinmeğe ne vechle imkân olursa ʻale'l-fevr tedârük idüb ol asıllarun haklarından gelmeğe mesâʻî-i mevfûre zuhûra getüresiz. Ve eğer vilâyet-i Necd'de ve Bahreyn'de ve berr-i ʻArab ve ʻAcem'de ve Purtakal'da dahi ne hâl vardur ve hâlâ bagy ü ʻinâd üzre olan diyâr-ı Yemen'de Şemse'd-dîn oğlı Mutahhar-ı bed-ahter ne hâldedür ve Necd tarafından üzerine ʻasker geçürmek mümkin midür? Muhassalâ vâkıf olduğun cemʻ-i ahvâli mufassal u meşrûh yazub ʻarz u iʻlâm idesin" diyü buyurıldı. Ve yine düstûr-ı sâhib-tedbîr hazretleri İbn ʻUlyân ve Muhammed ʻOsmân hâ'inân-ı bed-âyînân üzerine gönderilen beğlerbeğilerün yirlerine muhâfaza içün yarar beğler

283a 282b

282b ve mu'temed kimesneler komak murâd-ı şerîfleri olmağın Bağdâd muhâfazasın ümerâ-i a'yândan Musul sancağıbeği Sinân Beğ *dâme 'izzühû*ya sipâriş ve Şehrizol muhâfazasın mîr-i mîrân-ı kâm-kârî Sivas beğlerbeğisi Ahmed Paşa-yı İsfendiyârî'ye sipâriş idüb Sivas 'askeriyle cem'iyyet üzre olmasın buyurdılar. Çünki düstûr-ı a'zam hazretleri bu umûrı vech-i mesfûr üzre kayırub temâm eylediler cenâb-ı Hakk'a niyâz u tazarru'a meşgûl olub, "Cünûd-ı mü'minîne nusretler ve fursatlar müyesser ola ve a'dâ-yı dîn ü devlete nekbetler ve zilletler irişe" diyü hâcetler ve du'âlar iderlerdi. Bu husûsda ehl-i vukūf olanlar ve işbu sefere varub gelenlerden bu vechle nakl-i ahbâr ve bu nev'le takrîr ü güftâr iderler ki kaçan ki zikr olınan İbn 'Ulyân ve Muhammed 'Osmân nâm tuğyân u 'isyân iden düşmenânun üzerlerine varması fermân olınan 'asâkir-i mansûrenün süvâr olanı Fırât nehri kenâresinden revân olub ve piyâde olanı donanma gemileriyle nehr-i mezbûrdan gitmek

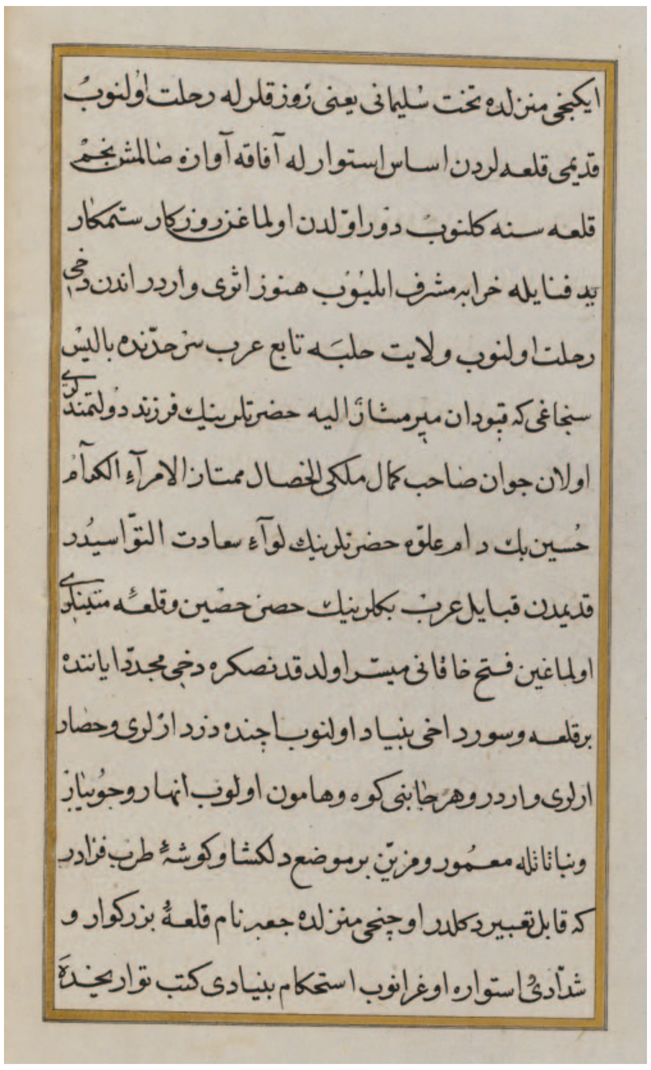
283a fermân olunmışdı zikr olınan gemilere kapudan ta'yîn buyurılan müşârün-ileyh Cânpûlâd Beğ dahi mîrzâ-yı kabâ'il-i ehl-i 'işret ve sâhib-i nâmûs u gayret ü hamiyyet ümerâ-i 'izâm ve sülâle-i kirâmdan olmağın 'aşîretleri halkından binden ziyâde yarar Ekrâd-ı kemân-dâr ihrâc idüb fermân-ı 'âlî mûcibince Birecik'e gelüb etrâf u cevânibden gelen yaya 'askerün altı aylık zâd ü zahîrelerin tedârük ve ihzâr itdürdüb ve bi'l-cümle müşârün-ileyhe tâbi' olan 'aşîret ve sâ'ir âdemlerin cebe ve cevşen ve âlât-ı harb ve levâzım-ı düşmenle müretteb ü mükemmel eyleyüb sene dokuz yüz yetmiş beş Muharremü'l-harâmının dördünci güni Birecik Fırât'ından donanma-i hümâyûnla çıkub cümle top ve darbuzanlar ve tüfengler bir def'ada atılub âvâze-i top ve darbuzan cihânı tîre ve ker idüb dûd-ı siyâhdan gûyâ ki âfitâb-ı 'âlem-tâba küsûf u husûf irişmişdi.

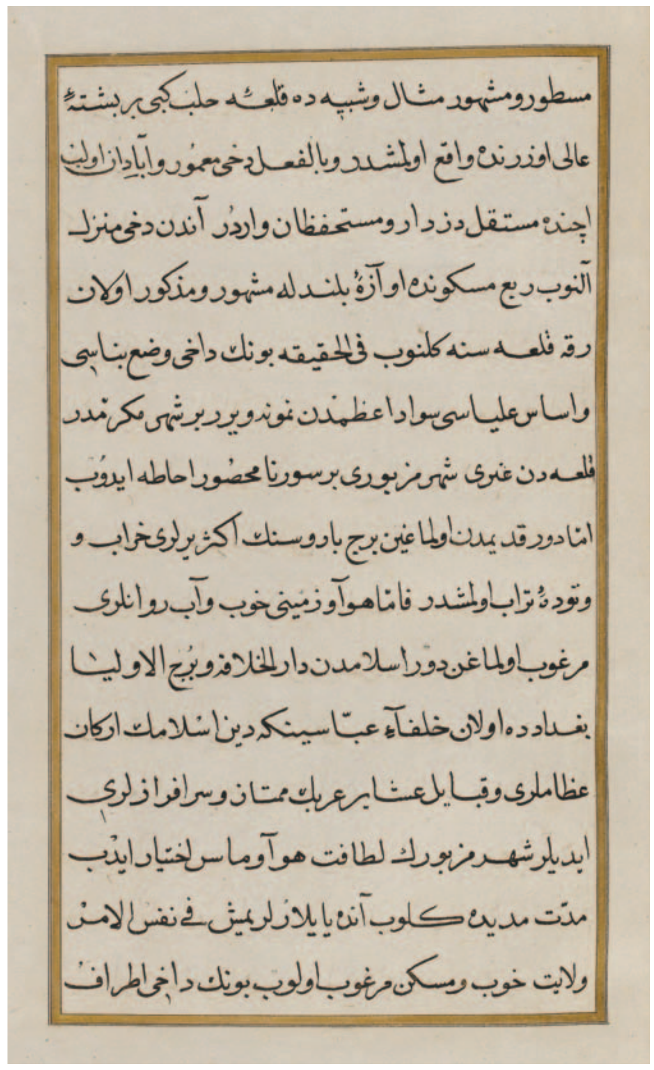
Nazm:

Sanasın cümle od düşdi cihâna
'Alevler irdi evc-i âsümâna

284a 283b

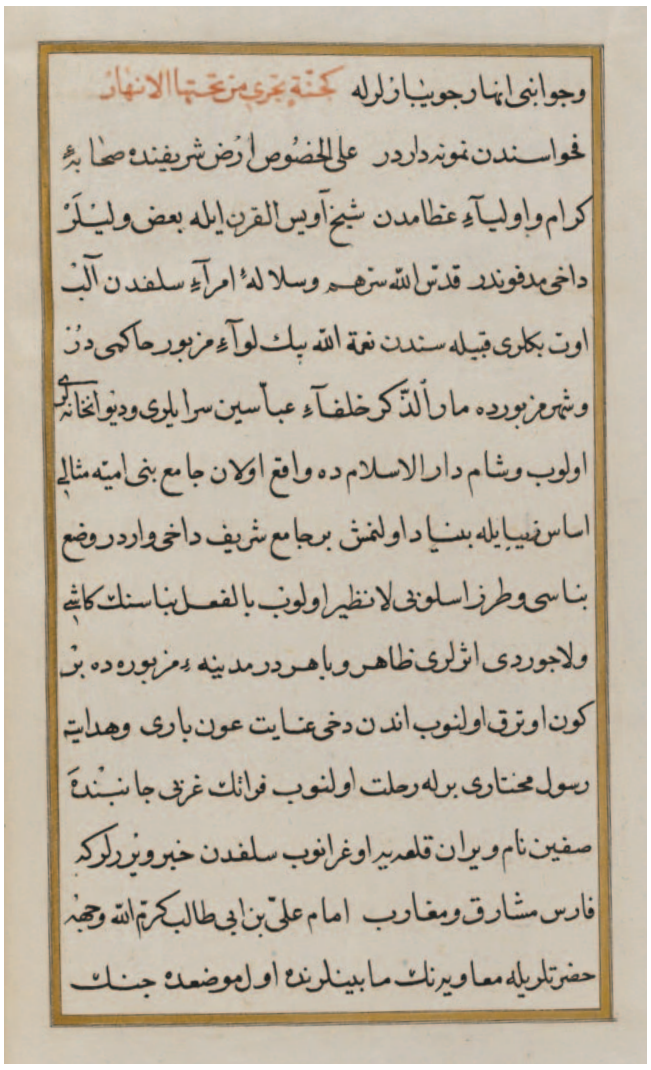

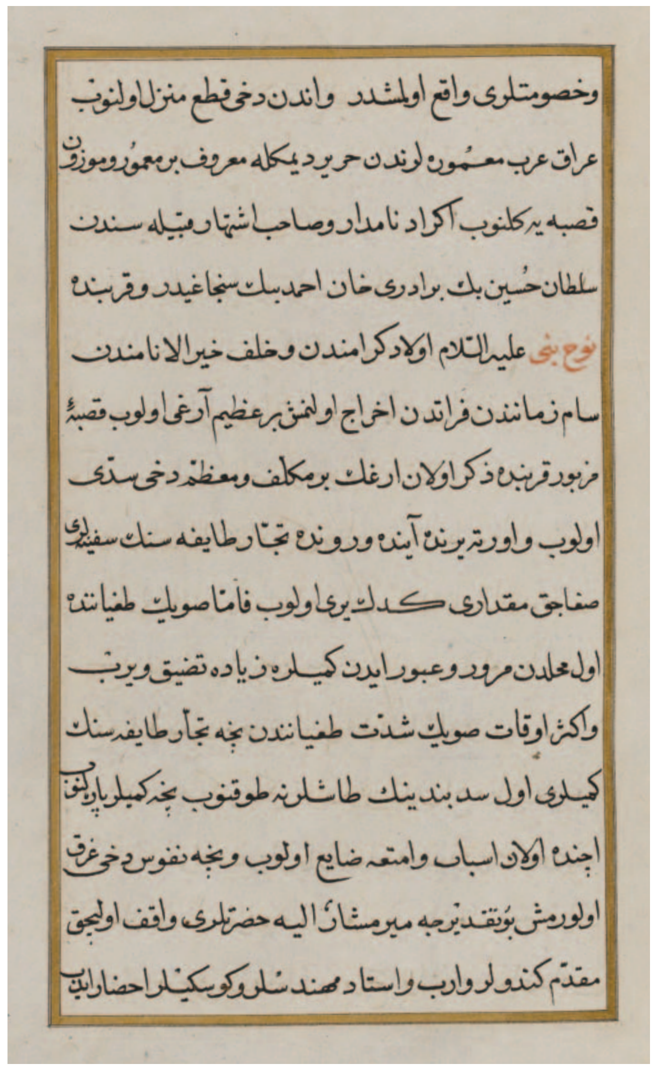
283b İkinci menzilde taht-ı Süleymânî ya'nî zevraklarla rıhlet olınub kadîmî kal'alardan esâs-ı üstüvârla âfâka âvâze salmış Necm kal'asına gelinüb devr-i evvelden olmağın rûzgâr-ı sitem-kâr yed-i fenâyla harâba müşrif eyleyüb henüz eseri vardur andan dahi rıhlet olınub vilâyet-i Haleb'e tâbi' 'Arab serhaddinde Bâlîs sancağı ki kapudan mîr-i müşârün-ileyh hazretlerinün ferzend-i devlet-mendleri olan cüvân-ı sâhib-kemâl melekiyyü'l-hısâl mümtâzü'l-ümerâ'i'l-kirâm Hüseyn Beğ *dâme 'uluvvühû* hazretlerinün livâ-i sa'âdet-iltivâsıdur kadîmden kabâ'il-i 'Arab beğlerinün hısn-ı hasîn ve kal'a-i metînleri olmağın feth-i hâkānî müyesser oldukdan sonra dahi müceddeden yanında bir kal'a ve sûr dahi bünyâd olınub içinde dizdârları ve hisâr erleri vardur ve her cânibi kûh u hâmûn olub enhâr u cûybâr ve nebâtâtla ma'mûr u müzeyyen bir mevzi'-i dil-güşâ ve kûşe-i tarab-fezâdur ki kābil-i ta'bîr değildür. Üçünci menzilde Ca'ber nâm kal'a-i büzürg-vâr ve şeddâdî vü üstüvâra uğranub istihkâm-ı bünyâdı kütüb-i tevârîhde

284a mastûr ve meşhûr misâl ü şebîhde kal'a-i Haleb gibi bir püşte-i 'âlî üzerinde vâki' olmışdur ve bi'l-fi'l dahi ma'mûr u âbâdân olub içinde müstakil dizdâr ve müstahfızân vardur. Andan dahi menzil alınub rub'-ı meskûnda âvâze-i bülendle meşhûr u mezkûr olan Rakka kal'asına gelinüb fi'l-hakīka bunun dahi vaz'-ı binâsı ve esâs-ı 'ulyâsı sevâd-ı a'zamdan nümûne virür bir şehr-i mükerremdür. Kal'adan gayrı şehr-i mezbûrı bir sûr-ı nâ-mahsûr ihâtâ idüb emmâ devr-i kadîmden olmağın burc [u] bârûsınun ekser yirleri harâb ve tûde-i türâb olmışdur. Fe-emmâ hevâ ve zemîni hûb ve âb-ı revânları mergūb olmağın devr-i İslâm'dan dârü'l-hilâfe ve burcü'l-evliyâ Bağdâd'da olan hulefâ-i 'Abbâsîn ki dîn-i İslâm'un erkân-ı 'izâmları ve kabâ'il-i 'aşâ'ir-i 'Arab'un mümtâz ve ser-efrâzları idiler şehr-i mezbûrun letâfet-i hevâ ve mâ'sın ihtiyâr idüb müddet-i medîde gelüb anda yaylarlarmış. Fî nefsi'l-emr vilâyet hûb ve mesken mergūb olub bunun dahi etrâf

285a 284b

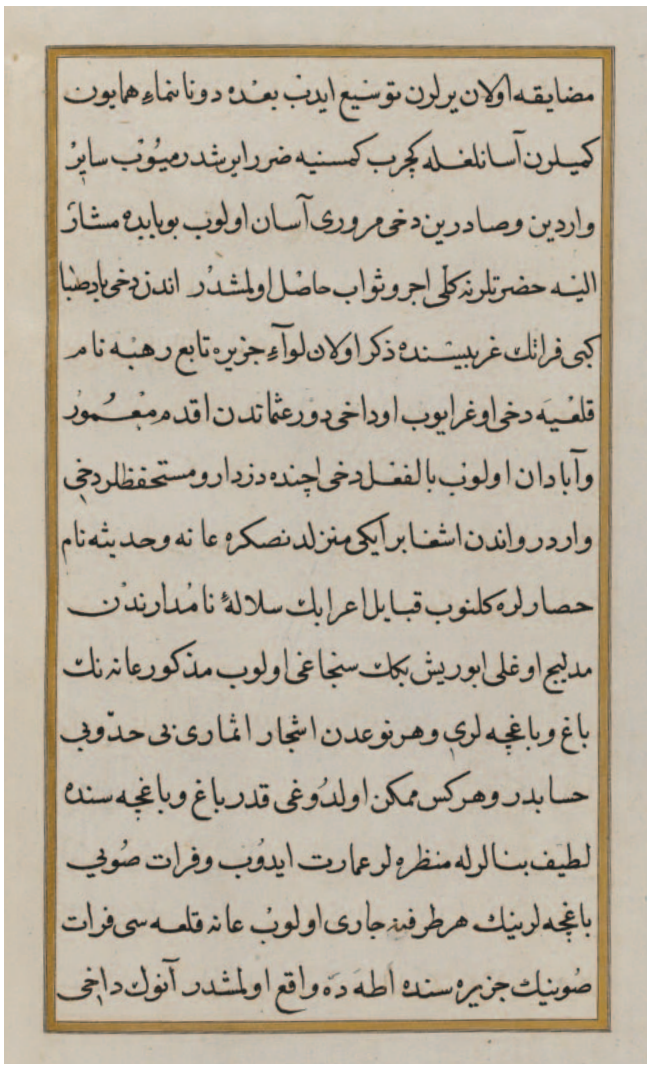
284b u cevânibi enhâr-ı cûybârlarla *ke-cennetin tecrî min tahtiha'l-enhâr*[91] fehvâsından nümûne-dârdur. ʻAle'l-husûs arz-ı şerîfinde sahâbe-i kirâm ve evliyâ-i ʻizâmdan Şeyh Üveys el-Karn ile baʻz-ı velîler dahi medfûndur. *Kaddesa'llâhu sırrahüm.* Ve sülâle-i ümerâ-i selefden Alpa[g]ut beğleri kabîlesinden Niʻmetullâh Beğ livâ-i mezbûr hâkimidür. Ve şehr-i mezbûrda mârrü'z-zikr hulefâ-i ʻAbbâsîn sarâyları ve dîvânhâneleri olub ve Şâm-ı dârü'l-İslâm'da vâkiʻ olan Câmiʻ-i benî Ümeyye misâli esâs-ı zibâyla bünyâd olunmış bir câmiʻ-i şerîf dahi vardur. Vazʻ-ı binâsı ve tarz-ı üslûbı lâ-nazîr olub bi'l-fiʻl binâsının kâşî ve lâceverdî eserleri zâhir ü bâhirdür. Medîne-i mezbûrede bir gün oturak olınub andan dahi ʻinâyet-i ʻavn-i Bârî ve hidâyet-i Resûl-i muhtârî birle rıhlet olınub Fırât'un garbı cânibinde Sıffîn nâm virân kalʻaya uğranub selefden haber virürler ki fâris-i meşârık u megârib İmâm ʻAlî bin Ebî Tâlib *kerrema'llâhu vechehû* hazretleriyle Muʻâviyye'nün mâbeynlerinde ol mevziʻde ceng

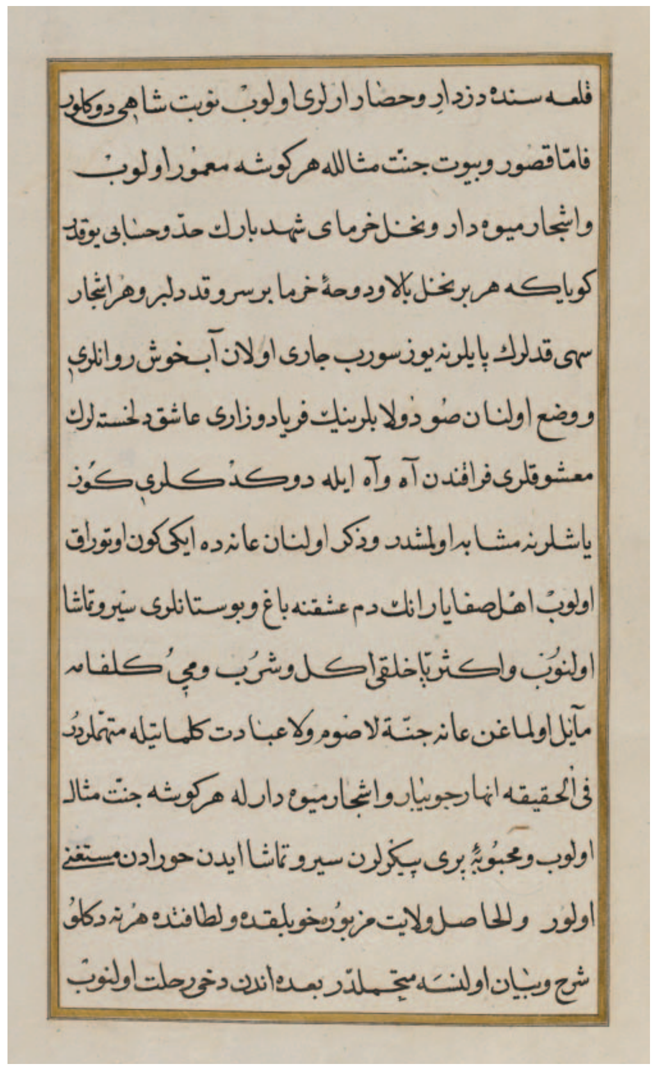
285a ü husûmetleri vâkiʻ olmışdur. Ve andan dahi katʻ-ı menzil olınub ʻIrâk-ı ʻArab maʻmûrelerinden Harîr dimekle maʻrûf bir maʻmûr ve mevzûn kasabaya gelinüb Ekrâd-ı nâm-dâr ve sâhib-i iştihâr kabîlesinden Sultân Hüseyn Beğ birâderi Hân Ahmed Beğ sancağıdur ve kurbında Nûh Nebî *ʻaleyhi's-selâm* evlâd-ı kirâmından ve halef-i hayru'l-enâmından Sâm zemânında Fırât'dan ihrâc olunmış bir ʻazîm argı olub kasaba-i mezbûr kurbında zikr olan argun bir mükellef ve muʻazzam dahi seddi olub ve orta yirinde âyende ve revende tüccâr tâ'ifesinün sefîneleri sığacak mikdârı gedük yiri olub fe-emmâ suyun tuğyânında ol mahalden mürûr u ʻubûr iden gemilere ziyâde tazayyuk virüb ve ekser evkāt suyun şiddet-i tuğyânından niçe tüccâr tâ'ifesinün gemileri ol sedd-i bendinün taşlarına dokınub niçe gemiler pârelenüb içinde olan esbâb ü emtiʻa zâyiʻ olub ve niçe nüfûs dahi gark olurmış. Bu takdîrce mîr-i müşârün-ileyh hazretleri vâkıf olıcak mukaddem kendüler varub ve üstâd mühendisler ve küskiler ihzâr idüb

91 Kur'ân 4/122, 5/12, 2/266'dan: "Altından ırmaklar akan cennet" gibi. Bu ifade başka âyetlerde de yer almaktadır.

286a 285b

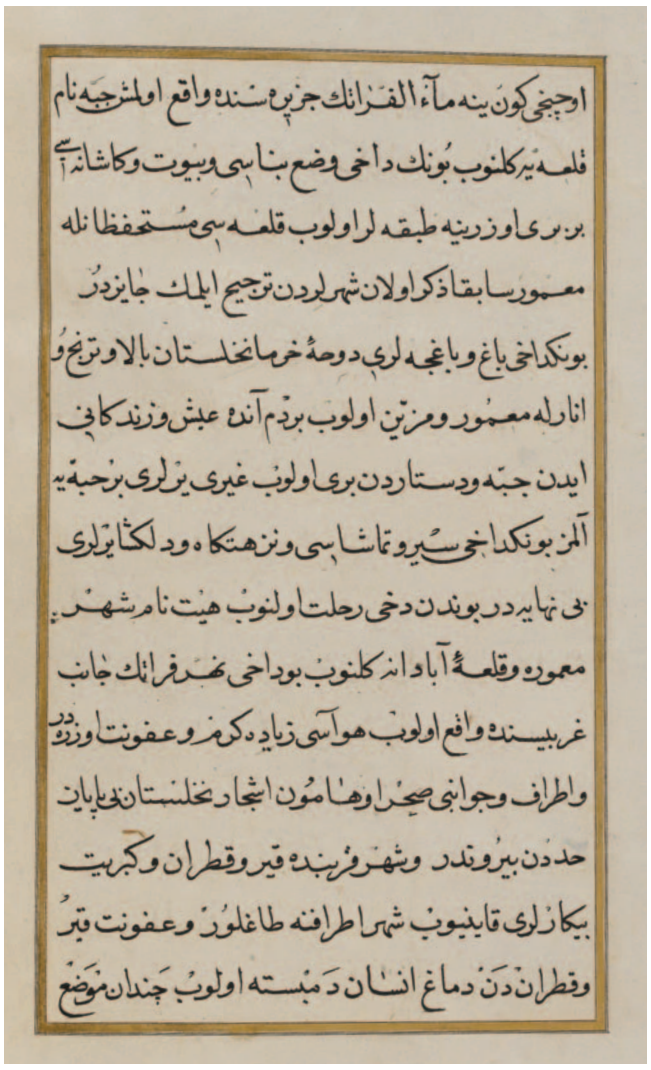

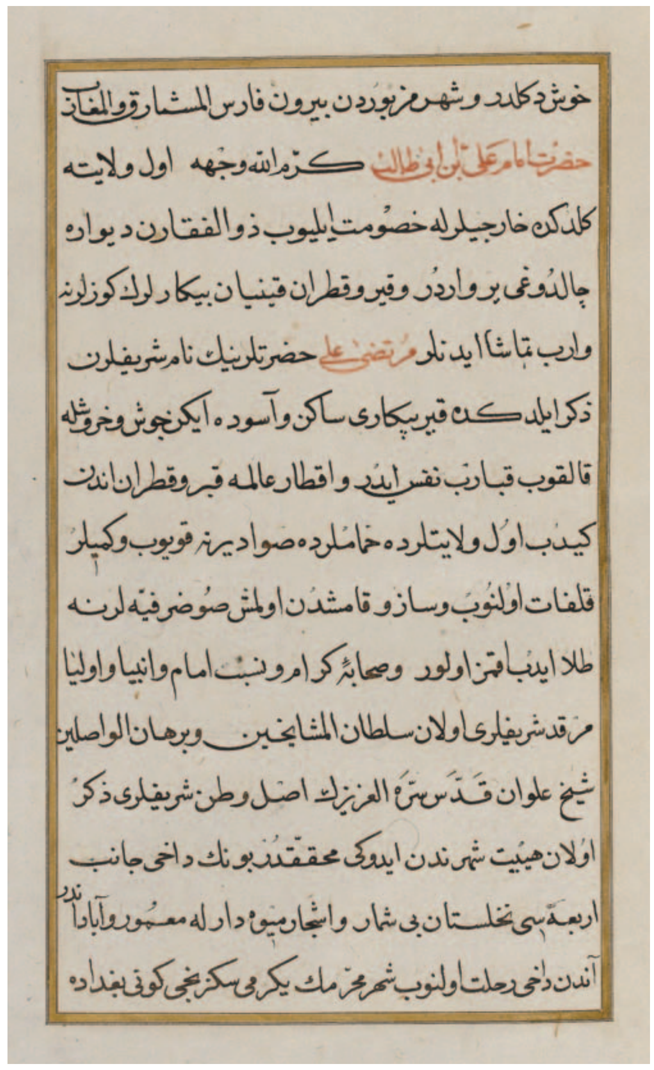
285b muzâyaka olan yirlerin tevsî‘ idüb ba‘dehû donanma-i hümâyûn gemilerin âsânlığla geçirüb kimesneye zarar irişdürmeyüb sâ'ir vâridîn ve sâdırîn dahi mürûrı âsân olub bu bâbda müşârün-ileyh hazretlerine küllî ecr ü sevâb hâsıl olmışdur. Andan dahi bâd-ı sabâ gibi Fırât'un garbîsinde zikr olan livâ-i cezîre[ye] tâbi‘ Rahbe nâm kal‘aya dahi uğrayub o dahi devr-i ‘Osmân'dan akdem ma‘mûr u âbâdân olub bi'l-fi‘l dahi içinde dizdâr ve müstahfızlar dahi vardur. Ve andan aşağa bir iki menzilden sonra ‘Âne ve Hadîse nâm hisârlara gelinüb kabâ'il-i a‘râbun sülâle-i nâm-dârından Medlîc oğlı Ebû Rîş Beğ'ün sancağı olub mezkûr ‘Âne'nün bağ ve bağçeleri ve her nev‘den eşcâr-ı esmârı bî-hadd ü bî-hisâbdur. Ve herkes mümkin olduğı kadar bâğ u bâğçesinde latîf binâlarla manzaralar ‘imâret idüb ve Fırât suyı bâğçelerinün her tarafına cârî olub ‘Âne kal‘ası Fırât suyının cezîresinde adada vâki‘ olmışdur. Anun dahi

286a kal‘asında dizdâr ve hisâr erleri olub nevbet-i şâhî döğilür. Fe-emmâ kusûr ve büyût-ı cennet-misâlle her kûşe ma‘mûr olub ve eşcâr-ı mîve-dâr ve nahl-ı hurmâyı şehd-bârun hadd ü hisâbı yokdur. Gûyâ ki her bir nahl-ı bâlâ ve devha-i hurmâ bir serv-kadd-i dilber ve her eşcâr-ı sehî-kaddlerün pâylerine yüz sürüb cârî olan âb-ı hoş revânları ve vaz‘ olınan su dolâblarınun feryâd u zârı ‘âşık-ı dil-hastalarun ma‘şûkları firâkından âh [u] vâh ile dökdükleri göz yaşlarına müşâbih olmışdur. Ve zikr olınan ‘Âne'de iki gün oturak olub ehl-i safâ yârânun dem-i ‘aşkına bâğ ve bostânları seyr ü temâşâ olınub ve ekseriyâ halkı ekl ü şurb ve mey-i gülfâma mâ'il olmağın *‘Âne cennetün lâ-savm ve lâ-ibâdet* kelimâtıyla müttehemlerdür. Fi'l-hakîka enhâr-ı cûybâr ve eşcâr-ı mîvedârla her kûşe cennet-misâl olub ve mahbûbe-i perîpeykerlerin seyr ü temâşâ iden havrâdan müstağnî olur. Ve'l-hâsıl vilâyet-i mezbûre hûblukda ve letâfetde her ne denlü şerh ü beyân olınsa mütehammildür. Ba‘dehû andan dahi rıhlet olınub

287a 286b

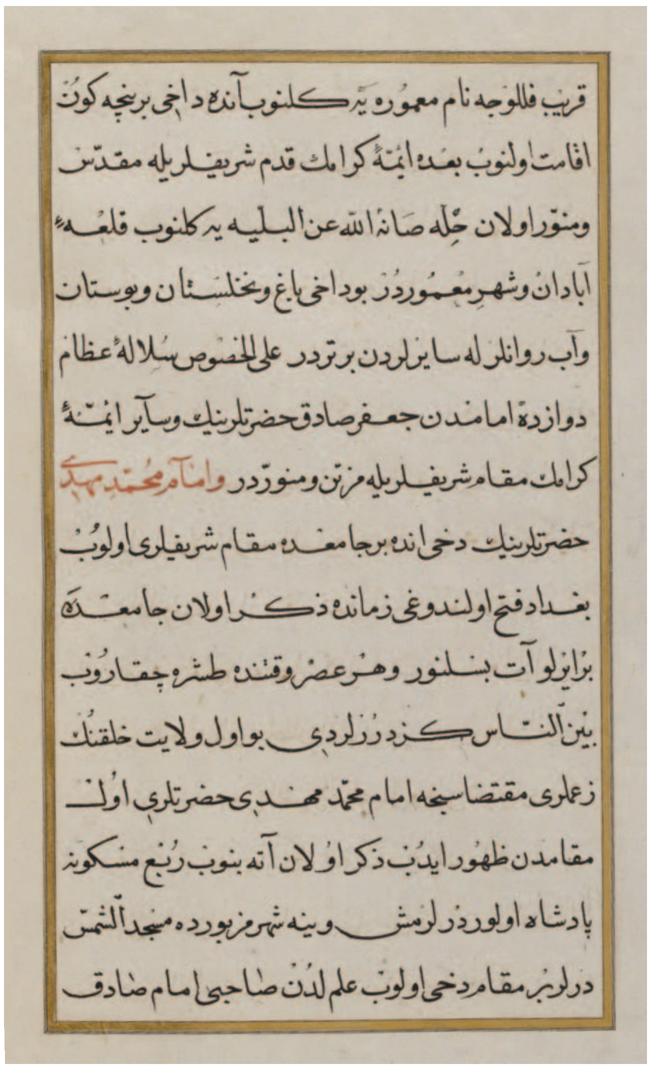

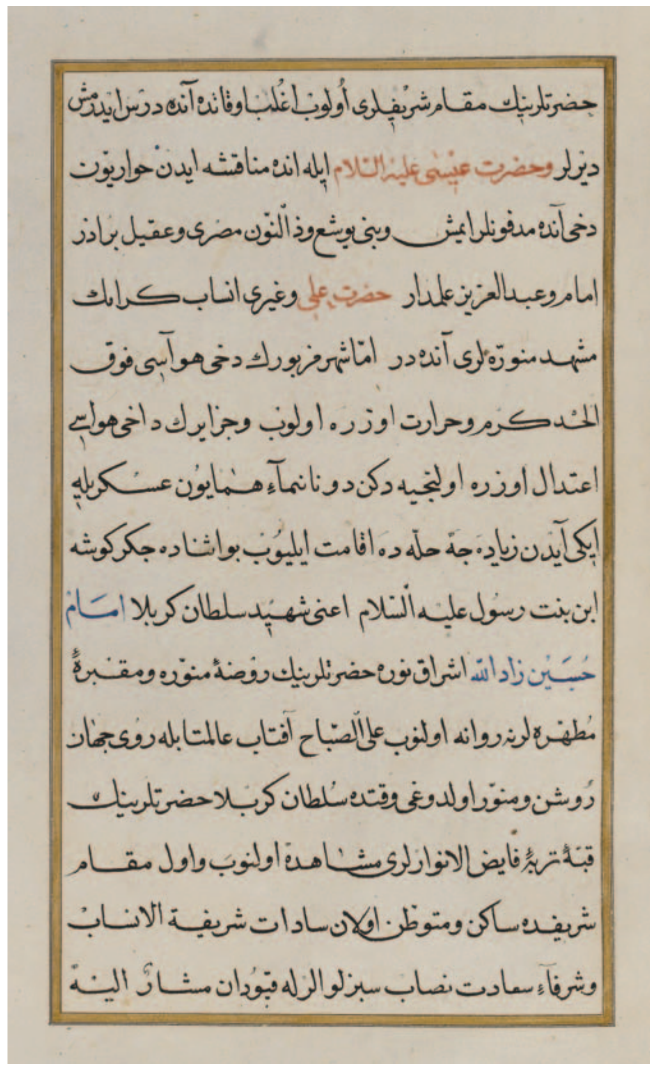
286b üçünci gün yine mâ'ü'l-Fırât'un cezîresinde vâki' olmış Cebe nâm kal'aya gelinüb bunun dahi vaz'-ı binâsı ve büyût u kâşânesi birbiri üzerine tabakalar olub kal'ası müstahfızânla ma'mûr sâbıkâ zikr olan şehirlerden tercîh eylemek câ'izdür. Bunun dahi bâğ ve bâğçeleri devha-i hurmâ nahlistân-ı bâlâ ve turunc u enârla ma'mûr ve müzeyyen olub bir dem anda 'ayş u zîndegânî iden cübbe ve destârdan berî olub gayrı yirleri bir habbeye almaz. Bunun dahi seyr ü temâşâsı ve nüzhetgâh ve dil-güşâ yirleri bî-nihâyedür. Bundan dahi rıhlet olınub Hît nâm şehr-i ma'mûre ve kal'a-i âbâdâna gelinüb bu dahi nehr-i Fırât'un cânib-i garbîsinde vâki' olub hevâsı ziyâde germ ve 'ufûnet üzredür ve etrâf u cevânibi sahrâ ve hâmûn eşcâr-ı nahlistân-ı bî-pâyân hadden bîrûndur. Ve şehr kurbında kīr u katrân ve kibrit pınarları kaynayub şehr etrâfına dağılur ve 'ufûnet-i kīr u katrândan dimâğ-ı insân dem-beste olub çendân mevzi'-i

287a hoş değildür. Ve şehr-i mezbûrdan bîrûn fârisü'l-meşārık ve'l-megārib hazret-i İmâm 'Alî ibn Ebî Tâlib *kerrema'llâhu vechehû* ol vilâyete geldükde Hâricîlerle husûmet eyleyüb Zü'l-fikār'ın dîvâra çalduğı yir vardur. Ve kīr u katrân kaynayan pınarlarun gözlerine varub temâşâ idenler Murtezâ 'Alî hazretlerinün nâm-ı şerîflerin zikr eyledükde kīr pınarı sâkin ve âsûde iken cûş u hurûşla kalkub kabarub nefes ider. Ve aktâr-ı 'âleme kīr u katrân andan gidüb ol vilâyetlerde hammâmlarda sevâd yirine koyub ve gemiler kalafat olınub ve saz u kamışdan olmış su sarfiyyelerine tılâ idüb akmaz olur. Ve sahâbe-i kirâm ve neseb-i imâm ve enbiyâ vü evliyâ merkad-ı şerîfleri olan sultânü'l-meşâyıhîn ve burhânü'l-vâsılîn Şeyh 'Ulvân *kuddise sırruhü'l-'azîz*ün asl-ı vatan-ı şerîfleri zikr olan Hît şehrinden idüği muhakkakdur. Bunun dahi cânib-i erba'ası nahlistân-ı bî-şümâr ve eşcâr-ı mîve-dârla ma'mûr u âbâdândur. Andan dahi rıhlet olınub şehr-i Muharrem'ün yigirmi sekizinci güni Bağdâd'a

288a 287b

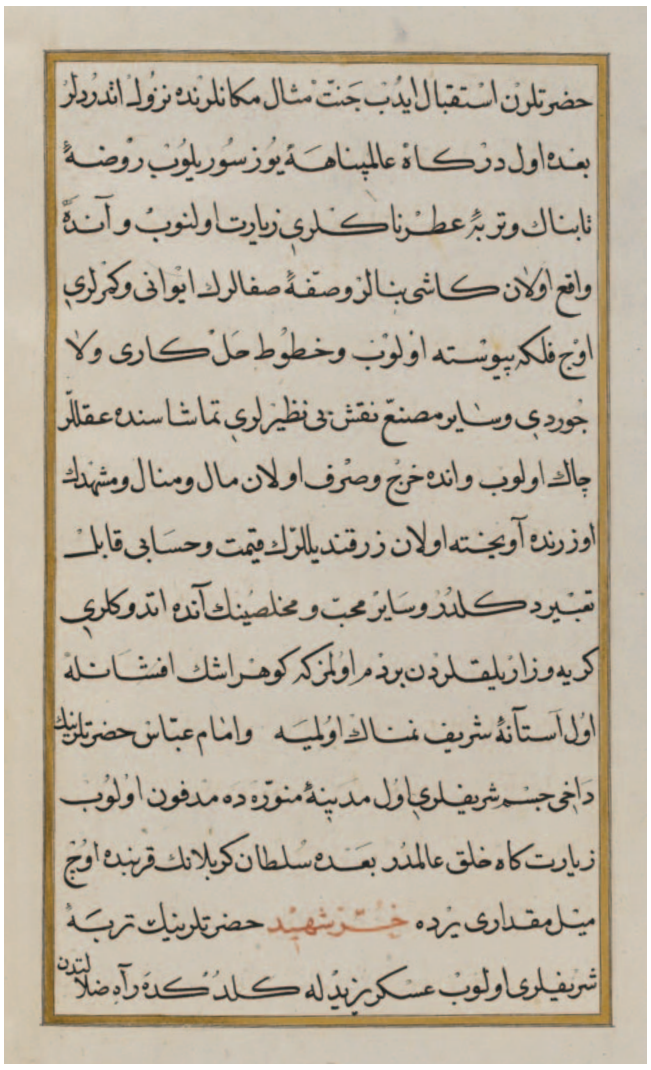

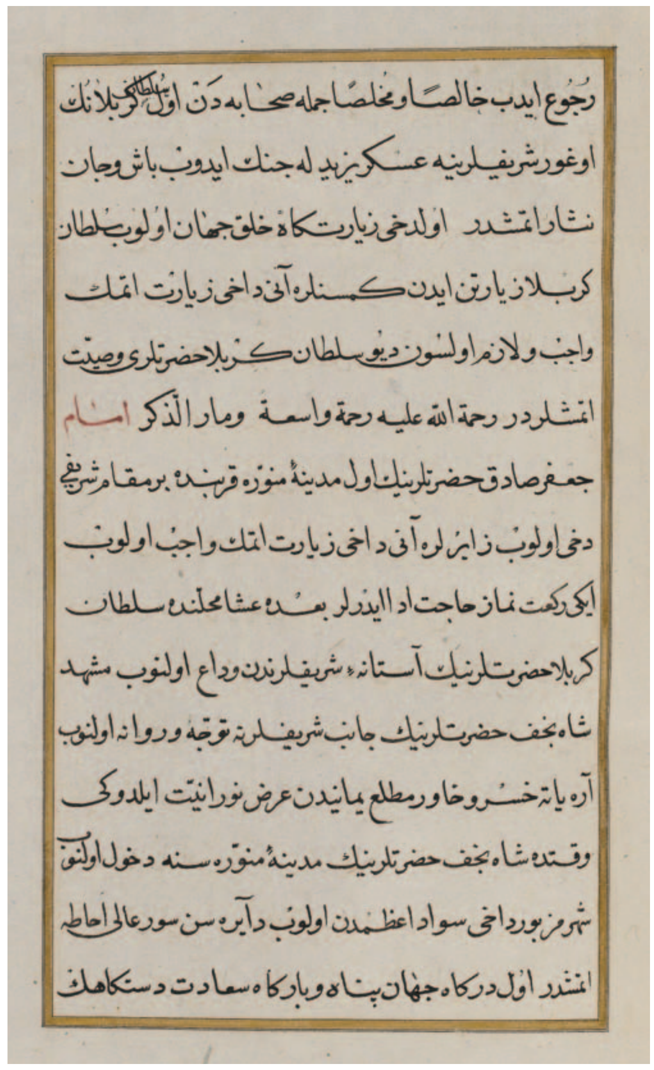
287b karîb Fellûce nâm ma‘mûreye gelinüb anda dahi bir niçe gün ikāmet olınub ba‘dehû e’imme-i kirâmun kadem-i şerîfleriyle mukaddes ve münevver olan Hılle *sânehu'llâhu ‘ani'l-beliyye*ye gelinüb kal‘a-i âbâdân ve şehr-i ma‘mûrdur. Bu dahi bâğ u nahlistân ve bostân u âb-ı revânlarla sâ’irlerden ber-terdür. ‘Ale'l-husûs sülâle-i ‘izâm-ı düvâzdeh imâmdan Ca‘fer-i Sâdık hazretlerinün ve sâ’ir eimme-i kirâmun makām-ı şerîfleriyle müzeyyen ü münevverdür. Ve İmâm Muhammed Mehdî hazretlerinün dahi anda bir câmi‘de makām-ı şerîfleri olub Bağdâd feth olunduğı zemânda zikr olan câmi‘de bir eyerlü at beslenür ve her ‘asr vaktinde taşra çıkarub beyne'n-nâs gezdirürlerdi. Bu ol vilâyet halkınun zu‘mları muktezâsınca, "İmâm Muhammed Mehdî hazretleri ol makāmdan zuhûr idüb zikr olan ata binüb rub‘-ı meskûna pâdişâh olur" dirlermiş. Ve yine şehr-i mezbûrda 'Mescidü'ş-Şemş' dirler bir makām dahi olub ‘ilm-i ledün sâhibi İmâm Sâdık

288a hazretlerinün makām-ı şerîfleri olub, "Agleb-i evkātda anda ders idermiş" dirler ve hazret-i ‘Îsâ *‘aleyhi's-selâm* ile anda münâkaşa iden Havâriyyûn dahi anda medfûnlar imiş ve benî Yûşa‘ ve Zü'n-nûn-ı Mısrî ve ‘Akîl Birâder-i İmâm ve ‘Abdü'l-‘azîz ‘alem-dâr-ı hazret-i ‘Alî ve gayrı ensâb-ı kirâmun meşhed-i münevvereleri andadur. Emmâ şehr-i mezbûrun dahi hevâsı fevka'l-hadd germ ü harâret üzre olub ve cezâ’irün dahi hevâsı i‘tidâl üzre olıncaya değin donanma-i hümâyûn ‘askeriyle iki aydan ziyâdece Hılle'de ikāmet eyleyüb bu esnâda ciğer-kûşe İbn-i bint-i Resûl *‘aleyhi's-selâm* a‘nî şehîd-i Sultân-ı Kerbelâ İmâm Hüseyn *zâde'llâhu işrâka nurihî* hazretlerinün ravza-i münevvere ve makbere-i muttaharalarına revâne olınub ‘ale's-sabâh âfitâb-ı ‘âlem-tâbla rûy-ı cihân rûşen ü münevver olduğı vakitde Sultân-ı Kerbelâ hazretlerinün kubbe-i türbe-i fâ’izü'l-envârları müşâhede olınub ve ol makām-ı şerîfde sâkin ve mütevattın olan sâdât-ı şerîfetü'l-ensâb ve şürefâ-i sa‘âdet-nisâb sebz livâlarla kapudan-ı müşârün-ileyh

289a 288b

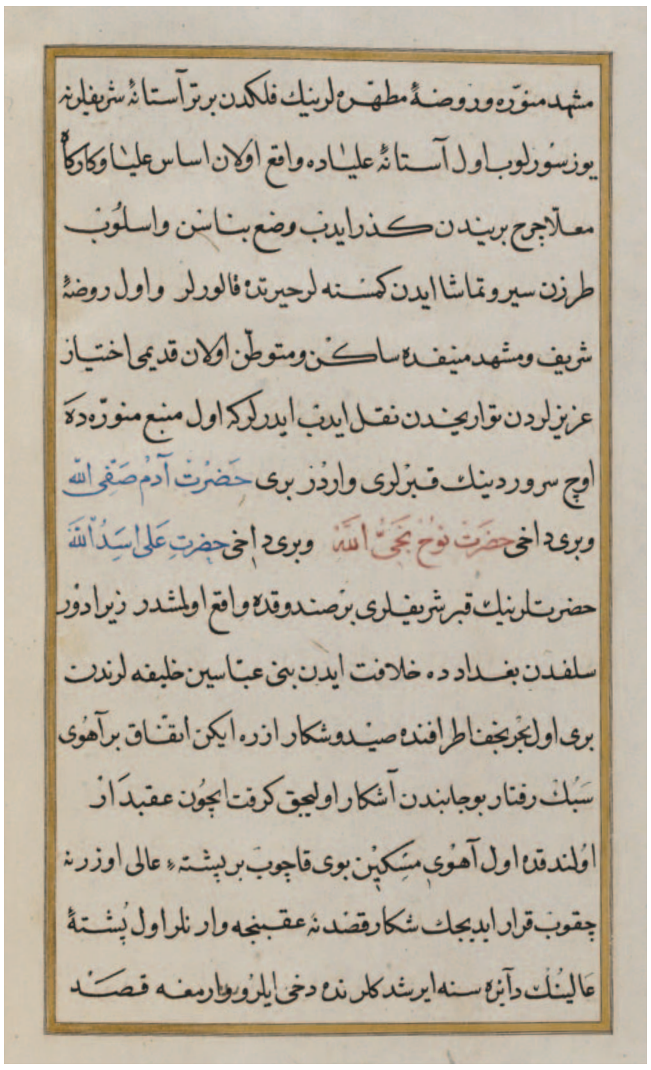

288b hazretlerin istikbâl idüb cennet-misâl mekânlarında nüzûl itdürdiler. Ba'dehû ol dergâh-ı 'âlem-penâha yüz sürilüb ravza-i tâb-nâk ve türbe-i 'ıtr-nâkleri ziyâret olınub ve anda vâki' olan kâşî binâlar ve suffe-i safâlarun eyvânı ve kemerleri evc-i feleğe peyveste olub ve hutût-ı hal-kârî ve lâceverdî ve sâ'ir musanna' nakş-ı bî-nazîrleri temâşâsında 'akıllar çâk olub ve anda harc u sarf olan mâl u menâl ve meşhedün üzerinde âvîhte olan zer kandîllerün kıymet ü hisâbı kābil-i ta'bîr değildür. Ve sâ'ir muhibb ü muhlisînün anda itdükleri girye vü zârlıklardan bir dem olmaz ki gevher-i eşk-efşânla ol âsitâne-i şerîf nem-nâk olmaya. Ve İmâm 'Abbâs hazretlerinün dahi cism-i şerîfleri ol medîne-i münevverede medfûn olub ziyâretgâh-ı halk-ı 'âlemdür. Ba'dehû Sultân-ı Kerbelâ'nun kurbında üç mil mikdârı yirde Hurr Şehîd hazretlerinün türbe-i şerîfleri olub 'asker-i Yezîd'le geldükde râh-ı dalâletden

289a rücû' idüb hâlisen ve muhlisen cümle sahâbeden ol Sultân-ı Kerbelâ'nun uğur-ı şerîflerine 'asker-i Yezîd'le ceng idüb baş u cân nisâr itmişdür. Ol dahi ziyâretgâh-ı halk-ı cihân olub, "Sultân-ı Kerbelâ ziyâretin iden kimesnelere anı dahi ziyâret itmek vâcib ve lâzım olsun" diyü Sultân-ı Kerbelâ hazretleri vasıyyet itmişlerdür. *Rahmetu'llâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten*. Ve mârrü'z-zikr İmâm Ca'fer-i Sâdık hazretlerinün ol medîne-i münevvere kurbında bir makām-ı şerîfi dahi olub zâ'irlere anı dahi ziyâret itmek vâcib olub iki rek'at namâz-ı hâcet edâ iderler. Ba'dehû 'işâ mahallinde Sultân-ı Kerbelâ hazretlerinün âsitâne-i şerîflerinden vedâ' olınub meşhed-i Şâh-ı Necef hazretlerinün cânib-i şerîflerine teveccüh ve revâne olınub ara yata husrev-i hâver matla'-ı Yemânî'den 'arz-ı nûrâniyyet eyledüği vakitde Şâh-ı Necef hazretlerinün medîne-i münevveresine duhûl olınub şehr-i mezbûr dahi sevâd-ı a'zamdan olub dâ'iresin sûr-ı 'âlî ihâta itmişdür. Ol dergâh-ı cihân-penâh ve bârgâh-ı sa'âdet-destgâhun

290a 289b

289b meşhed-i münevvere ve ravza-i mutahharalarınun felekden ber-ter âsitâne-i şerîflerine yüz sürilüb ol âsitâne-i ʻulyâda vâkiʻ olan esâs-ı ʻulyâ ve kârgâh-ı muʻallâ çarh-ı berînden güzer idüb vazʻ-ı binâsın ve üslûb-ı tarzın seyr ü temâşâ iden kimesneler hayretde kalurlar. Ve ol ravza-i şerîf ve meşhed-i münîfde sâkin ve mütevattın olan kadîmî ihtiyâr ʻazîzlerden tevârîhden nakl idüb eydürler ki ol menbaʻ-ı münevverede üç server-i dînün kabirleri vardur. Biri hazret-i Âdem *safiyyu'llâh* ve biri dahi hazret-i Nûh *bahiyyu'llâh* ve biri dahi hazret-i ʻAlî *esedu'llâh* hazretlerinün kabr-i şerîfleri bir sandûkda vâkiʻ olmışdur. Zirâ devr-i selefden Bağdâd'da hilâfet iden benî ʻAbbâsîn halîfelerinden biri ol bahr-i Necef etrâfında sayd u şikâr üzre iken ittifâk bir âhû-yı sebükreftâr bu cânibden âşikâr olıcak girift içün ʻakab-dâr olundukda ol âhû-yı miskîn-bûy kaçub bir püşte-i ʻâlî üzerine çıkub karâr idicek şikâr kasdına ʻakabince varanlar ol püşte-i ʻâlînün dâ'iresine irişdüklerinde dahi ilerü varmağa kasd

290a eyledüklerinde kademlerin alımayub bu hâli halîfe müşâhede idicek ol püşte-i şerîfün bir sırr ü hikmeti olduğın tahkīk idinmekle bu sırr-ı ser-besteye vâkıf olmağçün nakb itdürdükde zîr-i zemînde bir kubbe-i ʻâlî zâhir olub ve içinde ol gencîne-i esrâr-ı ilâhînün kabr-i münevvereleri zâhir ü âşikâr oldukda ol türbe-i pâk ve ravza-i ʻıtr-nâklerün başları ucında üç kıtʻa elvâh bulınub ve üzerlerinde, "Hâzâ kabru Âdem *safiyyu'llâh* ve hâzâ kabru Nûh *bahiyyu'llâh* ve hâzâ kabru ʻAlî ibn Ebî Tâlib" diyü başları yanında vazʻ olınan levhalarda mastûr olub bu tarîkla gencîne-i esrâr-ı ilâhî ve defîne-i envâr-ı nâ-mütenâhî hazretlerinün meşhed-i münevvereleri günden rûşen ve vâzıh olıcak hulefâ-i ʻAbbâsîn'ün erşed ü emcedleri ol püşte-i ʻâlî dâ'iresine sûr çeküb ve ol server-i ser-efrâz-ı evliyâ vü enbiyâ kabirleri üzerinde esâs-ı ʻâliyle muʻazzam binâlar ve ʻimâretler bünyâd idüb ve sandûk-ı münevverelerin laʻl ü gevherle ârâste vü müzeyyen eyleyüb bi'l-fiʻl anda olan ʻâlî binâlarun taʻbîri ve takrîri kābil-i imkân değildür. Ve'l-hâsıl ol merâkıd-ı

291a 290b

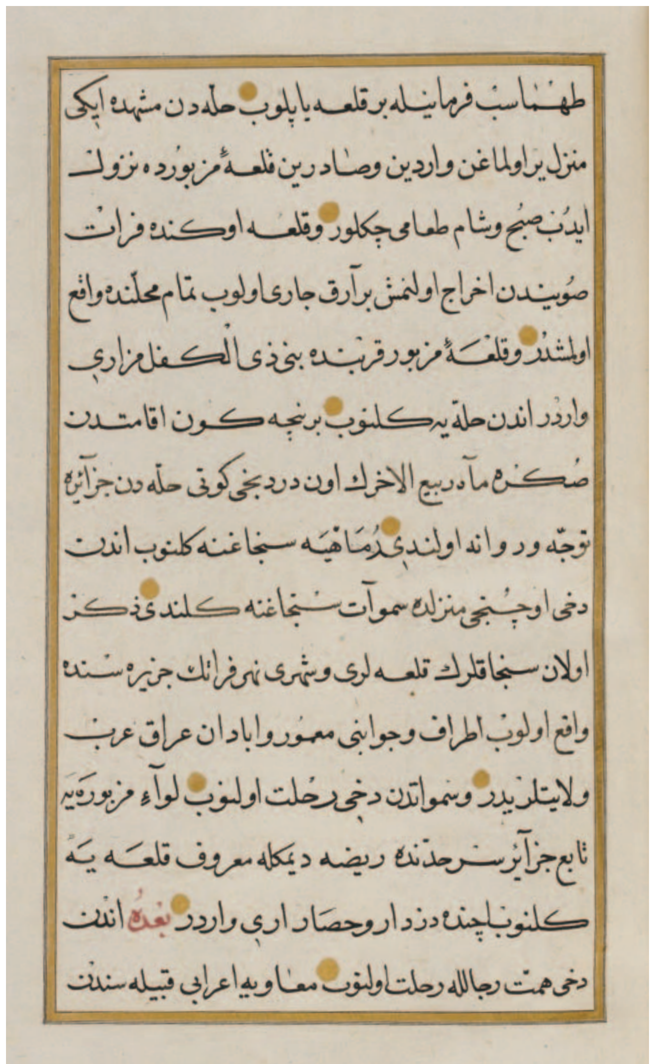
290b mutahhara ve meşâhid-i münevverelerün binâları harcına hazâ'in-i selâtîn-i heft-kişver mâlı harc u sarf olınsa vefâ itmeye. Bundan dahi revâne olınub kadîmî dârü'l-İslâm ve hâcetgâh-ı hâss u 'âmm olan Mescid-i Kûfe ki meşhed-i Murtezâ 'Alî'den üç mil mikdârı ba'îd yir olub ve İmâm 'Alî ibn Ebî Tâlib *kerrema'llâhu vechehû* hazretlerinün dârü'l-hilâfesidür meşhed-i münevvereden 'asr vaktinde rıhlet olınub magrib namâzı vaktinde Mescid-i Kûfe'ye gelinüb devr-i evvelden sevâd-ı a'zam ve medîne-i mükerrem olub etrâf u cevânibi deşt ü beyâbândur. Şehr-i mezbûrun ma'mûr u âbâdânlığı zemânında iki günlük mesâfe ba'îd nehr-i Fırât'dan ihrâc olunmış bir 'âlî argı olub şehr halkı ol ark suyından isti'mâl iderlermiş. Şimdilik su argı kurıyub ve nefs-i şehr dahi harâb ve her cânibi tûde-i türâb olub hemân Mescid-i Kûfe ile Murtezâ 'Alî hazretlerinün mekânları 'ayân kalmışdur. Ve Mescid-i Kûfe'nün dîvâr-ı erba'ası kalub evc-i feleğe çıkmış bir 'âlî mescidmiş ki vasf u beyâna mütehammil değildür. Ve Şâh-ı Necef

291a hazretlerinün dahi mekân-ı şerîflerinün henüz kubbeleri ve hâne sakfları 'ayân olub emmâ şehr-i mezbûrda sâkin olur kimesne olmayub bi'l-külliyye harâb ve vîrânedür. Hemân Mescid-i Kûfe'nün zâ'iriçün kapusın açar kapar bir iki huddâm vardur. Züvvâr halkına ziyâretgâh olan makāmâta delîldür. Ve Mescid-i Kûfe'nün içinde kûşe kûşe makām-ı enbiyâ ve meşhed-i evliyâ olub ve İmâm 'Alî hazretleri namâz içinde katl olunduğı mihrâb-ı şerîfde, "Hâze'l-mihrâbu kutile 'Aliyy ibni Ebî Tâlib" diyü henüz mastûrdur. Mihrâb-ı mezbûrede zâ'irlere ikişer rek'at namâz edâ itmek 'âdetdür. Ba'dehû Leyletü'l-Mi'râc'dan Habîb-i Hudâ 'avdet itdükde evc-i felekde iken yir yüzinde bir nûr müşâhede itdükde Cebrâ'il *'aleyhi's-selâm* hazretlerine su'âl eylediler ki, "Yâ karındaşum Cebrâ'il! Bu müşâhede olınan nûr ne mahaldedür?" diyü su'âl eylediklerinde, "Yâ Habîbu'llâh! Mescid-i Kûfe nûrıdur" diyü haber virdükde Resûl-i sakaleyn hazretleri doğrı Mescid-i Kûfe'ye nüzûl idüb anda bir mihrâbda

292a 291b

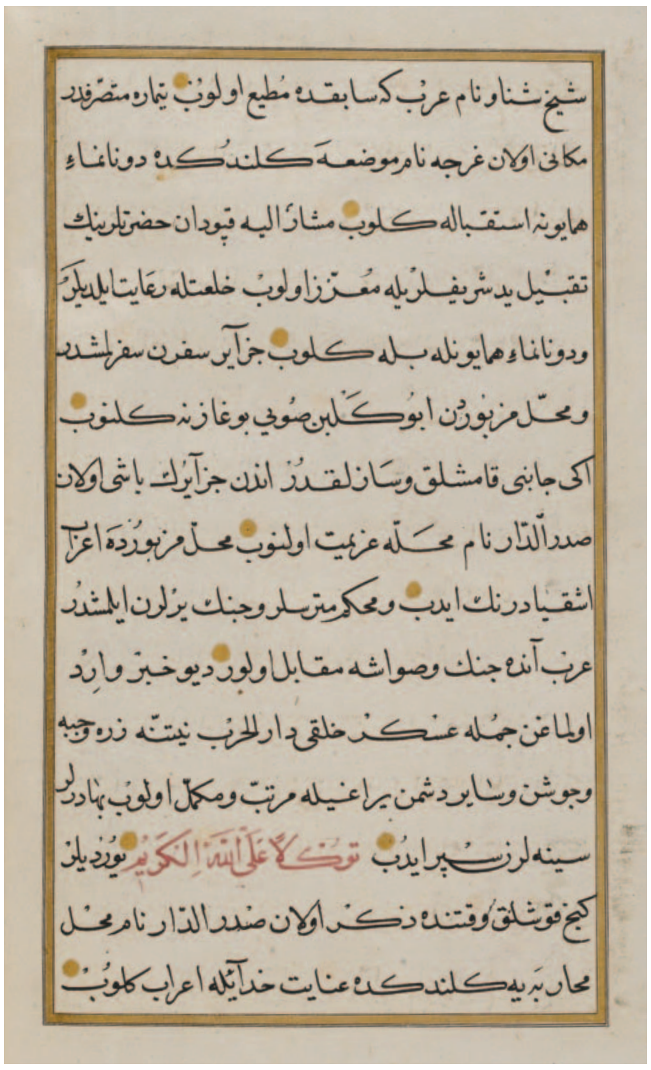

291b iki rekʿat namâz kılub sünnet kalmışdur. Zâ'irler ol mihrâbda kazâ-yı hâcet içün ikişer rekʿat namâz kılurlar. Ümîddür ki ol mâhî-i seyyiât ve veliyyü'l-hasenât hazretleri kemâl-i merhametinden cümle-i ümem-i İslâm'un hatâyâ ve zünûbın maʿfüvv ü mağfûr kılıvire. *Âmîn bi-hakkı Seyyidi'l-mürselîn.* Ve Mescid-i Kûfe kurbında kıbleden yana İmâm ʿAlî *kerrema'llâhu vechehû* hazretlerinün zikr olınan mekânlarında henüz Fâtıma-i Zehrâ'nun tenevvüri ve Düldül ile Kanber'ün ahûrı vardur. Henüz çendân harâb olmayub ʿayândur. Ve hânedânınun taşrasında dîvânhânesi ve mihrâblu mescidi olub taşraki kapusı üzerinde yazılmış ki, "Hâzâ mekânu ʿAliyy ibni Ebî Tâlib" diyü mastûrdur. Ve bu zikr olınan şehr-i Kûfe'nün sâbıkda büyüklüği ve vüsʿatınun nihâyeti şehr-i Basra'ya varınca maʿmûr u âbâdân imiş. Bundan dahi nısfü'l-leyl mahallinde rıhlet olınub âyende vü revende olan züvvâr-ı müsâfire ehl-i şenâʿat ü harâmî tâ'ifesinden zarar u gezend irişür yirde Şâh

292a Tahmâsb fermânıyla bir kalʿa yapılub Hılle'den meşhede iki menzil yir olmağın vâridîn ve sâdırîn kalʿa-i mezbûrda nüzûl idüb subh u şâm taʿâmı çekilür. Ve kalʿa öninde Fırât suyından ihrâc olunmış bir ark cârî olub temâm-ı mahallinde vâkiʿ olmışdur. Ve kalʿa-i mezbûr kurbında benî Zü'l-kifl mezârı vardur. Andan Hılle'ye gelinüb bir niçe gün ikāmetden sonra mâh-ı Rebîʿü'l-âhirün on dördünci güni Hılle'den cezâ'ire teveccüh ve revâne olundı. Rumâhiyye sancağına gelinüb andan dahi üçünci menzilde Semavât sancağına gelindi. Zikr olan sancaklarun kalʿaları ve şehri nehr-i Fırât'un cezîresinde vâkiʿ olub etrâf u cevânibi maʿmûr u âbâdân ʿIrâk-ı ʿArab vilâyetleridür. Ve Semavât'dan dahi rıhlet olınub livâ-i mezbûreye tâbiʿ cezâ'ir serhaddinde Rayza[?] dimekle maʿrûf kalʿaya gelinüb içinde dizdâr ve hisâr eri vardur. Baʿdehû andan dahi himmet-i ricâlle rıhlet olınub Muʿâviye aʿrâbı kabîlesinden

293a 292b

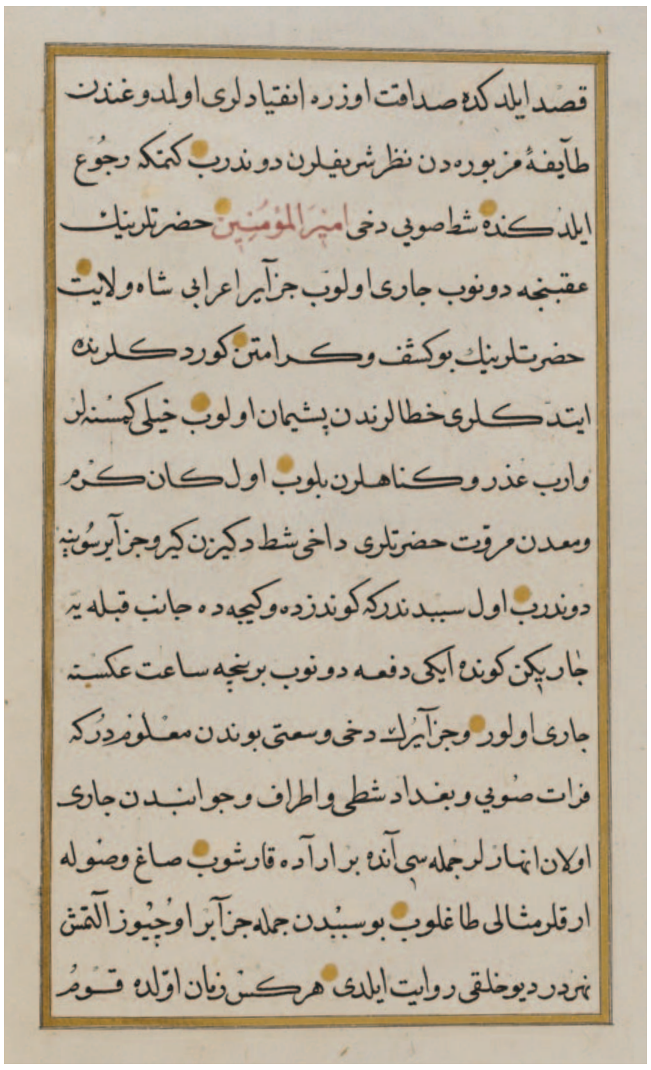

292b Şeyh Şenâv[?] nâm ʿArab ki sâbıkda mutîʿ olub tîmâra mutasarrıfdur mekânı olan Garca[?] nâm mevziʿe gelindükde donanma-i hümâyûna istikbâle gelüb müşârün-ileyh kapudan hazretlerinün takbîl-i yed-i şerîfleriyle muʿazzez olub hılʿatle riʿâyet eylediler. Ve donanma-i hümâyûnla bile gelüb cezâʾir seferin seferlemişdür. Ve mahall-i mezbûrdan Ebû Kelbin[?] suyı boğazına gelinüb iki cânibi kamışlık ve sazlıkdur andan cezâʾirün başı olan Sadrü'd-dâr nâm mahalle ʿazîmet olınub mahall-i mezbûrda aʿrâb eşkıyâ dernek idüb ve muhkem meterisler ve ceng yirlerin eylemişdür. "ʿArab anda ceng ü savaşa mukâbil olur" diyü haber vârid olmağın cümle ʿasker halkı dârü'l-harb niyyetine zırh ve cebe ve cevşen sâʾir düşmen yarağıyla müretteb ve mükemmel olub bahâdırlar sînelerin siper idüb *tevekkülen ʿale'llâhi'l-Kerîm* yüridiler. Genc kuşluk vaktinde zikr olan Sadrü'd-dâr nâm mahall-i muhârebeye gelindükde ʿinâyet-i Hudâ'yla aʿrâb gelüb

293a müşârün-ileyh kapudandan dehşet ve heybet alub *men necâ bi-re'sihî fe-kad rabiha* kelimâtı mûcibince ol fırka-i dâll ve ʿadû-yı bed-fiʿâl karârların firâra tebdîl idüb ve mekân u meterislerin bıragub kaçub perâkende vü perîşân olmışlar. Hemîşe aʿdâ-yı dîn ü devlet makhûr ve mahzûl olmakdan hâlî olmaya. *Âmîn yâ Muʿîn*. Bi-ʿavni'llâhi teʿâlâ ol mahall-i tehlükeden donanma-i hümâyûn sağ ve sâlim mürûr u ʿubûr idüb bunun dahi etrâf u cevânibi bâğ u bâğçe ile ve eşcâr-ı nahlistânla maʿmûr ve dil-güşâ yirler olub ve ʿumûmen cezâʾirün zevrakları ve bahhârları mevziʿ-i mezbûra uğrayub cezâʾirün aʿyânı olan ʿUlyân-oğlı'na vâridîn ve sâdırînden mevziʿ-i mezbûra uğrayan gemilerden ol mahalde bâc ve tamga alınurmış. Ve cezâʾir aʿrâbınun temerrüd ve ʿisyânları ne mertebe idüği bundan maʿlûm ola ki sâhib-i Zü'l-fikâr Murtezâ ʿAlî hazretleri şehr-i Kûfe'de emîrü'l-müʾminîn iken cezâʾire gelüb ıslâhlarına

294a 293b

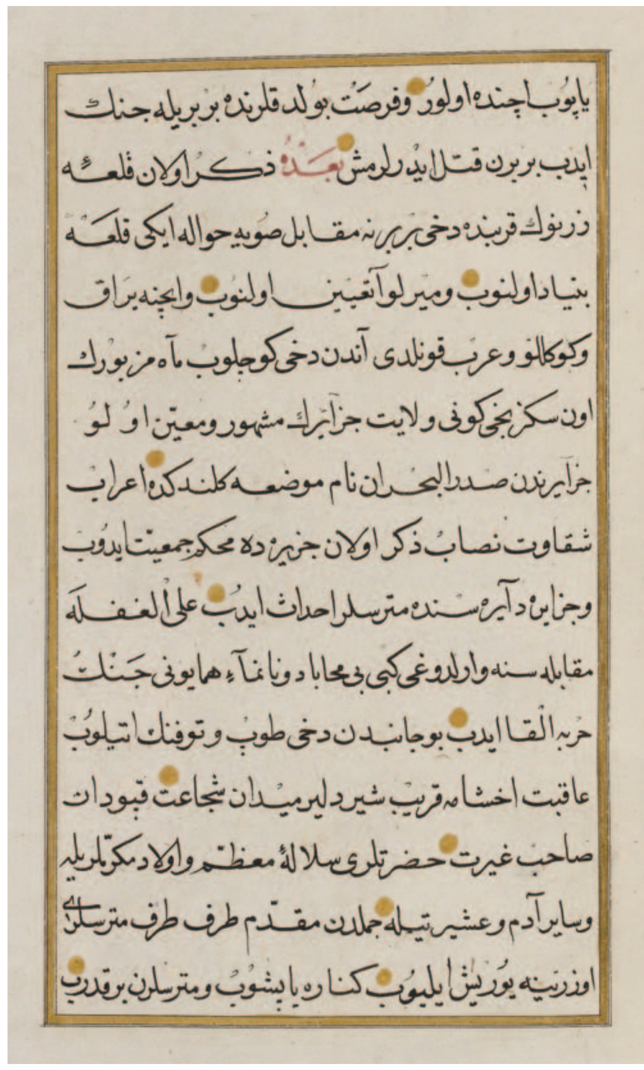
293b kasd eyledükde sadâkat üzre inkıyâdları olmaduğından tâ'ife-i mezbûreden nazar-ı şerîflerin döndürüb gitmeğe rücû' eyledükde Şat suyı dahi emîrü'l-mü'minîn hazretlerinün 'akabince dönüb cârî olub cezâ'ir a'râbı şâh-ı velâyet hazretlerinün bu keşf ü kerâmetin gördüklerinde itdükleri hatâlarından peşîmân olub hayli kimesneler varub 'özr ve günâhların bilüb ol Kân-ı kerem ve Ma'den-i mürüvvet hazretleri dahi Şat denizin girü cezâ'ir suyına döndürüb ol sebebdendür ki gündüzde ve gicede cânib-i Kıble'ye cârîken günde iki def'a dönüb bir niçe sâ'at 'aksine cârî olur. Ve cezâ'irün dahi vüs'ati bundan ma'lûmdur ki Fırât suyı ve Bağdâd Şat'ı ve etrâf u cevânibden cârî olan enhârlar cümlesi anda bir arada karışub sağ ve sola arklar misâli dağılub bu sebebden cümle cezâ'ir üç yüz altmış nehrdür diyü halkı rivâyet eyledi. Herkes zemân-ı evvelde kavm

294a ve tevâbi'iyle bir cezîreyi ma'mûr idüb ve içinde olan eşcâr-ı hurmânun ve zirâ'at eyledükleri çeltük mahsûlın mâlikâne zabt idüb kimesneye 'öşr ve mahsûl virmek olıgelmiş değildür. Ve birbirine ihlâs ve mahabbet üzre olmayub cüz'î nesne içün birbirine 'adâvet ü husûmet idüb fursat buldukça birbirine kasd idüb ve birbirin katl eyledükde kimesne kısâs eylemeğe kādir değildür. 'Ulyân-oğlı bunlarun içinde hemân bir ulu şeyhleri makūlesinde olub birbiriyle husûmet ü 'adâvet üzre olanlar varub Fâtiha-i fâyiha birle ıslâh-ı mâ-beyn eyleyüb mezbûra pirincden ve hurmâdan ba'z-ı nesne virüb gidermiş. Ve zikr olan Sadrü'd-dâr ortasından dûr-ı 'Osmân'dan kimesne geçemeyüb her vechle mahall-i tehlüke ve cây-ı zîk olduğından a'râb gelen donanmaya zarar itmek tevehhümünden Ser'asker İskender Paşa hazretleri Sultân Hüseyn Beğ ile iki oğulların bir niçe bin müsellah âdem ile donanma-i hümâyûn istikbâline

295a 294b

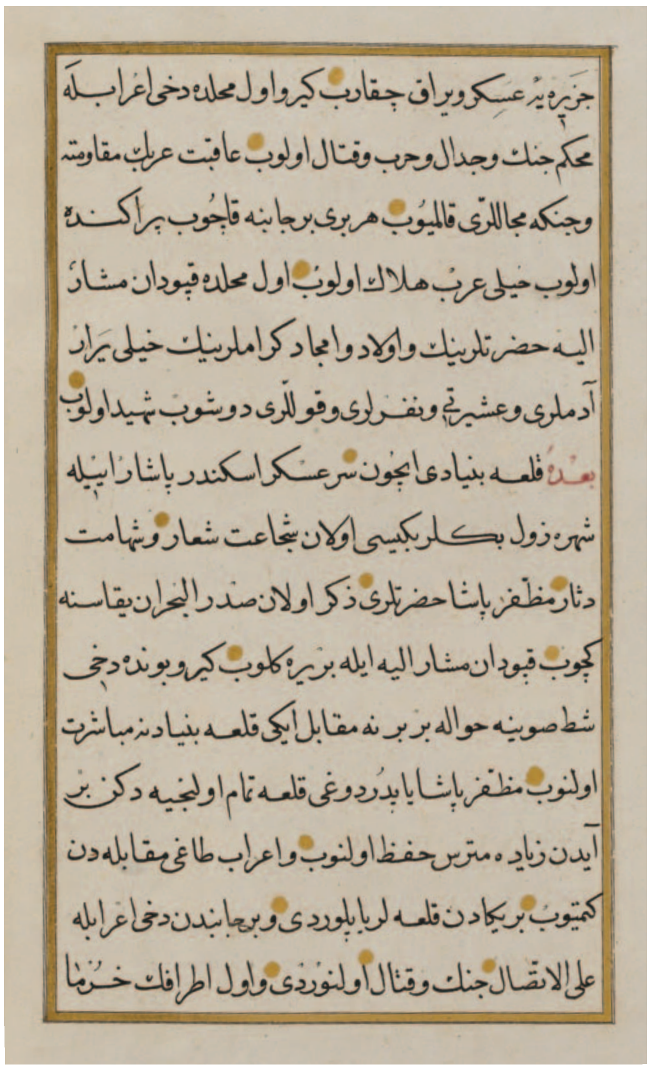

294b gönderüb geldüklerinde donanma ʿaskeri geçmiş bulınub bi-hamdi'llâhi teʿâlâ ʿArab karşu durmağa kudret ve kuvvetleri olmayub perâkende olmışlardur. Andan dahi yüriyüb mâh-ı Cemâziye'l-evvelün sekizinci güni cezâ'ir kalʿalarından Zernük nâm kalʿa kurbında müşârün-ileyh Serʿasker İskender Paşa hazretlerine mülâkāt olınub anda beş on gün oturak oldukdan sonra mahmiyye-i Bağdâd'un yüz elli pâre gemileri donanması gelüb cümle bir yire cemʿ olundı. Ve zikr olan Sadrü'd-dâr'da birbirine mukābil suya havâle iki pâre kalʿa bünyâd olınub içine düşmen yarağı ve kifâyet mikdârı gönüllü ve ʿArab tâ'ifesi konılub âbâdân oldı. Ve cezâ'irün kışı ziyâde nerm üzre olub yağmur ve kar yağmağın sâkin oldukları yirleri ekser saz ve kamışdur ve kalʿaları dahi bi'l-külliyye balçık keseğinden ve hurmâ ağacından vâkiʿ olub içlerinde uluca olanlar kendüye müteʿallık kavm-i zû-karâbetiyle kalʿa

295a yapub içinde olur ve fursat bulduklarında birbiriyle ceng idüb birbirin katl iderlermiş. Baʿdehû zikr olan kalʿa-i Zernük kurbında dahi birbirine mukābil suya havâle iki kalʿa bünyâd olınub ve mîr-i livâ taʿyîn olınub ve içine yarak ve gönüllü ve ʿArab konıldı. Andan dahi göçilüb mâh-ı mezbûrun on sekizinci güni vilâyet-i Cezâ'ir'ün meşhûr ve muʿayyen ulu cezâ'irinden Sadrü'l-bahrân nâm mevziʿe gelindükde aʿrâb-ı şekāvet-nisâb zikr olan cezîrede muhkem cemʿiyyet idüb ve cezâ'ire dâ'iresinde meterisler ihdâs idüb ʿale'l-gafle mukābelesine varılduğı gibi bî-muhâbâ donanma-i hümâyûnı ceng [ü] harbe ilkā idüb bu cânibden dahi top ve tüfeng atılub ʿâkıbet ahşama karîb şîr-i dilîr-i meydân-ı şecâʿat kapudan-ı sâhib-gayret hazretleri sülâle-i muʿazzam ve evlâd-ı mükerremleriyle ve sâ'ir âdem ve ʿaşîretiyle cümleden mukaddem taraf taraf meterisleri üzerine yürüyüş eyleyüb kenâra yapışub ve meterislerin bırakdurub

296a 295b

295b cezîreye ʻasker ve yarak çıkarub girü ol mahalde dahi aʻrâbla muhkem ceng ü cidâl ve harb u kıtâl olub ʻâkıbet ʻArab'un mukāvemete ve cenge mecâlleri kalmayub her biri bir cânibe kaçub perâkende olub hayli ʻArab helâk olub ol mahalde kapudan-ı müşârün-ileyh hazretlerinün ve evlâd u emcâd-ı kirâmlarınun hayli yarar âdemleri ve ʻaşîreti ve neferleri ve kulları düşüb şehîd olub baʻdehû kalʻa bünyâdı içün Serʻasker İskender Paşa re'yiyle Şehrizol beğlerbeğisi olan şecâʻat-şiʻâr ve şehâmet-disâr Muzaffer Paşa hazretleri zikr olan Sadrü'l-bahrân yakasına geçüb kapudan-ı müşârün-ileyh ile bir yire gelüb girü bunda dahi Şat suyına havâle birbirine mukābil iki kalʻa bünyâdına mübâşeret olınub Muzaffer Paşa yapdurduğı kalʻa temâm olıncaya değin bir aydan ziyâde meteris hıfz olınub ve Aʻrâb dağı mukābeleden gitmeyüb bir yanadan kalʻa yapılurdı ve bir cânibden dahi aʻrâbla ʻale'l-ittisâl ceng ü kıtâl olınurdı. Ve ol etrâfun hurmâ

296a eşcârlarına ve bâğ u bâğçelerinde vâkiʻ olan eşcâr-ı semer-dârlarına balta çalınub katʻ-ı eşcâr olunmağla aʻrâb-ı güm-râha ziyâde elem ü musîbet ve mihnet ü kürbet hâsıl olmağın, "Mutîʻ oluruz eşcârımız katʻ itmen" diyü envâʻ-i tazarruʻla zârlık iderlerdi. Ve'l-hâsıl katʻ-ı eşcâr olunmadan vücûd-ı habâset-âlûdları sahîfe-i ʻâlemden hakk ve katʻ olunmağı evlâ görürlerdi. Bu elem ve musîbet üzerine aʻrâb-ı kilâb cemʻiyyet idüb bir gün ʻale's-sabâh yayalarla katʻ-ı eşcâr olunmak üzre iken Şehrizol beğlerbeğisi kolından ʻArab ziyâde harekete gelüb katʻ-ı eşcâr idenler üzerine yürüdükde müşârün-ileyh hazretleri ʻArab'a mukābil olub cengleşürken baʻzı pusuya girmiş ʻArablar ser-cümleden müşârün-ileyh üzerine yürüyüb muhkem ceng ve savaş eyleyüb müşârün-ileyhün baʻz-ı yarar âdemleri düşüb helâk olub ve ʻArab'dan dahi bî-nihâye kimesneler katl olınub ahşama karîb vakt olmağın kûs-ı âsâyiş çalınub yarındası Muzaffer Paşa harb u kıtâle muntazır iken hikmet-i İlâhî ve meşiyyet-i Sübhânî birle ol

297a 296b

296b gice ve yarındası muhkem sâʻikalar sehâb peydâ olub bir mertebede tûfân-ı Nûh misâl yağmurlar oldı ki kesret-i tîn ü mâ'dan bir merdün harekete mecâli kalmayub bir niçe gün ceng ü muhârebeden âsûde oldılar. Baʻdehû taʻmîrine mübâşeret olınan kalʻalar yapılub temâm olub içine yaraklar ve müstahfızlar konılub ʻUlyân-oğlı üzerine varılmak mukarrer iken mezkûrdan sulh u salâh recâsına iki âdem gelüb cevâb virildi ki, "Eğer hakîkat üzre sulh olmak recâ iderse işbu sefer-i hümâyûna sarf u harc olınan masârif-i pâdişâhîyi edâ iderse emân virilür ve illâ vaktine hâzır olsun üzerine varılmak mukarrerdür" diyü gelen âdemlerle bu vechle cevâb gitdükden sonra bir niçe eyyâmdan sonra bir gün ʻale's-seher mukaddemce âdem gelüb mezkûr ʻUlyân-oğlı'nun karındaşı oğlıyla Muhammed Hâris nâm muʻayyin ve hatîbleri gelür diyü haber vârid oldukda istikbâle âdem gönderilüb bu cânibden dahi Serʻasker İskender Paşa hazretleri bir ʻâlî dîvân eyleyüb

297a cümle beğlerbeğiler ve beğler ve züʻamâ ve sipâhî ve kapu halkı dîvâna varub âyîn-i selâtîn üzre mezkûr ʻUlyân-oğlı'nun karındaşı oğlı ve Muhammed Hâris ʻizzet ü rağbetle dîvâna getürilüb su'âl ü hitâb olundukda, "Biz pâdişâh-ı ʻâlem-penâha mutîʻ vü münkâd olduk. Vilâyet, pâdişâhundur. Her ne vechle re'y buyurılursa eylece olsun. Min-baʻd kimesne ʻisyân üzre değildür" diyü cevâb virdükde ʻasker halkında bir derecede şenlikler ve şâdmânlıklar oldı ki tahrîre kâbil değildür. Müşârün-ileyh serʻasker hazretleri mezbûrlar içün bir muʻteber otak kurdurub anda kondurılub ve gice ve gündüzde envâʻ-i niʻam ü riʻâyetle muʻazzez ve mükerrem oldılar. Yarındası girü ʻâlî dîvân olub mezkûrlar girü dîvâna getürilüb serʻasker cânibinden hitâb oldı ki, "Eğer sadâkat üzre sultân-ı zıllu'llâh hazretlerine mutîʻ ve münkâd olduğı sahîh ise gerekdür ki her sâl masârif-i pâdişâhîçün on beş bin altun viresiz ve iʻtikâd hâsıl olmağıçün

298a 297b

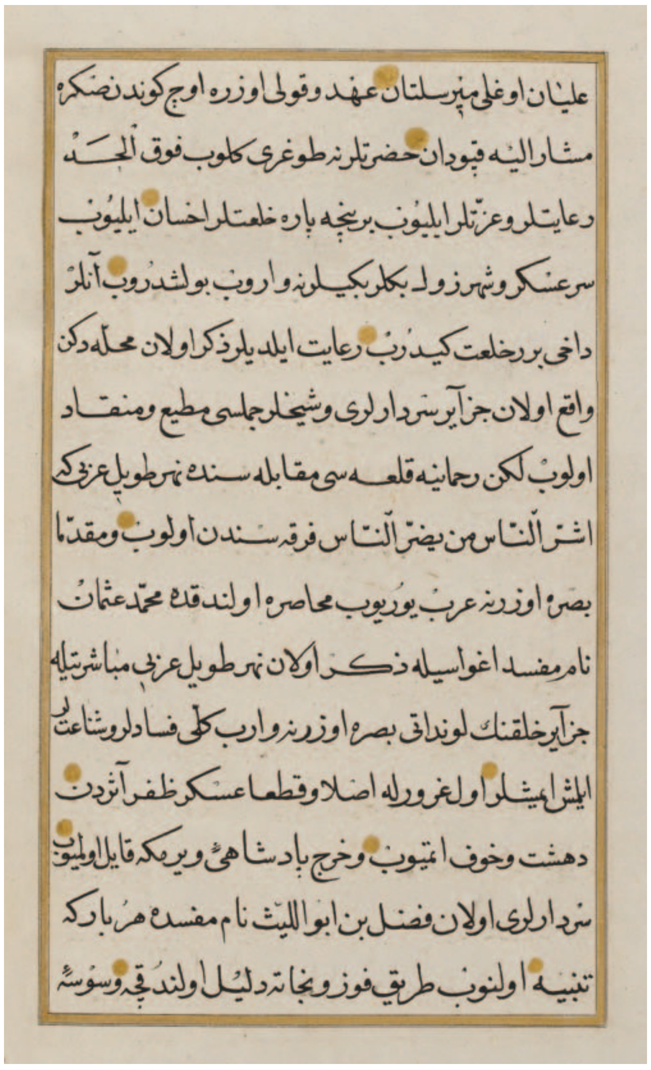

297b cezâ’irde olan be-nâm şeyhlerün sulb oğullarından gönderüb mâl tahsîl olınub gelinceye değin Basra kalʻasında emânet tarîkıyle rehn konılub akçe cemʻ olınub Basra beğlerbeğisine teslîm eyledüğinüzde konılan oğlanlara bedel âhar oğlanlar getirüb anları alub her sâl mâl tedârükinde olasız" diyü gelen kimesnelere hitâb olundukda bu vechle hâh nâ-hâh rızâları olub fasl-ı husûmet olınub vilâyet-i Cezâ’ir bu tarîkla feth olub sâ’ir memâlik-i pâdişâhîye munzam oldı. Baʻdehû rıhlet olınub ʻumûmen donanma-i hümâyûn ʻaskeriyle kapudan-ı müşârün-ileyh yüriyüb cezâ’irün orta yirinden geçüb giderken nehr-i Sâʻaye[?] nâm mevziʻde ʻUlyân-oğlı'nun karındaşı olan Mîr Seltân nâm cezâ’ir serdârı kırk altı pâre meşhûn[?] gemilerle emân dileyü[b] kapudan-ı müşârün-ileyh hazretlerine karşu gelüb tazarruʻ ve meskenet birle selâmlayub ve müşârün-ileyh yanına gemisine gelüb dest-bûs idüb ve sâ’ir cezâ’ir ʻArabı dahi ʻumûmen seyr ü temâşâya gelüb sağ ve sol iki cânibden

298a saf saf durub ʻaded ve kesreti kıyâs u hisâbdan bîrûn olub ve müşârün-ileyh ʻUlyân-oğlı karındaşı cenâb-ı saʻâdet-ʻunvân kapudan hazretleriyle sıdk u sadâkat üzre ʻahd ü emânlaşub girü kendü gemisine varub ve donanma-i hümâyûnun önine düşüb kulağuzluk idüb ve sağ ve sola muttasıl varub gelüb ve cezâ’ir aʻrâbına, "Edebsüzlük itmen!" diyü tenbîh idüb bu tarîkla serhadde değin gelüb andan vedâʻlaşub ʻavdet eyledi. Bir iki mil mikdârı yüridükden sonra Basra donanması dahi Fethiyye'den kalkub dokuz pâre kadırga ve sâ’ir gemiler ile kapudan-ı müşârün-ileyh Basra beğlerbeğisi olan ʻAlî Paşa istikbâle gelüb andan yüriyüb zikr olan Fethiyye kalʻası kurbına gelinüb nüzûl olundı ve Serʻasker İskender Paşa ve Muzaffer Paşa hazretleri dahi sâ’ir ümerâ ve ʻasker halkı ile iki menzilde gelüb anlar dahi kalʻa-i mezbûre kurbında nüzûl eylediler. Baʻdehû kapudan-ı müşârün-ileyh vâsıtasıyla itâʻat iden

299a 298b

298b ‘Ulyân-oğlı Mîr Seltân ‘ahd ü kavli üzre üç günden sonra müşârün-ileyh kapudan hazretlerine doğrı gelüb fevka'l-hadd ri‘âyetler ve ‘izzetler eyleyüb bir niçe pâre hıl‘atler ihsân eyleyüb ser‘asker ve Şehrizol beğlerbeğilerine varub buluşdurub anlar dahi birer hıl‘at geydürüb ri‘âyet eylediler. Zikr olan mahalle değin vâki‘ olan cezâ'ir serdârları ve şeyhler cümlesi mutî‘ vü münkād olub lâkin Rahmâniyye kal‘ası mukābelesinde nehr-i Tavîl ‘Arabı ki *eşerru'n-nâs men yezurru'n-nâs* fırkasından olub ve mukaddemâ Basra üzerine ‘Arab yüriyüb muhâsara olundukda Muhammed ‘Osmân nâm müfsid igvâsıyla zikr olan nehr-i Tavîl ‘Arabı mübâşeretiyle cezâ'ir halkınun levendâtı Basra üzerine varub küllî fesâdlar ve şenâ‘atler eylemiş imişler. Ol gurûrla aslâ ve kat‘â ‘asker-i zafer-eserden dehşet ve havf itmeyüb ve harac-ı pâdişâhîyi virmeğe kā'il olmayub serdârları olan Fazl bin Ebü'l-Leys nâm müfside her bâr ki tenbîh olınub tarîk-ı fevz ü necâta delîl olundukça vesvese-i

299a şeytânî ve igvâ-yı hannâsî basîretlerin bağlayub ol fırka-i dâll ve zümre-i deccâlun yevmen fe-yevmen ‘isyân u şekāvetleri ziyâde olmak üzre olmağın gayret-i nâmûs-ı pâdişâhî muktezâsınca ol gürûh-ı mekrûhun üzerlerine varub basmak ve vurmak lâzım ve lâ-büdd olmağın mâh-ı Şa‘bânü'l-mu‘azzamun sekizinci güni ‘ale's-sabâh cümle ‘asâkir-i İslâm üzerlerine yüriyüş idüb ol zümre-i kilâb ve fırka-i ehl-i ‘azâbun başlarına kazâ-yı âsmânî ve belâ-yı nâ-gehânî misâli her tarafdan üzerlerine nâzil olub ve meterisleri bırakdurılub muhkem ceng ü harbe mü'eddî olundukda cümleden evvel kapudan-ı müşârün-ileyh hazretlerinün bayrağı meterislerine dikilüb ve sâ'ir ‘asâkir-i zafer-me'âsir dahi her tarafdan cezîreye dökilüb a‘râb münhezim olub kaçub ‘asker halkı müte‘âkiben yetişüb anda dahi ziyâde harb u kıtâl olub ve'l-hâsıl zikr olan nehr-i Tavîl cezîresinde a‘râbla pey-â-pey beş gün mikdârı muhkem cengler ve savaşlar olub hayli ‘Arab'un başları kesilüb

300a 299b

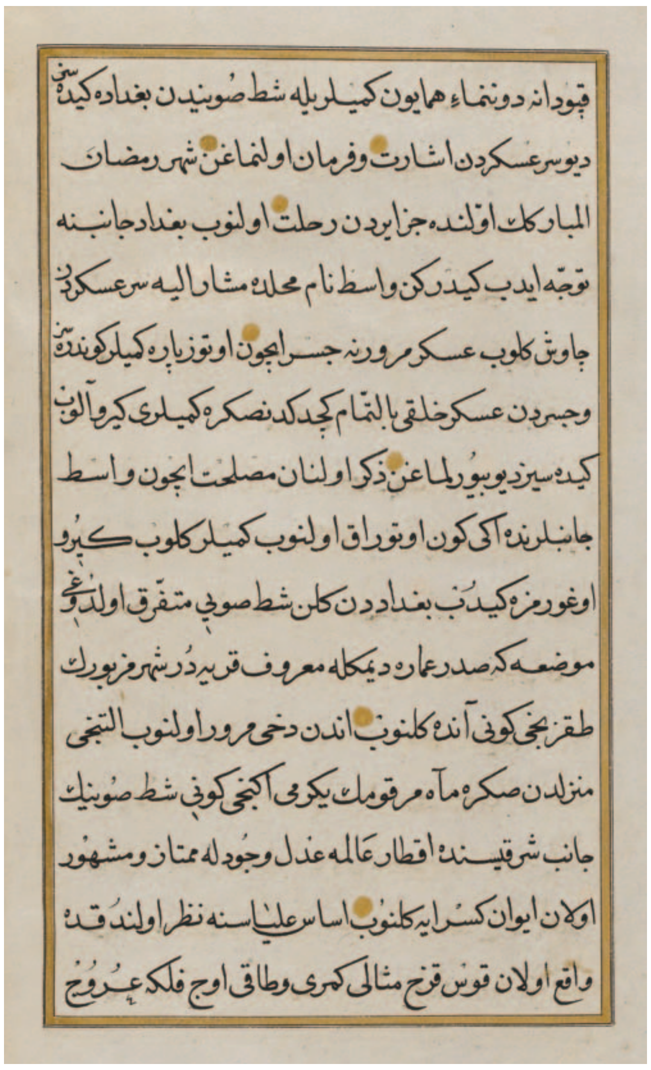

299b ve çoğı dahi mecrûh u makhûr olub ʻâkıbet mukāvemet ve cenge mecâlleri kalmayub cümlesi kaçub perâkende vü perîşân oldılar. Ve ʻasker halkı ardına düşüb ehl ü ʻıyâllerin zevrak ve keleğin ile kaçurub giderler iken yeniçeri tâʼifesi yetişüb tüfenge dutub hayli ʻavret ve oğlan ve aʻrâb suya gark olub ve niçelerinün dahi mâl ve rızkları bırakdurılub esbâb cinsin ʻasâkir-i İslâm yağmalayub ve pirinç ve hurmâ kusirelerine âteş virüb ihrâk eyleyüb ve kalʻaları yıkdırılub ve köy ve kendlerine dahi âteş virilüb ol zümre-i dâll ve fırka-i habâset-fiʻâl muşt-i dürüştle gereği gibi darb yedükden sonra serdârları olan mezbûr Fazl kaçub nâ-bedîd olub eseri zâhir olmadı. Hemîşe ʻasâkir-i İslâm hazretlerine hasm u ʻadû olanların ahvâli bunlar misâli perîşân-hâl ve münkesirü'l-bâl olub rû-siyâh olalar. *Âmîn bi-hakkı Seyyîdi'l-mürselîn.* Zikr olınan nehr-i Tavîl feth olunduğı gibi üç nehr üzerine

300a havâle bir bünyâdlu ve muhkem kalʻa yapılub ve ol tâʼife-i hâʼife cânibine gider iki su nehirleri dutılub kesilüb ve bu dutılan nehirler üzerine dahi müceddeden bir muhtasar kalʻa ihdâs olınub ve itâʻat üzre olan Mîr ʻAzîz nâm ʻArab beği ol mahalde müstahfız taʻyîn olınub ve sâbıkā şehr-i Basra muhâsara olundukda üç kıtʻa toplar alınub ʻArab getürüb ʻUlyân-oğlı yanında imiş ol toplar dahi alınub Bağdâd'a getürilüb ve sâbıku'z-zikr üzerine her senede on beş bin altun üzerlerine katʻ olınub ve be-nâm şeyhlerün sulbî oğulları rehn tarîkıyle alınub sultân-ı Rûm'un eyyâm-ı devletinde envâʻ-i feth ü fütûhâtla yüz aklıkları hâsıl oldı. Ve mutîʻ olan müşârün-ileyh Mîr Seltân'a Bevvâb sancağı taʻyîn olınub Remle kurbında Muhammed Hâris'le gelen ʻUlyân-oğlı'nun karındaşı oğlıyla mezkûr Mîr Seltân dergâh-ı muʻallâ çavuşına koşılub ikisi dahi bâb-ı saʻâdete irsâl olundılar. Baʻdehû müşârün-ileyh

301a 300b

300b kapudana, "Donanma-i hümâyûn gemileriyle Şat suyından Bağdâd'a gidesiz" diyü ser'askerden işâret ve fermân olunmağın şehr-i Ramazânü'l-mübârekün evvelinde cezâ'irden rıhlet olınub Bağdâd cânibine teveccüh idüb giderken Vâsıt nâm mahalde müşârün-ileyh ser'askerden çavuş gelüb, "'Asker mürûrına cisr içün otuz pâre gemiler gönderesiz ve cisrden 'asker halkı bi't-temâm geçdükden sonra gemileri girü alub gidesiz" diyü buyurılmağın zikr olınan maslahat içün Vâsıt câniblerinde iki gün oturak olınub gemiler gelüb girü uğurımuza gidüb Bağdâd'dan gelen Şat suyı müteferrik olduğı mevzi'e ki Sadr-ı 'Ammâre dimekle ma'rûf karyedür şehr-i mezbûrun dokuzuncı güni anda gelinüb andan dahi mürûr olınub altıncı menzilden sonra mâh-ı merkūmun yigirmi ikinci güni Şat suyınun cânib-i şarkîsinde aktâr-ı 'âleme 'adl ü cûdla mümtâz ve meşhûr olan eyvân-ı kisrâya gelinüb esâs-ı 'ulyâsına nazar olundukda vâki' olan kavs-ı kûzah misâli kemeri ve tâkı evc-i feleğe 'urûc

301a idüb bir mertebede 'âlî eyvân ve suffe-i safâ-'unvânmış ki hıred-i hurde-bîn olanlar hayretde kalub tâk-ı kemer-i gerdûn-nitâkınun bülend-i esâsına fehm ü kıyâs irişmez. Ve suffe-i safâsınun 'arzı bennâ zirâ'ıyla yigirmi üç zirâ' ve tûlı seksen zirâ' olub cevânib-i erba'ası 'imârât-ı 'acîbe ve ebniye-i garîbe ile ma'mûr iken rûzgâr-ı zûr-kâr-ı nâ-kâm anun dahi metânet ü istihkâmına bakmayub her taraf harâb u yebâb ve tûde-i türâba mübeddel kılub hemân eyvândan atlâl ü nişân kalmışdur. Ve Sultân-ı kevneyn ve Resûl-i sakaleyn hazretleri dünyâya geldükde rub'-ı meskûnda olan kenîse ve kinişt-i dalâlet-meşhûn kubbeleri şakk olub anun dahi ol gicede vâki' olan şıkkı ve yıkılan yirleri günden azher ve rûz-ı fîrûzdan rûşen-terdür. Ve eyvân-ı kisrâdan bir mil mikdârı yirde Sultânü'l-vâsılîn Selmân-ı Fâris *kuddise sırruhü'l-Kuddûsü'l-Mu'în* hazretinün merkad-ı münevver ve kabr-i mutahharlarına varılub yüz sürilüb hayr himmetlerinden istimdâd ü isti'ânet olınub andan Sultânü'l-enbiyâ hazretlerinün 'alem-dârı olan Habîb-i 'âlî hazretinün türbe-i şerîfeleri ziyâret olınub bunlarun

302a 301b

301b dahi türbe-i mutahharaları üzerinde binâ olınan ʻamâʼire hazâʼin-i selâtîn-i ekâbir sarf u harc olunmış müşârün-ileyh Selmân-ı Fâris hazretleriyle matâf-ı züvvâr-ı halk-ı ʻâlem ve ziyâretgâh-ı kâffe-i ümem-i vâlâ-himemdür. Bundan dahi iki menzilde dârü'l-hilâfe ve makarr-ı evliyâ vü evtâd olan Bağdâd-ı cennet-âbâda nüzûl olundı. Anda dahi vâkiʻ olan evliyâ-i kirâmun merkad u makāmları ziyâret olınub ʻîd-ı şerîfden sonra şevvâlün on ikisinde diyâr-ı Haleb *sâna'llâhu ehlehâ ʻani'l-kerbi* savbına teveccüh olınub pâdişâh-ı dîn-penâh *azferehu'llâhu ve kavvâhû* hazretlerinün eyyâm-ı saʻâdet ve hengâm-ı hilâfetlerinde bu vechle feth ü nusret müstevcib-i neşât ü meserret olmışdur diyü râviyân-ı sahîhatü'l-ahbâr ve nâkilân-ı hakîkatü'l-esrâr haber virdükleri üzre tesvîd ü tahrîr ve tedvîn ü tasvîr olundı. Sahâʼif-i zemân ve safâʼih-i devrânda müşâhede kılınan âsâr ve muʻâyene olınan etvâr kesret-i eşgāl ve vefret-i aʻmâlden hâtır-ı fâtirde ancak bu mikdâr kalmışdur. *Bi-hamdi'llâhi'l-Meliki'l-Gaffâr* hâlden kāle gelüb zarf harfe koyulub kân-ı kümûndan dükkân-ı beyâna getürildi. Bu terâkîb-i hurûfa nazar ve nigerân eyleyen erbâb-ı îkān ve ashâb-ı izʻândan tevakkuʻ-ı tâm

302a ve tazarruʻ-ı temâm ile recâ olınur ki kusûr u hefevât ve noksân u ʻaserâtına iltifât buyurmayalar. Bu kısas ve vekāyiʻi kıllet-i bezâyiʻ ile imlâ vü inşâdan murâdum izhâr-ı şevket-i fazl u kemâl ve iktisâb-ı esbâb-ı husûl-i âmâl değildür. Kâf'la Nûn'ı terkîb iden Hâlık-ı Bî-çûn hazretine maʻlûmdur ki garazum hazret-i Veliyyü'n-niʻam müdebbir-i umûr-ı cumhûr-ı benî Âdem olan sâhib-i saʻâdetümün umûr-ı vezâret ve hidemât-ı sadâretde sultân-ı ʻâdil-dil-i kişver-sitân ve fermân-fermâ-yı zemîn ü zemân aʻnî nûr-ı dîde-i ehl-i cihân ve rûh-ı ravhgüster-i benî nevʻ-i insân sultân-ı selâtîn-i zevi'l-himem mâlik-i rikābü'l-ümem es-Sultân ibnü's-Sultân Sultân Selîm Hân ibn Sultân Süleymân Hân *mettaʻa'llâhü'l-müslimîn bi-tûli hayâtihî ve bi-bekā'i zâtihî* hazretlerinün pûte-i ʻubûdiyyet ü inkıyâdlarında kâmilü'l-ʻayâr olmağa iʻtiyâd-ı fuʼâd hâsıl olub ve ʻâmme-i müslimîn ve kâffe-i müʼminîn hakkında saʻy u ictihâd eyledüğin izhâr ve âşikâr kılmakdur. Tâ ki ol sebeb ile anlara hayr duʻâlar kılındukça bu ezʻaf-ı ʻibâd-ı hulûs-nihâdun veliyyü'n-niʻam hidmetinde hasbe'l-makdûr saʻy-i meşkûrum maʻlûm idinür duʻâ-yı hayr ile yâd eyleyeler. Ve hâtime-i kitâbı tahrîr iderken erbâb-ı hâcâtdan

302b biri bu hakîre, "Vezîr-i a'zam istedüğin ider imiş diyü i'tikād üzre idüm. Hâliyâ bildüm ki kalîl ü kesîr ve 'asîr ü yesîr müstakil bir nesneye kādir değil imiş. Bu husûsdan gāfil ve eyledüğimüz fikr ü endîşe bâtıl imiş. Hazret-i Hakîm-i Hallâk'dan gayrıya kudret-i ıtlākı butlân-ı mahz ve hatâ-yı fâhiş idüğin temâm anladum" diyü takrîr ve keyfiyyet-i vukūf ve ıttılâ'ın bu vechle tasvîr eyledi ki, "Müşârün-ileyh düstûr-ı a'zam hazretlerine 'arz-ı hâcet kılurken, 'Bi-hamdi'llâhi te'âlâ sadr-ı riyâset-i kübrâda siz top ve çevgân elinüzde emr ü fermânınuz beden-i cihânda rûh-ı revân gibi cârî ve kâffe-i 'âlem ü 'âlemiyâna sârîdür. Benüm maslahat u merâmum zerre denlü iltifâtla temâm olur' didüğümde ol zât-ı şerîf iz'ân-ı latîfle sözüm dinleyüb matla'-ı su'âlümden makta'-ı me'âl-i âmâlüm anlayub, 'Zebân-ı mülâtafet ve lisân-ı mülâyemet ile ahvâl-i ehl-i 'âlem ve umûr-ı cumhûr-ı benî Âdem'de hidmetkâr olanun vâkı'â didiğün gibi sözi söz olmak gerekdür. Emmâ bu sadr-ı vezâret ki tertîb olunmışdur dört rükn-i 'azîmden terkîb olunmışdur. Evvelen muvâfakat-ı rızâ-yı Rabbü'l-'izzet. Ve sâniyen mütâba'at-ı emr ü nehy-i şerî'at. Ve sâlisen 'ilm ü teslîm-i halîfe-i

303a Yezdân-ı sâhib-i sa'âdet. Ve râbi'an te'âmül-i ra'iyyetdür. Bu dördün birinde muhâlefet vücûda gele rûh-ı revân beden-i insândan dûr oldukda nice kālıb fersûde kalursa çeşm ü çerâğ-ı sadr-ı vezâret-i 'uzmâ dahi envâr-ı çâr-erkân-ı dürrî ziyâdan mehcûr olmağla 'ayn-ı a'mâ ve dîde-i nâ-bînâ gibi bî-nûr olur. Bir maslahat ki rızâ-yı Rabbü'l-'âlemîn ve mukteżâ-yı şer'-i mübîn ve müsted'â-yı dîn-i metîne mugāyeret üzre ola 'ilm ve teslîm-i halîfe-i rûy-ı zemînde makbûl olur mı? Ve ra'iyyet ol emre itâ'at ve mütâva'at eyler mi? Ve mihekk-i şerî'at-i celîlü'l-i'tibârda nâkısü'l-vezn kâsidü'l-'ayâr olan sebîke-i umûrun sıhhat-i 'ayârına sikke-i emr-i saltanat ve şehriyârî urılur mı? Ve makām-ı vezâret-i sa'âdet-encâmdan ol makūle evzâ'un şuyû'ı matbû'-ı zevi'l-efhâm olur mı? Pes mi'yâr-ı emr ve 'ilm-i pâdişâhî ile i'tibâr olunmayan umûr-ı nâkısü'l-'ayâr olan dînârun bahâsı kem-ter olduğı gibi rağbet ve i'tibârdan dûr olmak mukarrerdür. İmdi benüm nesneye kādir olmaduğum ma'lûm ve zâhir oldı mı? Senün iktidâr-ı vezîr ve istiklâl-i re'y ü tedbîr hakkında olan fikr-i bâtıl ve isnâd-ı 'âtılun hemân ol delâ'il-i câhilün meseline benzer ki tergîb ve revâc-ı emânî ve âmâl-i

304a 303b

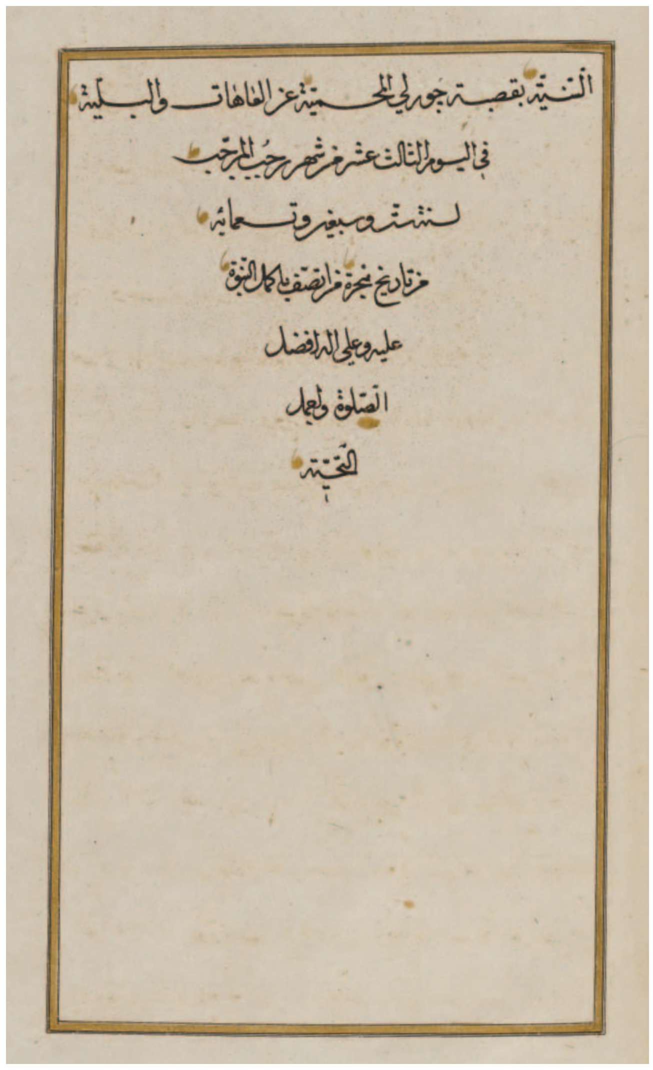
303b nefsânî içün hediyye-i Kelâm-ı Kadîm-i Rabbânî'yi, 'Musannifek hattıyladur' diyü murâd idüb kizb ü isnâd ider imiş" diyü cevâb virdüklerin hikâyet ve tafsîl-i mezbûr üzre rivâyet eyledi. El-hak bu bende-i hakīr ve 'abd-i kesîrü't-taksîr müddet-i medîd ve 'ahd-i ba'îd hidmet-i kitâbetlerinde oldum. Tedbîr-i umûr ve mesâlih-i cumhûrda her ne kazıyyeyi tahrîr ve ne kıssayı tasvîr buyurdılar ise hâtime-i kelâm-ı isâbet-encâmda cenâb-ı Feyyâz-ı vâhibü'l-merâm hazretine tevekkülen, "Yâ Rabb rızâ-yı şerîfüne muvâfık ve Habîb-i Ekrem'ün 'ırzına mutâbık her ne ise halîfe-i Rabbü'l-'âlemîn zıllu'llâhi fi'l-arzeyn hazretlerinün kalb-i şerîfleri ve hâtır-ı münîflerine ilhâm kıldık. İrâdet ü meşiyyet-i Hudâ-yı 'Allâm ve Mübdi'-i ecrâm-ı 'izâma tefvîz eyleyüb makāsıd ü metâlib ve umûr-ı cumhûr ve cumhûr-ı me'âribi ol vâcibü'l-vücûd ve Kādıye'l-hâcât'un füyûzât-ı mûcibü'l-berekâtına tevfîz kılurlar idi. Hakk te'âlâ *tevârede'l-evehu ve tevâlâ* hazretleri ki müdebbir-i ahvâl-i 'âlem ve mukaddir-i erzâk-ı benî Âdem'dür eğer sultân-ı zemân ve eğer pâye-i serîr-i 'âlem-masîr-i ma'delet-nişân hidmetinde olan düstûr-ı kerâmet-mevfûr-ı mekremet-'unvâna feyz ve takdîr-i mâ-fi'z-zamîr eylemeye. İllâ meğer ki rızâ-yı şerîfine muvâfık ve 'ırz-ı

304a habîbine mutâbık ola. *Âmîn yâ Mucîbe's-sâ'ilîn*. Bu fakīr-ı sagīrü'l-cirm kebîrü'l-cürm kalîlü'l-bizâ'a cezîlü'l-izâ'a Ahmed el-müştehir bi-Ferîdûn kemînelerine Hudâ-yı Bî-çûn hazreti bir mikdâr 'ömr uzunluğı takdîr iderse maksûd u murâd ve matlûb-ı fu'âd-ı ihlâs-encâdum oldur ki bakıyye-i 'ömrümi pâdişâh-ı 'âdil ve şehriyâr-ı deryâ-dil hazretlerinün âsâr-ı tayyibelerin füyûzât-ı ilâhiyye berekâtıyla mümkin ü müyesser ve mufâz u mukadder olduğı üzre sahîfe-i vürûda tastîr ve cerîde-i vücûda tahrîrde sa'y-i hakīk ve cidd-i enîk ile top-ı havâdis meydân-ı beyânda çevgân-ı hâme vü lisânla rübûde kılınub cild-i sânîye mübâşeret ve fusûl-i âtiyye-i bedâyi'ü'l-me'ânî tasvîrine müsâra'at kılına. İnşâ'allâhu te'âlâ. Tâ ki mütâla'a kılanlar ol hümây-ı evc-i saltanatun âsâr-ı 'adl ü ref'etini mülâhaza eyleyüb bekā-i zât-ı şerîf ve devâm-ı devlet-i 'izzet-fercâmlarıçün ilâ kıyâmi's-sâ'at ve sâ'ati'l-kıyâm hayr du'âlar ve cân u dilden senâlar ideler ki bu hakīr azacık zemânda müşâhede vü iz'ân itdüğüm budur ki Hakk *celle ve 'alâ* hazretlerinün ni'am-ı vâlâsı belki ser-çeşme-i ni'meti ve mahz-ı lutf ü rahmeti vücûd-ı şerîf-i Zıll-ı Yezdân ve 'unsur-ı latîf-i dâver-i devrân imiş. *Allâhümme eyyid bünyâne devletihî ve ebbid erkâne saltanatihî*

305a 304b

السنية بقصبة چورلی المحمية عن الآفات والبلية
في اليوم الثالث عشر من شهر رجب المرجب
لسنة ست وسبعين وتسعمائة
من تاريخ هجرة من اتصف بأكمل النبوة
عليه وعلى آله أفضل
الصلوة وأجمل
التحية

304b *bi's-sıhhati ve's-selâmeti ilâ kıyâmi's-sâ'ati yevmi'l-kıyâmet.* Bu nüsha-i nüzhenün matâvîsi şerâ'if-i esrârı hâvî olmağın, "*Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar*" diyü nâm ihtiyâr eyledüm. Erbâb-ı mürüvvet ve ashâb-ı fazîlet nazar itdüklerince hatâ ve noksânumı ma'zûr buyurub dâmen-i lutf ü ihsânlarıyla mestûr kılalar. A'dâ-yı bed-nihâda husûsâ hussâd-ı kîne-mu'tâda gülünc itmezler ise Hudâ-yı te'âlâ rûz-ı haşr ve yevm-i cezâda cemî'-i ma'âyıbın setr ve ecr-i cezîl müyesser kılub seyyi'âtını hasenâta tebdîl eyleye. *Âmîn yâ Rabbe'l-'âlemîn bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselîn ve âlihî ve sahbihî ecma'în.* Eğer bu fakîr bu denlü bizâ'a-i yesîr ile tahrîr itdüğüm kelimâta ve kısas ve vekâyi'e ashâb-ı ma'ârif-i zevi'l-'avârif izhâr-ı kudret ü sanâyi'-i bedâyi' içün sutûr ve nukatı üzre engüşt-i ta'n ile hatt çeküb ta'rîz ü ta'arruz iderlerse erbâb-ı 'irfânun bendesi ve ashâb-ı îkânun efgendesiyüm. Emmâ,

Beyt:

Her kim bize ta'n eylerise cins-i beşerden
Yâ Rabb sen anı lutfun-ile sakla hatardan

beytinün fehvâ-yı garrâ ve mazmûn-ı ferah-füzûn-ı tarah-ı zidâsına havâle eyledüm.

Kad vaka'a'l-ferâğu 'an tahrîri tetimmeti hâzihi'n-nüshati'n-Nüzhetü's-

305a *seniyye bi-kasabati Çorlı el-mahmiyye 'ani'l-'âhât ve'l-beliyye fi'l-yevmi's-sâlis-'aşere min şehri Recebi'l-müreccеb li-seneti sitte ve seb'în ve tis'a-mi'e min târîhi hicreti men ittasafe bi-ekmeli'n-nübüvveti 'aleyhi ve 'alâ âlihî efzali's-salâti ve ecmelü't-tahiyye.*

Minyatür Fihristi
Miniature Index

16b
Sultan Süleyman'ın Erdel Kralı Stefan'ı huzuruna kabulü
Sultan Süleyman receiving Báthory István, the Prince of Transylvania

Minyatürle ilgili bir alıntı A quotation about the miniature (16a):

"Erdel banlarıyla pâye-i serîr-i 'âlem-masîr-i şehriyârîye girüb vüzerâ-yı dîn ü devlet hazretlerinün yanlarında durub cümle beğleri ve banları pâye-i serîr-i a'lâya birer birer yüz sürüb mûmâileyh kıral her birinün sadâkat ü ihlâsın 'arz u beyân eylerdi."

Eserin bu ilk minyatürü, Belgrad yakınlarında bulunan Zemun'da Erdel Kralı Stefan'ın Sultan Süleyman'ı ziyaret etmesini tasvir etmektedir. Bu minyatür Kanunî'nin vefatından kısa bir süre önce nasıl göründüğüne dair önemli bir görsel belge niteliğindedir. Tasvirde kral diz çöker pozisyonda padişahın huzurunda görünmektedir. Sağ tarafta ayakta duran dört vezir ile bu paşaların hemen altında Macar heyeti görünmektedir. Sol tarafta olan padişahın yanında ise silahdarı, çukadarı ve özel hizmetlerini gören has oda mensupları bulunmaktadır. Bu tasvirin önemli özelliklerinden bir tanesi ise, padişahın ikamet ettiği otağ-ı hümayunun içini tasvir etmesidir.

This first miniature in the book depicts the visit of Báthory István, Prince of Transylvania, to Sultan Süleyman at Zemun near Belgrade. It provides important visual documentation as to the appearance of Süleyman the Magnificent on the eve of his death. The prince is shown on his knees, paying homage to the sultan. On the right side, four viziers are seen standing right above the Hungarian embassy. The left side of the composition is reserved for the sultan surrounded by his royal entourage composed of the sword-bearer, the wardrobe-attendant, and other members of his privy chamber. This miniature is also significant for depicting the interior decoration of the royal tent.

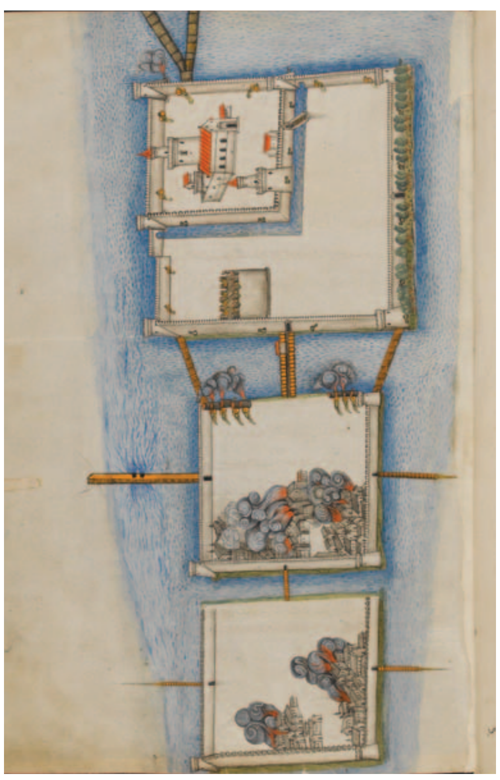
22a
Sokollu Mehmed Paşa'nın Sigetvar kalesini keşfe çıkışı
Sokollu Mehmed Pasha scouting the fortress of Szigetvár

Minyatürle ilgili bir alıntı A quotation about the miniature (22b):

"Vezîr-i dilîr-i pür-tedbîr hazretleri kal'a yanına gelüb top altına girüb pîrâmen-i hisârun der ü dîvârını gezüb görüb su'ûbet ü metânetin müşâhede eyledükde tedbîr-i ma'kūl ve tedârük-i makbûl mülâhazasıyla yine ordu-yı hümâyûna geldi. Evvelâ böyle fikr eylemişlerdi ki etrâf u cevânibden toprak sürilüb metârisler ve toplar kurılub ceng ü cidâl ve harb u kıtâlle kal'a üzerine varılaydı."

Bu minyatür Osmanlı ordusu Sigetvar'a yaklaştığında Veziriazam Sokollu Mehmed Paşa'nın maiyetindeki askerlerle beraber kaleyi keşfe çıkmasını konu edinmektedir. Ordunun konaklaması ve konuşlanması gereken yerlerin tespiti bu yolla mümkün olabilmiştir. Minyatürde at üstünde yol aldığı görülen merkezdeki kişi Sokollu Mehmed Paşa'dır. Paşanın etrafındaki diğer şahıslar ise maiyetindeki muhtelif asker ve hizmetlileri tasvir etmektedir.

This miniature represents Sokollu Mehmed Pasha reconnoitering the surroundings of Szigetvár together with his troops, as the Ottoman army approaches the town. It was Sokollu's close reconnaissance that allowed the Ottomans to identify the best available locations for the army camp and troop deployment in the impending siege. The person on the horse occupying the central position in the composition is Sokollu Mehmed Pasha. Surrounding him are the soldiers and servants in his retinue.

28a
Sigetvar'ın dört hisardan oluşan kalesi ve ilk iki hisarın fethi
Four bastions of Szigetvár and the conquest of the first two bastions

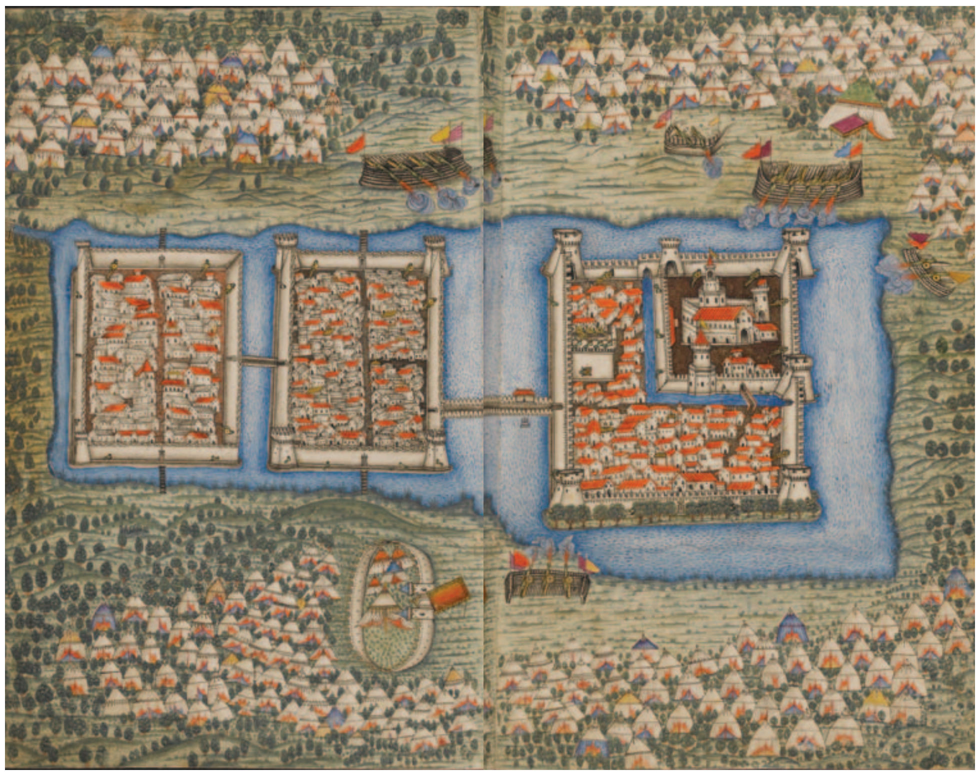
Minyatürle ilgili bir alıntı A quotation about the miniature (28b):

"Çünki kal'a-i sânî fethine âğāz olundı bu def'a yeniçeri kolı ve Rumili kolı ve Anadolı kolı ma'an ikinci kal'aya yol bulub anda dahi meterisler ve toplar kurılub kefere-i eşkıyâ ki hisâr-ı mezbûrı hısn-ı hasîn ve kal'a-i metîn bilüb ve ilticâ ve ittikâ eylemişlerdi guzât-ı müslimîn anun dahi fethi kasdına ve dîn gayretine sekiz gün 'ale't-tevâlî ceng ü cidâl ve harb u kıtâlden hâlî olmayub herkes makdûrını masrûf idüb 'adû-yı dîn ve kefere-i bed-âyînle kâr-zâr eylemişlerdi."

Dört kısımdan oluşan Sigetvar kalesinin ilk iki hisarı ele geçirildikten sonra üçüncü hisar ve en içteki dördüncü hisar (iç-kale) zapt edilmiştir. Bu minyatürde ilk iki hisarın fethi ve nasıl ateşe verildikleri görülmektedir. Bu tasvir, çiziliş ve sunuluş tarzı açısından haritayı andıran bir görünüme sahiptir.

The fortress of Szigetvár was composed of four bastions. The Ottoman army took them in succession, bringing the siege to its conclusion by finally conquering the citadel. This miniature depicts the conquest of the first two bastions, and their setting on fire. It is painted in a map-like quality with respect to the composition and presentation of the theme.

32b-33a
Kuşatma sırasında Sigetvar ve çevresi
Szigetvár and its vicinity during the siege

Minyatürle ilgili bir alıntı
A quotation about the miniature (21b):

"Kal'a-i mezbûrı temâşâ idüb gördiler ki mânend-i deryâ-yı bî-kenâr bir gölün içinde dört pâre hisâr-ı üstüvâr ki her birisinün tilel-i kulel-i kılâ'ı burûc-ı âsmâna 'urûc ve 'umk-ı binâsı mâhî-i zemîne vülûc eylemiş ve her kal'anun burc u bârûlarında kurılan toplar ki var her birisi ejdehâ-kirdâr dehânlarından âteşler nisâr iderlerdi. Kimsenün zehresi yoğdı ki kal'aya karîb yirlere varub geşt ü güzâr idebilelerdi. Şöyle ki murg-ı tayyâr dahi olsa perr ü bâlin döküb gidüb varta-i helâkdan rehâ bulmazdı."

İki karşılıklı varağı tam olarak dolduran bir minyatürdür. Sigetvar'ın dört hisarını ve etrafında Osmanlı kuvvetlerinin kuşatma esnasındaki mevzilerini canlı bir şekilde tasvir etmektedir. Bu minyatürde beş parçadan oluşan otağ-ı hümayun ve diğer Osmanlı çadırlarının Sigetvar'ı nasıl çevrelediği gösterilmektedir. Kaleyi döven Osmanlı kuşatma topların konumları açıkça seçilmektedir.

This expansive miniature fully covers two opposing folios. It is a lively depiction of the four bastions of the fortress of Szigetvár and the deployment of the Ottoman forces around it. The image also testifies to the complete encirclement of the fortress by the Ottoman tents as well as the royal tent comprised of five sections. Also visible is the emplacement for the Ottoman siege artillery that battered the fortress.

40b
İç kalenin zaptı ve Sigetvar muhasarasının sükutu
Occupation of the citadel and the conclusion of the siege of Szigetvár

Minyatürle ilgili bir alıntı A quotation about the miniature (38b-39b):

"Çünki feth ü nusret ve ruhsat u fursat rûzî oldı mâh-ı Safer'ün yigirminci güniydi ki ol rûz-ı pîrûz penç-şenbe güni *bâreka'llâhü'l-hamîs* mûcibince mübârek gün idi ol gün hemân yine yüriyüş olub kâr-zâr olınurken meğer ki küffâr-ı hâk-sâr yeniçeri ağası kolında hisârun iç yüzinde bir lağım kazdurub içini bârût-ı siyâh ile doldurub murâdât-ı fâside ve irâdât-ı kâsideleri buymış ki yüriyüş olub mahall-i izdihâm oldukda ol lağm-ı dâm-ı inhizâma âteş ideler ki guzât-ı ehl-i İslâm ol âteş-i bârût-fâmla harîk ve helâk olub gideler. Bu sebeble 'asâkîr-i zafer-me'âsire kesr ü inhizâm ve cebr ü intikām vâki' ola. Hemân ki zikr olınan yeniçeri ağası kolından yüriyüş oldukda esnâ-yı cengde yeniçeri yoldaşlarından bir merd-i neberd-sâz ol cânibden içerüye bir kumbara-i âteşîn-pervâz endâz ider ki bi-hikmeti İlâhî ol kumbara-i 'adû-tebâhi mezkûr olan lağıma güzâr ider. Hemân dem bârût-ı lağım dutuşur ve lağıma yakın yirde bârût mahzeni var imiş şerâre-i âteş bârût mahzenine dahi yetişür içinde olan bârût-ı siyâh dahi dutuşur. Ol mahalde mecmû' olan sükkân-ı cehennemiyyândan bî-hadd ü bî-pâyân düşmenân-ı dîn ü îmân âteş-i sûzânla harîk ve helâk olurlar."

Bu minyatür birinci ve ikinci hisarları (dış ve orta kaleleri) alan Osmanlı kuvvetlerinin üçüncü hisar ile dördüncü hisar olan iç-kaleyi de alarak Sigetvar'ı tamamen ele geçirmesini tasvir etmektedir. Tasvirde bilhassa üçüncü hisarda bulunan barut mahzeninin patlaması ve iki taraf arasındaki kıran kırana mücadele vurgulanmaktadır. Bir tarafta üçüncü kaleye giren Osmanlı kuvvetleri yer alırken, diğer tarafta savunma için dördüncü kaleden çıkan düşman askerleri görülmektedir. Bu tasvir aslen 42a folyosunda bulunan minyatürün sağ tarafında yer alan tamamlayıcı bir sahne olmalıdır. Eserin ciltlenmesi ve yahud zaman içinde geçirdiği tamirler sırasında bazı minyatürlerin yerleri değişmiş olmalıdır.

This miniature illustrates the Ottoman assault on the third bastion and the citadel, following the conquest of the first two (outer and middle) bastions. The composition particularly emphasizes the explosion of the gunpowder magazine located in the third bastion and the frenzied melee between the two sides. We see the defenders emerging from the citadel to attack the Ottomans who have just captured the third bastion. This miniature must have been originally placed to the right of the miniature on folio 42a as a complementary scene. It seems that some of the miniatures were relocated during the binding process or perhaps one of the restorations undergone by the book.

41a
Sultan Süleyman'ın vefatını haber alan Sokollu Mehmed Paşa'nın üzüntü ile ağlaması
Sokollu Mehmed Pasha mourning upon learning the death of Sultan Süleyman

Minyatürle ilgili bir alıntı A quotation about the miniature (45b):

"Kaçan ki sene dokuz yüz yetmiş dört Safer'inün yigirmi birinci gicesi ki şenbe gicesiydi tâ ki vakt-i temcîd ve sâ'at-i tahmîd olmışdı ki düstûr-ı ibâdet-'âdet hazretleri seccâde-i 'izzet câddelerinde oturub zikre ve tesbîhe meşgûllerdi. Otak-ı gerdûn-nitâk-ı şehriyârî cânibinden âdem gelüb içerüde olan havâsdan birisi ki harîm-i harem-i hâs ve pâdişâh-ı mağfiret-destgâha gâyetle karîb hâssü'l-hâsdı hufyeten bir tezkire-i ta'ziye göndermiş."

Bu minyatür Sigetvar kuşatması sırasında vefat eden Kanunî Sultan Süleyman'ın ölüm haberini alan Veziriazam Sokollu Mehmed Paşa'nın kendi otağında ağlamasını tasvir etmektedir. Mehmed Paşa'nın yanında görülen şahıs ise kitabın yazarı ve o sıralar paşanın sırkatipliğini yürüten Feridun Ahmed Bey'dir. Mehmed Paşa'nın sultanın vefatını bir sır olarak 48 gün ordudan saklamasında yardımcı olan Feridun Bey, katipliğine atfedilecek şekilde önünde bir divit ile resmedilmiştir.

This is a touching miniature illustrating Grand Vizier Sokollu Mehmed Pasha in his tent, shedding tears upon receiving the news of the death of Süleyman the Magnificent before the capture of Szigetvár. Standing next to him is Feridun Ahmed Bey, the author of the present book and the private secretary of the grand vizier. He helped Mehmed Pasha keep the sultan's death hidden from the army for 48 days. The pen-case placed in front of Feridun Ahmed Bey symbolizes his status as a scribe.

41b
Sigetvar'ın ele geçirilmesinde cesaret ve yararlılık gösteren askerlere Sokollu Mehmed Paşa tarafından bahşiş ve timar dağıtılması
Soldiers who showed courage and fortitude during the capture of Szigetvár receiving bonus money and timar before Sokollu Mehmed Pasha

Minyatürle ilgili bir alıntı A quotation about the miniature (55a):

"Âsaf-ı 'âlî-re'y hazretleri 'ale'l-fevr ol ser-i şer-peykeri ol sûret-i hakâret-hâlet ile otağ-ı saltanat ve bârgâh-ı hilâfete gönderüb bu haber-i feth-i müjde-eseri i'lâm ü i'lân eyledi. İçerüde olan mahrem-i râz yine bu husûsda tezkire yazub bu haber-i meserret-esere lâyık cevâb-ı mutâbık ne ise edâ eyledi ve andan baş getürenler ve yoldaşlık idenler tezkire ve defter olınub istihkâklarına göre dirlikler ve terakkîler buyurıldı."

Sokollu Mehmed Paşa, padişahın vefat haberinin duyulmaması ve muhtemel karışıklıkları önlemek için kuşatmanın başarı ile sonuçlanmasının hemen akabinde seferde yararlılık gösterenlere bahşişler ve dirlikler dağıtılmasını emretmiştir. Minyatürde ellerinde kesik başlarla gelen ve Osmanlı ordusunun zafere erişmesini sağlayan askerlerin deftere kaydedilerek mükafatlandırılması tasvir edilmektedir. Bu askerlerden bir tanesi veziriazama minnettarlığını ifade eder şekilde paşanın eteğini öperken görülmektedir. Veziriazamın hemen yanında duran ve bir deftere kayıt işlemlerini yapan figür ise Feridun Ahmed Bey'dir.

Sokollu Mehmed Pasha brought the siege to a successful conclusion by keeping the army unaware of the death of Sultan Süleyman. Upon the fall of Szigetvár, he ordered bonus payments and timars to be distributed to the veterans of the campaign. The miniature shows those soldiers proving their valor by bringing severed heads to the army camp, thereby being recorded in the registers and receiving rewards. One of these soldiers is depicted showing his gratitude to the grand vizier by respectfully kissing his robe. The figure standing next to the grand vizier and entering the names of the veterans into the register is Feridun Ahmed Bey.

42a
Sigetvar'ın birinci ve ikinci hisarları
The first and second bastions of Szigetvár

Minyatürle ilgili bir alıntı A quotation about the miniature (29b-30a):

"Küffâr-ı hâk-sârdan bî-hadd ü bî-şümâr keffâr-ı eşrâr şemşîr-i âb-dâr-ı gazâ-kârdan geçürilüb bakıyye-i sükkân-ı cehennemiyân havf-ı hirâs-ı tîğ-ı 'uryândan seg-vâr kuyrukların kısarak, "Kandesin Sigetvar?" diyü *ke-ennehüm humrun müstenfiratün ferrat min kasveratin* fehvâsınca mel'ûnlara sûret-i karâr 'ayn-ı firâr görindi. Fikr-i fâsidleri ve re'y-i kâsidleri buymış ki asılda hısn-ı hasîn ve kal'a-i metînleri olan üçünci hisâra girüb darb-ı şemşîr-i gâziyândan halâs ve harb-i tîr-endâzân-ı mü'minândan menâs bulalardı. Emmâ guzât-ı müslimîn zikr olan kefere-i bî-dînleri 'akablerince kovarak kal'a yanında olan göle yakın yire geldüklerinde sadmet-i savlet-i guzât üçünci hisârda olan kefere-i 'usât üzerine dahi müstevlî olmağın sebeb-i necât mülâhazasıyla fi'l-hâl kal'a kapusın dîvâr eylediler."

Bu tasvirde Sigetvar'ın birinci ve ikinci hisarları (dış ve orta kaleleri) önplandadır. Her iki hisar da tamamen yakılıp yıkılmış olarak resmedilmiştir. Minyatürün sağ tarafında ise Osmanlı askerleri üçüncü hisara köprüler vasıtası ile geçerken görülmektedir. Bu minyatür aslen 40b folyosunda bulunan minyatürün sol tarafında yer alan tamamlayacı bir sahne olmalıdır. Eserin ciltlenmesi ve yahud zaman içinde geçirdiği tamirler sırasında bazı minyatürlerin yerleri değişmiş olmalıdır.

In this miniature, the first (outer) and second (middle) bastions of Szigetvár are depicted in the foreground. Both bastions are shown as burnt to the ground and completely destroyed. To the right, Ottoman troops are shown marching towards the third bastion over bridges. This miniature must have been originally placed to the left of the miniature on folio 42a as a complementary scene. It seems that some of the miniatures were relocated during the binding process or perhaps one of the restorations undergone by the book.

83b-84a
Sokollu Mehmed Paşa tarafından tahta davet edilen Şehzade Selim Sigetvar'a doğru maiyetiyle birlikte hızla yol kat ederken
Prince Selim rushing towards Szigetvár with his retinue after being invited to the throne by Sokollu Mehmed Pasha

Minyatürle ilgili bir alıntı
A quotation about the miniature (83a):

"Ol gün hemân ol sâ'at zikr olan mektûb sa'âdetlü pâdişâh hazretlerinün 'izz-i huzûr-ı fâ'izü'n-nûrlarına vusûl bulub mazmûn-ı mektûba ve 'asâkir-i ehl-i İslâm ahvâline ıttılâ'-ı şerîfleri olıcak bir haftalık yolı bir günde yürimek kasdına niyyet ü 'azîmet idüb himem-i 'âliyye-i şâhâne zuhûra getürüb ılgar tarîkıyle be-gâyet sür'at ve isti'câl üzre kat'-ı menâzil ve tayy-ı merâhil eylemeğe başladılar. Rikâb-ı hümâyûnları yanınca olan dört bin mikdârı 'asker-i çabük-süvârdan bir gün bile yürimeğe kimesne iktidâr idemeyüb anlar ki meydân-ı himmetde sâbit-kademlerdi rikâb-ı sa'âdet-mendle üftân u hîzân bilece revân oldılar ve anlar ki tarîk-ı hamiyyetde kâsırlar idi yarım menzil bile varmağa tâkat ü istitâ'at göstermeyüb 'özr-i lengle menâzilde ve merâhilde dökilüb kaldılar."

Bu minyatür, babası Sultan Süleyman'ın vefatı üzerine Sokollu Mehmed Paşa tarafından tahta davet edilen Şehzade Selim'i Sigetvar'a doğru hızla ilerlerken göstermektedir. Bir an önce ordunun bulunduğu yere varması ve olası bir isyanın bertaraf edilmesi için dinlenmeden at sırtında yol kat eden veliaht şehzade ve maiyeti iki ayrı tasvirde oldukça yorgun bir şekilde resmedilmişlerdir. Öyle ki beraberlerindeki atlar bile yorgunluktan çatlamak üzere gösterilmiştir. Bu iki minyatür birbirini tamamlamaktadır.

This miniature shows Prince Selim rushing towards Szigetvár after being invited to the throne by Sokollu Mehmed Pasha upon the demise of his father. It was necessary for the heir-apparent to be enthroned immediately to avert a possible uprising; this required him to reach the location of the army very urgently. Both illustrations depict him and his retinue exhausted by the journey, so much so that their horses seem to be on the brink of death by fatigue. These two miniatures complement each other.

84b
Şehzade Selim Sokollu Mehmed Paşa'ya yaklaştığını bildiren mektubu yazarken
Selim writing a letter to inform Sokollu Mehmed Pasha that he is approaching

Minyatürle ilgili bir alıntı A quotation about the miniature (84b-85a):

"Devletlü pâdişâh hazretleri sa'âdet ü ikbâl ile mahmiyye-i Sofya'ya giderken mektûbla varan çavuşa cevâb-nâme-i hümâyûnları kendü eyâdî-i şerîfleriyle tahrîr eylemek erzânî buyurdılar ve mezbûr çavuş yine ulağla 'asâkir-i müslimînden yana isti'câl üzre 'avdet idüb günlerde bir gün ordu-yı hümâyûna gelüb vâsıl oldı."

Şehzade Selim Sofya civarında iken Sokollu Mehmed Paşa'ya gönderdiği mektubu bizzat kendi eli ile yazarken tasvir edilmiştir. Etrafında maiyetinden bir kaç görevli yer almaktadır. Şehzade Selim bu mektupla hareket halinde olduklarını ve aceleyle yol kat ettiklerini paşaya bildirmiştir. Bu mektubu alan veziriazam ise Selim'i karşılamak için Sigetvar'dan Belgrad'a doğru hareket edilmesini gerekli görmüş ve bunu Sultan Süleyman'ın emri olarak orduya ilan etmiştir.

This miniature portrays Prince Selim near the town of Sofia, personally writing a letter to Sokollu Mehmed Pasha. He is accompanied by a few members of his retinue. In the letter, the prince informed Sokollu Mehmed Pasha that he was on his way and hurrying to reach the army. Upon receiving this letter, Sokollu found it necessary to march back from Szigetvár to Belgrade in order to meet Prince Selim, and represented this to the army as Sultan Süleyman's orders.

103b-104a
Sultan Süleyman'ın naaşı ve devlet erkânı Belgrad'a doğru ilerlerken
The ruling elite and the body of Sultan Süleyman proceeding towards Belgrade

Minyatürle ilgili bir alıntı
A quotation about the miniature (103a):

"Hemân dem 'araba otağ-ı hümâyûndan taşra çıkdı. Otak öninde erkân-ı devlet durmışlardı ve solaklar 'araba önince yürimeğe hâzır olmışlardı. Ol hâlde çavuşân-ı dergâh-ı 'âlî du'â vü alkış eyleyüb gülbâng getürdiler ve erkân-ı devlet selâmlayub ve solaklar 'arabanun önine düşüb âheste âheste 'araba yürimeğe başladı. Bir mikdâr yir yüridükde düstûr-ı a'zam hazretlerine haber gelüb 'arabaya yanaşması işâret buyurıldı. Düstûr-ı a'zam dahi destûr-ı sâbık üzre kazâyâ tezkiresin eline alub 'arabaya yanaşub âdâb üzre edâ-yı hidmet eyledükden sonra mürâca'at idüb 'araba hemân yine yâb yâb harekete başladı."

Bu minyatürde Sultan Süleyman'ın naaşını taşıyan araba ve etrafındaki devlet erkanı yolda hareket halinde tasvir edilmektedir. Henüz bu esnada ordu ve devlet erkanı padişahın ölümünden habersizdir. Ancak Şehzade Selim'in Belgrad'da olduğu haberi alınınca padişahın vefatı duyurulmuştur.

This miniature describes the members of the imperial court marching along the wagon that carries the late Sultan Süleyman. The army and most of the ruling elite were still unaware of the demise of Sultan Süleyman at the time depicted here. An official announcement of the sultan's death was only issued after the news of Prince Selim's arrival in Belgrade had reached the army.

107b-108a
Sultan Süleyman'ın naaşının Belgrad'a ulaşması ve Şehzade Selim'in merhum babasının ruhu için dua etmesi
The body of Sultan Süleyman reaching Belgrade and Prince Selim praying for his late father's soul

Minyatürle ilgili bir alıntı
A quotation about the miniature (105b-106a):

"Solaklar ve peykler hâl n'idüğin ol vakitde bildiler. Başlarına toprak saçub ve üsküf yirine başlarına siyah fûtalar sarub âh u feryâda başladılar. Bir vechle gırîv-i efgân-ı girye vü sûzân eylediler ki ve bi'l-cümle ol gün anda hâzır ve bu vâkı'aya nâzır olanlar 'umûmen mâtem eyleyüb âh u nâle ile ağlaşub öyle zârîlıklar kıldılar ki hıred-i hurde-dân-ı âfitâb-leme'ân anun zerre takrîrinde hayrân ve kalem-i serî'ü'l-beyân anun şemme tahrîrinde 'âciz ve sergerdândur."

Sultan Süleyman'ın naaşı Belgrad'da oğlu Selim tarafından karşılamıştır. Selim'in ve devlet erkanının müteveffa padişah için dua etmeleri tasvirin ana temasını oluşturmaktadır. Arabanın yanında dua eder pozisyonda olan figür Şehzade Selim'dir. Hemen yanında devlet erkanından ve hasodadan bir grup aynı şakilde ayakta dua ederken görülmektedir. Bu tasvirde çizilen insan figürleri üzüntü yaşadıklarını gösteren tarzda resmedilmiştir. 107b'deki minyatürün sağ alt kısmında da Belgrad kalesi görünmektedir.

Sultan Süleyman's body was received by his son Selim in Belgrade. The main theme of this composition is the prayers offered by Prince Selim and the members of the court before the wagon carrying the late sultan. Next to the wagon is Selim, praying for the soul of his late father. Nearby, a few members of the ruling elite and the privy chamber are standing and also praying. The miniature portrays all the figures as overwhelmed with sorrow. The lower right side of the miniature on folio 107b features the fortress of Belgrade.

110b-111a
Sultan II. Selim'in cülusunu tebrik için Belgrad'da düzenlenen resmî tören
The official ceremony held in Belgrade to celebrate Sultan Selim's enthronement

Minyatürle ilgili bir alıntı
A quotation about the miniature (109b-110a):

"Ol vech üzre ʻarabaya karşu durub selâmlayub anlar İstanbul'dan yana revân olub bir iki ok atım mikdârı gidince tevakkuf idüb rûh-ı şerîfleriçün Sûre-i Fâtiha okuyub hatm eyledükden sonra yine otağ-ı hümâyûndan yana ʻavdet idüb erkân-ı devlet ve aʻyân-ı saltanat ile otağ-ı hümâyûna gelüb saʻâdetlü pâdişâh-ı ʻâlem dahi henüz libâs-ı mâtem ile baş çadıra çıkub oturub cemîʻ-i erkân u aʻyân gelüb el öpüb, "Taht-ı saltanat mübârek olsun ve ʻömrün devletün ziyâde olsun ve merhûm pâdişâh-ı gâzînün dahi rahmetlerini ve mağfiretlerini Hakk sübhânehû ve teʻâlâ ziyâde eylesün" diyü duʻâlar ve senâlar eylediler."

Bu minyatür, Belgrad'daki resmî bir töreni ve bu törende devlet erkanının culüsu münasebetiyle Sultan Selim'i tebrik etmelerini tasvir etmektedir. Daha geç tarihli kaynaklara dayanan bazı sanat tarihçileri, Sultan Selim'in cülus töreninin Feridun Ahmed'in eserinde anlattığından farklı bir şekilde yapıldığını ve bu sahnede planlanmış fakat gerçekleştirilememiş bir merasimin tasvir edildiğini iddia etmişledir.

This miniature represents the official ceremony in Belgrade in which the members of the imperial court congratulated Sultan Selim upon his enthronement. Relying on later sources, some art historians have argued that the actual enthronement ceremony differed from that described by Feridun Ahmed, and that this illustration is only a description of an planned ceremony that was never held.

178a
Habsburg elçisinin Sultan Selim'in huzuruna kabulü
Sultan Selim II receiving the Habsburg envoy

Minyatürle ilgili bir alıntı A quotation about the miniature (179a):

"Bir gün yine mezbûrân ilçilerün âdemleri düstûr-ı sâhib-kırân hazretlerinün meclis-i mehâbet-mekânlarına gelüb, "İlçiler sulh u salâh ahvâli içün söyleşmeye hâk-i pây-i şerîfe gelmeğe istîzân iderler" diyü ʻarz u iʻlâm eylediler. Kâffe-i ümem bâbında meftûh olan ebvâb-ı mekârimleri mûcibince gelmelerine icâzet erzânî buyurıldı. Mezbûrân ilçiler yine minvâl-i sâbık üzre gelüb dîvânhâne-i ʻizzet-ʻunvânda yirlü yirlerinde oturub bu vechle feth-i kelâm ve rabt-ı merâm eylediler ki, "Kıralımuz bizi ʻatebe-i ʻulyâya gönderdükde sulh u salâh ve fevz ü felâh recâ eylemişdi."

Sigetvar seferi sonrasında bir sulh anlaşması yapılması için İstanbul'a gelen Habsburg elçisi ve heyetinin Sultan Selim'in huzuruna çıkarılması tasvir edilmektedir. Uzun süren müzakereler sonucunda ve Sokollu Mehmed Paşa'nın gayretleri ile anlaşmaya varılabilmiştir.

This miniature portrays the Habsburg envoy and his retinue before Sultan Selim II. Sent to Istanbul with the mission of concluding a peace treaty, the embassy achieved its goal after lengthy negotiations and through the efforts of Sokollu Mehmed Pasha.

247b
Şah Tahmasb'ın elçilerinin Edirne Sarayı'nda Sultan Selim'in huzuruna çıkışı
The embassy sent by Shah Tahmasb appears before Sultan Selim II at the Edirne Palace

Minyatürle ilgili bir alıntı A quotation about the miniature (245b):

"İlçi-i mezbûr *el-bereketün fi'l-bükûr* emriyle ʻale's-seher dîvân-ı sipihr-eyvân-ı hazret-i pâdişâh-ı sâhib-kırâna gelmesi fermân olınub ʻâdet-i kadîme ve üslûb-ı hasene mûcibince yelân-ı İslâmiyye'den bir niçe dilâverân ve serân-ı sipâhiyân-ı gâziyân istikbâl içün gönderilüb ve ilçi-i mezbûrun konağından tâ sarây-ı ʻâmireye dîvânhâne-i hümâyûna gelince yol üzerinde ʻasâkir-i zafer-me'âsir tâ'ifesi iki kol bağlayub hâzır olub dururlardı."

Bu minyatürde Şah Tahmasb'ın elçisi olarak gelen Şahkulu Sultan'ın Edirne Sarayı'nda padişah huzuruna kabul edilmesini tasvir etmektedir. Elçinin elinde padişaha sunacağı nâme görülmektedir. Başta veziriazam Mehmed Paşa olmak üzere diğer vezirler minyatürün sol üst tarafında görülmektedir. Sol alt tarafta ise Safevi heyetiyle birlikte bazı saray görevlileri tasvir edilmiştir.

This miniature illustrates the official reception of Şahkulu Sultan, the envoy of Shah Tasmasb, by Sultan Selim II at the Edirne Palace. The envoy is ready to submit to the sultan the official letter he holds in his hand. Sokollu Mehmed Pasha and other viziers are seen on the upper left side of the composition. At the lower left are the Safavid embassy as well as various palace officials.

Metin İndeksi
Text Index